Chronica Slauorum,

SEV

ANNALES

HELMOLDI, PRESBYTERI

BVZOVIENSIS IN AGRO LVBECENSI: HISQVE SVBIECTVM DERELICTORUM Supplementum ARNOLDI Abbatis Lubecensis.

Quæ omnia è diligenti codicum manuscriptorum collatione fideliter restituta, & accessione locupletissima, hoc est sex librorum, adaucta sunt:

opera & studio

RBENBRT RBTNBOOH

ST BTNHBMIT.

In fine adiecimus Appendicem tergeminam, de communibus gentium Germanicarum & Henetarum appellationibus: de illustriss. Billingorum familia: de Genealogia stirpis Estensis, quarum hæc paternam, illa per auiam Wulfhildin maternam HENRICO LEONI originem dedit.

CVM SVBIECTO INDICE.

ACCESSIT ITEM HISTORIA DE VITA HENRTOT TITI. *Imp.* & HILTEBRANDI *Bpt. Rom. cognomento* Gulgguj VII.

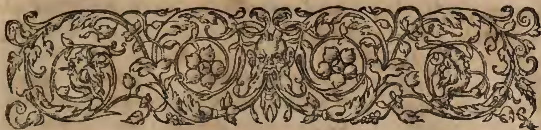
FRANCOFVRTI

Apud Andream Wechelum,

M. D. LXXXI.

LECTORI S.

HAbes in hoc Opere, Lector, luculentam Slauorum, ſeu Henetorum maris Baltici accolarum historiam: habes Cæſarum è proſapia Franticâ, Saxonicâ, Sueuicâ, multorumq; aliorum Germaniæ Principum, nec non exterarum aliquot gentium, in primis verò HENRICI LEONIS, *à quo illuſtriß. Ducum Brunſuicenſium & Luneburg. domus eſt, res geſtas: vnde in antiquitatis tractatu informari non minori cum fructu quàm voluptate poßis.*

HELMOLDI, PRESBYTERI BVZOVIENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM LIBER I.

REVERENDIS DOMINIS AC PATRIBVS, SANctæ Lubecensis Ecclesiæ Canonicis, Helmoldus, Ecclesiæ, quæ est in BuZu, indignus seruus, debitæ obedientiæ voluntariam exhibitionem.

Etractaui in longa meditatione, quid operis acceptarem, quo matri meæ, sanctæ Lubecensi Ecclesiæ, aliquem famulatus mei honorem impenderem, sed nihil aptius occurrit animo, quàm vt ad laudem ipsius scribam conuersionem Slauicę gentis, quorum scilicet regum siue prædicatorum industria, Christiana religio his in partibus primùm plantata, & postmodò restaurata fuerit. Hortatur me ad id studium scriptorum, qui ante nos sunt, imitabilis deuotio, quorum plerique propter magnum scribendi studium, dum omnibus negotiorum tumultibus renunciarunt, vt in secreto contemplationis otio inuenire possent viam sapientiæ, præferentes eam auro obryzo, & cunctis opibus preciosis: qui etiam extendentes aciem ingenij ad inuisibilia Dei, & ipsis arcanis approximare cupientes, plerunque supra vires laborare nisi sunt. Alii autem, quorum conatus non fuit tanti, consistentes in suæ dispositionis meta, auxerunt & ipsi de simplicitate sua arcana scripturarum, multaq; ab ipsa constitutione mundi de regibus & Prophetis & variis bellorum euentibus commentantes, super virtutibus laudem, vitiis verò detestationem suis præconiis addiderunt. In huius enim seculi tenebrosa caligine si desit lucerna scripturarum, cæca sunt omnia. Arguenda igitur est modernorum insolentia, qui de abysso iudiciorum Dei multa, sicut olim, ita & nunc, emanare videntes, obturauerunt venas eloquentiæ suæ, auersi in lubricas huius vitæ vanitates. Ego autem in eorum laudem, qui

Auctoris institutum, operisq; argumentum.

γνώμη Christiana.

In literatos desides.

Slauorum prouinciam diuersis ætatibus manu, lingua, plerique etiam in sanguinis effusione illustrarunt, operis huius paginam dicandam arbitror: quorum gloria non erit obstruenda silentio: quia post excidium Aldenburgensis Ecclesiæ Lubecensium inclytam ciuitatem, Domino fauente, ad hunc decoris apicem prouexerunt, vt inter omnes Slauorum optimatissimas ciuitates hæc iam caput extulerit, tam rerum opulentia quàm religione diuina. Porrò aliis omissis, quæ nostra ætate gesta sunt, quæ aut longæuis viris referentibus percepi, aut occulta cognitione didici, statui Domino propicio cum fide perscribere, tanto sanè effusius, quanto vberius suppeditat scribenda gestarum nostro tempore rerum magnitudo. Nec ad hoc opus temeritas impulsat, sed præceptoris mei venerabilis, Geroldi Episcopi, adduxit persuasio, qui primus Lubecensem Ecclesiam fecit insignem cathedra simul & clero.

Lubeca elogium.

Geroldus Episc. Helmoldi præceptor.

CAPVT

CAPVT I.

Peræprecium existimo in conscriptionis huius initio aliqua de Slauorum prouinciis, natura, moribus, historico prælibare compendio, quātis scilicet ante cōuersionis gratiā, errorū nexibus impliciti fuerint, vt per quantitatem morbi facilius agnoscatur efficacia diuini remedij. Slauorum ergo populi multi sunt, habitātes in littore Baltici maris. Sinus huius maris ab occidentali oceano Orientem versus porrigitur, appellatus ideo Balticus, quòd in modum balthei longo tractu per Scythicas regiones tendatur vsque in Græciam. Idémque mare barbarum, seu pelagus Scythicum vocatur, à gentibus, quas alluit, barbaris. Hoc mare multæ circumsedent nationes. Dani siquidem, ac Sueones, quos Northmannos vocamus, septentrionale littus, & omnes in eo obtinent insulas. At littus Australe, Slauorum incolunt nationes, quorum ab Oriente primi sunt Ruzi, deinde Poloni, habentes à septentrione Pruzos, ab Austro Boiemos, & eos qui dicuntur Morahi † siue Carinthi, atque Sorabi. Quòd si adieceris Vngariam in partem Slauoniæ, vt quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepat, eousq; latitudo Slauicæ linguæ succrescit, vt penè careat æstimatione. Omnes hæ † regiones, præter Pruzos, Christianitatis titulo decorantur. Diu enim est ex quo Ruzia credidit. Russia autem vocatur à Danis, Ostrogard, eo quòd in Oriente positus, omnibus abundet bonis. Hæc etiam Chunigard dicitur, eo quòd ibi sedes Hunorum * fuerit. Huius metropolis, ciuitas est Chue. Quibus autem doctoribus ad fidem venerint, minimè compertum habeo, nisi quòd in omnibus obseruantijs suis, Græcos magis quàm Latinos imitari videntur.

Nam Rutenum mare, breui * in Græciam transmittit. Pruzi necdum lumen fidei cognouerunt, * homines multis naturalibus bonis prædíti, humanissimi erga necessitatem patientes, qui etiam obuiam tendunt his, qui in mari periclitantur, vel quià piratis infestantur, & subueniunt eis. Aurum & argentum pro minimo ducunt. Pellibus abundant peregrinis, quarum odor lethiferum nostro orbi superbiæ venenum propinauit. Et illi quidem vt stercora hæc habent, ad nostram credo damnationem, qui ad Marturinam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quos nos appellamus Faldones, illi offerunt tam preciosos martures. Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi, cuius prædicatores immaniter persequuntur. Apud illos martyrio coronatus est illustris Boemię Episcopus, Adelbertus. Vsque hodie profectò inter illos, cùm cætera omnia communia sint cum nostris, solus prohibetur accessus lucorum & fontium, quos autumant pollui Christianorum accessu. Carnes iumentorum pro cibo sumūt, quorum lacte vel cruore vtuntur in potu, ita vt inebriari dicantur. Homines hi cerulei, facie rubea & criniti. Pręterea inaccessi paludibus, nullum inter se dominum pati volūt. Vngarica gens valida quondam, & in armis strenua, ipsi etiam Romano Imperio formidolosa. Nam post Hunorum atque Danorum strages, tertia Vngarorum desęuijt irruptio, omnia finitima regna vastans atque collidens. Collecto enim immenso exercitu*, omni Bauaria & Sueuia potiti sunt: Præterea loca Rheno contigua depopulati sunt: Saxoniam quoque vsque ad oceanum Britanicum igni atque cruore compleuerunt. Quantis autem Imperatorum laboribus & Christiani exercitus dispendio subneruati fuerint, & diuinis legibus subacti, multorum habet notitia, & publicè loquuntur historiæ. Carinthi confines sunt Bauaris, homines diuino cultui dediti, nec est vlla gens honestior, & in cultu Dei, & sacerdotum veneratione deuotior. Boemia habet regem, & viros bellicosos, plena est Ecclesijs, & religione diuina. In duos disterminatur episcopatus, Pragensem, & Olomucensem. Polonia, magna Slauorum prouincia, cuius terminum in Ruziæ regnum dicunt connecti. Et diuiditur in octo Episcopatus. Quondam habuit regem, nunc autem ducibus gubernatur. Seruit & ipsa, sicut Boemia, sub tributo Imperatoriæ maiestati. Est autem Polonis atque Boemis eadem armorum facies, & bellandi consuetudo.

Mare Balticum. *Notio eius fabulosa: est enim à Baltia insula.* *Nomenclatura diuersa.* *Accolæ.* *Dani.* *Sueones, alio nomine Normanni.* *Slauis horū g ntes:* *Russi.* *Poloni.* *Prussi.* *Boemi.* *Morani.* *Sorabi.* †Hanc particulam D. C. nō habet. *Prussorū religio Ethnica: Russorū Christiana.* †P. nationes. *Russia diuersa nomēclatura.* * P. primò. *Metropolis.* *Religionis ritus.* *ἐφόλκιμα Geographicū.* * D. spatio. *Prussorū in religione Eth. mores.* * D. tamen sunt. *Faldones.* *Adelbert*, *Episcopus Pragensis martyr.* *γαλακτοπόται.* *Vngari, eorumque in Imperium irruptio.* *P. bellica manu.* *Carinthiorum elogiū.* *Boemi.* *Poloni.* *Ambo Vectigales Imperio.*

Quoties enim ad externa bella vocantur, fortes quidē ſunt in congreſſu, ſed in rapinis & mortibus crudeliſſimi: non monaſteriis, non Eccleſiis, aut cœmiteriis parcunt. Sed nec alia ratione extraneis bellis implicantur, niſi conditionibus admiſſis, vt ſubſtantiæ, quas ſacrorum locorum tuitio vallauerit, direptionibus publicentur. Vnde etiam contingit, vt propter auiditatem prædarum, amiciſſimis ſæpe abutantur vt hoſtibus, ob quod rariſſimè ad quaſlibet bellorum neceſſitates adſciſcuntur. Hæc de Boemis atq; Polonis, & cæteris orientalibus Slauis dicta ſufficiant.

Militaris eorum rapacitas atque truculentia.

ἐπίκλησις.

CAPVT II.

VBi ergo Polonia finē facit, peruenitur ad ampliſſimā Slauorum prouinciā, eorū qui antiquitus Wandali, nunc autem Winithi ſiue Winuli appellātur. Horū primi ſunt Pomerani, quorū ſedes † portenduntur vſq; ad Odoram. Eſt aūt Odora ditiſſimus amnis Slauicæ regionis, & oritur in profundiſſimo ſaltu Marahorū, qui ſunt ab oriente Boemiæ, vbi & Albia ſortitur principium. Nec longis ab inuicē diſtant ſpaciis, ſed diuerſo currunt meatu. Albia enim in occaſum ruens, primo impetu Boemos alluit cū Sorabis, medio curſu Slauos dirimit à Saxonibus, nouiſſimo Hammenburgenſem diuidens parochiam à Bremenſi, victor Oceanū ingreditur Britannicum. Alter fluuius, id eſt, Odora, vergens in Boream, tranſit per medios Winulorum populos, diuidens Pomeranos à Wilzis: in cuius oſtio, qua Balticum alluit pelagus, quondam fuit nobiliſſima ciuitas † Vinneta, præſtās celebertimam ſtationem barbaris & Græcis, qui ſunt in circuitu. De cuius præconio vrbis, quia magna quędā & vix credibilia recitantur, libet aliqua cōmemorare, digna relatu. Fuit ſanè maxima omniū quas Europa claudit ciuitatum, quam incolūt Slaui cum aliis gentibus permixtis, Græcis & Barbaris. Nam & aduenæ Saxones parē cohabitandi licentiam acceperunt, ſi tantum Chriſtianitatis titulū ibi commorantes non publicaſſent. Omnes enim vſq; ad excidiū eiuſdē vrbis, paganieis ritib. oberrarūt. Cæterum moribus & hoſpitalitate, nulla gens honeſtior aut benignior potuit inueniri. Ciuitas illa mercibus omnium nationum locuples, nihil non habuit incunditati rari. Hanc ciuitatem opulentiſſimam, quidam Danorum rex, maxima claſſe ſtipatus, funditus euertiſſe refertur. Præſto ſunt adhuc antiquæ illius ciuitatis monumenta. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturæ. Tribus enim fretis alluitur illa inſula, quorum aiunt vnum viridiſſimæ eſſe ſpeciei, alterum ſubalbidæ, tertium motu furibundo, perpetuis ſæuit tempeſtatibus.

Slaui iidem qui Winithi ſiue Vinuli, Wenden. Pomerani. † D. portenditur. Odera ſeu Viadrus. Albis. Vinneta emporium. † P. Niniueta D. Immuueta. Philippus in Orat. de Ioan. Bugenhagio eādem Venetam nominat, reſpexit que eodem interpres Chron. Car. pag. 331. Eius excidium. Fretū natura triplicis.

Sunt & alii Slauorū populi, qui inter Albiā & Odorā degūt, longoq; ſinu ad Auſtrum portenduntur, ſicut Heruli, vel Heueldi, qui ſunt iuxta Habolā fluuiū, & Doxam, Leubuzi, & Wilini, Stoderani, cū multis aliis. Poſt Odorę igitur lenē meatū, & varios Pomeranorū populos, ad occidentalē plagā occurrit Winulorū prouincia, eorū qui Tholenzi ſiue Redarii dicuntur. Ciuitas eorū vulgatiſſima Rethre, ſedes idololatriæ. Templum ibi magnum conſtructum dæmonibus, quorum Princeps eſt Redegaſt. Simulacrum eius auro, lectus oſtro paratus. Ciuitas ipſa, nouē habet portas, vndiq; lacu profundo incluſas. Pons ligneus tranſitū præbet, per quē tantū ſacrificātibus, aut reſpōſa petentib. via cōceditur. Deinde venitur ad † Circipanos & Kyzinos, quos à Tholēzis & Rederis ſeparat flumē Panis, & ciuitas Dimine. Kyzini & Circipani, cis Panim, Tholenzi & Redari, trans Panim habitant. Hi quatuor populi à fortitudine Wilzi ſiue Lutici appellātur. Vltra illos ſunt Linguones, & Warnaui. Hos ſequūtur Obotriti, ciuitas illorū Mikelinburgk. Inde verſus nos, Polabi, ciuitas eorum Racisburg. Inde tranſitur fluuius Trauena, in noſtram Wagirēſem prouinciam. Ciuitas huius prouinciæ quondam fuit Aldenburg maritima. Sunt & inſulæ Baltici maris, quæ incoluntur à Slauis, quarum vna † Wemere vocatur. Hęc oppoſita eſt Wagiris, ita vt videri poſſit † Aldenburg. Altera inſula longè maior eſt, contra Wilzos poſita, quam incolunt Rani, qui & Rugiani, gēs fortiſſima Slauorū, qui ſoli habēt regem, extra quorū ſententiā nihil agi de publicis rebus fas eſt, adeò metuuntur propter familiaritatem Deorum, vel potius Dæmonum, quos maiori præ cæteris cultura venerantur. Hi ergo ſunt Winulorum populi, diffuſi per regiones & prouincias * maris. Omne hoc hominū genus, idololatriæ cultui deditū, vagum ſemper & mobile, piraticas exercētes prædas, ex vna parte Danis, ex altera Saxonibus

*Heruli ſeu Heueldi. Leubuzi. Wilini. Stoderani. Tholenzi ſiue Redarii. Rethre opp. Radegaſt idolum. † P. Circipanos. Circipani. Kyzini. Dimin opp. Wilzi quatuor gentium nomen. Linguones. Warnaui. Obotriti. Mekelēburg. Polabi. Racesburg. Trauena. Aldenburg. Inſula maris Baltici. † D. Fēbre. † D. ab Aldenburg. Rani alio nomine Rugiani. Eorum rex. Deorum familiares. * P. & inſulas. Slauorum mores.*

Saxonibus infestum. Sæpius ergo multisq; modis, magnorum Imperatorum atq; sacerdotum solertia tentatum est, si gentes istæ rebelles & incredulæ possent aliquatenus ad agnitionem diuini nominis & credulitatis gratiam adduci.

CAPVT III.

INter omnes ergo strenuos Christianæ fidei propagatores, qui pro fidei suæ merito laudabilem adepti sunt principatum, gloriosissimus semper elucet Carolus, vir omnium scriptorum præconijs attollendus, & in fronte statuendus eorum, qui pro Domino in partibus aquilonis laborauerunt. Ipse enim Saxonum gentem ferocissimam, atq; rebellem, ferro perdomuit, & Christianis legibus subegit, Saxones aūt, vel Thuringi, itemq; cæteræ quę iuxta Rhenum sunt nationes, ex antiquo Francis tributariæ leguntur. Quibus deinde à regno eorum deficientibus, Pipinus, genitor Caroli, bellum intulit, quod tamen filius maiore fœlicitate peregit. Longo ergo tempore bellum aduersus Saxones profligatum est, quod magna vtrinq; animositate, maiori tamen Saxonum quàm Francorum damno per continuos triginta tres annos gerebatur. Poterat quidem citius finiri, si Saxonum pertinacia hoc pateretur, qui libertatem armis tueri malentes, Francorum terminos vsq; ad Rhenum vastabant. Nullis itaque ferè annis à bello vacantibus, tandem Saxones ita profligati leguntur, vt ex his, qui vtrasq; ripas Albiæ incolunt, decem millia hominum cum mulieribus & paruulis in Franciam translati sint. Et hic annus est diuturni Saxonum belli tricesimus tertius, quem Francorum historici ponunt memorabilem, scilicet Caroli Imperatoris tricesimum septimum, quo Widikindus rebellionis incentor, deposita tyrannide, imperio subiectus, baptizatusq; est ipse cū alijs Saxonū magnatibus: & tunc demū Saxonia in prouinciam redacta est. Hac itaq; in bellis victoria potitus fortissimus Carolus, nō in se, sed in Domino Deo exercituū confisus est, forcia gesta sua, gratiæ ipsius adiumentis attribuens. Qui etiā magna vsus industria, Saxonū populos, licet malè meritos, statuit supernę mercedis intuitu omni debito censu absoluere, atq; pristinæ libertati condonare, ne fortè seruitijs aut tributis prægrauati, ad rebellionis necessitatem, & paganismi errores impellerentur. Porrò ea conditio à rege proposita, & ab ipsis suscepta est, vt abiecto Dæmonum cultu, Christianæ fidei Sacramenta susciperent, essentq; tributarij & subiugales Domini Dei, omnium iumentorum suorū & fructuum culturæ seu nutrituræ suæ decimas sacerdotibus legaliter offerētes, & Francis † adiurati, vnus cum eis populus efficerētur. Diuisa est ergo Saxonia in octo Episcopatus, & dignissimis pastoribus subiecta, qui ad imbuendas rudes in fide animas verbo & exemplo sufficerent. Quibus etiam huius vitæ stipendia memoratus Cæsar multo honore, plena denique munificentia prouidit. Perfectum est ergo in Saxonia nouellę plantationis opus, & pleno vigore constabilitum. Sed & Fresonum agrestes illo tempore receperunt Christianæ fidei gratiam. Extunc ergo præparatum est iter prædicatoribus verbi * trans Albiam, exieruntque angeli veloces annunciare Euangelium pacis in vniuersam latitudinem Aquilonis. Quo tempore, cū Slauorum quoq; gentes Francorum Imperio subijcerentur, fertur Carolus Hammenburg, ciuitatem Nordalbingorum, constructa ibidem Ecclesia, Heridago cuidam sancto viro, quem loci Episcopum designauit, regendam commisisse, proponens eandē Hammenburgensem Ecclesiam, cunctis Slauorum Danorúmque gentibus metropolim statuere: In qua re ad perfectum ducenda, ne desyderata compleret, præpediuit. Idem † enim victoriosissimus Princeps, qui omnia Europæ regna subegerat, nouissimum cum Danis bellum suscepisse narratur. Nam Dani, & * qui trans Daniam sunt populi, ab historicis Francorum Nortmanni vocantur: Quorum Rex Godefridus, iam antea Fresis, itémque Nordalbingis, Obotritis, & aliis Slauorum populis tributo subactis, ipsi Carolo bellum minatus est. Hæc dissensio maximè voluntatem Imperatoris de Hammenburg retardauit. Tandem extincto cœlitus Godefrido, Henning ei successit, patruelis eius, qui mox pacem cum Imperatore faciens, Egdoram fluuium accepit regni terminū. Nec multo pōst Carolus præsenti

Caroli Magni elogium.
Saxones & Turingi Francorum vectigales.
Pipinus.
Bellum Saxonicum tricennale.
Colonia Saxonū in Gallia.
Witechind autor & Dux belli Saxon.*
Caroli M. pietas.
Clementia.
Conditiones pacificationis cū Saxonib.
†D. adunati.
Episcopatus Saxoniæ.
Fresii Christianismum amplexi.
P. Dei … Hamburgū.
Heridagus Episcopus.
†D etiam.
Bellum Danicum.
*P. cæteri.
Dani & cæteræ aquilonares gentes Francis Nortmanni.
Godefridus Rex Danorum.
Henningus, patruelis & successor Godefrido.

Caroli M. mors cum iterato elogio. Constantinopolis Imperii Rom. sedes. Muliebris imperii incommoda.

vita decessit, vir tam in diuinis quàm in humanis rebus probatissimus, primúsque quide Francorum regno ad imperium meruit prouehi. Nam Cæsarea dignitas, quæ post Constantinum in Græcia, vrbe scilicet Constantinopoli, multis ætatibus laudabiliter viguit, deficientibus inibi regalis prosapiæ viris, adeò concidisse dinoscitur, vt respub. cui in primitiuo vigore, insimul tres consules vel dictatores, vel Cæsares vix sufficiebant, muliebri tandem conditione gubernaretur. Consurgentibus ergo vndique aduersus imperium rebellibus, cùm omnia penè Europæ regna ab Imperio defecissent, ipsa quoq; mater orbis Roma, finitimis bellis attereretur, nec esset defensor, placuit Apostolicæ sedi, solenne sanctorũ adunari concilium, & de generali necessitate commune participare consilium. Omnium ergo votis, omnium laudatione, insignis Francorum rex Carolus, corona Rom. imperij sublimatus est, eo quòd ipse, fidei merito, & potestatis gloria, nec non bellorum victorijs neminem in orbe videretur habere consortem. Atque in hunc modum Cæsareum nomen, de Græcia translatum est in Franciam.

ἀξίωμα Imperii de Græcis in Frãcos trãslatum.

CAPVT IIII.

Ludouicus Pius Cæs.

POstquam ergo Carolus Francorum rex, & Romanorum Imperator Augustus, cum magno bonorũ fructu ad cœlos emigrauit, Ludouicus filius eius, successit ei in regnum. Qui paternis per omnia votis concordans, eadẽ liberalitate, qua pater eius, erga cultum domus Dei, & omnem clerum, vsus est, amplissimas regni diuitias ad decorem & gloriam Ecclesiæ intorquens, intantum, vt Episcopos, qui propter animarum regimen Principes sunt cœli, ipse eosdem nihilominus Principes efficeret regni. Hic vbi super Hammenburg patris sui comperit votum, communicato statim sapientum consilio, sanctissimum virum Anscarium, quem etiam aliquando ad Danos & Suedos prædicatorẽ direxerat, Hammenburgensi Ecclesiæ ordinari fecit Archiepiscopum, statuens eandem ciuitatem metropolin vniuersis borealib. populis, vt legatio verbi Dei exinde vberius pullularet in omnes barbaras nationes. Quod & factum est. Nam Hammenburgensis Ecclesię pontificum instantia, disseminatum est verbum Dei in omnes Slauorum, Danorum, siue Nortmannorum populos, & dissolutum est gelidum illud frigus Aquilonis à calore verbi Dei.

Episcopi inter Imperii Principes lecti. Anscarius Archiepisc. Hamburgensis.

Multis itaq; diebus siue annis, maximisq; doctorum laboribus, in gentibus his desudatum est. Tanta enim fuit opacitas errorum, & difficultas syluescentis idololatriæ, vt nec subito, nec facile potuisset euinci. Sed & bellorum variæ tempestates, post obitum piissimi Ludouici latius emergentes, vocationem gentium non modicè retardarunt. Illo siquidem ex hac luce subtracto, orta sunt intestina bella, quatuor scilicet filijs eius propter Principatum contendentibus. Multa itaque inter fratres orta est discordia, bellúmque maximum, in quo, vt historici testantur, omnes Francorum gentes consumptæ sunt. Tandẽ mediante Papa Sergio, discordia sedata est, regnúmque diuisum est in quatuor partes, ita, vt Lotharius maior natu, cum Italia Romam, Lotharingiam, cum Burgundia possideret: Ludouicus Rhenum cum Germania, Carolus Galliam, Pipinus Aquitaniam.

Bellum plus quàm ciuile filiorum Lud. Pii. Sergius Papa pacis sequester. [redacted]

CAPVT V.

Fructus belli ciuilis. Danorum potentia & in Germaniam irruptio. Colonia. Hamburgũ euersum. Nordalbingi. Anscarius. Lud. Germanicus.

EA ergo tempestate, qua germana discordia maximos bellorum motus, & diminutionem scisso imperio parturiuit, multos ad rebellionem opportunitas temporis adduxit. Inter quos primi vel præcipui Danorum populi, viribus & armis præpotentes, prius quidem Slauos, itémque Fresones tributis subijciunt. Dehinc classe piratica per Rhenum subuecti, Coloniam obsederunt: per Albiam Hammenburg funditus exciderunt. Inclyta ciuitas, & recens Ecclesiæ structura, tota incendio disperijt. Quin & Nordalbingorum prouincia, & quidquid flumini contiguum fuit, barbarorum direptionibus cessit. Saxonia magno terrore concussa est. Sanctus autem Anscarius Hammenburgensis archiepiscopus, & cæteri prædicatores in Slauiam siue Daniam destinati, magno persecutionis feruore sedibus suis pulsi sunt, & vsquequaque dispersi. Ludouicus ergo, cui Germaniam

cessisse

cessisse suprà dictum est, glorioso genitori suo nomine & pietate per omnia similis, defectum Hammenburgensis Ecclesiæ taliter resarcire studuit, vt Bremensis sedes, quæ tunc defuncto pastore vacabat, Hammenburgensi Ecclesiæ adijceretur, essentque decætero non duæ Parochiæ, sed vna. Quia enim vtraque ciuitas propter piratarum incursus plena fuit periculis, vtile fuit vnam alterius ope leuari, atque foueri mutuo. Accepto ergo super hac re Apostolicæ sedis mandato, ad effectum perducta sunt omnia quæ fuerant animo pij Principis digesta. Vnitáque est Ecclesia Bremensis Hammenburgensi, & recepit sanctus Anscarius vtramque regendam, factúmque est vnum ouile, & vnus pastor. Post non multum temporis, furore Danorum aliquantulum sopito, cœperunt reædificari diruta Hammenburgensis vrbis, & Nordalbingorum populi ad proprias sedes reuersi sunt. Pontifex quoque Anscarius Cæsaris legatione functus, regem Danorum frequenter adijt, vbi pro commodis vtriusque regni, & pacis stabilimento strenuè agens, multam apud regem, licet gentilem, familiaritatis gratiam, pro fidei suæ reuerentia, consecutus est, cui etiam *facultatem attribuit, Ecclesiam statuendi in Sleswich, & Ripe, præbita prius licentia, ne quis volentes baptizari, & Christianis legibus vti, impediret. Nec mora, sacerdotes ad hæc explenda directi sunt. Procedentibus itaque sensim diuinæ gratiæ incrementis in gente Danorum, cœpit memoratus Pontifex magno desyderio assurgere ad Sueonum conuersionem. Hoc iter arduum per seipsum aggressus, petijt literas & nuncium regis Danorum, profectúsque cum multis nauali itinere peruenit ad Byrcam principalem Suedię ciuitatem, vbi multo fauore & lætitia exceptus est fidelium, quos ipse quondam ante pontificatus honorem, illò prædicator directus, Christo acquisierat: obtinuítque apud Regem, vt volentibus Christianitatis assumere titulum, libera pateret facultas. Dato ergo in Suedia Episcopo, & sacerdotibus, qui vice sua diuinas res, & populi salutem curarent, & singulos ad fidei perseuerantiam adhortatus, reuersus est ad propriam sedem. Ab eo ergo tempore iactum semen verbi Dei, in populis Danorum atque Sueonum, vberius fructificare cœpit. Quamuis enim in eisdem gentibus multi postmodum tyranni surrexerint, qui crudelitatem suam non solùm in Christicolas suæ gentis, sed etiam in exteras nationes extenderint, datur tamen intelligi, Christianitatis titulum, post primum fundationis suę tempus, in Dania siue Suedia, eousque conualuisse, vt etsi persecutionum procellis impellentibus aliquando titubauerit, nunquam tamen penitus exciderit.

Episcopatus Bremensis Hamburgē. insertus. — *Hamburgū instauratū.* — *Anscarius pij Episcopi exemplum.* — *P. Rex. — *Slesuscum.* — *Ripa.* — *Sueones iidem qui Sueci.* — *Byrca Suecia metropolis.* — *Primordia Christianismi in Dania & Suecia.*

CAPVT VI.

INter omnes autem borealium nationum populos, sola Slauorum prouincia remansit cæteris durior, atque ad credendum tardior. Sunt autem multi, vt suprà dictum est, Slauorum populi, quorum hi qui dicuntur Winuli siue Winithi, magna ex parte respiciunt Hammenburgensem Parochiam. Nam præter honorem metropolitanæ sedis, qua omnes nationes siue regna complectitur aquilonis, habet vtique Hammenburgensis Ecclesia præscriptos terminos suæ parochiæ, vltimam scilicet partem Saxoniæ, quę est trans Albiam, & dicitur Nordalbingia, continens tres populos, †Tethmarsos, Holsatos, Stormarios. Inde extenduntur termini ad Winithos, eos scilicet qui dicuntur Wagiri, Obotriti, Kycini, Circipani, & vsque ad flumen Panim & vrbem Dimin. Ibi est limes Hammenburgensis Parochiæ. Non caret ergo admiratione, quòd dignissimi præsules, & Euangelici prædicatores, Anscarius, Reimbertus, & sextus in ordine, Vnni, quorum in conuersione gentium ingens claruit studium, Slauorum curam tantopere dissimulauerint, vt nec per se, nec per ministros, aliquem in eis fructum fecisse legantur. Effecit hoc, vt æstimo, populi huius incredibilis duritia, non autem prædicatorum torpor, quibus animus circa vocationem gentium adeò fuit affectus, vt nec opibus, nec vitæ pepercerint. Tradit enim veterum antiqua relatio, quòd temporibus Ludouici secundi, egressi fuerint de Coruei a Monachi sanctitate insignes, qui Slauorum salutem sitientes, impenderunt seipsos

Slauorum pertinacia. — *Iurisdictio Antistitis Hamburgēsis quousque patuerit.* — *Nordalbingia, huiusq. gentes tres.* — †P. Thetmarsos. — *Panis fl.* — *Vnni Episc. sextus.* — *Slaui obstinati idololatra.* — *Corbeia.*

ad subeunda pericula & mortes pro legatione verbi Dei. Peragratisq; multis Slauorum prouinciis, peruenerunt ad eos, qui dicuntur Rani, siue Rugiani, & habitãt in corde maris. Ibi fomes est errorum, & sedes idololatriæ. Prædicantes itaq; verbum Dei cum omni fiducia, omnem illã insulam lucrati sunt, vbi etiam oratorium fundauerunt in honorem Domini ac saluatoris nostri Iesu Christi, & in commemorationem sancti Viti, qui est Patronus Corueiæ. Postquam autem, permittente Deo, mutatis rebus, Rani à fide defecerunt, statim pulsis Sacerdotibus atque Christicolis, religionem verterunt in superstitionem. Nam sanctum Vitum, quem nos martyrem ac seruum Christi confitemur, ipsi pro Deo venerantur, creaturã anteponentes creatori. Nec est aliqua barbaries sub cœlo, quæ Christicolas ac sacerdotes magis exhorreat. Solo nomine S. Viti gloriantur, cui etiam templum ac simulacrum amplissimo cultu dedicauerunt, illi primatum deitatis specialiter attribuentes. De omnibus quoque prouinciis Slauorum illic responsa petuntur, & sacrificiorum exhibentur annuæ solutiones. Sed nec mercatoribus, qui fortè ad illas sedes appulerint, patet vlla facultas vendendi vel emendi, nisi prius de mercibus suis deo ipsorum preciosa quæque libauerint, & tunc demum mercimonia foro publicantur. Flaminem suum non minus quàm regem venerantur. Ab eo ergo tempore, quo primò fidei renunciauerunt, hæc superstitio apud Ranos perseuerat vsque in hodiernum diem.

Rugianorũ sedes. *Christianismus.* *Apostasia.* *S. Vitus Slauorum Iuppiter opt. max.*

CAPVT VII.

SAnè populis Slauorum & cæteris gentibus fide imbuendis, graue ab initio præbuit impedimentum ea bellorum tempestas, quę Nortmannis tumultuantibus in toto penè desęuijt orbe. Porrò Nortmannorum exercitus collectus fuit de fortissimis Danorum, Sueonum, Norueorum, qui tunc fortè sub vno principatu constituti, primo omnium Slauos, qui præ manibus erant, miserunt sub tributum, deinde cætera finitima regna, terra marique vexabant. Quibus sanè non parum addiderat virium, ea Romani imperij diminutio, qua, vt suprà dictum est, post tempora senioris Ludouici, prius quidem intestinis bellis exhaustum, postea in quatuor diuisum portiones, totidẽ gubernabatur regulis. Constat ergo, isto tempore Nortmannos per Ligerim Turones succendisse, per Sequanam Parisios obsedisse, Carolum regem timore compulsum, terram eis dedisse ad habitandum, quæ à Nortmannis possessa, Nortmanniæ nomẽ accepit. Deinde Lotharingia vastata, & subacta est Fresia. Noster autem Ludouicus, Rex scilicet Germaniæ, Nortmannos fœderibus siue prælijs hoc modo retinuit, vt cùm Franciam totam vastauerint, regno eius vel minimè nocuerint. Post cuius mortem, effera barbaries laxis regnabat habenis. Nam Boemi, Sorabi, † Susi, & cæteri Slaui, quos ipse tributis subiecerat, tunc seruitutis iugum excusserunt. Tunc etiam Saxonia vastata est à Nortmannis siue Danis. Bruno Dux occisus cum duodecim Comitibus: Theodoricus & Marquardus Episcopi obtruncati. Tunc Fresia depopulata est: Traiectum ciuitas excisa. Tunc piratæ Coloniam & Treuiros incenderunt, Aquisgrani palatium stabulum equis suis fecerunt, Maguncia propter metum barbarorum instaurari cœpit. Carolus adolescens, filius Ludouici, ipso tempore Roma rediens cum grandi exercitu, Nortmannos iuxta Mosam fluuium apprehendit. Quos obsidione coarctans, quintodecimo demum die ad deditionem compulit. Captos ergo tyrannos Danorum, non ea qua decuit hostes Dei seueritate vltus est, sed ad * diuturnam deiectionem & grauem Ecclesiæ ruinam parcens impijs, accepto ab eis iureiurando, & fœderis conditione, amplissimè donatos abs se abire permisit. At illi regis adolescentis inertiam irridentes, vbi noxia libertate potiti sunt, rursum in vnũ conglobati, tantas strages dederunt, vt crudelitas modum excesserit. Quid multa? vrbes cum ciuibus, episcopi cum toto grege simul obruti sunt, Ecclesiæ illustres cum fidelium caterua simul incensæ sunt. Quamobrem Carolus accusatus in curia, & ob stulticiam regno depositus, Arnolphũ germani sui filium accepit successorem. Qui congregato exercitu, fines adijt Danorum, eósque multis grauibúsque prælijs ad internecionem vsq; deleuit. Bellum cœlitus administratum, siquidem centum millibus

Normannorũ copia è quibus gentib. collecta. *Eorundẽ in Gallias & Germaniã irruptio.* *Lutetia Parisiorum.* *Carol. Rex.* *Normania.* *Ludouicus Germanic.* *A morte eius motus in Slauis.* *† D. Ansi.* *Bruno Dux Saxoniæ, & susq; interemptus.* *Traiectum* *Colonia* *Treuiris.* *Moguntia instaurata.* *Carol. Crassus Cæsar.* *Intempestiua eius clementia.* **D. Sui.* *Exauctoratio.* *Arnolphus, Caroli Crassi successor.* *νίκημος ἀδακρυτ.*

millibus paganorum prostratis in bello, vix vnus de Christianis cecidisse repertus est. Et ita extincta est persecutio Nortmannorũ, Domino vindicante sanguinẽ seruorũ suorum, qui iam per annos septuaginta effusus est. Hæc autem acta sunt tempore Adelgarij archiepiscopi, qui fuit successor beati Reimberti, & tertius à beato Anscario. Defuncto Adelgario, successit ei Hogerus in Cathedrã: post hũc Reinwardus. In regum quoq; successione post Arnulphum regnauit Ludouicus puer. In isto Ludouico, Magni Caroli finitur prosapia. Hic postmodum regno depositus, Conradum Francorum ducem habuit successorem.

Series Archiepiscop. Hamburgẽsium.
Lud. Cæs. vltimus e Caroli M. prosapia.
Conradus I. Cæsar.

CAPVT VIII.

ITaque regnante Conrado, orta est Vngarorum grauis irruptio, qui non solùm nostram Saxoniam, aliásq; eis Rhenum prouincias, verumetiam trans Rhenum Lotharingiam & Franciam demoliti sunt. Tunc incensis Ecclesijs, cruces à barbaris truncatæ & ludibrio habitæ, sacerdotes ante altaria trucidati, clerus vulgo mixtus, aut interfectus, aut in captiuitatem ductus, cuius signa furoris, ad nostrã durauerunt ætatem. Dani quoq; Slauos auxilio habentes, primò Nordalbingos, deinde Transalbinos Saxones vastantes, magno Saxoniam terrore quassabant. Apud Danos eo tẽpore Worm regnauit, crudelissimus inquã vermis, & Christianis non mediocriter infestus. Ille Christianitatẽ, quę in Dania fuit, prorsus demoliri molitus, sacerdotes à finibus suis depulit, plurimos etiam per tormenta necauit. At verò Henricus *, successor Conradi, iam tunc à puero timens Dominum, & in eius misericordia omnem ponens fiduciam, Vngaros maximis prælijs vicit & triumphauit, Boemos & Sorabos, ab aliis regibus edomitos, & cæteros Slauorũ populos, vno grandi prælio ita percussit, vt cæteri, qui perpauci remanserant, & Regi tributũ, & Deo Christianitatẽ vltrò promitterẽt. Deinde Daniã cũ exercitu ingressus, Worm regẽ primo impetu adeò perterruit, vt imperata se facere mãdaret, & pacẽ supplex deposceret. Sic Henricus rex victor, apud Sleswich, quæ † tũc Heidebo dicitur, regni terminos ponẽs, ibi & Marchionem statuit, & Saxonũ coloniam habitare præcepit. Videns ergo sanctissimus Archiepiscopus Vnni, qui Reinwardo successit in cathedram, misericordia Dei nostri, & virtute Regis Henrici, Danorũ, Slauorúmque pertinaciam esse edomitam, ostiumq; fidei in gentibus apertũ esse, omnẽ suæ diœcesis latitudinem elegit per seipsum circuire. Multis ergo religiosis comitatus, peruenit ad Danos, vbi tũc crudelissimus Worm regnauit. Et illũ quidem pro ingenita flectere nequiuit sæuitia, filium aũt Haroldum cõuertit, & fidelem Christo perfecit, ita vt Christianitatem, quam pater eius semper odio habuit, ipse seruari publicè permiserit, quamuis ipsemet Baptismi Sacramentũ nondũ perceperit. Ordinatis itaq; in regno Danorũ per singulas Ecclesias sacerdotibus, sanctus Dei multitudinem credennum cõmẽdasse fertur Haroldo, cuius etiam fultus adiutorio & legato, omnes insulas Danorum penetrauit, euangelizans verbum Dei, & fideles quos inuenit illic captiuos, in Christo confortans.

Vngarorum in Germaniam et Galliã irruptio.
Danorũ & Slauorum in Saxoniã.
Gormo Rex Danorum.
** P. Rex.*
Henricus Auceps eiusq; de Vngaris, Slauis et Danis victoria.
Gormo debellatus.
Slesuices nomen pristinum. Marchia, colonia è Saxonib.
† P. nunc.
Vnni Archiepiscopus, Slauorum, Danorũ & Sueonum Euangelista.
Haroldus, P. Gormonis, Christianus, nominisque Christiani protector.

Deinde vestigia secutus magni prædicatoris Anscarii, remigãs mare Balticum, non sine labore peruenit ad Byrcam, principalem Suediæ ciuitatem, quò iam post obitum sancti Anscarii, nemo doctorum annis septuaginta venire ausus est, præter solum, vt legimus, Reimbertum. Est autem Byrca oppidum Gotborum celeberrimum, in medio Suediæ positum, quod tractus quidam Baltici maris alluit, reddens portum optabilem, quo omnes Danorum, Norueorum, itemq; Slauorũ ac Semborum naues, aliiq; Scythiæ populi pro diuersis commerciorum necessitatibus, solenniter conuenire solent. In eo ergo portu, confessor Domini egressus, insolita populos appellare cœpit legatione. Quippe Sueones & Gotthi propter varia temporum pericula, & regum cruentam feritatem, Christianæ religionis penitus obliti fuerant. Sed fauente gratia Dei, à sancto patre Vnni, denuò ad fidem reuocati sunt. Perfecto ergo legationis suæ ministerio, cùm iam rediret disponeret Euangelista Dei, ægritudine correptus, apud Byrcam fessi corporis sarcinã deposuit. Obijt autem peracto boni certaminis cursu, anno Dominicæ incarnationis nongentesimo, tricesimosexto. Cui successit in Cathedra venerabilis Adheldagus.

[redacted] Ecclesiæ Doctores [redacted] Doctores [redacted]
Byrca.
Sueci & Gotthi ad Christianismũ reducti.
Mors Vnni. Adheldagus Vnni successor.

CAPVT IX.

Henrici Aucupis mors. Otho Magnus. Dani in armis. Sleswicum euersum. Slaui rebelles. Othonis M. expeditio in Danos. Victoria. †D. regredienti. Pacificatio cum hoste. Haroldus Rex Christianismo initiatus. Gunnilda Regina. Suein Otto. Dania Episcopatus sub sede Hamburgensi.

EOdem quoq; anno contigit gloriosum Imperatorē Henricum migrare de hac vita, & constituitur est in regnum filius eius Otto, cognomento Magnus. Qui cùm regnare cœpisset, multas perpessus est iniurias à fratribus suis. Rex quoq; Danorum, qui patri eius fuit tributarius, reiecto seruitutis iugo, arma corripuit pro libertate. Et primo omnium, Marchionem qui erat apud Sleswich, quæ alio nomine Heidebo dicitur, cum legatis Regis Ottonis obtruncauit, omnem Saxonum coloniam quę ibidem erat funditus extinguens. Slaui etiam nouas res affectantes, nihilominus rebellare moliti sunt, multis terroribus Saxonum confinia pulsantes. Rex ergo Otto, diuino fultus auxilio, vbi primum de insidijs fratrum suorum liberatus est, fecit iudicium & iustitiam populo suo. Deinde postquam omnia penè regna, quæ post mortem Caroli defecerant, suo subiugauit imperio, in Danos arma corripuit. Transgressus ergo cum exercitu fines Danorum, qui olim fuerant apud Sleswich, ferro & igne vastauit omnem regionem vsq; ad mare nouissimum, quod Normannos dirimit à Danis, & vsque in præsentem diem à victoria regis Ottensund dicitur. Cui†ingredienti, Haroldus rex, apud Sleswich bellum intulit, in quo vtrisque viriliter concertantibus, Saxones victoria potiti sunt, & Dani terga vertentes ad naues cesserunt. Tandem conditionibus ad pacem inclinatis, Haroldus Ottoni subijcitur, & ab eo regnum suscipiens, Christianitatem in Dania recipere spopondit. Nec mora, baptizatus est ipse Haroldus cum vxore sua Gunnild, & filio paruulo, quem rex noster a sacro fonte susceptum, Suein Otto appellauit. Eo tempore Dania plenariè recepit fidem, & diuisa in tres episcopatus, Hammenburgensi metropoli subiecta est. Igitur beatissimus Adheldagus, primus ordinauit episcopos in Daniam, & ex eo tempore Hammenburgensis Ecclesia cœpit habere suffraganeos. Et hæc quidem initia cœlestis misericordiæ, secutum est tale incrementum, vt ab illo tempore vsq; in hodiernum diem Ecclesiæ Danorum multiplici borealium gentium fructu redundare videantur. His ritè peractis in Dania, fortissimus Otto Rex conuertit exercitum ad subiugandos Slauorum rebelles, quos pater eius vno grandi bello domuerat, ipse tanta deinceps virtute constrinxit, vt tributum & Christianitatem, pro vita simul & patria, libenter offerrent victori, baptizatúsque est totus gentilium populus: Ecclesiæ in Slauonia tunc primum constructæ. De quibus rebus suo loco vt gesta sunt opportunius aliqua scribenda sunt.

Slaui ab Othone victi tributo & Christianismo pacem redimunt.

CAPVT X.

Otho M. in Italiam euocatus. Saxonia à Caroli M. tempore ... Hermannus Billingus ... Saxonicus ... †D. ... Eius dē incrementa.

POst hæc autem cùm rex victoriosissimus Otto, ad liberandam sedem Apostolicam vocaretur in Italiam, consilium fertur habuisse, quem post se vicarium potestatis relinqueret, ad faciendam iustitiam in his partibus, quæ barbaris confines sunt terminis. Nondum enim post tempora Caroli, propter veteres illius gentis seditiones, Saxonia ducem acceperat nisi Cæsarem. Ne ergo in regis absentia Dani, siue Slaui, noui aliquid molirentur, Rex necessitate persuasus, Hermanno primum tutelæ vicem in Saxonia commisit. De quo viro, & progenie viri, quoniam nostris temporibus multum inualuerunt, aliqua commemorare necessarium duxi. Vir iste, pauperibus ortus natalibus, primo, vt aiunt, septem mansis, totidémque †manentibus, ex hæreditate patrum fuit contentus. Deinde, quòd erat acris ingenij, decorisq; formæ, tum pro merito fidei & humilitatis, quam dominis & paribus exhibuit, facilè notus in palatio, ad familiaritatem ipsius regis peruenit, qui comperta iuuenis industria, suscepit eum in numero ministrorum, deinde nutricium esse præcepit filiorum: mox etiam succedentibus prosperis, commisit ei vices præfectorum, in quibus officijs strenuè administratis, dicitur manentes suos pro furto in iudicio delatos, data sententia simul omnes damnasse ad mortem. Cuius nouitate facinoris, & tunc carus in populo, & clarissimus deinceps factus est in palatio. Postquam verò ducatum Saxoniæ meruit, iudicio & iustitia gubernauit prouinciam, & in defensione Ecclesiarum sanctarum studiosus permansit vsq; in finem.

Creatur Dux Saxoniæ. Othonis in Italiam expeditio.

Igitur tali viro pijssimus Rex vicem suam in hac regione commendās, in Italiam discessit.

discessit. Vbi rex habito concilio Episcoporum, Ioannem Papam, cui Octauianus cognomẽtum erat, multis accusatum criminibus deponi fecit, quamuis absentem: nam fuga iudicium subterfugerat, & in locum eius Protum Leonem ordinari fecit, à quo ipse mox coronatus, Imperator Augustus à Pop. Romano consalutatus est, anno regni eius XXVIII. post coronatum Romæ Carolum, centum quinquaginta tres anni fluxerunt. Eo tempore Imperator cum filio quinquennium in Italia commoratus, filios Berengarii debellauit, Romámq; pristinæ reddidit libertati. Reuersus ergo in patriam, omne studium intorsit ad gentium vocationem, præcipuè verò Slauorum, quod etiam pro sententia eius ita euenit, Deo cooperante, & piissimi regis dextram in omnibus corroborante.

Ioannes XIII. Papa exauctoratus. Leo VIII.

Roma ab Othone M. libertate donata.

CAPVT XI.

SVbactis autem, Christianæq; fidei copulatis Slauorum gentibus, magnus Otto inclytam vrbem Magdeburg, super ripas Albiæ fluminis condidit, quam Slauis metropolin statuens, Adelbertum summę sanctitatis virum, ibidem consecrari fecit Archiepiscopum. Is primus in Magdeburg ordinatus, duodecim annis strenuè pontificatum administrauit, multósque Slauorum populos illic prædicando conuertit. Cuius ordinatio facta est anno Imperatoris XXXV. & sunt anni post ordinationem sancti Anscarii CXXXVII. Magdeburgensi autem episcopatui subiecta est tota Slauia, vsque ad Panim fluuium: episcopatus suffraganei quinq;, quorum Mersebaurg & Cicen, super Salam fluuium *, Misna verò super Albiam, Brandenburg & Hauelberg interius vadunt. Sextus episcopatus Slauiæ est Aldenburg. Hunc episcopatum, sicut & cæteros, Imperator Otto, Magdenburgensi primum subijcere decreuerat, quem tamen postmodum Adheldagus Hammenburgensis Episcopus requisiuit, eo quòd terminus suæ Ecclesię antiquis Imperatorum priuilegiis esset circumscriptus.

Magdeburgũ Slauorũ metropolis. Adelbertus Archiepisc. Magdeburg.

Slauorũ Antistites Magdeburg. suffraganei.

** P. conditę.*

Atoldagus Hamburg.

CAPVT XII.

EST autem Aldenburg ea, quæ Slauica lingua Starigard, hoc est, antiqua ciuitas dicitur, sita in terra Wagirorũ, in occiduis partib. Baltici maris, & est terminus Slauię. Hæc aũt ciuitas siue prouincia fortissimis quondã incolebatur viris, eo quòd in fronte totius Slauiæ posita, contiguos haberet Danorũ siue Saxonum populos, & omnes bellorũ motus ipsi aut primi inferrent, aut aliis inferentibus exciperent. Tales autem in eis quandoque reguli fuisse probantur, qui omni Obottitorum, siue Kycinorum, & eorum qui longè remotiores sunt, dominio fuerint potiti. Conclusa ergo atque subneruata, vt suprà dictum est, omni Slauorum prouincia, vrbs nihilominus Aldenburg ad fidem conuersa est, & facta est numero fidelium copiosissima. Huic vrbi præcellentissimus Cęsar pontificẽ dederat venerabilẽ virum Marconem, subdens ei omnẽ Obotritorum prouinciam, vsq; ad Penem fluuium, & vrbem Dimine: præterea ciuitatẽ opimatissimã Slesvvich, quę alio nomine Heidibo dicitur, eiusdẽ curæ delegauit. Eo enim tempore Slesvvich cũ prouincia adiacente, quę scilicet à lacu Slya, ad Egdorã fluuium protenditur, Romano imperio subiacebat, habens terrã spaciosam & frugibus fertilem, sed maximè desertam, eo quòd inter Oceanum & Balticum mare sita crebris insidiarũ iacturis attereretur. Postquam aũt misericordia Dei, & virtute magni Ottonis matura pax omnia possedit, cœperũt habitari deserta Wagricæ & Slesvvicensis prouinciæ, nec vllus iam angulus relictus fuerat, qui non esset conspicuus vrbibus & vicis, plerisq; etiã monasteriis. Adhuc restãt antiquę illius habitationis pleraq; indicia, præcipuè in sylua quæ ab vrbe Lucilinburg per lõgissimos tractus, Slesvvich vsq; protrahitur, cuius vasta solitudo & vix penetrabilis inter maxima syluarũ robora, sulcos prætendit, quib. iugera quondã fuerãt dispertita: vrbiũ quoq; seu ciuitatum formã, structura vallorũ prætẽdit: in plerisq; etiã riuis qui propter molendina stipãdis aquis aggeres congesti sunt, ostendunt omnẽ illum saltũ à Saxonibus quondã inhabitatum. Primus ergo, vt dixi, huic nouellæ plãtationi episc. Marco præfuit, qui populos Wagirorũ siue Obotritorũ sacro baptismatis fonte lauit. Quo defuncto Slesvvich sin-

Aldenburg. Slauis Stargard.

Marco primus Aldeburg. antistes.

Slesuucum. Slya.

Lucilinburg.

Episcopatus Slesuicensis primordia.

Edwardus, Marconis successor. †D. Eckvvardus.

Episcopi Aldeburgenses sui alanis honorati.

Reditus.

gulari Pontifice honorata est. Aldenburgensem sedem suscepit regendam venerabilis vir † Edwardus, qui multos Slauorum conuertit ad Dominum. Ordinatus est à sancto Adeldago, Hammenburgensi Archiepiscopo. Creuit autem populus fidelium, nec fuit aliquid quod nouellæ ecclesiæ aduersaretur omni tempore Ortonum. Horum tres fuisse comperi, omnes pari deuotione erga Slauorum vocationem affectos. Et repleta est omnis Wagirorum, Obotritorum, siue Kycinorum prouincia, Ecclesiis, Sacerdotibus, Monachis, & Deo dicatis virginibus. Porro Aldenburgensis ecclesia dedicata fuit in commemoratione sancti Ioannis Baptistæ, existens honore matricis Ecclesiæ insignis. Mikelinburgensis verò ecclesia fuit constructa in honore Principis Apostolorum Petri, continens monasterium Virginum. Fuerunt præterea Aldenburgenses Pontifices admodum honorabiles erga regulos Slauorum, eo quòd munificentia magni Principis Ottonis cumulati essent temporalium rerum affluentia, vnde possent copiosè largiri, & fauorem sibi populi consciscere. Dabatur autem Pontifici annuum de omni Wagirorum siue Obotritorum terra tributum, quod scilicet pro decima imputabatur, de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta resticuli lini, & duodecim nũmi puri argenti. Ad hæc vnus nummus, precium colligentis. Slauicum verò aratrum, par boum, aut vnus conficit equus. De vrbibus verò, aut prędiis, aut curtium numero, quę ad possessionem Pontificis pertinebant, non est huius operis explanare, eo quòd vetera in obliuionem venerint, & ecce noua sunt omnia.

CAPVT XIII.

Mors Othonis M.

Otho II.

Otho III.

† anno.

Mors Hermãni Ducis Saxoniæ.

Benno, Hermanni F. & successor.

Wago tertius Aldeburg. antistes.

Billug Obotritus.

Hodica Billugi F.

Micislaus religionis & nominis Germanici hostis.

ANno ergo regni sui 38. Imperii t t. magnus Princeps Otto, domitor omnium septentrionis nationum, fœliciter migrauit ad Dominum, & sepultus est in ciuitate sua Magdeburg. Cui filius Otto medianus succedens, per x. annos strenuè gubernauit imperium. Is statim Lothario & Carolo Francorum regibus subactis, cùm in Calabriam bellũ transferret, à Sarracenis, & Græcis, victor, & victus, apud Romam decessit. Illi tertius Otto, cùm adhuc esset puer, in regnum substitutus, annos decem & octo, forti & iusto sceptrum ornauit imperio.

Eodem † tempore Hermãnus Dux Saxonum obiens, hæredem suscepit filium Bennonem, qui etiam vir bonus & fortis memoratur, excepto quòd degenerans à patre populum rapina grauauit. Apud Aldenburg defuncto Edwardo, successit Wago. Hic in summa prosperitate inter Slauos degens, sororẽ fertur habuisse speciosam, quàm appetiit regulus Obotritorum, nomine Billug. Cumque allegationibus crebris Pontificem super hoc negotio conuenisset, quidam familiarium Episcopi, petitionem incauta verborum iniuria repleuerunt, dicentes, iniustum esse pulcherrimam virginem inculto & agresti viro copulare. Quam ille contumeliam dissimulatione repressit, & amoris stimulo concitatus, preces iterare non destitit. Timens autem Episcopus, ne Ecclesiæ nouellæ, grauius aliquid exinde emergeret, postulationi eius fauore concurrit, data ei sorore sua in coniugio. Procreauit autem ex ea filiam, nomine Hodicam, quam Pontifex autunculus eius, monasterio virginum contraditam, & sacris literis edoctam, Abbatissam præfecit virginibus, quæ degebant Mikilinburg, cùm tamen necdum peruenisset ad annos. Quod vtrique frater eius Missizla ægrè tulit, odio, licet occulto, concitatus Christianæ religionis, timens etiam, ne hoc exemplo peregrinus mos illis in partibus inolesceret. Patrem autem frequenter coarguit, quasi qui mente alienatus, superuacuas diligeret adinuentiones, nec timeret patriis derogare legibus, prius quidem ducens vxorem Teutonicam, deinde filiam suam monasticæ clausuræ contradens. Cumque his verbis patrem sæpius exacueret, ille cœpit sensim flecti animo, iámque cogitare de acceptæ coniugis repudio, & de mutatione rerum. Sed conatus eius timor repressit, eo quòd grauium causarum introitus semper sint difficiles, virtus quoq; Saxonum admodum esset formidabilis. Necesse enim fuit, repudiata sorore Pontificis, & diuinis rebus pessundatis, statim ad bella veniri.

CAPVT XIIII.

Mekelenburg. *Billugi insidiosa machinatio.*

QVadam ergo die cõtigit Pontificem venire in ciuitatẽ Obotritorum Mikilinburg, visitationis gratia, quo etiam Billug cũ primoribus occurrerat, excepturus eũ simulata deuotione. Episcopũ itaq; publicis causis intentũ, sæpedictus Obotritorũ regulus palàm alloquitur, Magnas pietati tuæ, pater venerabilis, debeo gratulationes, licet me ad has exoluẽdas nequaquã sufficere, ipse recognoscã. Priuata enim beneficia, quæ mihi impẽdisti, quia multiplicia sunt, & ꝓlixo sermone egẽt, ad præsens differo. Generale aũt totius Prouinciæ bonũ cõmemorare compellor. Solicitudo enim tua super Ecclesiarũ instauratione, & animarũ salute, omnib. manifesta est: Sed nec latet, quantas principũ offensas tua prouidentia fregisti; vt cum pace & tranquillitate in gratia principum consistere possimus. Honori ergo tuo, si postulati fuerimus, & nos, & nostra incunctãter impendemus. Petitionẽ aũt paruulã apud te deponere nõ dubito: ne cõfundas faciẽ meam. Est apud Obotritos Pontificale tributũ, quod pro decima imputatur, de quolibet scilicet aratro, quod duobus bobus, aut vno cõstat equo, mensura grani, & XL. restes lini, & XII. nũmi probatę monetę: præterea vnus nũmus, qui debetur colligenti. Hoc me rogo permittas colligere, deputandũ stipendiis neptis tuæ, filiæ scilicet meę. Quod ne forte ad tui iniuriã, & annonę diminutionẽ rogare videar, adijcio possessioni tuę in singulis vrbib. quę sunt in terra Obotritorum, villas quas ipse elegeris, exceptis his, quę ad ius Pontificale, imperatoria iã dudũ concessione peruenerũt. Pontifex ergo, non aduertẽs callidissimi hominis dolũ, verborũ coloribus adumbratũ, reputans etiã, nihil sibi officere cõcãbium, sine mora petitioni eius annuit: ipse quidẽ villas amplissimę possessionis accepit, tributũ verò quod suprà memoraui, affini suo ad manus filiæ ipsius colligendũ resignauit: aliquandiu etiã apud Obotritos cõmoratus, prædia colonis exercẽda distribuit, ordinatisq; omnib. in terrã Wagirorũ reuersus est. Ibi enim statio opportunior fuit, & extra pericula posita, eo quòd Slauorũ animi naturaliter sint infidi, & ad malum proni, eóq; cauendi. Habuítque præter alias, curtes duas nobiles, apud quas sæpius Pontifex diuersatus est, vnam in villa publica, quæ dicitur Buzu, alteram super fluuiũ Trabennam, in loco qui dicitur † Nezenna, vbi etiã fuit oratorium, & caminata murato opere facta, cuius fundamenta ego adolescentulus vidi, eo quòd nõ fuerint longè à radice montis, quem antiqui † Edberg, moderni propter castellum impositum Sigeberg appellant. Post multos ergo dies cũ Pontifex Wago, aliàs occupatus, terrã Obotritorũ rarius inuiseret, supradictus Billug, vnà cũ filio suo Missizla, opportunitatẽ nactus, dolũ, quẽ erga Dominum & Pastorẽ suũ cõceperat, paulatim detexit, cœpitq; possessiones Episcopales, quas sibi vt fideli & affini suo tuẽdas Episc. cõmendauerat, occultis vastare latrociniis, & sub intromittere seruos suos, qui colonis equos & cæteras substãtias furtim auferrent. Conatus illius ad id vsq; ꝓcessit, vt Episcopũ sicut decimarũ iure, sic possessionib. exueret, perturbatoq; capite, cultus Dei facilius pateret exterminio. Tandẽ ergo Pontifex veniens in prouinciã Obotritorũ, ibiq; habita cũ colonis inquisitione, deprehendit ad liquidũ, quorũ machinamẽtis tanta possessioni suę immitterẽtur latrocinia. Permotus itaq;, quod non mirũ, stupore simul & timore, eo quòd atrocissimos insidiatores inuenisset eos, quos putabat amicissimos, iãq; præsentis nouellæ plantationis defectionẽ timẽs, multũ cœpit fluctuare animo. Recurrens aũt ad id, quod pro tẽpore tutius videbatur consilium, tentare cœpit, si fortè verbis suasibilib. mederi posset morbo paulatim subrepẽti, multisq; affinẽ blandiciis mulcere cœpit, vt à cœptis desisteret, néve possessiones Ecclesiasticas prædonib. depascẽdas exponeret, prouenturã sibi, si nõ resipuerit, non solũ offensam diuinitatis, sed & maiestatis imperatorię. Ille obiectionib. dolos pręstruens, respondet, nunquã se erga dominũ & patrẽ suum, tantã admisisse imposturã, erga quẽ animũ habuerit optimè semper affectũ: si quid aũt factũ fuisset, latronum hoc insidiis contigisse, qui de Ranis siue Wilzis commeantes, fortè nec suis parcerent: se quidẽ ad hos cohibendos, cõsilio & auxilio libenter affuturum. Facilè ergo persuasum est simplici viro, cõcepta opinione desistere. Postquã aũt accepta satisfactione Pontifex abscessit, illi statim rupta pollicitatione ad cœpta deuoluti sunt flagitia, furtisq; villarum incendia copu-

Slaui perfidiosi.

Buzu. † P. Nezecina. *Nezenna.* † P. Eilberg, D. Eilburg. *Sigeberg.*

Billugi & Micislai F. in possessiones Ecclesiasticas occulta excursiones.

Wagonis moderatio.

Veteratoria Billugi dissimulatio.

Malicia barbarica.

lauerunt. Præterea colonis omnibus, qui ad ius Episcopi pertinebant, nisi quantocyus prædia desererent, mortem interminati sunt. Sicq; possessiones illas in breui desolatio cōsecuta est. Accessit his malis, quod idē Billug matrimonii sui iura corrupit, repudiata scilicet sorore Pontificis. Fuit hæc causa inimicitiarū præcipua occasio, cœperúntq; res Ecclesiasticæ paulatim titubare, nec fuit vnde status nouellæ ecclesiæ ad plenum posset conualescere, eo quòd magnus Otto iampridem præsenti vita decessisset, medius quoq;, necnon & tertius Otto bellis Italicis essent occupati: & ob hanc causam Slaui temporis opportunitate freti, non solùm diuinis legibus, sed & imperatoriis iussis, cœpissent paulatim obniti. Solus Saxoniæ Dux Benno, aliquam dominationis vmbram, licet tenuem, prætendere videbatur, cuius respectu Slauorum impetus retardati sunt, ne aut fidei Christianæ renunciarent, aut arma corriperent.

Diuortium cum vxore Germanica.

Benno.

Ezico, Wagonis successor.

Serues antistitum.

Adamus Historicus.

† P. termone.

Wagone ergo facto de medio, Ezico successit in Cathedram. Iste suscepit ordinationem à sanctissimo Adeldago, Hammēburgensi Archiepiscopo. Quatuor ergo Pontifices ante excidium Aldenburgensis Ecclesię extitisse comperimus, videlicet, Marconem, Edwardum, Wagonem, & Eziconem, quorum tempore Slaui in fide perstiterunt, Ecclesiæ in Slauia vbiq; erectæ sunt. monasteria virorum & mulierum Deo seruientium constructa sunt plurima. Testis est Magister Adam, qui gesta Hammenburgensis Ecclesiæ Pontificum, disertissimo † stylo conscripsit, qui cùm commemoret, Slauiam in duo de viginti pagos dispertitam, affirmat præter tres, omnes ad fidem Christi conuersos.

CAPVT XV.

Boleslaus Chrobrus Rex Polon.

Reliquia Adalberti Episcopi in Poloniam translata.

Micislaus, Naccon, Sederich, Slauorum Winithorum dynastæ.

Micislaus, occultè Ethnicus.

Hodica.

Monasterium Megalburg. desolatum.

Sueno Otto nis in patrē impietas.

Haroldi regis elogium.

EOdē quoq; tempore Bolizlaus, Polonorū Christianissimus rex, confœderatus cū Ottone tertio, omnē Slauiam, quæ est vltra Odoram, tributis subiecit, sed & Russiā, & Prussos, à quib. passus est Adelbertus Episc. cuius reliquias tūc Bolizlaus transtulit in Poloniam. Principes Slauorū, qui Winuli siue Winithi dicuntur, fuerunt eo tēpore, Misizla, Naccon, & Sederich, sub quib. pax cōtinua fuit, & Slaui sub tributo seruierunt. Nec prętereundum videtur, quòd idē Misizlaus, Obotritorum Princeps, Christum palàm cōfitens, sed clā persequens, sororē suam, Deo dicatam virgine Hodicam, monasterio virginum, quod erat Mikilinburg, subtraxit, eamq; cuidā Bolislao, incestissimo sociauit coniugio: Cęteras virgines quę ibidē repertæ sunt, aut militib. suis nuptum tradidit, aut ad terrā Wilzorum siue Ranorum transmisit, sicq; monasterium illud desolatio consecuta est. Siquidē in diebus illis, permittente Deo, propter peccata hominū, perturbata est apud Danos & Slauos trāquillitas, & pulchris diuinæ religionis incrementis, inimicus homo superseminare zizania conatus est. Apud Danos enim Sueinotto, filius Christianissimi regis Haroldi, diabolico spiritu inflāmatus, multas aduersus patrē molitus est insidias, cupiens eum quasi longæuum, & minus validum, regno priuare, & opus diuinę plantationis de finibus Danorum penitus exterminare. Haroldus autem, vt suprà dictum est, primum quidē gentilis, deinde magni patris Vnni doctrina ad fidē Christi conuersus, tanta se erga Dominum deuotione exercuit, vt non surrexerit similis ei inter omnes reges Danorum, qui tantā Aquilonis latitudinem, ad fidē diuinæ cognitionis traxerit, & omnē terram Ecclesiis & Sacerdotibus fecerit esse insignem. Huius viri industria, in diuinis quidē rebus fuit eximia, nihilominus tamen etiam in mundana sapientia, in his videlicet quæ ad regni gubernationem pertinere videntur, adeo claruit, vt leges & iura statuerit, quæ pro authoritate viri, non solùm Dani, sed & Saxones adhuc hodie seruare contendunt. Concitantibus ergo his, qui Deo seruire & pace regi detractabant, Dani vnanimi conspiratione Christianitatem abdicant, & statuentes impium Suein in regnum, patri eius Haroldo bellum indicunt. Qui licet ab initio regni sui semper spem suam in Deo posuerit, vel tunc maximè Domino commendauit euentum rei, non tam dolens sua pericula, quàm filii delictum, & Ecclesię angustias. Cernens † enim tumultum non posse sedari sine prælio, arma sumpsit inuitus, adhortantibus his qui Domino & regi suo fidem inuiolatam exhibere nitebantur. Ventum est ergo ad bellum, in quo conflictu victa est pars Haroldi, cecideruntque vulnerati multi. Ipse verò Haroldus grauiter sauciatus

Leges, atque à Saxonibus atq. Danis obseruata.

Bellū ciuile inter Haroldum & Suenonem.

† P. autem.

Clades Haroldi & fuga.

clatus fugit ex acie, ascensaq; naui elapsus est ad ciuitatem opinatissimam Slauorum, nomine Winnetam. Vbi præter spem, quia barbari erant, humanè receptus, post aliquot dies ex eodem vulnere deficiens, in Christi confessione migrauit, adscribendus non solùm inter Deo dignos reges, sed etiam inter gloriosos martyres. Regnauit autem annis quinquaginta. Quo defuncto, Suein regno potitus, in sua crudelitate sæuire cœpit, grauissimam in Christianos persecutionē exercens. Consurrexeruntque omnes iniqui in finibus Aquilonis, gaudentes vel tunc patere locum maliciæ suæ, bellis scilicet & perturbationibus, cœperúntque finitima regna vexare terra mariq;. Primum ergo conflato nauali exercitu, remigantes mare Britannicum breui compendio, appulerunt littoribus Albiæ fluminis, vbi improuisi irruētes super quietos & improuidos, vastarūt omnia maritima Hatheleo, omnēq; terram Saxonum, quæ erat super ripas Albię fluminis, quousque peruenirent Stadium, quod est opportuna statio nauium per Albiam descendentium. Quo tristi rumore velociter comperto, Comes Sigefridus, & Thidericus, cæteriq; nobiles, ad quos prouinciæ tutela pertinebat, ruerunt obuiam barbaris, cùm tamen essent perpauci, constricti temporis articulo, exceperúntque hostes in memorato portu Stadii. Facta est ergo pugna vehemētissima, in qua superātibus Danis, virtus Saxonum penitus est attrita. Comites ambo, cæteriq; nobiles & militares viri, qui interfectioni superfuerāt, victi & catenati ad naues perducti sunt. Comes Sigefridus, auxilio cuiusdam piscatoris, noctu profugit, & euasit captionem. Quam obrē barbari furore correpti, omnes quos habebant in vinculis nobiliores, truncauerūt manibus & pedibus, & nare præcisa ad terram semianimes proiecerūt. Deinde quod residuum fuit prouincię illius, impune prędati sunt. Altera pars piratarum, quæ per Wirraham subuecta, omnem illius fluminis ripam vsq, † Lestmonam vastauerat, cum maxima captiuorum multitudine peruenerunt ad paludem Glindesmor. Vbi cùm quendam Saxonem militem captiuum facerent ducem itineris, ille perduxit eos ad loca difficiliora paludis, in qua illi diu fatigati, facilè à Saxonibus qui insecuti sunt, disiecti sunt, & perierunt ex eis xx. millia. Nomen militis, qui deduxit eos ad inuium, fuit Herwardus, qui perenni Saxonum laude celebratur.

Mors & regni anni. Sueno Apostata & tyrannus. Danorum piratica. Hatheleo opp. Staden. Sigefridus. Theodoricus. Barbarica Danorum sæuitia. Wirrha. † al. Lescinonam. Glindesmor. Danorum clades. Herwardus.

CAPVT XVI.

Circa idem tempus impletus est annus incarnationis verbi millesimus primus, in quo fortissimus Imperator Otto Tertius, cùm iam tertio victor Romam intrasset, immatura morte præuentus occubuit. Cui successit in regno † pius Henricus, iustitia & sanctitate insignis, ille inquam, qui Bauenbergensem fundauit episcopatum, & erga cultum Ecclesiarum amplissimæ fuit munificentiæ. At verò anno regni eius decimo, mortuus est Dux Saxoniæ Benno; vir omni probitate conspicuus, & strenuus Ecclesiarum defensator. Cuius principatus hęres factus est Bernhardus filius eius, licet à paterna fœlicitate diuertit. Ex illo enim tēpore, quo Dux constitutus est, in hac regione nunquā cessauit discordia, & perturbatio, quoniam Dux Henrico Imperatori rebellare ausus, totam secū ad rebellandum Cæsari mouit Saxoniam. Deinde surgens in Christum, omnes Ecclesias Saxoniæ terruit atq; turbauit, illas præcipuè, quę in memorata rebellione, ipsius maliciæ noluerunt applicari. Accessit his malis, quòd idem Dux, tam paternæ quàm auitæ deuotionis, quam erga Slauos habebant, penitus immemor, gentem Winulorum per auaritiā crudeliter opprimens, ad necessitatem paganismi coegit. Sanè eo tempore Slauorum dominio potiti sunt Theodoricus Marchio, & Dux Bernardus, illó quidem orientalem, isto occidentalem possidente prouinciam, quorū ignauia, Slauos coegit fieri desertores. Rudes enim adhuc in fide gentilū populos, quos optimi quondam Principes cum magna lenitate fouerant, temperantes rigorem his quorum propensius insistebant saluti, isti tanta crudelitate insectati sunt, vt excusso tādem seruitutis iugo, libertatem suam armis defendere cogerentur. Principes Winulorum erant Mistiwoi, & Mizzudrag, quorum ductu seditio inflammata est. Sermo ergo est, & veterum narratione vulgatum, quòd idem Mistiwoi, petiit sibi neptem Ducis Bernardi *, & ille promisit. Tunc idem princeps Winulorum, volens spon-

*Othonis III. mors. † D. sanctus. Henricus II. fundator Episcopatus Bamberg. Bennonis D. mors & elogium. Bernhardus Bennonis F. & successor. Eiusdem res gesta. Theodoricus Marchio. Mistiuous & Missuragus Slauorū dynastæ. * D. dari in vxorem.*

Theodorici Marchionis contumeliosum dictum. Indignatio iusta ex ignominia.

sione dignus fieri, perrexit cũ Duce in Italiã cum equitibus mille, qui omnes ferè ibidẽ sunt interfecti. Cúmq; rediens de expeditione, pollicitam sibi mulierem expeteret, Theodoricus Marchio intercepit consiliũ, consanguineam ducis nõ dandam proclamans cani. Quo ille audito, cũ magna indignatione recessit. Cùm ergo Dux, mutato consilio, nuncios post eum direxisset, vt concupitis poriretur nuptiis, ille refertur tale dedisse responsum: Oportet quidem generosam magni Principis neptem præstantissimo viro copulari, non verò cani dari. Magna nobis gratia pro seruitio refertur, vt iam canes, non homines iudicemur. Si ergo canis valẽs fuerit, magnos morsus dabit. Et hoc dicens, reuersus est in Slauiam, & primo omnium transiuit in ciuitatem Rethre, quæ est in terra Lutitiorum, conuocatisq; omnibus Slauis, qui ad orientem habitant, intimauit eis illatam sibi cõtumeliam, & quia Saxonum voce Slaui canes vocentur. At illi: merito hæc, inquiunt, pateris, qui spernens contribules tuos, excoluisti Saxones, gentem perfidam & auaram. Iura ergo nobis quòd deseras eos, & stabimus tecum. Iurauítq; eis.

Rethre.

Bernhardi Ducis in Cæsarem, & Slauorũ in hũc cũ Christianismi abiectione rebellio.

Postquam autẽ Dux Bernardus emergentibus causis, arma aduersus Cæsarem corripuit, Slaui opportunitate accepta, cõgregato exercitu, totã primò Nordalbingiam ferro & igne depopulati sunt; deinde reliquam peragrantes † Slauaniam, omnes Ecclesias incenderunt, & ad solum vsq; diruerunt: sacerdotes autem, & reliquos Ecclesiarum ministros, variis suppliciis enecantes, nullum Christianitatis vestigium trans Albiam reliquerunt.

† P. Slauiã.

Odium Christiani nominis. Strages in Hamburgẽses & Aldẽburg.

Apud Hãmenburg eo tempore, ac deinceps, multi ex clero & ciuib. in captiuitatẽ abducti sunt, plures etiam interfecti, propter odium Christianitatis. Narrãt seniores Slauorum, qui omnes Barbarorum gestas res in memoria tenẽt, Aldenburg ciuitatem, populatissimam de Christianis inuentam fuisse. Sexaginta ergo presbyteri, cæteris more pecudum obtruncatis, ibi ad ludibrium seruati sunt. Quorũ maior loci præpositus Oddar nomen habuit. Ille ergo, cũ cæteris, tali martyrio cõsummatus est, vt cute capitis in modũ crucis incisa ferro, cerebrum singulis aperiretur. Deinde ligatis post terga manibus, cõfessores Dei per singulas ciuitates Slauorum tracti sunt, vsq; dum deficerent. Taliter illi spectaculum facti & Angelis & hominibus, in stadio medii cursus exhalarunt victorem spiritum. Multa in hunc modum per diuersas Slauorum ac Nordalbingorum prouincias tunc facta memorantur, quæ scriptorum penuria nunc habentur pro fabulis. Tanti deniq; in Slauia habentur martyres, vt vix possint libro comprehendi.

Slaui quamdiu Christianismi cultores.

Exclamatio Christiana.

Omnes ergo Slaui, qui inter Albiam & Odorã habitant, per annos septuaginta, & amplius, Christianitatẽ coluerunt, omni scilicet tempore Ottonũ, taliq; modo se absciderũt à corpore Christi, & Ecclesię, cui antè cõiuncti fuerant. O verè occulta super homines Dei iudicia, qui miseretur cui vult, & quem vult, indurat. Cuius omnipotentiã mirantes, videmus eos ad Paganismũ relapsos esse, qui primi crediderunt, illos aũt cõuersos ad Christũ, qui videbantur nouissimi. Ille ergo iudex iustus, fortis & patiens, qui olim deletis corã Israel septem gentibus Canaan, solos reseruauit allophylos in quibus experiretur Israel, ille, inquam, modicã gentiliũ portionẽ nunc indurare voluit, per quos nostra cõfunderetur perfidia. Hęc facta sunt vltimo tempore senioris Libentii Archiepiscopi, sub duce Bernardo, filio Bennonis, qui populum Slauorum grauiter afflixit. Theodoricus Marchio Slauorum, cui cum commemorato eadem fuit auaricia, similis crudelitas, depulsus ab honore, & omni hæreditate, prębendarius apud Magdeburg, mala morte, vt dignus fuit, vitã finiuit. Mistiwoi princeps Slauorum, circa vltima tempora pœnitentia ductus, ad Dominum reuersus, cùm nollet Christianitatem deserere, depulsus est à patria, fugiénsq; ad Bardos, ibidem consenuit fidelis.

Bernardi D. & Theodorici M. in Slauos iniuria.

ἀδρασία. Missiones de Christianismo repetito exilium. Bardi.

CAPVT XVII.

Series antistitum Aldenburg. & Hamburg.

DEfuncto ergo Ezicone in Aldenburg, successit Volckwardus, post quẽ Reginbertus. Quorũ prior, Volckwardus, persecutionis tẽpore Slauia pulsus, abiit in Norwegiã, ibiq; multos Domino lucratus, cũ gaudio rediit Bremã. In Hãburgensi quoq; metropoli, Adeldago, qui primus in Aldẽburg ordinauit episcopos, successit

sit

fit Libeotius, vir sanctitate insignis. Huius temporibus Slaui defecerunt à fide. Post hunc fuit Vnnuanus, clarissimo genere oriundus, prætereà diues & largus, omoibus homioibus acceptus, clero autem apprimè beneuolus. Eo ergo tempore, quo dux Bernardus, suique complices, Cæsari Heorico rebellauir, omoibusque Saxoniæ Ecclesiis esset grauis, & infestus, illis maximè, qui erga maiestatem Imperatoriam fidelitatis suæ iura temerare noluissent, eius impetum viri dicitur Archiepiscopus Vuouanus sua magnanimitate refregisse, vt propter sapientiam & liberalitatem Episcopi cogeretur ipse Dux, ecclesię, cui aotea aduersatus est, deioceps benignus esse in omnibus. Igitur habito Pootificis consilio, rebellis Princeps tandem flexus, apud †Schalchisburg Cęsari Henrico supplex dedit maous. Mox quoque fauente Vnnuaoo, Slauos tributo subijciens, pacem reddidit Nordalbingis, & † matri Hammenburg. Ad cuius restaurationem venerabilis metropolitaous asseritur post cladem Slauicam, ciuitatem & Ecclesiam fecisse nouam, simul ex singulis congregationibus suis, quæ virorum essent, tres eligens Fratres, ita vt 12. fierent, qui io Hammenburg Canooica degereot coouersatione, vel qui populum conuerterent ab errore idololatriæ. Ordinauitque io Slauiam, mortuo Regioberto, Bennooem virum prudentem, qui de fratribus Hammenburgensis Ecclesiæ electus, in populo Slauorum multum prædicando fructum attulit.

Bernhardus D.S. aduersus Cæs. rebellis.

†D. Schalckesburg.

Eidē reconcilsatus Slauos pacat.

†D. matrici Ecclesiæ.

Hamburgū instauratū.

Benno antistes Reginberti successor.

CAPVT XVIII.

†BEono magnæ deuotionis vir, cupieos diruta Aldeoburgensis sedis reædificare, perquirere cœpit de possessiooibus & reditibus, quos ad ius episcopale magni Ottonis deputauerat iostitutio. Sed quia post excidium Aldeburgensis ecclesiæ, primitiua instituta, & magnorum priocipum donatiooes venerant in abolitionem, & Slauorum possessioni cesserant, memoratus Pontifex in præsentia Ducis Bernardi questus est, quòd Wagiri & Obotriti, cæteriq; Slauorum populi, debita sibi oegarent stipeodia. Vnde principes Winulorum ad colloquium euocati suot, & interrogatione habita, quare Pootifici legitimam subtraherent anoonam, illi prætendere cœperunt varias exactionum grauedines, expedire sibi egredi terram potius, quàm implicari maioribus vectigalium peosionibus. Consyderaus ergo Dux, non posse instaurari Ecclesiastica iura secuodum eam formam, qua fuerant tempore magni Ottonis, petitiooe adhibita, vix obtinuit, vt de qualibet domo, paupere vel diuite, per omnem Obotritorum terram, duo nummi Pontificalibus soluerentur impensis. Pręterea curtes illę ootissimæ, Buzu & Necenoa, & cęteræ possessiooes in terra Wagirorum, Episcopo restitutæ suor rursus incolendæ. Illa verò prædia quę fuerunt io remotiori Slauia, quę olim ad Aldenburgense episcopium pertiooisse antiquitas commemorat, vt est Derithsewe, Motize, Cuzin, cum attinentiis suis, episcopus Benoo nullateous per Ducem obtinere potuit, licet ad hæc requirenda sæpius enisus fuerit. Postquam autem placuit piissimo Cæsari Henrico, curiam celebrare in castro Werbene, quod est iuxta Albiam, ad experiendos animos Slaoorum, veoeruot omnes Principes Winulorum in præseotiam Cæsaris, seq; imperio ad bonū pacis & subiectionis obtēperaturos protestati sunt. Ibi ergo cùm Aldenburgensis Pontifex in facie Cæsaris veterem pro Ecclesiæ suæ bonis iopouaret querimoniam, ioterrogati Principes Slauorum de possessionibus ad ius Episcopi pertinentibus, recognouerunt memoratas vrbes cū suburbiis eorū, ecclesię & Pōtifici debere pertioere. Pręterea omoes Obotriti, Kycini, Polabi, Wagiri, & cæteri Slauorum populi, qui terminis Aldenburgeosis Ecclesiæ concludebantur, polliciti suot dare omoem censum quem pro decima magous Otto ecclesiasticis stipendiis deputauerat. Quorum tameo pollicitatio, plena simulatione & fallacia fuit. Statim enim vt Cæsar ioluta curia ad alia se conuertit, oihil de promissis curaueruot. Dux quoque Saxonum Bernardus, in armis quidem strenuus, sed totus auaricia infectus, Slauos quos è vicino positos bellis siue pactionibus subegerat, tantis vectigalium peosionibus aggrauauit, † vt oec memores Dei, nec sacerdotibus ad quidquam essent beoeuoli. Quamobrem Christi coofessor

†P. Hic sanè.

Refert animum ad instaurationē Episcopatus Aldenburg.

Bernhardus Dux Saxon.

Buzu. Necenna.

Prædia destructa Antistitis Aldenburg.

Conuentus Verbenēsis.

Slaui imperio se subijciunt.

Eorundē simulata promissa.

Bernhardi D.S. auaritia.

†D. vt Dei & legis eius immemores etiam sacerdotibus essent infesti.

Benno desperata Episcopatus instauratione Hildeshemum petit.
Bernvvard° Antistes Hildesheimes.

Benno, videns legationis suæ ministerium, à Principibus seculi non solùm non adiuuari, imò funditus præpediri, casso labore fatigatus, cũ non inueniret vbi requiesceret pes eius, peruenit ad sanctissimũ virum Berenwardũ, Hildensemensem præsulẽ, ostendẽs ei angustias suas, & quærens in tribulatione consolationẽ. Ille vt erat vir mitissimus, collegit hospitẽ, & præbuit lasso humanitatis officia, & de facultatib. ecclesię suę suppeditauit ei vitę stipẽdia, quatenus ad legationis suę opus exiẽs, atq; reuertens, inueniret stationẽ tutã in qua pausare posset. Eo tempore memoratus Põtifex Berenwardus, in possessione quę sibi hæreditario iure prouenerat, magnã fundauit Ecclesiam, amplissimis, vt videri potest, impensis, in honore S. Michaelis archangeli, in qua etiam copiosam monachorum turmam ad seruiendum Deo aggregauit. Consummata ergo ad votum basilica, ad denunciatũ dedicationi festũ, conuenit immensa multitudo, vbi cùm sinistrum ecclesiæ latus noster Episcopus Benno dedicaret, à populo compressus & attritus, post paucos dies, morbo ingrauescẽte, vita defunctus est, & in aquilonari eiusdem ecclesię absida honestam obtinuit sepulturam. Huic successit†Meinherus, qui suscepit benedictionẽ à Libentio secundo. Post hunc fuit Abelinus, ordinatus ab Alebrando Archiepiscopo.

Mors & sepultura Bennonis.
† P. Reinerus.
Meinerus et Abelin° antistites, successores Bennonis.

CAPVT XIX.

Conrads II. Cæs. bellum sacrum aduersus slauos.
Bernhards Ducis auaritia iterũ notata.
Vdonis in Christianos odium & cædes.
Godescalc°, Vdonis F. ex paterna nece apostata.
Vastat Nordalbingiã.
†D. Etzeho.
Tangitur religione.

IN diebus illis pax firma fuit in Slauia, eo quòd Cõradus, qui Henrico Pio successit in imperiũ, Winithos frequentib. bellis attriuerit. Verũtamen Christiana religio, & cultus domus Dei, paruũ recepit incrementum, præpediente auaritia Ducis, & Saxonũ, qui omnia corradentes, nec ecclesiis, nec sacerdotib. quidquã passi sunt esse residui. Principes Slauorũ, Anadrag, Gneus, & tertius Vdo, malè Christianus: Vnde & propter crudelitatẽ suam à quodã Saxonum transfuga improuisè cõfossus est. Filius eius Godescalcus nomine, apud Lunenburg, scholarib. erudiebatur disciplinis. Qui morte patris cõperta, fidẽ reiecit cũ litteris, amneq; trãsmisso, venit ad gẽtẽ Winitorũ. Cõgregataq; multitudine latronũ, percussit in vltionẽ patris omnem terrã Nordalbingorum, & tantas strages fecit Christianæ plebis, vt crudelitas omnẽ modum excesserit. Nihilq; remãsit in Holsatorũ & Sturmariorum prouincia, siue eorũ qui Thetmarsi dicuntur, quod manus eius effugerit, præter notissima illa præsidia†Etheho & Bokeldeburg: illò se quidã armati contulerant, cum mulieribus & paruulis, & substantiis quę direptioni superfuerant. Quadã ergo die cùm cõmemoratus Princeps latrocinali more per campos & miricas ferretur, vidẽs regionẽ viris & Ecclesiis quandoq; refertã, vastæ solitudini subiacere, exhorruit propriæ crudelitatis opus, & tactus dolore cordis intrinsecus, deliberauit à nefariis cœptis tandẽ cohibere manus. Auulsus ergo parũper à sociis, & quasi ad insidias exiẽs, inopinatẽ offendit quendã Saxonẽ Christianum. Qui cùm armatũ eminus venientẽ fugeret, ille clamore sublato hortatur, vt subsistat, iurat etiã se nihil ei nociturũ. Cùmq; vir timidus, recepta fiducia, substitisset, cœpit percunctari ab eo, quis esset, aut quid nosset rumoris. At ille, ego sum, inquit, homo pauper, Holsatia genitus. Sinistros aũt rumores quotidie experimur, quia princeps iste Slauorũ Godschalcus, multa mala infert populo & terræ nostræ, sitimq; crudelitatis suæ saturare cupit sanguine nostro. Tẽpus enim uero esset, vt vindex Dominus vlcisceretur iniurias nostras. Cui Godeschalcus: multũ, inquit, coarguis virũ illum, principem Slauorũ. Re uera enim multas ille pressuras suscitauit populo & terræ vestræ, vltor paternæ cædis existens magnificus. Ego aũt sum vir iste, de quo nunc sermo est, & veni vt loquar tecũ. Doleo enim me tantũ nefas cõmisisse aduersus Dominum & Christicolas, & vehemẽter cupio redire in gratiã eorũ, quibus me tanta iniustè intulisse recognosco. Accipe ergo verba mea, & reuertens ad populum tuum, annunciа eis, vt ad locum destinatum transmittant viros fideles, qui mecum clam agant de fœdere, & pacis†conditione. Quo facto omnem hanc turbam latronum, cum quibus magis necessitate quàm voluntate detineor, tradam in manus eorum. Et hęc dicens, designauit ei locum & tempus. Qui cùm venisset ad præsidium, in quo Saxonũ superstites cum magno timore consistebant, nunciauit senioribus verbum istud abscõditũ, suggerens omnibus modis, vt transmitterent viros ad præfixum colloquij locum. At illi non intenderunt, reputantes dolum insidiis opportunum.

Studet pacificationi.
†P conuentione.

Post

Post aliquot itaq; dies, idem Princeps à Duce captus, & quasi princeps latronum in vincula coniectus est. Reputans autem Dux virum fortem, & ad arma strenuum, vtilem sibi fore, inijt cum eo fœdus, & honorificè donatum, abire permisit. At ille dimissus, abiit ad regem Danorum Kanutum, & mansit apud illum multis diebus siue annis, varijs bellorum exercitiis in Nortmannia siue Anglia virtutis sibi gloriam consciscens. Vnde & filia regis honoratus est.

Captus à Bernhardo Duce admiratione virtutis dimittitur.

Militat Canuto, regi Danorum.

CAPVT XX.

POst mortem ergo Kanuti regis, reuersus est Godescalcus in terrā patrum suorum. Et inueniens hęreditatem suam à quibusdā tyrannis inuasam, dimicare statuit, & comitante victoria, possessiones cū principatu ex integro recepit. Statimq; ad conquirendum sibi apud Dominum gloriā & honorē animū intendens, Slauorum populos, quos Christianitatis olim susceptæ obliuio iam tenebat, ad recipiendam credulitatis gratiam, & ad gerendum Ecclesiæ curā suscitare studuit. Et prosperatum est opus Dei in manibus eius, adeò vt infinita gentilium multitudo conflueret ad Baptismi gratiam. Et reædificatæ sunt per vniuersam Wagirorum prouinciam, nec non & Polabingorum, & Obotritorum, ecclesiæ quondam dirutæ. Iámq; missum est in omnes prouincias pro sacerdotibus ac ministris verbi, qui rudes gentilium mentes doctrina fidei imbuerent. Gratulabātur itaq; fideles de nouellæ plantationis incremento. Factúmq; est vt prouinciæ plenæ essent Ecclesiis, Ecclesiæ verò sacerdotibus. Sed & Kycini & Circipani, & quęcunque gentes circa Panim habitāt, receperunt gratiam fidei. Est aūt Panis fluuius, in cuius ostio sita est ciuitas Dimine. Illuc quondā portēdebatur limes Aldēburgensis Parochiæ. Igitur omnes Slauorum populi, qui ad Aldenburgensem pertinebant curā, toto tempore quo Godescalcus superuixit, Christianam fidem deuotè tenuerunt. Sanè magnæ deuotionis vir dicitur tanto religionis diuinæ exarsisse studio, vt sermonē exhortationis ad populū frequenter in Ecclesia ipse fecerit, ea scilicet quæ ab Episcopis vel Presbyteris mysticè dicebātur, cupiens Slauicis verbis reddere planiora. Procuidubio in omni Slauia nemo vnquam surrexit potentior, & tam feruidus Christianæ religionis. Etenim si vita ei longior concederetur, omnes paganos ad Christianitatem cogere disposuit, cùm ferè tertiam partem eorum cōuerterit, qui prius sub auo eius Mistiwoi relapsi sunt ad paganismum. Tunc etiam per singulas ciuitates Cœnobia fiebant sanctorum virorum canonicè viuentium: item Monachorum atque Sanctimonialium, sicut testantur ij, qui in Lubeke, Aldenburg, Racesburg, † Leontio, & in aliis ciuitatib. singulas viderunt. In Magnopoli verò, quæ est inclyta Obotritorum ciuitas, tres fuisse congregationes Deo seruientiū referūtur.

Recuperat sua à tyrannis.

Studet instaurando Christianismo.

Panis fl.

Demin.

Godescalcus exemplū pij Principis.

Misstonem annus Godescalci.

† D. Lenstein.

Magnopolis Mekelēburg

CAPVT XXI.

IN diebus illis factus est motus magnus in orientali prouincia Slauorum, ciuili inter se bello dimicātium. Quatuor autem sunt populi eorum, qui Lutitii siue Wilzi dicuntur, quorum Kycinos atque Circipanos † citra Panim, Riaduros siue Tolenzos cis Panim habitare constat. Inter hos de fortitudine & potentia valida orta est contentio: Siquidem Riaduri siue Tolenzi, propter antiquissimam vrbē & celeberrimum illud fanum, in quo simulacrū Radigast ostenditur, regnare volebāt, adscribentes sibi singularem nobilitatis honorem, eo quòd ab omnibus populis Slauorum frequentarentur, propter responsa & annuas sacrificiorū impensiones. Porrò Circipani atq; Kycini seruire detrectabant, imò libertatem suam armis defendere statuerunt. Crescente igitur paulatim seditione, tandem peruenitur ad prælium, vbi inter validissimas pugnas Riaduri atque Tolenzi fusi sunt. Ideo secundo & tertio restauratum est prælium: item iidem ab eisdem contriti sunt. Multa millia hominum hinc & inde prostrata. Circipani & Kycini, quibus bellum necessitas indixerat, victores. Riaduri atque Tolenzi, qui pro gloria certabant, deiectionis suæ pudore vehementer afflicti, accersierunt in auxilium fortissimū regem Danorum, & Ducem Saxonum Bernhardum, necnon & Godescalcum, principem Obotritorum, singulos cum exercitibus suis, aluerúntque tantam multitudinem de propriis stipendiis sex hebdomadibus. Inualuítque prælium aduersus Circipanos atque Kycinos, nec habuerunt vires resistendi, obsessi tanta

Motus in Slauis.

Lutitiis seu Wilzis gentium quatuor nomē.

† P. circa.

Fanum idololatricum Radegasti.

Pralium ter repetitum.

Riaduri & Tolenzi externa accersunt auxilia.

Bernhardus D.S. Godescalcus.

Pax precio redempta. Profanitas & auaritia taxata.

Godescalci elogium.

multitudine, cæsaque est ex eis maxima multitudo, & quamplurimi in captiuitatem ducti. Ad vltimum 15. millibus Marcarum, pacem mercati sunt. Principes pecuniam inter se partiti sunt. De Christianitate nulla fuit mentio, nec honorem dederunt Deo, qui contulit eis in bello victoriam. Vnde cognosci potest Saxonum insatiabilis auaritia, qui cùm inter gentes cæteras, Barbaris contiguas, præpolleant armis, & vsu militiæ, semper proniores sunt tributis augmentandis, quàm animabus Domino conquirendis. Decor enim Christianitatis, sacerdotū instantia, iamdudum in Slauia conualuisset, si Saxonum auaritia non præpedisset. Prędicetur ergo & omni laude extollatur dignissimus ille Godescalcus, qui barbaris gentibus editus, munus fidei, credulitatis gratiam suę genti cum pleno dilectionis feruore reparauit. Arguantur Saxonum proceres, qui Christianis proauis geniti, & gremio sanctæ matris Ecclesiæ foti, steriles semper & inanes in opere Dei sunt inuenti.

CAPVT XXII.

Aldeburgēsis Episcopatus discerptus. Adalbertus Archiepisc. Hamburg.

Eiusdem ambitio.

Ezo antistes Aldeburg. Abelini successor. Aristo Racesburg. Ioannes Megalburg.

Henric. III. Cæs.

Henric. IIII. puer, & inde in Imperio turba.

Bernhardi D.S. mors.

Ordulfus & Hermannus F.F.

Godescalcus Obotritus à suis ob Christianismum cæsus.

Leontium Le[illegible]n. Eppo. Ansuerus Monachus.

EA ergo temporum serie, qua misericordia Dei & virtute religiosissimi viri Godescalci, status Ecclesiæ & sacerdotii cultus in Slauia decenter viguit, defuncto Abellino Pontifice, Aldenburgensis Ecclesia in tres diuisa est episcopatus. Quod quidem imperiali minimè factum est institutione, sed Magni Adalberti, Hammenburgensis Archiepiscopi adinuentione ita ordinatum fuisse, constat. Ille enim vir magnificus & præpotens in regno, cùm fortissimum Henricum Cæsarem, videlicet Cooradi filium, nec non & Papam Leonem haberet propicios, atq; voluntati suæ per omnia consentaneos, in omnibus Borealibus regnis, Dacię scilicet, Suedię, Norwegiæ, functus est authoritate Archiepiscopali, & legationis Apostolicæ ministerio. Nec his contentus Patriarchatus honorem assequi voluit, eo scilicet ordine, vt infra terminos suæ parochiæ 12. statueret Episcopatus, de quibus narrare superuacaneum est, eo quòd sapientibus ineptiæ quædā & deliramenta visa fuerint. Confluebant ergo in curiam eius multi sacerdotes, & religiosi, plerique etiam Episcopi, qui sedibus suis exturbati, mensæ eius erant participes. Quorum sarcina ipse alleuari cupiens, transmisit eos in latitudinem gentium, quosdam locans certis sedibus, quosdā incertis. E quibus Ezonem subrogauit Abelino in Aldenburg, Aristonem quendam à Hierosolymis venientē in Racesburg esse constituit, Ioannem in Mikilinburg destinauit. Iste Ioannes peregrinationis amore Scotiam egressus, venit in Saxoniam. Et clementer, vt omnes, susceptus ab Archiepiscopo, non multo pòst in Slauiam missus est ad Godescalcum, apud quem commoratus, illis diebus multa millia paganorum baptizasse describitur. Pax firma fuit in omni regno, quia fortissimus Cæsar Henricus, Vngaros, Boemos, Slauos, & omnia finitima regna potenti manu coercuerat. Quo translato ad superos, successit in sceptrum filius eius Henricus, puer octo annorum. Statimque ebullierunt perturbationes variæ in regno, eo quòd principes, qui contentiones affectabant, contemnerent infantiam regis. Et surrexit vnusquisque aduersus proximum suum, & multiplicata sunt mala multa in terra, deprædationes, incendia, & mortes hominum. Post non multum quoque temporis mortuus est Bernardus Dux Saxonum, qui res Slauorum & Saxonum, quadraginta annis strenuè administrauit. Cuius hæreditatem Ordulfus & Hermannus filii eius inter se partiti sunt. Et quidem Ordulfus Ducatum suscepit gubernandum, licet fortitudine & militiæ vsu longè à fœlicitate paterna diuerterit. Denique post mortem patris vix quinque transierunt anni, statim Slaui rebellare parantes primo omnium Godescalcum interfecerunt. Et quidem vir omni æuo memorabilis propter fidem Deo & Principibus exhibitam à barbaris occisus est, quos ipse nitebatur ad fidem conuertere. Necdum enim completæ sunt iniquitates Amorræorum, nec venit tempus miserendi eorum. Ideo necesse fuit, vt venirent scandala, vt probati fierent manifesti. Passus est autem alter ille Machabæus in vrbe Leontio, quæ alio nomine Lenzin dicitur, 7. idus Iunii, cum Presbytero Eppone, qui super altare immolatus est, & aliis multis tam Laicis quam clericis, qui diuersa pro Christo pertulerunt supplicia. Ansuerus Monachus, &

cum eo alii apud Racesburg lapidati sunt. Idibus Iulii, passio eorum occurrit. Fertur idem Ansuerus cùm ad passionem venisset, flagitasse paganos, vt prius socii, quos timebat deficere, lapidarentur. Quibus coronatis, ipse gaudens cum Stephano, genua posuit.

CAPVT XXIII.

IOannes Episcopus senex, cum cæteris Christianis in Magnopoli, id est Meckelenburg, captus, seruabatur ad triumphum. Ille ergo pro confessione Christi fustibus cæsus. Deinde per singulas ciuitates Slauorum ductus ad ludibrium, cùm à Christi nomine flecti nō posset, truncatis manibus ac pedibus corpus eius in plateа proiectum est. Caput verò desectum, quod barbari conto præfigentes in titulum victoriæ Deo suo Radigasto immolauerunt. Hæc in metropoli Slauorum Rethre gesta sunt, IIII. idus Nouembris.

Ioannes, Episc. Megaburg. martyr. Magnopolis.

CAPVT XXIIII.

FIlia regis Danorum, apud Mikelenburg, ciuitatem Obotritorum, nuda dimissa est cū cæteris mulieribus. Hanc enim, vt suprà diximus, Godescalcus Princeps habuit vxorem, à qua & filium suscepit Henricum. Ex alia verò Buthue natus fuit, magno vterq; Slauis excidio genitus. Et Slaui quidem victoria potiti, totam Hammenburgensem prouinciam ferro & igne demoliti sunt, Sturmarii & Holsati ferè omnes aut occisi, aut in captiuitatem ducti. Castrum Hammenburg funditus excisum, & in derisionem saluatoris nostri, etiam cruces à paganis truncatæ sunt. Ipso eodémque tempore Sleswich, quæ alio nomine Heidibo dicitur, ciuitas Transalbianorum, quæ sita est in confinio regni Danici, opulentissima atque populosissima, ex improuiso barbarorum incursu funditus excisa est. Impleta est nobis prophetia, quæ ait, Domine, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt tabernaculum sanctum tuum & reliqua, quæ propheticè deplorantur in Hierosolymitanæ vrbis excidio. Huius auctor cladis Blusso fuisse dicitur, qui sororem habuit Godescalci, domúmque reuersus & ipse obtruncatus est. Itaque omnes Slaui facta conspiratione generali, ad paganismum denuò relapsi sunt, eis occisis, qui perstiterunt in fide. Dux Ordulfus in vanum sæpe contra Slauos dimicans per 12. annos, quibus patri superuixit, nullam vnquam poterat obtinere victoriam: totiénsque victus à paganis, à suis etiam derisus est. Accidit autem perturbatio hæc in Slauorum prouincia, anno post incarnationem Domini millesimo sexagesimosexto, anno regni Henrici Quarti VIII. Et vacauit sedes Aldenburgensis annis octoginta quatuor.

Mekelenburg. Vxoris Godescalci exilium. Henricus & Buthues Godescalci F.F. Hamburgū & Slesuicū euersa. Blusso Godescalci sororius, fax belli. Slauorum à Christianismo defectio. Ordulfus Dux S. bellator infelix.

CAPVT XXV.

POstquam ergo mortuus est Godescalcus, vir bonus & cultor Dei, ad filium eius Buthue peruenit principatus eius hæreditaria successio. Timentes autem ij qui patrem eius interfecerant, ne fortè filius vltor † patriæ cædis fieret, concitauerunt tumultum in populo, dicentes: Non hic dominabitur nostri, sed Cruco, filius Grini. Quid enim proderit nobis, occiso Godescalco libertatem armis acceptasse, si iste hæres principatus extiterit? Iam enim plus iste nos affliget, quàm pater. Appositúsque populo Saxonum, nouis prouinciam inuoluet doloribus. Statimque conspirata manu, statuerunt Cruconem in principatum, exclusis filiis Godescalci, quibus iure debebatur dominium. Quorum iunior Henricus profugit ad Danos, eo quòd regia Danorum stirpe esset oriundus. At senior Buthue declinauit ad Bardos, quærens auxilium à Saxonum principibus, quibus pater eius deuotus semper & fidelis extiterat.

Buthues, Godescalci F. et successor. †P. paternæ. Cruco, Grini F. tyrannus. Buthue & Henrici fratris exiliū. Bardi Saxones. De iisdē suprà cap. 16.

Qui etiā rependentes beneficiis gratiam, susceperunt pro eo prælium, multóque expeditionum fatigio restituerunt eum in locum suum. Attamen status Buthue semper erat infirmus, nec ad plenum roborari potuit, eo quòd Christiano parente natus, & amicus Principum, apud gentem suam, vt proditor li-

Buthues à Saxonib. restitutus, suos infidos experitur.

Slauorum pertinacia & Christianismi odiũ. bertatis haberetur. Post eam victoriam enim, qua primum Godescalco interfecto Nordalbingorum prouincia percussa est, Slaui seruitutis iugum armata manu submouerunt, tantaque animi obstinatia libertatem defendere nisi sunt, vt prius maluerint mori, quàm Christianitatis titulum resumere, aut tributa soluere Saxonum Principibus.

Auaritia & expilatorũ fructus. Hanc sanè contumeliam sibimet parturiuit infœlix Saxonum auaritia, qui cùm adhuc virium suarum essent compotes, & crebris attollerentur victoriis, non recognouerunt, quia Domini est bellum, & ab ipso est victoria, *† P. quia.* †quando potius Slauorum gentes quas bellis aut pactionibus subegerant, tantis vectigalium pensionibus grauauerunt, vt diuinis legibus & Principum seruituti refragari amara necessitate cogerentur. *Ad perniciem Ordulfum.* Luit hanc noxam Ordulphus, Saxonum Dux, qui derelictus à Deo, quamdiu patri superuixit, nullam contra Slauos victoriam consequi potuit. *Godescalci F.F.* Vnde etiã contigit, vt filii Godescalci, qui spem suam in Duce posuerant, super baculum arundineum atque confractum innisi sunt. *Magnus, Ordulfi F.* Defuncto Ordulpho successit in Principatum filius eius Magnus, natus de filia regis Danorum. Statímque in ipso principatus sui exordio ad subneruandos Slauorum rebelles, animum & vires intendit, exacuente eum ad id Buthue filio Godescalci. *Buthues. Cruco.* At illi vnanimiter refragari cœperunt, secuti Cruconem, filium Grini, qui erat inimicitias exercens aduersus Christianum nomen & honorem Principum. Et primum quidem Buthuc prouincia pepulerunt, diripientes præsidia, in quibus confugium habebat. Videns autem se principatu extorrem, confugit ad Ducem Magnum, qui tunc fortè Lunenburg degebat, & allocutus est eum: *Magnus de auxilio à Buthue sollicitatus.* Nouit excellentia tua virorum maximè, qualiter pater meus Godescalcus procurationem Slauicę prouincię ad honorem Dei, & progenitoris tui, fideliter semper intorserit, nihil prætermittens eorum, quę ad cultum Dei & fidem principum iure pertinuerint. Ego quoq; paternam æmulans modestiam, omni fide & deuotione mandatis principum obsecundaui, infinitis me obijciens periculis, vt mihi vel vacuum honoris nomen, vobis verò fructus permaneret. Qualis autem merces & me & patrem meum exceperit, neminem latet, cùm illum quidem vita, me patria exemerint hostes nostri, hostes, inquã, non tantùm nostri, sed etiam tui. Si ergo honorẽ tuum & salutem tuorum curare volueris, viribus & armis vtendum est. Deniq; fortuna nostra in extremo sita est, & maturãdum est, ne vltra progredientes inimici, etiam Nordalbingorum prouincia abutantur. *Benignitatem in eundem benignitas. Bardi. Dietmarsi.* His auditis Dux respondit: Non possum hac vice ipse egredi, eo quòd detinear magnis impedimentis, sed dabo tibi Bardos, Sturmarios, Holzatos, atque Thethmarchios, quorum auxilio fretus, hostiũ impetus ad tempus excipere valeas. Ego quoq; si necesse fuerit, quantocyus subsequar. Porrò dies nuptiarũ ad pręsens Ducem vetabat. Assumptis ergo Buthue fortissimis Bardorũ transiit Albiam, & pręcucurrit in terrã Wagirorũ. Nuncii quoq; ducis percurrentes omnẽ Nordalbingorũ prouinciã, vrgebãt populũ egredi ad ferendũ auxilium Buthue, qui expugnabatur ab hostibus. At ille præierat eum sexcentis & eo amplius viris armatorum, veniensq; ad castrum Plunense, *Vrbs & castrũ Plune.* vrbem, præter spem, apertam, & vacuam viris reperit. Quo cùm intrasset, mulier Teutonica, quæ inibi reperta fuit, locuta est ad eum: Accipe quod repererit *Dolus hostilis.* manus tua, & festina velociter egredi, quia per dolum actũ est, vt vrbs hęc aperta & vacua custodib. dimitteretur. Audito enim introitu tuo, crastino cũ maximo exercitu Slaui redibunt, & vrbẽ hanc obsidione cõcludent. *Buthues recte monenti non audit.* Qui verba referentis dissimulans per noctẽ in eodẽ castro remansit. Est aũt vrbs hæc, vt hodie videri potest, lacu profundissimo vndiq; inclusa, & cõmeantibus aditũ pons longissimus continuat. Crastina ergo lucescente, Slauorum infinita agmina, vrbem, vt vespere prædictum fuerat, obsidione vallauerunt. Prouisum autem fuerat, ne nauicula aliqua in omni insula inueniretur, per quam obsessis euadendi locus pateret. *Obsessus, cõflictatur cũ fame & peste.* Buthue ergo cum sociis obsidionem cum magna famis difficultate sustinuit. Audito autem sinistro hoc nuncio, Holzatorum, Sturmariorum necnon Thetmarchiorum fortissimi accelerauerunt, vt vrbem obsidione liberarent. *Strale riuulus. † l. discriminat.* Cùmq; peruenissent ad riuulum, qui dicitur Strale, quiq; † determinat Saxones à Slauis, præmiserunt virum gnarum Slauicę linguæ, qui exploraret, quid Slaui agerent, aut qualiter expugnationi

gnationi vrbis instarent. Missus itaque vir ille à sociis, peruenit ad exercitum Slauorum, qui cooperuerat faciem campi, præparans diuersas machinas expugnationi opportunas. Quos etiam his verbis alloquitur: Quid facitis ô viri, oppugnantes vrbem & viros amicos Principum & Saxonum? Non vtique conatus iste cedet vobis in prosperum. Mandat autem vobis Dux, cæterique Principum, obsidione quantocyus discedere. Quod si non feceritis, in breui sentietis vltionem. Qui cùm anxiè inquirerent vbi nam esset Dux: respondit, eum in proximis adesse cum armatorum infinita multitudine. Princeps ergo Slauorum Cruco, assumpto seorsim nuncio, percunctatus est ab eo certius rei veritatem. Ad quem ille: quid, inquit, dabis mihi precii, si prodidero tibi ea quæ tu quæris, & fecero te compotem voluntatis tuæ, super vrbe hac, & his qui sunt in ea? At ille pactus est ei XX marcas. Statim vbi firmata sunt promissa, dixit traditor ille Cruconi, & sociis eius: Dux iste, quem tu formidas, necdum transiuit ripas Albiæ, detentus grauibus impedimentis: Soli Sturmarii, Holzatii, & Thetmarchi, egressi sunt cum breui numero *. Hos ergo facilè vno verbo seducam, & faciam redire ad loca sua. His dictis, transiit pontem & locutus est ad Buthue & ad socios eius: Consule saluti tuæ & tuorum, qui tecum sunt, quia Saxones, in quibus tu habebas fiduciam, non venient hac vice succurrere tibi. Tunc ille consternatus animo, respondit: Heu me miserum, quare deseror ab amicis? Siccine Saxones optimi, supplicem sui & auxilii indigum in tribulatione deserent? Malè delusus sum, qui Saxonibus bona semper fiducia innitens, nunc in extrema necessitate pessundatus sum. Ad quem ille: Venit, inquit, dissensio in populum, & tumultuantes inter se, reuersi sunt vnusquisque in domum suam. Alio ergo consilio tibi vtendum est. Confusisq; taliter rebus, nuncius ad suos reuersus est: Sciscitantibúsque Saxonum expeditis, quidnam causæ esset, respondit dicens: Veni ad castrum, ad quod misistis me, & nullum, Dei gratia, ibi periculum est, nec vllus obsidionis timor. Quin potius vidi Buthue, & eos qui cum ipso sunt, lætos, & nil habentes turbulentiæ. Atque in hunc modum retardauit exercitum, ne obsessis fierent præsidio. Factus est vir ille Buthue & sociis eius materia perditionis. Statim enim vbi obsessi traditoris dolo decepti, à spe euasionis deciderunt, cœperunt perquirere ab hostibus, si quid pro vitæ remedio acceptare vellent. Quibus illi responderunt: Nos aurum & argentum à vobis non recipimus, vitam tantùm & membrorum integritatem postulantibus præbebimus, si exeuntes ad nos, arma dederitis. Hoc audito, Buthue dixit ad socios: Durus nobis, ô viri, sermo proponitur, vt exeuntes arma resignemus. Scio quidem quia deditionem fames perurget. Sed si proposita nobis conditione, inermes exierimus, nihilominus periculum subeundum erit. Fides enim Slauorum quàm sit mobilis, quam incerta, sæpius compertum habeo. Videtur ergo mihi omnium saluti cautius esse, dilatione adhuc, licet difficili, vitam redimere, & expectare si fortè Deus alicubi auxiliatores nobis admittat. Contra socii renisi sunt, dicentes: Conditionem quidem, quæ nobis ab hostibus offertur, ambiguam, plenámque formidinis esse fatemur. Nec tamen ea abutendum est, eo quòd præsens periculum euitandi alia via non sit. Quid enim dilatio iuuat, vbi nemo est, qui obsidionem soluat? Atrociorem autem mortem fames quàm gladius affert, meliúsque est compendio vitam finire, quàm diu torqueri.

Explorator factus proditor.

Cruco.

Auri sacra fames, quid nõ mortalia cogis pectora?

*P. virorũ.

Buthues fortunã suam lamẽtatur.

Dehortatur ab periculosa pacificatione.

Slaui infidi.

CAPVT XXVI.

Videns igitur Buthue socios animis obfirmatos ad egrediendum, iussit sibi cultiora exhiberi vestimẽta, quibus indutus cum sociis egreditur. Transieruntq; pontem, bini & bini, dantes arma, atque in hunc modum perducti sunt ad faciem Cruconis. Vbi ergo omnes præsentati sunt, mulier quædam præpotens de castro mandauit Cruconi, cæterisque Slauis, dicens: Perdite viros, qui se tradiderunt vobis, & nolite seruare eos, quia intulerunt maximas violentias vxoribus vestris, quæ derelictæ fuerant cum ipsis in vrbe, & auferte opprobrium *. His auditis, Cruco & socii eius statim insilierunt in eos, omnemq; multitudinem hanc interfecerunt

Buthues se ad deditionem comparat.

*P. nostrũ.

Iugulatur cum Bardis socus. Cruconis tyrannus successus. Nordalbingorũ gentes.

in ore gladii. Et interfectus est Buthue & omne robur Bardorũ coram castro Plune, in die illa pariter. Inualuitque Cruco, & prosperatum est opus in manibus eius, obtinuitque dominium in vniuersa terra Slauorum, & attritæ sunt vires Saxonum, & seruierunt Cruconi sub tributo, omnis terra videlicet Nordalbingorum, quæ distermінatur in tres populos: Holzatos, Sturmarios, Thetmarchos. Omnes hi durissimum seruitutis iugum portauerunt omni tempore Cruconis. Et repleta est terra latrunculis, facientibus mortes & captiones in populo Dei, & deuorauerunt gentes Saxonum † toto ore. In diebus illis surrexerunt de populo Holzatorum, amplius quàm sexcentę familiæ, transmissóque amne abierunt via longissima, quærentes sibi sedes opportunas, vbi feruorem persecutionis declinarent. Veneruntq; in montes Harticos, & manserunt ibi, ipsi, & filii & nepotes eorum, vsque in hodiernum diem.

† D. pleno. Holsatorum in Hercynia colonia.

CAPVT XXVII.

Nil autem mirum, si in natione praua atque peruersa, in terra horroris & vastæ solitudinis, sinistri casus emerserint. siquidem per omne regnum illis in dieb. bellorum tempestates consurgebant. Regni enim gubernacula, quæ regis Henrici pueritia non modicè dissoluta fuerant, ipso adolente non minus iuuenere periculum. Statim enim vt factus est vir, & sublato pædagogo suimet compos effectus est, omnem gentem Saxonum atrociter persequi cœpit. Deniq; Ottoni ducatum Bauariæ, quia Saxo erat, abstulit, & Welponi dedit. Post hæc ad depressionem totius Saxoniæ, in Hattico cliuo castrum firmissimum, quod dicitur Harthesberg, collocauit. Quamobrem irati Saxonum Principes, & in vnum cõglobati, castrum quòd ipsis propter iugum positum fuerat ad solum diruerunt. Et obfirmati sunt animi Saxonum aduersus Regem, fuerúntq; eis Principes, Wizelo Magdeburgensis, Bucco Haluerstadẽsis Episcopus, Otto Dux, Magnus Dux, Vdo Marchio, & alii multi nobiles. Ad quorũ audaciam † obtundendam rex celeriter cum exercitu venit, adiuncto sibi Sueuorum duce Rudolpho, multísque regni Principibus. Sed & Saxones nil morati, viriliter occurrerunt in prælium, conuenerúntque exercitus iuxta flumen Vnstroth. Cúmque non longè abesset pugna, factum est ex consilio vtriusque partis, vt laudaretur pax vsque post biduum, sperantes bellum pace sopiri. Saxones ergo pace delectati, statim exuerunt se armis, & diffusi sunt per latitudinem campi, figentes castra, & curam corporis exequentes. Circa horam diei nonam videntes speculatores regis, Saxones remissos, & dispersos super faciem campi, nihilque suspicantes mali, festinantes renunciauerunt regi, quia Saxones se præpararent ad pręlium. Itaque concitatus exercitus regis, transmisso vado, irruerunt super quietos & inermes, prostrauerúntque multa millia Saxonum in die illa. Cùm igitur Saxones pro tuenda libertate bellum adhuc intentarent, dux Sueuorum vir bonus, & amator pacis, primum regio honori, deinde Saxonum saluti consulens, apud Saxones obtinuit, vt se in potestatem regis contraderent Principes eorum, Wizelo Magdeburgensis, Bucco Halurstadensis, Otto Dux, Magnus Dux, Vdo Marchio, interpositis scilicet conditionibus, ne aut captiuitate grauarentur, aut vllam sustinerẽt læsionis molestiam. Statim ergo vbi Saxones consiliis illecti, potestati regiæ se tradiderunt, ille iussit eos arctiori custodiæ mancipari, nõ reueritus promissionum fidem. Et contristatus est Rudolphus Dux, eo quòd promissa implere non potuisset.

Turbulentũ Hẽrici IIII. imperium. Odium in Saxones. Otto, Dux Saxoniæ. Welfo. Hartesberg arx diruta. Conspiratio Saxonum in Cæsarem.

† D. reprimendam. Rudolphus Dux Sueuiæ.

Vnstroth fl.

Exploratorum Cæsarianorum hostilis perfidia.

Clades Saxonum. Rudolfus Sueuus, pacis sequester. Principes Saxonũ sub fide se dedẽtes in vincula coniiciuntur.

CAPVT XXVIII.

Custodia elapsi Cæsarẽ Papa accusant. Gregorius VII.

Post paucos autem dies, Principes Saxonum præter voluntatem Regis, captiuitate absoluti, in propria reuersi sunt, nec vnquam de cętero promissionibus regis fidem præbuerunt. Missa ergo relatione Saxonum principes ad Apostolicam sedem conquesti sunt reuerendissimo Papæ Gregorio septimo, qualiter rex diuinæ legis contemptor, Ecclesiis Dei, in statuendis Episcopis, omnem Canonicæ electionis libertatem adimeret, ponens per violentiam Episcopos quos voluisset. Insuper quòd more Nicolaitarũ de vxore sua publicum fecisset prostibulum, subiiciens

subiiciens eam per vim aliorum libidini, aliáque perplurima, quę inconuenientia visa sunt, & auditu difficilia. Quamobrem Dominus Apostolicus, zelo iustitię permotus, missis legatis, vocauit regem ad Apostolicæ sedis audientiam. Qui secundam & tertiam vocationem dissimulans, ad vltimum familiatium consiliis astrictus, timentium ne regno iustè deponeretur, iuit Romam, vbi super his, vnde iustè pulsabatur, sese pastoris permisit arbitrio. Accepit ergo in mandatis, vt anno integro Roma non discederet, equum non ascenderet, sed in veste humili circumiret limina Ecclesiarum, orationibus & ieiuniis reddens dignum pœnitentiæ fructum. Quod rex humiliter adimplere sategit. Videntes ergo Cardinales, & ij qui de curia sunt, quia præ timore sedis Apostolicæ contremiscunt potestates, & curuantur ij, qui portant orbem, suggerunt Apostolico, vt transferat regnum ad alium virum, dicentes, indignum esse, vt talis regnet, qui de publicis conuictus est facinoribus. Percunctanti ergo Apostolico, quisnam in Alemania dignus esset tanto culmine, designatus est Dux Sueuorum Rudolphus, quòd scilicet fuerit vir bonus, amator pacis, & circa cultum sacerdotii & ecclesiarum optimè affectus. Cui Dominus Papa auream transmisit coronam * hoc versu intitulatam: Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam. Præcepitque Moguntino & † Coloniensi cæterisque Episcopis & Principibus, vt adiuuarent partes Rudolphi, & statuerent eum in regem. Quotquot ergo receperunt verbum Domini Papæ, elegerunt Rudolphum in regem, additique sunt parti eius Saxones & Sueui. Cæteri Principum, ciuitatésque quæ sunt circa Rhenum, non receperunt eum, omnésque Francorum populi, eo quòd iurassent Henrico, & iuramenta temerare noluissent. Porro Henricus consistebat apud Romam mandatis obsecundans, ignarúsque malorum quæ aduersus ipsum agebantur.

Cæsar propter obiecta crimina Romam euocatur.
Eidē expeditio indicta.
Cardinales.
Cæsar dum satisfacere pontifice studet ab eodem exauctoratur.
Rudolphus Cæsar designatus.
* Hunc versum P.C. nō habet. Reperitur tamē in D.
† D. Treuirensi.
Factiones in Imperio.

CAPVT XXIX.

SVrrexit ergo quidam Strateburgensis Episcopus, amicissimus Regi Henrico, & velociter vadens Romam, diu quæsitum regem inuenit inter memorias martyrum diuersantem. De cuius aduentu rex lætior effectus, cœpit percunctari de statu regni, aut si omnia in pace consisterent: cui ille intimauit, nouum principem electum, factúque opus esse, vt quantocyus Teutonicam terram reuiseret, ad confortandos amicorum animos, & conatus hostium † comprimendos. Cúmque rex prætenderet, nequaquam sibi sine licentia sedis Apostolicæ abeundum: ille respondit, Noueris certè, omne hoc conspirationis malum, de fonte Romanæ perfidiæ manasse. Imò si captionem euadere voles, de vrbe tibi clanculo exeundum est. Egressus ergo noctu rex exiit Italiam, firmatísque pro tempore rebus in Longobardia, venit in Teutonicam terram. Lætatique sunt de insperato aduentu Principis omnes ciuitates Rheni, & vniuersi qui fauebant parti eius. Congregauitque exercitum grandem, vt expugnaret Rudolphum, fuitque cum eo famosissimus ille Dux Godefridus, qui postea liberauit Hierusalem, multíque potentum. Saxonum verò atque Sueuorum exercitus erant cum Rudolpho. Pugnauerunt ergo reges mutuo, & victa est pars Rudolphi, cecideruntque Saxones & Sueui. Porrò Rudolphus vulneratus in manu dextra, fugit Marcipolim, mortíque iam proximus, dixit ad familiares suos. Videtis manum dexteram meam de vulnere sauciam. Hac ego iuraui Domino Henrico, vt non nocerem ei, nec insidiarer gloriæ eius. Sed iussio Apostolica, Pontificúmque petitio, me ad id deduxit, vt iuramenti transgressor, honorem mihi indebitum vsurparem. Quis igitur finis nos exceperit, videtis, quia in manu vnde iuramenta violaui, mortale hoc vulnus accepi. Viderint ergo ij, qui nos ad hoc instigauerunt, qualiter nos duxerint, ne fortè deducti simus in præcipitium æternæ damnationis. Et hoc dicens cum graui molestia diem clausit extremum.

Episcopi Argentinensis erga Cæsarē fides.
† D. reprimendos.
Cæsar in Germaniā reuersus sese armat.
Godefridus Bilioneus.
Conflictus ad Elstrū.
Rudolphi clades.
Pathetica & lamentabilis oratio.
Tragicus Rudolphi finis.

CAPVT XXX.

Gregorius VII concilii sententia damnatus Pontificatu deturbatur. Wibertus seu Clemens Antipapa. Caesaris inauguratio.

TVnc rex Henricus prosperis elatus successibus, grande Episcopōrum collegit concilium, ibique Gregorium Papam, velut regni traditorem, & Ecclesiasticæ pacis perturbatorem, damnari fecit. Inde grandi collecta expeditione transijt in Italiam, occupansq; matrem imperij Romam, multisque ciuium ibidem interfectis, fugauit inde Gregorium, potitúsque ad votum vrbe & senatu, Wibertum, Rauennæ sedis Episcopum, ordinari fecit in Papam, à quo etiam benedictione percepta à populo Romano salutatus est Imperator & Augustus. Factúmque est verbum hoc in laqueum magnum in Israel, siquidem ex illa die orta schismata in Ecclesia Dei, qualia non fuerunt à diebus antiquis. Et ij quidem qui videbantur perfectiores & columnæ in domo Dei, adhęserunt Gregorio, cæteri, quos aut timor aut fauor Cæsareus agebat, secuti sunt Wibertum qui & Clemens. Durauitque schisma hoc XXV. annis. Defuncto enim Gregorio successit Desiderius, post quem Vrbanus, deinde Paschalis, qui omnes Imperatorem cum Papa suo, excommunicationis sententia damnauerunt, continentes se apud reges Francię, Siciliæ, & Hispaniæ, qui catholicam partem tueri videbantur. Saxones quoque, postquam de cæde vires recuperauerunt, statuerunt sibi regem Hermannum quendam, cognomento † Clusloch, & instaurauerunt prælium aduersus Henricum Cæsarem: cumque Saxonum nouus Princeps, secundo potitus victoria, castrum quoddam victor ingrederetur, contigit miro Dei iudicio, vt porta cardinibus auulsa regem cum aliis quàm plurimis attriuerit, conatusque Saxonum etiam tunc frustratus concidit, nec adiecerunt vltra nouum creare regem, nec arma ferre aduersus Henricum Cæsarem, videntes ei regnum conseruari diuina voluntate approbante, siue permittente.

Schisma 25. annorum.

Hermannus contra Henricum Cæsar designatus.

† P. Dußloch.

Eiusdem miserabilis interitus.

CAPVT XXXI.

Petrus, Monachus Hispanus.

† P. mundo.

Cælestis eiusdem epistola de recuperanda terra sancta.

RES digna relatu posteritatisque memoria contigit in diebus Henrici senioris nouissimis. Nam Petrus quidam genere Hispanus, professione Monachus, ingressus fines Romani Imperij, vocem prædicationis emisit in vniuerso † regno, adhortans populos ire Hierosolymam, pro liberatione ciuitatis sanctæ, quæ tenebatur à barbaris. Protulit autem epistolam, quam de cælo affirmauit allatam, in qua continebatur scriptum: Quia impleta sunt tempora nationum, & liberanda esset ciuitas quæ calcabatur a gentibus. Tunc ergo vniuersarum regionum Potestates, Episcopi, Duces, præfecti, militares viri, nec non plebeij, abbates, Monachi, egressi sunt ad iter illud Hierosolymitanum sub duce fortissimo Godefrido, fretique virtutis diuinæ auxilio, Niceam, Antiochiam, multasque ciuitates à Barbaris possessas, receperunt. Inde progressi, ciuitatem sanctam de manu barbarorum liberauerunt. Et cœpit deinceps pullulare in eodem loco incrementum diuinæ laudationis, & adoratur Dominus à populis terrarum, in loco vbi steterunt pedes eius.

Expeditio Hierosolymitana ductore Godefrido Bilionæo.

CAPVT XXXII.

Mors Wiberti.

Paschalis Papa renouat anathemata in Cæsarem.

† P. custodib.

Cæsar exauctoratus.

POst dierum tempora illorum mortuus est Wibertus, qui & Clemens, & sopita sunt schismata, & redijt vniuersa Ecclesia ad Paschalem, & factum est vnum ouile & vnus pastor. Igitur vbi firmatus est Paschalis in sede, præcepit excommunicari Imperatorem ab vniuersis Episcopis, & Catholicæ Ecclesiæ † cultoribus, & eo vsque sententia hæc inualuit, vt collecta generali curia, principes, Henrico diadema tollendum, & ad filium eius æquiuocum transferendum decernerent. Erat autem idem iam dudum ex petitione patris designatus in Principem. Missi ergo à principibus venerunt ad regem, qui tunc forte consistebat in corte regia † Hilgellesheim, Moguntinus, Coloniensis, Wormatiensis, & pertulerunt ad eum mandatum ex ore Principum, dicentes: Fac nobis reddi coronam, annulum & purpuram, cæteraque ad inuestituram Imperialem pertinentia, filio † eius deferenda.

† P. Hingellisheim.

Postulatur insignia imperij.

† P. tuo.

renda. Illo percunctante deiectionis suæ culpam, responderunt, dicentes, Quid quæris ea, quæ optimè nosti? Meministi qualiter vniuersa Ecclesia tui causa maximo schismatis errore multis iam annis laborauerit, qualiter Episcopatus, Abbatias, prætetea omnia Ecclesiæ regimina fecisti venalia, nec fuit in constituendis Episcopis vlla legitimæ electioois facultas, sed sola pecuniæ ratio. *Crimina obiecta.* Pro his & aliis causis sanxit autoritas Apostolica, fauitque principum vnanimitas, te non solùm regno, verumetiam ecclesiastica communione priuandum. Quo contra rex ait: *Purgatio, cum iustiss. petitione.* Dicitis quia spirituales dignitates precio vendiderimus, vestra quidem potestas est, tale nobis crimen impingere. Dic ergo ô Moguntine, dic adiuratus per nomen æterni Dei, quid exegimus, aut recepimus, quando te Moguntiæ præfecimus? Tu quoque Coloniensis per fidem te contestamur, quid nobis dedisti pro sede, cui nostra munificentia præsides? Illis fatentibus, nihil pecuniæ huius rei gratia aut oblatum aut acceptum, Rex ait, Gloria Deo, quia vel in hac parte fideles inuenti sumus. Certè dignitates eæ duæ præstantissimæ sunt, & magnum quæstum Cameræ nostræ referre poterant. Porrò Dominus Wormatiensis, qualis à nobis susceptus, ad quid promotus †, scilicet pietate, vel quæstu erga ipsum vsi fuerimus, nec vos nec ipsum latet. *†P. fi.* Condignam ergo beneficiis nostris rependitis gratiam? Nolite, quæso, effici participes eorum, qui leuauerunt manus aduersus Dominum & regem suum, & temerauerunt fidem & iuramentorum sacramenta. Ecce iam defecimus, parúmque nobis viæ restat, senio & labore coofectis: sustinete modicum, & nolite gloriam nostram confusiooe terminare. Si autem nobis cedendum omnino esse dicitis, & manet fixa sententia, præfigantur induciæ, statuatur dies placiti, si Curia adiudicauerit, filio nostro coronam manibus propriis resignabimus. Generalem itaque curiæ audientiam expetimus. Illis è contrario nitentibus *, se negocium pro quo missi fuerant, fortiter expleturos, rex parumper auulsus ab eis, fidelium suorum participauit consilio. *Indigna Episcopi peruicacia.* **P. & dicentibus.* Vidénsque quia legati venissent stipati militia, & non esset locus resistendi, fecit sibi regiam exhiberi præparaturam, qua indutus, & in sedem receptus, legatos alloquitur dicens: *Pathetica Cæs. oratio.* Hæc quidem Impetialis honoris insignia mihi præstitit æterni regis pietas, & principum regni electio concors. Potens autem est Deus, qui me ad hoc culmen sua dignatione prouexit, mihi conseruare quod concesserit, manúsque vestras à cœpto opere cohibere. Diuino enim præsidio nos enixius inniti oportet, omni scilicet militia & armis destitutos. Hactenus quidem externis bellis impliciti, semper in custodiæ nostræ diligentia constituimus, omnes impugnationum iacturas, propitia diuinitate, partim consilio, partim virtute prælii euincentes. Hoc autem intestioum malum sicut nec suspectum habuimus, ita nec præcauimus. Quis enim in orbe Christiano tantum nefas consurgere crederet, vt iurata principi Sacramenta fideli atis irritentur, suscitetur filius aduersus patrem, postremo nulla beneficiis gratia, honestati reuerentia exhibeatur? Certè maiestas Imperatoria eam etiam erga hostes honestatis disciplinam seruare consueuit, vt proscribendis siue damnandis, vocationum siue induciarum remedia non negauerit, antè præmuniens quàm feriens, prius inuitans † per gratiam, quàm damnans per sententiam. *†P. ad.* At nobis contra fas, vocationes & audientia negantur. Ideòque præfocamur, ne audiamur. Quis tantam mentis alienationem à fidissimis amicis, maximè verò à Pontificibus crederet? Dominum ergo factorem Orbis vobis proponimus, vt ipsius terror vos coherceat, quos pietas non reuocat. Quòd si nec Deum nec honestatem vestram reueremini, ecce præsentes sumus, violentiam explodere non possumus, necessarium est vim sustinere, cui refragari locus non est. Cœperunt ergo Pontifices hæsitare quid agerent: Magnarum enim rerum ingressus semper sunt difficiles. Tandem Moguntinus allocutus est socios, dicens: *Tragicus euentus.* Quousque trepidamus, ô socii? Nonne officii nostri est Regem consecrare, consecratum inuestire? Quod ergo Principum decreto impendere licet, eorundē authoritate tollere non licet? Quem meritū inuestiuimus, immeritum quare non diuestiamus? Statimq; accepto conamine, regem aggressi sunt, eique coronam de capite abruperunt. Deinde sub-

latum de ſede, purpura, cæteriſque quæ ad ſacram inueſtituram pertinent, funditus exuerunt. Tunc Rex confuſione circundatus, ait ad eos: Videat Dominus & iudicet, quia iniquè agitis contra me. Ego quidem luo peccata adoleſcentiæ meæ, recipiens à Domino ſtateram æqui ponderis, ignominiam & confuſionem, quantam nemo regum, qui ante me fuerunt, ſuſtinuiſſe dinoſcitur. Non vos tamen ideo immunes à peccatis, qui leuaſtis manus aduerſus Dominum veſtrum, & præuaricati eſtis iuſiurandum quod iuraſtis: Videat Dominus & vlciſcatur in vos, Deus, inquam, vltionum Dominus. Non conſurgatis neque creſcatis, neque proſperetur honor veſter, ſitque portio veſtra cum eo, qui tradidit Chriſtum Dominum. At illi obturantes aures ſuas, perrexerunt ad filium, deferentes ei Imperialia, firmantéſque eum in regnum.

Cæſaris exauctorati in aduerſarios dira.

CAPVT XXXIII.

Fuga metu filii.

SVrrexit ergo filius aduerſus patrem, & expulit eum à regno: ille fugiens à facie filii ſui, peruenit ad Ducatum, qui dicitur Linthburg, pergens & accelerans, vt euaderet manus quærentium animam ipſius. Erat autem in regione illa Princeps nobilis, quem Cæſar, adhuc ſui compos, ducatu de Linthburg deſtituerat, & alii dederat. Accidit ergo, vt idem princeps fortè venationi deditus eſſet prope viam, cùm Cæſar tranſiret, comitatus viris nouem, animaduertitque, quia fugeret à facie filii ſui. Iam enim aliquid auditum fuerat. Sedénsque in equo, aſſumptis militibus inſecutus eſt regem velocius. Quem videns Cæſar, & reputans hoſtem, cœpit metuere de vita, & exclamans voce magna cœpit poſtulare veniam. At ille *: Malè, inquit, Domine erga me meruiſtis, qui ſupplicanti quondam omnem negaſtis gratiam, & abſtuliſtis mihi ducatum meum. Hoc eſt, ait Cæſar, quod nunc luo, quia filius meus ſurrexit contra me, & depulſus ſum ab omni honore meo. Videns ergo Princeps ille regem deſolatum, miſeratione commotus, ait ad eum: Licet quidem poteſtate veſtra in me abuſus fueritis, Deus tamen nouit, quia † magna ſuper vos pœnitudine mouear. Impietas enim maxima aduerſum vos commiſſa eſt, ab eis maximè, apud quos pius & beneficus ſemper extitiſtis. Quid ergo vobis videtur, éſtne vobis inter Principes aliquis * relictus?

Comitatus. — *Beneuolentia in hoſte.* — *D. regem agnoſcens.* — *† D. ex corde cõpatior.* — *D. auxiliator.*

Cúmque Cæſar diceret ſe ignorare, eo quòd necdum eſſet tentatum, ille ait: Potens eſt Deus adhuc reſarcire honorem veſtrum, eo quòd iniquè actum ſit aduerſus vos. Facite ergo, quod ſuadeo, aſcendite vrbem hanc, & habete corporis feſſi curam, mittamúſque ad regiones & ciuitates, tentare, ſi poſſimus alicubi inuenire auxilium. Forſitan enim non ex toto defecit iuſtitia à filiis hominum. Nec mora, miſit circumquaque pro militibus, collegitque quaſi octingentos loricatos, aſſumptúmque Cæſarem perduxit in ciuitatem magnam, Coloniam. Colonienſes verò receperunt eum. Quod cùm audiſſet filius, venit cum exercitu grandi, & obſedit Coloniam. Cúmque obſidio vehementer increſceret, Cæſar timens ciuitati, noctu elapſus fugit Leodium. Et conuenerunt illic ad eum omnes viri conſtantes, & quorum corda miſeratio tetigerat. Perſpectóque auxiliatorum numero, dimicare ſtatuit. Quem cùm filius perſequeretur in manu grauí, ille egreſſus eſt in occurſum eius ad aquas Moſanas. Rogauitque Principes & omne robur exercitus ſui, dicens, Si fortiſſimus Deus nos hodie adiuuerit in prælio, factique fuerimus in conflictu ſuperiores, ſeruate mihi filium meum, & nolite interficere eum. Commiſſum eſt ergo prælium, & præualens patet fugauit filium trans pontem, multique illic occiſi gladio, plures aquis præfocati ſunt. Rurſus inſtauratum eſt prælium, & Cæſar ſenior victus, concluſus, comprehenſus eſt. Quantas autem contumelias, quanta opprobria vir iſte magnificus in illis diebus pertulerit, ſicut relatu difficile, ita auditu lamentabile eſt. Inſultabant ei amici, illudebant illi nihilominus inimici. Denique, vt aiunt, pauperculus quidam, ſed literatus, coram omnibus ad orſus eſt eum dicens: Inueterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ prius operabaris, iudicans

Colonia. — *Leodium.* — *Cæſar in armis.* — *Pietas in filium.* — *Prælium ſecundum.* — *Cæſar iterato prælio victus, captus, & indigniſſimè habitus.*

dicans iudicia ininsta, opprimens iustum & dimittens noxium. Cui cùm astantes irascerentur, viri scilicet sensati, Cæsar compescuit eos dicens, Nolite, quæso, irasci in eum. Ecce filius meus, qui egressus est de vtero meo, quærit animam meam, quanto magis alienus? Sinite eum vt maledicat, quia voluntas Dei est. Erat autem illic Episcopus Spirensis, Cæsari quondam dilectissimus: nam & templum ingens Dei genitrici apud Spiram construxerat. Præterea ciuitatem & † Episcopum decenter promouerat. Dixit ergo Cæsar ad amicum suum Episcopum de Spira: Ecce destitutus regno, decidi à spe, nihilque mihi vtilius est, quàm renunciare militiæ. Da ergo mihi præbendam apud Spiram, vt sim famulus Dominæ meæ Dei genitricis, cui deuotus semper extiti. Noui enim literas, & possum adhuc subseruire choro. Ad quem ille: per matrem, inquit, Domini, non faciam tibi quod petis. Tunc Cæsar suspirans & illacrymans ad circumstantes ait, Miseremini mei, miseremini mei vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me. Mortuus est autem eo tempore Leodii, stetitque corpus eius inhumatum in capella quadam deserta quinque annis. Tanta enim seueritate Dominus Papa & cæteri aduersarii eius in ipsum vlti sunt, vt mortuum vel humari non finerent. O magna Dei iudicia, quæ completa sunt in tam præpotenti viro. Sperandum autem quòd caminus ille tribulationis decoxerit in eo scoriam, tulerit rubiginem: quoties enim in præsenti iudicamur, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Fuit autem Ecclesiis admodum bonus, his videlicet quas sibi fideles persensit. Porrò Romanum antistitem Gregorium & cæteros insidiatores honoris sui, sicut infestos habuit, ita etiam infestare studuit. Impulit eum ad hoc, vt multi dicunt, grauis necessitas. Quis enim vel minimam honoris sui iacturam æquanimiter ferat? Legimus autem, quia multi peccauerunt, quibus tamen subuentum est pœnitentiæ remedio. Certè Dauid peccans & pœnitens, Rex & Propheta permansit. Rex autem Henricus ad vestigia Apostolorum iacens, orans, ac pœnitens, gratis pessundatus est, nec inuenit tempore gratiæ, quod ille obtinuit duro legis tempore. Sed disputauerint de his qui scierint, vel ausi fuerint. Vnum hoc scire licet, quia Romana sedes adhuc hodie luit factum illud. A tempore enim illo, quotquot regnant de stirpe illa, omnibus modis nituntur humiliare Ecclesias, ne resumant vires consurgendi aduersus Reges, nec inferre quæ intulerunt patribus eorum. Regnauit autē Henricus iunior pro patre suo, fuitq; concordia inter regnum & sacerdotium, sed non multo tempore. Nam nec ipse prosperatus est in omni vita sua, irretitus similiter vt pater eius à sede Apostolica. De quibus suo loco dicendum est. His ergo de perturbationibus Imperii, & variis Saxonum bellis necessariò prælibatis, eo quòd Slauis causam defectionis vel maximam præbuerint, iam nunc redeundum est ad historiam Slauorum, vnde longius digressus sum.

Æquanimitas. — *† P. Episcopium.* — *Spirensis ἀστοργία.* — *Iob. 19.* — *Cæsaris mors, & denegata inhumatio.* — *Exclamatio.* — *Cæsaris in Ecclesias beneficentia.* — *Excusatio authoris.* — *Talio.* — *Henricus V. Cæsar.*

CAPVT XXXIIII.

FActum est autem, postquam Cruco Slauorum princeps, & Christiani nominis persecutor, confectus est senio, Henricus filius Godescalci egressus est Dacia, & reuersus est in terram patrum suorum. Cui cùm Cruco introitum præcluderet omnem, ille collecto de Danis simul atque Slauis * nauium numero, percussit Aldenburg, & omnem maritimam Slauorum prouinciam, duxitque de eis infinitam prædam. Et cùm hoc secundò & tertiò fecisset, factus est timor magnus omnibus Slauorum populis, insulas & littus maris habitantibus, adeo vt ipse Cruco præter spem Henricum ad pacis conditionem admitteret, & concesso introitu, villas ei opportunas ad habitandum concederet. Nec tamen hoc egit syncera intentione: virum enim iuuenem, fortem, & bellicosum, quem vincere nequibat, fraude opprimere gestiebat. Vnde etiam per interstitia temporum accuratis conuiuiis animum eius explorabat, pertentans opportunum in-

Cruco ab Henrico, Godescalci F. incursionib. vexatus. — ** D. magno.* — *Insidiosè cū hoste pacificatur.*

Slauina vxor studet hosti. — *† D. præmonuit.* — *Cruconis cædes.* — *Henricus vxore & finib. Cruconis potitus.* — *† P. in terra.* — *Iurat in verba Magni Ducis Saxõ.* — *Associat sibi Nordalbingos.*

sidiis locum. At illi ad cauendum nec consilium nec doli deerant. Nam Domina Slauina, vxor Cruconis, sæpius illum † præmuniuit, denuncians insidias. Denique marito iam vetulo infensa, Henrico, si possibile foret, nubere affectabat. Vnde etiam instinctu eiusdem fœminæ, Henricus inuitauit Cruconem ad conuiuium, quem multa potione temulentum, cùm æstuarium, in quo bibebant, incuruus exiret, Danus quidam de seruis securi percussit, & vno ictu caput amputauit. Et accepit Henricus Slauinam in vxorem, & obtinuit principatum † & terram. Occupauitque munitiones, quas antè habuit Cruco, & reddidit hostibus suis vltionem. Accessit etiam ad Ducem Magnum, eo quòd cognatus eius esset, & magnificatus est apud eum, fecitque ei iuramentum fidelitatis ac subiectionis. Sed & Nordalbingorum populos, quos Cruco vehementer attriuerat, iste conuocauit in vnum, & iniit cum eis pactum firmissimum, nulla bellorum tempestate conuellendum. Et lætati sunt Holzatenses, necnon Sturmarii, cæterique Saxones, Slauis contigui, eo quòd corruisset hostis eorum maximus, qui tradidisset eos in mortem & in captionem, & in exterminium, & surrexisset pro eo princeps nouus, qui diligeret salutem Israel. Seruierúntque ei ex animo properantes cum eo ad varia bellorum pericula, parati cum eo aut viuere aut mori fortiter.

Populare in Henricum bellum.

Audientes ergo vniuersi Slauorum populi, ij videlicet, qui habitabant ad orientem & Austrum, quòd surrexisset inter eos Princeps qui dicat subiacendum Christianis legibus, & tributa Principibus soluenda, vehementer indignati sunt, conuenerúntque omnes vna voluntate & eadem sententia, vt pugnarent aduersus Henricum, & statuerunt in locum eius, qui erat Christicolis oppositus omni tempore. Nunciatúmque est Henrico, quia egressus est Slauorum exercitus ad destruendum eum, & statim direxit nuncios ad accersendum Ducem Magnum, & fortissimos Bardorum, Holzatorum, Sturmariorum atque Thetmarchorum, qui omnes occurrerunt prompto animo & voluntario corde.

Magnus D. S. & Nordalbingi Hẽrici auxiliarii. — *† p. Suulovve.* — *Zenilovve.* — *Magni D. prouida cunctatio.*

Et progressi sunt in terram Polaborum in campum, qui dicitur † Zenilowe, vbi exercitus hostilis erat diffusus super latitudinem terræ. Videns ergo Magnus, quia exercitus Slauorum grandis esset, & armis instructus, timuit congredi. Protractúmque est bellum à mane vsque ad vesperam, eo quòd internuncii tentarent pugnam conditionibus dirimere, Dux quoque expectaret auxilium militum, quos superuenturos sperabat. Factum est autem circa occasum solis, & ecce speculator ducis nunciat militiam armis instructam eminus accedentem, quibus visis Dux lætatus est.

Victoria.

Saxonibus augescunt animi, sublatóque clamore aggressi sunt prælium. Et perrupta est acies Slauorum, disiectique per fugas, occisi sunt in ore gladii. Et facta est victoria illa Saxonum celebris, & recordatione digna, eo quòd adfuit dominus credentibus in se, & concluserit multitudinem in manu paucorum.

Cæleste auxilium.

Referunt ij, quorum patres interfuerunt, quia solis splendor iam occumbentis, obiectos Slauorum oculos in congressu adeò obtuderit, vt præ lumine nihil videre potuissent, fortissimo Deo hostibus suis, in minimo, maximum præbente offendiculum.

Henrici apud populares gloria. — *Laudabilis reip. administratio.*

Seruierúntque à die illa omnes illæ orientalium Slauorum nationes Henrico sub tributo, factúsque est apud Slauorum gentes notissimus, in his quæ ad honestatem & pacis bonum pertinent nobiliter clarens. Præcepitque Slauorum populo, vt coleret vir agrum suum, & exerceret laborem vtilem & commodum, extirpauitque latrunculos & viros desertores de terra. Et exierunt Nordalbingorum populi de munitionibus, in quibus inclusi tenebantur, propter timores bellorum, & reuersi sunt vnusquisque in villam & possessionem suam, & reædificatæ domus & Ecclesiæ, bellorum tempestatibus dudum dirutæ.

Vetus Lubeka.

Porrò in vniuersa Slauia necdum erat Ecclesia vel sacerdos, nisi in vrbe tantùm, quæ nunc vetus Lubika dicitur, eo quòd Henricus cum familia sua sæpius illic moraretur.

CAPVT

CAPVT XXXVI.

MOrtuus est post hæc Dux Saxoniæ Magnus,& dedit Cæsar Ducatum Ludero Comiti,eo quòd Magnus non haberet † filium sed filias. Quarum vna Eilike nomine nupsit Ottoni Comiti *, genuitque ei Adalbertum Marchionem,cognomento Vrsum. Altera verò filiarum Wulffildis nomine, data est Duci Bauariæ Catulo,quæ peperit ei Henricum Leonem. Luder autem obtinuit ducatum Saxoniæ,& gubernauit cum modestia tam Slauos quàm Saxones. Accidit autem in diebus illis, vt latrunculi Slauorum venirent in Sturmariam, & tollerent prædam de iumentis, & captiones hominum prope ciuitatem Hammenburg. Ad vocem autem clamoris surrexit comes prouinciæ illius, Godefridus, cum aliquantis ciuium de Hammenburg, & persecutus est latrones.Sentiens autem quia multi essent,substitit aliquantisper, donec veniret ei maius auxilium. Præteriens ergo rusticus quidam, cuius vxor & filii captiui ducebantur, increpauit Comitem dicens,Quid trepidas ô virorum vilissime? habes cor muliebre, non virile. Certè si videres vxorem tuam & filios abduci sicut meos, non subsisteres. Propera, festina, libera captiuitatem, si de cætero in terra honorari volueris. His verbis irritatus Comes,abiit velociter sequens hostes. At illi posuerant post se insidias, & cùm præteriret Comes cum paucis, surrexerunt insidiæ de locis suis, percusserúntque Comitem, & cum eo viros quasi viginti, & abierunt via sua, cum præda quam rapuerant. Prouinciales pariter insequentes, inuenerunt Comitem interfectum, caput verò eius non repererunt, eo quòd desectum Slaui illud secum duxissent. Quod postmodum multo precio redemptum, in patriis reconditum est sepulchris.

Mors M. Ducis Saxon.
Luderus, beneficio Cæsaris, eiusdem successor.
† P. filios.
Elice.
* P. de Balenstede.
Wulfholdis.
Slauorum in Stormariā incursiones.
Godefridus Comes.
Agricola importuna confidentia.
Godefridi cædes.

CAPVT XXXVII.

COmitiam vacantem dedit Luderus Dux nobili viro Adolfo de Scowenburg. Fuitque pax inter Adolphum Comitem, & principem Slauorum Henricum. Quodam ergo tempore cùm Henricus resideret in vrbe Lubeke, ecce improuisus superuenit exercitus Rugianorum siue Ranorum, subuectique per alueum Trabenæ, vrbem nauibus circundederunt. Sunt autem Rani, qui ab aliis † Rimi appellantur, populi crudeles, habitantes in corde maris, idololatriæ supra modum dediti, primatum præferentes in omni Slauorum natione, habentes regem, & fanum celeberrimum. Vnde etiam propter specialem fani illius cultum, primum venerationis locum obtinent, & cùm multis iugum imponant, ipsi nullius iugum patiuntur, eo quòd inaccessibiles sint propter difficultatem locorum. Gentes quas armis subegerint, fano suo censuales faciunt. Maior flaminis quàm regis veneratio apud ipsos est: qua sors ostendit, exercitum dirigunt. Victores aurum & argentum in ærarium Dei sui conferunt, cætera inter se partiuntur. Hi ergo dominationis libidine prouocati, venerunt Lubeke, veluti possessuri omnem Wagirensium & Nordalbingorum prouinciam. Videns autem Henricus improuisum obsidionis malum, dixit ad principem militiæ suæ: Consulendum est saluti nostræ, & virorum qui nobiscum sunt, & necessarium mihi videtur vt exeam ad contrahenda auxilia, si fortè possim vrbem obsidione liberare. Esto ergo vir fortis, & conforta bellatores qui in hac vrbe sunt, & seruate mihi vrbem vsq; in diem quartum. Tunc enim vita comite, apparebo super montem illum. Et elapsus noctu cum duobus viris, venit in terram Holsatorum, nuncians eis imminens periculum. At illi in vnum conglobati, occurrerunt cum eo ad prælium, venerúntque prope munitionem, quæ expugnabatur ab hostibus. Et collocauit Henricus socios in latibulis, præcepitque eis in silentio esse, ne fortè hostes audirent vocem multitudinis, aut hinnitum equi. Auulsúsque à sociis, vno tantùm contentus

Adulfus Schaumburgius Godefridi successor.
Henricus Obotritus.
Lubeca.
Rugiani iidem qui Rani & Rimi.
Eorundem sedes.
† P. Runi.
Religio idololatrica.
Dignitas inter populares.
Veneratio erga sacerdotes.
Cupiditas dominandi.
Heroes Obotriti magna nimietas.
Fuga nocturna.
Auxilia.
Fides erga suos.

ſeruo, venit ad locum, quem præfixerat, vnde videri poſſet ab vrbe. Cuius faciem præfectus vrbis callidè obſeruans, oſtendit eum amicis, quorum animi conſternati erant. Nam fama pertulerat ad eos, quòd Henricus nocte qua egreſſus eſt, captus eſſet ab hoſtibus. *Stratagema.* Contemplatus ergo Henricus ſuorum periculum, & obſidionis feruorem, reuerſus eſt ad ſocios, diſſimulatóque itinere, circumduxit exercitum per viam maris, vſque ad oſtium Trabenæ, deſcenditque per viam, qua Slauorum equites deſcendere debebant. Vbi ergo Rani viderunt multitudinem periter maris deſcendentem, putabant equites ſuos eſſe, exierúntque de nauibus in occurſum eis cum gaudio & plauſu. *Victoria.* At illi ſublato clamore in oratione & hymnis, inſiluerunt in hoſtes ſubito, & perterritos inopinato caſu, ad naues vſque propulerunt. Et facta eſt ruina magna in exercitu Ranorum in die illa, ceciderúntque interfecti coram caſtro Lubeke, nec fuit minor numerus eorum, qui aquis præfocati ſunt, quàm occiſorum gladio. Fecerúntque tumulum magnum, in quo proiecerunt corpora mortuorum, & in monumentum victoriæ, vocatus eſt tumulus ille, Raniberg, vſque in hodiernum diem. *Raniberg.* Magnificatúſque eſt Dominus Deus in manu Chriſtianorum in die illa, ſtatuerúntque vt dies Calendarum Auguſti celebretur omnibus annis, in ſignum & recordationem, quòd percuſſerit Dominus Ranos in conſpectu plebis ſuæ. *Cal. Auguſti conſecrata.* Seruierúntque Ranorum populi Henrico ſub tributo, quemadmodum Wagiri, Polabi, Obotriti, Kycini, Circipani, Lutici, Pomerani, & vniuerſę Slauorum nationes quę ſunt inter Albiam, & mare Balticum, & longiſſimo tractu portenduntur vſque ad terram Polonorum. *Henrici Obotriti potẽtia & regia dignitas.* Super omnes hos imperauit Henricus, vocatúſque eſt rex in omni Slauorum & Nordalbingorum prouincia.

CAPVT XXXVIII.

Brizani. Stoderani.

CVm ergo vice quadam Brizanorum & Stoderanorum populi, hi videlicet qui Hauelberg & Brandenburg habitant, rebellare pararent, viſum fuit Henrico, armis aduerſus eos vtendum, ne fortè duarum gentium inſolentia toti Orienti rebellionis materiam parturiret. *Henricus armat ſe in hoſtem.* Perrexit ergo cum amiciſſimis ſuis Nordalbingorum armatis, peragránſque Slauorum prouinciam, cum ingenti periculo venit Hauelberg, eámque obſidione vallauit. *Obſidet Hauelbergam.* Præcepitque omni Obotritorum populo, vt deſcenderent ad expugnationem vrbis, & creuit obſidio in dies & menſes. Interea perlatum eſt ad Miſtue, filium Henrici, quòd gens quædam foret è vicino, fertilis omnibus bonis, habitatoréſque eius quieti, & nullius turbulentiæ ſuſpecti. *Miſtue, Henrici F.* Porrò Slaui illi dicti ſunt Lini, ſiue Linoges. Aſſumpſitque ſecum ducentos Saxonum, & trecentos Slauorum, omnes electos, & abiit inconſulto patre, iter bidui, per anguſtias nemorum, & difficultates aquarum, & paludis maximæ, irruitque ſuper ſecuros & improuidos, & duxit ex eis infinitam prædam, & captiuitatem hominum, abierúntque onuſti. *Lini Slaui incurſione hoſtili vexati.* Cúmque maturantes reditum, difficiliora paludis tranſirent, ecce circumiacentium locorum incolæ pariter conglobati, ad pugnam proruunt, volentes captiuitatem liberare. Videntes ergo ij qui erant cum Miſtue, ſe immenſa multitudine hoſtium circumfuſos, viámque ferro aperiendam, adhortati ſunt ſe mutuo, totiſque viribus eniſi, omnem obſiſtentium multitudinem peremerunt in ore gladii, præterea Principem eorum captiuum ſecum abduxerunt, venerúntque ad Henricum & exercitum, qui erat in obſidione, cum ſalute victoriam & diuitias maximas reportantes. *Neceſſitas in virtutem conuerſa.* Poſt paucos autem dies Brizani, cæterique rebelles, pacem poſtulauerunt, datis obſidibus, quos Henricus voluiſſet. *Henricus ex ſententia cũ hoſte paciſcitur.* Atque in hunc modum ſedatis rebellibus, Henricus ad ſua reuerſus eſt, Nordalbingorum quoque populi ad ſedes ſuas reuerſi ſunt.

CAPVT XXXIX.

†D. filiorũ. Woldemarus, Henrici F. à Rugianis peremtus.

ACcidit poſt hæc, vt vnus † filius Henrici, Woldemarus nomine, occideretur à Ranis.

Ranis. Quamobrem pater dolore pariter & ira permotus, omnem animum intendit ad rependendam talionem. Misitque nuncios in vniuersas Slauorum prouincias, ad contrahenda auxilia, conuenerûntque omnes pari voluntate, eadémque sententia, vt parerent iussionibus regis, expugnarêntque Ranos, & fuerunt innumerabiles, vt arena maris. Nec his contentus, misit ad accersendos Saxones, eos scilicet qui de Holsatia & Sturmaria sunt, commonens eos priuatæ amicitiæ. Et secuti sunt eum pleno corde, numero quasi mille sexcenti. Transitóque flumine Trabena, abierunt per longissimos fines Polaborum, & eorum qui dicuntur Obotriti, quousque peruenirent ad Panim fluuium. Quo transmisso, duxerunt iter ad vrbem, quæ dicitur Woligast, apud vrbaniores vocatur Iulia Augusta, propter vrbis conditorem Iulium Cæsarem. Illic inuenerunt Henricum expectantem eos. Et pernoctauerunt ibi, figentes castra non longè à mari. Mane autem facto, conuocans Henricus populum in concionem, allocutus est eos, dicens: Magna vobis, ô viri, debetur gratia, qui ad ostensionem beneuolentiæ vestræ & fidei inuictæ, longius venistis, laturi nobis opem contra hostes sæuissimos. Sæpius quidem accepi gustum audaciæ vestræ, & fidelitatis experientiam, quæ in diuersis periculis mihi frequens lucrum, vobis gloriam parturisse dinoscitur: & nihil ita elucet, sicut huius deuotionis exhibitio, semper memoriter retinenda, semper omni studio promerenda. Notum ergo vobis cupio, quòd Rani, ad quos modò tendimus, directis ad me nocte nunciis, ducentis Marcis pacem obtinere quærunt. Super hac re nihil mihi sine vestro consilio definiendum est: si decreueritis acceptandum, acceptabo; si recusandum, recusabo. Ad quod responderunt Saxones, dicentes: Nos quidem, ô Princeps, licet numero pauci simus, honoris tamen atque virtutis cupidi, gloriam, pro quæstu maximo duximus. Ranos ergo, qui filium tuum occiderunt, pro ducentis Marcis in gratiam recipiendos nostro consilio dicis? Reuera nomini tuo magno condigna satisfactio. Absit à nobis talis iniuria, vt vnquam facto huic assentiamur. Nec enim ideo vxores, filios, denique patrias sedes reliquimus, vt hostibus cauillationem, & filiis nostris opprobrium sempiternum hæreditemus. Quin potius perge vt cœpisti, transi mare, vtere ponte quem strauit tibi bonus artifex, admoue inimicis tuis manus. Videbis gloriosam mortem nobis esse maximo lucro. His adhortationibus animatus Princeps, mouit castra de loco illo, & perrexit ad mare. Tractus autem ille maris contractior, & qui visu traijci potest, eo tempore stratus erat glacie firmissima, propter rigorem hyemis. Statimque vbi transmissis syluis & arundinetis, venerunt super mare, ecce illic agmina Slauorum de vniuersis prouinciis, diffusa erant super faciem maris, distincta per vexilla & cuneos, expectantia iussionem regis. Erátque exercitus ille grandis valde. Omnibus ergo cautè & ordinatè per singulas acies consistentibus soli duces egressi sunt ad salutandum regem, & exercitum peregrinum, & prunis vultibus adorauerunt. Quos resalutans Henricus, & adhortans, cœpit percunctari de itinere, & qui nam in processu deberent esse primi. Singulis autem ducibus certatim se offerentibus, responderunt Saxones, dicentes, Nostri iuris esse dinoscitur, vt ad bella procedentium nos primi, redeuntium nouissimi inueniamur. Legem ergo à patribus traditam, & hactenus possessam, hoc etiam loco minimè negligendam arbitramur. Et annuit eis Rex. Licet enim Slauorum multus esset numerus, Henricus tamen se non credebat eis, eo quòd ipse nosset omnes. Leuatis ergo signis, Saxones præierunt in fronte, cætera Slauorum agmina suis ordinibus subsecuta sunt. Et tota die ambulantes in glacie & niue multa, circa nonam tandem apparuerunt in terra Rugianorum. Statimque villæ littori contiguæ, inflammatæ sunt. Dixit autem Henricus ad socios: Quis ibit ex nobis speculari, vbi sit exercitus Ranorum. Videtur enim mihi quasi videam eminus multitudinem appropinquantem nobis. Missus ergo cum aliquantis Slauis, Saxonum speculator, in momento reuersus est, nuncians hostes adesse. † Dixitque ad socios, Mementote ô viri

In eosdem Henrici expeditio.

Auxilia Saxonum.

Trabena.

Wolgast elegantioribus Iulia Augusta.

Henrici ad Saxones militares concio.

Responsum Saxonum.

Slaui drant auxilia.

Saxones primatum in fronte primi in agmine locum deposcunt.

Iter in glacie.

Speculator Saxo, et missio ad sortem cohortatio.

† D. Henricus autem dixit,

vnde veniſtis & vbi conſiſtitis, ecce menſa poſita eſt ad quam æquo animo nobis accedendum eſt, nec eſt locus ſubterfugij, quin oporteat nos participari deliciis eius. Ecce mari vndique concluſi ſumus, hoſtes ante nos, hoſtes poſt nos, periítque à nobis fugæ præſidium. Confortamini ergo in Domino Deo excelſo, & eſtote viri bellatores, quia vnum è duobus reſtat, aut vincere aut mori fortiter.

Inſtruxit ergo Henricus aciem, ipſe conſtitutus in fronte cum robuſtiſſimis Saxonum. Videntes ergo Rugiani impetum viri, timuerunt timore magno, miſerúntque flaminem ſuum, qui cum ipſo de pace componeret. Primo ergo quadringentas, deinde octingentas Marcas obtulit. Cúmque exercitus remurmuraret indignans, vrgeréntque aciem ad congreſſum, corruit ille ad pedes principis dicens: Ne iraſcatur Dominus noſter ſuper ſeruos ſuos. Ecce terra in conſpectu tuo eſt, vtere ea vt libet, omnes in manu tua ſumus, quicquid impoſueris feremus. Quatuor ergo millibus & quadringentis Marcis pacem indempti ſunt, acceptiſque obſidibus * in terram ſuam reuerſus eſt, dimiſitque exercitum vnumquenque in ſua. Miſit autem nuncios in terram Rugianorum ad ſuſcipiendam pecuniam quam promiſerant. Porro apud Ranos non habetur moneta, nec eſt in comparandis rebus conſuetudo numorum, ſed quicquid in foro mercari volueris, panno lineo comparabis. Aurum & argentum quod fortè per rapinas & captiones hominum vel vndecunque adepti ſunt, aut vxorum ſuarum cultibus impendunt, aut in ærarium Dei ſui conferunt. Poſuit ergo eis Henricus in appenſione, ſtateram grauiſſimi ponderis. Cúmque exhauſiſſent ærarium publicum, & quicquid in priuatis ſuis auri vel argenti habuerant, vix medietatem * perſoluerunt, puto ſtatera deluſi. Quamobrem iratus Henricus quòd promiſſa ex integro non perſoluiſſent, parauit ſecundam profectionem in terram Rugianorum. Accitóque duce Ludero proxima hyeme, quæ mare peruium reddidit, intrauit terram Rugianorum cum magno Slauorum & Saxonum exercitu. Víxque tribus noctibus illic remanſerant, & cœpit hyems reſolui, & glacies liqueſcere. Contigítque vt imperfectis rebus reuertentes marina pericula vix euaſerint, & non adiecerunt Saxones vltra intrare terram Ranorum, eo quòd Henricus modico ſuperuiuens tempore, morte ſua controuerſiæ finem dederit.

Rugiani prece & precio pacem redimunt.

* D. Henricus.

Carent moneta.

* P. pecuniæ.

Iterata Henrici ſed irrita in Rugianos expeditio.

CAPVT LX.

FVit autem circa hos dies bellum potens Henrico Cæſari contra Ducem Luderum & Saxones. Henricus enim iunior vbi depulſo vel potius extincto patre obtinuit Monarchiam Imperii, vidit quia vniuerſa terra quieſcit in conſpectu eius, fecítque * vniuerſis Principibus iurari expeditionem Italicam, volens iuxta morem aſſequi plenitudinem Imperialis honoris de manu ſummi Pontificis. Tranſcenſiſque Alpibus, † perrexerunt Romam cum ingenti armatorum multitudine. Dominus † enim Papa Paſchalis audito introitu eius, non modicè lætatus eſt, miſítque ad circumiacentes regiones accerſere numeroſum Clerum, quatenus regem honorabiliter venientem, ipſe honoratior exciperet. Suſceptus eſt ergo cum magno cleri vrbíſque tripudio. Vbi autem ventum eſt ad conſecrationem, exegit ab eo Dominus Papa iuramenta, quatenus in Catholicæ fidei obſeruantia integer, in Apoſtolicæ ſedis reuerentia promptus, in Eccleſiarum defenſione ſolicitus exiſteret. Sed rex ſuperbus, iurare noluit, dicens Imperatorem nemini iurare debere, cui iuramentorum ſacramenta ab omnibus ſint exhibenda. Facta eſt ergo contentio inter Dominum Papam & Regem, & interceptum eſt opus conſecrationis. Statim armatus regis exercitus efferatus eſt in iram, iniecerúntque manus in Clerum, & ſpoliauerunt eos veſtibus ſanctis, quaſi lupi graſſantes inter ouilia. His auditis Romani proruunt ad obſiſtendum, eò quòd viderent iniuriari Clerum, ortúmque eſt bellum in domo Beati Petri tale, quale non eſt auditum ab annis antiquis. Præualuit autem exercitus Regis, attriuerúntque Romanos interfectione magna nimis, nec fuit diſcretio Cleri &

Luderus Dux Sax. Henricus V. Cæſar.

* D. ab.

Expeditio eius Italica.

† P. prexit.

† P. verò.

Paſchalis II.

Cæſar iuramentum à Papa oblatum repudiat.

Seditio.

Strages in clerum & populum.

ri & vulgi, omnia deuorante gladio. Ibi pugnauit robustissimus quisque, quousque obrigesceret gladius in manibus eius. Et repleta est domus sanctificationis morticiniis & cadaueribus, profluxerúntque de aceruis mortuorum riui sanguinis, adeo vt Tyberina fluenta mutarentur in colorem sanguinis. Sed quid multis immoror? Dominus Papa & cæteri qui occisioni superfuerant, in captiuitatem ducti sunt. *[Papa capt'.]* Videres ergo Cardinales funibus in colla missis nudos trahi, vinctis post terga manibus, & de ciuibus immensas cathenatorum cateruas duci. Postquam ergo profecti de Roma venerunt ad primæ mansionis locum, accesserunt quidam Episcopi & Religiosi ad Dominum Papam dicentes ad eum: *[Monetur pacificari cum Cæsare.]* Magnus dolor est cordi nostro sanctissime Pontifex de tanto facinore, quod commissum est contra te & clerum tuum, & ciues vrbis tuæ. Sed mala hęc, exigentibus peccatis nostris improuisa magis quàm deliberata fuerunt. Assentire ergo nobis, & complacare Domino nostro, vt & ipse complacetur tibi, & perfice in eo opus benedictionis tuæ. Quibus ille respondit: Quid dicitis, ô dilecti fratres? Virum hunc iniquum, virum sanguinum & dolosum, à nobis consecrandum dicitis? *[[redacted]]* Benè expiauit manus suas ad percipiendam consecrationem, qui aras Dei perfudit cruore sacerdotum, & domum sanctificationis repleuit cadaueribus interfectorum. Absit à me verbum hoc, vt ego consentiam consecrationi eius, qui seipsum execrabilem reddidit. Cúmque illi dicerent, cautum esse saluti suæ & eorum qui erant in captiuitate, vt regem placaret, respondit cum magna libertate dicens, Non timeo Dominum vestrum regem. Occidat corpus, si vult, amplius non habet quod faciat. Multum quidem prosperatus est in cæde ciuium & Cleri sui, sed dico vobis in veritate, quia de cætero non assequetur victoriam, nec videbit pacem in diebus suis, sed nec filium generabit, qui sedeat in throno eius. Cúmque hæc renunciata fuissent in conspectu regis, exarsit in iracundia magna, iussitque omnes captiuos decollari in facie Domini Papæ, vt vel per hoc deterreret eum. *[Cæsaris indignatio.]* Ille verò instanter hortabatur eos mori fortiter pro iustitia, promittens eis æternæ vitæ immarcessibilem coronam. At illi vnanimiter prouoluti pedibus eius, orabant dilationem vitæ. Tunc beatissimus Pontifex suffusus lachrymis, contestatus est cordium inspectorem, se malle mori quàm cedere, si non præpediret omnibus Christi iure impendenda compassio. *[Papa cedit suorum precibus.]* Fecit ergo quod necessitas imperàrat, & promisit se regem consecraturum, vt captiuitas relaxaretur. Reuersique in vrbem Dominus Papa & Cardinales fecerunt regi secundum voluntatem eius, extorto quidem obsequio, dedérúntque ei priuilegium super omnibus quæ desiderauerat anima eius. *[Inaugurat Cæsarem.]*

CAPVT XLI.

Postquam ergo accepta benedictione Imperator Teutonicas reuisit terras, collecta est in vrbe Roma Synodus centum viginti patrum, vbi Dominus Papa acrius incusatus est, pro eo quòd regem sacrilegum, capto summo Pontifice, tractis Cardinalibus, fuso sanguine Cleri & ciuium, ad imperiale culmen prouexerit, insuper constitutiones Episcoporum, quos patres sui Ecclesiastico iuri vsque ad mortes & exilia defensauerint, huic omnium indignissimo etiam priuilegio stabilierit. *[Synodus Romana aduersus Henricum V.]* Ille prætendere cœpit necessitatis articulum, maximàque pericula minori dispendio intercepta, strages plebium, incendia vrbis non aliter posse restringi, se quidem peccasse, sed impulsum: emendaturum se hanc noxam, secundum quod imperaret sanctum concilium. Accepta ergo satisfactione, accusantium refriguit feruor, definitoque consilio, extortum illud priuilegium non priuilegium, immo prauilegium vocitandum, idcóque anathemate rescindendum sanxerunt, ipsum præterea Imperatorem à liminibus sanctæ Ecclesiæ sequestrandum censuerunt. *[Eiusdē decretum.]* Currit hæc fama per orbem vniuersum, omnésque quos nouarum rerum cupido trahebat accepta quacunque occasione, rebellionis aggressi sunt molimina. Inter quos præcipuus erat famosus ille Adalbertus, Moguntinus Episcopus, sociatis sibi quàm plurimis, maximè verò Saxonum *[Adalbertus Moguntinus, fax belli.]*

Eiusdē complices Principes Saxon. Prælia Saxon. aduersus Henricū IIII. Moguntinus in vincula coniectus. Saxonia vastata. Luderus D. S. & socii in armis. Welfesholz. Prælium acre & cruen[redacted] Mansfeldi' Cæsarianarum copiarum ductor. Saxonū noua fœdera.

Principibus, quos ad defectionē partim necessitas, partim etiam rebellionū vetus consuetudo illexerat. Siquidem præter noua bella, quæ tunc parabantur, cum fortissimo viro seniore Henrico nouies olim conflixerant. Sed quid multis immoror? Sentiens Imperator omnem iam Saxoniam à se deficere, & conspirationum virus latius serpere, primo omnium ipsum autorem rebellionis Moguntinum cepit episcopum. Deinde toti infusus Saxoniæ, prouinciam eorum maxima strage peruasit, principibus eorum occisioni aut certè captiuitati traditis. Tunc ij qui superstites fuerant de principibus Saxonum, videlicet Luderus Dux, Reingerus Haluerstadensis Episcopus, Fridericus, Comes de Arnesberg, multique nobiles conglobati in vnum, imperatori denuo in Saxoniam cum exercitu redeunti occurrerunt in loco, qui dicitur Welpesholth, produxeruntque exercitum suum aduersus exercitum regis, licet impares numero: tres enim cōtra quinq; pugnauerunt. Commissumque est prælium illud nostra ætate famosissimum Calendis Februarii, quo Saxones superiores inuenti virtutem regis attriuerunt. Cecidit in eo bello Hogerus princeps militiæ regis, natus & ipse in Saxonia, destinatus ad Ducatum Saxoniæ, si res prosperè cessissent. Tunc Saxones propter victoriam animis subleuati, perpendentes Cæsaris iram non facilè impunitatem tantæ calamitati præbituram, frequentibus colloquiis causam suam muniuerunt, seditiones, quæ intra prouinciam erant, fœderibus conciliant, aliunde auxiliantium manus consciscunt, postremo ne complices fœdera rumpant, omnes in defensionem patriæ, arma coniurant.

Adelbertus Moguntinus per vim è carcere eductus. Eiusdē vindictæ cupiditas. Cæsar Longobardiam petit, & de expiatione agit. Mors Paschalis, & inde nouum schisma. Gelasius.

Quid dicam de Moguntino, qui super omnes aduersus Imperatorem desæuiit? Is enim ciuium suorum, qui Cæsarem Moguntiæ obsederant, studio carcere erutus, & sedi suæ restitutus, quantas mortes in captiuitate pertulerit, nō tam exesi corporis specie, quàm vltionis acerbitate expressit. Qui etiam legatione sedis Apostolicæ functus, frequentibus conciliis Episcoporum aliorúmque quos iustitiæ species induerat, excommunicationis verbum in Cæsarem deponebat. His motionibus exacerbatus Cæsar, transiit in Longobardiam cum vxore sua Mathilde, filia regis Angliæ. Transmisitq; Legatos ad Dominum Paschalem Papam, oraturus veniam super excommunicationis verbo. At ille distulit causam ad audientiam sancti concilii, legitimas regi præfigens inducias, laxatóque interim excommunicationis vinculo. Obiit interea Paschalis, cui substituit Cæsar Burdinum quendam, reprobato Gelasio, quem Canonica electio statuerat. Factúmque est denuo schisma in Ecclesia Dei. Gelasius enim fuga elapsus, in regno Francorum mansit vsque ad diem mortis suæ. Longum est ergo per singula replicare turbulentias temporis illius, nec est temporis huius talium explanatio. Slauorum autem historia, vnde longius digressus sum, reditum perurget, quorum vtique conuersionem Henriciani Cæsares non modicè retardarunt, domesticis videlicet prægrauati.

Eccardus historicus. Otho Bambergensis, Apostolus Pomeranorū. Boleslaus, Dux Polonia. Werceslaus Princeps Pomeran.

Qui verò actus eorum, & terminum schismatis huius plenius nosse desiderat, legat historiarum Magistri Eggehardi librum quintum, quem ad Henricum iuniorem describens, bona eius amplissima laude extulit, ad malefacta aut omnino tacuit, aut in melius interpretatus est. Nec tamen prætereundum reor, quòd in diebus illis claruit vir insignis sanctitate Otto Bauenbergensis Episcopus, qui inuitante pariter & adiuuante Bolizlao, Polonorum Duce, Deo placitam adiit peregrinationem ad gentem Slauorum qui dicuntur Pomerani, & habitant inter Odoram & Poloniam. Prædicauítque Barbaris verbum Dei, Deo cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Omnémque gentem illam cum principe eorum Wercezlauo conuertit ad Dominum, permanétque fructificatio diuinæ laudis illic vsque in hodiernum diem.

CAPVT XLII.

Mors Henrici V. Luder', seu Lotharius Saxo, Cæs.

ANno, post hæc, incarnati verbi M.C.XXVI. obijt apud Traiectum Henricus Cæsar, & successit in solium regni Luderus, Saxonum Dux. Indignati autem Francigenæ, virum Saxonem eleuatum in regnum, conati sunt alium suscitare

tare regem, Conradum videlicet, consobrinum Henrici Cęsaris. Praeualuit autem pars quae fuit cum Ludero, abiensq; Romam promotus est ad apicem Imperij per manus Innocentij Papae. Quo etiam suffragante, Conradus eo vsq; propulsus est, vt se traderet in potestatem Luderi, qui & Lotharius. Factusq; est ex hoste amicissimus. Coepitq; in diebus Lotharij Caesaris oriri noua lux, non tam in Saxoniae finibus, quàm in vniuerso regno, tranquillitas temporum, abundantia rerum, pax inter regnum & sacerdotium. Sed & Slauorum populi agebant ea quae pacis sunt, eo quòd Henricus Slauorum Regulus comitem Adolphum, & contiguos Nordalbingorum populos omni beneuolentia amplexatus fuerit. In diebus illis non erat Ecclesia vel Sacerdos in vniuersa gente Luticiorum, Obotritorum vel Wagirorum, nisi tantum in vrbe Lubeke, eo quòd illic fuerit Henrici familiare contubernium. Surrexit eo tempore Sacerdos quidam Vicelinus nomine, & venit ad regem Slauorum Lubeke, rogauitq; dari sibi facultatem praedicandi verbum Dei, infra terminos ditionis eius. Quis autem fuerit vir iste quantaeq; opinionis, multorum qui adhuc supersunt, habet noticia. Sed ne posteros lateat, huic narrationi inserendum arbitror, eo quòd datus sit in salutem gentis huius, directas facere semitas Dei nostri in natione praua & peruersa.

Conradus suevus. *Felix Lotharii imperium.* *Henricus Obotritus.* *Regia eius Lubeca.* *Vicelinus.*

CAPVT XLIII.

VIcelinus itaq; Mindensi Parochia oriundus, in villa publica, cui nomē Quernhamele, quae sita est in ripa Wiserae, genitus est parentibus morum magis honestate quàm carnis & sanguinis nobilitate ornatis. Literarum rudimentis apud Canonicos eiusdem loci institutus est, neglectus tamen penè ad virilem aetatem, eo, quòd parentibus orbus, adolescentiae annos, vt ea assolet aetas, leuis & lubricus exegerit. Patria tandem domo exemptus, diuertit in castellum non longè positum cui nomen Euerstein, vbi nobilis Domina, mater Conradi Comitis, iuuenem desolatum miserata, aliquandiu tenuit, misericorditer fouit, adeo vt sacerdos castri videns & inuidens, occasiones quaereret quibus eum castro deturbaret. Quadam ergo die multis arbitris coràm positis, interrogauit Vicelinū, in scholis positus quid legisset? Illo perhibente se Statij libros Achilleidos legisse, consequenter requisiuit, quae esset materia Statij. Sed cùm diceret se nescire, Sacerdos nimium mordaciter ad circumstantes, Heus, inquit, ego iuuenem hunc de recenti studio venientē putabam aliquid esse, sed opinione delusus sum. Iste enim penitus nullius momenti est. Sed quia scriptum est, verba sapientium stimuli, & quasi claui in altum defixi, tantae cauillationis verbum modestia iuuenis extimuit. Statimq; castello sese proripiens, etiam sine valedictione discessit, tantis lacrymis inundans, & verecundiae punctiones sustinens, vt vix cuiquam opinabile sit. Audiui eum saepenumero dicentem, quia ad verbū illius Sacerdotis respexerit eum misericordia diuina. Abijt ergo Patherburnen, vbi tunc fortè studia literarum florebant sub nobili Magistro † Harthmanno. Cuius etiam mensa & contubernio vsus, quàm plurimis annis, tanto feruore, tanta denique instantia studuit, vt non facilè explicari possit. Crebro enim veluti ad quandam desudans mente palaestram, artibus edomitum subdidit ingenium. Non hunc ludi, non epulae coepto proposito detraxerunt, quin aut legeret, aut dictaret vel certè scriberet. Chori praeterea diligētissimus curator extitit, inter primitias † adolentis religionis deseruire Deo, suaue piumq; putans. Videns ergo egregius magister, discipulum atq; contubernionem suum, super vires laborare, saepius ait ad eum: O Viceline, praecipitanter agis, pone modum studijs: nam temporis adhuc multum superest, quo plurima discere possis. Ille nihil motus his verbis, ecce recordor, ait, Me libris tardas applicuisse manus, Festinare decet patitur dum tempus & aetas. Dedit autē Dominus viro illi intellectum & cor docile, supercrescensq; socios, in breui factus est in scholis regendis † Magistro adiutor. Praeerat ergo socijs in solicitudine, instituens tam doctrina quàm exemplo. Orationi etiam interdum vacans, omnium sanctorum suffragia efflagitabat, praecipuè verò beati Nicolai, cuius obsequio specialius sese manciparat. Vnde & contigit vt

Quernhameli patria Vicelini. *Eiusdē adolescentia studia.* *Euerstein.* *Inuidia.* *Padeborna.* † *P. Hermanno. Hartmannus.* *Mirifica Vicelini diligentia.* *Pietas.* † *P. adolescentis.* *Vicelinus boni praeceptoris exemplum.* † *P. Magistri coadiutor.* *Colit S. Nicolaum pro tutelari numine.*

† P. concitauerit. *Superstitio.*

vice quadam eiusdem sancti natalitia celebraturus in Oratorio Sanctæ Brigittæ socios † consciuerit. Vbi vespertino & matutino officio solenniter expleto, angelicæ voces à quibusdam auditæ sunt, psallentes iuxta morem cleri responsorium, Beatus Nicolaus iam triumpho potitus. Accessit ergo Vicelino gaudium de miraculo, & de gaudio cumulata deuotio.

CAPVT XLIIII.

† P. incitamentum. *Ludolphus Vicelini auunculus.* *Sacerdotem qualem esse conueniat.* *Vnctio.* *φάσμα.* *Ludolphi mors.* *Iusta.* *Sepultura è somnio.*

CÆterum eidem viro diuino famulatu imbuendo, nobile præbuit virtutis † incrementum illa celebris fama auunculi ipsius Ludolphi, sacerdotis de Fenle, qui summæ sanctitatis vir, magnusq; confessor, frequentabatur à populis regionis confitentium peccata sua, & remedio pœnitentiæ venturam iram declinare cupientium. Ad quem & ipse accersitus sæpius accessit, insistens abluendis per confessionem proprijs criminibus, considerauitq; in sacerdote naturæ simplicitatem, innocentiam vitę, & super omnia eleemosynarum largitatem, statumq; vitę nulla dissolutione labefactatum. Qui etiam venerabilis sacerdos ætate iam decrepitus, sed vigore spiritus integer, vbi ægritudine mortali decubuit, misit ad accersendos sacerdotes, & religiosos quosq;. Impetrato sacræ vnctionis officio, conquestus est se fraudatum præsentia dilectissimorum suorum Rodolfi Hildenemensis Canonici & Vicelini. Nec mora ad vocem precantis vterq; inopinatus aduenit, reperiuntq; virum Deo dilectum exitus sui horam cum magna deuotione operientem. A quo etiam recogniti, cum gratiarum actione suscepti sunt. Nocte ergo suprema Deo in oratione colloquens, appropinquante iam diluculo, iussit sibi a Diacono legi passionem Dominicam, qua intentius audita, celeriter adorsus est Diaconum, Affer mihi, inquit, velociter viaticum salutare, iam enim adest hora migrandi. Statimq; participans viuificis mysterijs, dixit astantibus: Ecce veniunt qui me deducturi sunt, ecce veniunt nuncij Domini mei, subleuate me de lecto. Quibus attonitis, Quid trepidatis, inquit, ô viri? Nonne videtis nuncios Domini mei omnes adesse? Statimq; anima illa carne soluta est. Mane ergo facto conuenientibus multis ad sepulturam tanti viri, orta est disceptatio de sepultura eius, populo quidem eum in Ecclesia, familiaribus verò eius in atrio, vt ipse iusserat, sepeliri volentibus. Offertur interim pro anima eius hostia salutaris, cùm Theodoricus quidam, qui adhuc superest, propter vigilias funeris sopore grauis lecto decubuit, viditq; sibi assistere virum reverendi habitus, & dicentem: Quousq; dormitas? Surge & fac sepeliri sacerdotem, vbi populus eius decreuit. Præualuit ergo ex beneplacito Dei postulatio populi, sepelieruntq; eum infra muros ecclesiæ, cui multis annis fideliter deseruierat.

CAPVT XLV.

Vicelinus fit ludi Bremensis magister. *Fridericus Archiepisc.* *Dissolutio.* *Vicelinus plagosus.* *Ditmarus, Vicelini discipulus* *Somnium.*

POst mortem ergo auunculi, Vicelinus in Patherburnensi ecclesia tamdiu perstitit, quousque vocatus Bremam, curandis scholis magister ibidem præditus est. Fuitque in regendis scholis vir valde idoneus, curator chori, eruditor iuuenum, forma honestatis, denique discipulos, quos antea mos præcipitatus agebat, reddidit artibus ingenuis, & in cultu Dei, & frequentia chori, officiosos. Quamobrem diligebat eum Antistes Fridericus, cæterique quos aut dignitas aut honestas in Ecclesia fecerat editiores. Illis solùm onerosus videbatur, quibus consuetudini fuerat, deserto cultu Ecclesiæ, & disciplina Clericali, bibere in tabernis, spaciari per domos & plateas, vanitatibus obsecundare, qui insolentias suas argui ab ipso pertimescebant. Vnde etiam probris & derogationum spiculis sæpius eum appetere solebant. Sed nil fuit, quod in moribus eius à perfectione dissideret, vel æmulorum commentis alluderet, nisi quòd in cohercendis iuuenibus, verberibus modum negauerit. Vnde etiam plerisq; discipulis capessentibus fugam, crudelitate notatus est. Quotquot autem validiores animis disciplinę eius iugum sustinuerunt, grandi emolumento præditi sunt: succreuerunt enim sicut studiorum & prudentiæ maiestate, ita etiam dignitatis & honorum gratia. Fuit eo tempore in disciplinatu eius iuuenis optimæ indolis Thethmarus nomine, cuius mater reuerentissima, ipsa nocte qua tali sobole onustanda erat, conspexit in visu veluti aureã

crucem

crucem gemmis redimitam ſeſe gremio recepiſſe. Præclarum ſanè futuræ prolis argumentum ſanctitatis fulgore irradiandum. Poſtquam ergò procreatus eſt filius, mater non immemor oraculi, mancipauit eum diuino cultui, & ſacris litteris imbuendum. Sed cùm in primis neglectus eſſet, eo quòd ſtudium apud Bremam defeciſſet, contigit aduentare Magiſtrum Vicelinum, & curandis ſcholis præfici, cuius tutelæ commendatus puer Thethmarus, factus eſt eius diſcipulus & contubernio.

CAPVT XLVI.

EMenſis ergo quàm pluribus annis, Magiſter Vicelinus, perſpecto diſcipulorũ & profectu & numero, propoſuit ire in Franciam, maiorum ſcilicet gratia ſtudiorum, orauitq; Deum cogitationem ſuam ab ipſo dirigi. Hęc eo animo volutante, Adalbertus, maioris Eccleſiæ præpoſitus, die quadam acceſſit ad eum dicens: Quare celaſti amicum & conſanguineum tuũ, ea quæ in corde tuo ſunt? Qui cùm ſollicitè requireret cauſam, ille reſpondens ait: Scio quidem, quia profectionem paras in Franciam, nec quenquam vis hoc noſſe. Noueris ergo iter tuum à Domino directum: nocte enim in ſomnis, viſus ſum mihi aſſiſtere ante altare Domini, & orare Deum inſtantius. Tunc imago beatæ Dei genitricis, quæ fortè in altari conſtitit, allocuta eſt me dicens: Vade & nuncia viro, qui iacet poſt oſtium, quia habet poteſtatem migrandi, quò vult. Parui ego iubentis imperio, & accedens ad oſtiũ reperi te in oratione decubantem. Nunciaui tibi ſicut edoctus eram, audiſti & lætatus es. Iam nunc ergo accepta permiſſione, perge quò deſideras. Hoc itaq; diuinæ reſpectionis ſolatio animatus, reſignauit ſcholis, non tamen ſine dolore Pontificis, maiorumq; Eccleſiæ, tanti viri præſentia moleſtè carentium. Aſſumptoq; ſecum honeſtiſſimo iuuene Thethmaro, perrexit in Franciam, adijtq; ſcholas venerabilium Magiſtrorum Rudolphi & Anshelmi, qui in explanatione diuinæ paginæ fuerant eo tempore præcipui. A quibus etiam honorabiliter habitus eſt, propter feruentiſſimum ſtudij deſiderium & vitæ probabilis meritum. Quæſtiones enim ſuperuacuas pugnaſq; verborum, quæ non ædificant, ſed magis ſubuertunt, omnino deuitans, ad ea ſolùm eniſus eſt, quæ ſobrio intellectui, & moribus inſtruendis ſufficerent. Deniq; accepto ſemine verbi Dei, eouſq; conualuit, vt iam tunc propoſuerit propter Deum auſterioris vitæ vias aggredi, abdicare ſcilicet carnis eſum, cilicio ad carnem operiri, cultui diuino arctius applicari. Adhuc enim Acolitus exiſtens, altiori gradu abſtinuerat, timens lubricum ætatis. Vbi ergo maturior ætas & diutinum continentiæ experimentum viro firmitatem addiderant, tranſactis in ſtudio tribus annis, ſtatuit patriam reuiſere, & ad ſacros ordines promoueri. Contigit in diebus illis dilectum diſcipulum eius Thethmarum infirmari. Qui metuens periculum mortis, fleuit cum Ezechia fletu magno, poſtulans dilationem vitæ, propter magiſtri ſui Deo accepta merita. Quo perorante, Deo gloria, infirmitate releuatus eſt. Poſt hæc recepti in patriam, diuiſi ſunt ab inuicem. Et quidem venerabilis Thethmarus Canónica Bremenſis Eccleſiæ inueſtitus eſt: At Magiſter Vicelinus oblatã recuſauit, ordinatione Dei ad opus aliud deſtinandus.

Vicelinus cogitat in Galliam. *Adelbertus, Prapoſitus Bremenſis.* *Sominiũ ſuperſtitioſum.* *Ditmarus, comes Vicelini.* *Anshelmus.* *Vicelini in Gallia ſtudia & mores.* *Inſtitutum ſuperſtitioſum.* *Vicelinus trienniũ in Gallia commoratus.* *Ditmari morbus.*

CAPVT XLVII.

EO itaq; anno quo Francia reuerſus eſt, accedens ad reuerendiſſimum Northbertum, Magdeburgenſem Prǽſulem, eius noticia perfrui, & ad ſacerdotij gradum promoueri meruit. Statimq; feruentiſſimo zelo æſtuans, quibuſnam ſedibus locandus, aut cui operi mancipandus foret, in quo Eccleſiæ fructuoſus exiſteret, audiuit famam Henrici principis Slauorum, & qualiter idem domitis barbaris gẽtibus, ad ampliandum cultum domus Dei, pronam geſſerit voluntatem. Ratus ergo ad opus Euangelij ſe diuinitus vocari, adijt venerabilem Adelberonem, Hammenburgenſem Archiepiſcopũ, qui fortè ad Bremam conſtitit, reuelaturus ei propoſitum cordis ſui. Ille non modicè † lætificatus approbauit conſilium, deditq; ei legationem verbi Dei in Slauorũ gente * vice ſua idololatriam extirpãdi. Statimq; aggreſſus eſt iter in terram Slauorum, comitantibus eum venerabilibus presbyteris, Rudolpho Hildenſemenſi, & Ludolfo Verdenſi Canonico, qui ſe deuouerant in opus miniſterij huius. Repertum ergo in vrbe Lubecenſi Principem Henricum

Nortbertus Archiepiſ. Magdeburg. [illegible] *Henricus Obotritus.* *Adalbero, Archiepiſ. Hamburg.* † P. lætatus. * D. prædicandi &. *Vicelinus Slauis Euãgeliſta deſtinatus.*

conuenerunt, rogantes dari sibi facultatem prædicandi nomen Domini. Qui nil titubans, viros dignissimos coram gente sua magnis honoribus extulit, deditq; eis [*Lubeca.*] Ecclesiam Lubeke, vbi tuta secum statione consistere possent, & agere quæ Dei [† P. ordinaturi.] sunt. His ritè peractis, reuersi sunt in Saxoniam, † ordinantes de rebus domesticis [† P. paraturi.] suis, & † parantes se ad iter Slauonicum. Sed grandis & subita mœstitia corda eorum perculit. [*Hērici Obotrits mors.*] Fama enim velox pertulit, Henricum regem Slauorum præsenti vita decessisse. Sicq; ad præsens pia eorum vota retardata sunt. Filij enim Henrici, [*Zuentepolcus & Kanutus F. F.*] Zwentepolch, necnō Kanutus, qui dominio succesśêre, intestinis bellis adeo perturbati sunt, vt tranquillitatem temporum & tributa regionum perderent, quæ pater eorum, armorum virtute conquisierat.

CAPVT XLVIII.

[*Adalbero Archiepis.*] Circa idem tempus, Dominus Adelbero Archiepiscopus transiuit Albiam, visitaturus Hammenburg & Nordalbingorum prouinciam, venitq; in ciuitatem [*Vicelinus.*] Milethorp, habens in comitatu suo venerabilem sacerdotem Vicelinum. Tres autem [*Nordalbingorum gentes.*] sunt Nordalbingorum populi, Sturmarij, Holzati, Thetmarzi, nec habitu nec lingua multum discrepantes, tenentes Saxonum iura, & Christianum nomen, nisi [*Mores.*] quòd propter Barbarorum viciniam, furtis & latrocinijs operā dare consueuerint. Hospitalitatis gratiam sectātur. Nam furari & largiri apud Holzatos ostentatio est, [*Miletorp, hodie Meldorp.*] qui verò prædari nesciat, hebes & inglorius est. Consistente ergo Episcopo in Milethorp, venerunt ad eum ciues de Faldera, rogantes dari sibi sacerdotē. [*Faldera.*] Est autem Falderensis pagus, limes Holsatię, versus eam partem, qua Slauos attingit. Statimq; Pontifex conuersus ad Vicelinum sacerdotē, dixit: Si tibi propositum est laborandi in Slauia, vade cum hominibus istis, & potire ecclesia eorum, eò quòd sita sit in [* P. Slauis.] terminis vtriusq; prouincię, sitq; tibi intranti & exeūti * locus & statio. [*Vicelinus fit Ecclesiastes Falderensis.*] Quo respondente, se parere consilio, ait ad viros de Faldera: Vultis vobis dari sacerdotem prudentem & idoneū? Quibus dicentibus, se hoc omnibus modis & velle & expetere, [† D. Marquardo.] acceptum per manus sacerdotem commisit eum cuidam † Marcrado præpotenti [*Marcradus.*] viro, cæterisq; de Faldera, præcipiens vt dignam personæ solicitudinem gererent. Cumq; peruenisset ad locum destinatum, perspexit habitudinem loci, campumq; vasta & sterili myrica perhorridum, præterea accolarum genus agreste & incultū, nihil de religione nisi nomen tantùm Christianitatis habentes. Nam lucorū & fontium, cęterarūq; superstitionum multiplex error apud eos habetur. Incipiens ergo habitare in medio nationis prauæ & peruersæ, in loco horroris & vastę solitudinis, eo arctius diuino se commendabat auxilio, quo magis humano destitutus est sola- [*Vicelini doctrina.*] tio. Dedit autem ei Dominus gratiā in conspectu gentis illius. Statim enim vt gloriā Dei, & bona futuri seculi, carnisq; resurrectionem prædicare cœpit, ad nouitatem incogniti dogmatis gens bruta grandi miraculo perculsa est, diffugeruntq; tenebræ peccatorum ab illustratione irradiantis gratiæ Dei, denique incredibile dictu est, quanta plebium caterua in diebus illis ad pœnitentiæ remedium confugerit, [*Inspectio Ecclesiarum.*] insonuitq; vox prædicationis eius in omni Nordalbingorū prouincia. Cœpitq; pia solicitudine circumiacentes visitare Ecclesias, præbens populis monita salutis, errantes corrigens, concilians dissidentes, præterea lucos & omnes ritus sacrilegos [*Fama sanctimonia.*] destruens. Comperta ergo sanctitatis eius fama, multi tam de clero quàm de laicali ordine conuenerunt ad ipsum, inter quos primi & præcipui fuerunt venerabiles Sacerdotes, Ludolphus, Eppo, Luthmundus, Volckwardus, cæteriq; quàm plures, ex quibus aliqui dormiunt, quidam verò adhuc superstites sunt. [[redacted] *dinis* [redacted] *Voluntarius.*] Hi ergo sacris connexi fœderibus, statuerūt amplecti cœlibatum vitę, perdurare in oratione & ieiunio, exerceri in opera pietatis, visitare infirmos, alere egentes, tam propriā quàm proximorum salutem curare. Super omnia verò pro Slauorum vocatione solliciti orabant Dominum, ostium fidei quantocyus aperiri. Quorū Deus petitiones longius distulit: nondum enim completę sunt iniquitates Amorræorum, neque venit tempus miserendi eorum.

CAPVT XLIX.

[*Zuentepolci & Kanuti fratrum bellum ciuile.*] Siquidē filij Henrici, domestica bella conflantes, populis Nordalbingorū nouos labores parturiebant. Zuentepolch enim senior, solus dominari cupiēs, Kanuto fra-

to ftatri ſuo multas irrogauit iniurias, ad vltimū ſumptis Holzatis, eundē in caſtro Plumenſi obſedit. At Kanutus prohibens ſocios, ne obſidentes iaculis appeterent, aſcendens ad propugnacula, allocutus eſt omnem exercitū dicens: Audite quæſo verbū meum, viri optimi, qui veniſtis de Holzatia. Quid rogo cauſæ eſt, vt conſurgatis aduerſus amicū veſtrū? Nonne ego frater ſum Zuentepolci, eodē patre Henrico genitus, & de iure, ditionis paternæ cohæres? Quare ergo frater meus extorrē me facere nititur hæreditatis paternæ? Nolite, quæſo, fruſtra vexari aduerſum me, ſed reuertimini ad iudiciū, & obtinete mihi apud fratrē meum, vt det portionem quæ me inde contingit. His auditis animęquiores facti ſunt animi obſidentium, decreueruntq; virū iuſta poſtulantē exaudiri. Adhibitaq; opera, germanos diſcordes reconciliauerunt, partita inter eos prouincia. Sed Kanutus nō longè pòſt interfectus eſt in vrbe Lutilinburg, Zwentepolch ſolus dominio potitur, conuocanſq; Adolfum Comitē cum Holzatis, & Sturmarijs, direxit expeditionē in prouinciam Obotritorū, obſeditq; vrbem quæ dicitur Werlo. Qua in poteſtatē redacta, vltra progreſſus eſt ad vrbē Kycinorum, obſeditq; eam hebdomadibus quinq;. Tandē vrbe ſubacta, acceptiſq; obſidibus, Zuentepolch reuerſus eſt Lubeke, Nordalbingi quoq; ad ſedes ſuas redierūt. Videns aūt Vicelinus Sacerdos, quia Princeps Slauorū humanius ſe gereret erga Chriſticolas, acceſſit ad eum, & innouauit apud eū paternę pollicitationis cœptum, impetratoq; principis fauore, miſit in vrbē Lubeke venerabiles ſacerdotes, Ludolfum & Volwardū, qui ſalutem populi curarent. Receptiq; ſunt benignè à mercatoribus, quorū non paruam coloniā Henrici Principis fides & pietas ibidē conſciuerat. Habitaueruntq; in Eccleſia ſita in colle, quæ eſt è regione vrbis, trans flumen. Nec longū tempus effluxit, & ecce Rugiani vrbē vacuā nauibus offendentes, oppidum cum caſtro demoliti ſunt. Sacerdotes inclyti, barbaris vnā eccleſiæ ianuā irrumpentibus, per aliā elapſi, beneficio vicini nemoris ſaluati ſunt, & ad Falderenſem portū refugerunt. Zwentepolch nō longè pòſt interfectus eſt, dolo cuiuſdā Daſonis prędiuitis de Holzatia. Remāſit Zwētepolch filius nomine Zuinike, ſed & hic interfectus eſt apud Ertheneburg, vrbē Trāſalbia notū. Defecitq; ſtirps Hētici in principatu Slauorū, mortuis ſcilicet filijs *. Prędixerat hoc idē princeps, neſcio quib. oraculis edoctus, ſtirpē ſuā quātocyus defectutā.

Moderatio. *Pacificatio.* *Canutus cædes.* *Adolfus Comes.* *Zuentepolci expeditio in Obotritos et Kycinos.* *Beneuolentia erga Christianos & Vicelinū.* *Lubeca emporiū à Rugianis dirutum.* *Zuentepolci cædes.* *Zuinike F. Henrici Obotriti de posteritate sua Vaticiniū.* * P. & duorum filijs.

CAPVT L.

POſt hęc tranſlatus eſt principatus Slauorū ad nobiliſſimum Principem Kanutū, filium Erici regis Danorū. Ericus enim potentiſſimus rex, cùm ſe deuouiſſet ad iter Hieroſolymitanū, fratri ſuo Nicolao regnū, cum filio Kanuto commendauit, accepto iuramento, vt ſi non rediret, filio ſuo, poſtquā adoleuiſſet, regnū contraderet. Cùm ergo regē Hieroſolyma redeuntē, fata ſuſtuliſſent, Nicolaus, licet concubina natus, Danorū regnum obtinuit, eo quòd Kanutus adhuc eſſet infantulus. Sed & Nicolao erat filius nomine Magnus. Nutriebantur ergo regalius & magnificentius hæc duo genimina in futuras commotiones bellorū, & multorū ruinam Danorū. Vbi autem Kanutus adoleſcere cœpit, timens ſe inſidijs patrui ſui facilè poſſe obrui, tranſijt ad Imperatorē Lothariū, & manſit apud eum multis diebus ſiue annis, habitus vt regiā magnificentiā decuit cum plena honorificentia. Inde ſubiens in patriā, à patruo benignè receptus, & ducatu totius Daniæ prǽditus eſt. Cœpitq; vir pacificus regionē compacare, auferens viros deſertores de terra. Pręcipuè verò Sleſwicenſibus beneficus erat. Contigit autē latrones fortè comprehendi in myrica, quæ interiacet inter Sliam & Egdoram, & perduci in faciē Kanuti. Quos cùm ille ſuſpendio addixiſſet, vnus ex eis vitæ conſulere cupiens proclamauit, ſe conſanguineū eius eſſe, & regia Danorū ſtirpe oriundū. Cui Kanutus, Turpe, inquit, eſt conſanguineū noſtrum, vulgariū more affici, decet nos impendere ei claritatē. Et iuſſit ei in nautica pinu ſolenne exhiberi ſuſpendiū. Interea ſubijt animū eius quòd principatus regni Slauorū vacaret, mortuo ſcilicet Henrico & filijs eius adnullatis. Adijt ergo Lothariū Imperatorem, emitq; multa pecunia regnū Obotritorum, omnē ſcilicet poteſtatem, qua prędirus fuerat Henricus. Et poſuit Imperator coronā in caput eius, vt eſſet rex Obotritorū, recepitq; eum in hominiū. Poſt hæc tranſijt Kanutus in terrā Wagitorum, & occupauit montē qui antiquitus Alberg dicitur,

Kanutus cognomēto Lauardus, vt infrà cap 53. *Ericus, rex Danorum.* *Nicolaus, nothus, Rex Dan.* *Magnus Nicolai F.* *Canutus, aula Cæsarea ſectator.* *Creatur Dux Daniæ.* *Animaduertit in latrones.* *Emit à Lothario Cæſ. regnū Obotritorum.* *Alberg.*

imposuitq; illic mansiunculas, intendens ibidem communire castellū. Et sociauit sibi in terra Holzatiensiū omnem virum fortem, fecitq; cum eis incursationes in terram Slauorū, occidens & sternēs omnes sibi aduersantes. Sed & fratruelē Henrici Pribizlaum, & maiorē terræ Obotritorum Niclotū, duxit in captiuitatem, posuitq; eos Sleswich in custodiā, astringens eos manicis ferreis, quousq; pecunia & vadibus redempti, ea quæ subiecta sunt, sentirent. Sæpius & in terram Wagirorū deuersans, Falderensi hospitio vsus est, præbuitq; se familiarem Vicelino & omnibus illic commorantibus, promittens eis bona, si Dominus res suas in Slauia direxisset. Veniens † etiam Lubeke, dedicari fecit Ecclesiam quam construxerat Henricus, astante venerabili sacerdote Ludolpho, & cæteris qui de Faldera eidem loco mancipati erant. In diebus illis obijt Comes Adolfus, habuitq; duos filios. Quorū senior Hartungus vir militaris, habiturus erat Cometiā. At iunior filius Adolfus literarū studijs deditus erat. Cōtigit autem Imperatorē Lotharium cum grandi expeditione ire in Bohemiā. Vbi interfecto Hartungo cum multis nobilibus, Adolfus accepit Cometiam terræ Nordalbingorum, vir prudens, & in diuinis & humanis rebus exercitatissimus. Præter facundiam enim Latinæ & Teutonicæ linguæ, Slauicæ nihilominus linguæ gnarus erat.

Canuti incursiones in Slauos. Pribizlaus. Niclotus. Vicelinus. † P. ergo. Lubeca. Mors Adolfi I. Hartungus Adolfi F. Adolfus II. eiusq; elogium.

CAPVT LI.

Circa tempus dierū illorū accidit vt Kanutus rex Obotritorū veniret Sleswich, habiturus cum patruo suo Nicolao curiale colloquiū. Cùm autē populus venisset in concionē, & rex senior sedisset in throno, indutus cultu regio, Kanutus assedit ex opposito, gestans & ipse coronā regni Obotritorū, stipatusq; satellitū agmine. Sed cùm rex patruus videret nepotē suū in fastu regio, sibiq; nec assurgere, nec osculū ex more dare, dissimulata iniuria, transijt ad eū, oblaturus salutationē cum osculo. Cui ille occursans ex medio, sese per omnia patruo & loco & dignitate adæquauit. Quod factū Kanuto letale odiū consciuit. Nam Magnus, filius Nicolai, cū matre huic spectaculo assidens, incredibile dictu est, quanta ira exarserit, dicente ad eum matre sua, Nonne vides, quia nepos tuus sumpto sceptro iam regnat? Arbitrare ergo eum hostē publicū, qui viuente adhuc patre tuo, nomen sibi regni vsurpare nō timuit. Quòd si longius dissimulaueris, & nō occideris eū, scito te & vita & regno ab eo priuādū. His itaq; verbis instimulatus, cœpit insidias moliri, vt Kanutū occideret. Quod sentiens Nicolaus rex, cōuocat vniuersos principes regni, deditq; operā, vt iuuenes dissidentes cōfœderaret. Dissensionibus ergo ad pacē inclinatis, iurata sunt vtrinq; fœdera. Sed pactiones istę apud Kanutū firmę, apud Magnū dolis oblitę sunt. Statim enim vt ficta soliditate animū eius inuestigat, & omni suspicionis malo vacuū consyderat, rogat Kanutū Magnus, vt occurrat sibi ad singulare colloquiū. Dissuadet Kanuto vxor exitū, timens insidias, simul etiam exasperata somnio, quod præterita nocte viderat. Nec tamen vir fidelis retineri potuit, sed sicut laudatū fuerat, occurrit ad locū placiti, comitatus quatuor tantū viris. Adest Magnus cum totidē viris, amplexatūq; deosculatur nepotē, consederuntq; tractaturi negocia. Nec mora, surrexerunt insidiæ de latebris suis, percussumq; Kanutum interfecerunt, diuisoq; membratim corpore, crudelitatē etiam in mortuo exaturare gestierunt. Et multiplicatę sunt à die illa perturbationes & intestina bella in Dania, de quibus in consequentibus aliquantisper commorandū est, eo quòd prouinciā Nordalbingorū vehementer attigerint. Audito aūt sinistro hoc nuncio Lotharius Imperator, cum coniuge sua Rikenza, nō modicè contristati sunt, eo quòd corruerit vir Imperio amicitia coniunctissimus. Venitq; cum grandi exercitu prope ciuitatē Sleswich, ad vallū illud notissimū Dinewerth, vlturus mortē funestam optimi viri Kanuti. Consederat è regione Magnus, cum immenso Danorū exercitu, defensurus terram suam. Sed territus virtute Teutonici militis, apud Cæsarem immenso auro, & hominio, impunitatem indemptus est.

Canuti & Nicolai congressio. Magnus Nicolai F. Muliebris malicia. Nicolaus cōcordia studet. Magni ficta in Canutū beneuolentia. Parricidiū. Belluina crudelitas in cadauer. Lotharius Cæs. parricidii vindex. Slesuicum. Dinevverth. Magn' mulctatus.

CAPVT LII.

Videns ergo Ericus frater Kanuti, natus de concubina, quia refriguit Cęsaris ira, cœpit armari in vltionem fraterni sanguinis, currensq; terra & mari congregauit multitudinem Danorum, execrantium impiā cædem Kanuti. Sumptoq; regio nomine,

Ericus nothus Canuti frater & vltor.

nomine, cœpit frequentibus bellis incursare Magnum, sed superatus, sed fugatus est. Vnde etiam Ericus Hasen voeth, id est, pes leporis, propter fugam continuam appellatus est. Dania tandem exturbatus, confugit in ciuitatem Sleswich. Illi autē memores bonorum, quæ impenderat eis Kanutus, receperūt virum, parati pro eo ferre mortem & exterminium. Quamobrem Nicolaus, & filius eius Magnus, præceperunt omni populo Danorum, vt descenderet ad pugnam, Sleswich, creuitq; obsidio in immensum. Porro lacus ille qui ciuitati adiacet, glacie concretus, peruius erat, impugnaueruntq; ciuitatem terra mariq;. Tunc Slesvvicenses miserunt nuncios ad Comitem Adolfum, offerentes ei centū Marcas, vt cum gente Nordalbingorum ciuitati pręsidio foret. Sed & Magnus tantundem obtulit, vt bello abstineret. Inter hæc Comes incertus quid ageret, consuluit maiores prouinciæ. Illi consuluerunt, ciuitati subueniendum, eo quòd mercibus eius sępe potirentur. Cōgregato ergo exercitu, Adolfus Comes transijt Egdoram fluuium, visumq; ei fuit paululum subsistendū, quousq; vniuersus conueniret exercitus, eundumq; in terram hostilem cum diligenti cautione. Sed populus prædarum auidus, retineri non potuit. Tanta enim festinantia prætetlapsi sunt, vt venientibus primis ad syluulam Thieuela, nouissimi Egdorā fluuium vix attingerent. Audito ergo, Magnus, Comitis aduentu, elegit de exercitu mille loricatos, abijtq; in occursum exercitus, qui exierat de Holzatia, & commisit cum eis prælium. Et fugatus est Comes, percussiq; populi Nordalbingorum attritione maxima. Comes autem, & quotquot fugerant de acie, reuersi per Egdorā saluati sunt. Magnus ergo potitus victoria, reuersus est ad obsidionem, frustrato tamē labore: nam neq; ciuitate neq; hoste potitus est. Laxata enim hyeme pariter & obsidione, Ericus elapsus venit in maritimam Sconiæ regionem, conquerens vbiq; innoxiam fratris cædē, & proprias calamitates. Audiens ergo Magnus quia comparuit Ericus, accedente æstate, direxit expeditionē in Sconiā cum innumera classe. At ille consederat è regione, stipatus accolarum licet breui numero. Soli enim Sconenses vniuersis Danis restiterāt. Cùm ergo Magnus in sacro die Pentecostes aciem vrgeret ad congressum, dixerunt ad eum venerabiles Pontifices: Da gloriam Deo cœli, & habe reuerentiā diei tantæ, & quiesce hodie, pugnaturus in crastinū. Qui monita contemnens, aggressus est prælium. Produxitq; Ericus exercitum suum, & occurrit ei in manu valida. Ceciditq; Magnus in die illa, percussaq; sunt vniuersa Danorum agmina à viris Sconensibus, & ad internecionē deleta. Et factus est Ericus ea victoria insignis, & creatū est ei nomen nouū vt Ericus Enum, hoc est, memorabilis appellaretur. Porrò Nicolaus rex senior naui elapsus venit Slewich, percussusq; est à viris ciuitatis in gratiā victoris. Vltusq; est Dominus sanguinem Kanuti, quem interfecit Magnus, præuaricator iurisiurandi quod iurauit. Et regnauit Ericus in Dania, generauitq; ex concubina † Thunna filiū nomine Suein. Sed & Kanuto erat filius nobilis Waldemarus. Magnus quoq; genuit Kanutum. Remanseruntq; hæc regalia incrementa Danorum populis, in quibus exercerentur, ne fortè amisso vsu præliandi quandoq; † insolescerent. Solis enim ciuilibus bellis præpollent.

Fortuna eiusdem aduersa, & inde cognomentum probrosum. *Gratitudo.* *Nicolai & Magni expeditio in Slesvvicenses.* *Adolfus à partibus solicitatus cōiungit se cū Slesuicensibus.* *Thieuela sylua.* *Magnus hostem prælio excipit.* *Adolfi clades & fuga.* *Ericus Slesuico elapsus bellū in Sconia instaurat.* *Magni bellicus apparatus.* *Profanitas.* *Cædes & clades.* *Ericus à secunda fortuna cognominatus Enum.* *Nicolaus R. iugulatur.* *Erici in Dania regnum.* *Concubina & proles.* † D. Kunna. † D. mollescerent.

CAPVT LIII.

POstquam ergo mortuus est Kanutus cognomento Lawardus rex Obotritorū, successerunt in locū eius Pribizlaus atq; Niclotus, bipartito principatu, vno scilicet Wagirensium atq; Polaborum, altero Obotritorum prouinciā gubernante. Fueruntq; hi duo truculentæ bestiæ, Christianis valde infesti. Inualuitq; in diebus illis per vniuersam Slauiā multiplex idolorum cultura, errorq; superstitionū. Nam præter lucos atq; penates, quibus agri & oppida redundabant, primi & pręcipui erant, Proue Deus Aldenburgensis terræ, Siwa Dea Polaborū, Radigast Deus terræ Obotritorū. His dicati erant flamines & sacrificiorū libamenta, multiplexq; religionis cultus. Porrò solennitates dijs dicandas sortium iuxta sortium nutum denunciat, conueniuntq; viri & mulieres cum paruulis, mactantq; dijs suis hostias de bobus & ouibus, plerīq; etiā de hominibus Christianis, quorū sanguine Deos suos oblectari iactitant. Post cæsam hostiā sacerdos de cruore libat, vt sit efficacior oraculis capessendis. Nam sanguine dæmonia facilius inuitari, multorum opinio est.

Pribizlaus & Niclotus Obotriti, Christiani nominis hostes. *Barbarica Slauorum religio.*

Consummatis iuxta morem sacrificijs, populus ad epulas & plausus cōuertitur. Est autem Slauorum mirabilis error: nam in conuiuijs & compotationibus suis, paterā circumferunt, in quam conferunt, nō dicam consecrationis, sed execrationis verba, sub nomine Deorum, boni scilicet atq; mali, omnem prosperam fortunā à bono Deo, aduersam à malo dirigi profitentes, ideo etiā malum Deū sua lingua Diabol siue Zcerneboch, id est nigrum Deum, appellant. Inter multiformia autē Slauorum numina præpollet Zuanteuith Deus terræ Rugianorū, vtpote efficacior in responsis, cuius intuitu cæteros quasi semideos ęstimabant. Vnde etiam in peculiū honoris annuatim hominem Christicolam, quem sors accepraurit, eidem † litare consueuerunt. Quin & de omnibus Slauorum prouincijs statutas sacrificiorū impensas illò transmittebant. Mira autem reuerentia circa fani diligentiā affecti sunt: nam neq; iuramentis facilè indulgent, neq; ambitum fani vel in hostibus temerari patiuntur. Fuit præterea Slauorum genti crudelitas ingenita, saturari nescia, impatiens ocij, vexans regionum adiacentia terra mariq;. Quanta enim mortium genera Christicolis intulerint, relatu difficile est, cùm his quidē viscera extorserint, palo circumducentes, hos cruci affixerint, irridentes signum redemptionis nostrę. Sceleratissimos enim cruci affigendos autumant: eos autem quos custodiæ mancipant pecunia redimendos, tantis torturis & vinculorum nodis plectunt, vt ignoranti vix opinabile sit.

Mos conuiuiorum. *Malus Deus Slauis Diabol & Czerneboch.* *Zuanteuit Rugianorū Deus Opt. Max.* *Slauorum ingenia.* *Odium nominis Christiani.*

CAPVT LIIII.

CVm ergo inclytus Cæsar Lotharius, & reuerendissima coniunx eius Rikenze, plenam erga diuinum cultum * curā gererent, adijt eum Sacerdos Christi Vicelinus, Bardewich consistentem, & suggessit ei, vt Slauorum genti, secundum datam sibi cælitus potentiam, aliquot salutis remedium prouideret. Præterea intimauit ei, quia in Wagirensi prouincia mons haberetur aptus, cui propter tutelam terræ, regale possit castrum imponi. Nam & Kanutus rex Obotritorum olim eundem montem occupauerat, sed miles illic positus immisso noctu latrone captus est, dolo senioris Adolphi, metuentis se à Kanuto, si fortè inualesceret, facilè posse premi. Imperator ergo audito Sacerdotis prudenti consilio, transmisit viros idoneos, qui specularentur aptitudinem montis. Certior ergo factus verbis nunciorum, transmisso amne venit in terram Slauorum ad locum destinatum. Præcepitq; omni populo Nordalbingorum, vt occurrerent ad ædificationem castelli. Sed & Principes Slauorum aderant in obsequium Imperatoris, facientes operationē, sed cum grandi tristitia, eo quòd sentirent clàm sibi suscitari pressuram. Dixit ergo quidam principum Slauorum ad alterum: Vides hanc structuram firmam, & præeminentem? Ecce vaticinor tibi, quia castrum hoc erit iugum vniuersæ terræ. Hinc enim egrediētes primùm effringent Plunen, deinde Aldenburg, atq; Lubeke, deinde transgressi Trabenam Racesburg, & omni Polaborum terra abutentur. Sed neq; Obotritorum terra effugiet manus eorum. Cui ille respondit: Quis nobis malū hoc parauit, aut regi montem hunc quis prodidit? Ad quem princeps, Vides, inquit, homuncionem illum caluum, stantē prope regem? Ille induxit super nos vniuersum malum hoc. Perfectum ergo est castrum, & numeroso milite communitum, vocatumq; Sigeberg, posuitq; in eo quendam satellitem suum Hermannū, qui castro præesset. Nec his contentus, ordinauit fundationem nouæ Ecclesiæ ad radices eiusdem montis, deputans in subsidium diuini cultus, & stipendia fratrum illic adunandorum, sex vel eo amplius oppida, iuxta morem priuilegijs constabilita. Porrò dispensationem eiusdem basilicæ, commisit Domino Vicelino, vt ædificijs suberigendis, & personis coadunandis instaret propensius. Idem quoq; fecit de Lubecensi Ecclesia, præcipiens Pribislauo sub obtentu gratiæ suæ, vt memorati Sacerdotis, vel qui vicem eius egisset, plenam gereret diligentiam, proposuitq;, vt ipse protestatus est, omnem Slauorum gentem diuinæ religioni subigere, & de ministro Christi statuere Pontificem magnum.

Lotharius Cæs. *Rixa Augusta.* * P. deuotionis. *Bardeuicū.* *Salubre Vicelini consilium.* *Canutus.* *Adolfus C.* *Sigeberga constructa.* *Vaticinium principis Slaui.* *Hermannus præfectus Sigeberg.* *Fundatio Ecclesiæ Sigebergensis.* *Vicelinus, Pribizlao ab Imp. commendatus.*

CAPVT LV.

HIs ita peractis, Imperator ordinatis rebus tam Slauorum quàm Saxonum, dedit Ducatum Saxoniæ Henrico genero suo, Duci Bauariæ, quem etiam secū assumens

Hēricus Bauarus, Lotharij gener, ab eodē Saxonia donatur.

assumens pataui secundam profectionem in Italiam. Interea Dominus Vicelinus legationis sibi creditæ solers curator, idoneas Euangelio personas ad opus ministerij consciuit, ex quibus venerabiles Sacerdotes Ludolfum, Hermannum, Brunonem in Lubeke constituit, Luthmundum cum cęteris Sigeberg esse mandauit. † Factumq́; est misericordia Dei, & virtute Lotharij Cæsaris, seminarium nouellæ plantationis in Slauia. Sed accedentibus ad seruitutem Dei, non desunt tentationes. Sic & patres nouellæ Ecclesiæ, permaximas inuenere iacturas. Imperator enim bonus, cuius erga vocationem gentium virtus probata, postquam Roma cum Italia potitus est, Rogerium quoq; Siculum Apulia pepulit, cùm iam redire pararet, immatura morte præuentus est. Conturbatę sunt hac fama omnes potestates imperij, virtus quoq; Saxonũ tanto principe illustrata, penitus concidisse visa est: & in Slauia res Ecclesiasticæ labefactatæ sunt. Statim enim vt corpus defuncti Cęsaris perlatum est in Saxoniam, & Lutturæ tumulatum, ortæ sunt seditiones inter Henricum, regis generum & Adelbertum Marchionem, contendentium propter ducatum Saxoniæ. Conradus autem rex in solium regni leuatus, Adalbertũ in ducatu firmare nisus est, iniustum esse perhibens, quemquam principum duos tenere ducatus. Nam Henricus duplicem sibi vendicabat † principatum, Bauarię atq; Saxoniæ. Bellabant ergo hi duo principes, duarum sororum filij intestinis prælijs, & commota est vniuersa Saxonia. Et quidem Adalbertus præripiens castrum Luneburg cum ciuitatibus Bardewich, atq; Brema, occidentali Saxonia potitus est. Sed & Nordalbingorum fines partibus eius appliciti sunt. Quamobrem Comes Adolphus prouincia pulsus est, eo quòd fidem iuratam Imperatrici Rikenze & genero eius, temerare noluisset. Comitiam eius, vrbes, & seruitia Henricus de † Badwide beneficio Adalberti assecutus est. Sed & castrum Sigeberg in custodiam accepit, mortuo scilicet Hermanno, & cæteris exturbatis, quos Cæsar imposuerat.

Vicelini in curatiõe ecclesiastica diligentia.
† D. Iactũq́;.
γνώμη Christiana.
Lotharii in Italia res gesta.
Mors.
Sepultura.
Contentio Henrici Bauari & Alberti Vrsi.
Conradus III. Cæs.
† P. Ducatũ.
Alberti in occidentali Saxonia successus.
Adolfus C. finibus pulsus.
Henricus de Badwide.
† P. Bardewich, D. Badenick.

CAPVT LVI.

His ergo turbulentijs per Saxoniam vsquequaq; concitatis, Pribizlaus de Lubeke occasionem nactus, assumpta latronum manu, subruit Sigeberg & omnia circumiacentia, in quibus Saxonũ erant contubernia, penitus demolitus est. Ibi oratoriũ nouum & Monasterij recens structura igne consumpta sunt. Volkerus frater magnæ simplicitatis, ictu gladij percussus est. Cæteri fratrum qui euaserant, ad Falderensem portum refugerũt. Ludolfus autem Sacerdos & qui cum eo Lubeke demorati sunt, ea vastitate non sunt dissipati, eo quòd in castro & tuitione degerent Pribizlaui, stantes vtriq; loco & tempore difficili & pleno formidine mortis. Pręter egestatem enim, & quotidiana vitę pericula, cogebantur aspicere vincula & varia tormentorum genera Christicolis illata, quos latronum manus passim captiuare solebat. Non multo pòst venit quidam Race, de semine Crukonis cum classica manu, arbitratus se hostem suum Pribizlaum reperturum Lubeke. Duæ enim cognationes, Crukonis atq; Henrici, propter principatũ contendebant. Cùm ergo Pribizlaus adhuc fortunatus esset, Race cum suis castrum & circumiacentia demoliti sunt, Sacerdotes inter arundineta saluati, Falderense præsidiũ apprehenderunt. Venerabilis ergo sacerdos Vicelinus, cæteriq́; prædicatores verbi, graui mœstitia confecti sunt, eo quòd nouella plantatio in ipsis initijs emarcuerit, continueruntq́; se in Falderensi Ecclesia, orationibus & ieiunijs assiduè intenti. Quanta verò austeritate, quanta ciborum temperantia, omniq́; conuersationis perfectione Falderense illud collegium primitus claruerit, non satis explicari potest. Dedit ergo eis DOMINVS gratiam sanitatum, iuxta quod ipse pollicitus est, infirmos sanare, Dæmones effugare. Quid enim dicam de arreptitijs? Obsessorum, qui latè aduecti sunt, plena erat domus, ita vt fratres quiescere non possent, clamantes sanctorum virorum præsentia ignes suos accendi. Sed quis illuc venit, & Dei gratia liberatus non est? In diebus illis contigit virginem quandam, Ymme dictam, vexari à dæmone, & ad Vicelinum sacerdotem perduci. Quem cùm interrogationibus vrgeret: Cur vas incorruptum ipse autor corruptelæ, temerare præsumpsisset? ille diserta voce respondit, Quia, inquit, tertio me offendit. In quo, ait, te offendit? Quia, inquit, negocium meum præpediuit. Bis enim transmisi

Pribizlai Obotritæ incursiones.
Sigeberga suburbiũ & monasteriũ destructum.
Volkerus.
Ludolfus Lubecensis.
Races.
Factiones familiarũ Henrici & Crukonis.
Vicelinus.
Falderense collegium.
Exorcismus.

fures ad perfodiendum domum, sed hęc assidens focis, clamoribus suis eos absterruit. Nunc quoq; legatione principis nostri in Daniam functurus, hanc in via offendi, vlturusq; quod mihi tertio offendiculo fuerit, subter ipsam deuolutus sum. Sed cùm vir Dei coniurationum verba aduersus eum coaceruaret, ille, cur, inquit, propellis paratum vltro egredi? Iam enim abibo ad proximam villam, visitaturus sodales meos, qui ibi delitescunt. Hoc etenim in mandatis accepi, priusquam in Daniam proficiscar. Quod tibi, ait, nomen? & qui socij tui? aut cum quibus habitant? Ego, inquit, Rufinus vocor: porro sodales mei, de quibus requiris, duo hîc sunt, vnus cum Rothesto, alter cum muliere quadam eiusdem oppidi. Hos ergo hodie visitabo, crastina priusquàm signum Ecclesiæ Primam increpuerit, huc valedicturus reuertar, & ita demum in Daniam proficiscar. Et hæc dicens, egressus est: Virgo quoq; passione vexationis liberata. Tunc iussit eam sacerdos refici, & crastina ante horam Primæ, ad Ecclesiam reduci. Quam cùm parentes proximo mane ad Ecclesiam ducerent, priusquam limen calcarent, & prima pulsari, & vexari virgo cœpit. Nec tamen boni pastoris diligentia prius abstitit, quàm spiritus, præsidenti spotentia Dei actus, abscessit. Porrò ea quæ de Rothesto prędixerat, rei exitus probauit: nam in breui maligno spiritu acerrimè correptus, laqueo semet strangulauit. In Dania quoq; occiso Erico perturbatio grauis erupit, adeo vt oculis probari potuerit magnum eò diabolum aduentasse in afflictionem gentis illius. Bella enim, & tempestates, pestilentias & cætera humano generi inimica, dæmonum ministerio fieri quis nesciat?

CAPVT LVII.

Motus et clades in Dania.

Henricũ hunc alii superbum cognominant.

Slaui bello Saxonum incitati ad rebellionem concitati.

Vicelinus pium pastorẽ agit.

Henrici Comitis in Slauos excursiones.

Agitabantur autem, sicut in Dania, sic & in Saxonia variæ bellorum tempestates, intestina scilicet prælia magnorum principum, Henrici Leonis, & Adalberti, contendentium propter Saxoniæ Ducatum. Super omnia autem Slauicus furor propter occupationes Saxonũ, veluti ruptis loris efferuescens, Holzatorum fines inquietabat, adeo vt Falderensis pagus iam pene in solitudinem redigendus esset, propter quotidianas interfectiones hominum, villarumq; deprædationes. Inter has tribulationum angustias, Vicelinus sacerdos hortabatur populum in Deo spem suam constituere, agere litanias, in ieiunio & attritione cordis, eo quòd dies mali instarent. Henricus itaq; qui Cometiam administrabat, vir ocij impatiens, & strenuus in armis, congregato latenter de Holzaris & Sturmarijs exercitu, hyemali tempore intrauit Slauiam, aggressusq; eos, qui præ manibus erant, & quasi sudes defixæ in oculis Saxonum, percussit eos plaga magna, omnem scilicet terram Plunensem, Luthilenburgensem, Aldenburgensem, omnemq; regionẽ quæ inchoat à riuo Sualen, & clauditur mari Baltico, & flumine Trabena. Omnem hanc terram vna incursione, pręda, & incendio vastauerunt, præter vrbes quę vallis & seris munitę, obsidionis propensius studium perquirebant. Proxima æstate Holzati se mutuo adhortantes etiam sine Comite castrum Plunen adierunt, diuinoq; adiuti pręsidio munitionem hanc cæteris firmiorem, præter spem obtinuerunt, Slauis, qui inibi erant, occisioni traditis. Gesseruntq; eo anno bellum perutile, vastaueruntq; crebris † incursibus terram Slauorum, feceruntq; eis, vt sibi facere proposuerant, omni terra eorum in solitudinem redacta. Habueruntq; Holzati pro omine bellũ illud Transalbianum Saxonum, eo quòd inuenissent libertatem vlciscendi se de Slauis, nemine scilicet obsistente. Nam principes, Slauos seruare solent tributis suis augmentandis. Postquam ergo Henricus, gener Lotharij regis, auxilio socrus Rikenzæ Imperatricis ducatum obtinuit, & nepotem suum Adalbertum Saxonia deturbauit, Adolfus Comes redijt in Cometiam suam. Videns autem Henricus de Badewid, quia subsistere non posset, succendit castrum Sigeberg, arcemq; firmissimam Hammenburg, quam Comitis Adolfi mater murato opere construxerat, vt esset firmamentum vrbi contra impetus Barbarorum. Hanc ergo domum, & quicquid nobile senior Adolfus construxerat, Henricus fugam meditans, demolitus est. Post hæc Henricus Leo cœpit armari aduersus Conradum regẽ, duxitq; contra eum exercitum in Turingiam, ad locum qui dicitur Cruceburg. Bello itaq; per

Holsati de Slauis se vlciscuntur.

† P. incursionibus.

Hẽricus Bauarus recuperat Saxoniam ab Alberto.

Adolfus C. redux.

Henricus C.

Sigeberga & Hammburga arces destructa.

Henrici aduersus Conradum Cæs. expeditio.

inducias

inducias protracto, dux redijt in Saxoniam, & post non multos dies mortuus est. *Mors Henrici.* Obtinuitq; filius eius Henricus Leo ducatum Saxoniæ, puer adhuc infantulus. *Leo.* Tunc Domina Gertrudis, mater pueri, dedit Henrico de Badewid Wagirensium *Gertrudis, Lotharii Cæsar. F. altera nuptia.* prouinciam, accepta ab eo pecunia, volens suscitare pressuras Adolfo Comiti, eo quòd non diligeret eum. Postquam autem eadem Domina nupsit * Henrico, fratri Conradi regis, & alienata est à negocijs ducatus, accessit Adolfus Comes ad Ducẽ *Adolfus C.* *P. Principi.* puerum, & consiliarios eius, acturus causam suam super Wagirensi terra, præualuitq; & iustiori causa & auctiori pecunia. Dissensiones ergo, quæ fuerunt inter *Componitur cum æmulo Henrico.* Adolfum & Henricum, taliter compacatę sunt, vt Adolfus Sigeberg & omni Wagirorum terra potiretur, Henricus in recompensationem acciperet Racesburg & terram Polaborum.

CAPVT LVIII.

HIs verò in hunc modum ordinatis, Adolfus cœpit reædificare castrum Sigeberg, cinxitq; illud muro. *Instaurat Sigebergum.* Quia autem terra deserta erat, misit nuncios in omnes regiones, Flandriam, & Hollandiam, Traiectum, Westphaliam, Fresiam, vt *Slauorũ desolatos fines colonis Germanis complet.* quicunq; agrorum penuria arctarentur, venirent cum familijs suis, accepturi terram optimam, terram spaciosam, vberem fructibus, redundantem pisce & carne, & commoda pascuorum gratia. Dixitq; Holzatis & Sturmarijs: Nonne vos terram Slauorum subegistis, & mercati eam estis in mortibus fratrum & parentum vestrorum? Cur ergo nouissimi venitis ad possidendum eam? Estote primi, & transmigrate in terram desiderabilem, & incolite eam, & participamini delicijs eius, eo quòd vobis debeantur optima eius, qui tulistis eam de manu inimicorũ. Ad hanc vocẽ surrexit innumera multitudo de varijs nationibus, assumptisq; familijs cum facultatibus, venerunt in terram Wagirensium ad Comitem Adolfum, possessuri terram quam eis pollicitus fuerat. Et primi quidem Holzatenses acceperunt sedes *Holsati, eorumq; sedes.* in locis tutissimis ad occidentalem plagam Sigeberg, circa flumen Trabenã: Campestria quoq; Zuentineueld, & quicquid à riuo Sualen vsq; Agrimeson, & lacum Plunensem extenditur. Dargunensem pagũ Westfali, Vtinensem Hollandi, Susle *Westphali. Hollandi. Frisii.* Fresi incoluerunt. Porrò Plunensis adhuc desertus erat. Aldenburg verò & Lutilenburg, & cęteras terras mari contiguas dedit Slauis incolendas, factiq; sunt ei tributarij. Post hæc venit Comes Adolfus ad locum qui dicitur Bucu, inuenitq; ibi *Bucu.* vallum vrbis desolatæ, quam ędificauerat Cruco olim tyrannus, & insulam amplissimam, gemino flumine cinctam. *Cruco tyrannus.* Nam ex vna parte Trabena, ex altera Wochniza præterfluit, habens vterq; paludosam & inuiam ripam. Ex ea verò parte, qua terrestre iter continuatur, est collis contractior, vallo castri præstructus. Videns ergo industrius vir competentiam loci, portumq; nobilem, cœpit illic ædificare ciuitatem, vocauitq; eam Lubeke, eo quòd non longè abesset à veteri portu & ciuitate, *Lubeca noua ab Adolfo condita.* quam Henricus princeps olim constituerat. Transmisitq; nuncios ad Niclotum *Niclotus Obotritus.* Obotritorum principem, componere cum eo amicitias, omnes nobiliores donarijs sibi adeo adstringens, vt omnes ei obsequi, & † terrę eius compacare certarent. *† P. terram.* Cœperunt ergo inhabitari deserta Wagirensis prouinciæ, & multiplicabatur numerus accolarum eius. Vicelinus quoq; sacerdos inuitante pariter & adiuuante *Vicelinus ope Adolfi prædia Ecclesiastica recuperat.* Comite prædia recepit, quæ Lotharius Imperator ad constructionem monasterij & subsidium seruorum Dei iam olim ipsi coram castro Sigeberg contradiderat.

CAPVT LIX.

VIsum autem fuit eis propter incommoda fori, & tumultus castrenses, monasterium in proximo oppido, quod Slauicè Cuzalina, Teutonicè Hagerestorp *Cuzalina, Germanis Hagerestorp.* dicitur, fundatione commodissimum esse, misitq; eo venerabilem Sacerdotem Volckwardum cum industrijs viris, qui oratorio & claustralibus officinis subrigẽdis operam darent. *Volckwardus.* Porrò forensis Ecclesia, in curam Parochiæ, ad radicem montis posita est. In diebus illis nobilissimus vir Thethmarus, Domini Vicelini quondam discipulus, & in studio apud Franciam socius, relicta prębenda & decania Bremensi, deuouit se Falderensi collegio, vir contemtor huius seculi, sectator volun- *Ditmarus, discipulus & sectator Vicelini.*

tariæ paupertatis, & in spirituali conuersatione summæ perfectionis. Cuius per omnia extollenda sanctitas, tanto humilitatis culmine, & benignitatis vigore subnixa erat, vt videres inter homines angelum, scientē compati infirmitatibus singulorum, tentatum autem per omnia. Destinatus post hæc Hagerestorph, quæ & Cuzelina, cum alijs fratribus, hominibus nouę transmigrationis magno solatio fuit. Dominus quoq; Vicelinus nouellæ Ecclesiæ sibi commissæ solers curator, omni studio enisus est, vt Ecclesiæ locis opportunis ædificarentur, prouidens eis de Faldera tam Sacerdotes quàm reliqua altaris vtensilia.

CAPVT LX.

Bernardus, Abbas Clareuallensis, θαυματοῦργος. Conradus III. Cæs. † P. Ecclesia. Adolfus C. sanctimonia Bernhardi spectator.

CIrca tempora dierum illorum ortæ sunt res nouæ, & toti orbi stupendæ. Præsidente enim sanctissimo Papa Eugenio, Conrado quoq; tertio gubernacula regni moderante, claruit Bernardus Clareuallensis Abbas, cuius fama tanta signorū fuit opinione celebris, vt de toto orbe conflueret ad eum populorum frequentia, cupientium videre quæ per eum fiebant mirabilia. Hic itaq; egressus in Teutonicam terram, venit ad celebrem curiam Franckenuordt, quo tunc fortè Rex Conradus cum omni principum frequentia festinus occurrerat. Cùm ergo sanctus vir in † Ecclesijs positus, curandis ægrotis in nomine Domini propensius instaret, astante Rege & summis potestatibus, incertum erat inter tantas populorum cateruas, quid quis pateretur, aut cui fortè subueniretur. Aderat illic Comes noster Adolfus, certius nosse cupiens ex operatione diuina virtutem viri.

Miraculum in puero cæco & claudo. Bernhardus belli sacri auctor. Eiusdē belli Duces.

Inter hæc offertur ei puer cæcus & claudus, cuius debilitatis nulla potuit esse dubitatio. Cœpit ergo vir sagacissimus intentare solerter, si fortè posset in hoc puero, sanctitatis eius experimentum capere. Cuius incredulitati, veluti diuinitus edoctus vir Dei, remedium prouidens, puerum præter morem iussit sibi applicari, cæteros enim verbo tantùm consignauit. Hunc verò exhibitum, manibus excepit, oculisq; morosa contrectatione visum restituit: Deinde genua contracta corripiens, iussit eū currere ad gradus, manifesta dans indicia, recuperati tam visus quàm gressus. Cœpit sanctus ille, nescio quibus oraculis edoctus, adhortari Principes, cæterasq; fidelium plebes, vt proficiscerentur Hierusalem, ad comprimendas, & Christianis legibus subigendas Barbaras orientis nationes, dicens, appropinquare tempora, quo plenitudo gentiū introire debeat, & sic omnis Israel saluus fiat. Protinus ad verba adhortantis, incredibile dictu est, quanta populorum caterua se ad profectionem eandē deuouerit, in quibus primi & præcipui erant, Conradus rex, Fredericus Sueuiæ Dux, qui postea regnauit, Welph Dux, cum Episcopis & Principibus, militia nobilium & ignobilium, vulgariumq; numero æstimationem excedente. Quid dicam de Teutonicorum exercitu, cùm & Ludowicus Parisiorum rex, & omnis Francigenarum virtus, in id ipsum aspirauerint. Non est recognitum vicinis temporibus, nec auditum à diebus seculi, tantum conuenisse exercitum, exercitum, inquam, grandem nimis. Fueruntq; signati titulo crucis, in vestibus & armatura. Visum autem fuit autoribus expeditionis, partem exercitus vnā destinari in partes orientis, alteram in Hispaniam, tertiam verò ad Slauos, qui iuxta nos habitant.

Voluntaria copia tripartito diuisa.

CAPVT LXI.

† P. Alemaniæ. Copia prima ductoribus Conrado Cæs. & Lud. rege Gall. Asiam petit. Legatio ad Imp. Byzantinum. Ostentum.

PRimus ergo, qui & maximus, abijt terrestri itinere cum rege † Alemanno Conrado, & rege Franciæ Ludouico & præcipuis vtriusq; regni Principibus, transieruntq; regnum Vngariæ, quousq; peruenirent prope fines Græciæ. Miseruntq; legatos ad regem Græciæ, vt daret eis conductum, mercatumq;, transire cupientibus terram eius. Ille licet admodum territus, annuendum tamen decreuit, siquidem pacifici venissent. Cui remandauerunt, se nihil inquietudinis moliri, qui propter ampliandos fines pacis, peregrinationem vltroneam assumpserint. Dedit ergo eis rex Græciæ iuxta placitum, conductum, forumq; abundans rerum venaliū, vbicunq; castra locanda fuissent. Multa verò portenta visa sunt in exercitu illis diebus, futurę cladis demonstratiua. Quorum vel pręcipuum fuit, quòd vespere quodam ne-

dam nebula densissima cooperuit castra, qua recedente, vniuersa papilionum tegmina, vel quæ sub diuo fuerant, adeo sanguine respersa comparuerunt, ac si nimbus ille sanguinem compluerit. Quod videns rex, cęterique principum, coniecerunt, se ad maximos labores & mortium pericula euocatos. Nec fefellit eos coniectura. Non enim multo pòst venerunt in montana quędã, vbi eùm inuenissent vallem pratis riuóque decurrente commodissimam, metati sunt castra ad deuexum montis latus. Porrò iumenta oneraria, cum bigis & quadrigis, victualia sarcinásque militum portantibus, armentorum quoq; in carnis esum ingens numerus, in vallis medium collocata fuerant, prope decursum aquę, & pascuorum commoda. Appropinquante verò nocte, audita sunt in mõtis supercilio fragor tonitruum sonitúsque tempestatis: tum ecce noctis medio nescio an nubium eruptione, vel quo euentu, torrens ille auctior erumpens, quicquid vallis humilior habuit in hominibus & iumentis, in momento eluit & in mare proiecit. Hanc ergo primã exercitus iacturã exceperunt milites peregrinationis illius. Cæteri qui residui fuerant, perrexerunt cœpto itinere, transeuntesq; Græciam, peruenerũt ad regiam vrbem Constantinopolim. † Qua per dies aliquot recreato exercitu, venerunt ad sinum maris, qui vulgari more dicitur Brachium sancti Georgii. Ibi prouiderat eis rex Græciæ naues ad transducendum exercitum, adhibẽs notarios, qui expeditorum sibi numerum referrent. Quo relecto, grauiter ingemuit, & ait: Quare eduxisti Domine Deus populum hunc multum de sedibus suis? Verè brachio virtutis tuæ indigent, vt iterum videant terram desiderabilem, terram, inquam, natiuitatis suę. Transmisso ergo mari, Ludouicus Rex Franciæ direxit iter versus Hierosolymam, & pugnantibus secum barbaris vniuersum perdidit exercitum. Quid dicam de Rege Alemaniæ, & his qui cum eo fuerant? Vniuersi perierunt siti & fame, transducti in desertum maximum, dolo legati Regis Græciæ, qui eos in fines Persarum ducere debuerat. Adeo contabuerunt fame & siti, vt incursantibus Barbaris vltro ceruices præbuerint. Rex & validiores quique, qui neci superfuerant, in Græciam refugerunt. O iudicia excelsi. Tanta fuit clades exercitus & miseria inexplicabilis, vt eorum qui interfuerunt adhuc hodie lachrymis deplangatur.

Tempestas. *Constantinopolis.* *† P. Quo. Brachium S. Georgy.* *Vox ominosa.* *Christianorum clades.*

CAPVT LXII.

SEcundus verò naualis exercitus, Colonia & aliis ciuitatibus Rheni conflatus, præterea littore fluminis Wiseræ, nauigare cœperunt latissima Oceani spacia, quousq; venirent in Britanniam. Vbi per aliquot dies resarcita classe, non modica etiam Anglorum & Britannorum adiecta manu, torserunt vela versus Hispaniam, applicuerúntque ad Portugalensem nobilissimam Galatię vrbem, adoraturi apud Sanctum Iacobum. Rex ergo Galatiæ lætior effectus de aduentu peregrinorum, rogauit, vt si propter Deum pugnaturi exissent, fierent sibi auxilio contra Lacebonam & eius incolas, qui fines Christianos inquietabant. Cuius petitioni fauentes abierunt Lacebonam cum magna nauium copia: Rex quoque terrestri accedens itinere, validum adduxit exercitum, & obsessa est ciuitas terra marique. Multum ergo temporis effluxit in obsidione ciuitatis. Ad vltimum capta ciuitate, pulsísque Barbaris, rex Galatiæ rogauit peregrinos, vt darent sibi ciuitatem vacuam, diuisa prius inter eos socialiter præda. Factáque est illic Christicolarum colonia, vsque in præsentem diem. Hoc solum prosperè cessit de vniuerso opere, quod peregrinus patrauit exercitus.

Altera copia Hispaniam petit. *Portugallia Vrbs.* *S. Iacobus Compostellanus.* *Lacebona seu Vlyssipona.* *Expugnata Christianorum fit colonia.*

CAPVT LXIII.

TErtius signatorum exercitus deuotauerunt se ad gentem Slauorum, Obotritos scilicet & Luticios, nobis confines, vlturi mortes & exterminia quæ intulerunt Christicolis, præcipuè verò Danis. Huius verò expeditionis capitanei erãt, Albero Hammenburgensis & vniuersi Saxoniæ Episcopi: præterea Henricus Dux adolescens, Conradus Dux de Zaringe, Adalbertus Marchio de Saltwidele, Conradus de Within. Audiens ergo Niclotus quia congregandus esset in breui exercitus ad destruendum eum, conuocauit vniuersam gentem suam, & cœpit ędificare

Tertia copia in Slauos. *Ductores.* *Henricus Leo.* *Conradus* *C. Wett.* *Niclotus.*

Dubin. Adolfus C. inconsultè Nicloti colloquium repudiat.

castrum Dubin, vt esset populo refugium in tempore necessitatis. Direxítque nuncios ad Comitem Adolfum, commonens eum fœderis quod pepigerant, simul etiam rogans præberi sibi facultatem colloquendi ei & consilio participandi. Cúmque Comes renueret, dicens, hoc incautum sibi propter offensam principum, ille mandauit ei per nuncios dicens: Decreueram quidem esse oculus tuus & auris tua in terra Slauorum, quam incolere cœpisti, ne quas patereris molestias Slauorum, qui olim Wagirensium terram possederunt, & causantur se priuatos iniustè hæreditate patrum suorum. Quare ergo dissimulas amicum * in tempore necessitatis? Nonne tentatio probat amicum? Hactenus continui manus Slauorum, ne læderent te, nunc tandem libet retrahere manum, & permittere te tibimet, eo quòd fastidieris amicum tuum, nec recordatus fueris fœderis, & negaueris mihi faciem tuam in tempore necessitatis. Dixerúntque nuncii Comitis ad Niclotum: Quod Dominus noster hac vice non loquitur tibi, impedit ea quam nosti necessitas. Habe ergo adhuc gratiam fidei & sponsionis tuæ erga Dominum nostrum, vt si videris contra eum bella Slauorum clàm consurgentia, præmunias eum. Et promisit Niclotus. Dixit ergo Comes habitatoribus terræ suæ, habete cautelam iumentorum & substantiarum vestrarum, ne fortè rapiantur à furibus vel latronibus: de publico verò periculo meum erit prospicere, ne qua improuisi exercitus incursione inuoluamini. Putabat enim vir sapiens, repentinas bellorum iacturas sese consilio † conclusisse, sed res aliter cesserunt.

*P. tuum.

Fidei.

†P. exclusisse.

CAPVT LXIIII.

Niclotus in armis.

SEntiens enim Niclotus irreuocabilem esse iuratæ expeditionis profectionem, clàm parat naualem exercitum, transmissóque freto, applicat classem ad ostium Trauenæ, percussurus omnem Wagirensium prouinciam, priusquam Saxonum exercitus infunderetur suis terminis. Transmisitque vespere nuncium Sigeberg, eo quòd promisisset Comiti, præmunire eum, sed superuacua legatione: Comes quippe defuit, & non erat tempus congregandi exercitum. Illucescente ergo die qua sanctorum Ioannis & Pauli passio veneranda celebratur, descendit naualis Slauorum exercitus per ostium Trauenæ. Et ciues Lubicanæ vrbis audito murmure exercitus, inclamauerunt viros vrbis, dicentes: Audiuimus vocem clamoris maximi, quasi vocem superuenientis multitudinis *. Miserúntque ad ciuitatem & ad forum, nunciare eis imminens periculum. Sed populus multa potatione ebrius neque strato neque nauibus † admoueri potuit, quousque hostibus circumuallati, naues mercibus onustas iniecto igne perdiderunt. Interfectíque sunt illic eo die ad trecentos & eo amplius viros. Rudolphus sacerdos & Monachus dum fugeret ad castrum, præuentus à Barbaris, mille vulneribus confossus est. Porrò hi qui in castro erant, biduo atrocissimam obsidionem pertulerunt. Duæ quoque equitum turmæ omnem Wagirensium terram peruagantes, quicquid in suburbio Sigeberg repererunt, demoliti sunt. Pagum quoque qui Dargune dicitur, & quicquid infra Trauenam à viris Westphalis, Hollandis, cæterísque extraneis populis incultum fuerat, flamma vorax absumpsit. Fecerúntque cædes virorum fortium, qui fortè armis obsistere tentassent, & duxerunt vxores eorum & filios in captiuitatem. Pepercerúntque viris Holzatensibus, qui habitant vltra Trauenam ad occidentalem plagam Sigeberg, substiterúntque in agris oppidi Cuzalinæ, & non adiecerunt vltra progredi. Villas præterea, quæ erant in campestribus Zuentineuelde, & extenduntur à riuo Sualen, vsque ad riuum Agrimeson, & lacum Plunensem, non deuastauerunt Slaui, nec quicquam attigerunt de substantiis hominum illic degentium. Sermo fuit eo tempore omnium ore pertritus, quosdam Holzatensium, hoc perturbationis malum conflasse propter odium aduenarum, quos Comes latè congregauerat ad incolendam terram. Vnde etiam communis iacturæ soli Holzati extorres inuenti sunt. Sed & Vtinensis ciuitas adiuta locorum firmitate saluata est.

*P. & ignoramus quid sit.

Clades Lubecensium.

†D. amoueri.

Dargune.

Holsati ab hoste conseruati.

Suspecti proditionis.

CAPVT

CAPVT LXV.

REm dicam posteritatis memoria dignam. Quando Slaui Wagitensium terra ad libitum abusi, nouissimè venerunt ad pagum Susle, vastaturi Fresonum coloniam, quæ illic erat, quorum numerus ad quadringentos & eo amplius viros supputatus fuerat. Aduentantibus autem Slauis vix centum reperti sunt in munitiuncula, cæteris in patriam reuersis, propter ordinandum peculium ibi relictum. Succensis ergo quæ foris erant, videres his, qui in munitione erant, grauissimam inferri expugnationis iacturam. Tota enim die à tribus millibus Slauorum fortiter impugnati sunt, illis quidem victoriam præsumentibus veluti indubiam, his verò supremum spiritum pugnæ dilatione redimentibus. Sed cùm viderent Slaui, quia victoria non cederet eis incruenta, promittunt Fresonibus vitam, & membrorum integritatem, si munitione progressi dedissent arma. Cœperunt ergo quidam ex obsessis appetere deditionem, ob spem vitæ. Quos arguens fortissimus Sacerdos: Quid est, inquit, ô viri, quod agere vultis? Putatis vos deditione vitam redimere, aut barbaris fidē inesse? Fallimini viri compatriotæ. Stulta est hæc opinio. An nescitis, quia in omni aduenarum genere, apud Slauos nulla gens detestabilior Fresis? Sanè fœtet eis odor noster. Quare ergo abiicitis animas vestras, vltro properantes ad interitum? Contestor vos per Deum factorem orbis, cui non est difficile saluare in paucis, vt adhuc paululum experiamini vires vestras, & conferatis manus cum hostibus. Quamdiu enim vallo hoc circundamur, sumus manuum nostrarum & armaturæ compotes, vita nobis in spe sita est: inermibus verò præter ignominiosam mortem reliquum nihil est. Gladios ergo vestros quos vltro sibi expetunt, mergite prius in medullis eorum, & estote vltores sanguinis vestri. Hauriant gustum audaciæ vestræ, nec victoria redeant incruenta. Et hæc dicens, ostendit eis magnanimum spiritum, † obiectúsque portis cum vno tantùm viro, hostium cuneos propulit. Percussitque manu propria ingentem Slauorum numerum. Excusso denique vno oculo & ventrem perfossus, nihil remissius egit in pugna, diuinum quoddam robur tam in animo quàm in corpore præferens. Nihil itaque melius à notissimis illis filiis Saruiæ, vel à Machabeis quondam pugnatum est, quàm à sacerdote Gerlauo, virisq; perpaucis in castrō Susle, defenderuntq; munitionem de manu vastatorum. His auditis Comes congregauit exercitum, vt pugnaret cum Slauis, & eiiceret eos de terra sua. Quo rumore comperto, Slaui redierūt ad naues, & abierūt onusti de captione hominum, & de varia supellectile, quam prædati fuerant in terra Wagirorum.

Susle Fresonū colonia.
Frustra à Slauis oppugnata.
Conditiones pacis oblata.
Gerlaus Sacerdotis ad virtutem cohortatio.
Magnanimitas.
† P. obiectūque, D. apertisque.
Adolfus C. se armat.

CAPVT LXVI.

INterim volat hęc fama per vniuersam Saxoniam & Westphaliam, quia Slaui facta eruptione bellum priores adorsi fuerint, & festinauit omnis illa expeditio, signo crucis insignita, descendere in terram Slauorum, & zelare iniquitatem ipsorum. Partitoq; exercitu, duas munitiones obsederūt, Dubin & Dimin, & fecerunt contra eas machinas multas. Venit quoque Danorum exercitus, & additus est his qui obsederant Dubin, & creuit obsidio. Vna ergo dierum, considerantes ij qui tenebātur inclusi, quia Danorum exercitus segnius ageret (ij enim domi pugnaces, foris imbelles sunt) facta subita eruptione, percusserunt ex eis multos, & posuerūt eos crassitudinem terræ. Quibus etiam subueniri non poterat propter interiacens stagnum. Ob quam rem exercitus ira permotus, pertinacius instabāt expugnationi. Dixerūt autem satellites Ducis nostri, & *Marchionis ad inuicem: Nonne terra quam deuastamus, terra nostra est? Et populus quem expugnamus, populus noster est? Quare ergo inuenimur hostes nostri met, & dissipatores vectigaliū nostrorum? Nonne iactura hæc redundat in Dominos nostros? Cœperunt ergo à die illa facere in exercitu tergiuersationes, & obsidionē multiplicatis induciis alleuiare. Quoties enim in congressu vincebantur Slaui, retinebatur exercitus, ne fugitantes insequerentur, & ne castro potirentur. Ad vltimum nostris iam pertæsis, conuentio talis facta est, vt Slaui fidem Christianam reciperent, & laxarent Danos, quos in capti-

Tarda copia tertia expeditio.
Dubin.
Demin.
Dani auxiliarii.
Clades ex incursa.
Amicitia.
*P. Adalberti.
Intempestiua clementia.
Pacificatio cum Slauis.

Simulatio & fraus hostilis. †P. conualuerunt.

uitate habebant. Multi ergo eorum falsò baptizati sunt: & de captione hominum relaxauerunt omnes senes & inutiles, cæteris retentis, quos seruitio robustior aptauerat ætas. Taliter illa grandis expeditio cum modico emolumento soluta est. Statim enim postmodum in deterius †coaluerunt: nam neq; baptisma seruauerunt, nec cohibuerunt manus à deprædatione Danorum.

CAPVT LXVII.

Adolfus renouat fœdera cum Nicloto & Slauis. *Marcomanni.* *Vicelini ad egenos respectus.* *Dithmarus.*

COmes autem noster cõuulsas reparans amicitias, fecit pacẽ cum Nicloto, & cũ cæteris orientalibus Slauis. Nec tamen integrè credebat eis, eo quòd fœdera prima violassent, & percussissent terram suam attritione maxima. Cœpitque consolari populum suum, quem vastitas hostilis attriuerat, orans eos ne casibus aduersis cederent, hoc cognoscentes, quòd Marcomannos oportet duram habere patientiam, & prodigos esse sanguinis sui. In redimendis quoq; captiuis deuotus extitit. Quid dicam de sacerdote Christi Vicelino? In ea calamitate qua barbãricus furor multos attriuerat, & frumentorum penuria famẽ parturiuerat, omnibus qui in Faldera & Cuzelina fuerunt, summopere commendauit, vt pauperum memores essent. Ad quod opus vir Dei Thethmarus fuit incõparabiliter idoneus, dispergens & dans pauperibus minister fidelis & prudens, vbiq; caritatiuus, vbique largus, in cuius laudem parum est quod loquor. Sanè pectus Sacerdotis misericordia refertum, suauissimo fragrabat odore, iacebãtq; prę foribus monasterii greges egenorum, expectantium eleemosynam de manu viri Dei: Adeo vt locus ille ad inopiam redigendus videretur, propter largitatem viri. Obserabantur ergo à procuratoribus ostia domesticę rei, ne curia subiaceret detrimento. Quid faceret homo Dei? Clamores pauperum ferre non poterat, nec fuit ad manus quod daret. Cœpit ergo vir misericors, curiosius agere, & circuire horrea, explorare callidus aditum, quo etiam secretius reperto, egit in modum furantis, dans quotidie pauperibus iuxta opportunitatem. Ferebatur autem à fidissimis nobis, quòd iisdẽ diebus exinanita frumentaria penus, diuinitus recuperata sit. Prębet huic facto firmitatem opus Heliæ, nec non Helisæi, quorum æmulos sicut virtutis, sic etiam miraculi adhuc superesse, non est ambiguum.

Auxilium cæleste.

CAPVT LXVIII.

Motus in Dania. *Cædes Erici Regis cognomento Emun.* *Trium regũ soboles germen belli.* *Ericus Spac tutor regiæ sobolis.*

MOdicum ergo temporis effluxit, quo Wagirensi terrę de præterita calamitate respirare concessum est, & ecce noua prælia surrexerunt ab Aquilone, quę apponerent dolorem dolori, vulnus vulneri. Occiso enim Erico, cui cognomen erat Emun, remanserunt tria genimina Regum, scilicet Suein eiusdem Erici filius, Waldemarus Kanuti filius, Kanutus Magni filius. Qui cùm adhuc infantuli essent, consilio Danorum positus est eis tutor quidam Ericus cognomẽto Spac, qui Regnum cum regia sobole tutaretur. Fuitque vir ille pacificus, cum tranquillitate creditum sibi gubernans regnum, nisi quòd Slauorum furiis minus obstitit. Nam latrocinia Slauorum eo tempore solito plus inualuerunt. Sentiens autem Ericus appropinquare diem mortis suæ, conuocauit tres adolescentes regios, adhibitóq; magnatum consilio, Suein destinauit ad regnũ, Waldemarũ & Kanutũ hæreditate paterna iussit esse cõtentos, ordinatisq; taliter rebus, defunctus est. Nec mora, Kanutus, Magni filius, rupta curatoris sui dispositione, conatus est arripere regnum, mouitque contra Suenonem prælia magna. Porrò Waldemarus, partes Suein adiuuabat, & cõmota est vniuersa Dania, & visa sunt magna signa in cœlo versus aquilonem, species quasi ignearum faculatum, & humani cruoris similitudo rutilantis. Nec fefellerunt portenta. Quis enim ignotet strages factas, factas inquam in eo prælio? Certabat ergo vterq; regum asciscere sibi Comitem nostrum, miserúntq; nuncios cum donariis, plura offerentes, & ampliora promittentes. Complacuítque Comiti ad Kanutum, habitóque colloquio, fecit ei hominium. Quod factum est zelatus Suein, assumptáque manu armata, transiuit in Wagirensem terram, & succendit Aldenburg, & demolitus est omnem terram maritimam, & digrediens inde succendit suburbium Sigeberg, & quæcunque in circuitu eius erant, vorax absumpsit flamma.

Sueno, Erici F. à tutore rex designatus. *Canutus Suenonis æmulus.* *Waldemarus.* *Prodigia.* *Adolfus ab vtraque factione solicitatus trãsit ad Canutũ.* *Sueno furcõ temnum vlciscitur.*

flamma. Huius autem mali fuit autor Ethelerus quidam de Thethmarschia natus, qui diuitiis Danorum sublevatus, omnem fortem de Holzatia sibi sociauerat. Factúsque Ductor Regis, volebat Comitem prouincia pellere, terrámque eius addere regno Danorum. Quod factum cùm innotuisset Comiti, transiit ad Ducem vt protegeretur ab eo. Nec enim in Holsatia tutò consistere poterat, eo quòd increuissent homines Etheleri, qui insidiabantur vitæ eius. Quicunque voluisset fieri homo Etheleri, veniebat vt acciperet in munere Byrrum, Clypeum, vel equum: atque donis huiusmodi corrupta, repleta est terra sediiosis. Præcepit ergo Dux omni populo Holzatorum, & Sturmatiorum, vt sicubi reperti fuissent homines Etheleri, aut renunciarent hominio, aut prouincia secederent. Et factum est ita: iurauitque omnis populus, stare ad mandatum ducis, & obaudire Comiti suo. Sociatúsque est sibi vir Holzatensis in die illa, seditiosis omnibus aut reductis in gratiam, aut prouincia pulsis. Misit ergo Comes nuncios ad Kanutum, suggerens vt quantocyus cum exercitu veniret, oppressurus Suein. Cui etiam ipse occurrit cum quatuor millibus expeditorum, prope Sleswich. Fixerúntque castra longis ab inuicem spaciis. Morabatur autem Suein in ciuitate Sleswich, cum non minima bellatorum manu. Videns ergo Ethelerus, princeps exercitus Suein, quia duplicata sunt mala, multúsque exercitus venit ad obsidendum eos, abiit ad Kanutum in dolo, datáque pecunia Principibus seduxit adolescentiam Kanuti, vt rediret in terram suam, inscio Comite Adolfo, & dimitteret† exercitum in locum suum. Præfixis quoque induciis, spopondit se sine bello pacem Danis redditurum. His ad libitum peractis, rediit Ethelerus Sleswich, mane pugnaturus eum Comite, & percussurus eum repente. Eo vespere quidam familiarium Comitis erat Sleswich, qui sentiens ea quæ clàm parabantur, transiit eum festinatione lacum, & veniens in castra dixit ad Comitem: Deceptus es ô Comes, deceptus atque pessundatus es. Kanutus enim & exercitus eius, in quorum† auxilio tu venisti, reuersi sunt in terram suam, & tu solus hic iaces. Ecce venturus est Ethelerus diluculo † pugnare tecum. Comes ergo supra quàm credi potest admirans imposturam, dixit ad suos: Quandoquidem in medio myricæ consistimus, & equi nostri afficiuntur inedia, bonum est nos hinc transire, locúmque quærere castris opportunum. Sensit ergo exercitus, animum Comitis sinistra legatione concussum. Mouerúntque castra de loco qui dicitur† Cuningisho, verterúntque iter versus Egdoram. Tanta autem festinantia prælapsi sunt, vt veniente Comite ad Egdoram, de quatuor millibus expeditorum, vix quadringenti cum eo reperti fuerint. Quos Comes adhortans, ait: Licet fratres & amicos nostros huius ignaros rei fugauerit cassus timor, mihi tamen vtile videtur, nos hìc consistere propter custodiam terræ nostræ, quousque directis nunciis certius cognoscamus, quid actitent hostes nostri. Statimque misit nuncios qui veritatem perferrent. Quibus apud Sleswich, comprehensis, & in vincula coniectis, dixit Ethelerus ad regem Dominum suum: Iam nunc festinandum est, & eundum eum exercitu, quia facile est vt tradatur Comes iste desolatus in manus nostras. Quo percusso transibimus in terram eius, & abutemur ea prout libuerit. Et abierunt cum manu forti. Comes ergo irritatus, quia nuncii iuxta placitum non venissent, alios misit nuncios, qui visis hostibus cum celeritate nunciauerunt Comiti. Ille licet intus morderetur suorum paucitate, elegit tamen, virtutis intuitu, confligere, dixitque ad socios: En tempus est, ô socii, quo eompetiendum sit, vbi sit vir audax, & virtutis continens, qui ruinas pronus excipere velit. Sæpius quidem mihi à nostratibus obiectum est cum insultatione, quasi cor muliebre & fugax habuerim, qui bellorum lacturas plus lingua quàm manu propulerim. Et hoc quidem non imprudens egi: quoties bella sine sanguine caueri poterant. Nunc autem quia immanius periculum indiget opera manuum, videte iam fas est, si fœmineus mihi, vt dicitis, insit animus. Quin potius videbitis dante Deo mihi cor inesse virile. Animæquior autem ero, si vestra concors mecum fuerit voluntas, si in defensionem patriæ

Ethelerus Dietmarsus, Adolfi hostis.

θέλγητρα hostilis corruptela.

Henricus Leo Adolfi protector.

Holzati ad officium redeunt.

Adolfus Canuto manū auxiliarē adducit.

Sueno. Etheleri dolus hostilis.

† P. vnumquenque.

Indicium tempestiuum.

† D. auxiliū.

† D. pugnaturus.

Adolfus se recipit ex hostico.

† P. Cuningshio.

Cuningisho.

Exploratores intercepti.

Ethelerus Suenonem ad prælium accendit.

Adolfus suos ad virtutem cohortatur.

mecũ coniurata manu ſteteritis. Hoc enim loco præſidiũ pugnæ flagitat, & verecundia fugæ, & certiſſimum patriæ excidium. Hæc cùm peroraſſet Comes, gratulati ſunt ſocii, grandique iuramento ſe obligauerunt, vt ſtarent firmiter, pro ſalute ſui met, & patriæ. Præcepit ergo Comes effringi pontem, & poſuit cuſtodiam in locis quibus permeabilis erat fluuius. Venit autem nuncius, qui diceret hoſtes †transduci prope villam, quę dicitur Scullebi. Facta ergo oratione ad Deum, Comes feſtinauit pugnare cum his qui transducti fuerãt, priuſquam vniuerſus tranſiret exercitus. Statimque vbi congreſſi ſunt, Comes equo deiectus eſt, & fuerunt ei præſidio duo milites, qui ſubleuatum equo reſtituerunt. Et fuit pugna vehemens, & victoria vtrinque ambigua, quouſque vnus partium Comitis proclamauit, vt poplites equorum, quos hoſtes inſidebant, fortiter cæderentur, factúmque eſt, vt cadentibus equis, ſeſſores quoque loricati collaberentur, gladiiſque noſtratum protriti ſunt, & cecidit Ethelerus, cæteri nobiles aut occiſi ſunt aut capti. Quod videns rex ex altera ripa fluminis, & qui cum eo erant, petiit fugam & reuerſus eſt Sleswich. Sed & Comes reuerſus eſt, clarus victoria, habens captiuos inſignes, quorum pecunia debitis ſuis aliquantiſper alleuiatus eſt. Habuítque de cætero præcipuam terræ ſuæ diligentiã. Quoties enim motionis aliquid inſonuit, aut de Danis, aut de Slauis, ſtatim collocauit exercitũ in locis opportunis, videlicet Trauenemun dę, ſiue ad Egdoram. Fuerúntq; parentes mandato eius plebes Holzatorũ, Sturmariorum & Marcomannorum. Vocantu raũt vſitato more Marcomanni, gentes vndecunq; collectę, quę Marcam incolunt. Sunt aũt in terra Slauorum †Marcę quàm plures, quarũ nõ infima noſtra Wagirenſis eſt prouincia, habens viros fortes & exercitatos præliis, tam Danorum quàm Slauorũ. Super hos omnes functus eſt Comes honore Cometiæ. Fecitque iuſtitiam populo ſuo, compacans diſſidentia, & oppreſſos liberans de manu potentiorũ. Clero fuit apprimè beneuolus, quem nec in facto nec in verbo paſſus eſt à quoquã iniuriari. Multum verò laboris adhibuit in edomandis rebellibus Holzatorum: gens enim libera & ceruicoſa, gens agreſtis & indomita, detrectabat ferre iugum pacis. Sed vicit eos altior ſenſus viri, & philoſophatus eſt in eis. Multis enim præcantationibus allexit eos, quouſque duceret ſub lorum, illos inquam onagros indomitos. Viderit qui voluerit, faciem gentis huius immutatam, eos ſcilicet qui ſoliti quondam fuerant, ſæuum caput abdere laruis, et deprædandis tendere decipulas, furariquę rapere non poterant, viderit inquam eos conuertiſſe mores, & reuocaſſe greſſus ad iter pacis. Nonne hæc eſt mutatio dexteræ excelſi? poſt hæc reconciliatus eſt Comes Suein, regi Danorum. Ille enim crebris proſperatus victoriis, Kanutum eiecit de terra, & ad Saxones propulſum exulare coegit, penes nominatiſſimum Hartwigum Archiepiſcopum, qui clariſſimo genere natus magna pollebat hæreditate.

†D. traduci. Scullebi. Adolfi periculum. Stratagema. Ethelers cædes. Suenonis fuga. Adolfo victoria opportuna. Marcomãni. †D. Marchiæ. Adolfi fines. Laudabilis respub. administratio. Holzati contumaces & aspere. Mitescunt Adolfi industria. Sueno Adolfum in gratiam recepit. Canutus profugus exulat apud Hartuigum Archiepis.

CAPVT LXIX.

IN diebus illis, Dux noſter adoleſcens, Dominam Clementiam, filiam Conradi ducis de Zeringge, duxit vxorem, cœpitque dominari in vniuerſa terra Slauorum, ſucreſcens ſenſim & inualeſcens. Quoties enim offendiſſent eum Slaui, admouit eis Martiam manum, dederúntque ei pro vita ſimul & patria quicquid exigere voluiſſet. In variis autem expeditionibus, quas adhuc adoleſcens in Slauiam profectus exercuit, nulla de Chriſtianitate fuit mentio, ſed tantùm de pecunia. Adhuc enim immolabant Dæmoniis & non Deo, & agebant piraticas †incurſationes in terram Danorum.

Henricus Leonis nuptiæ cum Clementia. Res gestæ & victoriæ in Slauia. φιλοπλουτία. †P. incursiones.

CAPVT LXX.

VIdens ergo Dominus Hartwicus Hammenburgenſis Archiepiſcopus, quia pax erat in Slauia, propoſuit reædificare ſedes Epiſcopales, quas Barbaricus furor

Hartuicus Archiepisc. Hamburg.

furor olim destruxerat in Slauia, scilicet Aldenburgensem, Racesburgensem, Mikilenburgensem. E quibus Aldenburgensem Magnus Otto primus instituerat, subijciens ei Polabos & Obotritos, à terminis Holzatorum vsq; ad flumen Panim, & ciuitatem Dimin. Posuitque in Aldenburg primum Pontificem Marconem. Post hunc secundus erat Ecwardus, tertius Wago, quartus Ezike, quintus Folchardus, sextus Reinbertus, septimus Benno, octauus Meinerus, nonus Abelinus, decimus Ezo.

Aldenburg. Episcopatus fundatio & limites.

Episcoporũ series.

Huius temporibus surrexit in Hammenburgensi Ecclesia Magnus Adelbertus, qui de peregrinis Episcopis, quos in mensa sua habebat, Ioannem statuit Episcopum in Mikilinburg, Aristonem in Racesburg, atque in hunc modum Aldenburgensis sedes in tres diuisa est Episcopatus. Postquam ergo permittente Deo propter peccata hominum, Christianitas adnullata est in Slauia, vacauerunt hæ sedes annis octuaginta quatuor, vsq; in tempora Hartwici Archiepiscopi. Qui propter generis nobilitatem duplici principatu clarus, magno studio enisus est pro recuperandis suffraganeis Episcopis, vniuersæ Daciæ, Norwegiæ, Suediæ, quos Hammenburgensi Ecclesiæ quondam pertinuisse, commemorat antiquitas. Sed cùm obsequiis & variis † largitionibus nil profecisset apud Papam & Cæsarem, ne omnino careret suffraganeis, aggressus est iam pridem abolitos Episcopatus Slauiæ suscitare.

Adelbertus Archiepisc. discerpit Aldenburg. Episcopatũ in tres alios.

Hartwici Archiepiscopi irritus conatus.

†D. legationibus.

Accitum ergo venerabilem Sacerdotem Vicelinum Aldenburgensi sedi consecrauit Episcopum, cùm iam esset ætate prouectus, & mansisset in terra Holzatorum triginta annis. Porrò in Mikilinburg ordinauit Dominum Emmehardum, & consecrati sunt ambo in † Rosseuelde, missique in terram egestatis & famis, vbi erat sedes Satanæ, & habitatio omnis spiritus immundi. Factáque sunt hæc inconsulto Duce & Comite nostro. Vnde accidit vt amicitia quæ erat inter Dominum Vicelinum & Comitem nostrum, deinceps turbata sit: nam antea eum vt patrem venerabatur. Tulitque decimas omnes anni illius, quæ Pontifici nouo prouenire poterant, nec dimisit ex eis paruas reliquias.

Vicelinus Aldenburg. antistes designatus.

Emmehardus Megalburg.

†P. Cosseuelde.

Ira inter Adolfum C. & Vicelinũ.

Tunc abiit Episcopus ad Ducem, rogaturus veniam, & susceptus est ab eo cum honore & reuerentia. Et ait Dux ad eum: Dignum quidem fuit, ô Episcope, vt vos nec salutarem nec reciperem, eo quòd nomen istud me inconsulto susceperitis. Ego enim huius rei moderator esse debueram, maximè in * terra quam patres mei, fauente Deo, in clypeo & gladio obtinuerunt, & mihi possidendam hæreditauerunt. Sed quia sanctitas vestra dudum mihi comperta est, progenitores quoque nostri vos ab initio fidelem probauerunt, decreui iam noxæ huius obliuisci, promotioníque vestræ pleno fauore concurrere, scilicet ea conditione, si inuestituram episcopalem de manu mea recipere volueritis. Hoc enim pacto res vestræ processum habere poterunt. Et visum est Episcopo verbum illud durum, eo quòd esset præter consuetudinem. Episcopos enim inuestire, solius Imperatoriæ maiestatis est.

Henricus Leo inaugurationem Episcopatus Aldenburg. sibi vendicat.

*D. hac.

Quidam ergo fidelium ducis, Henricus de Witha, vir potens & militaris, & amicus Episcopi, dixit ad eum, Facite quod vobis vtile est, & appropinquate Domino nostro, & facite voluntatem eius, vt ædificentur Ecclesiæ in Slauia, & dirigatur cultus domus Dei in manibus vestris. Alioquin frustrabitur labor vester, eo quòd nec Cæsar, nec Archiepiscopus possit iuuare causam vestram, domino meo obnitente: Deus enim dedit ei vniuersam terram hanc. Quid autem grande requirit à vobis Dominus meus, quod vobis aut illicitum sit, aut verecundum? Quin potius res facilis est, & conducens fructum magnum, vt Dominus meus accipiat virgulam, & det in manum vestram, pro signo inuestituræ, sitisque de cætero familiaris Ducis, habentes honorem inter gentes, ad quas ingrediemini conuertendas.

Henricus de Witha.

Rogauit ergo Episcopus præberi sibi inducias, vt deliberaret super verbo hoc. Dimissúsque pacificè, venit Bardewich, vbi mortali tactus ægritudine, per dies aliquot moratus est. Illic enim incidit paralysin, in qua vsque ad extremum vitæ suæ laborare visus est. Sedata verò aliquantulum ægritudine, perductus est Falderam in vehiculo, multúmque temporis effluxit, quo eum infirmitas ecclesiastico labori subtraxerat. AEtatis e-

Vicelinus sideratus.

nim mole granior motbus accesserat. Vbi autem ei vires Deus pręstitit, abiit Bremam, consultutus Archiepiscopum & Clerum super verbo hoc, quod imposuerat ei Dux. Qui omnes vna eadémque sententia refragari cœperunt, dicentes: Scimus quidem ô venerabilis Pontifex, sanctitati vestræ optimè cognitum esse, quid vobis super verbo hoc expediat. Sed quia venistis participari consilio nostri, breuiter respondemus quod sentimus. Primum ergo in hoc negocio pensari decet, qualiter inuestituræ Pontificum Imperatoriæ tantùm dignitati permissæ sunt, quæ sola excellens, & post Deum in filiis hominum præeminens, hunc honorem non sine fœnore multiplici conquisiuit. Neque Imperatores dignissimi leuitate vsi sunt, vt Episcoporum Domini vocarentur, sed compensauerunt noxam hanc amplissimis regni diuitiis, quibus ecclesia copiosius aucta, decentius honestata, iam non vile reputet se ad modicum cessisse subiectioni, nec erubescat vni inclinari, per quem possit in multos dominari. Vbi enim Dux vel Marchio, vbi in regno principatus, quantumlibet magnus, qui Pontificibus manus non offerat; recusatus, opportunè, importunè se non ingerat? Certatim currunt, vt homines fiant Ecclesiæ, & participes fiant beneficiorum eius. Vos igitur honorem hunc pessundabitis, & infringetis iura magnis autoritatibus edita? Dabitis ne huic Duci manus vestras, vt hoc exemplo incipiant esse principum serui, qui fuerant Principum Domini? Non decet ætatem vestram, honestatis decore maturam, vt per vos incipiant abusiones fieri in domo Domini. Longè fiat à vobis verbum istud. Quod si furor principis etg: vos effrenatius egerit, nonne satius est ferre iacturam bonorum quàm honoris? Auferant si velint decimas, occludant vobis introitum, si placet, Parochiæ vestræ, tolerabilis erit ista molestia. Habetis certè Falderensem domum, in qua tuta interim statione consistere possitis, & præstolari cum silentio salutare Dei. His & huiusmodi verbis auerterunt eum, ne voluntatem Ducis adimpleret. Parturiuit sanè persuasio hæc nouellę plantationi multiplex impedimentum. Quoties enim Pontifex noster Ducem adiit interpellaturus pro negociis Ecclesiæ, ille se paratum esse ostendit ad omnia quæ poposcisset vtilitas, si primum illi debitus honor exhibitus fuisset. alioquin frustra contra impetum fluminis iri. Pontifex autē humilis, facilè inclinatus fuisset, vt propter lucrum Ecclesiæ, duci secularis honoris cupido, morē gessisset, si Archiepiscopus & cæteri Bremensium non obstitissent. Nam & ipsi vaniglorii, atque diuitiis adultæ Ecclesiæ saturi, honori suo hoc in facto derogari putabant, nec magnopere fructum sed numerum suffraganearum sedium curabant. Quod vel in hoc maximè patuit, quia in possessionibus Falderensis Ecclesiæ Archiepiscopus multas Episcopo nostro fecit iniurias, demens & conuellens aliqua, nec tutum permanere sinens in statione, quam ipse ei deputauerat. Videres ergo virum antea magni nominis, possessorem libertatis, & compotem fuimet, post acceptum Episcopale nomen, quasi innodatum vinculis quibusdam, & supplicem omnium. Homo enim pacis suæ in quo sperauit, auertit eum à via consilii & pacis, ne scilicet applicaretur his, per quos Ecclesiæ fructificatio pullulare posset. Fecit ergo, quod status ille temporis permisit, visitauit Ecclesias parochiæ suæ, ministrans plebibus monita salutis, præbens eis pro iure officii sui spiritualia, cùm ipse tamen non † meteret eorum temporalia. Siquidem Comes decimarum iura tollebat. Dedicatum est ergo eo tempore oratorium Cuzelinæ, quę alio nomine † Hogerestorp dicitur. Sed & Ecclesia Bernhouede tunc dedicata est. Venítque ad nouam ciuitatē, quę Lubeke dicitur, cōfortare manentes illic, & dedicauit ibi altare Domino Deo. Inde progrediens visitauit Aldēburg, vbi sedes quōdam Episcopalis fuerat, & receptus est à Barbaris habitatoribus terræ illius, quorū Deus erat Proue. Porrò nomē Flaminis, qui præerat superstitioni eorū, erat Mike. Sed & princeps terræ vocabatur Rochel, q fuerat de semine Cruconis, idololatra & pirata maximus. Cœpit ergo Pontifex Dei, proponere Barbaris viā veritatis, quę Christ' est, adhortās eos, vt relictis idolis suis festinarēt ad lauacrū regenerationis. Pauci aūt Slauorū applicuerūt se fidei, eo quòd languor fortissimus esset, & necdū incli-

Petit Hartuuici Archiepiscopi consiliū de inauguratione.

Arrogans & ambitiosum responsum.

Mali consilii fructus.

Henricus L. Vrget sui inaugurationes.

Ecclesiastica ambitio.

Hartuuici Archiepiscopi in Vicelinū iniuria.

AEger animus.

† P meretetur.

Adolfus C.

† P. Hagerestorp.

Lubeca.

Proue Aldeburgensium deaster.

Mike sacerdos.

Roche, gentis Princeps è posteritate Cruconis.

inclinata essent corda principum, ad edomanda corda rebellium. Dedit autem Episcopus pecuniam cæsoribus lignorum, ad impensas sanctuarii, & cœptum est opus fabricæ prope vallum vrbis antiquæ, quo omnis terra die Dominica propter mercatum conuenire solebat.

CAPUT LXXI.

IN diebus illis congregauit Dux exercitum, vt abiret in Bauariam, & †requireret ducatum, quẽ vitricus suus, Henricus, frater Conradi Regis, occupauerat. Venit ergo ad eũ Dominus noster Episcopus Vicelinus, Luneburgi, rogans, vt semper solebat, pro Episcopat' sui promotione. Cui Dux, faciã, inquit, quod hortamini, si ad nos respectum habere volueritis. Ad quẽ Episcopus, paratus sum, ait, propter eũ, qui se humiliauit propter nos, meipsum in proprietatẽ dare alicui de clientibus vestris, nedũ vobis, cui Dominus ampliorẽ inter principes cõtulit magnificentiã, tam generis quàm potentię. Et his dictis fecit quod necessitas imperabat, & suscepit episcopatũ per virgã, de manu Ducis. Animæquior aũt factus Dux, ait: Quia videmus vos obedientes esse volũtati nostræ, oportet & nos sanctitati vestrę condignã gerere reuerentiã, & petitioni de cętero proniores adesse. Sed quia nũc in procinctu sumus itineris, & ordinatio vestrę causę prolixius tempus requirit, damus interim vobis villam Buzoe, quam petistis, cum sua pertinẽtia Dulzaniza, vt ædificetis vobis domum in medio terræ nostræ & præstolari possitis reditum nostrum. Tunc enim propicio Deo disponendis rebus vestris propensius instabimus. Rogauitq; Comitem Adolfum, vt huic donationi præberet assensum. Cui respõdit Comes: Ex quo *flexus est ad pietatem, decet nos voluntati eius †occurrere, & pro posse nostro ei suffragari. possessionem ergo quã dominus Dux permisit Episcopo, & ego permitto. Insuper cedo de medietate decimarũ, vt cedant in vsus episcopi, non ex debito sed ex gratia vestri, eo quòd res Episcopales necdũ ordinatæ sint. Cõmisit ergo Dux custodiã terræ Slauorũ atq; Nordalbingorũ, Comiti nostro, compositisq; rebus in Saxonia, profectus est cũ militia, vt reciperet ducatũ Bauarię. Porrò ductrix, Domina Clementia, remãsit Lunenburg, fuitq; Comes clarissimus in domo ducis, & officiosus in obsequio Ductricis, paterq; consilii. Quamobrẽ venerabãtur eum principes Slauorũ, maximè verò reges Danorũ, qui laborantes intestino bello, certabant eũ præuenire muneribus. Kanutus .n. qui profugus exulabat apud Archiepiscopũ, conflato de Saxonia cõductitio exercitu, reuersus est in Daniam. Et additi sunt ei omnes penè qui habitabant Iuthlandiæ. Hoc audito, Suein contraxit maritimas copias, transmissoq; mari venit ad ciuitatẽ Wiberge, & cõmiserũt reges prælium, & fusæ sunt copiæ Saxonũ & ad internecionẽ deletæ. Kanutus fuga elapsus, venit in Saxoniam. Post modicũ tempus, rursum venit in Daniã, & receptus est à Fresonibus, qui habitabãt Iuthlandiæ, venitq; Suein & pugnauit cũ eo, debellatũq; ad Saxones fugere compulit. Cui crebrò per fines Holzatorum itineranti, Comes noster beneficus extitit, præbens conductum, & cætera humanitatis officia. Regnauitque Suein in Dania cum maxima tyrannide, maximis semper victoriis fortunatus. Slauorum furiis minus obstitit, præliis irretitus domesticis. Fertur tamen eos in Selande strage maxima tempore quodam peremisse.

† P. acquireret.

Henricus Leo comparat se ad expeditionem Bauaricam.

Inaugurat Vicelinum & possessionibus donat.

Adolfi C. in eundem munificentia.

** P. Dominus meus.*

† P. concurrere.

Fides & sinceritas.

Canutus ad arma redit.

Sueno Canutum gemino prælio profligat.

Adolfi in Canutum benignitas.

Suenonis tyrannis & felicitas.

CAPUT LXXII.

IN diebus autẽ, quibus Dux aberat, venit Niclotus, Princeps terrę Obotritorum, ad Dominam Clementiam Ductricem, Lunenburg, & conquestus est in facie eius & amicorum Ducis, quia Kycini & Circipani paulatim rebellare cœperint, & obniti tributis iuxta morem persoluendis. Et destinatus est Comes Adolfus, & populus Holzatorum & Sturmariorum, vt adiuuarent Niclotum, & coercerent rebellionem contumacium. Abiitque Comes cum duobus millibus & amplius electorum. Niclotus quoque contraxit exercitum de Obotritis, & abierunt pariter in terram Kycinorum & Cyrcipanorum, & peruagati sunt terram hostilem, omnia vastantes igne & gladio. Fanum quoque celeberrimum cum idolis & omni superstitione demoliti sunt. Videntes autem indigenæ, quia non essent eis vires resistendi, redemerunt se immensa pecunia, desertûmque vectigalium integrauerunt cum cumulo. Tunc Niclotus delectatus

Niclotus Obotritus.

Kycini & Circipani rebelles.

Adolfus popularium copiarum ductor.

Fanum barbaricum.

Nicloti gratitudo. Amicitia cum Adolfo renouata.

victoria,gratias Comiti retulit amplissimas, reuertentemq; prosecutus est ad extremitatem finium suorum,cautissimam exercitui adhibēs diligentiam. Ab eo die firmatæ sunt amicitiæ inter Comitem & Niclotum, habuerúntque frequentius colloquium Lubeke siue Trauennemundæ,pro commodis vtriusq; terræ. Fuitq; pax in terra Wagirorum, accepitq; per gratiā Dei nouella plantatio sensim incrementum. Forū quoq; Lnbicense crescebat in singulos dies,& augebātur naues institorū eius. Dominúsq; Vicelinus Episcopus incolere cœpit insulā quæ dicitur Bozoe, & habitauit sub fago,quousq; extruerēt casas,in quibus consistere possent. Cœpit aūt ibi Ecclesiā ædificare in nomine Domini & in cōmemorationem beati Petri, Apostolorū principis. Porrò vtēsilia domus,& quæ sufficerēt curandis aratris,prouidit Episcopus de Cuzelina & de Faldera. Initia verò Episcopatus erant in magna teneritudine,eo quòd Comes aliàs optim⁹,episcopo soli fuerit mediocriter bonus.

Lubeca emporium. Bozoe insula, Vicelini sedes.

Adolfus Comes notatus.

CAPVT LXXIII.

Henricus L. Bauariā frustra repetit.

In eundē Alberti M. & Cæsaris insidiæ.

Goslaria.

Callidum consilium.

† P. cōfecti.

Henninge.

CVm hæc ergo in prouincia Slauorum gererentur, Dux noster morabatur in Sueuia,intentans vitrico suo bellum,sed nō valens. Ille enim adiuuabatur a rege fratre,iniustum esse perhibente,quenquā Principum duos habere ducatus. Audiens ergo Adalbertus Marchio,& alii quàm plures Principum,ducem nostrum minimè prosperari,& veluti inter hostes conclusum,miserūt ad regem,vt quantocyus cū exercitu veniret in Saxoniā,obsessurus Brunsuich, & oppressurus amicos eius. Posuit ergo rex custodiā per omnem Sueuiā,ne fortè Dux elaberetur,ipse verò abiit Goslariā accepturus Brunswich,& omnia castra Ducis. Instabat aūt sacra natiuitas Domini. Intelligens ergo Dux consiliū regis in malū,& intercisum sibi digressum Sueuiæ,fecit denunciari omnibus amicis suis,tam liberis quā ministerialibus, vt conuenirent ad vrbem quandam acturi cum eo diem solennem. Fecitque verba hæc diffamari & personari in auribus vulgi. Assumptisque tribus fidissimis viris,vespere quodam mutauit vestem,& elapsus de castro,nocturnum aggressus est iter, & transiens medias hostium insidias,quinto demum die apparuit Brunswich,& amici eius antea mœrore†affecti,insperatam resumpsere fiduciam. Castra verò Regis approximabant Brunswig,constituta in loco qui dicitur Heninge. Venit ergo nuncius qui diceret Regi, comparuisse Ducem in Brunswig. quo certius recognito, dissimulabat progredi,reuersusq; est Goslariā,& annullata sunt ea quæ fuerant Regis molimine suscepta. Et defendit se Dux de circumuentione principum, qui insidiabantnr animæ eius,& obtinuit Ducatum Saxoniæ, succrescens & inualescens per singulos dies. Porrò Ducatum Bauariæ requirere non poterat omni tempore,quo Conradus Rex superuixit. Quo non longè postea defuncto,successit in regnum Fridericus,fratruelis eius. Conradus enim Rex plures habuit fratres,quorū primi erant Henricus Dux Bauariç & Fridericus Dux Sueuiæ, cuius filius æquiuocus positus est in regnum. Anno ergo incarnati verbi, M.C.LI. regnauit Fridericus huius nominis primus Rex,& eleuatū est solium eius super soliū Regum, qui fuerant ante eum diebus multis. Inualuitq; sapientia & fortitndine super omnes inhabitantes terram. Mater eius, fuit amita Ducis nostri.

Irrita Conradi Cæs. expeditio. Mors. Fridericus I. Conradi successor. Eiusdem elogium.

CAPVT LXXIIII.

Hermannus Com. Wincebургеs caedes.

De possessionib. eius Hērici L. & Alberti contentio.

Conuentus Mersepurg. Canutus. Sueno. Vicelinus. Reconciliatio Suenonis & Canuti.

CIrca tempus dierum illorū occisus est Hermannus Comes in Castro Wintzeburg,vir potens & magnarum pecuniarū,& ortæ sunt contentiones inter Ducem nostrum & Marchionem Adalbertum propter castra & facultates eius. Propter hos compacandos denunciauit Rex curiam apud Marcipolim, ciuitatem Saxoniæ,mandauitq; Principibus solenniter adesse. Missaq; legatione,Reges Danorum tumultuantes euocauit,vt decerneret inter eos,mediante iustitia. Tunc Kanutus,quem tertiò Dania pulsum suprà dictum est, venit ad Ducem nostrum,rogans vt eius conductu & auxilio in curiā potiri mereretur. Porrò Archiepiscopus cōduxit Suein Regem, habens inter multos religiosos & honestos viros Dominū Vicelinū Episcopū in comitatu suo. Et habita est curia illa celebris apud Marcipolim, vbi Principes Danorum confœderati sunt, Suein coronato in regem,cæteris

eidem hominio subactis. Dissensio autem quæ erat inter Ducem & Marchionem sedari non poterat, eo quòd principes elati, regis adhuc recentis monita parui penderent. Persuasit ergo Archiepiscopus Vicelino Episcopo, vt inuestituram de manu regis perciperet, non fructum Ecclesiæ, sed odium Ducis intentans. At ille non consensit, ratus iram Ducis implacabiliter accendi. In hac enim terra, sola Ducis authoritas attenditur. Soluta est Curia. Vicelinus Episcopus reuersus est in Parochiam suam, inuenitque sanctissimum virum Thethmarum præsenti vitæ subtractum. Quod nimirum Episcopo maximam intulit mœsticiam. Ille enim dulcissimus vir omnium semper deuotione complectendus, neminem suo tempore visus est habuisse comparem. Vt enim de vita eius quiddam breuiter summatimque perstringam, ante conceptum matri sanctæ reuelatus, ab ipsis cunabulis mancipatus est altaris ministerio, commendatúsque bono magistro discipulus optimus perseuerauit in disciplina vsque ad viriles annos, discipulus in Brema, socius in Francia, sustinuit iugum Magistri cum patientia, iuxta illud Ieremię: Bonum est viro, cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. Post reditum *, abeunte Domino Vicelino in Slauiam, veluti sublato pædagogo, relictus est sibimet. Qualis ergo apud Bremam in regendis scholis, qualis in Decania fuerit, dixerint Bremenses. Hoc commemorasse fateat, Quia post digressum eius, lumen Ecclesiæ illius sublatum Brema clamabat. Translatus ergo in Falderam, desiderio melioris vitæ, magnum gaudium attulit sua præsentia Domino Vicelino. Sed & omnibus, qoos angulus ille horroris & vastæ solitudinis continebat, noua quædam facies orta est de aduentu tanti hospitis. Post aliquot annos dilatante Deo fines Ecclesiæ, missus est Cuzelinam, quæ & Hogetestorp, & incolis nouæ habitationis magno solatio fuit. Captiuis enim & despoliatis, tanta pietate concurrebat, vt dandi magnitudo vires domus illius adhuc teneræ excedere videretur. Inter orandum enim siue legendum, aures eius semper vigilabant ad ostium suspensæ, quando veniret egenus pulsans & petens. Reuerebatur eum Comes Adolfus, eo quòd redarguerit culpas eius, nec parceret delinquenti. Duriciam enim cordis eius, quam exhibuit Episcopo, venerabilis ille sacerdos adhibitis emplastris emollire fategit, sed omne medicamentum altior morbus euicit. Audito tamen eo multa faciebat, sciens eum virum iustum & sanctum. Expletis ergo postquam in hac terra mansit annis decem, infirmitate correptus est, absente scilicet Episcopo, & apud Marcipolim posito. Cùm autem fratres lecto ægrotantis applicti, spem recuperandæ salutis instaurarent, ille cum magna recusatione aiebat: Nolite fratres dilecti præsentis vitæ dilationem mihi repromittere: nolite spiritum meum de peregrinationis fatigio ad patriam tendentem huiuscemodi verbis affligere. Ecce decem anni sunt, ex quo vitam meam sub professionis huius titulo protrahi rogaui, & exauditus sum, nunc tandem laborum requies oranda est. Et confido de solita pietate Dei, quia nec hac petitione frustrabor. Augebantur ergo torsiones viralium, nec tamen in defectu corporis vigor interioris hominis emarcuit. Completum est in eo illud Salomonis: Fortis est vt mors dilectio, flumina & venti non potuerunt extinguere eam. In moriente viuebat caritas, quæ in exhausto corpore integrabat affectum, præbentem fratribus solatium de mœrore, consilium in rebus ambiguis, morum ædificationem, imprimentem cordibus amicorum nouissima quędam valedictionis vestigia, nunquam abolenda. Sed nec immemor dilectissimi patris sui Vicelini, orabat perinstantè, vias eius à Deo dirigi, per hunc sibi viam salutis, & spem regni patefactam multoties congratulans. Venerunt ergo ad ægrotum fraterna solicitudine, Prior Falderensis Ecclesiæ Eppo, & Bruno sacerdos, & post visitationem exhibuerunt ei sacræ vnctionis officium. Quo venerabiliter percepto, participatione nihilominus viuifici corporis Domini communitus, perseuerabat in gratiarum actione. Nocte verò qua vigilia Pentecostes obuenerat, hoc est, 16. Cal. Iunii, peruigil in oratione, precibus inuitault angelos, suffragia sanctorum interpellauit omnium, iámque recedente anima, mouebatur adhuc lingua in oratione & cōfessione laudis. O dignissimū sacerdotem, ô gratissimā Deo animā. Fœlicem dixerim in cursu, sed fœliciorē

Consiliū improbum.

Mors Diethmari.

Encomium eius & grata digressio.

*P. A. Pascha.

Benignitas in afflictos.

Adolfus C.

Animus ad mortem compositus.

Gratitudo erga praeceptorem.

in peruentione, qui breuiſſimi laboris compendio apud Deum gloriam meruit ſempiternam, apud homines ſanctæ recordationis affectum.

CAPVT LXXV.

†P. Huius. Lutbertus eiusq; vaticinium.

† CVius venerabilis ſacerdotis tranſitum longè antè prædicere ſolebat Luthbertus frater, qui militiam huius ſeculi ſeruitute Dei commutans, cum famulo Dei Thethmaro, pauperum, qui erant in hoſpitali, curam geſſit. Hic tempore quodam viſitans Falderam, vultum prætendit plus ſolito ſubtriſtem, atque lachrymis ſuffuſum. Interrogatus cauſas mœſticiæ, reſpondit meritò ſe triſtari, qui patris amantiſſimi præſentia deſtituendus eſſet in breui. Fatetur nihilominus de his non ſomniantem, ſed vigilantem diuinitus ſe inſtructum. Nec longè pòſt prophetantis verbum, velox ſacerdotis obitus ſubſecutus eſt. Fratres quoq; quos intimus viri affectus flere coegit, reuertentes ad cor, hauſerunt ſpem, & reſumpſerunt ſpiritum conſolationis, memores oraculi. Vbi ergo in Faldera nunciatum eſt de obitu eius, ſtatim miſerunt nuncios ad transferendum corpus, eo quòd ipſe diſcedens hoc intentius orauiſſet. Quod tamen venerabilibus fratribus Theodorico, Ludolfo, Luthberto, & cæteris, qui illic degebant, nullatenus perſuaderi potuit, dicentes, omnes ſe malle mori, quàm tanto pignore priuari, quod Wagirenſi Eccleſiæ nouiter cœptæ futurum eſſet & honori & ſolatio. Confluentibus ergo de Sigeberge & de vicinis oppidis fidelium populis, corpus ſanctum terræ commendatum eſt, cum multa pauperum lamentatione, de ſua deſtitutione conquirentium. Magnificetur ergo Deus in ſanctis ſuis, qui virum hunc perfecit ſibi dignum ſacerdotem, conſummatum vocatione fœlici. Vobis quoque ô patres Lubicanæ reipub. ſalus abundantior erit à Domino, ſi virum talem dignè excolueritis, ſtatuentes eum in fronte eorum, qui diruta Eccleſiæ noſtræ in noua culmina ſurgere fecerunt.

Luctus funebris.

Apoſtrophe ad Lubecenſes.

CAPVT LXXVI.

Contentio inter Henricum L. & Hartuicum Archiepiſc. de iure conferendi in Slauia Epiſcopatus. Adolfus Com. notatus.

POſt deceſſum præclari ſacerdotis Thethmari, Vicelinus Epiſcopus reuerſus eſt de curia Marcipolitana fruſtrato labore propter ſterilitatem principum. Dominus enim Archiepiſcopus, & Dux, in quibus ſumma rerum in hac terra conſiſtebat, præpedientibus ſimul odio & inuidia, nullos Deo placitos fructus facere poterant. Certabat vterque cuius eſſet terra, vel cuius eſſet poteſtas ſtatuendi epiſcopos, cauerántq; diligentiſſimè, ne quilibet eorum cederet alteri. Sed nec Comes Adolfus, licet in multis probatus, rebus Epiſcopalibus animum plenè accommodauerat. Acceſſerat his malis Epiſcopo noſtro amplior triſticia de obitu Domini Thethmari, quo adhuc ſuperſtite tolerabilius videbatur omne quod vrgebat. Afficiebatur ergo tædio ſpiritus in ſingulos dies, quæſiuit conſolantem ſe, & non inuenit. Tranſactis autem, poſtquam de curia venerat, paucis diebus, venit † Buzo, vbi domum & Eccleſiam ædificare cœperat, & plebibus illic aggregatis præbuit verbum ſalutis. Iam enim circumiacentia oppida incolebantur paulatim à Chriſticolis, ſed cum grandi pauore, propter inſidias latronum. Caſtrum enim Plunenſe necdum reædificatum fuerat. Conſummans ergo Pontifex ſacra myſteria, & offerens nouiſſimum Deo ſacrificium, pronus adorauit in terra coram altari Domini, rogans fortiſſimum Dominum, vt cultus ipſius propagaretur tam in eo loco, quàm in vniuerſa latitudine Slauiæ. Multotiens autem hominibus tranſmigrationis inter exhortatoria verba præſagiebat, cultum domus Dei ſublimem in breui futurum in Slauia, & ne deficerent animis, habentes duram patientiám ob ſpem meliorum. Valedicens ergo ſacerdoti venerabili Brunoni, & cæteris, quos eidem loco præfecerat, & confortans manus eorum in Domino: reuerſus eſt Falderam, vbi infra ſeptem dies correptus eſt virga Dei, & adeo paralyſi diſſolutus eſt, vt manus eius & pes, totum denique latus dextrum exaruerint, quódque omnibus miſerabilius fuit, priuatus eſt officio linguæ. Conturbati ſunt hoc ſpectaculo omnes, qui viderant, virum ſcilicet incomparabilis facundiæ, Doctorem magnum, exuberan-

†P. Buzou. Vicelinus ad ſedē & munus ſuum redit.

Vaticinium.

Vicelinus ſyderatus lingua vſu priuatur.

uberantem verbo sacræ exhortationis, & veritatis defensione, subito lingua membrísque destitutum, & per omnia factum inutilem. Quàm dissonæ ergo fuerint populorum sententiæ, quàm temeraria multorum nomine tenus iudicia religiosorum, piget reminisci, nedum verbis prosequi. Dicebant, quia Dominus dereliquit eum, nec intendebant scripturæ dicenti: Beatus qui corripitur à Domino. Dolebant autem † irremedicabili dolore omnes qui erant in Faldera & Cuzelina, maximè verò ij, qui in has terras primi cum eo venerant, & cōsenuerant cum eo, sub pondere diei & æstus. Adhibebatur autem ægroto Medicorum opera, inefficax tamen, prouidente scilicet diuinitate meliora de eo, & viciniora saluti. Dissolui enim & esse cū Christo multo est melius. Duobus ergo annis & dimidio versatus est in lecto ægritudinis, nec sedere nec iacere cōtentus. Curabatur autē propensius fratrum diligentia, præbentium ei necessaria corporis, & ad Ecclesiā eum deferentium. Nunquam enim missarum solennijs, vel communioni sacræ abesse voluit, nisi fortè infirmitas grauior obstitisset. Tantis Dominum gemitibus, & interno cordis clamore compellabat, vt aspicientes vix à fletu temperauerint. Gubernabat eo tempore domum Prior eiusdem loci, venerabilis Eppo, vir magni in Christo meriti. Porrò Cuzelinam & Ecclesias quæ in Wagira erant, regebat Dominus Ludolfus, ille, inquam, qui olim in Lubeke multos propter Euangelium Christi labores pertulerat. Huic præposituram Cuzelinæ, dum adhuc sanus esset, Episcopus commendauerat.

Diuersa de eo iudicia. — † P. irremediabili. — *Syderationū diuturnitas.* — *Eppo.* — *Ludolfus.*

CAPVT LXXVII.

VNa ergo dierum allocutus est Dux Comitem Adolfum dicens: Perlatum est ad nos iampridem, quòd ciuitas nostra Bardewich magnam diminutionem ciuium patiatur propter Lubicense forum, eo quòd mercatores omnes cò commigrent. Idem conqueruntur ij, qui sunt Luneburg, quòd Sulcia nostra deuorata sit propter Sulciam quam cœpistis habere Thodeslo. Rogamus ergo, vt detis nobis medietatē ciuitatis vestræ Lubike, & Sulciæ, possimusq; tolerabilius ferre desolationem ciuitatis nostræ. Alioquin præcipiemus, ne fiant mercationes de cætero in Lubike. Non enim ferendum est nobis, vt propter aliena commoda, desolari patiamur hęreditatem patrum nostrorum. Sed cùm renueret Comes, reputans incautam sibi huiuscemodi conuentionem, mandauit Dux, ne de cætero haberetur forum Lubike, nec esset facultas emendi siue vendendi, nisi ea tantùm, quę ad † cibum pertinent. Et iussit mercimonia transferri Bardewich ad subleuandam ciuitatem suam. Sed & fontes Salis qui erant Thodeslo, ipso tempore obturari fecit. Et factum est verbum illud Comiti nostro & terræ Wagirensi in offensionem, & profectuum impedimentum.

Bardewicū. — *Lubeca.* — *Salina Luneburg.* — *Taodeslo.* — *Emporium Lubecæ inhibitum.* — † D. victum. — *Adolfi cum Henrico L. simultas.*

CAPVT LXXVIII.

NEc hoc prætermittendum videtur, quòd dilatante Deo fines Ecclesiæ, ordinatus est in Racesburg Episcopus Dominus Euermodus, præpositus de Magdeburg, deditq; ei Comes Polaborum Henricus insulam ad inhabitandum prope castrum. Præterea trecentos mansos resignauit Duci dandos in dotem episcopij. Porrò decimas terræ recognouit Episcopo, quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo episcopi, exceptis trecentis mansis, qui cum omni integritate tam redituum quàm decimarum sunt Episcopi. Interfuit his rebus agendis Dominus Ludolfus præpositus de Cuzelina, & dixit ad Comitē, præsente Comite nostro Adolfo: Quoniam Comes terræ Polaborum benefacere cœpit erga Pontificem suum, decet vt noster Comes non faciat minorem partem suam. Ampliora enim de ipso præsumenda sunt, vtpote de homine literato, habente scientiā rerum Deo placentium. Tunc Comes noster secutus factum Comitis Polaborum, remisit de beneficio suo trecentos mansos, qui oblati sunt per manus Ducis in dotem Aldenburgensis episcopatus.

Euermodus alter Racesburg Episc. — *Henricus, Comes Polaborū, eiusq; in Ecclesiā munificentia.* — *Ludolfus.* — *Adolfus Comes opportunam cōmonitionem audit.*

CAPVT LXXIX.

Henrici L. iter Italicũ. POst hęc abijt Dux noster in Italiam cum Rege pro Corona Imperiali. Quo absente Vicelinus Episcopus ingrauescente morbo, diem clausit extremum. *Mors Vicelini.* Obijt autem 2. Idus Decembris, anno videlicet incarnati verbi, 1154. Sedit autem in Episcopatu annis quinque, hebdomadibus nouem. Corpus eius tumulatum est in *Sepultura.* Falderensi Ecclesia præsente scilicet Domino Racisburgensi episcopo, & officium consummante. Agebatur ergo intensius memoria boni patris tam in Faldera quàm in Cuzelina. Fuitque præfixum à curatoribus, quid singulis diebus dari deberet in eleemosyna pro remedio animæ eius. Fuit autem in Cuzelina sacerdos *Volckhardus.* quidam Volchardus nomine, minister mensæ, quique primus ad Falderam cum Domino Vicelino venerat, industrius in actionibus extrinsecis. Hic ergo eleemosynas pro boni sacerdotis anima constitutas dare neglexit, parcus in rebus supra *Spectrum.* quàm necesse esset. Apparuit ergo venerabilis Pontifex mulieri cuidam consistenti in pago Sigeberg, circumamictus cultu sacerdotali, dixitque ad eam: Vade & dic Volchardo Sacerdoti, quia impiè agit circa me, subtrahens ea, quæ pro remedio animæ meæ fratrum mihi deuotio supputauit. Cui mulier: Quis, inquit, Domine vitam vobis atq; linguam donauit? Nonne fama latius percrebuit, vos multis diebus vel annis lingua priuatum, postremo etiam morte defunctum? Vnde ergo hæc? Quam ille blando vultu consolans: Ita est, ait, vt loqueris, sed hæc melius nunc instaurata recepi. Nuncia ergo memorato sacerdoti, vt celerius adimpleat, *† D. pro.* quod subtraxit, quin etiam hoc adiunges, vt nouem officia expleat † post me. Et his dictis recessit. Vbi ergo nunciata sunt hæc sacerdoti, abijt Falderam consulere super verbo hoc. Interrogatus autem, confessus est culpam, iuxta sermonem viri *Scrupulus auctoris.* Dei, promisitque meliorationem. Porrò de nouem officijs post eum à sacerdote complendis, nobis diuersa commentantibus, veritas incognita fuit, sed rei euentus verbum quod latebat, citius aperuit. Idem enim presbyter, nouem post episcopum hebdomadibus vixit, declaratumque est septimanas officijs præsignatas. Sed *Eppo.* & hoc commemorare deuotio persuadet, quòd vir clarissimus Eppo, Pontifici pro vitæ reuerentia valde familiaris existens, inconsolabiliter lugebat pro defuncti patris absentia. Quod cum multis diebus ageret, sæpe dictus Pontifex virgini cui- *Somniũ monasticum.* dam castæ & simplici in somnis astitit dicens: Dic fratri nostro Epponi, quatenus cesset flere, quia bene sum, & fletibus eius condoleo, ecce enim lacrymas eius in vestibus meis porto. Dixerat hæc, & ostendit ei vestem niuei candoris totam la- *† D. profusam.* crymis † infusam. Quid dicam de illo nobis notissimo, cuius supprimo nomen, ita enim placuit, eo quòd adhuc superstes sit, & habitet in Faldera, velitq; latere. Hic *ἔκστασις.* post mortem Pontificis necdum expletis triginta diebus, audiuit eum in visione dicentem, repositam sibi requiem cum famosissimo illo Bernhardo Clareuallensi. Cui cùm diceret: Vtinam vos essetis in requie, ille respondit: Sum, Dei gratia, & *† P. postea.* vos quidem credidistis me mortuum. Ego autem viuo, & semper † præterea vixi. Grata profectò nec onerosa fiet deuoto lectori vnius adhuc rei descriptio, quam ** P. nostri.* in laudem Dei, & commendationem Pontificis * gestam, multorum probat memoria. Erat in Falderensi Parochia in villa quæ dicitur Horgene, matrona quæ- *Horgene. Adelburgis.* dam Adelburgis nomine, Pontifici propter vitæ simplicitatem admodum familiaris. Hanc postmodum luminibus orbam, venerabilis pater consolari frequentius assueuit, adhortans eam, virgam paternæ correptionis patienter sustinere, nec deficere in tribulationibus, oculos scilicet ei in cœlo repositos esse repromittens. Post transitum ergo Pontificis vix annus emensus est, viditque mulier illa in visione nocturna, assistentem eum sibi, & de statu salutis ipsius solicitè percunctantem. Cui illa, Quæ mihi, inquit, salus, quæ in tenebris sum, & lumen non video. Vbi quæso Domine consolationes tuæ, quibus oculos meos in cœlo repositos dicebas? Ego autem protrahor in hac miseria, & cæcitas inueterata perdurat. No- *Somniũ miraculosum.* li, ait, diffidere de gratia Dei nostri. Statimque prætendens * signum venerabile ** P. dextra.* Crucis oculis eius impressit, adhibens benedictionem. Mane ergo facto euigilans fœmina, sensit ex operatione Dei cum tenebris noctis pulsas tenebras cæcitatis. Tunc

tatis. Tunc exiliens è strato mulier, prona cecidit in terram, exclamans in gratiarum actione, & dedignata ducem, proprios direxit gressus ad Ecclesiam, pulchrum de illuminatione sua præbens spectaculum omnibus notis & amicis. Fecitque postmodum de manu propria velum ad operiendum sepulcrum Pontificis in testificationem & monumentum illuminationis suæ. Multa quidem & alia fecit Dominus per virum hunc laudabilia, dignaque relatu, quæ non sunt scripta in libro hoc. Faldera ergo, Pontificis magni lætetur honore, Virtutes animo contegat ossa solo. Vos quoque qui resideris in architriclinio Ecclesiæ Lubikanæ, excipite virum hunc, virum, inquam, quem mera narratione vobis propino, ideo vtique mera, quia vera. Neque enim hoc dissimulare penitus valebitis, quia primus in ciuitate vestra noua, erexit lapidem in titulum fundens oleum desuper.

Vicelini epitaphium.

CAPVT LXXX.

POst transitum Vicelini Episcopi fratres de Faldera recesserunt à subiectione Aldenburgensis episcopatus, ob laboris fastidium, & elegerunt sibi præpositum Dominum Epponem, virum sanctum. Porrò episcopalis electio Domino Duci reseruata est. Fuit autem eo tempore Sacerdos quidam Geroldus nomine, Sueuia natus, parentibus non infimis, Capelanus Ducis, scientia diuinarum scripturarum adeò imbutus, vt neminem in Saxonia videretur habere parem, in corpore pusillo magnanimus, Magister scholæ in Brunswich, & Canonicus vrbis eiusdem, familiaris Principi propter continentiam vitæ. Præter mundiciem enim cordis Deo cognitam, castissimus habebatur in corpore. Propositum ergo habens habitum assumendi monachicum in loco qui dicitur Radegeshusen sub obedientia Abbatis Conradi, ad quem ipsi erat germanus sanguis & amor: Hærebat autem in curia Ducis, corpore magis quàm animo. Vbi ergo fama vulganit Vicelinum episcopum obijsse, Domina Ductrix allocuta est Geroldum sacerdotem, Si tibi propositum est seruiendi Deo sub austeritate vitæ, assumito tibi laborem vtilem & lucrosum, & perge in Slauiam, & sta in opere, in quo fuit Vicelinus Episcopus: hoc enim faciens & tibi & alijs proderis. Omne bonum si in commune deductum fuerit, maius bonum est. Accersiuit ergo Domina per literas Ludolfum præpositum de Cuzelina, commendatumque sacerdotem transmisit cum eo in Wagirensem terram, eligendum in Episcopum. Accessitque petitio Principis, cleri plebisque concors electio. Aberat tunc fortè Episcopus, qui consecraret † Episcopum: ille enim Duci ab initio infensus, tunc verò amplius insidiabatur calcaneo eius, eo quòd Dux occupatus esset expeditione Italica, & communita sunt aduersus eum castra Episcopi † Stadhettuorden, Horeborg, Friburg. In diebus illis orientalis Saxoniæ Principes & aliqui de Bauaria, conspirationis vt dicebatur gratia, condixere colloquium, euocatusque Archiepiscopus occurrit eis in saltu Bohemico. Quo postea reditum maturante, vetitus est à Ducensibus redire in Parochiam suam, exclususque mansit toto penè anno in orientali Saxonia. Surgens ergo noster electus, abijt post eum in Saxoniam, quæsitumque reperit apud Marcipolim, Aldenburgensem episcopatum in alteram personam demutare parantem. Enimuero præpositum quendam in partibus illis, bene erga se meritum, hoc honore remunerare decreuerat, magna quædam, sed superuacua de diuitijs huius episcopatus iactirans. Audito ergo aduentu Domini Geroldi, perturbatus est animo, cœpitque velle irritare electionem, prætendens immaturam Ecclesiam, & personis adhuc quasi vacuam, sine sui permissione, nec eligere nec discernere quicquam posse. At nostri ostendere cœperunt, ratum esse opus electionis, quam perfecisset postulatio Principis, concordia cleri, aptitudo personæ. Tunc Archiepiscopus, non est, inqnit, huius temporis vel loci talium explanatio, expediet hanc causam, cùm rediero, Bremense capitulum. Videns ergo electus, Archiepiscopum aduersantem sibi, remisit Ludolfum præpositum, & eos qui cum ipso venerant in Wagiram, ipse verò succinctus abijt in Sueuiam, designaturus Duci

Eppo præpositus Falderensis.
Geroldus, Henrici L. mysta.
Radegeshusium.
Conradus Abb.
Geroldus antistes Aldenburg designatus.
† P. eiectũ.
Hartuicus Archiepisc. inuidentia.
† P. Staden, Vorden.
Conspiratio in Henricum L.
Pœna curiositatis.
Marcipolis, Merseburg.
Iactantia.
Malitia.
Ludolfus.
Henricus L.

Geroldi in itinere Italico periculum.

per nuncium suum de statu suo. Cui Dux remandauit, vt celerius veniret in Longobardiam, veluti processurus cum ipso Romam. Quo mandatis parente, in exeundo Sueuia, incursatus est à latronibus, amissoque viatico, gladio grauiter vulneratus in frontem est. Nec his præpeditus, vir æstuantis animi, profectus est itinere cœpto, perueniensque Terdonam, vbi erant castra regis, benignè susceptus est à Duce & amicis eius. Porrò rex & vniuersi Principes expugnabant Terdonam, & obsessa est ciuitas diebus multis. Ad vltimum capta ciuitate, fecit deponi muros eius, & adæquari solo. Inde proficiscente exercitu, fecit Dux episcopum nostrum comitari secum in Italiam, vt offerret eum Domino Papæ. Miserunt ergo Romani legatos ad regem in castra, qui dicerent ei paratum esse Senatum, & vniuersos ciues vrbis, ad excipiendum eum cum triumphalibus pompis, siquidem Imperatorio more sese exhibuisset. Quo percunctante modum, quo sese exhibere deberet, illi aiunt, Regem propter Imperiale fastigium Romam venientem decet venire more suo, hoc est, in curru aureo, purpuratum, agentem præ curribus suis tyrannos bello subactos, & diuitias gentium. Præterea oportet eum honorare vrbem, quæ caput orbis est, & mater imperij, & dare senatui quæ edictis præfixa sunt, videlicet † quindecim millium libras argenti, vt per hoc suscitentur animi senatus ad beneuolentiam, & exhibeant ei honorem triumphalem, & quem electio principum Regni creauit Regem, autoritas senatus perficiat Cæsarem. Tunc rex subridens, grata, inquit, promissio, sed cara emptio. Magna requiritis, ô viri Romani, de exinanita camera nostra. Puto autem quia occasiones quæritis aduersum nos, imponendo non imponenda. Consultius verò agitis, si his omissis, amicitiæ potius nostræ quàm armorum cœperitis experimentum. At illi pertinacius instabant, dicentes: iura ciuitatis nullatenus irritanda, sed gerendum morem senatui, alioquin aduentanti claustra vrbis obijcienda.

Dertona à Cæs. capta murisnudatur.

Stolida Romanorum legatio.

† D. viginti mill.

CAPVT LXXXI.

Adrianus III. Papa.

His auditis, Rex missa legatione per summos & honorabiles viros, accersiuit Dominum Adrianum Papam in castra, propter participationem consilij. Siquidem Romani Papam in multis offenderant. Veniente ergo eo in castra, Rex festinus occurrit, & descendenti de equo tenuit strepam, duxitque per manum eum in tentorium. Facto autem silentio, locutus est Dominus Bauembergensis Episcopus verbum ex ore regis & principum, dicens: Honorabilem sanctitatis tuæ præsentiam, Apostolice Pontifex, sicut iamdudum sitienter desiderauimus, ita nunc lætanter suscipimus, gratias agentes omnium bonorum largitori Deo, qui nos deduxit & adduxit in hunc locum, & sanctissima visitatione tua dignos fecit. Notum ergo tibi esse cupimus, Reuerende pater, quia omnis hæc Ecclesia de finibus orbis propter honorem regni collecta, adduxerunt Principem suum ad tuam beatitudinem, prouehendum ad culmen imperialis honoris, virum nobilitate generis conspicuum, animi prouidentia instructum, victorijs fœlicem, præterea etiam in his quæ ad Deum pertinent præpollentem, obseruatorem sanæ fidei, amatorem pacis & veritatis, cultorem sanctæ Ecclesiæ, super omnia verò sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quam amplexatur vt matrem, nihil negligens eorum, quæ ad honorem Dei, & Apostolorum Principis exhibenda maiorum iubet traditio. Dat huic rei credulitatem humilitas nunc exhibita. Enimuero venientem te suscepit intrepidus, & applicitus sanctissimis vestigijs tuis, fecit ea quæ iusta sunt. Restat ergo Domine pater, vt & tu circa ipsum peragas ea quæ tua sunt, vt ea quæ de plenitudine culminis Imperialis ei desunt, per Dei gratiam tuo opere suppleantur. Ad hæc Dominus Papa respondit: Verba sunt, frater, quod loqueris. Dicis Principem tuum condignam beato Petro exhibuisse reuerentiam. Sed beatus Petrus ma-

Ad eundem Bambergensis de Cæs. & principum sententia oratio.

trus magis videtur inhonoratus: denique cùm dexteram deberet tenere ſtrepam, teouit ſiniſtram. Hæc cùm per interpretem regi nunciata fuiſſent, humiliter ait: Dicite ei, quia defectus hic, non fuit deuotionis ſed ſcientiæ. Non eoim tenendis ſtrepis magnopere ſtudium dedi: enimuero ipſe, vt memini, primus eſt cui tale obſequium † dependi. Cui Dominus Papa, Si quod facilimum fuit, propter ignorantiam neglexit, qualiter putatis expediet maxima: Tunc rex aliquantiſper motus, ait: Vellem melius inſtrui, vnde mos iſte inoleuerit, ex beneuolentia, an ex debito? Si ex benenolentia, nil cauſari habet Dominus Papa, ſi vacillauerit obſequium, quod de arbitrio, non de iure ſubſiſtit. Quod ſi dicitis, quia ex debito primæ inſtitutionis hæc reuerentia debetur principi Apoſtolorum, quid intereſt inter dexteram ſtrepam & ſiniſtram, dum modò ſeruetur humilitas, & curuetur Princeps ad pedes ſummi Pontificis. Diu itaque, acriterque diſputatum eſt. Poſtremo diſceſſerunt ab inuicem ſine oſculo pacis. Timentes ergo ij, qui columnæ regni eſſe videbantur, ne fortè rebus inactis, fruſtra laboraſſent, multa perſuaſione euicerunt cor regis, vt Dominum Papam reuocaret in caſtra. Quem redeuntem ſuſcepit rex integrato officio. Omnibus autem exhilaratis, & conuentioni adgaudentibus, dixit Dominus Papa: Adhuc ſupereſt, quod facere debeat Princeps veſter. Requirat beato Petro Apuliam, quam Willehelmus Siculus per vim poſſidet. Quo facto, veniat ad nos coronandus. Reſponderunt Principes, dicentes: Diu eſt quo fuimus in caſtris, * & tu dicis, tibi Apuliam requiri, & ſic demum ad conſecrationem veniri? Dura ſunt hæc, & ſupra vires noſtras. Quin potius impleatur opus conſecrationis, vt pateat nobis reditus patriæ, reſpiremuſque paululum de labore: poſtmodum * expediti redibimus, expleturi quod nunc faciendum reſtat. Moderante ergo Deo, ſub quo curuantur qui portant orbem, ceſſit Apoſtolicus, & aſſenſus eſt poſtulationi Principum. Factaque concordia, aſſederunt in conſilio, acturi de introitu vrbis, & cauendis inſidijs Romanorum. Eo tempore acceſſit Dux noſter ad Dominum Papam, rogans eum pro conſecratione Aldenburgenſis electi: Qui cum modeſtia recuſauit, dicens, Libenter ſe facere poſtulata, ſi poſſet fieri ſine iniuria metropolitani. Nam Dominus Hammenburgenſis Papam literis præuenerat, rogans eum abſtinere huic conſecrationi, quæ ſibi verecunda foret.

Faſtus & arrogantia Papalis.
† D.impendi.
Criminatio iniquiſſ.
Purgatio iuſtiſſ.
Pertinacia.
Papa Apuliam rob. at. Wilhelmum Siculum.
* P. deſunt nobis ſtipendia.
* D.magis.
Henricus L. intercedit ad Papam pro Geroldo.

Cùm ergo appropinquarent vrbi, miſit rex clàm noctu nongentos loricatos ad domum beati Petri, vnà cum legatis Domini Papæ, qui perferentes mandata ad cuſtodes, intromiſerunt milites per poſticum infra domum & † arces. Mane ergo facto venit rex cum omni exercitu, præcedenſque Dominus Papa eum Cardinalium numero, ſuſcepit eum ad gradus, & intrantes domum beati Petri, aggreſſi ſunt opus conſecrationis. Porrò miles armatus ſtabat circa templum & ædem, obſeruans regem quouſque conſummarentur myſteria. Poſtquam autem perfectum eſt in eo opus Auguſtæ dignitatis, egreſſus eſt muros vrbis, & miles laſſitudine grauis cibo refectus eſt. Inter prandendum, Lateranenſes, facta eruptione, tranſgreſſi ſunt Tyberim, & primum quidem caſtra Ducis, quæ muris erant contigua, turbauerunt, vociferanſque exercitus de caſtris proruit ad obſiſtendum. Et factum eſt bellum potens in illa die. Ille Dux noſter fortiter dimicauit in capite. Romani victi paſſi ſunt ruinam magnam. Poſt factam victoriam, magnificatum eſt nomen Ducis, ſuper omnes qui erant in exercitu. Volens ergo Dominus Papa hoaorare eum, tranſmiſit ei munera, præcepitque nuncio, dicens: Dic ei, quia craſtina, ſi Dominus voluerit, electum eius conſecrabo. Et lætatus eſt Dux de promiſſione. Mane ergo facto, fecit Dominus Papa publicam ſolennitatem, & conſecrauit nobis Epiſcopum eum magna gloria.

† D.arcem.
Fredericus I. inauguratio.
Lateranenſium ſeditioſam Cæſarianos eruptio.
Henrici L. virtus bellica.
Gloria.
Geroldus inauguratur à Papa.

CAPVT LXXXII.

Verona. *Athesis.* *† D. ruptus.* *Clusa seu fauces.* *Seditiosus Veronensium conatus.* *Animaduersio iusta.*

REductis ergo Romanis in gratiam Papæ, Cæſaris expeditio retorſit iter ad reditum, & deſerentes Italiam venerunt in Longobardiam. Qua nihilominus poſtpoſita, venerunt Veronam, vbi contigit Cæſarem cum exercitu graue incurriſſe diſcrimen. Siquidem Veronenſium lex eſt, Imperatori Longobardiam egredienti, pontem nauibus ſternere in flumine, quod dicitur Edeſa, cuius impetus inſtar torrentis violentus, nemini vadoſus eſt. Cùm ergo tranſiſſet exercitus, ſtatim pons ille à fluminis impetu † raptus eſt. Properanſque exercitus, venit ad anguſtiam viæ, cui Cluſa nomen eſt, vbi inter ſcopulos cœlo contiguos, iter adeo inter arctum trahitur, vt duobus pariter incedentibus, commeatum vix præbeat. At Veronenſes ſupercilium montis occuparant: miſſiſque iaculis, neminem tranſire ſinebant. Requirebant autem ab Imperatore, quid pro ſalute ſuimet atque ſuorum dare vellet. Cæſar ergo tam flumine quàm montibus vndique cinctus, incredibile dictu eſt, qualiter animo conſternatus fuerit: Ingreſſusque tabernaculum, diſcalciatus pedes, adorauit coram viuifico ligno crucis Domini. Nec mora, diuinitus inſpiratus inuenit conſilium. Fecit ergo vocari eos, qui de Verona ſecum erant, & ait ad illos: Oſtendite mihi callem abſconditum, qui ducit in ſupercilium montis, alioquin iubebo effodi oculos veſtros. At illi timentes, detexerunt ei abditos aſcenſus montis, ſtatimque conſcendentes fortiſſimi militum ſuperuenerunt hoſtibus à tergo, & diſiectos pugna, comprehenderunt nobiles eorum, & perduxerunt eos in conſpectum Cæſaris. Qui fecit eos ſuſpendio affici. Sicque remotis offendiculis, exercitus perrexit itinere ſuo.

CAPVT LXXXIII.

Geroldi antistitis in Germaniam & ad munus suum reditio. *Difficultates.* *Buzoe.* *Hartuici Archiepis. fastus.* *Cum Geroldo iurgium.*

POſt hæc Epiſcopus noſter, accepta à Duce licentia, ſeceſſit in Sueuiam, vbi venerabiliter ab amicis ſuſceptus, & per dies aliquot retentus, diuertit in Saxoniam. Deinde tranſmiſſa Albia venit in Wagiram, ingreſſurus laborem, cui mancipatus fuerat. Denique ingreſſus epiſcopatum, non inuenit ſtipendia, quibus vel ad vnum menſem ſuſtentari poſſet. Siquidem Falderenſis domus poſt mortem beatæ memoriæ Vicelini epiſcopi, commodo ſimul & quieti conſulens, ad Hammenburgenſem Eccleſiam ſeſe tranſtulerat. At Ludolfus præpoſitus & fratres in Hogereſtorph ſatis ſibi eſſe iudicabant, vt Epiſcopum ingredientem & egredientem hoſpitio colligerent. Sola domus Buzoe ſtipendijs epiſcopalibus deſeruiebat, vacua admodum & inculta. Viſitans ergo Epiſcopus & alloquens filios Eccleſiæ ſuæ, regreſſus eſt ad Albiam, locuturus Archiepiſcopo, penes Staden. Quem cùm Archiepiſcopus ob faſtum elationis diutius protraheret, eſſetque difficilis admiſſio, dixit epiſcopus noſter ad Abbatem de Reddegeshuſen, & cæteros, qui ſecum venerant: Quid hîc reſidemus fratres? Eamus videre faciem hominis. Et nil trepidans, ingreſſus eſt ad Principem: accepitque oſculum ſine verbo ſalutationis. Ad quem noſter epiſcopus, mihi, ait, non loquimini? Quid peccaui, vt non merear ſalutari? Demus, ſi placet, arbitros, qui iudicent inter nos. Veni, vt ſcitis, Marcipolim, poſtulaui benedictionem, & renuiſtis. Neceſſitate ergo compulſus abij Romam; impetraturus ab Apoſtolica ſede, quæ mihi negata ſunt à vobis. Iuſtior ergo mihi eſt iraſcendi ratio, qui mihi oneroſam itineris huius neceſſitatem impoſuiſtis. Ad quem Archiepiſcopus: Quæ, inquit, tam ineuitabilis cauſa vos propulit Romam, ad ſubeundum viæ laborem & expenſas ſumptuum? An quia in regione longinqua poſitus, poſtulationem

tionem vestram ad faciem Ecclesiæ nostræ distuli? Distulistis, ait noster Episcopus, veluti infirmaturus causam nostram. hoc enim, vt verum fateamur, verbis apertius prosecutus estis. Sed gloria Deo, qui perfecit nos in ministerio suo, laboriosa quidem sed grata assecutione. Tunc Archiepiscopus, Apostolica, inquit, sedes, potestate sua, cui certè obniti non possumus, vsa est in consecratione vestri, quæ ad nos iure spectabat. Sed huic iniuriæ rursus prouidit remedium, designando nobis per literas, nihil in hoc facto authoritati nostræ de vestra subiectione subtractum. Respondit Episcopus: Scio quidem, nec diffiteor hoc ita esse vt dicitis, & ob hoc ipsum veni, vt exhibeam me in his quæ digna sunt vobis, vt sopiantur discordiæ, & instaurentur ea quæ pacis sunt. Iustum quoque arbitror, vt nobis quæ subiecta sunt sentientibus, prouideatis sustentationis adminiculum. Militantibus enim debentur subsidia. Et his dictis statuerunt ad inuicem amicitias, promittentes alterutrum in necessitatibus opem vicariam. Inde digrediens episcopus noster Geroldus, abijt Bremam, occursurus Duci. Ille enim offensus Fresonibus, qui dicuntur Rustri, venit Bremam in Calendis Nouembris, & fecit comprehendi quotquot ad forum venerant, & substantias eorum diripi. Interrogatus autem à Duce Præsul noster, qualiter susceptus fuerit ab Archiepiscopo, locutus est bona de eo, & studuit lenire animum eius circa † Episcopum. Inueteratæ enim inimicitiæ, quæ dudum fuerant inter eos, eo tempore inuenerunt locum grassandi, eo quòd Archiepiscopus omisisset Italicam profectionem, transgressor iuramenti, essetque reus maiestatis. Vnde etiam Legatus Imperatoris veniens Bremam, occupauit omnes curtes Episcopales, & quæcunque repetisset, addidit fisci iuribus. Idem factum est Othelrico, Halberstatensi Episcopo. Redeuntem ergo Ducem Brunswig prosecutus est noster Episcopus, & egit cum eo festum natalis Domini. Quo expleto, redijt Episcopus in Wagiram assumpto germano suo Abbate de Redegeshuse, & abijt Aldenburg, acturus diem solennem Epiphaniæ in loco Cathedrali. Erat autem vrbs deserta penitus, non habens mœnia * nisi habitatorium paruulum, quod sanctæ memoriæ Vicelinus ibidem erexerat. Illic in asperrimo frigore † in cumulo niuis officium peregimus. Auditores nulli de Slauis, præter Pribizlaum, & paucos admodum. Expletis mysterijs sacris, rogauit Pribizlaus vt diuerteremur in domum suam, quæ erat in † loco remotiori. Et excepit nos cum magna alacritate, fecitque nobis conuiuium lautum. Mensam nobis appositam viginti fercula cumularunt. Illic experimento didici, quod antè fama vulgante cognoui, quia nulla gens honestior Slauis in hospitalitatis gratia. In colligendis enim hospitibus omnes quasi ex sententia alacres sunt, vt nec hospitium quenquam postulare necesse sit. Quicquid enim agricultura, piscationibus seu venatione conquirunt, totum in largitatis opus conferunt, eo fortiorem quemque quo profusiorem iactitantes, cuius ostentationis affectatio multos eorum ad furta vel latrocinia propellit. Quæ vtique vitiorum *, apud eos quidem venialia sunt: excusantur enim hospitalitatis palliatione. Slauorum enim legibus accedens, quod nocte furatus fueris, crastina hospitibus disperties. Si quis verò, quod rarissimum est, peregrinum hospitio remouisse deprehensus fuerit, huius domum vel facultates incendio consumere licitum est, atque in id omnium vota pariter conspirant, illum inglorium, illum vilem, & ab omnibus exibilandum dicentes, qui hospiti † partem negare non timuisset.

Reconciliatio.

Frisii Rustri ab Henrico L. mulctati.

Geroldus φιλόνουχος.

† P. Archiepisc.

Hartuicus Archiepisc. reus maiestatis mulctatur.

Vdalricus antistes Halberstad.

Aldenburg.

* P. vel habitatorem, nisi sanctuarium paruul.

† P. inter cumulos.

Pribizlaus Obotritus.

† P. oppido.

Epulum Geroldo datū.

Slauorū hospitalitas.

* D. genera.

† P. panem.

CAPVT LXXXIIII.

MAnentes autem apud Regulum nocte illa, cum die ac nocte subsequenti, transiuimus in vlteriorem Slauiam, † hospitati apud potentem quendam,

† P. hospitaturi.

Thessemar Slauus.

cui nomen Thessemar: is enim nos accersierat. Accidit autem vt in transitu veniremus in nemus, quod vnicum est in terra illa: tota enim in planiciem sternitur. Illic inter vetustissimas arbores vidimus sacras quercus, quæ dicatæ fuerant Deo terræ illius Prouen, quas ambiebat atrium & sepes accuratior lignis constructa, continens duas portas. Præter penates enim & idola quibus singula oppida redundabant, locus ille sanctimonium fuit vniuersæ terræ, cui flamen & feriationes & sacrificiorum varij ritus deputati fuerant. Illic enim secunda feria populus terræ cum flamine & Regulo conuenire solebant propter iudicia. Ingressus atrij omnibus inhibitus nisi sacerdoti tantùm, & sacrificare volentibus, vel quos mortis vrgebat periculum: his enim minimè negabatur asylum. Tantam enim sacris suis Slaui exhibent reuerentiam, vt ambitum fani nec in hostibus sanguine pollui sinant. Iurationes difficilimè admittuntur. Nam iurare apud Slauos quasi periurare est, ob † inuicem Deorum iram. Est autem Slauis multiplex idololatriæ modus: non enim omnes in eandem superstitionis consuetudinem consentiunt. Hi enim simulacrorum imaginarias formas prætendunt de templis, veluti Plunense idolum, cui nomen Podaga: alij syluas vel lucos inhabitant, vt est Proue Deus Aldenburg, quibus nullæ sunt effigies expressæ. Multos & duobus vel tribus vel eo amplius capitibus exculpunt. Inter multiformia verò Deorum numina, quibus arua, syluas, tristitias, atque voluptates attribuunt, non diffitentur vnum Deum in cœlis cæteris imperitantem, illum præpotentem cœlestia tantùm curare. Hos verò distributis officijs obsequentes de sanguine eius processisse, & vnumquenque eo præstantiorem, quo proximiorem illi Deo Deorum. Venientibus autem nobis ad nemus illud & prophanationis locum, adhortatus est nos Episcopus, vt valenter accederemus ad destruendum lucum. Ipse quoque desiliens equo, contriuit de conto insignes portarum frontes, & ingressi atrium, omnia septa atrij congessimus circum sacras illas arbores, & de strue lignorum iniecto igne fecimus pyram, non tamen sine metu, ne forte tumultu incolarum * obrueremur, sed diuinitus protecti sumus. Posthæc diuertimus ad hospitium, vbi Thessemar suscepit nos cum magno apparatu. Nec tamen dulcia vel iucunda nobis fuerunt Slauorum pocula, eo quòd videremus compedes, & diuersa tormentorum genera, quæ inferebantur Christicolis de Dania aduectis. Aspeximus illic sacerdotes Domini captiuitatis diutina detentione maceratos, quibus episcopus nec vi nec prece subuenire poterat. Proxima die Dominica conuenit vniuersus populus terræ ad forum Lubicense, & veniens Dominus Episcopus habuit verbum exhortationis ad plebem, vt relictis idolis, colerent vnum Deum qui est in cœlis, & percepta baptismatis gratia, renunciarent malignis operibus, prædis scilicet & interfectionibus Christianorum. Cumque perorasset ad plebem, Innuentibus cæteris, ait Pribizlaus: verba tua, ô venerabilis Pontifex, verba Dei sunt & saluti nostræ congrua. Sed qualiter ingrediemur hanc viam, tantis malis irretiti? Vt enim intelligere possis afflictionem nostram, accipe patienter verba mea: Populus enim quem aspicis, populus tuus est, & iustum est nos tibi pandere necessitatem nostram. Porrò tui iuris erit compati nobis. Principes enim nostri tanta seueritate grassantur in nos, vt propter vectigalia & seruitutem durissimam, melior sit nobis mors quàm vita.

*[Margin: Lucus & asylum dea Proue. — Ædes sacra Slauis inuiolabiles. — † D. vindicem. — Iurisiurandi religio. — Diuersi Slauorum religionum ritus. — Podaga. — Slauorum Deus Deorum, & ex hoc cælestis soboles. — Geroldus lucum deruens incendit. — * D. lapidibus. — Thessemar. — Dani captiui in Slauia. — Lubeca. — Geroldi concio sacra. — Pribislaus Obotritus pro populo verba facit.]*

Ecce hoc anno, nos habitatores breuissimi anguli huius, has mille Marcas duci persoluimus: porrò Comiti tot centenaria, & necdum euicimus, sed quotidie emungimur & premimur, vsque ad exinanitionem. Quomodo ergo vacabimus huic religioni nouæ, vt ædificemus Ecclesias, & percipiamus baptisma, quibus quotidiana indicitur fuga? Si tamen locus esset quo diffugere possemus. Transeuntibus enim Trauenam, ecce similis calamitas illic est: Venientibus ad Panim fluuium, nihilominus ad-

[Margin: Tributa Slauorum. — Christianismus ob exactiones immodicas repudiatur.]

nus adest. Quid ergo restat, quàm vt omissis terris feramur in mare, & habitemus cum gurgitibus? Aut quæ culpa nostra, si pulsi patria, turbauerimus mare, & acceperimus viaticum à Danis siue institoribus, qui mare remigant? Nonne principum erit hæc noxa qui nos propellunt? Ad hæc Dominus Episcopus ait: Quod principes nostri hactenus abusi sunt gente vestra, non est mirandum. non enim multum se delinquere arbitrantur in idololatris, & in his, qui sunt siue Deo. Quin potius recurrite ad ritum Christianitatis, & subijcite vos creatori vestro: sub quo curuantur, qui portant orbem. Nonne Saxones & cæteræ gentes quæ Christianum nomen habent, degunt cum tranquillitate, contenti legitimis suis? Vos verò soli, sicut ab omnium discrepatis cultura, sic omnium patetis direptioni. Et ait Pribizlauus, Si Domino Duci, & tibi placet, vt nobis cum Comite eadem sit culturæ ratio, dentur nobis iura Saxonum in prædijs & reditibus, & libenter erimus Christiani, ædificabimus Ecclesias, & dabimus decimas nostras. Posthæc abijt Episcopus noster Geroldus ad Ducem propter colloquium prouinciale, quod laudatum fuerat Ertheneburg, & euocati venerunt illuc Reguli Slauorum ad tempus placiti. Tunc adhortante Episcopo, Dux habuit verbum ad Slauos de Christianitate. Ad quem Niclotus Regulus Obotrirorum ait: Sit Deus qui in cœlis est, Deus tuus, esto tu Deus noster, & sufficit nobis. Excole tu illum, porrò nos te excolemus. Et corripuit eum Dux de verbo blasphemiæ. De promotione verò episcopatus & Ecclesiæ, nihil amplius eo tempore actum est, eo quòd * nuper Italia rediens, totus quæstui deditus esset. Camera enim erat inanis & vacua. Redeuntem ergo Ducem Brunswig prosecutus est *, & mansit apud eum diebus multis. Dixitque ad Ducem: Ecce iam toto anno in curia vestra sum & sic vobis oneri: In Wagiram quoque veniens non habeo quod manducem. Cur ergo imposuistis mihi onus nominis huius vel officij? Melius mihi multo fuit antea quàm nunc. His prouocatus Dux, accersiuit Comitem Adolfum, & habuit cum eo rationem de trecentis mansis, qui oblati fuerant in dotem Episcopij. Tunc designauit Comes Episcopo in possessionem, Vthinæ & Gamalæ, cum appendicijs eorum. Insuper prædio quod dicitur Bozoe, adiecit duas villas, Gothesuelde & Wobitze. In Aldenburg quoque dedit ei prædium commodum satis & adiacens foro. Et ait Comes: Eat Dominus Episcopus in Wagitam, & adhibitis viris industrijs, æstimari faciat prædia hæc; quod defuerit de trecentis mansis, ego supplebo; quod superfuerit, meum erit. Veniens ergo Episcopus, vidit possessionem, & habita inquisitione cum colonis, deprehendit prædia hæc, vix centum mansos continere. Quamobrem Comes fecit mensurari terram funiculo breui, & nostratibus incognito, prætereà paludes & nemora funiculo mensus est. Et ita fecit maximum agrorum numerum. Perlata ergo causa ad Ducem, adiudicauit Dux Episcopo dari mensuram iuxta morem terræ huius, nec mensurandas paludes aut syluas robustiores. Multum ergo laboris adhibitum est in requirendis prædijs his. Non per Ducem, aut Episcopum, requiri potuerunt, vsque in hodiernum diem. Hæc autem, quæ prædixi, conquisiuit Geroldus Episcopus, quotidie insistens Principibus, opportunè, importunè, vt suscitaretur scintilla episcopalis nominis in Wagira. Et ædificauit ciuitatem & forum Vthinæ, fecitque sibi domum illic. Quia autem congregatio Clericorum non habebatur in Aldenburgensi episcopatu, præter eam quæ erat Cuzelinæ, quæ alio nomine dicitur Hogerestorph, annuente duce fecit eos transmigrare Segeberg ad locum primæ fundationis, quatenus in solennitatibus, quando Pontificem oportet esse in populo, haberet in Clero supplementum. Quod licet Ludolfo præposito & fratribus videretur incommodum, propter tumultus fori, cesserunt tamen consilio maiorum, cui refragari locus non erat. Et fecit illic domum episcopus. Inde progrediens adijt Archiepiscopum, cui etiam multa obsequia † dependit, sperans sibi reddi Falderense monasterium, quod antecessor eius & fundasse & possedisse dinosci-

Responsum Geroldi.

Pribislaus efflagitat iura Saxon. & Christianismum à populo defert.

Henricus L. ordinum suorū conuentum agit.

Niclotι Slaui ἀθεότης.

πλεονεξία.

* P. Dux.

* P. Episcopus.

Geroldus aula pertæsus.

Henricus L. ad eundem respectus.

Possessiones ab Adolfo traditæ.

πλεονεξία.

ἐπιχώρια.

Vthina.

Cuzelinense collegium postliminio Segebergam reductum.

Ludolfus præpositus.

† D. impendit.

Geroldus frustra repetit monasterium Falderense.

tur. Sed Archiepiſcopus in partem Eccleſiæ ſuæ pronior, callidis ſponſionibus deduxit virum, promittens ac inducians, ac tempus redimens. Mandauit autem *Eppo.* reuerendiſſimo viro Epponi præpoſito, ne penitus retraheret manum à ſubſidio nouellæ Eccleſiæ huius, ſed ſubueniret Epiſcopo, tam in perſonis quàm in cæteris adiumentis. *Bruno.* Quamobrem Epiſcopus noſter accerſiuit de Faldera Brunonem ſacerdotem. Is enim defuncto Vicelino, Slauia deceſſerat, & tranſmiſit eum Aldenburg, vt curaret ſalutem populi illius. Ad quod nimirum opus ille diuino ſuſcitabatur inſtinctu. *Somnium ominoſum.* Viderat namque nocturna viſione Chriſmale in manibus ſuis, de cuius operculo ſuccreuerat nouella plena viroris, quæ confortata validam creuit in arborem. *† P. euenit.* Quod nimirum pro ſententia eius ita † obuenit. Statim enim vt venit Aldenburg, aggreſſus eſt opus Dei cum magno feruore, & vocauit gentem Slauorum ad regenerationis gratiam, ſuccidens lucos & deſtruens ritus ſacrilegos. Et quia caſtrum & ciuitas, quæ olim Eccleſia & ſedes cathedralis fuerat, deſerta erat, obtinuit apud Comitem, vt fieret * Saxonum colonia, & eſſet ſolatium ſacerdoti de populo cuius noſſet linguam & conſuetudinem. ** P. illic. Aldenburgum inſtauratum colonia Saxonica.* Et factum eſt hoc nouellæ Eccleſiæ non mediocre adiumentum. Siquidem ædificata eſt Eccleſia honeſtiſſima in Aldenburg, libris, & ſignis & cęteris vtenſilibus copioſè † ordinata. *† P. adornata.* Et reſtauratus eſt cultus domus Dei in medio nationis prauæ ac peruerſæ, anno quaſi nonageſimo poſt excidium prioris Eccleſiæ, quòd contigit occiſo Godeſcalco, pio Principe. *Eius vaſtitas à Godeſcalci cæde. Fani dedicatio.* Et dedicata eſt Eccleſia à pontifice Geroldo in honore ſancti Ioannis Baptiſtæ, aſtante & omnem deuotionem adhibente nobili Comite Adolfo, & Domina Mechtildi eius piiſſima coniuge. *Adolfus C. Mechthildis Vxor.* Et præcepit Comes populo Slauorum, vt transferrent mortuos ſuos tumulandos in atrium Eccleſiæ, & vt conuenirent in ſolennitatibus ad Eccleſiam, audire verbum Dei. Quibus & ſacerdos Dei Bruno iuxta creditam ſibi legationem ſufficienter adminiſtrauit verbum Dei, habens ſermones conſcriptos verbis Slauicis, quos populo pronunciaret opportunè. Et inhibiti ſunt Slaui de cætero iurare in arboribus, fontibus & lapidibus, ſed offerebant criminibus pulſatos ſacerdoti, ferro vel vomeribus examinandos. *Vetus innocentia examen per candens ferrū.* In illis diebus Slaui quendam Danum ſuffixerunt cruci. Quod cùm Bruno ſacerdos renunciaſſet Comiti, ille vocauit eos in cauſam, & damno multauit, tulitque genus illud ſupplicij de terra. *Supplicium crucis ab Adolfo ſublatum.* Videns ergo Geroldus epiſcopus, quia in Aldenburg poſitum eſſet fundamentum bonum, ſuggeſſit Comiti, vt in pago qui dicitur Suſle ſuſcitaretur Eccleſia. Et miſerunt illuc de Falderenſi domo † Deilanum ſacerdotem, cuius ſpiritus ſitiebat labores & pericula in prædicatione Euangelij, miſſuſque venit in ſpeluncam latronum, ad Slauos qui habitant iuxta flumen Crempine. *† D. Alanū. Suſle. Deilanus. Crempine fl.* Erat autem illic piratarum latibulum familiare. Et habitauit inter eos ſacerdos, ſeruiens Domino in fame & ſiti, & nuditate. His ita peractis, opportunū videbatur vt ædificaretur Eccleſia in † Lucelenburg, & Rathecoue, & abierunt illuc epiſcopus & Comes, & ſignauerunt atria ædificandis Eccleſijs. *† D. Luckeboburg. Adolfi et Geroldi concordia.* Creuit ergo opus Dei in Wagirenſi terra, & adiuuerunt ſe Comes & Epiſcopus ope vicaria. Circa id tempus reædificauit Comes caſtrum Plunen, & fecit illic ciuitatem & forum. *Plune. Saxonū per Slauiam colonia.* Et receſſerunt Slaui, qui habitabant in oppidis circumiacentibus, & venerunt Saxones & habitauerunt illic. Defeceruntque Slaui paulatim in terra. Sed & in terra Polaborum multiplicatæ ſunt Eccleſiæ, inſtantia Domini Euermodi Epiſcopi & Henrici Comitis de Raciſburg. *Euermodus. Henricus C. Racesburg.* Veruntamen prædas Slauorum necdum inhibere poterant, ſiquidèm adhuc mare transfretabant, & vaſtabant terram Danorum, nec dum receſſerant à peccatis patrum ſuorum. *Slauorum piratica.*

CAPVT LXXXV.

Scomma in Danos. ſup. cap. 52. DAni ſemper bellis laborantes domeſticis, ad forinſeca bella nullam habuere virtutem. Nam Suein Danorum rex, & victoriarum proſperis ſucceſſibus, & Cæſaris authoritate firmatus in regnum, gente ſua crudeliter abuſus eſt, propter quod vlciſcente Deo, nouiſſima eius infœlici exitu concluſa ſunt. *Sueuonis regis tyrannis.*

ſunt. Videns autem Kanutus æmulus eius, murmur populi aduerſus Suein, miſit & vocauit Waldemarum, qui fuit patruelis & adiutor Suein, & ſociauit eum ſibi, data ei ſorore in coniugio. Certior ergo factus de auxilio eius, innouauit aduerſus Suein conſilia mala. Cùm ergò eſſet Suein rex in Seland, venerunt improuiſi cum exercitu Kanutus & Waldemarus, vt debellarent eum. Ille ergo propter crudelitatem ſuam deſertus ab omnibus, quia non habuit vires confligendi, cũ vxore & familia fugit ad mare, & transfretauit in Aldenburg. * Quo recognito, Comes Adolfus vehementer extimuit, virum ſcilicet potentiſſimum, cuius frenum in maxillis populorum omnium Borealium nationum, repente deiectum. Cupienti ergo tranſire per terram ſuam multam exhibuit Comes humanitatem, diuertitque in Saxoniam ad ſocerum ſuum Conradum, Marchionem de Within, & manſit illic annis ferè duobus. In tempore illo Dux noſter Henricus adijt curiam Ratiſponæ ad recipiendum ducatum Bauariæ. Siquidem Fredericus Cæſar eundem ducatum patruo ſuo abſtulit, & reddidit Duci noſtro, eo quòd fidelem eum in Italica expeditione & cæteris negocijs regni perſenſerit. Et creatum eſt ei nomen nouum, Henricus Leo, Dux Bauariæ & Saxoniæ. Peractis ergo rebus ad votum, Ducem curia redeuntem, adierunt Principes Saxoniæ, interpellantes vt fieret Suein auxilio, & reduceret eum in regnum ſuum. Promiſitque duci Suein pecuniam immenſam. Collecta ergo maxima militia dux noſter hyemali tempore reduxit Suein in Daniam, & ſtatim apertæ ſunt ei ciuitates Sleſwich & Ripa. Non tamen vltra proſperari poterant in negocio. Nam Suein gloriatus * ſæpiſſimè apud Ducem, quia venientem ſe cum exercitu Dani vltrò eſſent excepturi. Quod iuxta ſententiam eius minimè ceſſit. Nullus enim in tota Danorum terra fuit, qui reciperet eum, aut occurreret illi. Sentiens ergo ille, refragari ſibi fortunam, & omnes refugere à ſe, dixit ad Ducem: Caſſus eſt labor noſter, melius eſt, vt redeamus. Quid enim prodeſt ſi vaſtauerimus terram, & ſpoliauerimus innocentes? Volentibus nobis cum hoſtibus confligere, locus non eſt, eo quòd profugiant à nobis, & tranſeant ad interiora maris. Acceptis ergo obſidibus duarum ciuitatum, exierunt Dania. Tunc Suein alia via & conſilio vtens ſtatuit tranſire ad Slauos, & vtens diuerſorio Comitis Lubike, tranſijt ad Niclotum Principem Obotritorum. Præcepitque Dux Slauis in Aldenburg, & in terra Obotritorum, vt adiuuarent Suein. Acceptisque nauibus paucis, venit pacificus in Lalande, & inuenit eos gratulantes de introitu ipſius, eo quòd ab initio fuerint ei fideles. Inde tranſijt in † Feoniam, & addidit eam ſibi. Dehinc procedens in reliquas inſulas minores, donis atque promiſſis addidit ſibi quàm plurimos, cauens inſidias, & contutans ſe in locis firmiſſimis. His ergo recognitis, Kanutus atque Waldemarus venerunt cum exercitu, vt expugnarent Suein, & eijcerent eum de terra. At ille conſederat in Lalande, paratusque ad reſiſtendum, ſimul etiam adiutus firmitate locorum, mediante Domino Helia, Pontifice de Ripa, & Principibus vtriuſque partis, diſcordiæ ad pacem inclinatæ ſunt, & diuiſum eſt regnum in tres partes. Et data eſt Waldemaro Iuthlande, Kanuto Seland, Suein Scone, quæ viris & armis præſtantior eſſe probatur. Cæteras inſulas minores partiti ſunt cuilibet pro ſua opportunitate. Et ne pactiones irritarentur, iuramentorum adhibita ſunt ſacramenta. Poſt hæc Kanutus & Waldemarus fecerunt conuiuium maximum in Selande, in ciuitate, quæ dicitur Roſchilde, & inuitauerunt cognatum ſuum Suein, vt exhiberent ei honorem & recreationem, & conſolarentur eum ſuper omnibus malis, quæ irrogauerunt ei in die hoſtis & belli. At ille pro ingenita ſibi crudelitate, vbi conuiuio aſſedit, & vidit reges conuiuas impauidos, & omni ſuſpicione vacuos, cœpit rimari aptum inſidijs locum. Tertia ergo die conuiuij, cùm iam tenebræ noctis adeſſent, annuente Suein, allati ſunt gladij, & inſilientes regibus incautis, Kanutum repentè confodiunt. At vbi percuſſor † leuauit ictum in caput Waldemari, ille fortius exiliens, lumen excuſſit, & ſaluante Deo, in tenebris elapſus eſt, vno tantùm vulnere ſaucius. Fugiens ergo in Iuthlande, vniuerſam commouit Daniam. Tunc Suein contraxit exercitum de Selande, & inſulis maris, & tranſ-

In eundem Canuti & Waldemari conſpiratio.
* P. euentû.
Adolfi in exulem benignitas.
Conradus Marchio Wetinenſis.
Henricus L. recuperat Bauariam.
Ad eundem interceſſiones pro Suenone.
Expeditio Danica.
Sleſuicum.
Ripa.
* P. fuerat
Suenonis in Daniam.
Pietas in patriam.
Noua belli inſtaurãdi conſilia.
Niclotus Obotritus.
Adolfus C.
Lalande.
† P. Scoãiã.
Feonia.
Waldemarus & Canutus in armis.
Elias antiſtes Ripenſis.
Pacificatio & regni Danici diuiſio.
Roſchilda.
Suenonis perfidia.
Canuti cædes.
† P. librauit.
Waldemarus elapſus arma capit.

fretauit in Iuthlande, vt expugnaret Waldemarum. At ille producto exercitu, occurrit ei in manu valida, & commissum est prælium non longè à Wiberge, & occisus est Suein in die illa, & omnes viri eius pariter, & obtinuit Waldemarus regnum Danorum, & factus est moderator pacis, & filius pacis. Et cessauerunt intestina prælia, quibus multis annis laborauerat Dania. Et composuit amicitias cum Comite Adolfo, & honorauit eum, secundum quod reges fecerunt qui ante eum fuerunt.

Victoria einsdem de Suenone. Regnum in vniuersam Daniam. Amicitia cum Adolfo.

CAPVT LXXXVI.

Incendium Lubecense.

IN diebus illis Lubicensis ciuitas consumpta est incendio, & miserunt institores & cæteri habitatores vrbis ad Ducem, dicentes, diu est, ex quo inhibitum est forum Lubike, autoritate iussionis vestræ. Nos autem hactenus detenti sumus in ciuitate hac, spe recuperandi fori, in beneplacito gratiæ vestræ: sed nec ædificia nostra multo sumptu elaborata nos abire sinebant. Nunc verò consumptis domibus, superuacuum est reædificare in loco, vbi non sinitur esse forum. Da ergo nobis locum construendi ciuitatem, in loco qui tibi placuerit. Rogauit ergo Dux Comitẽ Adolfum, vt permitteret sibi portum & insulam in Lubike. Quod ille facere noluit. Tunc ædificauit Dux ciuitatem nouam super flumen Wochenicze, non longè à Lubike, in terra Racesburg, cœpitq; ædificare & communire. Et appellauit ciuitatem de suo nomine Lewenstat, quod dicitur, Leonis ciuitas. Sed cùm locus ille minus esset idoneus & portu & munimento, nec posset adiri, nisi nauibus paruis, Dux iterato sermone cœpit conuenire Comitem Adolfum, super insula Lubicensi & portu, multa spondens, si volũtati suæ paruisset. Tandem victus Comes, fecit quod necessitas imperabat, & resignauit ei castrum & insulã. Et tunc, iubente Duce, reuersi sunt mercatores cum gaudio, desertis incommoditatibus nouæ ciuitatis, & cœperunt reædificare Ecclesias & mœnia ciuitatis. Et transmisit Dux nuncios ad ciuitates & regna aquilonis, Daniam, Suediam, Norwegiam, † Rugiam, offerens eis pacem, vt haberent liberum commeatum adeundi ciuitatem suam Lubeke. Et statuit illic monetã & teloneum & iura ciuitatis honestissima. Ab eo tempore prosperatum est opus ciuitatis, & multiplicatus est numerus † accolarum eius.

Adolfus C. Levvenstadt. ¶ Imperat, qui rogat, dũ rogat potentior. Lubeca Henrico Leoni permissa instauratur. † P. Ruziã, D. Russiam. † D. incolarum.

CAPVT LXXXVII.

Friderici Cæs. bellum Mediolanense. Henricus L. pacem in finibus suis sancit. Iungit fœdus & amicitiam cum Waldemaro Dano. Niclotus.

HIs fermè diebus accersiuit fortissimus Cæsar Fredericus omnes Principes Saxoniæ in obsidionem Mediolanensis ciuitatis. Opus ergo fuit Ducem nostrũ negocijs publicæ rei solenniter adesse. Quapropter cœpit sopire discordias, quæ erant intra ducatum, sapienter præcauens, ne tumultus aliquis consurgeret in principum cæterorumq; nobilium absentia. Transmissis autem nuncijs, vocauit regẽ Danorum Waldemarum ad colloquium, & iunxit cum eo amicitias. Et rogauit Rex Ducem, vt faceret sibi pacem de Slauis, qui sine intermissione vastabant regnum eius, & pactus est ei amplius quàm mille Marcas argenti. Quamobrem præcepit Dux Slauos in præsentiam suam venire, Niclotũ scilicet & cæteros, & astrinxit eos præcepto & iuramento, vt seruarent pacẽm tam Danis quàm Saxonibus vsque ad reditum suum. Et vt pactiones ratæ essent, iussit omnes piraticas naues Slauorum perduci Lubike, & nuncio suo præsentari. At illi propter solitæ temeritatis ausum, & vicinitatem Italicę expeditionis, paucas admodum naues, & easdem vetustissimas obtulerunt, † ijs quæ bello aptæ erant, callidè retentis. Igitur Comes, per manum seniorum terræ Wagirensis, Marchradum scilicet, & Hornonem, cõuenit Niclotum, & exegit ab eo cum beneuolentia, vt fidem terrę suæ exhiberet illibatam. Quod ille fide digna compleuit. In hunc modum rebus compositis, profectus est Dux in Longobardiam, cum mille, vt aiunt, loricis, habens in comitatu suo Adolfum Comitem, & multos nobiles Bauariæ atq; Saxoniæ. Et peruenerunt ad exercitum Regis, qui obsederat præsidium quod dicitur Crumnæ, pertinens ad Mediolanenses, munitum valde. Et morati sunt toto penè anno in expugnatione prę̨sidij, feceruntq; machinas multas, & ignium iaculationes. Nouissimè expugnato præ-

Fraus hostilis. † P. cæteris. Adolfus cũ Nicloto fœdera renouat. Henrici L. copiæ auxiliares Crumnæ.

to præsidio, Cæsar conuertit exercitum ad Mediolanum, Dux verò accepta licentia, reuersus est in Saxoniam. At Comes Adolfus, rogatus iuit in Angliam, cum cognato suo Domino Reinoldo, Coloniensi electo, qui functus est legatione publica ad regem Anglorum. Et contristati sunt tam Clerus quàm populus terræ nostræ, propter diutinam absentiam boni Patroni. Slaui enim de Aldenburg & Mikilinburg, compotes sui propter absentiam Principum, violauerunt pacem in terra Danorum: fuitque terra nostra in tremore à facie regis Danorum. At noster Episcopus Geroldus, tum per se tum per nuncios iram regis mitigare studuit, inducijs tempus redimens vsque ad aduentum Ducis & Principum. Redeunte ergo Duce & Comite, præfixum est colloquium prouinciale omnibus Marcomannis, tam Teutonicis quàm Slauis, in loco qui dicitur Berenuordæ. Rex quoque Danorum Waldemarus venit vsque ad Ertheneburg, & conquestus est Duci omnia mala, quæ intulerant sibi Slaui præuaricatores mandati publici. Et timuerunt Slaui venire in præsentiam Ducis, eò quòd culpæ suæ essent conscij. Et dedit eos Dux in proscriptionē, & fecit omnes suos paratos esse ad expeditionem tempore messis. Tunc Niclotus videns animum Ducis contra se fixum in malum, proposuit primum irrumpere Lubeke, & misit filios suos eò cum insidijs. Eo autē tempore habitauit Lubekę sacerdos quidā venerabilis nomine Athelo, huius domus vicina erat Ponti, qui transmittit flumen Wochenicze versus Austrum. Is fortè parari fecerat fossam † longissimam ad conducendum riuum, qui erat longiusculè. Insidię ergo Slauorum festinantes vt præriperent pontem, impediti sunt fossa: passiq; sunt errorem in quærendo transitu. Quod videntes ij, qui erāt de domo sacerdotis, clamauerunt voce validiori & conterritus sacerdos, occurrit valenter ex aduerso. Exercitus verò iam erat in medio pontis, & portam penè apprehenderat, sed celerrimè missus à Deo sacerdos, pontem de catena leuauit, & in hūc modum exclusa sunt latenter subinducta pericula. Quo audito, Dux posuit illic custodiam militum.

Adolfi & Reinoldi Coloniensis legatio Anglica.
Slaui redeunt ad ingenium.
Gerold⁹ antistes, pacis sequester.
Henricus L. redux suorū conuentum agit.
Berenuorda.
Waldemarus R. Dan.
Slaui proscripti
Niclotus insidiis Lubecam frustra tentat.
Athelo.
† D. lacisimam.

CAPVT LXXXVIII.

POst hæc intrauit Dux Henricus terram Slauorū in manu valida, & vastauit eam igne & gladio. Et videns Niclotus virtutem Ducis, succendit omnia castra sua, videlicet Ilowe, Mikilinburg, Zuerin, & Dobin, pręcauens obsidionis periculum. Vnum solum castrum sibi retinuit Wurle, situm iuxta flumen Warnou, prope terram Kicine. Inde exibant per singulos dies, & explorabant exercitū Ducis, & percutiebant de insidijs incautos. Vna ergo dierum, dum exercitus moraretur prope Mikilinburg, egressi sunt ad nocendū filij Nicloti, Pribizlaus & Wertizlaus, & percusserunt quosdam de castris, qui exierant ad frumentandum. Quos insecuti fortiores de exercitu, comprehenderunt multos eorum, fecitq; Dux eos suspendio affici. Filij autem Nicloti, amissis equis & viris melioribus, venerūt ad patrem. Quibus ille dixit: Ego quidem æstimabam, me viros enutrisse, sed isti mulieribus fugaciores sunt. Egrediar ergo ipse, & experiar si fortè maiora promouere possim. Et exijt cum electorum numero, & collocauit insidias in latibulis prope exercitum. Tunc exierunt pueri de castris ad conquirendum pabulum, & venerunt prope insidias. Porrò milites venerant intermixti seruis numero quasi sexaginta, omnes induti loricis sub veste intrinsecus. Quod non aduertens Niclotus, equo velocissimo perlatus est inter eos, conatus quendam perfigere. Sed lancea pertingens ad loricā, casso ictu, resilijt. Volens ergo ad suos reuerti, circumuentus subito atq; trucidatus est, nemine suorum ipsi præsidium ferente. Caput eius recognitum, in castra perlatum est, non sine admiratione multorum, quòd tantus vir, tradente Deo, de omnibus suis solus ceciderit. Tunc filij eius audita morte patris, succenderunt Wurle, & occultauerunt se in nemoribus, familias verò suas transtulerūt ad naues. Dux ergo demolitus omnem terram, cœpit ædificare Zuerin, & communire castrum. Et imposuit illic nobilem quendam Guncelinum, virum bellicosum cum militia. Post hæc redierunt filij Nicloti in gratiā Ducis, & dedit eis Dux Wurle, & omnem terram. Porrò terram Obotritorum diuisit militibus suis possidendam. Et collo-

Henrici L. in slauos expeditio.
Niclotus sua vastat.
Pribizlaus & Wertizlaus Nicloti F.F.
Temeritas Nicloti & cades.
Wurle vstā mata.
Suerinū instauratum.
Guncelinus.
Nicloti F.F. Henrico reconciliati.

Ludolfus de Paina. Henricus de Scaten ductor coloniæ Flandrorũ. Berno antistes Megalburg. Emmehardo successor. Priuilegiũ Henrici L. de Episcoporum per Slauiam inaugurationе. † *D. suscitandi.*

cauit in castro Cuscin, Ludolfum quendã, Aduocatum de Brunswich. Apud Mecilon, fecit esse Ludolfum de Paina. Zuerin, & Ilinburg, Guncelino commendauit. Porrò Mikilinburg dedit Henrico cuidam nobili de Scaten, qui etiam de Flandria adduxit multitudinem populorũ, & collocauit eos Mikilinburg, & in omnibus terminis eius. Et posuit Dux Episcopum in terra Obotritorum Dominũ Bernonem, qui defuncto Emmehardo, Magnopolitanæ præsedit Ecclesię. Porrò Magnopolis ipsa est Mikelenburg. Et subscripsit in dotem Magnopolitanæ Ecclesiæ trecentos mansos, sicut antea fecerat Racesburgensi & Aldenburgensi Ecclesiæ. Et facta postulatione, obtinuit apud Cæsarem autoritatem Episcopatus † suscitare, dare, & confirmare in omni terra Slauorum, quam vel ipse vel progenitores sui subiugauerint in clypeo suo & iure belli. Quamobrem vocauit Dominum Geroldum Aldenburgensem, Dominum Euermodum Racisburgensem, Dominũ Bernonem Magnopolitanum, vt reciperent ab eo dignitates suas, & applicarentur ei per hominij exhibitionem, sicut mos est fieri Imperatori. Qui licet hanc impositionem difficilimam iudicarent, cesserunt tamẽ propter eum qui se humiliauit propter nos, & ne nouella † ecclesia caperet detrimentum. Et dedit eis Dux priuilegia de possessionibus, & de redditibus, & de iusticijs. Et pręcepit Dux Slauis, qui remanserant in terra Wagirorum, Polaborum, Obotritorum, Kycinorum, vt soluerent reditus episcopales, qui soluuntur apud Polonos atq; Pomeranos, hoc est, de aratro tres modios siliginis, & duodecim nummos monetæ publicæ. Modius autem Slauorum, vocatur lingua eorũ Curitze. Porrò Slauicum aratrum perficitur duobus bobus & totidem equis. Et auctæ sunt decimationes in terra Slauorũ, eo quòd confluerent de terris suis homines Teutonici ad incolendam terram spaciosam, fertilem frumento, commodam pascuorum vbertate, abundantem pisce & carne & omnibus bonis.

† D. ecclesię plantatio. Munificentia in Ecclesiasticos. Modius Slauicus curitze. Coloni Germani in Slauorum finibus.

CAPVT LXXXIX.

Albertus Vrsus. Immittit in desolatos Slauorum fines Belgas & Rhenanos. † *P. Solt, D. Soltvvedel. Saluelde la. Balsamorũ regio ad Albim cedit colonis Holandis. Saxonũ ibidem colonia à Slauis deleta.*

IN tempore illo Orientalem Slauiam tenebat Adelberrus Marchio, cui cognomen Vrsus, qui etiã propicio sibi Deo, amplissimè fortunatus est in funiculo sortis suæ. Omnem enim terram Brizanorum, Stoderanorum, multarumq; gentium habitantium iuxta Hauelam & Albiam, misit sub iugum, & infrenauit rebelles eorum. Ad vltimum, deficientibus sensim Slauis, misit Traiectum & ad loca Rheno contigua, insuper ad eos, qui habitant iuxta Oceanũ, & patiebantur vim maris, videlicet Hollandos, Selandos, Flandros, & adduxit ex eis populum magnum nimis, & habitare eos fecit in vrbibus & oppidis Slauorum. Et confortatus est vehementer ad introitum aduenarum Episcopatus Brandenburgensis nec non Hauelbergensis, eo quòd multiplicarentur Ecclesiæ, & decimarum succresceret ingens possessio. Sed & australe littus Albiæ ipso tempore cœperunt incolere Hollandienses aduenæ, ab vrbe † Saleueldele, omnem terram palustrem atq; campestrem, terrã quæ dicitur Balsemerlande, & Marscinerlande, ciuitates & oppida multa valde, vsq; ad Saltum Boiemicum possederunt Hollandri. Siquidem has terras Saxones olim inhabitasse feruntur, tempore scilicet Ottonũ, vt videri potest in antiquis aggeribus, qui congesti fuerant super ripas Albiæ in terra palustri Balsamorum, sed prævalentibus postmodum Slauis, Saxones occisi, & terra à Slauis vsq; ad nostra tempora possessa. Nunc verò quia Dominus Duci nostro, & cæteris Principibus salutem & victoriam largè contribuit, Slaui vsquequaq; protriti atq; propulsi sunt, & venerũt adducti de finibus Oceani populi fortes & innumerabiles, & obtinuerunt terminos Slauorum, & ædificauerunt ciuitates & Ecclesias, & increuerunt diuitijs super omnem æstimationem.

CAPVT XC.

Episcopatus Aldeburg. auctore Geroldo Lubecam transfertur.

CIrca id temporis rogauit Dominus Geroldus Episcopus Ducẽ, vt sedes cathedralis, quæ antiquitus erat Aldenburg, transferretur Lubcke, eo quòd ciuitas hæc esset populosior, & locus munitior, & omni prorsus aptitudine commodior.

Quod

Quod cùm placuisset Duci, condixerunt diem, quo venirent Lubeke, ordinaturi de statu Ecclesiæ & Episcopatus. Et designauit Dux locum in quo fundari deberet Oratorium, in titulum Matricularis ecclesiæ, & areas claustrales, & statuerunt illic præbendas duodecim Clericorum canonicè viuentium. Porrò tertiadecima Præpositi est. Et dedit Episcopus in stipendia fratrum decimas quasdam, & tantum de reditibus, quos soluit Slauia, quantum præbendis sufficeret perficiendis. Et † designauit Comes Adolfus villas opportunas prope Lubeke, quas statim Dux obtulit in vsum fratrum, & de teloneo cuilibet fratrum duas marcas Lubicensis monetæ: insuper alia quæ priuilegijs conscripta sunt, & in Lubicensi continentur Ecclesia. Et posuerunt illic præpositum, Dominū Ethelonem, cuius in pagina superiori memoria est cum laude.

† P. resignauit.

Adolfus Comes.

Ethelo, præpositus Lubecensis.

CAPVT XCI.

IN circulo dierum istorum, defuncto Adriano Papa, ortum est schisma in Ecclesia Dei, inter Alexandrū, qui & Rolandus, & Victorem, qui est Octauianus. Cùm ergo Cæsar expugnaret Mediolanum, venit ad eum Victor in castra, quæ erant apud Papiam, & recepit eum. Adunatoq; concilio, receperunt eum Reinoldus Coloniensis, & Conradus Moguntinus electi, & omnes quos imperialis aut timor aut fauor agebat. Porrò Alexandrum recepit Hierosolymitana ecclesia & Antiochena, præterea omnis Franciā, Anglia, Hispania, Dania, & omnia regna quæ sunt vbiq; terrarum. Insuper Cisterciensis ordo eidem vniuersus accesserat, in quo sunt Archiepiscopi, & Episcopi quamplures & Abbates amplius quàm septingenti, & Monachorum inæstimabilis numerus. Hi singulis annis celebrāt concilium apud Cistercium, & decernunt ea quæ vtilia sunt. Horum inuincibilis sententia vel maximas vires addidit Alexandro. Quamobrem iratus Cæsar, proposuit edictum, vt omnes Monachi Cisterciensis ordinis, qui consistebant in regno suo, aut Victori subscriberent, aut regno pellerentur. Itaque difficile relatu est, quot patres, quanti Monachorum greges, relictis sedibus suis, transfugere in Franciam. Pontifices etiam quamplures, sanctitate insignes, in Longobardia, & in vniuerso regno, Principis violentia sedibus suis pulsi, & alij superpositi sunt in locum illorum. Postquam ergo transierunt obsidionis quinq; vel eo amplius anni, Cæsar obtinuit Mediolanum, & eiecit habitatores eius ex illa, & destruxit omnes turres eius, Ecclesias & muros ciuitatis adæquauit solo, & posuit eam in solitudine. Tunc eleuatum est cor eius nimis, & timuerunt omnia regna terrarum ad famam nominis eius. Et misit ad Regem Franciæ Ludouicum, vt occurreret sibi ad colloquium apud Laonam, quæ est in terra Burgundionum, iuxta Ararim fluuium, ad redintegrandum vnitatem Ecclesiæ. Et annuit rex Franciæ. Præterea misit nuncios ad regem Daniæ, & ad regem Vngariæ, & ad regem Boemiæ, vt venirent ad constitutum diem: insuper omnibus Archiepiscopis & Episcopis & summis potestatibus regni sui, & religiosis quibusq; solenniter adesse mandauit. Grandis ergo expectatio erat vniuersorum ad tam celebrem curiam, quo vterq; Papa, & tanti terrarum reges conuenturi ferebantur. Tunc abierunt simul Waldemarus cum Episcopis Daniæ, Hartwichus Archiepiscopus, Geroldus Episcopus, & Comes Adolfus, cum multis Saxoniæ nobilibus, ad præfixum colloquij locum. Dux vero positus in Bauaria, alia via venerat. Ludouicus ergo Rex Franciæ, cuius præcipuè expectabatur aduentus, vbi intellexit Cæsarem appropiare cum exercitu & armis multis, dubitauit occurrere illi. Sed propter fidem sacramentorum, venit ad locum placiti constituto die, hoc est, in decollatione Ioannis Baptistæ, & exhibuit se in pontis medio ab hora tertia vsq; ad horam nonam. Porrò Cæsar necdum venerat. Quod rex Franciæ accipiens pro omine, lauit manus suas in flumine ob testimonium, quasi qui fidem pollicitam reddiderit, & digrediens inde abijt ipso vespere Diuionem. Veniens ergo noctu Cæsar, intellexit regem Franciæ discessisse, & misit honorabiles personas denuò accersere eum. Sed ille nulla ratione vacare potuit, gratulans se fidē soluisse, & suspectam Cæsaris manū euasisse. Ferebatur enim à multis, quòd Cæsar eum circumuenire voluerit, & propter hoc contra pactionum tenorem armatus adue-

Schisma Alexādri III. & Victoris.

Cæsar stat à Victore.

Reliqua Christiani nominis pronuncia ab Alexandro.

Familia Cisterciensis potentia.

Exilium.

Mediolani quinquennalis obsidio.

Excidium.

E Victoria insolentia.

Cæsar schismati tollendo studet.

Waldemarus R. Dan.

Hartuuigus Archiepis.

Adolfus Comes.

Henricus L.

Gallus Pilatum agit.

Calumnia.

netit. Sed ars arte delusa est. Francigenæ enim ingenio altiores, quod armis & viribus impossibile videbatur, consilio euicerunt. Tunc Cæsar vehementer irritatus, secessit à curia, intentans Francigenis bellum. Alexander Papa confortatus ab *Henricus L.* eo tempore magis inualuit. Henricus dux declinauit in Bauariam. Et compositis illic rebus, reuersus est in Saxoniam.

CAPVT XCII.

FVit ergo in diebus illis pax per vniuersam Slauiam, & munitiones, quas Dux iure belli possederat in terra Obotritorum, cœperunt inhabitari à populis aduenarum, qui intrauerant terram, ad possidendum eam. Fuitq; præfectus terræ illius *Guncelinus.* Guncelinus, vir fortis & amicus Ducis. Porrò Henricus Comes de Racesburg, *Henricus C. Raceburg.* quæ est in terra Polaborũ, adduxit multitudinem populorum de Westfalia, vt incolerent terram Polaborum, & diuisit eis terram in funiculo distributionis. Et ædificauerunt Ecclesias, & subministrauerunt decimas fructuum suorũ ad cultum *colonia Westphalorum duɛtor.* domus Dei. Et plantatum est opus Dei temporibus Henrici in terra Polaborum, *Bernhardus, Henrici F.* sed temporibus Bernhardi filij eius abundantius consummatum. At viri Holzati, qui Wagirensium terram propulsis Slauis inhabitabant, deuoti quidem in Eccle*Holsati in Geroldũ antistitem cõtumaces.* siarum constructione, & hospitalitatis gratia, sed decimis iuxta diuinum præceptũ legaliter persoluendis rebelles existebant. Soluebant autem mensuras paruulas sex de aratro, quod sibi dicebant † permissum pro leuamine, cùm adhuc essent in ter*† P. promissum.* ra natiuitatis suæ, propter viciniam Barbarorum, & tempus belli. Terra autem vnde exierant Holsati, pertinet ad Hammenburgensem Parochiã, & est terræ † Wa*† P. Wagirensi proxima.* girensis prouincia. Videns ergo Geroldus Episcopus quia Polabi & Obotriti, qui erant in medio camini æstuantis, soluerent decimarum suarum legitima, propo*Adolfus C.* suità suis requirere similia. Communicato ergo consilio Adolfi Comitis, indomitos Holzatorum animos, exhortatorijs per literas verbis tentare studuit. Ad Eccle*Marcradus.* siam ergo Burnhouede, quæ alio nomine Zuentiueld dicitur, vbi habitabat Marcradus senior terræ, & secundus post Comitem, & cætera virtus Holzatorum, mi*Litera Geroldi ad Holsatos.* sit literas in hunc modum. Geroldus, Dei gratia Lubicensis Ecclesiæ Episcopus, vniuersis ciuibus ad Ecclesiam Burnhouede pertinentibus, salutem & debitam dilectionem. Quoniam per Dei voluntatem Ecclesiastica mihi dispensatio credita est, & diuina legatione ad vos fungor, necesse est vt à bonis ad meliora vos perducere studeam, & ab his, quæ sunt saluti animarum vestrarum contraria, vos abstrahere totis nisibus elaborem. Deo siquidem gratias ago, quòd multarum in vobis parent virtutum insignia, quòd videlicet hospitalitati, & alijs misericordiæ operibus propter Deum insistitis, quòd in verbo Dei promptissimi & in construendis Ecclesijs solliciti estis, in legitimis quoq; vt Deo placitum est, castà ducitis vitam, quæ omnia tamen obseruata nil proderunt, si cætera mandata negligitis, quia sic*Veteris Testamẽti exẽpla [redacted] allegata.* ut scriptum est: Qui in vno offendit, omnium reus est. Dei enim præceptum est, Decimas ex omnibus dabis mihi, vt bene sit tibi, & longo viuas tempore, cui obedierunt Patriarchæ, Abraham scilicet, Isaac & Iacob, & omnes qui secundũ fidem facti sunt filij Abrahæ, per quod laudem etiam & præmia æterna consecuti sunt. Apostoli quoq; & apostolici viri, hoc ipsum ex ore Dei mandauerunt, & sub anathematis vinculo posteris seruandum tradiderunt. Cùm ergo Dei omnipotentis proculdubio hoc constet esse præceptum, & sanctorũ patrum sit autoritate firmatum, nobis id incumbit negocij, vt quod vestræ saluti deest, nostro in vobis opere per Dei gratiam suppleatur. Monemus ergo & obsecramus omnes vos in Domino, vt mihi, cui paterna in vos cura commissa est, animo volenti quasi filij obedientiæ acquiescatis, & decimas, prout Deus instituit, & Apostolica Banno firmauit autoritas, ad ampliandum Dei cultum, & ad gerendum pauperum curam Ecclesiæ detis, ne si Deo, quæ ipsi debentur, subtraxeritis, & substantiã simul & animam *Holsatorum obstinatio.* in interitum mittatis æternum. Valete. His auditis tumultuosa gens infremuit, dixeruntq; se huic conditioni seruili nunquam colla submissuros, per quam omne penè Christicolarum genus Pontificum pressuræ subiaceat. Præterea hoc adiecerunt, non

runt, non multum aberrantes à veritate, quòd omnes penè decimæ in luxus secularium cessèrint. Quamobrem Episcopus verbum hoc retulit ad Ducē. At ille præcepit sub obtentu gratiæ suæ, omnibus Holzatensibus de terra Wagirensi, vt soluereot Episcopo decimas cum omni integritate, sicut faciunt in terra Polaborum, & Obotritorum, quæ recentius incultæ sunt, & ampliori pulsantur formidine belli. Ad hoc præceptum Holzati obstinatis animis dixerunt, nunquam se daturos decimas, quas patres sui nō dedissent, malle se potius succensis ædibus proprijs egredi terram, quàm tantæ seruitutis iugum subire. Præterea pontificem cum Comite & omni aduenarum genere, quod decimarum soluit legitima, interficere cogitabant, & terra inflammata, transfugere in terram Danorum. Sed prauarum molimina rerum, Ducis nostri, regisq; Danorum præpedierunt innouata fœdera. Laudatum autem fuit, ne quis transfugam alterius reciperet. Quapropter Holzatenses necessitate constricti, præsente Duce cum Pontifice tale pactum inierunt, vt facerent augmentationem decimarum, & soluereot de manso sex modios siliginis, & octo auenæ, illius inquam modij, qui vulgo dicitur Hemmethe. Et ne succedentium forte Pontificum innouatas paterentur angarias, rogauerunt, hoc Ducis atq; Pontificis sigillo confirmari. Cumq; notarij iuxta morem curiæ, marcam requirerent auri, gens indocta resilijt, & negocium mansit imperfectū. Eidem quoq; negocio, commodis Ecclesiæ magnificè profuturo, magnum attulit impedimentum, & velox episcopi transitus, & bellorum imminens dira tempestas.

Henrici L. edictum.

Institutum seditiosum.

Altercationis compositio.

CAPVT XCIII.

Pribizlaus & Wertizlaus student rebus nouis.

Filij enim Nicloti, Pribizlauus atq; Wertizlauus, non contenti terra Kycinorum & Circipanorū, aspirabant ad † acquirendam terram Obotritorū, quam Dux eis abstulerat iure belli. Quorum insidijs recognitis Guncelinus de Zuerin, præfectus terræ Obotritorum, intimauit Duci. At ille posuit eos rursus in indignationem & iram, & venit cum exercitu graui in terram Slauorum hyemali tempore. Porrò illi confederant in vrbe Wurle, & munierunt castrum contra obsidionis impetum. Et præmisit Dux Guncelinum & fortissimum quenq;, vt præoccuparent obsidionem, ne forte elaberentur Slaui. Ipse verò quantocyus secutus est cum reliquo exercitu. Et obsessa est munitio, in qua fuit Wertizlauus, filius Nicloti, & multi nobilium, insuper vulgus promiscuum multum valde. At Pribizlauus senior natu, cum numero equitum transierat in abdita nemorū, percussurus de insidijs incautos. Et gauisus est Dux gaudio, eo quòd Slaui obfirmatis animis expectauerunt eum in munitione, & præbita sit ei facultas obtinendi eos. Et dixit ad iuniores de exercitu, quos præliandi stulta cupido incitabat hostē prouocare, & suscitare bathalias: Quare, quod superuacuum est, acceditis ad portas vrbis, & struitis pericula vobismetipsis? Frustratorij sunt huiuscemodi congressus, atq; ruinosi. Quin potius consistite in tabernaculis vestris*, & habete custodiam obsidionis, ne quis elabatur. Nostri verò studij erit, per Dei gratiam, vt sine tumultu & sine strage vrbe potiamini. Et statim præcepit ex abundanti nemore ligna conduci & aptari bellica instrumenta, qualia viderat facta Crimmæ siue Mediolaoi. Fecitq; machinas efficacissimas, vnam tabulatis compactam ad perfringendos muros, alteram verò quæ excelsior erat, & in turris modum erecta, superexaltauit castro, ad dirigendas sagittas, & ad abigendos eos qui stabāt in propugnaculis. A die enim qua erecta est hęc fabrica, nemo Slauorum ausus est proferre caput, aut apparere de propugnaculis. Ipso tempore Wertizlauus grauiter vulneratus est de sagitta. Quadā verò die perlatum est ad Ducem, quòd Pribizlauus cum turma equitum apparuerit non longè à castris. Ad quem requirendum transmisit Adolfum Comitem, cum electa iuuenum manu, qui tota die paludes & nemora oberrantes neminem inuenerunt, delusi à ductore, qui maiorem hosti quàm nostratibus fauorem accommodauerat. Pręceperat autem Dux pabulatoribus, ne quoquam exirent eo die, ne forte in hostem inciderent. At Holzatorum quidā, vt sunt ceruicosi, non curauerunt de mandato, & egressi sunt ad frumentandum, & superueniens Pribizlauus, & irruens su-

†P. sequendam.

Guncelinus.

Henrici L. expeditio in Slauos.

Wertislaus obsessus Wurle.

Pribizlai equitatus.

Henricus L. prouidi imperatoris munus obit.

*P. vnde ob possitis iaculari sagittis hostium.

Machina bellica.

Wertislaus sauciatus.

Adolfus C.

Holsati pabulatores à Pribizlao cæsi.

Wertizlaus fide publica venit in castra. *Adolfus auctor deditionis.*

per incautos, prostrauit ex eis ad centum viros, reliqui fugerunt in castra. Quapropter Dux ira acriter instimulatus, feruentius vrget obsidionem, iamq́ munimenta claustri cœperunt trepidare minaci ruina & suffossionibus dilabi. Tunc Wertizlauus omni spe meliori deposita, accepto condictu, venit in castra ad Comitem Adolfum, vt acciperet ab eo consilium. Cui respondet Comes: Sera quidem medicinæ consultatio est, quando æger desperatus est. Pericula nunc imminentia, debuerant antea fuisse præuisa. Quis, quæso, tibi consilium dedit, vt obsidionis periculum incurreres? Magnæ fuit amentiæ, ponere in neruo pedem, vbi non sit diuerticulum, vel vlla euasionis molitio. Nil ergo restat nisi deditio. Si quod potest esse salutis compendium, sola deditione apprehendendum video. Et ait Wertizlauus: Fac pro nobis verbum apud Ducem, vt sine periculo vitę & membrorum damno, admittamur deditioni. Tunc perrexit Comes ad Ducem, & alloquens eos, in quibus pendebant consilia, manifestauit eis negocium. At illi degustata Principis voluntate, dederunt manus, vt quicunq; Slauorum dedisset se in potestatem Ducis, membris & vita potiretur, ea tamen conditione, vt & Pribizlauus ab armis discederet. Tunc conductu clarissimi Comitis exierunt de munitione Wertizlauus, & omnes nobiles Slauorum, & venerūt ad pedes Ducis vniuscuiusq; ensis super verticem suum. Et suscepit eos Dux, & reclusit in custodia. Pręcepit ergo Dux, vt quicunq; Danorum captiui haberentur in castro, potirentur libertate: & exijt de illis multitudo maxima, imprecantes Duci fortissimo bona, pro sui met ereptione. Porrò castrum & vulgus ignobile fecit seruari, & præposuit eis Lubemarum quendam veteranū, fratrem Nicloti, vt præesset terræ & sentiret ea quæ subiecta sunt. Wertizlauum verò Slauorum regulum duxit secum Brunswich, & astrinxit eum manicis ferreis, cęteros verò dispertiuit per custodias, quousq; soluerent nouissimum quadrantem. His ita gestis humiliatę sunt vires Slauorum, vt recognoscerent, quia Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauet occursum. Pribizlauus ergo, qui erat senior natu, & acris ingenij, cupiens fratri captiuo subuenire, cœpit per nunciorum manus attentare Principis animum, & rogare ea quæ pacis sunt. Cumq́ Dux requireret obsides, vt firma esset sponsionum fides, ait Pribizlauus: Quid opus est Domino meo, vt à seruo suo requirat obsides? Nonne fratrem meum, & omnes nobiliores Slauiæ retinet in custodia? teneat eos loco obsidum, abutatur eis vt libuerit, si temerauerimus sponsionum fidem. Dum hęc per internuncios agerentur, & daretur Pribizlauo spes meliorū, aliquantulum temporis fluxerat sine bello, fuitq́ pax in Slauia à Martio mense vsq; in Calendas Februarij sequētis anni, & omnia castra Ducis erant illæsa, videlicet Malachou, Cusein, Zuerin, Ilowe, Mikilinburg.

Intercedit pro hoste. *Deducit eū dē cum suis se dedentē.* *Dani captiui gratis dimissi.* *Lubemarus, Nicloti frater.* *Wertislaus abducitur Brunsuigam.* *Pribizlaus agit de pace.*

CAPVT XCIIII.

Morbus Geroldi antistitis. *Congressio Henrici L. & Hartuici Archiepisc.* *† P. cōsummationem.* *Faldera nomen mutatum.* *Hermannus Epponis successor.*

EOdem anno Dominus Geroldus, Lubicensis Episcopus, post celebres Paschę ferias cœpit infirmari, & decubuit in lecto ægritudinis, vsq; in Calendas Iulij. Orauitq́; Deum, vt differretur sibi vita, quousq; dedicaretur oratorium Lubicense, & Clerus recenter adunatus conualesceret in statu suo. Nec mora, diuinitus adiutus, dilatus est ad modicum. Adijt ergo Ducem, qui tunc fortè venerat Stadhen, in occursum Archiepiscopi, & contulit cum eo de commodis Lubicensis Ecclesiæ: Cuius verbis ille condelectatus, monuit vt quantocyus rediret Lubeke, paraturus ea quæ dedicationi opportuna erant. Et rogauit Dux Archiepiscopum, vt occurreret secum ad † confirmationem officij. Cuius petitioni acquiescens aggressus est iter in Wagitensem terram, & in transitu dedicauit Falderensem Ecclesiam, quam sanctæ memorię Vicelinus Aldenburgensis Episcopus & fundasse & possedisse dinoscitur. Et fecit Archiepiscopus præposito & fratribus illic degentibus bona multa. Præcepitq́; vt locus ille de cætero vocaretur nouū monasteriū. Antea enim Faldera siue Wippenthorp vocabatur. Fuitq́; loci illius præpositus Hermannus, qui olim etiam Lubeke sub Barbarica tempestate multos pertulerat labores, sociatus in prædicatione Euangelij Domino Ludolfo Segenbergensi præposito, & Brunoni Aldenburgensi Presbytero. Hic ergo Hermannus successerat in procurationem mona-

monasterij noui, venerabili viro Epponi, cuius sanctitas insignis, ab omnibus semper cum pietate recolẽda. Iampridem fœlicem acceperat consummationem Calend. Maij. Perfecta ergo, vt antea dixi, dedicatione noui monasterij, transijt Dominus Archiepiscopus Segeberg, & illic vsus est diuersorio Comitis Adolfi. Post- *[Segeberga. Adolfus.]* quam autem venit Lubeke, suscepit eum Dux & Episcopus cum magna gloria, & aggressi sunt opus dedicationis, & obtulerunt singuli voluntaria cordis sui, Henricus Dux, Geroldus Episcopus, & Adolphus Comes, dederuntq́; prædia & reditus & decimationes in subsidia Cleri. Commonitus autem Archiepiscopus, vt nouum *[πλεονεξία.]* monasterium daret Lubicensi Episcopo, non acquieuit. His ritè peractis, reuersus est Archiepiscopus in locum suum. Dux verò ordinatis rebus in Saxonia, profectus *[Henricus L. Bauariam petit.]* est in Bauariam, vt sedaret tumultuantes, & faceret iudicium iniuriã patientibus.

CAPVT XCV.

INterim sentiens Geroldus venerabilis Episcopus dilatos ad tempus dolores rursus incalescere, statuit visitare omnes Ecclesias suæ diœcesis, à nullo petens stipẽ, *[Geroldus inspicit ecclesias.]* ne cui esset onerosus. Patetnam ergo gerens solicitudinem, filijs suis abundanter erogauit monita salutis, errantes corrigens, & discordes compacans, præbens etiã confirmationis gratiam, sicubi necesse fuisset. Forum etiam Plunense, quod singu- *[Vetat aperire forum die dominico.]* lis diebus Dominicis frequenrabatur à Slauis, & à Saxonibus, in verbo Domini prohibuit, eo quòd populus Christianus, deserto cultu Ecclesiæ & missarum solennijs, mercationibus tantùm operam daret. Hanc ergo permaximam idololatriam præter multorum opinionem, animi constantia destruxit, præcipiens sub anathematis districtione, ne quis de cætero suscitaret ruinas eius. Et conuenerunt populi de cætero ad Ecclesias, audire verbum Dei, & interesse sacris mysterijs. Perlustrata ergo omni Parochia sua, Dominus Episcopus nouissimè venit Lucelenburg con- *[Lucelenburg. Morbus Geroldi.]* solari manẽtes illic, expletisq́; diuinis mysterijs, quasi peracto negocio, viribus corporis cœpit repente destitui: Perlatusq́; Bozoue multis diebus lecto decubuit. Nũquam tamen missarum solennijs vsq; ad diem obitus sui defuit. Fateor non meminisse, me vidisse virum magis exercitatum in diuino officio, frequentiorem in Psalmodia & vigilia matutina, benigniorẽ Clero, quem nec verbo passus est à quoquã molestari. Hic quandam personam laicalem, clericum calumniantem, fecit acer- *[Pœna calumnia.]* rimè plagari, dans cæteris exemplum, vt discerent non blasphemare. Audita ergò boni pastoris ægritudine, venerunt ad eum venerabiles viri, Odo Lubicensis Ecclesiæ Decanus, & Ludolfus prępositus Segebergensis cum fratribus vtriusq; congregationis. Qui cùm lecto ægrotantis appositi optarent ei dilationem vitæ, ipse respondit: Quid precamini mihi, fratres, quod inutile est? Quantumcunq; viuam, mors semper restat. Iam nunc vtiq; fiat, quod quandoq; futurũ est. Melius est eui- *[Animus ad mortem paratus.]* cisse, quod effugere nemini licitum est. O libertatem spiritus pauore mortis imperterritam. Inter loquendum autem dedit nobis lectionem de Psalmo, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domũ Domini ibimus. Interrogatus à nobis quas pateretur molestias? nullos se torsionum dolores sentire professus est, sed tamen defectu virium pręgrauari. Verùm cùm fratres consummationis finem imminere viderent, impenderunt ei sacræ vnctionis officiũ, sicq́; sacramentis salutaribus com- *[Mors Geroldi.]* munitus, illucescente die, cum tenebris noctis corruptibilẽ carnis sarcinam deposuit. Corpus eius Lubeke perlatum à Clero & ciuibus, * traditum est sepulturæ in *[Sepultura. * P. honestè.]* medio Basilicæ, quam ipse fundauit. Et vacauit sedes Lubicensis vsq; in Calendas Februa. eo quòd Dux abesset, & expectaretur eius sententia.

HELMOLDI, PRESBYTERI BVZOVIENSIS, CHRONIC. SLAVORVM

LIBER II.

Præfatio operis sequentis.

Fides in historiarũ scriptoribus desiderata. Falsarũ expositionum causa.

NTER descriptores historiarum rari inueniũtur, qui rebus gestis descriptionis fidem integrã soluant. Sanè disparilia hominũ studia, plerunq; corrupto fonte nascentia, in ipsa narrationis superficie statim dinosci possunt, dum videlicet succrescens in corde hominis veluti superfluitas quædã humorũ, indebitus amor siue odiũ deflectit narrationis impetũ, derelicto veritatis tramite, in dexterã siue in sinistram. Multi enim aucupantes fauorem hominũ, palliauerunt se amicitiæ ficta quadam superficie, & propter ambitionem honoris seu cuiuslibet emolumenti, locuti sunt placentia hominibus, ascribentes digna indignis, laudẽ quibus non debebatur laus, benedictionem quibus nõ erat benedictio. Quo contra alij odio concitati minus pepercerunt obloquijs, quęrentes locũ calumnijs, & quos manu nequibant acrius lingua insectãtes. Tales profectò sunt, qui ponunt lucẽ tenebras, & dicunt noctem diem. Sed nec aliquando defuerunt inter scriptores, qui propter damna rerum & cruciatus corporum impietates Principum publicare timuerunt. Venialius autẽ est, veritatem tacuisse ob pusillanimitatẽ spiritus, & tempestatẽ, quam ob spem inanis lucri finxisse mendaciũ. In exprimendis ergo actibus hominũ, veluti in exculpendis subtilissimis cælaturis, sincerum semper oportet esse considerationis intuitũ, qui nec gratia, nec odio, nec pauore, à veritatis via deducatur. Quod quia multæ peritiæ est, imò maximæ solertiæ, gubernaculũ videlicet sermonis inter hęc scopulorũ impedimenta inconcussum dirigere, diuina mihi pietas diligentius est exoranda, vt quia nauẽ descriptionis ausu quodã improuiso magis quàm temerario in altũ deduxi: ipsa opitulante, & flatus secundos dirigente, perducere merear ad littus debitæ consummationis. Alioquin ob difficultatẽ ingrauescentiũ causarum, & deprauatos mores principũ, facilè perturbabor à timore hominũ. Magnę aũt consolationis est firmamentũ omnibus veritati innitentibus, quia veritas, etsi nonnunquã impijs odiũ pariat, ipsa tamen in se inconcussa permanens, non offenditur, sicut ægris oculis odiosa lux est, quod non lucis sed ægritudinis oculorũ culpa dinoscitur. Sed & omnis considerans vultum natiuitatis suæ in speculo, non speculo sed sibimet imputabit, si quid in se prauum aut distortum viderit. Sequens ergo opusculum, sicut & præcedentia, dedico caritati vestræ, ô venerabiles Domini & fratres, præsentibus honorem, futuris de rerum noticia fructũ conducere cupiens. Sed & mihimet spero non defuturum quantumlibet emolumenti de orationibus magnorum virorum, qui fortè libellum hunc lecturi sunt, qui postulationi meæ non negabunt precum suarum suffragia.

Historici officium. *Votum.* *Veritas.*

CAPVT

CAPVT I.

COmpositis ergo rebus in Bauaria, Henricus Leo gemino ducatu clarus, reuersus est in Saxoniam, & accersito Clero Lubicensi dedit eis Pontificem Dominum Conradum Abbatem de Reddegeshusen, fratrem germanum Domini Geroldi Episcopi. Quod licet Hartwigo Archiepiscopo & omnibus pene Lubicensibus esset contrarium, præualuit tamen voluntas Ducis, cui refragari formidolosum erat. Recepit autem sacrum ordinem per manus Hartwici Archiepiscopi, in ciuitate Stadensi. Pollebat autem literatura, facundia, affabilitate, largitate, multis † deniq; donis, quibus dignam personam superuestiri decorum est. Sed pulcram viri superficiem deformabat insanabilis, vt ita dicam, impetigo, mobilitas animi, & facilitas verborum, quæ nunquam in eodem persistebat, dissidens ipse secum, nihil ex consilio faciens, incertus in promissis, extraneos diligens, suos fastidiens. Clero, quem in tenella reperit Ecclesia, magna seueritate primum abusus est, incipiens à primis, qui erant in Lubicensi Ecclesia, vsq; ad nouissimos, qui habitabant ruri. Bona sacerdotum omnia sua esse dicebat, non quasi fratres, sed vt seruos reputans. Si quem fratrem fortè pulsare cœpisset, non legitima vocatione, non loci vel temporis congruentia, siue capituli sententia vsus est, sed ad placitum suum, quos grauare voluisset, aut suspendit ab officio, aut eliminauit ab Ecclesia. Commonitus à Duce, nihil remissius egit, sed alienauit se a Duce, & confœderatus est Archiepiscopo, quatenus connexis viribus facilius vincerent omnem resistentē. Circa dies illos, quo primum promotus est ad summi sacerdotij gradum, cùm adhuc consisteret secus Archiepiscopum in vrbe Horeborg, quæ est super ripas Albiæ, in mense Februario, hoc est, 14. Calendas Martij, orta est tempestas maxima, ventorum procella, fulgurum coruscatio, & tonitrui fragor, quæ passim multas ædes aut incendit aut subruit: insuper tanta maris exundatio oborta est, quanta non est audita à diebus antiquis, quæ inuoluit omnem terram maritimam Fresiæ, Hadelen, & omnem terram palustrem Albiæ & Wirræ, & omnium fluminum, quæ descendūt in Oceanum mare, & submersa sunt multa millia hominum, & iumentorum, quorū non est numerus. Quanti diuites, quanti potentes vespere sedebant, & delicijs affluebant, omni timore malorum sublato, sed veniens repentina calamitas inuoluit eos in medijs fluctibus?

Henricus L. — *Cōradus Abbas, Geroldi antistitis frater & successor.* — *Eiusdē virtutes.* — † P. prætcrea. — *Vitia.* — *Fastus.* — *Arrogantia.* — *Fœdus cum Hartuico Archiep.* — *Tempestas.* — *Cataclysmus.*

CAPVT II.

EAdem die qua maritimæ regiones Oceani, tanta clade peruastatæ sunt, accidit strages magna, in ciuitate Slauorum Mikelenburg. Wertislauus enim, Nicloti filius iunior, qui tenebatur in vinculis Brunswich, mandauit, vt dicitur, Pribizlauo fratri suo per nuncios, dicens: En ego teneor vinculis æternis inclusus, & tu negligenter agis? Euigila, & enitere atq; viriliter age, & quod pace non potes, armis extorque. Non recogitas, quòd pater noster Niclotus, cùm Lunenburgi teneretur in custodia, neq; prece neq; pecunia redimi potuit. Postquam autē virtutis instinctu, corripuimus arma, & fecimus incendia & exterminia vrbium, nonne dimissus est? His auditis, Pribizlauus collegit latenter exercitum, & venit improuisus Mekelinburg. Henricus autem de Scathen, præfectus castri, tunc fortè defuit, & populus qui erat in castro, fuit sine Principe. Accedens ergo Pribizlauus, ait ad viros qui erant in munitione: Magna, ô viri, tam mihi quàm genti meæ illata est violentia, qui expulsi sumus de terra natiuitatis nostræ, & priuati sumus hæreditate patrū nostrorum. Vos quoq; iniuriā hanc cumulastis, qui inuasistis terminos nostros, & possedistis vrbes & vicos, qui nobis debētur hæreditaria successione. Proponimus ergo vobis optionē vitę & mortis. Si volueritis aperire nobis munitionē, & reddere terrā debitā, deducemus vos pacificè cum vxoribus & filijs, & vniuersa supellectili. Si quis Slauorū quippiam abstulerit, eorū quæ ad vos pertinēt, ego in duplo restituā. Quòd si nolueritis egredi, immo vrbē hāc pertinaciter defendere, iuro vobis, q̄a si fauerit nobis Deus & Victoria, oēs vos occidā in ore gladij. Ad hęc verba Flāmingi

Wertislaus captiuus nunc belli fax. — *Niclotus.* — *Pribizlaus in armis.* — *Henricus de Scathen.* — *Flandri Megalburgi colent.*

Clades Megalburgica. Ilowa tentata. Guncelinus.

iacula dirigere, & vulnera infligere cœperunt. Slauorum ergo exercitus viris & armis potentior, vehementi pugna irrupit munitionem, & occiderunt omne masculinum in ea, non reliquerũt de populo aduenarum vel vnum, vxores & paruulos eorum duxerunt in captiuitatem, & succenderunt castrum igne. Posthæc conuerterunt faciem suam ad castrũ Ilowe, vt destruerent illud. Porrò Gunzelinus, satelles Ducis, & præfectus terræ Obotritorum, audiens per exploratorum manus exisse Slauos, præierat cum paucis militibus Ilowe, vt fieret vrbi præsidio. Vastata ergo Mickelenburg, Pribizlauus antecessit exercitum cum fortissimis, vt præoccuparet obsidionem, ne quis fortè effugeret. Quod audiens Guncelinus dixit ad suos, Exeamus velociter & pugnemus cum eo, priusquam reliquus veniat exercitus. Lassi enim sunt de pugna & strage, quam commiserunt hodie. Et responderũt ei fideles sui: Non est nobis cautum egredi, statim enim vt exierimus, Slaui qui sunt intra vrbem hanc, & videntur stare nobiscum, claudent portas vrbis post nos, & nos erimus exclusi, vrbsq́; cedet in manus Slauorum. Et displicuit verbum hoc in oculis Guncelini, & virorum eius. Conuocans ergo Teutonicos omnes, qui erant in vrbe, dixit ad eos in audientia Slauorum, qui fuerant in vrbe, & de quibus fuerat

Slaui Ilowenses astu in officio retenti. † P. vxoribus.

traditionis timor: Relatum est mihi, quòd Slaui, qui nobiscum sunt intra portas vrbis, iurauerunt Pribizlauo, vt tradant & nos & vrbẽ. Audite ergo ô viri compatriotæ, qui destinati estis in mortem & exterminium, statim vt videritis perfidiam, obijcite vos portis, & mittite ignẽ in mœnia vrbis, & exurite perfidos hos cum † mulieribus & paruulis. Moriantur vnà nobiscum, nec fiat aliquis ex eis superstes, vt non glorientur de interitu nostro. His auditis, exterriti sunt animi Slauorum, nec ausi sunt aggredi quæ animo conceperant. Vespere autem facto, venit vniuersus

Pribizlaus solicitat populares ad defectionẽ.

exercitus Slauorum ante castrum Ilowe, & allocutus est Pribizlauus Slauos, qui erant in ea: Notum est omnibus vobis, quantæ calamitates & pressuræ apprehenderint gentem nostram, propter violentam Ducis potentiam, quam exercuit in nos, & tulit nobis hæreditatem patrum nostrorum, & collocauit in omnibus terminis eius aduenas, scilicet Flamingos, & Hollandos, Saxones & Westphalos, atq; nationes diuersas. Hanc iniuriam zelatus est pater meus vsq; ad mortem, frater meus ob hoc ipsum vinculis æternis tenetur inclusus, & nemo remansit qui cogitet bonum genti nostræ aut velit suscitare ruinas eius, nisi ego solus. Reuertimini ergo ad cor ô viri reliquiarum Slauici generis, & resumite audaciam, & tradite mihi vrbem hanc, & viros qui iniustè occupauerunt eam, vt vlciscar in eos, sicut vltus sum in eos qui inuaserant Mikilenburg. Et cœpit eos commonere super promisso. At illi negauerunt, timore perterriti. Secesserunt ergo Slaui longius à castro, eo

Soluit obsidionem Ilowensem.

quòd ingrueret nox, & castra metanda essent. Aduertentes autem Slaui quia Guncelinus & qui cum eo sunt, viri fortes sunt & bellicosi, nec posse munitionem capi sine maxima strage, primo diluculo recesserunt ab obsidione, & reuersi sunt ad loca sua. Guncelinus ergo veluti torris erutus ab igne, relicta Ilowe, & collocata illic

Suerinum à Guncelino conseruatum.

militum custodia, transijt Zuerin, & læti sunt habitatores vrbis de insperato aduentu eius. Auditum enim fuerat pridie, quòd interfectus fuisset ipse, & viri eius pariter.

CAPVT III.

Bernonis pietas.

Qvinto ergo die, postquam percussa est Miklinburg, descendit Berno venerabilis Episcopus cum paucis clericis de Zuerin, tumulare interfectos, gestans in collo suo sacerdotalia indumenta, in quibus offerre mos est. Et figens altare in medio interfectorum, obtulit pro eis hostiam salutarem Domino Deo, cum luctu & tremore. Quo iam sacrificium peragente, surrexerunt Slaui de insidijs, vt percu-

Richardus de Soltwedele.

terent Pontificem, & qui cum eo erant. Sed celeriter missus à Deo, superuenit quidam Reichardus de Saltwedele cum militia. Hic audito quia Guncelinus obsessus esset Ilowe, egressus fuit ad auxilium ipsius, & iter faciens, casu superuenit Mikilinburg, cùm Pontifex cum suis iam in mortis esset articulo. Cuius aduentu territi Slaui fugerunt, & saluatus Episcopus, peregit opus pietatis, & tumulauit de interfectis ad septuaginta corpora & posthęc reuersus est Zuerin. Post non multum verò tem-

rò tempus Pribizlauus collecta rursum Slauorũ manu, venit Malacowe & Cuscin, & allocutus est habitatores vrbis, dicens: Scio quidem vos esse viros fortes & nobiles, & obsecundantes imperio magni Ducis Domini vestri. Volo ergo persuadere vobis quæ sunt vtilia. Reddite mihi castrũ, quod olim fuit patris mei, & mihi nunc hæreditaria successione debetur, & ego exhiberi vobis faciam conductum, vsq; ad ripas Albię: Si quis eorum, quæ ad vos pertinent, quicquam violenter attigerit, ego in duplo restitui faciam. Quòd si hanc conditionem optimam, inutilem iudicaueritis, oportebit me rursum experiri fortunam meam, & congredi vobiscum. Mementote quid contigerit habitantibus Mekelenburg, qui spreuerunt conditiones pacis, & prouocauerunt me in suimet damnum. Tunc milites custodes prędidij videntes non esse locum pugnæ; eo quòd hostes multi, auxiliarij verò essent pauci, impetrauerunt conductum extra terminos Slauiæ, & Pribizlauus recepit castrũ.

Pribizlai hostiles blãditia.

Cuscini deditio.

CAPVT IIII.

AVdiens ergo Henricus Leo Dux, labefactari res in Slauia, contristatus est animo, & misit interim robur militum Zuerin, ad custodiendum eam. Et præcepit Adolfo Comiti & maioribus de Holzatia, vt transirent Ilowe, & essent turamẽ castri. Post hæc congregauit exercitum grandem, & vocauit cognatum suum Adelbertum, Marchionem orientalis Slauiæ, & omnes fortissimos totius Saxoniæ, in auxilium, vt redderet Slauis malum quod fecerant. Sed & Waldemarum regem Danorum adduxit cum nauali exercitu, vt vexaret eos terra mariq;. Et occurrit Adolfus Comes Duci cum omni Nordalbingorum populo iuxta Malacowe. Dux verò vbi transijt Albiam, & attigit terminos Slauorũ, fecit Wertizlauum Principem Slauorum suspendio interfici prope vrbem Malacowe, eo quòd persundauerit eum frater eius Pribizlauus, & præuaricatus fuerit promissiones pacis, quas pactus fuerat. Et præcepit Dux Adolfo Comiti per nuncium, dicens: Surge cum Holzatis & Sturmarijs & cum omni populo qui tecum est, & præcedite Ducem vsq; in locum qui dicitur Viruchne. Idem facturus est Guncelinus præfectus terræ Obotritorum, & Reinoldus Comes Thetmarsiæ, & Christianus Comes de Aldenburg, quæ est in Amerland, terra Fresonum, hi omnes præcedent te cum armatorum numero, qui ad ipsos pertinent. Tunc abijt Adolfus Comes cum cæteris nobilibus, qui secum deputati fuerant iuxta imperium Ducis, & venerunt in locum qui dicitur † Viruchne, & distat ab vrbe Dimin ferè duobus miliaribus, & metati sunt illic castra. Porrò Dux & cæteri Principes morati sunt in loco qui dicitur † Malacowe, secuturus post aliquot dies cum reliquo exercitu, cum veredarijs ferentibus victualia, quæ exercitui sufficerent copiosè. Vniuersus verò Slauorum exercitus confœderat in vrbe Dimin, fueruntq; Principes eorum Kazemarus & Bugezlauus, duces Pomeranorum, & cum his Pribizlauus autor rebellionis, miseruntq; nuncios ad Comitem, volentes per eum admitti ad conditiones pacis, & promiserunt tria millia Marcarum. Rursum alios mittentes, promiserũt duo millia. Et displicuit verbum hoc Comiti Adolfo, & dixit ad suos: Quid vobis videtur, ô viri sapientes? Qui heri promiserunt tria millia Marcarum, nunc offerunt duo millia. Verbum istud non est quærens pacem, sed adducens bellum. Miserunt ergo Slaui noctu speculatores in castra † explorare statum exercitus. Aldenburgenses verò Slaui fuerant cum Adolfo Comite, sed insidiosè: nam quęcunq; gerebantur in exercitu, remandauerunt hostibus, per manus exploratorum. Dixerunt ergo Adolfo Comiti, Marchradus senior terræ Holzatorum, & cæteri qui intellexerant verbum absconditum: Auditu certissimo comperimus, quòd hostes nostri præparent se ad bellum. Porrò nostrates segnius agunt, nec in vigilijs, nec in custodijs debitam exhibent diligentiam. Adhibe ergo cautionem populo, eo quòd Dux bene præsumat de te. Et dissimulauit Comes, cæterique nobiles & dixerunt: Pax & securitas, emortua est enim virtus Slauorum. Defecit ergo in exercitu custodia. Moram autem faciente Duce, defecerunt exercitui alimenta, & destinati sunt pueri, qui deberent ire ad exercitum Ducis propter victualia

Henricus L. se ad bellum parat.

Adolfus C.

Albertus Vrsus.

Waldemarus R. Dan.

Wertizlai nex ignominiosa.

Guncelinus.

Reinoldus Com Ditmars.

Christianus comes Oldenburg.

†D. Biruchne.

Demin opp.

†D. Verthen.

Bugizlaus & Cazimirus, Pomerani. socij Pribizlai.

Adolfi intercessio petita.

†D. ad explorandũ.

Slauorum Aldeburg. perfidia.

Marchradi sagacitas.

Adolfus maturum consilium respuit.

afferenda. Quibus primo diluculo iter aggressis, ecce in ascensu cliui apparuerunt cunei Slauorum cum populo innumerabili, tam equitum quàm peditum. Quibus visis, retorsere pedem pueri, & clamore valido dormientem suscitauere exercitũ. Alioquin omnes mortem somno copulassent. Tunc viri illustres atq; militares Adolfus atq; Reinoldus cum paucissimis Holzatensium atq; Thetmarsiensium, qui fortè somno exciti maturius accurrerant, exceperunt hostes in descensu cliui, & contrita est prima acies Slauorum ab eis, & percusserunt eos vsq; ad interiora stagni. Quos e vestigio subsecuta secunda Slauorum acies operuit instar montium, & percussi sunt Adolfus Comes, & Comes Reinoldus, & fortissimi quiq; ceciderũt. Et obtinuerũt Slaui castra Saxonum, & diripuerunt prædas castrorũ. Porrò Guncelinus & Christianus, & cum eis amplius quàm trecenti milites conglobati in vnũ, continebant se in latere pugnæ, ignorantes quid agerent. Formidolosum quippe erat congredi cum tanto hoste, omnibus scilicet socijs aut interfectis aut in fugam disiectis. Accidit ergo vt cuneus quidam Slauorum veniret ad tabernaculum quoddam, vbi multi erant armigeri & equi plures. Quibus expugnandis cùm valentius instarent, armigeri clamauerunt ad Dominos suos, quorum globus fuit è vicino: Quid statis ô fortissimi milites? & quare nõ succurritis seruis vestris? Rem vtiq; turpissimam agitis. Qui concitati clamore seruorum suorum insilierũt in hostes, & quasi cæco furore pugnantes, liberauerunt pueros suos. Deinde castris fortius immersi, difficile dictu est, quantos ictus dederint, vel quantas strages hominũ fecerint, donec victrices illas Slauorum acies disijcerent, & reciperent castra quæ perdiderant. Deniq; miscuit Deus Slauis spiritum vertiginis, & ceciderunt de manibus optimorum militum. Et audierunt Saxones, qui erant in latibulis, & egressi sunt, & resumpta audacia fortiter insusi sunt hostibus, & percusserunt eos attritione magna nimis, & repletus est campus ille aceruis mortuorum. Et venit Dux festinanter, vt fieret suis præsidio, & vidit ruinam, quæ facta est in populo suo, & quia mortuus est Comes Adolfus, & fortissimi quiq;, & resolutus est in lacrymas multas. Sed dolorem eius mitigauit copiosior victoria, & cædes Slauorum maxima, qui ad duo millia & quingentos connumerati sunt. Præcepit ergo Dux, corpus Adolfi Comitis concidi frustatim & assum condiri opere pigmentarij, quo posset circumferri & † patris inferri monumentis. Et impletum est vaticinium quod cecinit pridie quàm pateretur, sæpissime reiterans versum, Igne me examinasti & non est inuenta in me iniquitas. Slaui ergo, qui effugerant manus gladij, venerunt Dimin, & succenso castro illo potentissimo, transierunt ad interiora Pomeranæ regionis, fugientes à facie Ducis. Sequenti autem die venit Dux cum exercitu vniuerso Dimin, & reperit castrum exustum, & collocauit ibi partem exercitus, vt deponerent vallum & adæquarent solo, & vt essent præsidio vulneratis, quibus opus erat cura. Ipse verò cum reliquo exercitu iuit in occursum Waldemari Regis. Et abierunt sociata manu, vt depopularentur latitudinem Pomeranę regionis, & venerunt ad locum qui dicitur Stolpe. Illic Kazemarus & Bugezlauus iam olim fundauerant Abbatiam in memoriam patris sui Wertizlaui, qui ibidem & occisus & sepultus est. Ille primus inter Duces Pomeranorũ conuersus est ad fidem, per manus sancti Ottonis Bauenbergensis Episcopi, & ipse fundauit Episcopatũ Vznam, & admisit cultũ Christianæ religionis in terram Pomeranorum. Illuc ergo peruenit exercitus Ducis, & non erat qui resisteret. Slaui enim semper vltra progredientes, diffugiebant à facie Ducis, nusquam ausi subsistere præ formidine faciei eius.

Feritur temere in hostẽ. — *Cadit cum Reinoldo C. Guncelinus. Christianus.* — *Implorati à suis opem, hostem victorẽ fundunt.* — *Henricus L. suorum stragem miseratur.* — *Adolfi cadauer dissectũ & assum.* — † D. patrijs. — *Omen.* — *Deminum inflammatum.* — *Stolpe.* — *Wertizlaus primus e Pomerania principibus Christianismum amplexus.*

CAPVT V.

IN diebus illis venit nuncius in terram Slauorum, qui diceret Duci: Ecce Legatus Regis Græciæ cum multo comitatu venit Brunswich, loqui tibi. Ad hunc audiendum Dux egressus est Slaniam, omisso exercitu & prosperis expeditionis expeditus successibus. Alioquin propter † Comitis mortem importunam, conuocata fortitudine, omne robur Slauorum consumpsisset, vsq; in finem, & fecisset † terram Pomeranorum, socios Obotritorum. Omnis ergo terra Obotritorum & finitimæ re-

Legatio Græcorũ ad Henricum L. — † P. recentẽ victoriã, & impetum fauentis fortunæ, omne r. — † P. terræ Pomeranorũ, sicut fecit terræ Obotritorum. — *Regni Obo-*

timæ regiones, quæ pertinent ad regnum Obotritorum, assiduis bellis, maximè verò hoc nouissimo bello, tota in solitudinem redacta est, Domino scilicet fauente & dextram piissimi Ducis confortante. *[Obotritorũ prouincia in solitudinẽ redacta.]* Si quæ Slauorum extremæ remanserant reliquiæ, propter annonæ penuriam, & agrorum desolationes, tanta inedia confecti sunt, *[Slauorũ internecio.]* vt congregatim ad Pometanos siue ad Danos confugere cogerentur, quos illi nihil miserantes, Polonis, Sorabis, atq; Boemis vendiderunt. Postquã ergo Dux exiens Slauia, dimisit exercitum, vnumquenq; in sua, corpus Adolphi Comitis perlatum est Mindin, ibiq; sancta deuotione reconditum. *[Adolfi sepultura.]* Comet iam verò tenuit Mechtildis vidua eius, cum filio tenello. *[Mathildis vxor.]* Et immutata est facies terræ huius, eò quòd iustitia, & quies Ecclesiarum, sublato bono patrono, penitus infirmata videretur. Ipso enim superstite, clero nihil durum, nihil asperum videbatur. Tantus erat fide, bonitate, prudentiâ atq; cousilio, vt vniuersis videretur constructus virtutibus. *[Elogium.]* Hic vnus de bellatoribus Domini, & certè non infimus, in funiculo sortis suæ vtilis inuenrus est, extirpans idololatriæ superstitiones, & faciens opus nouæ plantationis, quod fructificet in salutem. Nouissimè peracto boni itineris cursu, peruenit ad palmam, portansq; vexilla in castris Domini, stetit pro defensione patriæ, & fide Principum, vsq; ad mortem. Rogatus vt vitæ consuleret fugæ compendio, vehementer detestatus est, manibus pugnans & voce Dominum orans, mortem libenter excepit, ob virtutis amorem. Huius æmulatione instigati illustres viri & optimi Ducis boni satellites, Guncelinus atq; Bernhardus, quorum vnus Zuerin, alter Racesburg præerat: fecerunt & ipsi opus bonum, in funiculo partis suæ, bellantes prælia Domini, vt suscitaretur cultus domus Dei nostri in gente incredula & idololatra. *[Guncelinus. Bernhardus.]*

CAPVT VI.

PRibizlauus ergo rebellionis autor, paternæ hæreditatis factus extorris, consistebat apud Duces Pomeranorum Kazemarũ atq; Buggeslaum, cœperuntq; reædificare Dimin. *[Pribizlai exiliũ & excursiones.]* Inde frequenter exiens Pribizlauus per insidias percutiebat barones Zuerin atq; Racesburg, & tulit captionem multam tam de hominibus quàm de iumentis. *[Cazimirus & Bugislaus Pomerani.]* Cuius exitum obseruantes Guncelinus atq; Bernhardus, pugnabant & ipsi de insidijs, & commissa creberrima pugna, semper meliores inuenti sunt, quousq; perditis fortioribus viris & equis, Pribizlauus nihil iam posset moliri. *[Guncelinus. Bernhardus.]* Et dixerunt ad eum Kazemarus & Buggezlauus: si tibi placet habitare nobiscũ, & vti diuersorio nostro, caue ne offendas oculos virorum Ducis, alioquin propellemus te de finibus nostris. *[Pribizlaus coercitus.]* Iam dudum enim duxisti nos, vbi † contriti sumus contritione maxima, & perdidimus viros & vrbes meliores. *[† P. percussi sumus attritione max.]* Nec his contentus iteratam supernos inducere vis Principis iram? Et cohibitus est Pribizlauus ab insania sua. Humiliatæ ergo sunt vires Slauorum, nec ausi sunt mutire præ formidine Ducis. Et habuit Dux pacem eum Waldemaro, rege Danorum, & celebrauerunt colloquia ad Egdoram, siue Lubikę, pro commodis vtriusq; terræ. *[Congressio Henrici L. & Waldemari Dani.]* Et dedit Rex Duci pecuniam magnam, eo quòd pacarentur termini eius per ipsum à vastatione Slauorum. Et cœperunt inhabitari omnes insulæ maris, quæ ad regnum pertinent Danorum, eò quòd pirata defecisset, & confractæ sint naues prædonum. Et inierunt pactum Rex & Dux, vt quascunq; gentes terra mariq; subiugassent, tributa socialiter partirentur. *[Henrici L. potentia & successus.]* Et increuit Ducis potestas super omnes, qui fuerunt ante eum, & factus est Princeps principum terræ. Et conculcauit colla rebellium, & effregit munitiones eorum. Et perdidit viros desertores, & fecit pacem in terra, & ædificauit munitiones firmissimas, & possedit hæreditatem multam nimis. Præter hæreditatem enim magnorum progenitorum, Lothatij Cæsaris, & coniugis eius Richenzen, multorumq; Ducum Bauariæ atq; Saxoniæ, accesserunt ei nihilominus multorum Principũ possessiones, vt fuit Heremãnus de † Winceburg, Sifridus de Hammenburg, Otto de Asle, & alij quorum mentio excidit. *[† D. Wittimburg. Hermannus Winceburg. Segefridus Hamburg. Otto de Asle.]* Quid dicam de amplissima potestate Hartwici Archiepiscopi, qui de antiqua ¶ Vdonum prosapia descendit. *[¶ Vdonũ familiã habet Crãtius Metropol. lib. 6. cap. 24.]* Nobile illud castrum Staden, cum omni attinentia sua, cum Cometia vtriusq; ripæ, & Cometia Thermarsciæ viuente adhuc Episcopo obtinuit, quædam quidem hæreditario in- *[Comitatus Stadensis et Ditmarsia.]*

re, quædam beneficiali. Extenditq; manum in Fresiam, & admouit eis exercitum, & dederunt ei pro sui met redemptione, quod postulati fuissent.

CAPVT VII.

Inuidia gloriæ comes. Aemulatio. Conspiratio in Henricũ Leonem. † P. Archiepisc. Ludouicus Landgrafius Turing. Albertus Vrsus. Albertus Palatinus. Christianus Oldenburg. Reinoldus Archiepisc. Coloniensis. Aldeslebium obsessum. Brema ab Christiano Oldenburg. capta.

SEd quia gloria parit inuidiam, & quia nil durabile in rebus humanis, tantam viri gloriam zelati sunt omnes principes Saxoniæ. Ille enim immensis diuitijs locuples, clarus victorijs, & propter geminum Bauariæ & Saxoniæ Principatum sublimis in gloria sua, omnibus Saxoniæ tam Principibus quàm nobilibus, importabilis visus est. Sed manus principum, formido Cæsaris continuit, ne concepta molimina transferrent in effectum. Postquam autem Cæsar quartam profectionẽ parauit in Italiam, & opportunitatem tempus adduxit, statim inueterata conspiratio processit in publicum, & facta est coniuratio valida omnium contra vnum. Fueruntq; inter eos primi, Wichmannus Magdeburgensis † Episcopus, Hermannus Hildensemensis Episcopus. Post hos fuerunt Principes ij: Ludowicus, prouincialis Comes Turingiæ, Adelbertus Marchio de Soltwedele, & filij eius, Otto Marchio de Camburg, & fratres eius, Adelbertus Palatinus Comes de Someresburg. Hos adiuuerunt nobiles ij, Otto de Asle, Wedekindus de Dasenburg, Christianus de Aldenburg, quæ est in Amerland. Super hos omnes, præpotens ille Reinoldus Coloniensis Archiepiscopus, & Cancellarius Imperij, insidiatus est Duci, facie quidẽ absens & in Italia positus, sed totus consilio expugnationi Ducis intentus. Tunc Principes qui erant in orientali Saxonia, cum Turingorum principe Lodewico, obsederunt munitionem Ducis quæ vocatur Aldeslef, & fecerũt contra eam machinas multas. Porrò Christianus Comes de Amerland collecta Fresonum manu, occupauit Bremam, & omnes fines eius, & fecit motum magnum in occidentali regione. Videns ergo Dux, quia consurgunt vndiq; bella, cœpit communire ciuitates & castra, & ponere custodias militũ in locis opportunis. In tempore illo Comeciam Holsatiæ, Sturmariæ, atq; Wagiræ administrabat vidua Adolfi Comitis cum filio adhuc tenello. Propter consurgentes autem bellorũ motus posuit Dux puero tutorem qui præesset armis, Henricum Comitem Turingia natum, auunculum pueri, virum scilicet impatientem ocij, & totum armis deditum. Communicato quoq; fidelium suorum cõsilio, Pribizlauum, Principem Slauorum, quem multis, vt suprà dictum est, prælijs expulerat prouincia, admisit in gratiam, & reddidit ei omnem hæreditatem patris sui, terram scilicet Obotritorum, præter Zuerin & attinentia eius. Et fecit Pribizlauus Duci & amicis eius securitatem fidelitatis, nulla deinceps bellorum tempestate corrumpendam, stare scilicet ad mandatum ipsius, & obseruare oculos amicorum eius absq; omni offensione.

Henricus Turingus tutor Adolfi III. Pribizlauo Obotritia in integrũ restituta.

CAPVT VIII.

Henrici Leonis in aduersarios expeditio. Christianus Oldenburg. Brema recuperata & mulctata. Christiani Oldenburg. mors. Hartuicus Archiepisc. declinat bellum. Soluitur in partes.

TVnc congregauit Dux exercitum grandem, & intrauit orientalem Saxoniã, vt pugnaret cum inimicis suis, in medio terræ ipsius. Et viderunt quia venit cum manu forti, & timuerunt occurrere illi. Et fecit plagam magnam in terra hostili, & vastauit eam incendijs & deprædationibus, & peruagatus est terram, vsq; ad muros Magdeburg. Deinde conuertit exercitum in occidentales partes, vt comprimeret tumultum Christiani Comitis, & improuisus venit Bremam, & cœpit eam. Tunc fugit Christianus Comes in abditas Fresię paludes. Et irrupit Dux Bremam & deprædatus est eam. Et transfugerunt ciues eius in paludes, eo quòd peccassent aduersus Ducẽ, & iurassent Christiano, & posuit eos Dux in proscriptionem, quousq; interuentu Archiepiscopi, mille & eo amplius Marcis argenti pacem indempti sunt. Christianus autẽ Comes post paucos dies mortuus est, & sopita sunt mala rebellionis, eius molimine suscepta. Grassantib. ergo vsquequaq; ciuilibus bellis, Hartwicus Archiepiscopus decreuerat apud se, declinare tumultum consurgentis belli, & sedit Hammenburg solitarius & quietus, structuris claustralibus, & cæteris Ecclesiæ suæ commodis intentus. Tunc Coloniensis Archiepiscopus cæteriq;

Princi-

Principum mandauerunt ei per literas, vt reuocaret ad cor omnes pressuras, quibus attriuisset eum Dux: Nūc tandem venisse tempus, quo possit auxilio principū recuperare statum honoris sui, patere sibi vrbem Statheo, & ereptam Cometiam, si manus Principū adiuuerit. Hartwicus ergo Archiepiscopus multis experimentis edoctus fortunatum semper in prælijs ducem esse, ambiguam quoq; Principibus inesse fidem, & se huiusmodi sponsionibus sæpe delusum, fluctuare cœpit animo. Prouocabat † eum recuperandi honoris cupido, sed deterrebat eum sæpe cōperta mobilitas Principum. Hærebat interim superficies amicitiarum, & pax sonabat in verbis. Veruntamen castra sua Friborg & Horeborg communire cœpit Archiepiscopus, & congessit illic apparatum armorum & escarum quæ sufficerent in menses & annos.

† D. quidē.

Munit propugnacula.

CAPVT IX.

Circa hos dies, Conradus Lubicensis Ecclesiæ episcopus, morabatur apud Archiepiscopum, & pendebat in ipso summa consilij. Et perlatum est ad Ducem, quia non sentiret ea quæ pacis sunt, sed quæ ad destructionem Ducis, & quia suggerit Archiepiscopo, vt transeat ad Principes, & rescindat amicitias quas pepigerat cum Duce. Volens ergo Dux rem certius nosse, vocauit eum ad colloquium Ertheneburg. At ille † declinans iram potentis, declinauit in Fresiam veluti fungens legatione Archiepiscopi. Quem demum redeuntem, Dux secundo vocauit. Conductu ergo Domini Archiepiscopi, & Domini Bernonis Magnipolitani, occurrit Duci apud Stathen, auditurus verbū eius. Et conuenit eum Dux super his, quæ ad ipsum perlata fuerant, qualiter scilicet verbis malis derogauerit honori suo, & dederit consiliū aduersus eum in malum. Affirmat Episcopus, se nihil horum recognoscere. Multis ergo verbis hinc & inde habitis, cupiens Dux conuulsas amicitias resarcire, & Episcopum iam olim sibi dilectum, tenacius colligere, cœpit ab eo familiariter exigere hominij debitū, quod sibi imperiali donatione permissum in superioribus ostensum est, in his videlicet Slauorum prouincijs, quas ipse iure belli, in clypeo suo & gladio possederat. Ad huius propositionis verbum, vir magnanimus resilijt, dicens: modicā esse stipem Ecclesiæ suæ, nunquam se huius intuitu libertatem suam occupaturum, aut cuiuslibet potestati submissurum. E conuerso proponit Dux omnino aut loco cedere, aut propositis parere. Cumq; fixus in sententia maneret Episcopus, præcepit Dux obcludi ei introitum Parochiæ suæ, & omnes reditus Episcopales tolli. Post discessum ergo Ducis locutus est Archiepiscopus, ad Conradum Episcopum: Existimo, quòd non sit cautum vobis consistere apud nos, propter satellites Ducis, in quorum medio sumus. Quin potius cōsulite honori nostro & saluti vestræ, & transite ad Magdeburgensem Archiepiscopum, & principes, vt possitis euadere manus inimicorum vestrorum. Ego quoq; post paucos dies prosequar vos, & peregrinabor cum peregrinante. Et fecit iuxta consilium Archiepiscopi, & transijt ad Magdeburgensem Archiepiscopū, & mansit apud eum fermè duobus annis. Inde abiens in Franciam, visitauit Cisterciense Concilium, & reconciliatus est Alexandro Papæ per manus Papiensis Episcopi, qui fuit partiū Alexandri, & eiectus de sede sua, morabatur in Claraualle. Deditq; Pontifici in mandatis, vt præbita sibi facultate, aut ipse iret ad Alexandrum, aut Legatum dirigeret. His ita peractis, reuersus est Magdeburg, & inuenit ibi Hartwicum Hammenburgensem Archiepiscopum, nam & ipse loco cesserat, & manserunt apud Magdeburgensem Archiepiscopum diebus multis. Veruntamen milites Hartwici Archiepiscopi, qui erant in castris Horeborg & Friborg, faciebāt frequentes excursus, & faciebant incendia & prædas in possessionibus Ducis. Quamobrē Dux transmissa militia, occupauit Friborg & fregit munimenta eius, & adæquauit eam solo, & fecit tolli omnes reditus episcopales, non reliquit ex eis paruas reliquias. Soli qui erant in castro Horeborg, continuerunt se vsq; ad reditū Archiepiscopi, eo quòd locus esset munitus propter paludosas voragines. Feruebat autē seditionū sæua tempestas per omnem Saxoniam, contendentibus scilicet vniuersis Principibus aduersus Ducē. Et factæ sunt captiones militum, & demembratio-

Cōradus Lubecēsis Hartuici flabellum.

Euocatur ab Henrico L. ad colloquium.

† D. malè suspicans ir.

Iubetur iurare in eius verba.

Mulctatur ob cōtumaciam.

Solum vertit.

Reconciliatur Alexandro III. Papa.

Hartuicus Archiepis. exulat Magdeburgi.

Mulctatur ab Henrico L. Horeberga.

Tumultus Saxon.

Goslaria.

nes,& euersiones vrbium atq; domorum,& incendia ciuitatum. Et addita est Goslaria Principibus. Et pręcepit Dux custodiri vias, ne quis frumentũ induceret Goslariæ,& esurierunt valde.

CAPVT X.

Fredericus Cæs. in Italia successus.

** P. & abusus est Longobardia supra Reges qui fuerunt ante eũ diebus multis.*

Paschalis et Calixtus Antipapa.

Romani Alexandri cõplices, victi ingenti strage a Germanis.

Genua capta.

Roma expugnata.

IN diebus illis Fredericus Imperator morabatur in Italia, & contritæ sunt rebelliones Longobardorum, à formidine virtutis eius,& effregit ciuitates multas populosas atq; munitas, * & conuertit faciem suam, vt iret Romam, ad fugandũ Alexandrum,& statuendum Calixtum. Paschalis enim breui tempore viuens, defunctus erat. Cæsar ergo obsidens Ianuam, quæ fuerat partiũ Alexandri, pręmisit Reinoldum Coloniensem, & Christianum Moguntinum, & partem exercitus iussit præire Romam. Et venerunt Tusculum, quæ non longè est a Roma. Quorum introitu cõperto, Romani exierunt cum immenso exercitu, pugnaturi propter Alexandrum,& egressus Reinoldus & Teutonicus miles, pugnauerunt pauci contra innumeros,& obtinuerunt Romanos,& percusserunt ex eis ad 12. millia,& persecuti sunt fugientes vsq; ad portas vrbis. Et corrupta est terra propter cadauera occisorum,& permanserunt mulieres Romanorum viduę in annos multos, eo quòd defecissent viri habitatores vrbis. Ipsa die qua hæc gesta sunt Romæ, pugnauit Cęsar cum Ianuanis,& obtinuit victoriam, compos effectus ciuitatis. Et assumpto exercitu, abijt Romam,& inuenit Reinoldum,& exercitum quem præmiserat lętantem de salute sui met,& de ruina Romanorum. Et admouit exercitum, vt caperet Romam, & oppugnauit domum Beati Petri, quia pręsidium Romanorũ illic erat, & iussit ignem portis immitti,& abegit Romanos à turribus per vaporem fumi. Et obtinuit templum, & repleuit ædem interfectis. Et intronizauit Calixtum in cathedram, & egit illic celebritatem beati Petri ad vincula. Admouitq; manũ Lateranensibus, vt destrueret eos, dederuntq; ei pro vita simul & ciuitate, quicquid postulati fuissent. Coacti vt comprehenderent Alexandrum, non præualuerunt, eo quùd noctu fugam iniisset. Et accepit filios nobiliũ obsides, vt de cætero obedientes essent Calixto fide irreprehensa. Secuta est hos Cæsaris prosperos euentus repentina calamitas. Tanta enim pestilentia subitò Romam inuasit, vt infra paucos dies vniuersi penè interirent. Mense enim Augusto pestiferę nebulę in partibus illis consurgere dicuntur. Mortui sunt ea pestilentia Reinoldus Coloniensis, Hermannus Verdensis, qui erant Duces consilij: Prætetea nobilissimus adolescens, filius Conradi regis, qui duxerat vnicam filiam Henrici Ducis nostri, insuper multi Episcopi, Principes & nobiles ipso tempore interierunt. Cæsar cum residuo exercitu reuersus est in Longobardiam. Illic positus, audiuit motũ, qui fuit in Saxonia, & missa legatione, frequentibus inducijs repressit surgentem seditionem, quousq; præteriret tempus, & ipse liberaretur ab expeditione Italica. In tempore dierũ illorum misit Henricus Dux Bauariæ & Saxoniæ legatos in Angliam,& adduxerũt filiam regis Angliæ cum argento & auro & diuitijs magnis, & accepit eam Dux in vxorem. Separatus enim fuerat à priore coniuge, domina Clementia, propter cognationis titulum. Habuit autem ex ea filiam, quam filio Conradi regis dedit in matrimonium, qui etiam modico superuixit tempore, præuentus immatura morte in expeditione Italica, vt suprà dictum est.

Calixtus à Cæsare inauguratus.

Lateranenses mulctati.

Pestis Romæ in exercitu Cæsaris.

Reinoldi Colon. & Hermanni Verdensis mors.

Cæsar tumultum Saxon. compescere studet.

Henrici L. altera nuptia.

Diuortium cum prima coniuge.

CAPVT XI.

Longobardorum rebellio.

Conuentus Bambergẽsis.

Henricus L. restitutus in integrũ.

EMenso ergo post hęc non longo interuallo, videntes Longobardi quia corruissent columnæ regni, & defecisset robur exercitus, conspirauerunt vnanimiter aduersus Cæsarem, & voluerunt interficere eum. Ille præsentiens dolos, clàm recessit à Longobardis, & reuersus in Teutonicam terram, indixit curiã Bauenberg, vocatisq; vniuersis Principibus Saxoniæ coarguit eos de violatione pacis, dicens tumultum Saxoniæ dedisse Longobardis materiam defectionis. Multis itaq; dilationibus, multa prouidentia & consilio, dissensiones, quæ erant inter Ducẽ & Principes, ad conuentionem pacis inclinatæ sunt, & cesserunt omnia iuxta placitũ Ducis,& ereptus est à circumuentione Principum absq; omni sui met diminutione. Et

reuocatus

reuocatus est Dominus Hammenburgensis Archiepiscopus in sedem suã, tactusq; infirmitate infra paucos dies obijt, & extincta est morte illius vetus controuersia, quæ fuit super Cometia Stadensi, & possedit eam Dux de cætero absq; omni contradictione. Conradus quoq; Lubicensis Episcopus interuentu Cæsaris, meruit redire in Parochiam suam, ea scilicet conditione, vt sopita priori obstinatione, exhiberet Duci quę iusta sunt. Potitusq; reditu in gratia Ducis, mutatus est in virum alterum. Didicit enim in his, quæ ipse passus est, compati fratribus suis, & de cætero pronior esse in † humilitatis officio. Clerum nihilominus defensauit à circumuentione Principum & potentum, præcipuè verò de manibus Henrici Comitis Turingi, qui nec Deum nec homines reuerens, aspirabat ad bona sacerdotũ. Cùm autem omnis bellorum motus, autore Deo, rediret in serenam pacis quietem, Wedekindus de Dasenburg recusauit pacẽ, quam locuti sunt Principes. Hic enim ab adolescentia sua ad malum strenuus, semper militiæ vsum in rapinas detorserat. Sed ne malum posset, quod voluit, Ducis refrenatione acrius tenebatur. Captus enim aliquando, & in vincula cõiectus, fidem † dedit, vt de cætero temperaret à rapinis, & staret ad mandatum Ducis syncero obsequio. Sed ille ingruente tempore belli, pollicitationis immemor in Ducem omnibus acrius desæuit. Cęteris ergo ad pacem reductis, hunc singularem ferũ Dux obsedit in castro Dasenburg. Sed cùm omnem obsidionis & machinarum violentiam mons altior eluderet, misit Dux, & vocauit viros industrios de Rammesberg, qui aggressi rem difficilem & inauditã, perfoderunt radices montis Dasenburg, & interiora montis collustrantes repererunt puteum, vnde castellani hauriebant aquam. Quo obturato, defecit aqua castellanis, & necessitate constrictus Wedekindus, dedidit se & castrum in potestatem Ducis, cæteri dimissi, dispersi sunt, vnusquisq; in terram suam.

Hartuici Archiepis. mors.
Cõradus Lubecensis restitutus, emendatur.
† P. humanitatis.
Hẽricus Turing.
Widekindus Dasenburg. eiusq; maleficia.
† P. dederat.
Dasenburgũ operâ fossorũ metallicorum captum.

CAPVT XII.

IN tempore illo congregauit Waldemarus, Rex Danorum, exercitum grandem & naues multas, vt iret in terram Rugianorum, ad subiugandum eam sibi. Et adiuuerunt eum Kazemarus & Buggezlauus Principes Pomeranorũ, & Pribizlauus Princeps Obotritorum, eo quòd mandasset Dux Slauis, ferre auxilium regi Danorum, vbicunq; fortè manũ admouisset subiugandis exteris nationibus. Prosperatum est ergo opus in manibus regis Danorum, & obtinuit terram Rugianorum, in manu potenti, & dederunt ei pro sui redemptione quicquid Rex imposuisset. Et fecit produci simulacrum illud antiquissimum Zwanteuith, quod colebatur ab omni natione Slauorum, & iussit mitti funem in collum eius, & trahi per mediũ exercitum in oculis Slauorum, & frustatim concisum in ignem mitti. Et destruxit fanum cum omni religione sua, & ærarium locuples diripuit. Et præcepit, vt discederent ab erroribus suis, in quibus nati fuerant, & assumerent cultum veri Dei. Et dedit sumptus in ædificia Ecclesiarum, & erectæ sunt duodecim Ecclesiæ in terra Rugianorum, & constituti sunt sacerdotes, qui gererent populi curam in his quæ Dei sunt. Et affuerunt illic Pontifices, Absolon de Roschilde, & Berno de Magnopoli. Hi adiuuerunt manus Regis cum omni diligentia, vt fundaretur cultus domus Dei nostri in natione praua atq; peruersa. Erat autem tunc temporis Princeps Rugianorum vir nobilis Iaremarus, qui audita vera Dei cultura & fide catholica, alacriter ad baptisma cõuolauit, præcipiens etiã omnibus suis, secum sacro baptismate renouari. Ipse verò factus Christianus, tam in fide firmus, tam in prędicatione erat stabilis, vt secundum Paulum iam à Christo vocatum videres, qui fungens vice Apostoli, gentem rudem & beluina rabie sęuientem, partim prædicatione assidua, partim minis, ab innata sibi feritate ad nouæ conuersationis religionem conuertebat. De omni enim natione Slauorum, quę diuiditur in prouincias & principatus, sola Rugianorum gens durior cæteris, in tenebris infidelitatis vsq; ad nostra tempora perdurauit, omnibus inaccessibilis, propter maris circumiacẽtia. Tenuis autem fama commemorat, Ludewicum, Karoli filium, olim terram Rugianorũ obtulisse B. Vito in Corbegia, eo quòd ipse fundator extiterit cœnobij illius. Inde e-

Expeditio Waldemari Dani in Rugianos.
Cazimirus & Bugislaus Pom.
Pribizlaus Obotritus.
Rugiani debellati.
Zuanteuit idolum.
Rugianis Christianismus inductus.
Absolon antistes Roschild.
Berno Megalburg.
Iaremarus, princeps Rugianorum.
Feruor in Christianismo propagando.
Ludouicus Pius.
Corbeia.

gressi prædicatores, gentem Rugianorum siue Ranorum, ad fidem conuertisse feruntur, illicq; oratorium fundasse in honorem Viti martyris, cuius venerationi prouincia †consignata est. Postmodum verò, vbi Rani, qui & Rugiani, mutatis rebus, à luce veritatis aberrarunt, factus est error peior priore: nam sanctum Vitum, quem nos seruum Dei confitemur, Rani pro Deo colere cœperunt, fingentes ei simulacrum maximum, & seruierunt creaturæ potius quàm creatori. Adeo autem hæc superstitio apud Ranos inualuit, vt Zuantenit Deus terræ Rugianorum inter omnia numina Slauorum primatum obtinuerit, clarior in victorijs, efficacior in responsis. Vnde etiã nostra adhuc ætate, non solùm Wagirensis terra, sed & omnes Slauorum prouinciæ, illuc tributa annuatim transmittebant, illum Deum Deorum esse profitentes. Rex apud eos modicæ æstimationis est, comparatione flaminis. Ille enim responsa perquirit, & euentus sortium explorat. Ille ad nutum sortium, & porrò rex & populus ad illius nutum pendent. Inter varia autem libamenta, sacerdos nonnunquam hominem Christianum †litare solebat: huiuscemodi cruore Deos omnino delectari iactitans. Accidit ante paucos annos, maximã institorum multitudinem eo conuenisse, piscationis gratia. In Nouembri enim flante vehementius vento, multum illic halec capitur, & patet mercatoribus liber accessus, si tamen antè Deo terræ legitima sua persoluerint. Affuit tunc fortè Godescalcus quidam sacerdos Domini de Bardewich, inuitatus vt in tanta populorum frequentia ageret ea quæ Dei sunt. Nec hoc latuit diu sacerdotem illum barbarũ, & accersitis rege & populo, nunciat irata vehementius numina, nec aliter placari posse nisi cruore sacerdotis, qui peregrinum inter eos sacrificium offerre præsumpsisset. Tunc barbara gens attonita, conuocat institorum cohortem, rogatq; sibi dari sacerdotem, vt offerat Deo suo placabilem hostiã. Renitentibus Christianis, centum marcas offerunt in munere. Sed cùm nihil proficerent, cœperunt intentare vim, & crastina bellum indicere. Tũc institores onustis iam de captura nauibus, nocte illa iter aggressi sunt, & secundis ventis vela credentes, tam se quàm sacerdotem atrocibus ademere periculis. Quamuis autem odium Christiani nominis & superstitionum fomes plus omnibus Slauis apud Ranos inualuerit, pollebant tamen multis naturalibus bonis. Erat enim apud eos hospitalitatis plenitudo, & parentibus debitũ exhibent honorem. Nec enim aliquis egenus aut mendicus apud eos repertus est. Statim enim vt aliquẽ inter eos aut debilem fecerit infirmitas, aut decrepitum ætas, hæredis curæ delegatur, plena humanitate fouendus. Hospitalitatis enim gratia, & parentum cura, primum apud Slauos virtutis locum obtinent. Cæterùm Rugianorum terra ferax frugum, piscium atque ferarum est. Vrbs terræ illius principalis dicitur Archona.

[Margin notes: † P. insignita. — Origo cultus idoli Zuantenit. — Sacerdos regi prælatus. — † D. libare. — Hostiæ humanæ. — Godescalci, sacerdotis Christiani, periculum. — Rugianorũ hospitalitas καὶ ἀντιπελάργωσις.]

CAPVT XIII.

ANno ergo incarnati verbi M. C. LXVIII. fundatum est opus nouæ plantationis in terra Rugianorum, & ædificatæ sunt Ecclesiæ, & præsentia sacerdotum illustratæ. Seruieruntq; Regi Danorum sub tributo, & accepit filios nobilium obsides, & abduxit eos secum in terram suam. Hæc autem acta sunt tempore, quo Saxones ciuilia bella gerebant. Postquam autem Dominus pacem reddidit, confestim Dux misit legatos ad regem Danorum, requirens obsides, & medietatem tributorum, quæ soluunt Rani, eo quòd laudatũ & iuramento firmatũ esset, vt quascunq; gentes Rex Danorũ expugnare voluisset, Dux ferret auxilium, & cum participatione laboris, fieret etiam particeps emolumenti. Cumq; renueret Rex, & nuncij redissent in acti, Dux ira permotus vocauit Principes Slauorum, & mandauit, vt vltionem facerent de Danis. Vocati sunt, & dixerunt assumus, & obaudierunt ei cum lætitia. Qui misit illos, & amoti sunt vectes & ostia, quibus iampridem conclusum erat mare, & erumpebat vadens & inundans, & intentans exitiũ multis Danorum insulis & regionibus maritimis. Et instauratę sunt prædonum naues, & occupauerunt in terra Danorum †insulas opulentas, & saturati sunt Slaui post diutinam inediam diuitijs Danorum, incrassati, inquam, sunt, impinguati sunt, dilatati

[Margin notes: Christianismus Rugianorum. — Henricus L. vrget fœderis tabulas cum Waldemaro. — Immittit Danis Slauos. — † D. ciuitates.]

latati sunt. Audiui à referentibus, quòd Mekelenburg die fori de captiuitate Danorum septingentæ numeratę fint animę, omnes venales, si suffecissent emptores. Porrò tanti excidij calamitatem ostenderant præsagia quædã. Sacerdos enim quidam in terra Danorum, quæ dicitur Alfse, assistens sacro altari, cùm subleuasset calicem, sumpturus hostiam, ecce visa est in calice species carnis & sanguinis. Ille de timore tandem resumpto spiritu, non audens sumere insolitæ visionis speciem, transijt ad Pontificem, ibi in conuentu Cleri calicem videndũ obtulit. Cùm multi dicerent, id factum diuinitus, ad confirmandam plebis fidem, Pontifex, altiori sensu, protestatus est, grauem Ecclesiæ imminere tribulationem, & sanguinẽ Christiani populi multum fundendum. Quoties enim sanguis martyrum effunditur, Christus denuò in membris suis crucifigitur. Nec prophetantis fefellere vaticinia. Vix enim præterierunt dies 14. & superueniens exercitus Slauorum, occupauit omnem terram illam, ecclesias subuertit, & populum captiuauit, omnem verò resistentem percussit in ore gladij. Diu ergo siluit rex Danorũ, dissimulans gentis suæ ruinas. Reges enim Danorum, segnes & discincti, & inter continuas epulas semper poti, vix aliquando sentiunt percussuras plagarum. Tandem veluti somno excitus rex Daniæ, congregauit exercitum, & percussit partem modicam Cyrcipanæ regionis. Filius quoq; regis ex concubina natus, Christophorus nomine, cum mille, vt aiunt, loricis, venit Aldenburg, quæ Danicè dicitur Brandenhuse, & percusserunt maritima illius. Ecclesiam verò, cui deseruiebat Bruno sacerdos, nõ lęserunt, nec attigerunt penitus bona sacerdotis. Recedentibus ergo Danis, Slaui è vestigio prosecuti sunt, & damna sua vltione decupla compensauerũt. Dania enim ex maxima parte in insulas dispertita est, quas ambit mare circumfluum, nec facilè caueri possunt insidię piratarum, eo quòd ibi sint promontoria latebris Slauorum aptissima, vnde clàm egredientes, percutiunt de insidijs incautos. Slaui enim clandestinis † insidijs maximè valent. Vnde etiam recenti adhuc ætate, latrocinalis hæc cõsuetudo, adeò apud eos inualuit, vt omissis penitus agriculturæ commodis, ad nauales excursus, expeditas semper intenderint manus, vnicam spem & diuitiarum summã in nauibus habentes sitam. Sed nec in construendis ædificijs operosi sunt, quin potius casas de virgultis contexunt, necessitati tantùm consulentes aduersus tempestates & pluuias. Quoties autem bellicus tumultus insonuerit, omnem annonam paleis excussam, aurum, atq; argentum, & preciosa quæq; fossis abdunt, vxores & paruulos munitionibus vel certè syluis contutant. Nec quicquam hostili patet direptioni, nisi tuguria tantùm, quorum amissionem facilimam iudicant. Danorum impugnationes pro nihilo ducunt, imò voluptuosum existimant manum cum eis conserere. Solus eis Dux est formidini, qui protriuit robur Slauorum super omnes Duces, qui fuerunt ante eum, plus multo quàm ille nominatus Otto, & misit frenum in maxillas eorum, & quo voluerit, declinat eos. Loquitur pacem, & obtemperant: mandat bellum, & dicunt assumus.

[redacted] · *Tribulatio Christiana.* · *Regum Daniæ inertia & crapula notata.* · *Waldemarus R. vastat Circipanam.* · *Christophorus nothus.* · *Aldenburg Danis Brandenhusa.* · *Slaui illatas iniurias vlciscuntur.* · † P. incursibus. · *Student piraticæ.* · *Negligunt ædificiorum exquisitas extructiones.* · *Mos in bello.* · *Dani despecti.* · *Henricus Leo plenè Slauos edomat.*

CAPVT XIIII.

REx ergo Danorum perspecta calamitate gentis suæ, vidit tandem quia bona est pax, & misit Legatos ad fortissimum Ducem, rogans præberi sibi locum familiaris colloquij ad Egdoram. Et venit Dux ad expetitum placiti locum in natiuitate sancti Ioannis Baptistæ. Et occurrit ei Rex Danorum, & exhibuit se pronum ad omnem voluntatem Ducis. Et recognouit ei medietatem tributorum & obsidum, quæ dederant Rani, & de ærario fani æquam portionem, & ad singula, quæ Dux iudicauit exigenda, deuotè paruit Rex. Et renouatæ sunt inter eos amicitiæ, & inhibiti sunt Slaui, ne de cætero impugnarent Daniam. Et facti sunt vultus Slauorum subtristes, propter confœderationem Principum. Et misit Dux nuncios suos cum nuncijs Regis in terram Ranorũ, & seruierunt ei sub tributo Rani. Et rogauit rex Danorũ Ducem, vt filiam suam, viduam Fretherici nobilissimi Principis de † Radenburg daret filio suo, qui iã designatus erat rex, in vxorẽ. Interuẽtu itaq;

Colloquium Waldemari R. cum Henrico L. et reconciliatio. · *Slauis ingrata pax.* · † P. Rodenburg. · *Affinitas Henrici L. cum Waldemaro.*

magnorum Principum, consensit Dux, & misit filiam suam in regnum Danorum, & facta est lætitia magna omnibus populis borealium nationum, iocunditas & pax simul orta est. Et mutatum est gelidum illud frigus aquilonis, in lenes Austri flatus, & cessauit maris vexatio, & detumuerunt procellæ tempestatum. Et pacata est via transeuntibus à Dania in Slauiam *, & ambulauerunt mulieres & paruuli per eam, eo quòd submota sint offendicula, & defecerint prædones in via. Omnis enim Slauorum regio, incipiens ab Egdora (qui est limes regni Danorum) & extenditur inter mare Balticum & Albiam, per longissimos tractus vsq; ad Zuerin olim insidijs horrida, & penè deserta, nunc dante Deo tota redacta est velut in vnam Saxonum coloniam, & instruuntur illic ciuitates & oppida: multiplicantur Ecclesiæ, & numerus ministrorum Christi. Pribizlauus quoq; deposita diuturnæ rebellionis obstinatia, sciens quia non expedit sibi, calcitrare aduersus stimulum, sedit quietus & contentus funiculo portionis sibi permissę, & ędificauit vrbes Mekelenburg, Ilowe, & Rozstock, & collocauit in terminis eorum Slauorũ populos. Et quia Slauorum latrones inquietabant Teutonicos, qui habitabant Zuerin, & in terminis eius, Guncelinus præfectus castri, vir fortis & satelles Ducis, mandauit suis, vt quoscunque Slauorum inuenissent incedentes per auia, quibus non esset euidens ratio, captos statim suspendio necarent. Et cohibiti sunt vtcunque Slaui à furtis & à latrocinijs suis.

* D. & econuerso.

Egdora fl. limes regni Danici.

Saxonũ in Slauia colonia.

Pribizlaus.

Megalburgum, Ilouia et Rostochiũ instaurate.

Guncelini edictum in pradones Slauos.

HACTENVS HELMOLDVS.

DERELI-

DERELICTORVM HELMOLDI SVPPLEMENTVM,

AVCTORE ARNOLDO, ABBATE LVBECENSI.

DOMINO ET PATRI PHILIPPO, Racesburgensis Ecclesiæ antistiti, Arnoldus, seruorum Dei vltimus, debitam in Christo reuerentiam.

QVIA bonæ memoriæ Helmoldus Sacerdos historias de subactione seu vocatione Slauorum, & gesta Pontificum, quorum instantia ecclesiæ harum regionum inualuerunt, debito fine, vt voluit, non consummauit, Deo cooperante huic operi vel labori insistere decreuimus, vt tam piæ deuotionis cooperatores existentes, vestris suffulti orationibus, memoriam in benedictione sortiamur. Vnde rogamus prudentiam vestram, ne tenuitatem ingenij nostri, vel verborum rusticitatem attendatis, sed caritatis deuotionem, quæ confundi non meretur, pia consideratione aduertatis. Ille etenim vir sagacis ingenij, potens in verbis, notior in positionibus, facundo sermone diuitis venæ, seriem operis percurrit, nos autem de pingui Minerua distillantes velut impeditioris linguæ, & tardioris calami, cœpto operi reptando insistentes, humiliter procedamus, quia nec voce nec calamis æquiparamus magistrum. Veritatem ergo historiæ sequentes, adulationem, quæ plerisque scriptorum comes est, omnino damnamus, vt timorem ac gratiam excludentes fallacē, liberè quæ nobis comperta sunt, prosequamur.

Helmoldus historiā suā nō absoluit.

Eiusdem elogium.

Quo ergo † præcipiente, vel præsidente, harum Borealium regionum siue Ecclesiarum status inualuerit, vt in libro memorati sacerdotis Helmoldi contextum est, subsequenter annectamus. Et quia vsq; ad tempora Henrici, Ducis Saxoniæ atque Bauariæ, series decurrit, ipsum in fronte ponamus. Quia super omnes, qui ante ipsum fuerunt, duriciam Slauicam perdomuit, & non solùm ad tributa soluenda coegit, sed etiam erga veri Dei cultum, relictis superstitionibus idololatriæ, humiliatis ceruicibus promptissimos fecit. Pacem etiam maximam in omni terra Slauorum firmauit: & omnes prouinciæ aquilonares Wagirorum, Holzatorum, Polaborum, Obotritorum, ocio & quiete vacabant, & prohibita sunt furta & latrocinia terra mariq;, & fruebantur mercationibus & negociationibus mutuis, & habitabat vnusquisq; sub vite & ficu sua, præsidente in Racesburg reuerendissimo patre Euormodo Episcopo, in Lubeke verò Conrado Episcopo, viro illustri, in Zuerin quoq; Bernone, viro religioso, qui ecclesias nouellæ plantationis, quas Hēricus Dux memoratus instituit, Domino incrementum dante, doctrina plantare, & opere irrigare instantissimè satagebant.

† P. principante.

Slaui ab Hērico L. pacati.

Euermodus, antistes Racesburg.

CAPVT II.

CONfirmata ergo pace in terra Slauorum, vt dictum est, magis ac magis inualescebat potentia Ducis, super omnes inhabitantes terram, & sopita sunt bella ciuilia, mediante maiestate Imperatoria, quę erant inter ipsum & Principes Orientales. Pribizlauus verò, frater Wertislaui, ex inimico factus est Duci amicissimus, sciens quòd nil præualerent aduersus eum suscepta molimina, considerans etiam

Pax ex edicto Cæsaris.

Pribizlaus ex hoste Henrici L. amicus.

Henricus L. religionibus inductus cogitat Hierosolymam. Committit sua Wichmãno Magdeburg. Legit itinerum comites. Pribizlaus. Guncelinus. Sigefridus Blanceburg. Ecbertus de Wolfenbutel. Matholdis Britanna, Henrici L. Uxor. Eius elogium.

viri magnificentiam, & quocunq; se vertebat in omnibus fortuna fauente præualebat. Dux itaq; tanta potitus quiete, tantisq; fluctuationum e medijs periculis, tanquam portum salutis commodum duxit, pro peccatis suis sanctum visere sepulcrũ, vt adoraret Dominum in loco vbi steterunt pedes eius. Ordinatis ergo rebus suis, de profectione Hierosolymitana acrius cogitare cœpit, & terræ suæ tutelã Wichmanno Archiepiscopo Magdeburgensi consignans, nobiliores terræ itineris sui socios fecit, Conradum scilicet Episcopum Lubicensem, Henricum Abbatem de Brunswich, Bertoldum Abbatem de Lunenburg, & memoratum Pribizlauum regulum Obotritorum, & Guncelinum Comitem de Zuerin, & Sifridum Comitem de Blanckenburg, & alios quàm plures, tam de viris suis liberis, quàm de ministerialibus. Et non remansit quisquam maiorum, excepto Ecberto de Wolfelebotele, quem constituit Dux super familiam suam, maximè tamen deputatus est in ministerium Dominæ Ducissæ Mechtildis, religiosissimæ fœminæ, cuius memoria & apud Deum nota est & apud homines, filiæ Regis Anglorum. Quæ lineam generositatis suæ, quam ex longa regalium parentum prosapia traxit, pijs operibus extulit, & caritatis insistens effectibus, religionis decore venustauit. Erat enim summæ pietatis, circa afflictos miræ compassionis, eleemosynarum larga erogatrix, & orationibus dedita: Missarum, quas plurimas decantari fecit, deuotissima frequentatrix. Fidem quoq; coniugij illibatam custodiens, thorum conseruabat immaculatum. Manebat autem in Brunswich, omni tempore quo Dux peregrinatus est, quia tunc prægnans erat, ediditq; filiam nomine Rikezen: filios etiam ex eo post reditum suscepit, Henricum, Luderum, Ottonem, Willehelmum, quos sicut de sancto Thobia legitur, ab infantia Deum timere docuit. Ministrabant ei Henricus de Luneburg, & Ecbertus memoratus, eo quòd ipse fidelis & inclytus haberetur in omni domo Ducis. Sed res aliter cesserũt. Ipse enim dedit maculam in gloriam suam, & notam perfidiæ incurrit. Vnde grauiter multatus est. Sed ista nunc omittamus, quia ad alia festinamus.

Liberi. Henricus de Lunenburg. Ecbertus Wolfebutelius a fide discedit.

CAPVT III.

Henricus L. ingreditur iter Hierosolymitanum. Fridericus Marchio Sudbach. Marchio Stiria. Henricus Austrius. Gertrudis, Henrici L. mater. Vienna, Austria metropolis. Wormaciensis antistes, Cæsaris legatus. Manuel Imper. Byzãt.

DVx autem cum magna gloria profectus est de Brunswich post octauam Epiphaniæ, & venit cum omni comitatu suo Ratisbonam, ibiq; solenniter egit diem purificationis cum optimatibus terræ. Quorum etiam nobiliores peregrinationis suæ socios fecit, Marchionem videlicet Fretbericum de Sudhbach, & Marchionem de Stire, & ita processit in regnum Orientale, ad vitricum suum nobilem Ducem Henricũ. Qui totus festinus occurrit ei in castro Nuenburg, cum maximo Cleri plebisq; tripudio, vbi mater eius Domina Gertrudis, memorabilem sortita est sepulturam. Inde honorificè deduxit eum in ciuitatem metropolitanã Wenæ, vbi comparatis nauibus, frumento, & vino, cæterisq; necessarijs copiosè onustatis, Dux cum suis nauale iter per deuexa Danubij arripuit: serui tamẽ cum equis via terrestri perrexerunt, vespertino tempore semper venientes ad locum determinatum, vbi naues applicuissent. Nec prætereundum, quòd Dominus Wormaciensis huic itineri se sociauit, nõ peregrinationis gratia, sed legatione functus Imperatoris, ad regem Græcorum Manuelem pro filia ipsius filio suo in matrimonio socianda. Verius tamen ob commodum Ducis factum creditur, vt tam familiari legatione accepta, benignè Ducem Rex Græcorum susciperet, & benignius per terram suam ducatum ei præberet. Dux etiam Orientalis Austriæ instaurata classe, prosecutus est Ducem Saxoniæ, ducatum ei præbens, & necessaria hospitalitatis abundantissimè administrans. Cum magna ergo commoditate ad ciuitatem, quæ Mesenburg dicitur, peruenerunt, quæ sita est in confinio terræ Vngariæ, vbi Legatus Regis Vngarorum, Florentius dictus, paratus fuit ad excipiendum Ducem Saxoniæ vna cum Duce Orientalis Austriæ, cuius sororem Rex habebat, & ita procedentes cum summa tranquillitate, applicuerunt ad vrbem quandam, quæ naturaliter est munitissima. Nam ex vno latere cingitur Danubio, ex alio, alueo profundissimo, qui Grane dicitur, à quo arx & ciuitas, quæ in

Mesenburg. Florẽtius, legatus regis Vng. Strigoniũ.

altera

altera ripa sita est, nomen accepit. Grauis autem mœstitia Ducem illic perculit. Nam ipsa nocte, rex veneno interijt, appotiatus, vt dicitur, à fratre suo, quem de terra eiecerat. Vnde graui afflictione constricti, ignorabant quid facerent. Dux enim Saxoniæ, grauiter cum suis angebatur, quòd in peregrinatione constitutus, tutò vlterius progredi non posset, quia morte Regis quasi præfocatus, ducem viæ habere non poterat. Nec minus alter affligebatur de tam subito Regis interitu, eo quòd intestatus obijsset, & sororem suam, viduam, prægnantem tamen, quasi exortem regni, sine hærede reliquisset. Consilio autem habito, missi sunt ad Archiepiscopum, qui tunc in ciuitate constitutus erat, regij funeris exequijs occupatus, Conradus Episcopus, Henricus Abbas, Bertoldus Abbas, vt ipsius ordinatione Dux Saxoniæ ducem itineris habere posset. Qui beneuolum se huic negocio exhibuit, & conuocatis Principibus tandem ordinatum est, vt Florentius suprà memoratus, cum Duce procederet, via qua cœperat.

Rex Vngariæ veneno à fratre necatus.
Henrici L. & Austrii angor.
Archiepisc. Strigoniensis.

CAPVT IIII.

Dimissus ergo Dux & sui, prosperè nauigabant per aliquot dies, & inciderunt periculum, quod vulgariter Schere dicitur, quia ibi scopuli immanissimi ad instar montium prominentes, quorum vni castellum impositum est, interceptis aquis meandi facultate subtracta, difficilimum illic nauigantibus transitum fecerunt: aquæ enim in arctum collectæ, primò quidem consurgentes intumescunt, & postea magno fragore in præceps cadunt. Omnes tamen naues, nutu Dei, illic illęsæ transierunt, sed solus Dux ibidem naufragium pertulit. Quod videntes ij, qui in castello erant, nauicula arrepta, eum ad terrã traxerunt. Guncelinus verò, & Iordanes Dapifer, cum alijs, natando euaserunt. Restaurata ergo naue, peruenerunt Brandiz, vrbem Regis Græcorum, vbi deficientibus aquis, naues in sicco steterũt. Ibi enim Danubius subterraneo meatu absorptus, in amnem paruissimum deriuatur, & post longa terrarum spacia, turgentibus fluctibus ebulliens, in Sowam protrahitur. Relictis ergo nauibus, terrestrem viam ingressi, intrauerunt nemus illud maximum & notissimum, quod Bulgerewalth dicitur, vbi multum laborauerunt, tam ipsi quàm equi eorum, trahentes in plaustris & carrucis copiam victualium. Cumq́; creberrimè plaustra contererentur, & omnes nimio labore deficerent, in reficiendis & subleuandis curribus, & processum nullum haberent, eo quòd dictũ fuisset, vt vna carruca confracta, omnes consisterent, donec ea refecta omnes procederent, animaduertens Dux, quòd ob tædiũ tanti laboris nimiam facerent moram progrediendi, præcepit vt relictis plaustris victualia iumentis imponerent, & sic abirent. Videres ergo immensos aceruos farinæ purissimæ proiectos, vasa vinaria plurima, & vino plena relicta, & quicquid accuratius sibi quisq; præparauerat diuersis condimentis. Procedentes ergo, appropiabant vrbi, quæ Rauenellæ dicitur, quæ in medio nemoris sita est, cuius habitatores Serui dicuntur, filij Belial, sine iugo Dei, illecebris carnis & gulæ dediti, & secundum nomen suum immundicijs omnibus seruientes, & iuxta locorum qualitatem bellualiter viuendo, bestijs etiam agrestiores. Subiecti tamen noscuntur Regi Græcorum, cuius Legatus Ducem præueniens, qui tunc cum ipso erat, præcepit, vt Ducem in castro honorificè susciperent, & vt deceret Regis magnificentiam, in omnibus ei honestissimè deseruirent. Qui eius monita siue pręcepta contemnentes, dimiserunt eum vacuum, ac sine honore abiecerunt. Qui reuersus ad Ducem, nunciauit ei quod audierat. Et venit Dux cum suis prope vrbem, & ibi castra metatus est. Et iterum misso nuncio, mandat se pacificè venire, rogans vt conductorem ab eis accipiat: & sic in pace discedat. Cumque hoc sæpius attentatum fuisset, & nihil profecissent, Dux ait ad suos: Iustum quidem est, vt in peregrinatione positi, cum omni pace & mansuetudine incedamus, & ideo cum signis bellicis ad vrbem Regis, ad quam tendimus, procedere non debuimus: Sed quia isti filij Belial quæ pacis sunt non sectantes, bellum nobis intentare videntur, leuate signa, & procedamus. Deus patrum nostrorum nobiscum sit, pro cuius nomine peregrinamur, & eius præcepta secuti domos & fratres, vxores & filios, & agros reliquimus.

Cataracta Schere.
Henrici L. naufragiũ.
Guncelinus.
Iordanes.
Fabula.
Sauus.
Bulgervvaldt.
Necessitas.
Rauenelle.
Seruii, eorumq́; barbaries.
Contumacia.
Necessitas Henricũ L. armat.

His viribus vtendum eſt,pugnemus fortiter,quicquid ipſi placuerit,fiat, quia ſiue viuimus ſiue morimur,Domini ſumus.His dictis leuantes ſigna profecti,prętererunt vrbem,nec longè caſtra metati ſunt,in valle longiſſima, ſuper riuum perlucidum, habentes à dextra, montana, à ſiniſtris verò rubum ſpinarum denſiſſimum. Hoc ergo muniti præſidio,accenderunt ignes maximos, & ordinatis excubijs per caſtra, curam corporis habuerunt,& dormitum eſt. Cùm ecce media nocte Serui in vnũ ex omni nemore conglobati, fecerunt quatuor turmas, & per vices in quatuor partibus vlulantes, inualeſcebant maximis vociferationibus ſperantes ſe ſic terrere exercitum Ducis,vt fugientes bona ſua proijcerent,& ipſi prædã raperent. Dux autem conſurgens cum ſuis ad arma conuolabat,& circuibat Henricus Marſchalcus, cogens milites omnes ad vexillum Ducis conuenire. Serui etiam ex vna parte ſub cuſtodia equos ſeruabant, quibus mandatum erat, vt ſi priores inſultus hoſtium excepiſſent, ſine mora militibus nunciarent, vt præſidio eis fierent. Fuit autem numerus virorum educentium gladium,ducenta millia.Cumq́;,vt dictum eſt,milites omnes ad Ducem venirent, aſcenderunt ad eum etiam, Conradus Epiſcopus,& Abbates,Henricus & Bertoldus, & ſedebant iuxta Ducem. Duce autem ſedente in armis, accenſus eſt clibanus ingens, & ſtabat ante eum Guncelinus Comes,& quiq; robuſtiores,mutuis ſe cohortationibus cõfortantes, & ſubitò prodijt ſagitta, & cecidit prope eos. Vnde exterriti, celerius arma corripiunt. Subitò autem venit, qui diceret, caſtra Domini Wormacienſis ab hoſtibus occupata, & militem vnum mortuum, ſagitta percuſſum, & ſeruos duos, quorum alter vſque ad medium diem ſuperuixit, & mortuus eſt. Tela enim habent toxicata, & quicquid vulnerauerint, mortem euadere non poteſt. Audito ergo tam triſti nuncio, ſubitò miſſi ſunt ad caſtra Epiſcopi, viginti milites loricati, qui venientes, hoſtes fortiter cædendo premebant, & vnus baliſta feriens,nutu Dei è regione percuſſit Ducem illorum,& transfodit eum. Illo cadente, alij fugam inierunt, & non adiecerunt vlterius impetere caſtra Ducis. Facto autem mane, orta eſt nebula denſiſſima,& præcepit Dux, ne caſtra mouerent, donec deficeret nebula. Cùm verò ſol incaluiſſet,profecti ſunt,& viderunt eminus hoſtes tota die inſidiantes,ſi aliquem ex eis rapere potuiſſent,& ſic illæſi tranſito nemore,tenuerunt ciuitatem Niceam. Vbi Dux honorificè ſuſceptus eſt,& lautiſſimè miniſtratum eſt ei, & omnibus ſuis,de impenſa regia.Inde ductus eſt Andernopolim,deinde Vinopolim,& ita profecti in paraſceue venerunt prope Conſtantinopolim.Ibiq́; celebrantes Dominicam paſſionem, & ſabbatum ſanctum, mane in die ſanctæ reſurrectionis, peractis ſolenniter myſterijs, & prandio facto, aſcenderunt curiam regis. Præmiſerat autẽ Dux munera multa & optima,iuxta morem terrę noſtrę,equos pulcherrimos ſellatos & veſtitos,loricas,gladios,veſtes de Scharlatto,& veſtes lineas tenuiſſimas.

Seruiorũ nocturna impreſſio. — *Henricus Marſchalcus.* — *Seruiorum copia.* — *Guncelinus.* — *Epiſc. Wormacienſis.* — *Seruiorũ ſagitta venenata.* — *Fuga à Ducis cade.* — *Nicea Raſcia.* — *Adrianopolis.* — *Phinopolis, fortè Philippopolis.* — *Conſtantinopolis.* — *Munera Germanica.*

CAPVT V.

Rex ergo indutus ornatu regio, cum ſummis Pontificibus & Principibus & optimatibus, præſtolabatur aduentum Ducis. Erat autem in eodem loco curia venationis latiſſima & planiſſima, murata, & ad oſtendendam gloriam diuitiarum ſuarum, pręceperat Rex Principibus & optimatibus ſuis,vt omnes ſolenniter huic intereſſent lætitiæ. Videres ergo illic tentoria innumera erecta, byſſina, purpurea, cum capitibus aureis, & pro vniuſcuiuſq; magnificentia, vario decore ornata. Veniens ergo Dux, gloriosè ſuſceptus eſt,& quia proceſſionis ſolennitas inſtabat,procedebat Rex cum Duce. Erat autem ſtrata ſemita quædam tota purpurea, deſuper tecta aurifrigijs,& ornata aureis lampadibus & coronis. Hãc incedebat ſtatio Clericorum & pontificum,proſequente rege cum Duce, & militibus tantùm peregrinis. Et ita procedebant ad tentorium aureum, quod totum incanduit gemmis & lapidibus precioſis.Inde per eandem viam reuerſi ſunt ad Eccleſiam, & collocatus eſt Rex in excelſo throno ſuo, & Dux in alio, iuxta eum, & miſſarum ſolennia celebrabantur.Igitur poſt meridiem cùm Rex cum Duce lętior eſſet, mouit quęſtionem Dominus Wormacienſis vnà cum Lubicenſe, cum literatioribus Græcorũ, de pro-

Henricus L. ſplendidiſſimè Conſtantinopoli exceptus. — *A Wormacienſi mota diſputatio de proceſſione S.S.*

de processione Spiritus sancti. Dicunt enim Græci, Spiritum sanctum procedere tantùm à patre & non à filio, verbis Domini nimis adbærentes, qui de processione Spiritus sancti loquens, ait: Cùm venerit Paracletus, qui à patre procedit, &c. Opponentibus autem nostris, Quia Spiritus sanctus procedit à filio sicut à patre, quia Spiritus sanctus est patris & filij, & cùm Spiritus sancti gratia datur hominibus, profectò mittitur & à filio, procedit à patre, procedit & à filio: Quia eius missio, ipsa processio est. Græcis verò adhuc contradicentibus, quasi plenis autoritatibus nōdum essent conclusi, Abbas Henricus, vir literatissimus & facundissimus, modestè inchoans: Nunc erratis, inquit, ô catholici & religiosi viri, dicentes Spiritum sanctum tantùm à patre procedere, & non à filio, quia planè procedit à filio sicut à patre, Quod negare hæreticorum est. Quòd enim de vtroq; procedat, diuinorū eloquiorum testimonijs comprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus Spiritum filij sui in corda nostra. Ecce hîc dicitur Spiritus filij. Et ibi. Qui aūt Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ipse etiam filius de Spiritu sancto in Euangelio ait: Quem ego mittam vobis à patre. Patris autem Spiritus dictus est, vbi legitur, Spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et alio loco: Quem mittet pater in nomine meo. His & alijs autoritatibus ostēditur, quod Spiritus sanctus procedit à patre & filio. Ad illud autem, quod de Euangelio opponitis, qui à patre procedit, ita respondemus, quia cùm dicat in eo Veritas, Spiritum sanctum à patre procedere, non addidit Solo, & ideo etiam à se procedere non negat, sed ideo patrem tantùm nominat, quod ad eum etiam solet referre, quod ipsius est, quia ex illo habet. Vestri etiam Doctores, vnam eandemq; sententiam esse intelligentes, qua Spiritus sanctus dicitur procedere à patre & filio, & esse Spiritū filij sicut patris, professi sunt Spiritum sanctum procedere à filio sicut à patre. Vnde Athanasius in symbolo fidei: Spiritus sanctus à patre & filio, nō factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Ecce Spiritum sanctum à patre dicit procedere & à filio. Item Ioannes Chrysostomus in Homilia quadam sic ait: Iste est procedens à patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Item Cyrillus Episcopus, Spiritus, inquit, sanctus, intelligitur per se, secundum quod Spiritus est, & non filius, sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo, sicut à Deo patre. Ecce etiam à vestris doctoribus aperta habetis testimonia, quibus Spiritus sanctus à patre & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur Spiritum sanctum procedere à patre & filio. His alijsq; autoritatibus, maximè suis, non valebant contradicere Magistri Græcorum, concedentes Spiritum sanctum procedere à patre & filio. Et magnificatus est Abbas Henricus in conspectu Regis, & Pontificum, collaudantes doctrinam eius, & fidem nō modicam adhibentes verbis illius. Regina autem donauit Duci Samittos plurimos, ita vt omnes milites suos vestiret Samittis, quibus addidit Regina cuilibet militi pelles varias, & pelliculam Zobilinam.

Græcorum dogma.

Latinorum sententia vera.

Argumēta.

Græci errorū conuicti. Henricus Abbas in honore habetur. Munera Augusta.

CAPVT VI.

POrrò rex dedit ei nauem firmissimam, necessarijs omnibus copiosè ditatam, & ingrediens Dux cum suis, nauigare cœpit. Et factus est motus magnus in mari, ita vt præ nimia tempestate omnes mortem sibi proximam formidarent. Erat autem ibi quidam bonæ conuersationis, qui ob imminens periculum grauiter anxiebatur, & inter ipsas mentis & pelagi fluctuationes, repentè somno depressus, vidit astantem sibi virginem pulcherrimam, quæ dixit ad eum: Times maris periculum? Et ille, Domina, inquit, clarissima tenent nos angustiæ, & nisi Deus cœli respexerit nos, quantocyus peribimus. Et illa, Confide, inquit, non peribitis, sed propter orationes cuiusdam, qui in hac naui me inuocare non cessat, ab instanti periculo liberi eritis. Quod de quo dictum fuerit, quamuis expressum non sit, tamen qui viderat, de Henrico Abbate dictum sibi affirmabat, quia qui in Spiritu Dei videt, pauca quidem audit, sed plura intelligit. Nec fefellit visio. Deniq; facto die inualesce-

Tempestas.

Somniū [redacted]

Periculum cataractarum. † P. maximum.

bant procellæ, & nauis in medio mari iactabatur fluctibus. Et inciderunt periculum † marinum, vt superius in Danubio, quod dicitur Skere, & timuerunt nautæ vehementer. Erant autem ibi petræ acutissimæ à dextris & à sinistris, & nauis in medio. Cumq; nimis turbarentur, aspexerunt nautæ lapides patentes quasi ostiũ, & direxerunt velum contra ipsum, & ecce cecidit spiritus procellæ, & siluerunt fluctus eius: & subitò nauis illæsa pertransijt, & laudauerunt Dominum, qui mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit.

CAPVT VII.

† P. vel Accon. ¶ *Aco est, qua alio nomine Ptolemais.* *Templarij.* *Hospitalarij.* *Henricus L. Hierosolymam ingressus.* *Eius munificentia in templum et equites sacros.*

DVx igitur applicans ad Accaron † magnificè susceptus est ab Accaronitis, & ascensis equis, rabitis, mulis, quidam etiam asinis, processerunt ad vrbem Hierosolymitanam, & occurrerunt eis Templarij & Hospitalarij, cum grandi comitatu, & honestissimè excipientes Ducem, duxerunt in sanctam ciuitatem, & susceptus est à Clero cum hymnis & laudibus Dei. Obtulit autem Dux ad sanctum sepulcrum pecuniam multam, & Basilicam, in q̃ua lignum Domini repositum est, ornauit musiuo opere, & ostia eiusdem Basilicæ vestiuit argento purissimo. Deputauit etiam reditus annuos ad cereos comparandos, iugiter ad sanctum sepulcrum arsuros. Templarijs quoque & Hospitalarijs dedit dona & arma plurima, & mille Marcas argenti, ad comparanda prædia, quibus tirones teneantur tempore belli. Rex autem in domo propria fecit ei cum suis conuiuium per triduum. Visitatis ergo omnibus locis sanctis, in Iosaphat, in monte Olìueti, in Bethlehem, in Nazareth, abijt ad Iordanem, deducentibus eum Templarijs, & inde ascendit Quaretenam. Illic etiam Henricus Abbas cum difficultate magna ascendit, quia corpore exhaustus erat, celebrans ibi diuina, quæ etiam ad omnia illa sancta loca deuotissimè celebrauit ob memoriam Domini nostri Iesu Christi, quam corporaliter ibi exhibuerat, & gloriosæ genitricis eius, cui etiam in omni peregrinatione illa, cilicio indutus, deuotissimus extitit, in abstinentijs, in orationibus, primo semper diluculo antequàm castra mouerentur, completis matutinorum vigilijs, cum pleno officio missarum ei solennia celebrans, & hostiam salutarem tam pro se quàm pro omni exercitu illo peregrino incessanter offerens.

Henricus Abbas.

CAPVT VIII.

Patriarcha Hierosolymitanus. * P. vel Accon. *Henricus L. Antiochiã petit.* *Conradus Lubecensis morbus & mors.* *Tyrus hodie Sur.* *Guncelinus.* *Bertoldi mors.* *Henricus Abbas.*

DVx autem egressus est Hierosolymam, & detinuit eum illic Dominus Patriarcha duobus diebus. Inde reuersus in Accaron *, & ita valedicens omnibus, etiam suis, Contado videlicet Episcopo, & Bertoldo Abbati, profectus est Antiochiam, prosequentibus eum Templarijs, cum turba multa. Conradus autem Episcopus ægrotabat infirmitate, qua & mortuus est. Cùm autem Dux abijsset, Dominus Episcopus molestè ferens eius discessum, habens etiam quædam negotia ei insinuanda, cum Abbate Bertoldo Barcham ingrediens nauigio eum insequitur. Crescente autem corporis molestia, cùm iam applicarent ad ciuitatem quæ Surs dicitur, vel Tyrus, spiritum reddidit. Cuius corpus in ciuitatem perlatum honestissimè terræ reconditum est, agente id Guncelino Comite, & alijs amicorum Ducis, qui præsentes fuerunt. Bertoldus autem Abbas rediens Accaron, post triduum & ipse vitam finijt. Dux autem hoc audito, grauiter contristatus est, Henricus verò Abbas cum duce perrexit via qua cœperat.

CAPVT IX.

Milo Sarracenus.

IGitur Dux missis Legatis ad Milonem Sarracenum, rogauit vt per terram suam ducatum ei præberet. Qui missis ad eum viginti viris de nobilioribus suis, mandat se paratissimum esse, cum honore & summa pace per terram suam illum deducere. Quod comperiens Dux in dolo factum, noluit per terrã suam transire. Princeps verò Antiochiæ, qui eum honestè tractauerat, naues ei prouidit, quas ingressus cum

ſus cum equis,& omnibus quæ habebat,ad ciuitatem,quæ dicitur portus Symeonis,expanſis velis nocte & die eundo partem quandam terræ illius prętcrijt.Cúmque ad ciuitatem quandã applicuiſſet, quæ dicitur Torſult, Sarracenicè verò Tortum (quam poſtea idem Milo expugnans ſibi ſubiugauit in vltionem quòd peregrini ibi prætcrlapſi fuiſſent) Soldanus, Princeps Turcorum,miſit ei quingentos milites, qui eum per terram Milonis deducerent cum omnibus quæ ipſius erant. Profecti autem per triduum, tranſierunt per terram deſertam & inuiam, & inaquoſam, terram horroris & vaſtæ ſolitudinis, quæ Rumenia deſerta dicitur, vbi multum laborauerunt, portantes in equis omnia neceſſaria, etiam aquam quam biberent tam ipſi quàm iumenta ipſorum. Et ita peruenerunt ad ciuitatem quæ iuxta linguam Turcorum dicitur Rakilei,in noſtra lingua Eraclia, quam princeps Hieroſolymitanus Eraclius olim tenebat,qui occidit Coſdroe,qui Hieroſolymam ceperat, & lignum Domini in captiuitatem aſportauerat. Dux illuc perueniens, magnificè ſuſceptus eſt à Turcis, & inde deductus eſt Axarat, vbi occurrit ei Soldanus lætiſſimus, amplexatus & deoſculatus eum,dicens eum conſanguineum ſuum eſſe. Cumq; Dux perquireret affinitatem conſanguinitatis, ille reſpondit: Quædam nobilis matrona de terra Teutonicorum, nupſit Regi Ruthenorum, qui genuit ex ea filiam,cuius filia deuenit in terram noſtram: de qua ego deſcendi. Benedicebat autem Soldanus Deum cœli, quia Dux Milonem euaſerat, dicens eum infidelem,& traditorem,& ſi in terram eius deueniſſet,profectò eum rebus vel etiam vita ſpoliaſſet. Dedit autem ei dona plurima, mantellum & tunicam de optimo ſerico, qui propter operis excellentiam fecit inde Caſulam & Dalmaticã. Poſt hæc adducti ſunt ei equi mille octingenti, vt eligeret quos vellet. Dixit ergo Dux militibus ſuis, vt quiſq; acciperet ſibi equum quem voluiſſet. Inde adducti ſunt caballi fortiſſimi triginta cum frenis argenteis & ſellis optimis, de pallio & ebore cõpoſitis, quos Duci tradidit. Dedit etiam ei ſex domos filtrinas, ſecundum morem terræ illius, & ſex camelos,qui eas ferrent, cum ſeruis, qui eos ducerent. Addidit his duos leopardos & equos & ſeruos: docti enim erant ſedere in equis. Cumq; omnibus modis benigniſſimè eum tractaret, arguit eum Dux de ſuperſtitione gentilitatis, multa dicens ei de incarnatione Chriſti & fide Catholica. Qui reſpondẽs: Non eſt,ait,difficile ad credendum, quòd Deus,cùm voluit, de immaculata virgine carnem aſſumſit,qui homines primùm de limo terræ plaſmauit*. Fortè, quia de hæreſi Nicolaitarum erat,libros Moyſi audierat: in quibus de plaſmatione primorum hominum legitur. Sunt enim multi gentiles,qui Moyſen recipiunt, nec tamẽ ab idololatria ceſſant, vt olim Samaritani. Vnde mulier Samaritana in Euangelio dicit: Domine, vt video, Propheta es tu, &c.

Portus Symeonis. — *Torſult.* — *Soldanus Turcorum.* — *Romania deſerta.* — *Heraclia.* — *Axarat.* — *Soldani in Henricũ L. benignitas.* — *Inuitati ad Chriſtianiſmum camillum.* — *ſed omnium [illegible] Dominus, non vno voluit ab omnibus honorari cultu, vt addidit Crãcius Saxon. lib.6.ca.33.

CAPVT XV.

DImiſſus itaq; Dux à Soldano, deductus eſt Inſciam. Inde Cunin, quæ eſt ciuitas Turcorum capitalis. Et inde progreſſus venit in terram deſertam & aridam nimis, vbi dicitur Conradus Rex ſtetiſſe cum exercitu ſuo: quia propter nimiam terræ ſolitudinem, multis in fame & ſiti deficientibus, procedere non poterat. Traditus enim à ductore viæ fuerat, quod conſilio regis Græcorum quidam factum dicunt, eo quòd idem Conradus in terra ſua cum nimia multitudine diu fuerit, & eum videre noluit. Eſt enim quædam deteſtabilis conſuetudo regi Græcorum, qui etiam propter nimium faſtum diuitiarum ſuarum Imperatorem ſe nominat, quam tamen dignitatem à Conſtantino, eiuſdem ciuitatis fundatore, traxerat, vt oſculum ſalutationis nulli offerat, ſed quicũq; faciem eius videre meretur, incuruatus genua eius oſculatur. Quod Conradus Rex ob honorem Romani Imperij omnino deteſtabatur. Cumq; Rex Græcorum in hoc conſenſiſſet, vt oſculum ei porrigeret, ipſo tamen ſedente, nec hoc Conrado regi placuit. Tandem ſapientiores ex vtraq; parte hoc conſilium dederunt, vt in equis ſe viderent, & ita ex parilitate conuenientes ſedendo ſe & oſculando ſalutarent. Quod & factum eſt. Propter hanc igitur cauſam videlicet, quia vires Teutonicorum timebant omnes, ex-

Cunin fortè Iconium. — *Cõradi III. Caſ. expeditio Aſiatica.* — *Imperatoris Byzant. faſtus.*

Veneficia et proditio Graecorum. ercitum illum peregrinum Græci tradiderunt, miſcentes eis venenum in fontibus, & traducẽtes eos in horridiſſimam illam ſolitudinem. Et miſero fine immanis illa expeditio ſoluta eſt. Dux autem procedens venit ad nemus maximum, quod diuidit terram Turcorum & Græcorum: quod triduo cum difficultate tranſiens, *Caſtellũ Alemannorum.* venit ad vrbem regum Græciæ, quæ dicitur caſtellum Alemannorum: quia eam *Godefridus Bolonensis.* Dux Godefridus olim tenuerat, & inde omnem Turcomaniam ſibi ſubiugauerat. Inde profectus peruenit ad vrbem fortiſſimam, muro & turribus multis in circui- *Amke Vrbs.* tu venuſtiſſimè ornatam, & fortiſſimè firmatam, quæ dicitur Amkke, quam idem Godefridus labore nimio expugnauerat. Et quia propter ſuam fidelitatem omni eſt memorabilis æuo, dicamus, quomodo eandem vrbem, quæ inexpugnabilis erat, Deus in manus eius tradiderit.

CAPVT XVI.

CVm diu Godefridus in obſidione vrbis laboraſſet, & exercitus nimia fame attenuaretur, ita vt omnes ferè equi, & quicquid habebant vſq; ad corrigiam calceamentorum conſumtum eſſet, princeps caſtelli tædio diutini laboris fatigatus, *De eadem duellũ à captiuo Germano denũciatum.* Teutonicum quendam, quem diu carceris incluſione tormentauerat, fecit muros aſcendere. Qui locutus eſt ad Ducem, & ad populum Dei, dicens: Hæc dicit Princeps. Quid eſt, quod tanto tempore in obſidione laboraſtis: & fines meos exire nõ vultis? Ecce caſtrum expugnare non poteſtis, ſed ſi placet, huius mali finem faciatis. Procedant duo, vnus ex noſtris, & vnus ex veſtris, duellum inter ſe miſcentes, & ſi vicerit veſter, nos dabimus vobis caſtellum, & diſcedemus. Si verò noſter victoriam adeptus fuerit, vos ſine mora terram noſtram exeatis. Placuit Duci & omnibus quod dixerat, & firmatum eſt ex vtraq; parte, vt quocunq; ſe fors obtuliſſet, quod dictum erat, certiſſimè teneretur. Habuit autem Dux Godefridus ſeruũ *Helias è miniſtro Godefridi, apoſtata.* quendam corpore validum, & ſtatura procerum, vultu elegantem nimis, Heliam dictum, quem pace condicta miſit in vrbem ad Principem, certius finem rei facere cupiens, & diem determinare explendi duelli. Videns autem Princeps viri venuſtatem, corporis immanitatem, membrorum fortitudinem, reputans nullum ſuorum ei viribus æquiparari, complacuit ſibi in illo, & cognita legatione, dixit ad eũ: O ſi placeret tibi manere mecum, & condicti duelli pro me certamen inire. At ille: quid, inquit, dabis mihi, vt faciam, quod dicis. Qui dixit: dabo tibi dimidium terræ meæ, & filiam meam tibi copulabo, & omni honore te ſublimabo. Et ille: Fac, vt locutus es, & pugnabo pro te. Inito igitur fœdere, Helias abrenunciat Chriſto, & affinitate iunctus eſt gentili, & facti ſunt cor vnum & anima vna. Dux autem mirabatur, quid de eo factum fuiſſet, neſciens an captiuatus fuiſſet, vel cuius rei gra- *Captiuus Germanus itera ta duelli denunciatio.* tia non redijſſet. Cùm ecce vna dierum prædictus ille Teutonicus ſtans in muro proclamat ad Ducem & ad principes dicens: Hæc mandat Dominus meus. Illa die & hora eſtote parati, quia tunc Dominus meus exibit ad vos cum tirone ſuo, completurus quod dixit. His auditis, gauiſi ſunt omnes, & vnuſquiſq; vltrò ſe offerebat ad hoc ſingulare certamen pro Dei honore ſubeundum. Dux autem ante omnes *Godefridus Bilon. gibboſus.* ad bellum ſe præparabat, ſed non permittebatur: quia iam grauis ætate & exhauſtus erat, & gibbum in dorſo habebat. Ingerebant etiã ſe Pontifices, & quotquot erant: diues & pauper pro honore Dei aut vincere aut mori paratus erat. Procedẽs *Drogo eiuſdem propinquus & aſſecla.* autem qui Drogo dicebatur, conſanguineus Ducis, filius ſororis ſuæ, dixit ei: Ecce tot annis ſeruiui tibi, & nihil emolumenti à te requiſiui. Iuſtum eſt, vt laboris mei tandem fructum recipiam. Hoc ergo duellum pro omni ſeruitio, quo ſeruiui tibi, deuotiſſimus excipiam. Quid plura? Placuit Duci deuotio viri, omnibuſq; accla- *Fauſta pro victoria precatio.* mantibus, armis præcingitur. Cùm procederet, dixit Dux: Deus, qui benedixit patri noſtro Abrahæ, Iſaac, Iacob; Deus, qui per manum Moyſi traduxit populum ſuum per deſertum, operiens hoſtes eorum mari rubro, qui etiam per Ioſue introduxit eum in terram Chanaàn, contritis hoſtibus ſub pedibus eorum; Deus, qui dedit Gedeoni contra inimicos fiduciam, Samſoni fortitudinem, Iudith de Tyranno victoriam; Deus, qui liberauit Danielem de lacu leonum, Dauid de gladio maligno,

maligno, Heliā de persecutione Iesabel; Deus inquam, qui filium suũ Iesum Christum misit in hunc mundum humani generis redemtorem, qui per victoriam sanctæ crucis Diabolũ deuicit, & vasa captiuitatis eius diripuit, qui Apostolis suis benedixit, & per eorum doctrinam sanctam Ecclesiam illuminat, qui etiam per eos nobis dixit: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis: pro cuius nomine & amore peregrinamur, ipse dextera sua excelsa te benedicat, & hostem nostrum ad laudem & honorem & gloriam nominis sui hodie sub pedibus tuis conterat. Respondentibus autem omnibus amen, & Episcopis benedictionem confirmantibus, processit tyro Christi Drogo obuiam aduersario suo, omnibus lachrymantibus, & genua in orationem ad Dominũ flectentibus. Et ecce occurrit ei Goliath superbus, Helias videlicet apostata, ab humili Dauid in nomine Domini deijciendus, sedens in equo phalerato, cuius operimento filia Principis inseruerat tintinnabula plurima tum pro ostentatione, tum equi alterius fugatione. Prouiderat autem hoc Dux Godefridus obturatis auribus equi cognati sui lana & pice. Concurrentibus igitur equis primò lanceas fregerunt, pòst in pedes deuoluti sunt, atq; diu valido rimantes corpora ferro, ictibus alternis se cominus afficiebant. Tandem recordatus Dominus misericordiæ suæ & veritatis, dedit victoriā seruo suo Drogo, & Helias in terram corruit. Qui cùm prostratus esset, ita vt nõ adijciat, vt resurgat, dicit ei Drogo: Quisnam es tu, qui mecum pugnas? Ignorabant enim alterutrũ qui essent. Cui ille respondit: Ego sum Helias. Et ille: quid hîc, inquit, facere voluisti? abnegasti Christum, quomodo stare posses? Nunc itaq; pœnitentiam age, & reconciliare Deo tuo, quia misericors est, & reuertere mecũ in castra. Habeo enim, vt nosti, quatuor vrbes, & dabo tibi duas, quas eligere volueris, & sororem meam, consanguineam Ducis, iungam tibi matrimonio, & eris de familiarissimis Ducis. Qui respondit, nequaquam: nunquam enim fidem priorem violabo, nec recedam à genero meo. At ille decollat eum. Et magnificatus est Dominus in suis, & recesserunt gentiles de castro, & intrauit illud Dux Godefridus cum suis, collaudātes Dominum, qui omnia quæcunq; voluit fecit in cœlo & in terra.

Drogonis & Heliæ singulare certamen.

Ars delusa arte.

Victoris clementia.

[redacted]

CAPVT XVII.

DVx aũt progrediens, transito brachio S. Georgij, venit ad vrbem Willecume, & inde procedens, venit Constantinopolin: Vbi homines sui receptis equis, quos ibi reliquerant, abierunt Magnopolin, vbi tunc rex erat. Qui multum lætatus est de reditu eius, & cùm honestissimè detinuisset eũ per aliquot dies, dedit ei quatuordecim mulos, oneratos auro & argẽto & sericis vestibus. Dux verò immensas gratias agens, noluit accipere, dicens ad eum: Habeo plurima, domine mi, inueniā tantùm gratiā in oculis tuis. Cumq; nimis cogeret eum, & ille nulla ratione assentiret accipere, dedit ei reliquias sanctorum multas & preciosas, quas postulauerat. Addidit etiam multā lapidum preciosorum gloriam, & ita valedicto, Dux in omni pace discessit, & venit Niceam. Et transito nemore magno, venit ad regem Vngarorum, qui tunc nouiter creatus erat, & regnum fratris obtinuerat. Qui honestissimè suscepit eum, dans ei conductum per terram suam, & ita Dux reuersus est in fines suos. Post hæc abijt ad Imperatorem, qui tunc erat in ciuitate Augusta, & lætatus est multum de aduentu ipsius, & quia saluum illum recepit. Reuoluto autẽ anno, reuersus est Brunschwig, & lætati sunt omnes amici eius de aduentu ipsius. Et ditauit domum Dei reliquijs sanctorum, quas secum attulerat, vestiens eas auro & argento & lapidibus preciosis, inter quas etiam erant brachia Apostolorum plurima. De optimis etiam pallijs ad ornatum diuini seruitij fecit casulas plurimas, Dalmaticas, & ornauit Ecclesiam. Erat autem idem princeps deuotissimus in ornatu domus Dei: vt in ecclesia beati Blasij, quæ est in Brunschwig ciuitate, quam tamẽ, aduersitatibus succedentibus, ad quas quidẽ inuiti veniemus, non consummauit.

Redit ad Henrici Leonis historiam. Magnopolis.

Nicea.

Henricus L. in German. redux.

Peregrinationis eius diuturnitas.

Studium in rem Ecclesiasticam.

CAPVT XVIII.

POst hæc cùm in castro Luneburg positus esset, adierunt eum Canonici Lubecenses, rogantes, vt eius prouidentia idoneum in domo Dei dispensatorem ha-

Henricus Abb. designatur Episc. Lubec.

berent, dicentes, se omnes vnanimi consensu in personam Domini Henrici, Abbatis de Brunschwig, conuenisse, vt eum Ecclesiæ suæ præsentandum omnimodis exorarent, si tamen hæc eorum petitio vel designatio consensui eius non repugnaret. Quibus ille respondit: Fateor idoneam valde esse personã, & virum prudentem & religiosum, & tertiò verbi Dei optimum erogatorem. Sed quia fidelitatem viri & conuersationis gratiam expertam habemus, ideo præsentia ipsius in domo nostra Brunschwig non sine graui iactura carere possumus. Ne tamen tantæ vtilitati contraire videamur, & petitionem vestram iustam & rationabilem vel leuiter aspernari, fiat Domini voluntas & vestra, virumq; venerabilem cum honore ad sedem Lubecanæ Ecclesiæ deducite, & ei omnem reuerentiam & subiectionem exhibete.

Suffragatio Henrici L.

Veneruntq; Brunschwig Odo Decanus, Arnoldus Custos, vnà cum Præposito Henrico, notario Ducis, & ingressi Capitulum præsente Abbate Sigebodone de Riddageshusen, & Godefrido Præposito, Anschelmo Præposito, detulerunt litteras Ecclesiæ memoratæ in hunc modum:

Littera collegii Lubec. electionis nuncia.

Fratres Ecclesiæ Dei, quæ est in Lubeke, sacro conuentui monasterij S. Ægidij in Brunschwig S. & dilectionem in Christo. Cumq; ad salutationis verba fratres humiliter inclinarent, adiecerunt: Nouit dilectio vestra, quia mater nostra, sancta videlicet Lubekana Ecclesia, patre suo viduata est: & quia diu sine pastore esse non possumus, ideo omni solicitudine nobis inuigilandum est, vt in domo Dei prudentem & fidelem dispensatorem habeamus. Vnde gratias immensas Deo referimus, quòd eum, in quo nobis complacuit, inuenimus, Dominum videlicet Henricum Abbatem vestrum, virum prudentem & religiosum, quem non solùm electione canonica nobis præficiendum decreuimus, sed etiam principis nostri, Domini Ducis, qui eum nobis in Dominũ & patrem spiritualem designauit, auctoritate vsurpamus. Quapropter rogamus, vt in hoc vnum sentiatis, & ordinationi Dei consentientes, eum nobiscũ ad apicem

[illegible]

sancti monasterij deuotissimè promoueatis. Fratribus autem de tam honesta patris sui promotione congaudentibus, sed de absentatione tam pij pastoris condolentibus, ita respondit electus:

Decorum.

Opus quidẽ difficile, & nimis arduum est, ad quod me vocatis, fratres & Domini mei, & vltra vires meas esse, certissimè recognosco. Sed quia nemo ad hoc venit idoneus, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron, ideo diuina dispensatione ad hoc ministerium me vocari non ambigo: quia omnis potestas à Deo est: quæ autem à Deo fiũt, ordinata sunt. Et quia qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, ideo ecce ad obœdientiam venio, necessitate tamen magis quàm voluntate. Et ita profectus cum eis de monasterio B. Ægidij, cui decem annos pręfuit, quod etiam multis rebus ampliauerat, & in ipso tempore de peregrinatione rediens duodecim pallijs ornauerat, venit ad Ducem Luneburg, & accipiens ab eo inuestituram Pontificalem, cum honore deductus Lubeke, & deuotissimè susceptus à clero & ab omni populo, in natiuitate B. Ioannis Baptistæ pręsente Duce consecratus est à Dn. Walone Hauelbergensi, & Dn. Euermodo Raceburgensi, & à Dn. Bernone Suerinensi, & inuentũ est in textu Euangelij, quod super scapulas ipsius tenebatur, in fronte vnius paginæ: Ecce euãgelizo vobis gaudiũ magnũ, quod erit omni populo: & in fronte alterius: Vir iustus & timoratus, expectans consolationẽ Israel: quod quàm de futura ipsius cõuersatione diuinitus ostẽsum sit, satis animaduerti potest.

Ritus inaugurationis.

Omen.

Henrici Episc. encomium.

Deniq; cùm multis à Domino insignitus fuerit donis specialibus, tamen in eo refulsit scientia liberalis cũ facundia sermonis. Et cùm his pleriq; euanescentes in cogitationibus suis magis ad arrogantiã vtantur, quàm ad ædificationẽ, ipse tamen in eadẽ humilitate permansit, semper deuotus Deo & gloriosissimę genitrici ei⁹ in ieiunijs, in vigilijs, in abstinẽtijs, in oratione, in eleemosynarũ largitione, ita vt verè de ipso dicere possimus, Vir iustus & timoratus, &c. In prædicatione aũt verbi Dei ita singulari quadã prærogatiua fulgebat, vt nemo tam saxeũ pectus haberet, qui nõ ad eius dulcissima verba ad compunctionẽ, vel etiam ad lachrymas traheretur. Nam profundissima scripturarũ ita planissimis verbis exponendo dilucidabat, vt occultã earũ similaginem de internis visceribus eliciens, omnes dulcissimo pane verbi Dei reficeret, ita vt gaudiũ cum populo non modicũ mellita eius doctrina faceret. Nec tædiosum sit cantatricẽ audire, quid de beatitudine

dine ipsius & fideli doctrina quibusdā Deus reuelauerit. Quodā tempore, negotijs exigentibus, transiuit Turingiā, & hospitandi gratia diuertit ad locū quendam, qui Ohterekishusen dicitur. Illic religiosissimæ fœminæ sub regula B. Benedicti conuersantur, celibem vitā actitantes. Quæ cùm tempore meridiano in lectis decumberent, ita quædā probatissimæ conuersationis, quæ postea in Waltingerod Abbatissa destinata est, & prima ibidem fœminarū congregationem rexit, vbi etiā beato fine quieuit, somno compressa in visione Dei vidit omnē congregationem sororū suarū in choro deuotissimè assistere, & in susceptione cuiusdā Episcopi cum nimia vocis alacritate decantare: Verè felicē Præsulem, verę fidei Doctorem. Quod cùm iucundissimè percantatū fuisset, vir quidā ætate venerandus, persona religiosus, accessit ad fenestrā chori, vbi communio diebus dominicis eis porrigitur, & dixit ad eas: Non pigeat vos Episcopū istū peregrinū omni reuerentia suscipere, omniq; affectu in omnibus ei officiosissimè subseruire, scientes, quia quod in susceptione ipsius decantastis, vobis quidē diuinitus ostensum sit, de ipso veraciter est dictum. Opere etenim est verè felix Præsul, & veræ fidei doctor. Cūq; euigilasset dicta Nona, narrauit sororibus quid videatur, & statim venit, qui diceret, Episcopū quendā ad hospitandū illuc diuertisse. Certificatæ igitur de oraculo, Deo gratias referentes, rogabant, vt eas videre dignaretur, vt exhortationis verbum ex ore eius audire mererentur. Qui veniens ad eas, vt desiderauerāt, hoc in exordio sermonis habuit: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. In quo cùm multa de castitate & innocentia vitæ, quæ ad ædificationē earum pertinebant, insereret, ita de verborū eius melliflua dulcedine dulcoratę sunt, vt, sicut ostensum eis fuerat, dicerent eum verè felicem Præsulem, & veræ fidei doctorē. Dux autem eodem tempore ędificare cœpit Ecclesiam Lubekanā in honorem B. Ioannis Baptistæ, & S. Nicolai, Confessoris Christi. Et primum cum Henrico Episcopo lapidē in fundamento posuit. Ad cuius consummationem dedit quouis anno centum marcas denariorum, similiter in Raceburg, & omni studio nouellæ plantationi in regione aquilonari insistebat. Sed hæc desiderato fine non compleuit: quia post tempora dierum illorum factus est motus magnus, qui totam Saxoniam vehementer concutiebat, & intermissis constructionibus Ecclesiarum, cœpit firmare præsidia ciuitatum & vrbium, quia bella plurima aduersus ipsum consurgebant.

Somniū [redacted]

Fana l.s. ... ca ab ... coco...

CAPVT XIX.

Circa tempus illud passus est in Anglia B. Thomas * Cantelbergensis Archiepiscopus, vir sanctitate & miraculis insignis. Qui cùm pro lege dei sui certaret vsque ad mortē, instante persecutionis tempestate, declinans iras malignantiū, secessit ad Papā Alexandrum, qui tunc in Francia exulabat, & apud eum mansit diebus multis, in sanctitate & iustitia seruiens Domino omnibus diebus vitæ suæ. Accidit aūt vna dierū, cùm Apostolicus sederet cum Episcopo, vt forte sitiret, & dixit puero assistenti sibi: Affer mihi aquam de fonte, vt bibam. Quę cùm allata fuisset, dixit amplius Episcopo: Benedic & bibe. Qui benedixit aquam, & mutata est in vinum, & bibens dedit Apostolico. Cumq; Apostolicus intellexisset vinum (nam vocato puero, dixit ad eum: quid detulisti mihi? qui dixit, aquam) Apostolicus, affer mihi adhuc de eadem. Cumq; hoc secundò factum fuisset, iterum dixit Apostolicus ad Episcopum: Frater benedic, & bibe. At ille virtutem de se exisse nesciens, credens ex industria vinum allatum, simpliciter benedixit, & iterum mutata est in vinum, bibensq; dedit Apostolico. At ille adhuc non credens, putans errore factum fuisse, tertiò clàm præcepit afferri aquam, & tertiò mutata est in vinum. Tunc expauit Apostolicus, intelligens eum virum sanctum esse, & virtutem Dei in eo celebratam fuisse. Post hæc dixit ad Apostolicum: Domine reuertar in parochiam meam, & visitabo oues meas. Scio quidem iram regis imminere, sed obœdiendum est Deo magis quàm hominibus, ipsius in me perficiatur voluntas, pro cuius nomine etiam mori paratus sum: quia sicut ille pro nobis animam suam posuit, ita & nos debemus pro fratribus animam ponere. Cui dixit Apostolicus: Vade, ecce ego mittam te. Et ita reuersus in parochiam suam, passus est IIII. Calend.

Thome Cantuar. legenda.

* Cantuariensis.

Alexander III. Papa.

[redacted]

Ianuarij, & ex ipsa hora vsq; in hodiernum diem per ipsum Deus operatus est virtutes multas, sicut etiam testantur hi, qui ad ipsius monumentum fuerunt, vbi per virtutem orationum suarum omnibus infirmantibus vel afflictis præstantur beneficia multa, & magnificatur Deus à populo omnium nationum, qui nostris etiam temporibus in suis sanctis dignatus est glorificari.

[redacted]

CAPVT XX.

Rebellio Lõgobard. è schismate Pontificio.

CIrca tempora dierum illorum in Italia positus erat Imperator nimijs prælijs occupatus. Siquidem Longobardi vnanimes rebellabant contra eum, & respub. in partibus illis nimis turbata erat, fortè propter peccatum schismatis, quod multis annis durauerat: & multi in ouile ouium non per ostium intrauerunt, sed aliunde ascenderunt. Cęsar igitur fortunatus, bellorum frustratus euentibus, grauiterq; anxiatus, exiens de finibus illis, transmissis Alpibus venit in partes Teutonicas, & conuocatis Principibus, perturbationem Imperij exposuit, & ad comprimendos rebelles in Italicam expeditionem eos secum euocauit. Ducem etiam Henricum ad hunc laborem omni instantia adducere conatus est. Et quia eum formidabilẽ Longobardis expertus erat, dicebat se omnimodis sine ipsius præsentia contra eos præualere non posse. E contra ille prætendebat, se multis laboribus & expeditionibus tam Italicis quàm etiam alijs innumeris, vtpote iam senem, defecisse, & omni deuotione Imperatoriæ maiestati se obsecuturũ affirmabat in auro & argento, cæterisq; impensis ad exercitum contrahendum, sed tamen omnino salua gratia ipsius in persona propria venire posse negabat. Ad hęc Imperator: Deus, inquit, cœli te inter Principes sublimauit, & diuitijs & honoribus super omnes ampliauit, omne robur Imperij in te consistit, & iustum est, vt ad confortandas manus omniũ huic negotio præcipuũ te exhibeas, vt respub. quæ labi cœpit, per te conualescat, per quem præcipuè hactenus se stetisse non dubitat. Memorem te esse volumus, quòd nihil vnquam tuæ voluntati negauimus, & quia in omni honore tuo ampliando semper parati fuimus. Inimicis tuis semper inimici fuimus, & nullum aduersum te præualere permisimus. Et vt sacramentorum fidem omittamus, quam Imperio firmasti, meminisse te volumus consanguinitatis, qua nobis super omnia teneris, vt in præsenti necessitate omni fidelitate, vtpote nepoti & Domino & amico, nobis concurras, & de cætero ad omnia, quæ volueris, beneuolentiã nostram habeas. Cumq; Dux adhuc renueret, & ad omne obsequium se paratũ offerret, se tamen in propria persona venire negaret, Imperator assurgens de solio suo, vtpote quem angustiæ tenebant, ad pedes eius corruit. Dux autem vehementer conturbatus de re tam inaudita, quòd humiliatus in terra iaceret, sub quo curuatur orbis, quantocyus eum à terra leuat, nec tamen eius consensui animum inclinat.

Hẽricus Leo solicitatur à Cæs. ad expeditionẽ Italicam.

Excusatio eiusdem honestiss.

Cæsar replicat.

Hẽricus Leo propositi tenax.

CAPVT XXI.

IMperator verò pro tempore dissimulata ira, quam ex nimia animi verecundia traxerat, reuersus est in Italiam cum exercitu, quem tunc contrahere poterat, adiuuante partes eius omni instantia Christiano Moguntino, qui etiam vsq; ad finem vitæ suæ Longobardiam vastabat, subijciens eam Imperio, plus placere cupiens Imperatori terreno quàm cœlesti, & neglectis ouibus sibi commissis, magis tributa Cæsarum quàm lucra Christi colligebat. Imperator itaq; prosperatus, victoriam adeptus est, & ad voluntatem abusus est terra illa incendijs & deprædationibus, deuastans omnem ciuitatem munitã. Et contritum est cornu aduersariorũ, & siluerũt in conspectu eius. Videns itaq; quòd data esset requies, opportunitatem nactus, conuocatis Principibus, multa contra Henricum Ducem allegare cœpit, quòd propter nimium fastũ superbiæ suæ tantum Imperio contemtũ exhibuerit, vt eo ante pedes eius humiliato, nullo eũ miserationis intuitu in tanta necessitate constitutũ attẽdere dignatus fuerit, & despecta repub. & auctoritate Imperatoriæ maiestatis neglecta, omne auxiliũ obstinato animo ei negauerit. His auditis Principes, qui

Christianus Archiepisc. [redacted] *cessus.*

Actio cõtra Henricũ L.

cipes, qui eum prius oderant, accepta occasione, contra eum multa conqueri cœperunt, & cooperantes verbis Imperatoris, omni honore eum priuandum iudicabant, & reum imperatoriæ maiestatis proclamabant, non solùm quia pręcepta vel merita ipsius despexisset, sed quòd ad ignominiam omnium principum in propria eum persona humiliatum confudisset. Et alij atq; alij se ingerentes, illas vel illas ab eo illatas sibi iniurias conquesti fuerunt, & iustitiam sibi fieri iudicio Imperatoris expostulauerunt. Pontifices ante omnes Ecclesiarum oppressiones clamabant, nullam ferè Ecclesiam esse dicentes, quæ eius direptioni non subiaceret. Facta est igitur coniuratio valida aduersus eum. Cæsar itaque videns Principes ei intentare malũ, multa vsus prudentia, totum ad deiectionem ipsius ingenium pendere cœpit. Animaduertensq; quòd facilè eum destruere non possit, admouet omnes varia calliditate dolos, & quem viribus expugnare diffidebat, sapientię admota paulatim manu euincere cogitabat. Reconciliatus est etiam Papæ Alexandro, mediante Philippo Coloniensi, & eum, cui diu aduersatus fuerat, tunc in pace recepit, vt vndiq; firmata parte sua, facilius, quod volebat, perficeret.

Stomachus Principum.

Institutum callidum.

Philippus Colon. Cæsarem cum Papa in gratiã reducit.

CAPVT XXII.

Anno igitur incarnationis Domini nostri Iesu Christi M. C. LXXVII. respexit Dominus de solio suo excelso super filios hominum, & orta est in Ecclesia Dei dies exultationis & lætitiæ, cessante schismate, quod viginti annos Ecclesiam dissipauerat, & facta est pax inter regnum & sacerdotium, & vnitas in sede Apostolica, & coadunata est Ecclesia sub Alexandro, & factum est vnum ouile & vnus pastor. Mercenarijs itaq; eiectis, pastores reuersi sunt ad caulas ouium suarum. Inter quos Vdalricus Halberstadensis auctoritate Apostolica reuersus est in sedem suam. Sed & manus Imperatoris cum ipso erat, in omnibus confortans eum. Statim igitur ad introitum ipsius commota est terra: quia fauentibus Principibus orientalibus contra Ducem Henricum multa moliri cœpit. Gerone etiam fugato, omnia quæ multis annis in Ecclesia illa per eum ordinata fuerant, cassata sunt. Omnes igitur ordinati Geronis ab officio suspensi sunt: Ecclesiæ, quas ille non consecrauerat, sed magis execrauerat, clausæ sunt, & corpus B. Burchardi Episcopi, quod ille transtulerat, per Vlricum terræ reconditum est.

Schismatis Pontificu diuturnitas.

Vdalricus Halberstadensis Henrici L. hostis.

Deturbat Geronem solio.

Burcard. Episc.

CAPVT XXIII.

IN diebus illis autem Henricus Dux cum graui expeditione Slauiam intrauerat, & expugnabat castrum Dymin. Audito ergo ingressu Vdalrici, intelligens se iam circumuentum esse: Bella mihi video, bella parantur, ait. Vocatisq; admodũ paucis de familiaribus suis, dicebat se sine omni dilatione oportere in Saxoniam reuerti: inter quos sic Fridericum, machinarum constructorem, alloquitur: Quibus artibus vel viribus expugnabimus vrbem? Qui respondit: Si placet, post triduum eam totam incendijs consumam. Cui Dux: Non laodo, ait, vt incendatur: quia si exusta fuerit, non minus hostes resumtis viribus nos inquietabunt, maximè cùm trans Albiam maxima bella aduersum nos insurgant, & durum sit, ex vtraq; parte hostiles incursiones sustinere. Cui ille: Si magis placet hoc, elaborabo, vt post triduum obsides, quotquot volueris, offerantur, & deinceps tributa eum pace persoluant. Quod cùm Duci placuisset, & sic factum fuisset, quasi infecto negotio reuersus est Brunschwig.

Henrici Leonis bellum in Slauia.

Prudentia aduersus impendentia pericula.

CAPVT XXIIII.

IPso autem anno Henricus Episcopus cœpit fundare opus nouellæ plantationis in Lubeke, congregationem videlicet Monachorum, quam construxit in honore Sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctiq; Ioannis Euangelistæ, & Ægidij Confessoris Christi: facta solenniter consecratione in die B. Ægidij, assistente ei Ethe-

Henricus Episc. fundat monasterium Monachorum Lubecæ.

lone, Præposito maioris Ecclesiæ, cum Decano Odone & Arnoldo Custode & alijs Canonicis. Sed quia propter paucos reditus Episcopales largè eam ditare non potuit, contulit tamen in dotem eiusdem ecclesiolæ dimidiam villam Tangenelch & aliam villã Clene, & tres dimidias decimationes, in Gladeburg maiore, in Gladeburg minori, & in Stubbekisdorff. Curtes etiam in ciuitate denarijs suis comparauit, persoluentes annuatim octo marcas denariorum, & agros quosdam in campo eiusdem ciuitatis. Et ita omni deuotione eidem tenellæ plantationi insistebat, non sine magna ęmulatione quorundam, qui eius studijs inuidebant. Ipsam tamen quasi imperfectam reliquit, quia pauco superuixit tempore.

CAPVT XXV.

Hopelberg, indeq; Henrici Leonis & Vdalrici Halberstad. nata contentio.

Henrici Comitis mors.

Mechthildis encomium. Adolfus C. Holsat.

VDalricus autem Halberstadensis occupauit montem quendam, qui Hopelberg dicitur, firmans illic præsidium, & adiuuabant eum manus Orientalium. Quod audiens Dux, venit illuc cum multitudine armatorum, & abiectis hostibus, fregit munitionem. At illi resumtis viribus cœpto operi institerunt. Cumq; secundò occurreret eis exercitus Ducis, illi inualescentes hos in fugam verterunt, & plurimis captiuatis, spolia multa acceperuunt. Multi etiam ibi perierunt, suffocati in locis palustribus. Mortuus est autem tunc temporis Henricus Comes, vitricus Adolfi Comitis, qui adhuc adolescens erat. Sed mater eius Mechthildis prudens & religiosa fœmina, soluta à lege mariti, domum illius sapiẽter disponebat. Qui cùm miles factus esset, non degenerauit à virtute paterna.

CAPVT XXVI.

Euermodus, Episc. Raceburg. θαυματέργος.

Henricus C. Raceburg.

TVnc etiam temporis beatæ memoriæ Euermodus, Episcopus Raceburgensis, mortuus est: sed sicut fidelium deuotioni placet, viuit in Christo: quia religiosam vitam ducens, in sanctitate & iustitia vsque in finem perseuerabat, ita vt, sicut quidam asserunt, eo adhuc viuente, Deus per eum virtutes quasdam signorum operatus fuerit. Et quia opportunitas se obtulit, non prætereunda sunt silentio, quæ fidelium relatione didicimus. Accidit, vt quodam tempore Henricus, Comes de Raceburg, cuius temporibus idem Præsul à Duce Henrico ad Episcopatum vocatus fuerat, duos captiuos haberet insignes de Frisia. Quos cùm multum tyrannico more tormentaret, Episcopus eis compatiens, sæpius Comitem, vt eos absolueret, exorabat. Sed ille nulla motus miseratione non minus eis parcebat. Inter hæc Paschalis dies superuenit. Et captiui pro reuerentia festi diuinis intererant, sub custodia tamen durissimè compediti. Cumq; Episcopus facta aspersione ad eos deuenisset, * boiam aqua benedicta miseratione ductus aspersit, his vsus verbis: Dominus erigit elisos, Dominus soluit compeditos. Et statim cum magno strepitu boia discrepuit, & illi soluti Deum glorificabant. Hæc in monte S. Georgij acta sunt, vbi tunc Episcopalis sedes erat, quæ necdum vt nunc per Deum incrementum acceperat. Boia verò ad indicium rei gestę in Ecclesia multis diebus pependit. Alio quoq; tempore Præsul memoratus cum Dn. Hartuico, Bremensi Archiepiscopo, qui pro sua generositate dicebatur Magnus, in Thetmarchia erat in quodã celebri colloquio. Cumq; vir Dei missam publicam, præsente Archiepiscopo, celebraret, accidit vt effusione sanguinis facta, quidam Thetmarcus quendam de melioribus terrę occidisset. Quod cùm innotuisset Episcopo, ad reconciliationem laborare studebat, vt moris est inter missarum solennia, illumq;, cuius cognatum occiderat, obnixè deprecabatur, vt proximo indulgeret, replicans de oratione Dominica, dimitte nobis debita nostra, &c. Cumq; ille tumida mente induratus hæc non reputaret, Episcopus de * ambone descendens, ad ipsum accessit, & cum Sãctorũ reliquijs ad pedes eius se obtulit. Cũq; ille iuramẽtis terribilibus per Deũ & matrem & aliorũ sanctorũ nomina seipsum constringeret, nunquã se dimissurũ, Episcopus pro benedictione cõtradicenti alapam maximã dedit, & ille promptissimè extẽsis manibus quod petebatur, annuit, & proximũ in pace recepit. Quod diuinitus

*compedes vel vmbellam.

Hartuicus Magnus, Archiepisc. Brem.

* fortè suggestum aut exedrã intelligit.

ulnitus factum credimus, perq́; alapam Dæmonem ab homine fugatum. Similia in libro Dialogorum B. Gregorij inueniuntur, vt quædam sanctimonialis rusticum quendam à Dæmone liberauit, beatum etiam Benedictum Monachum, qui Dæmonem sequebatur, plaga virgæ sanauit, non quòd dæmones alapis vel virgis cædantur, cùm sint incorporei, sed pietas Dei & virtus orationis ibi intelligitur. His alijsq́ue virtutum indicijs credimus Episcopum iam dictum viuere in Christo. Cui successit Dominus Isfridus, prius quidem Præpositus in Jerechowe, vir magnæ religionis, quia in eadem Præpositura non vt Canonicus, sed vt Monachus vixerat. Quod tamen in pace Canonicorum regularium dixerim: quia quamuis plerique Canonicorum sanctè & iustè viuant, Monachus tamen nomen est summæ sanctitatis, & huic nomini nihil perfectionis deesse debet: sed hoc paucorum est. Inde est, quòd seculares ignorantes discretionem ordinis Monachorum & Canonicorum regularium, ipsos Canonicos Monachos appellare consueuerunt. Factus autem Episcopus viam humilitatis non deseruit, mitem se in omnibus exhibuit, patiens autem ante omnes fuit. Et quamuis ordinem historiæ aliquantulum præuenire videamur, tamen quia de ipso loqui cœpimus, dicamus quantis aduersitatibus attritus fuerit, & quanta virtute patientiæ illas sustinuerit. Cùm verò Dominus duo ponat in aduersitatibus, ita dicens: Cùm audieritis prælia & seditiones, nolite terreri, quod B. Gregorius exponens, prælia, ait, ad hostes, seditiones pertinent ad ciues, dicamus quæ intus à ciuibus, id est à fratribus, & quæ foris passus fuerit ab hostibus. Ex eo igitur tempore, ex quo mutatio Ducum facta est, quia destitutus solatio Ducis Henrici, qui eum propter suam fidelitatem & propter deuotionem Ecclesiæ suæ manu tenebat, pacem cum Othone Præposito nunquam habere potuit. Qui ad Episcopatum aspirans, in multis eum infestabat, & fratres aduersus eum commouebat. Ipsum etiam Ducem exosum habebat, & quem lædere viribus non poterat, verbis impetebat. Comes etiam Bernhardus in multis eum grauabat, quia à Ducis Henrici familiaritate se elongare volebat. Supra omnia autem Ducis Bernhardi intolerabilem iram sustinebat: quia idem Dux * hominium ab eo exigebat. Quod ei Episcopus negabat, dicens non esse necesse duobus ab Episcopo fieri hominium, se tamen principatui eius libenter seruire dicebat, si per eum Ecclesia sua pacem vel profectum habuisset. Duci autem Henrico dicebat se hominium fecisse non tantùm propter eius principatum, sed quia per eum Ecclesia multum accepisset & pacis & religionis incrementum. Huic ergo Dux Bernhardus offensus omnes decimationes suas in omni terra, quæ Sadelbet dicitur, auferebat, homines suos captiuatos pecuniam sibi persoluere cogebat. Ille tamen immotus persistens magis elegit ista pro tempore patienter sustinere, quàm nouitatem aliquam sibi vel Ecclesiæ inducere.

Dialogi Gregorij. *Benedictus Monachus.* *Isfridus, Euermodi successor.* *Monachus auctior sanctimonia nomen.* *Isfridi digna Episc. moderatio.* *Bernhardus Raceburg.* *Bernhardus Dux.* ** iuramentum.*

CAPVT XXVII.

Circa idem tempus, quo mortuus Euermodus, mortuus est & Baldeuinus, Archiepisc. Bremensis, qui multum neglexit Ecclesiam suam, de cuius conuersatione melius est silere quàm loqui. Cui successit Dominus Bertoldus, vir prudens & litteratus valde, & zelotes iustitiæ, in quo quidem Duci Henrico primò complacuit, sed postea mutata voluntate displicere cœpit. Et quia in eo infra quatuor sacros ordines celebrata est electio, visum fuit ipsi electo minus canonicè in eo factum fuisse. Et missa legatione ad Dominum Apostolicum, ipsi omnem seriem electionis intimat, submittens se iudicio summi Pontificis, vt si eam approbasset, rata maneret, sin autem, irrita haberetur. Apostolicus autem cognita viri prudentia, & quia multum in Ecclesia fructum facere potest, electionem ipsius approbat, & per scripta sua in omnibus eam confirmat. Bertoldus igitur promotus ad ordinem Subdiaconatus, denuò in Pontificem electus est, vt si quid in priori electione minus canonicè factum fuisset, eo ad sacros ordines promoto, apostolica auctoritate canonicè & legitimè suppleretur.

Balduini Archiepisc. Brem. mort. *Bertholdus successor.*

CAPVT XXVIII.

Conciliū Lateranense.

IN ipso autem tempore indictum est ab Alexandro generale Conciliū, quod celebratū est Lateranis in palatio Constantini. Factus est ergo conuentus magnus Prælatorum, & pergebant illuc multi ordinati à Schismaticis, sperantes se gratiam Apostolici inuenire, & mitras exequendi officij ab eo consequi. Præcipuè autem de Ecclesia Halberstadensi, quæ per Geronem nimis demembrata erat, tam Monachi quàm Clerici clementiam Apostolicæ sedis adierunt. In qua profectione præcipuè erat Abbas Theodoricus de * Hilseneburg: quia ferè omnis congregatio Monachorum suorum in salicibus organa sua suspenderant, exceptis paucis senioribus, qui ante schisma ordinati fuerant. Cumq; omni instantia instarent pulsantes Apostolicam pietatem tandem de ordinatis Geronis dispensatū est, vt quia idem Gero non à schismatico, sed à catholico, Hartuico videlicet, Bremensi Archiepiscopo, ordinatus fuerat, ordinati eius per gratiam Apostolicam in ordinibus suis persisterent, & ad maiores per benedictionem ascenderent. Ipse etiam Gero hanc obtinuit gratiam, vt officium Pontificale in omni loco liberè exequeretur, vt in Episcopatu Halberstadensi. Venit etiam illuc Dn. Bertoldus Bremensis electus in promotione officij sui suscepturus Apostolicam benedictionem. Quem Dominus Papa benignè suscipiens, de promotione ipsius instantissimè tractare cœpit, ipsi etiam omnem honorem deferebat, ita vt in consilio Prælatorum cathedram suam inter summos Pontifices collocaret, & eum infulatum coram se residere faceret. Cumq; in proximo sabbato promouendus esset in sacerdotem, & sequenti Dominica in Episcopum, feria sexta ad vesperā venit nuncius Ducis Henrici, Henricus Præpositus, qui erat acerrimus perorator: & quia idem notus erat summo sacerdoti, statim intrauit ad ipsum. Manè autem facto cùm se Bremensis Electus ad suscipiendos ordines præpararet, & ei Hubaldus Cardinalis, qui post Alexandrum factus est Lucius, in quo summa consilij Romanæ Ecclesiæ pendebat, præparaturam suam, eo quòd inhonestior non esset, deputasset, dictum est à cubicularijs Domini Papæ, Veniant Bremenses. Venit igitur Dominus Electus cum suis, & Dominus Apostolicus egressus de cubiculo suo dixit ad eum: Frater, quia infra sacros ordines ad honorem pontificatus electus es, cassamus electionem tuam. Cumq; quidam astantium dicerent: Domine, meminerit pietas vestra, quod electionem ipsius approbauerit: Apostolicus in cubiculum, vnde egressus fuerat, reuersus est. Bertoldus autem non sine rubore discessit. Cui postea successit Sifridus, filius Marchionis Adalberti, cui Dux in omnibus deuotissimè tam propter eū quàm propter fratrem suum Bernardum Comitem de * Hauchalt, assistebat. Erant enim tunc amicissimi. Sed postea alienati ab inuicem facti sunt inimicissimi.

** Ilsenburg.*
Gratia Papalis Halberstadensibus tributa.
Gero Exantistes.
Infelix Bertoldi ambitio.
Hubaldus Cardin. pòst Lucius Papa.
Sigefridus Anhald. Bertholdi successor.
** Anhald.*

CAPVT XXIX.

IN illo tempore Philippus Coloniensis cum multitudine graui exiens de finibus suis, peruagatus est terram Ducis, deuastans eam incendijs multis, & ita procedens vsq; Quernhamele, non adiecit vlterius progredi, sicq; reuersus est in locum suum. Circa dies illos reuersus est Imperator de Italia, cui occurrit Dux apud Spiram, & illatas sibi iniurias à Domino Coloniensi conquestus est in præsentia ipsius. Quod Imperator tunc quidem dissimulans, eis curiam indixit apud Wormaciam, Ducem tamen præcipuè ad audientiam illuc citauit, responsurum querimonijs Principum. Quod intelligens Dux, eo venire dissimulauit. Imperator autem aliam ei curiam indixit in Magdeburg, vbi Theodoricus, Marchio de Landsberg, duellum contra eum expetijt, imponens ei quasdam traditiones contra Imperium factas. Verius tamen propter indignationem id factum fuisse creditur: quia Slaui exciti à Duce omnem terram illius, quæ * Lusice dicitur, irrecuperabiliter vastauerant. Dux autem hoc animaduertens, venire noluit. In Haldesleben tamen cōstitutus, per internuncios colloquium Domini Imperatoris expetijt. Imperator itaq; exiuit ad eum ad locum placiti, quem Dux verbis compositis lenire studuit.

Philipp. Colon. in fines Henrici L. expeditio. Quernhamela.
Henricus L. iubetur in Imperij conuentu causam dicere.
Prouocatur ad duellum à Theodorico, March. Mysn.
** Lusatia.*
Frustra cū Imperatore de compositione agit.

Imperator

Imperator autem quinq; millia marcarum ab eo expetijt, hoc ei dans consilium, vt hunc honorem Imperatoriæ maiestati deferret, & ipso mediante, gratiam Principum, quos offenderat, inueniret. Illi autem durum visum est, tantam persoluere pecuniam, & non acquiescens verbis Imperatoris, discessit. Exinde Imperator tertiam ei curiam Goslariæ præfixit, nec minus illam supersedendo neglexit. Imperator itaque procedens in concionem, sententiam aduersus eum proposuit, quærens quid super hoc iustitia decernat, quòd tertiò legitimè vocatus, iudicium declinauerit, & per contemtum ad audientiam suam venire noluerit. Cui ex sententia Principum responsum est, quòd, iustitia dictante, omni sit honore destituendus, ita vt proscriptione publica dijudicatus & Ducatu & omnibus beneficijs careat, & alter in locum eius consurgat. Confirmata itaq; sententia Imperator id adiudicauit fieri. Quartam tamen curiam adhuc rogatu Principū ei indixit, ad quam cùm non venisset, fecit vt superius ex sententia Principum instructus erat, & Bernardum Comitem de Anhald, pro eo Ducem constituit, & Episcopis vt sua reciperent, quæ in beneficio habuerant, mandat, & bona eius publicari præcepit. Vnde accepta occasione quidam de suis alienati sunt ab eo. Dux autem iniustè de se iudicatum esse affirmabat, dicens se de Sueuia oriundum, & nullum proscriptione damnari posse, non conuictum in terra natiuitatis suæ.

Damnatur & proscribitur publicatis bonis.

Excipit contra sententiam in se latam.

CAPVT XXX.

EX eo igitur tempore multiplicata sunt mala multa in terra: quia omnes consurgebant aduersus Ducem, & manus omnium contra eum, & manus eius cōtra omnes. Philippus autem Coloniensis contracto exercitu, secundam expeditionem instaurauit, habens in comitatu suo illos, quorum secta Rote dicitur. Rursumq; in manu valida pertransiuit omnem terram Ducis, & timuerunt omnes à facie eius. Facta sunt autem abominabilia multa & grauia in profectione illa, eo quòd viri iniqui, filij Belial, qui comitabantur cum eo, sceleratissimi essent, & sceleribus perficiēdis inexplebiliter insisterent. Factæ sunt autem cœmeteriorum deprædationes, Ecclesiarum exustiones, & multa loca religionis destructa sunt, ita vt, quod dictu grauius est, sponsas Dei quasi captiuas abigerent, & eas prostituendo templa Dei non manu facta libidinosè pollucrent. Quis non gemat, quòd sacerdoti sacrosanctis mysterijs assistenti non pepercerunt, sed impingentes in eum, necdum benè completis sacramentis, calicem de manu eius rapuerunt? Multa etiam alia sceleratissimi illi perpetrarunt, quæ pro enormitate nefas fuit scribere, & nimis venenata auribus fidelium infundere. Episcopus autem procedens Haldeslebē, quod Wichmannus, Archiepiscopus Magdeburgensis, obsederat cum Principibus Orientalibus, confortans manus eorum, reuersus est in locum suum non sine graui compunctione, quòd propter eum occasio tantorum malorum data fuerit: nec adiecit vltrà viros illos apostatas secum educere. Creuit autem obsidio in dies & menses, eo quòd Bernardus, Comes de Lippe, præfectus ciuitatis, vir strenuus valde & militaris esset, & locus palustris ab hyemis mollicie expugnari non posset. Cumq; tædio diutini laboris deficerent, tandem nouum quoddam genus expugnationis excogitauerunt, vt eam aquis suffocarent. Cumq; vallo facto excogitatum instantissimè peragerent, aquæ vsq; ad trabes domorum excreuerūt: sed adhuc viri bellatores ciuitatem tenuerunt. Tandem conditione facta Bernardus cum suis liber egreditur, & ciuitas funditus destruitur.

Motus ex Henrici L. proscriptione.

Philippi Colon. iterata expeditio. Rote factio.

Impietas militaris.

Wichmannus Archiepisc. Magdeburg. obsidet Haldeslebē.

Bernhardus, Comes Lippiensis.

Haldeslebū captum diruitur.

CAPVT XXXI.

INter hæc autem Vdalricus Halberstadensis omnibus modis importunè ei insistebat, adeò vt excommunicationis maledicta in eum sæpius proferret, facta suspensatione diuinorum in omni Episcopatu illo, & tamen in monasterijs sub silentio diuina celebrabantur, clausis tamen ianuis propter excommunicatos. Dux autem timens sententiam excommunicationis, venit Halberstad cum suis, & in con-

Vdalricus Halberstad. anathemate contra Hēricum L. pugnat.

Cum eodem deprecante in gratiam redit.

tritione cordis humiliatus est ad pedes Domini Episcopi. Et solutus est à vinculis anathematis, tam ipse quàm sui, facta solenniter absolutione. Et sensit cum Episcopo & cum Ecclesia illa, ea quæ pacis sunt. Sed hoc paruo durauit tempore. Nam idem Episcopus impatiens otij & quietis erat, & iterum occasione accepta, alienatus est ab eo, & additus inimicis suis, multa contra eum moliri cœpit, & factus est nouissimus error peior priore.

CAPVT XXXII.

Hẽrici Leonis expeditio Westualica. Comites auxiliares. Aduersarij. Victoria. Simõ, Com. Teckẽburg. ex hoste amicus. Simultas cũ Adolfo C. de captiuis. Conradus de Rothe.

DVx autem egregio exercitu congregato, direxit eum in Westfaliam, per manus Adolfi, Comitis de Schawenburg, Bernardi, Comitis de Raceburg, Bernhardi, Comitis de Welpe (qui etiam, vt in sequentibus clarebit, alijs à Duce deficientibus ipse fidelis solus permansit) Guncelini, Comitis de Suerin, Ludolfi Comitis & Wilbrandi, fratris eius, de Halremund, vt pugnarent contra inimicos suos in medio terræ eorum, qui fines suos in partibus illis occupauerant, videlicet contra Simonem, Comitem de Teckenburg, Hermannum, Comitem de Rauensberg, Henricum, Comitem de Arnsberg, Widekindum, Comitem de Schwalenberg, & alios plures, & consederunt contra Osenbrugge. Cumq; appropinquasset exercitus hostilis, attriti sunt Westfali plaga magna, eo quòd Saxones, qui Holsati dicuntur, viri sint absq; misericordia, & humani sanguinis auidissimi. Et non pepercit vlli eorum maiori vel minori, sed omnes, quos oppositos habebat, insatiabiliter neci tradiderunt. Plures tamen à militibus in captiuitatem ducti sunt, inter quos præcipuus erat Simon, Comes de Teckenburg: qui a Duce coniectus est in vincula, constrictus manicis ferreis, donec ea, quæ subiecta sunt, sentiret. Postea tamen solutus à vinculis, sub iureiurando fidem faciens, factus est Duci fidelissimus, & in omni illa controuersia, secum fideliter perseuerabat. Facta autem est disceptatio inter Ducem & Comitem Adolfum & cæteros nobiles de captiuis. Dicebat enim Dux, sui iuris esse, vt omnes captiui sibi redderentur. Cui consentiebat Guncelinus Comes, Conradus de Rothe, redditis captis suis, & alij de domo Ducis familiariores. Econtra illi dicebant, se de proprijs stipendijs militare, & ideo iustum esse, vt de captis sua reciperent: nec omnino stipem militiæ se habere posse dicebant, si eorum captiui in vsus alienos tollerentur. His contradictionibus Comes Adolfus animum Ducis grauiter irritauit. Et ex illo tempore seminarium discordiæ inter eos pullulat. Ipse autem cum alijs reuersus est in terram suã cum numerosa multitudine captiuorum & præda multa.

CAPVT XXXIII.

Vdalrico Halberstad. hostiles molestiones. Henricus L. ἀμυνόμενος. Halberstadium captũ in cineres redigitur.

VDalricus autem Halberstadensis ea tempestate impatiens quietis, vt suprà dictum est, zelo ductus antiquæ æmulationis, multis perturbationibus Ducem infestabat. Vnde Ecclesiam illam grauis iactura omni æuo geminanda subsecuta est. Nam cùm sæpissimè eruptiones fierent de Halberstad & de castro Horneburg, & succenderentur villæ Ducis, & homines sui aut mutilarentur, aut in captiuitatem traherentur, tanta commotus inquietatione, coadunatis amicorum suorum turmis, eas in partes illas misit, vt, si possent, debitam rependerent inimicis suis talionem. Abeuntes ergo, exustiones & deprædationes villarum multarum fecerunt: & venientes Halberstad, sine periculo inuitis hostibus ciuitatem obtinuerunt. Facta igitur discursione, ciuibus captiuatis, spolia multa acceperunt, vrbe adhuc illæsa, quæ vndique clausa & munita fuerat, in qua Dominus Episcopus cum multitudine armatorum consistebat. Prouidentia verò ciuium, qui periculum incendij timuerant, prouisum erat, vt in ciuitate ignis non inueniretur. Nec multum ab hostibus quærebatur ignis, eo quòd propter sanctimoniam loci parcerent ciuitati. Cumque vnus in loco quodam occultatum ignem inuenisset, ex eo casulam quandam incendit, & statim crescente incendio tota ciuitas conflagrauit, ita vt tota in fauillam redigeretur. Capitalis etiam Ecclesia B. Stephani & beatæ Dei ge-

Deigenitricis Mariæ cum omni ornatu suo exusta est, &, quod sine gemitu dici non potest, multitudo clericorum, quæ quasi in asylo se illic receperat, cum ipsis locis sanctis excinerata est. Dominus verò Episcopus in domo propria ignibus circumdatus, cum agnato suo, Romano Præposito, & alijs multis captiuatus est, & reliquiæ B. Stephani, quas fortè ad præsidium Episcopus secum habuerat, de ignibus raptæ quasi semiustæ abductæ sunt. O iudicia Dei abyssus multa. Necesse est, vt veniant scandala, veruntamen væ homini illi, per quem scandala fiunt. Sed quis est, qui propter peccata sua concedat venire scandala? Omnes in tali casu innocentias suas prætendunt, erroremq; suum quo tueantur, habent. Sed propter præcedentia delicta sæpe grauissima peccatorum nascuntur scandala. Vnde B. Gregorius dicit: Contemnenti, qui non vult pœnitere, ponit Deus offendiculum, sed vt grauius impingat, qui leuius pœnituit. Quædam enim peccata sunt peccata & peccati pœna: quædam autem sunt & peccata & peccati causa. Alia verò peccata & causa sunt peccati & pœna. Peccatum ergo, quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati. Propter ergo præcedentia delicta, vt suprà dictum est, veniunt scandala, id est, grauiora peccata. Vnde dicitur in Psalmo: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et alius Propheta: Sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatum peccato est cumulatum. Sed nunquid per pastores Ecclesiæ & summos Pontifices possunt venire scandala? Ipsi enim populum Dei ad terram promissionis, vt olim Moyses, per huius seculi vastam solitudinem ducere videntur: Si modò eum via regia ducant, ita vt non cæcutiendo ambo in foueam cadant. Quid ergo, reprehendemus eos? Absit, sed geminis eos gladijs cinctos videmus, vno spirituali, altero materiali. Sed spirituali plus vtendum fuerat, materiali verò minus, contra eos tamen, qui excommunicationis sententiam minus formidant. Nunc autem ad ostendendam mundanæ gloriæ potentiam plus vtuntur materiali quàm spirituali, & in hoc arbitrantes se obsequium præstare Deo, sæpe minus proficiunt. Fortior enim spiritualis est materiali: quia viuus sermo Dei est, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Ecce enim Leo ille sæuissimus, ad cuius rugitum contremuit terra, constrictus gladio spirituali, ad terram humiliatus est. Materiali verò exagitatus, ad iram stimulatus est, & inde maius creuit scandalum. Vnde plus materialiter & in hoc certamine & in superiori est conflictum. Sed ista relinquentes ad propositum redeamus, ne temere sacerdotes reprehendere videamur. Ipsi enim in specula Domini peruigiles stare videntur, tanquam rationem reddituri de animabus subditorum.

Vdalrici periculum & captiuitas.

Exclamatio cum digressione de scandalis.

Peccatorũ discrimen.

Auctoris πρόβλημα.

Pontificum & Episcoporum duo gladii.

παῤῥησία.

Anathematis Pontificis vis.

Ministrorũ Ecclesiæ officium.

CAPVT XXXIIII.

IGitur depopulata vel potius exusta ciuitate, sacrilegi illi tripudiantes reuersi sunt Brunschwig. Dux verò cùm audisset ciuitatis deprædationem, & vidisset captiuorum multitudinem, lætatus est. Sed cognita exustione tantarum Ecclesiarum cum multitudine clericorum, videns etiam Dominum Episcopum cygneo capite grandæuum, & iam vltima ætate fatiscentem, captiuum adductum, præterea reliquias beati protomartyris Stephani semiustas, & squalore incendij fuscatas, quasi ad triumphi decorem vnà cum Episcopo adductas, deiecta facie vbertim lachrymas profudit, præter voluntatem hæc facta fuisse testans, & amarissimè deplorans. Nec tamen ad præsens captiuitatem illam relaxauit, sed Dominum Episcopum Herteneburg deduci fecit, & eum honestè, sub custodia tamen, præcepit tractari. Quem religiosissima Ducissa Mechthildis pietatis affectu complexa, quasi pro reuerentia sacerdotalibus vestibus bonis largè induebat, vt in tali statu nihil ei deesse videretur. Romanus verò, consanguineus eius & concaptiuus, in castro Sigeberg in custodia tenebatur. Interea homines Episcopi de Horneberg zelantes iniurias Domini sui, frequentem insultum hominibus Ducis fecerunt, & discurrentes per regionem illam, circumiacentes villas incendijs vastauerunt. Vnde Dux offensus exercitum illuc misit, & castro exusto, in solitudinem illud redegit. Post hæc in natiuitate Domini egit diem solennem in Luneburg, & vocãs Domi-

Henrici L. in victoria moderatio.

Mechthildis vxor.

Vindicta de hoste.

Clementia. *Vdalrici è custodia dimissi mors.*

num Episcopum, statuit cum eo conditiones pacis. Et relaxata captiuitate, cum honore eum ad sua remisit. Veniens autem Episcopus in Husenburg, infirmitate tactus, ibidem per aliquod tempus ægrotare cœpit. Crescente autem dolore corporali, temporalibus incommodis exemtus beato fine diem clausit extremum.

CAPVT XXXV.

Henrici L. expeditio Thuring. Northusiã. Ludouicus Landgr. Hermannus Palatinus. *Adolfi & Guncelini Comitũ contentio.*

Adueniente autem Maio, Dux cum expeditione intrauit Turingiam, & exussit ciuitatem, quæ dicitur Koniges Northausen. Cui occurrit Ludouicus Comes prouincialis cum multitudine magna, commissumq́; est prælium inter eos, & fugati sunt Turingi, & Ludouicus captiuatus est cum fratre suo Hermanno Palatino & cum militum multitudine. Exaltatus est autem Dux in die illa, & factum est gaudium, & exultatio in omni domo eius. Et reuersus est Brunschwig cum infinita turba captiuorum & spolijs multis. Cumq́; vna dierum intraret ad eum Comes Adolfus, congratulans de victoria, & expetens ab eo licentiam reuertendi in terram suam, Guncelinus verbis calumniatorijs eum in conspectu Ducis alloqui cœpit. Et cùm prius amicissimus eius fuerit, quasi tergiuersando occasiones quærens aduersus eum, conqueri Duci cœpit, multas sibi iniurias ab eo illatas fuisse, & non solùm ab eo se in multis inquietatum, verùm omnes, qui Duci deuoti fuissent, ipsi semper exosos fuisse. Insuper ipsum Dominum Ducem hanc ab eo iniuriam suscepisse, vt captiuos suos ei, sicut cęteri nobiles, quasi vi ablatos repræsentare noluerit. Cui Comes Adolfus: Vestræ quidem, inquit, potestatis est, hoc mihi in conspectu Domini mei, Ducis, impingere, cùm vobis paratissimus & deuotissimus in omnibus semper fuerim. Nunc autem in quibus à me læsi fueritis, coram Domino meo proponite, vt de his me, si potero, aut iustè expurgem; sin autem, iustè vobis coram Domino meo satisfaciam. Si quid tum Domino meo in me displicuit, sicut iustum est eum de me quæ voluerit iudicare, ita promptum erit, me omnem ei satisfactionem exhibere. Quia autem diciris, illos me exosos habere, qui Domino meo fuerint deuoti, voluntatem quidem vestram dicitis, cùm hoc probare non possitis. Hoc etenim certissimè de me omnibus constat, quod semper Domino meo fidelis perseuerauerim, egrediens & regrediens & pergens ad imperium eius. Si quis autem aliud de me indicauit, in præsentiarum eum coram Domino meo mendacem conuincam. Veruntamen si placeret Domino meo, vt in præsentia ipsius honestius tractarer, tanto fiducialius in conspectu eius apparerem. Dux autem quasi dissimulans altercationes eorum, sic respondit: Adolfus satis quidem innocentias suas prætendit. Fateor autem, quòd deuotus valde in omnibus nobis astitit. Sed in hoc non iustè prætendere potest, quòd in proximo conflictu captiuos nobis non reddidit. Nunc autem captiuos, quos habet, reddat, ne alij eius exemplo suos etiam detineant. Habebat autem tunc Comes Adolfus cum Comite de Dasle & cum alijs socijs captiuos insignes septuaginta duos. Quare Adolfus Comes: Domine nouistis, ait, me in hac expeditione omnia mea insumsisse, equos militum, riuisinosq́; seruorum innumeros perdidisse, & nunc si captiuos vobis reddidero, nihil superest, nisi vt pedes domum meam reuertar. Et his dictis, exiuit à conspectu Ducis, & obortis lachrymis conquestus est omnibus amicis suis, quanta sà Guncelino Comite verborum calumnias passus fuerit, & quòd suis cauillationibus eum Duci suspectum reddiderit. Post hæc cùm impetrata licentia abisset cum alijs nobilibus, alienatus est ab eo, & infirmata est pars Ducis propter defectionem eorum. Dux autem vt agnouit, quia defecisset ab eo, occupauit omnem terram eius trans Albiam, & expugnauit castrum Plune, & eiectis hominibus suis, collocauit illic Marcradum præfectum Holsatorum. Castrum autem Sigeberge quia inexpugnabile erat, diutina illud obsidione expugnabat per Bernhardum, Comitem de Raceburg, quod mater Comitis, Domina Machtildis, constanter tenebat. Exiccata autem cisterna, sitierunt hi, qui in castello erant, & arebant fauces eorum propter siccitatem sitis, & necessitate compulsi, sub conditione pacis castrum dederunt. Et præfecit ei Dux Lupoldum quendam, natione Bauarum, virum pru-

Henricus L. suis fauum vrget. *Adolfi excusatio.* *Defectio, eius deq; bellũ.* *Marcradus.* *Bernhardus, C. Raceburg.* *Mechtildis Sirags.* *Leopoldus Bauarus.*

rum prudentem & strenuum. Domina verò Mechtildis cum suis abijt Schawenburg. Porrò Comes Adolfus cum suis amicis & cognatis castrum Honroth destruxit, quod è regione castri sui vltra Wiseram Conradus de Rothe ædificauerat.

Adolfus C. Cōradus de Rothe.

CAPVT XXXVI.

IMperator autem audiens, quod defecissent hi à Duce, conuertit faciem suam venire in Saxoniam, & timuerunt valde omnes viri bellatores, qui erant in castris Ducis à facie eius. Et eo approximante, sine necessitate, sed ex voluntate omnia castra eius firmissima & seipsos in potestatem Imperatoris tradiderunt. Multi enim ministerialium Ducis, qui ab incunabulis ab eo educati fuerant, & quorum patres sine omni cōtradictione ipsi seruierant, vt Henricus de Witha, Lupoldus de Hersburg, Ludolfus de Peina, & plures alij recesserūt ab eo, & ad Imperium se transtulerunt. Inualuit ergo Imperator, cùm obtinuisset castra firmissima, Hertesburg, Lawenburg, Blanckenburg, Regenstein, & conuertit exercitum ad expugnationem Lichtenberg. Et post paucos dies tradita est in manus illius. Circa dies illos mortuus est Cazamatus, princeps Pomeranorum, Duci amicissimus, & defecerunt ab eo Slaui: quia frater eius Bugislaus Imperatori coniunctus, hominium & tributa ei persoluit.

Cæsaris expeditio Saxon.

Defectiones ab Henrico L.

Blanckenburg. Regenstein.

Cazimirus & Bugislaus Pomerania Princepes.

CAPVT XXXVII.

IN diebus illis Imperator occupauit montem excelsum prope Goslariam, qui Hartesburg dicitur, firmans illic castrum & cingens muro valido. Hunc montem olim firmissimè ædificauerat Henricus Imperator senior, contra quem Henricus filius eius consurrexit, qui etiam expulit patrem, illatis crudeliter armis, qui etiam à Saxonibus in Welfesholtz bello fugatus est. Cumq; ipsum castrum quasi iugum totius Saxoniæ fuisset, & Imperator propter nimiam superbiam suam non solùm Saxonibus, sed etiam sedi Apostolicæ & omni ferè Imperio exosus fuisset, Saxonum Principes cum Episcopis apud Goslariam colloquium celebrare statuerunt. Et in conspiratione facta contra Henricum Cæsarem alium contra eum regem suscitare conati sunt. Sed cùm de electione regis schisma esset inter eos, & quiuis pro libitu suo illam vel aliam personam designaret, quæ idonea non esset, surrexit quidam inter eos, Conradus nomine, vir eloquens, & dixit ad eos: Vt quid discordatis, ô viri? nónne pro bono pacis conuenistis? Si placet consilium meum, ego vobis virum bonum demonstrabo, dignum honore regio, virum felicem in victorijs, per quem Dominus operetur salutem in nobis. At illi omnes assensum ei præbuerunt, vt quemcunq; ille designasset, hunc regem omnes salutarent. Qui assumtis secum socijs, abijt ad hospitium cuiusdam honesti viri, cui nomen Henricus. Sed intrantibus illis hospitium, ipsum non inuenerunt. Erat enim in horreo, aucupandi studio occupatus. Vxor autem eius illos intrantes honestè suscepit, dicens: maritum præsentem non esse, non longè tamen positum. Cumq; illi destituerent equos, & conuiuium hospitibus instrueretur, illa clàm misit equos marito, vt equitando domum intraret, quasi de via venisset. Illi autem intranti occurrerunt, quos ille cum salutatione honestè suscepit, præcipiens poni mensam, inuitans ad epulas. Cui Conradus respondit, Non comedam, donec loquar sermones meos. Qui ait, loquere. At ille: Salutant te omnes Saxoniæ Principes, rogantes vt quantocyus ad eos Goslariam venias. At ille respondit: Quid tantilli viri indigent Principes Saxoniæ? Surrexit tamen, & venit ad eos. Quibus Conradus, qui eum adduxerat, dixit: Ecce rex vester. Confestim autem omnes vnanimiter creauerunt eum regem. Et ex eo quod acciderat, quia in aucupando detentus fuerat, quod tamen illi quasi de futuro augurium erat, dictus est rex auium, Teutonicè autem *Vogel Konig*. Ille verò sublimatus in regem, dixit ad Principes: Quia dignati estis, me vobis suscitare regem, iustum est, vt sacramētis fidem regi vestro faciatis. Cumq; omnes sacramenta ei fecissent, misit legatos ad eos, qui in Hartesburg erant, præcipiens

Hartesburgum instauratum.

Henricus IIII. & V. Imp.

Huius narrationis fides penes autorem esto.

Der Vogel Konig.

eis, vt quantocyus in præſentiam eius venirent. Qui abeuntes dixerunt eis, quæ ex ore regis audierant. At illi indignati, virgis excoriauerunt eos, & decaluatos ad Dominum ſuum remiſerunt. Tunc qui maior inter eos fuerat, dixit ad ſocios: Nos quidem dehoneſtati ſumus, ſed eſtote viri conſtantes, & ignominiam noſtram in gloriam conuertamus. Vidi hodie niſos volantes: iſti excipient confuſionem noſtram. Deſcenderant enim ad balneum adoleſcentes nobiles plus quàm viginti, quorum reditum præſtolantes omnes eos trucidarunt, & ſic vlti confuſionem ſuam ad regem reuerſi ſunt. Qui audiens quod factum fuerat, indignatus eſt valde, & cum multitudine magna obſedit caſtrum, & expugnauit illud, & ad terram vſq; deiecit. Dicunt autem quidam, quòd propter multam enormitatem de eodem perpetratam caſtro, & propter memoratum Henricum Imperatorem, qui vſque ad finem vitæ ſuæ à ſede Apoſtolica excommunicatus fuerat, ſub anathemate à Domino Papa damnatus ſit locus ille, vt nunquam inhabitetur, ſed cum Babylone in perpetua ſolitudine deputetur. Fridericus autem Imperator ipſum montem ædificare cœpit: quia etſi ille excommunicationis ſententiam meruit, ipſe tamen nihilominus vllam regni ſui diminutionem pati noluit. Rebellabãt autem hi, qui in caſtro Waldenburg poſiti erant, & non valuerunt, ſed potius caſtro eorum destructo ipſi ad caſtrum Imperatoris migrauerunt.

Dira in Harteſburgi inſtauratorẽ.

Ex eundem contemptus ex imperij commodo.

Waldenburg.

CAPVT XXXVIII.

POſt hæc in natiuitate Domini, cùm Dux diem ſolennem egiſſet Luneburg, cœpit incuſare Comitem Bernhardum de Raceburg, qui tunc cum ipſo erat, de conſpiratione aduerſum eum facta, imponens ei notam perfidiæ & traditionis, dicens ſe indubitanter à fidelibus ſuis compertum habere, imò ſi neceſſitas exegiſſet, manifeſtis eum indicijs & teſtimonijs poſſe conuincere, quod cum inimicis ſuis hanc cõtra eum conſpirationẽ fecerit, vt eum vnà cum vxore ſua in Raceburg quaſi ad epulas inuitaret, & ſic inſidijs diſpoſitis conuiuantes occideret. Cumq; ad obiecta nihil dignè prætenderetur, captiuauit eum Dux vnà cum filio ſuo Volrado, & veniens cum exercitu Raceburg, obſedit eam, ipſum trahens ſecũ. Cui occurrerunt viri Lubecenſes cum nauibus multis & armis & machinis, & creuit obſidio. Bernhardus autem neceſſitate compulſus, tradidit caſtrum, & ipſe cum vxore & filijs & omnibus, quæ habebat, abijt Godebuſch. Poſtea tamen cùm adhuc Dux eum ſuſpectum haberet, quòd fidem integram ei non ſeruaret, quia adhuc cum inimicis ſuis familiaritatem habebat, ſecundam in terram ſuam profectionem fecit, & deſtructo caſtro Godebuſch, ſpolia multa ibidem accepit. Ille autem fugiens, ad Bernhardum Ducem ſe tranſtulit. Dux igitur eiectis omnibus, ſolus potitus eſt omni terra, & cœpit munire caſtrum Raceburg, Sigeberg, Plune, plurimum confidens prælijs ſuis.

Bernhardus Raceburg. Henrico L. proditionis ſuſpectus.

Eiuſdẽ cum filio captiuitas.

Mulcta.

Godebuſch.

Bernhardus Dux Saxon.

CAPVT XXXIX.

PRoxima autem æſtate Imperator totus infuſus finibus Ducis, in manu valida intrauit terram illius, & eiecturus eum de terra, in propria perſona Albiam tranſire diſpoſuit. Timens autem, ne poſt eum inſurgerent inſidiæ, Philippum Colonienſem cum alijs Principibus præcepit ſeruare Brunſchwig, Bernhardum verò Ducem & fratrem eius Othonem, Marggrafium de Brandeburg, cum alijs Principibus Orientalibus propter Luneburgenſes depoſuit Bardewich. Ipſe autem in comitatu habens Wichmannum Magdeburgenſem & Dominum Bambergenſem, Abbatem Fuldenſem, Corbeienſem, Herſueldenſem, cum Othone Marchione de Myſna, & multo robore militum Sueuorum & Bauarorum, conuertit exercitum verſus Albiam. Quo appropinquante, Ludouicus Comes prouincialis, qui prius in Luneburg cuſtodiebatur, deductus eſt Sigeberg, & in arctiorem cuſtodiam eſt traditus. Dux autem eo tempore Lubeke conſtitutus erat, muniens ciuitatem, & erigens machinas multas. Quibus diſpoſitis, in die Apoſtolorum Pe-

Principes in partibus Cæſaris.

Otho, Marchio Brandeburg.

Otho Diues, Marchio Myſn.

Ludouicus Landgr. Turing.

Henricus L. Lubecam munit.

rum Petri & Pauli abijt Raceburg. Cumque manè inde proficisceretur, tendens ad Albiam, secuti eum sunt omnes, qui in castro erant, quasi deducentes eum cum gaudio. Videntes autem hi, qui de parte Bernhardi Comitis ibi remanserant, quòd vacuum esset castrum, repentè occupauerunt illud, & capta arce, concluserunt valuas eius, & quotquot remanserant de seruis Ducis, eiecerunt foras. Dux autem audiens, quod factum fuerat, frendens animo reuersus est ad castrum, & inuenit contra se obstinatos animos illorum. Repentè autem misit Sigeberge ad Lupoldum, & Plune ad Marcradum, vt quantocyus venirent cum Holsatis, si fortè posset eijcere illos, quia pauci erant. Interea venit, qui diceret, Iam appropinquare Cæsarem, & sic imperfecto negotio abijt, amarus in indignatione animi sui, & venit Erteneburg. Et videns appropinquare castra Cæsaris, succendiri ipsum castrum, & ingressus nauiculam, per deuexa Albiæ proficiscens, abijt Stadium.

Raceburgū defectione amittit.

Stadium opp.

CAPVT XL.

IMperator ergo transito flumine venit Lubeke, & accessit ei exercitus Slauorum & Holsatorum. Waldemarus quoque rex Danorum cum multa classe venit ad ostium Trabenæ, & obsessa est ciuitas terra marique. In ciuitate verò erant Simon, Comes de Teckenburg, & Bernhardus, Comes de Aldenburg, & æquiuocus eius Comes de Welpe, cum Marcrado præfecto Holsatorum, & Emecone de Nemore, cum quibusdā Holsatis strenuissimis & multitudine infinita ciuium. Rex verò Waldemarus cum multo comitatu veniens in præsentiam Imperatoris, cum magna iactantia gloriæ suæ ei se exhibuit, & filiam suam filio ipsius, Duci Sueuiæ videlicet, desponsauit, & Episcoporum iuramentis firmata sunt sacramenta coniugalia. In ipso autem tempore obsidionis Dominus Henricus Episcopus in ciuitate constitutus erat, quem adierunt * burgenses dicentes: Rogamus sanctitatem vestram, reuerendissime patrum, vt ad Dominum Imperatorem exearis, & ei verbis nostris dicatis: Domine, serui vestri sumus, Imperatoriæ maiestati vestræ seruire parati sumus: sed quid commisimus, quòd tanta obsidione à vobis conclusi sumus? Ciuitatem istam hactenus ex munificentia Domini nostri Henrici Ducis possidemus, quam etiam ad honorem Dei & robur Christianitatis in loco hoc horroris & vastæ solitudinis ædificauimus, in quo, vt speramus, nunc habitatio Dei, sed prius per errorem gentilitatis sedes Sathanæ fuit. Hanc igitur in manus vestras non trademus, sed eius libertatem viribus & armis, quantum possumus, constantissimè tuebimur. Hoc tamen rogamus apud Magnificentiam vestram, vt data conditione pacis, eamus ad Dominum nostrum, Ducem, percontatum ab eo, quid sit faciendum, qualiter vel nobis vel ciuitati nostræ in præsenti necessitate sit consulendum. Qui si liberationem nobis promiserit, iustum est, vt ciuitatem ei seruemus; sin autem, quod placitum est in oculis vestris, faciemus. Quod si facere nolueritis, sciatis, omnes nos pro defensione ciuitatis nostræ magis optare honestè mori, quàm fidei violatores inhonestè viuere. Episcopus ergo veniens ad Imperatorem, hæc diligentissimè perorauit. Monuit autem Imperatorem, vt memor consanguinitatis & seruitij, quod sæpius ei magnificè Dux exhibuerat, patientiam haberet in nepotem suum, Ducem. Imperator verò gaudens de aduentu Domini Episcopi, quòd pro fama bonæ opinionis eum diligebat, & libenter audiebat, sic ait ad ipsum: Multum quidem gaudemus de aduentu vestro, Episcoporum amantissime, & admodum gratum habemus vestro frui conspectu & colloquio. Sed quòd ciues vestri arrogantiam verborum nobis offerunt, & quòd ciuitatem nostram vltrò nobis non aperiunt, credimus, quòd nec vobis, nec alijs, qui sanæ mentis esse dinoscitur, iustum videatur. Fatemur quidem, hanc largitate nostræ munificentiæ quandoque nepotis nostri fuisse: sed ex quo ille propter suam contumaciam decreto omnium Principum publicam proscriptionem meruit, iustissimè hæc nostro possidetur titulo, cùm etiam quis Pon-

Lubeca à Cæs. obsessa.

Waldemarus R. Dan.

Simon Teckenburg.

Bernhardus Oldenburg.

Bernhardus Welp.

Danis cum Cæs. affinitas.

Henricus, Episc. Lubec. pacis internuncius.

* oppidani.

Cæsaris responsum.

tificum sua receperit, quæ idem stabili tenuerat beneficio. Et nunc quidem valet manus nostra eis reddere, quod meruerint. Sed quia nos censura iustitiæ omnibus magis patientiam exhibere oportet, quàm vindictam, ecce in hoc etiam eis consentimus, vt sicut postulant, eant ad Dominum suum, & cum eo de statu suo conferant, vnum scientes, si in reddendo ciuitatem nobis non apparuerint, grauiorem de hac mora sentient vltionem. Quod autem dicitis, vt patientiam habeamus nepotis nostri, Ducis, sciatis, quòd nimia patientia & multa clementia erga eum semper vsi fuimus. Vnde in superbiam elatus, gratiam, quam inuenerat, in vacuum recepit, imò nec ipsam Dei gratiam, contra se exuberantem, vt debuit, recognouit. Quapropter sciatis eum à Deo humiliatum, quia tam præpotentis viri deiectio non nostræ virtutis est operatio, sed magis Dei omnipotentis dispensatio. Episcopus ergo reuersus in ciuitatem, ciuibus, quæ audierat, nunciauit. Qui sine mora accepto conductu, abierunt Stadium, vbi erat Dux. Imperator verò considerans inualetudinem Episcopi, quia crebris incendebatur febribus, quibus etiam vsque in finem laborabat, misit ad eum Physicum suum, vt potionibus suis debilitati eius corporis subueniret. Post aliquot autem dies burgenses reuersi cum Guncelino Comite, ex præcepto Ducis ciuitatem in manu eius tradiderunt. Verùm priusquam ei ciuitatem aperuissent, exierunt ad eum, rogantes vt libertatem ciuitatis, quam à Duce prius traditam habuerant, obtinerent, & iustitias, quas in priuilegijs scriptis habebant, secundum iura* Sosatiæ, & titulos, quos in pascuis, syluis, fluuijs possederant, ipsius auctoritate & munificentia possiderent. Imperator verò annuit petitioni eorum, & non solùm ista confirmauit, verùm etiam quicquid à Duce de telonio ad stipendia Canonicorum in Lubeka vel in Raceburg donatum fuerat, ratum iudicauit. Comiti autem Adolfo medietatem tributorum totius ciuitatis de telonijs, de molendinis, de trapezitis in beneficio dedit, tum quia multum Imperio seruierat, tum quia propter ipsum ad tempus exulauerat. Et ita ingrediens ciuitatem, magnificè susceptus est cum hymnis & canticis Dei, tripudiante clero & omni populo. Abbas autem monasterij sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctiq; Ioannis Euangelistæ, veniens in præsentiam ipsius, suscepit de manibus eius curtes, quas in ciuitate habebat, & agros quosdam in campo eiusdem ciuitatis, mediante Domino Henrico Episcopo, qui easdē curtes & agros denarijs suis emerat, & beatæ Dei genitrici & virgini Mariæ, sanctoq; Ioanni Euangelistæ in eodem monasterio obtulerat.

Humanitas.

Guncelinum C.

Henricus L. fieri deditionem permittit.

* fortè Susatum opp. intelligit.

Cæsar fermè tristimus agit.

Eiusdem in Adolfum C. munificentia.

Restitutio ad monast. Lubec.

CAPVT XLI.

IMperator verò inde regrediens, transiuit Albiam, & castrametatus est iuxta Luneburg ad plagam occidentalem. Dux autem, vt suprà dictum est, apud Stadium positus erat, & illuc se quasi propter loci firmitatem receperat. Quia etsi ab hostibus locus ipse caperetur, ipse tamen per aquas se euadere posse sperabat. Maximo enim vallo ciuitatem ipsam circumdederat, & munitiones fortissimas cum machinis ibidem construxerat. Et Guncelinus Comes, qui ipsum opus vrgebat, turres monasterij beatæ virginis Mariæ, quia minus contiguæ videbantur, nimis tum temerario ausu destruxit. Quod sine reatu perpetrari non potuit. Sed pro abundantiore cautela, dum talia fiunt, maiorem sæpe ruinam per Dei vindictam operantur. Dux autem videns se in arcto positum, rogauit Dominum Imperatorem, vt ipsius conductu veniret Luneburg, sperans se apud ipsum aliquo pacto misericordiam inuenire. Qui cùm inter Herteneburg & Bardewich conduceretur, occurrit ei multitudo militum de castris imperatorijs, pacificè eum salutantes. Quibus resalutatis: Non consueueram, ait, in his partibus alterius conductum accipere, sed magis dare. Et ita veniens Luneburg, omnibus modis per internuncios animum Imperatoris lenire studuit. Captiuos etiam suos, Ludouicum Landgrafium & Hermannum, fratrem eius, Palatinum, de captiuitate laxauit, sperans se his beneficijs gratiam aliquam mereri: sed nihil inde consecutus est. Imperator tamen inde proficiscens, curiam apud Quidelingeburg ei præ-

Stadium ab Henrico L. præsidio & opere munitum.

Guncelinum C.

Henricus L. studet reconciliatione Cæsaris.

Dimittit captiuos.

ei præfixit, vt ibi inter Principes, quid de ipso fieret, iustitia mediante decerneretur. Vnde gauisi sunt omnes amici Ducis, sperantes aliquid boni ibi de eo ordinandum. Vbi cùm nihil de causa ipsius tractatum fuisset, propter seditionem, quæ inter ipsum & æmulum eius, Ducem Bernhardum, coorta est, aliam ei curiam apud Erpisfordiam indixit. Tunc temporis Sifridus, Archiepiscopus Bremensis, in plenaria restitutione recepit Stadiũ cum omnibus alijs, quæ antea Dux quasi de Bremensi Ecclesia inbeneficiatus possidere videbatur. Sexcentas tamen marcas argenti Philippo, Coloniensi Archiepiscopo, persoluit, quem rogauerat, vt cum exercitu veniens, Stadium expugnaret. Qui cùm iuxta petitionem ipsius venisset, ille per dispensationem Imperatoris, vt dictum est, castrum obtinuerat, nec minus ille pecuniam sibi promissam exigebat. Comes etiã Bernhardus & Comes Adolfus castra & prouincias suas per imperatorem adepti sunt. Dux autem veniens ad curiam sibi præfixam, totum se submittens gratię Imperatoris, venit ad pedes eius. Qui de terra leuans, osculatus est eum, non sine lachrymis, quòd tanta inter eos controuersia diu durauerit, & quòd ipse sibi tantæ deiectionis causa fuerit. Quæ tamen an veræ fuerint, ambigitur: nam videtur eum verè non fuisse miseratũ: quia ad statum pristini honoris eum restituere non est conatus. Quod tamen propter iusiurandum ad præsens facere non potuit. Deniq; cùm omnes Principes ad deiectionem ipsius aspirarent, iurauit eis Imperator per thronum regni sui, nunquam se eum in gradum pristinum restauraturum, nisi id fieret in beneplacito omnium. Hoc tamen contra ipsum dispensatum est, vt patrimonium suum, vbicunq; terrarum fuisset, sine omni contradictione liberrimè possideret. Dux verò per trienniũ terram abiurauit, vt infra tempus id terram suam nõ intraret, nisi per Imperatorem reuocatus. Profectusq; est ad generum suum, regem Angliæ, cum vxore & liberis, & apud eum moratus est omni tempore illo. Quem rex Angliæ honestissimè suscipiens, ipsum quasi principem super omnem terram constituit, & omnes, qui secum exulabant, donis multis ampliauit.

Bernhardus D. eius æmulus.

Sigefridus Brem.

Philippus Colon.

Bernhardus Raceburg. & Adolfus restituti in integrum.

Henricus L. Cæsari supplex.

Retinet patrimonium saluum.

Abit in voluntarium exilium.

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM LIBER III.

CAPVT I.

ἀναρχία ex Henrici L. exilio.

IN diebus illis nō erat rex in Israel, sed vnusquisq; quod rectum in oculis suis videbatur, faciebat. Siquidem post exilium Ducis Henrici, qui solus in terra præualuerat, & sicut ab initio diximus, pacem maximam fecerat: quia non solùm finitimas, sed etiam barbaras & extraneas regiones ita freno sui moderaminis cōstrinxerat, vt & omnes sine terrore quiescerent, & terra propter quietis securitatem bonis omnibus exuberaret: tyrannico more vnusquisq; regnabat in loco suo, & alterutrū vim faciebant & vim patiebantur. *[Bernhardus Dux.]* Deniq; Bernhardus Dux, qui principatū obtinere videbatur, segniter agebat: & cùm prius in Cometia penitus strenuissimus fratrum suorum fuisset, ad Ducatū promotus, non vt verus princeps proficiebat, sed vt superpositus degenerabat, & quasi pacificum se exhibens, in omnibus tardus & distinctus erat. Vnde nec ab imperio iuxta statum prioris est honoratus, nec à Principibus, vel terræ nobilioribus, est reputatus. *[Adolfi C. nuptiæ.]* Circa dies illos Comes Adolfus duxit vxorem, filiā Comitis Othonis de Dasle, agente Philippo, Coloniensi Archiepiscopo, cuius propinqua erat, per quem etiam multum præualebat. *[Animaduersio in aduersarios.]* Cumq; obtinuisset omnem terram patris sui, eiecit omnes inimicos suos de terra, qui in diebus Henrici Ducis contra eum senserant, Marcradum videlicet præfectum Holsatorū, pro quo alium Cyriacum nomine substituit, qui tamen virtute & honestate longè inferior fuit, & Hemeconem, virum strenuum valde, & alios plures, quorum quidam transeuntes ad regē Daciæ, peregrinati sunt apud ipsum. Alij verò apud Comitem de Raceburg tempus exilij sui peregerunt. *[Bernhardus D. clientes sacramento obstringit.]* Dux autē Bernhardus cum fratre suo Othone Marchione veniens Erteneburg, magnificū se illic exhibuit, & nobiliores terræ adesse præcepit, vt receptis ab eo beneficijs suis hominium ei facerent, & fidelitatem ei per sacramenta confirmarent. Cumq; ei se exhibuisset Comes de Racesburg & Comes de Danneberg & Comes de Luchowe & Comes de Snerin, expectabatur etiā *[Adolfus.]* Comes Adolfus, & non venit. Vnde eum Dux suspectum habere cœpit, & exinde occasiones discordiæ inter eos exortæ sunt. *[Lawenburgum conditum.]* Dux autem Bernhardus in ipso tempore cœpit ædificare Lawenburg super littus Albiæ ad Orientalem plagam Erteneburg. Et desolato hoc castro, murum quo cingebatur destruxit, & ex lapidibus eius castrum suum nouum firmauit. Transitū etiam nauium, qui ibi erat, apud Lawenburg esse præcepit. Sed viri Lubecenses coram Imperatore conquesti sunt de mutatione illa, quòd propter longiorem & difficiliorem viam, maximā haberent in transeundo difficultatē. Vnde præcepit Imperator, vt apud Erteneburg transirent sicut prius. *[Infelix Bernhardi principatus.]* Dux igitur Bernhardus nominis sui extendere volens potentiam, nouis quibusdam inductionibus & inauditis ac intolerabilibus prouinciales suos grauare cœpit, & derelicto consilio senum, & acquiescens consilio iuuenum, minimum digitum suum grossiorem dorso patris faciens, aggrauauit iugum eorum. Vnde principatus eius versus eis in odium, & gloria in nihilum. *[Sigefridus Brem. Adolfi bellica virtus.]* Frater quoq; eius Sifridus, Bremensis Archiepiscopus, Cometia Thetmarchiæ Adolfo Comiti adimere conatus est, & ad fratrem Ducē transferre. Quam Adolfus viribus & armis, inuito Episcopo, obtinuit, & eam sui iuris esse affirmauit.

CAPVT

CAPVT II.

Waldemari regis mors. Canutus F. successor. *Sigefridus Brem. legationis Danica princeps.* *Pondus Caroli M.*

IN tempore illo mortuus est rex Danorum Waldemarus, & regnauit Canutus filius eius pro eo. Ad quem misit Imperator legatos honoratos, Sifridum videlicet, Archiepiscopum Bremensem, cum alijs nobilibus pro sorore ipsius, quam pater eius iam pridem filio eius desponsauerat, & vt partem pecuniæ persolueret, sicut determinatum fuerat. Hæc enim pactio desponsationis fuerat inter Imperatorem & regem Daciæ, vt quatuor millia marcarum cum filia persolueret librata pondere publico, quod Carolus Magnus instituerat, & vt in ipso tempore, quo filiam repræsentaret, partem pecuniæ, prout sibi visum fuisset, persolueret, & post sex annos desponsationis, dum nubilis ætas aduenisset (quia tunc puella septennis erat) sex hebdomadibus prius pecunia tota ex integro solueretur. Hæc priuilegijs vtrobiq; firmata erant, vt si quid horum negligeretur, hæc pactio seu desponsatio irrita haberetur. Venerunt igitur ad Egdoram fluuium legati Imperatoris cum quadringentis equis, quibus Comes Adolfus per triduum abundantissimè ministrauit. Canutus autem rex sororem quasi cum dedignatione eis tradebat, dicens, sororem suam nequaquam filio Imperatoris sociandam, si iuramenta patris temerare voluisset. Tradidit tamen eam illis cum equitatu & vestitura mediocri, sed non iuxta regalem magnificentiam, & partem quandam pecuniæ, vt dictum est, persoluit. Iam enim inter Imperatorem & ipsum discordia erat, quia Imperator ab ipso hominium exigebat, quod ei rex negabat: quia propter generum suum, Ducem Henricum, quem de terra eiecerat, occasionem rebellionis aduersus eum, vt quidam arbitrati sunt, suscipere attentabat.

Adolfus C. *Canuti Stomachus.* *Dissidii causa.*

CAPVT III.

Hērici Episc. Lubec. ægrotatio.

CIrca illos dies ægrotabat Henricus Episcopus infirmitate, qua & mortuus est. Cumq; nimia corporis inualetudine laboraret, psalmodijs tamen & orationibus non minus intentus erat, & Missæ officium, quod in veneratione beatæ Dei genitricis Mariæ sine intermissione frequentabat, non nisi tribus diebus ante depositionem suam omittebat. Abstinentias etiam quasdam speciales vsq; in finem seruare laborabat. Cumq; vir Dei iam bonum certamen certasset, cursum cōsummasset, fidem seruasset, & iam de cætero coronam iustitiæ sibi repositam non dubitaret, cœpit tamen de vinea Domini, quam nouiter plantauerat in monasterio beatæ Dei genitricis, & S. Ioannis Euangelistæ, anxiari. Et quamuis iam dissolui cuperet, & esse cum Christo, vt pius tamen pastor paucis & adhuc tenellis ouibus luporum insidias curabat præuidere. Et dum à fratribus sæpe visitaretur, dicentibus: Cur nos, pater, deseris, aut cui nos desolatos relinquis? dicebat, Gratias ago Deo meo, Iesu Christo, & pijssimæ genitrici suæ: quia per spem diuinæ clementiæ de morte quidem mea non contristor, sed de desolatione huius nouellæ plantationis non modicum conturbor. Ad cuius profectum in beneplacito Domini vellem adhuc superesse, & ipsam ad eius honorem, quantum possem, confortare. Sed inter hæc cum Psalmista cogitatum meum in Domino iactabo, qui in omnibus semper exaudiuit me, & factus est mihi in salutem. Cumq; sæpius ista replicaret, & ea attentius Domino commendaret, quadam nocte post matutinale officium, ac si diuinitus instructus, confidenter ait Abbati sibi assidenti: Confide, fili, in Domino, & constans esto, & de morte mea noli contristari: quia quod Domino placet, necesse est impleri. Hoc tamen certissimè scias, quod ad laudem nominis sui seruitium suum isto in loco confortabit, tantùm ne dubites, sed viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum. Sic confortatus in Domino, conuocatis fratribus, dicebat, se iam resolui: & accipiens olei sancti vnctionem, manus ipse porrigebat, pedes extendebat, cum psallentibus psallebat, sumtoque viatico Dominici corporis dixit: O rex gloriæ veni cum pace. De cuius aduentu quasi iam securus adiunxit: Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es. Cumq; magis magisq; morti propiaret, & iam lingua palpitante

Affectio erga sedulitatem monast. à se institutam.

in verbis deficeret, repente oculos, quos iam in morte clauserat, aperuit, & quasi exiliens, extensis manibus dixit: Ecce virgo. Quod qui aderant ad beatam Dei genitricem Mariam dictum credebant, cui idem antistes omni deuotione seruierat. Nec dubitari potest, quin eum mater misericordiæ in ipso mortis articulo consolata fuerit, *Mors.* quem tam deuotum ministrum semper habuit. Pòst de strato leuatus super cilicium depositus est, & sic extremum trahens halitum, 3. Cal. Decembr. in *Inhumatio.* pace reddidit spiritum. Cuius corpus in eodem monasterio, quod idem fundauerat, terræ reconditum est, inuitis tamen quibusdam & contradicentibus, qui eum deferre conabantur in maiori Ecclesia tumulandum. Sed Deus eum voto suo frustrari noluit. Quia cùm in eodem monasterio ęgrotaret, ibidem etiam sepulturam desiderans, ait: Hæc requies mea in seculum seculi, hîc habitabo, quoniam elegi eam. Cuius animam in sorte beatorum reputatam credimus: quia ab ipsis puerili- *Adolescentia studia. Patria.* bus annis Christum secutus est. Cùm esset circa ætatem viginti annorum iam adolescens factus, relicto studio Parisiensi, terram natiuitatis suæ egreditur, Brabantiã scilicet: quia de Brusse ciuitate oriundus erat. Et veniens Hildesheim, quia in artibus bene profecerat, scholas ibidem regẽdas acceperat. Cumq; per tempus ibi stetisset, Dei nutu venit Brunschwig, & nihilominus scholarum curam suscepit regendam. Procedente autem tempore, febre tactus decubuit. In infirmitate autem positus tale vidit somnium: Videbat virum procerum valde & horrendũ sese agitantem, ipse verò fugiens, venit ad fluuium latissimum: quem cùm propter timorẽ prædonis infesti anhelans transiret, venit ad monasteriũ B. Ægidij: quod cùm in- *Monachatus [redacted]* trasset, manus insequentis inimici euasit. Euigilans igitur, & diuinæ clementiæ circa se dispositionem sentiens, mox ad monasterium B. Ægidij deducitur, & tonsuratus habitu monachali induitur, & febrium importunitate cessante, & fluctibus secularium tempestatum eripitur, & sic Monachus factus Monachi vigilauit in actus. Nec, sicut quibusdam moris est, ad terram natiuitatis suæ vlterius, vel ad cognatos aut notos suos repedauit, sed cum Abraham terram suam veraciter egres- *Beatitas æterna [redacted]* sus, omnia pro Christo reliquit, & summam præmij à Deo expectauit. Vnde post decessum ipsius quibusdã spiritualibus personis Deus reuelare dignatus est, quòd post huius vitæ exilia ad gaudia transierit sempiterna. Nam infra octauam depositionis eius visum fuit Abbati per somniũ, quòd sepulcrũ eius aperiret, quasi in eodem monumẽto aliquid negligenter factum fuisset, quod mutari debuisset: Cùm ecce Episcopus leuans se cœpit sedere, & cum magna gratulatione dicere: Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, non delectasti inimicos meos super me, & ita ex ordine Psalmum ipsum prosecutus, Domino gratias agebat. Et veniens ad locum illum: Conuertisti planctum meum in gaudiũ, &c. cœpit à se diuoluere panniculos, quos in exequijs acceperat, & dicere: Conscidisti saccum meũ, & circumdedisti me lætitia. Et cùm consummasset psalmum: Domine, Deus meus, in æternũ confitebor tibi, &c. dixit: Iam vlterius vobis non loquar: & ita terminata est visio. Quędam etiam monialis in Kenena vidit in visione columbam niue candidiorem volare in sinum suum. Quæ cùm nimis exhilarata fuisset, cœpit ei pastum offerre. Quæ ait: Non comedam: neq; enim columba sum, sed mercede conducta sum: dicam tibi quis sim. Illa verò timore perterrita dixit: Dic, quid mercedis accipies, vt dicas mihi, quis sis. Et illa: si, inquit, per circuitum anni ob memoriam mei dixeris Psalmum, In exitu Israel de Ægypto, &c. dicam tibi quiduis. Cumq; hoc deuotissimè promisisset, dixit: Ego dicor Henricus, & fui antistes in Lubeca. Cui illa inquit: Vbi nunc est conuersatio vestra? Qui ait, Inter choros angelorum. Talibus indicijs *Occupatio [redacted]* sperandum est, eum consortium beatorum meruisse. Sed ne aliquibus absurdum videatur, quòd somniorum argumentis ista probamus, ad auctoritatẽ sancti Euangelij eos mittimus, vbi frequenter legitur, angelos in somnis apparuisse Ioseph, & illa vel illa de puero Iesu & matre eius ei dixisse. Præterea in sacra scriptura multa somnia recitantur, vt sancti Danielis & sancti Ioseph, quæ fidelia inueniuntur tam pro veritate scriptorum, quàm pro auctoritate eorum, de quibus scripta leguntur, qui sua testimonia sanctitate & meritis confirmarunt. Quod si auctori huius operis minus credi potest, quàm illis, aio quia verè potest. Ipse enim cum Apostolo testi-

monium

monium fidelitatis in hac parte sibi perhibet: Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.

CAPVT IIII.

DVx autem Bernhardus vt minus sapienter agebat, ideo minus prosperè procedebat. *[Bernhardus D. notatus.]* Nam, vt suprà dictum est, cùm quibusdam nouitatibus prouinciales grauaret, contra Comitem Adolfum & Bernhardũ de Raceburg & Guncelinum de Suerin quædam ineptè molitus est. Adolfo siquidem Comiti omnem terram, *[Adolfus.]* quæ Racecowe attinere dicitur, quam Dux Henricus prius habuerat, & Todeslo ciuitatem adimere conatus est. Ciuitatem quoq; Lubeke sibi vsurpare volebat. Imperator verò ciuitatem propter vtilitatem tributorum, vel quia in fine Imperij sita est, sibi retinuit: pro qua tamen Duci Bernhardo Hidesacker & viginti mansos valde bonos consignauit. Quia verò Adolfus medietatem tributorum de ciuitate Lubeke ex beneficio Imperatoris habebat, propterea eum magis Dux Bernhardus impetebat. Comiti verò de Raceburg & Comiti Guncelino de Suerin partẽ quandam beneficiorum suorum minuere tentabat. *[Bernhardus Raceburg. Guncelinus.]* Vnde commoti, conglobati in vnum, vrbem ipsius Lawenburg expugnate aggressi sunt. Cumq; aduersus eam ordinassent obsidionem, & machinas fecissent, post paucos dies eam ad solum diruerunt. *[Lauenburgum dirutum.]* Dux verò vt vir mansuetus eis talionem reddere nõ valens, Imperatorem adijt, & hoc in præsentia eius conquestus est. Illi autem cupientes excutere iugum eius de seruicibus suis, quos ei amicos esse sciebant, de terra fugare conati sunt. Vnde congregato exercitu clàm terram Slauorum intrantes, occulto quodã aditu noctu occupauerunt castrum Ilowe, & clanculum illud intrantes, matrem Nicloti, qui Wertislai filius fuerat, inde eiecerunt, cæterisq; captiuatis, succenderunt *[Niclotus, Wertislai F.]* ipsum castrum, & depopulata terra omni reuersi sunt ad loca sua cum spolijs multis. Boruinus verò filius Pribislai, qui filiam Henrici Ducis habebat, Mechthildam dictam, obtinuit castra Rostock & Mekelenburg. *[Borninus Pribislai F.]* Niclotus autem fugiens, ad Ducem Bernhardum se contulit, quem frater eius Otho Marggrauius in castro Hauelberg collocauit. *[Otho, Marchio Brandeburg.]* Vnde frequenter eruptiones faciens, terram Slauorum instanter vastabat. Quem adiuuabat Germarus, princeps Rugianorum, Bugislaus verò Pomeranorum princeps firmabat partem Boruini. *[Germarus, Princ. Rug. Bugislaus, Princ. Pom.]* Et ita consanguinei illi intestina inter se prælia miscebant. Præualebat tamen pars Nicloti, eo quòd Germarus, vir strenuus, terram Circipanorum plurimum vastaret. Cumq; quodam tempore Boruinus, qui & Henricus, terram illius piratis vastaret, captiuatus est à Germaro, qui coniecit eum in vincula, mittens eum Canuto, regi Danorum, apud quem diu in custodia seruabatur. *[Canutus R. Dan.]* E conuerso Niclotus, qui & Nicolaus, cùm in terra Bugislai prædas exerceret, captiuatus est ab eo, & coniectus in vincula. Sed cùm diu in custodia seruarentur, tandem soluti sunt ea cõditione, vt à rege Danorum terram suam susciperent, & obsides, quos habere voluisset, darent. Dederunt ergo obsides 24. inter quos Boruinus filium suum dedit, & recessit à castro Rostock, tradens illud nepoti. Ipse verò Ilowe & Mekelenburg in possessionem fortitus est, rege sic disponente, qui iam terram Slauorum sibi subijcere cogitabat, & adijcere regno suo.

CAPVT V.

SIquidem Dani vsum Teutonicorum imitantes, quem ex longa cohabitatione eorũ didicerunt, & vestitura & armatura se cæteris nationibus coaptant: *[Danorũ cultus & armatura.]* & cùm olim formam nautarum in vestitu habuissent propter nauium consuetudinẽ, quia maritima inhabitant, nunc non solùm scarlatico vario grisio, sed etiam purpura & bysso induuntur. Omnibus enim diuitijs abundant, propter piscationem, quæ quotannis in Sconia exercetur: *[Opulentia.]* ad quam omnium circumquaq; nationum negotiatores properantes, aurum & argentum & cætera quæq; preciosa illuc deferunt, & comparatis halecibus eorum, quæ illi gratis ex diuina habent largitate, quasi pro vili quodam commercio sua optima, nonnunquam etiam seipsos, naufragan-

do relinquunt. Repleta est etiam terra eorum equis optimis propter pascua terræ vberrima. *Militia.* Vnde propter equorum copiam in militari palæstra se exercitantes, equestri pugna sibi & nauali gloriantur. *Studiū bonarum artium.* Scientia quoq; liberali non parum profecerunt: quia nobiliores terræ filios suos non solùm ad clerum promouendum, verùm etiam secularibus rebus instituendos Parisios mittunt. Vbi litteratura & idiomate linguæ terræ illius imbuti, non solùm in artibus, sed etiam in Theologia multum inualuerunt. *Linguæ celeritas.* Siquidem propter naturalem linguæ celeritatem non solùm in argumentis Dialecticis subtiles inueniuntur, sed etiam in negotijs Ecclesiasticis tractandis boni decretistæ siue legistæ comprobantur. *Religio.* Præterea religionis vigor apud eos multùm florere dinoscitur, eo quòd Æschylus Lundensis Archiepiscopus, *Æschylus, Archiepis. Lund.* vir summæ pietatis, quiq; etiam relicto Episcopatu, quietam cupiens ducere vitam, ad Clareuallense monasterium se cōtulit, vbi sanctè & iustè viuendo vitam in pace finiuit, loca multa ex omni ordine spiritualium, tam virorum quàm mulierum, in partibus illis construxerit. Quæ quasi cedrus Libani multiplicata, non solùm Daniam, sed vt vineā Domini Zebaoth extensis palmitibus vsq; ad mare, imo vltra mare etiam Slauiam repleuerunt. *Absolō eius successor.* Dominus quoq; Absolon, qui loco regiminis ei successit, zelo iustitiæ accensus, & armatura Dei proeinctus, in promouenda religione nequaquam segnior fuit. Qui cùm à Domino multis virtutum polleret donis, specialiter tamē thesauro bonæ conscientiæ, decore videlicet castitatis, vernabat. Vnde velut lucerna ardens & lucens æmulatione sua prouocauit plurimos, iuxta illud: Videte quemadmodum non solùm mihi laboraui, sed omnibos quærentibus veritatem. Hic quoq; cum Apostolo subditos suos æmulans Dei æmulatione, dum eos ad custodiam castitatis arguendo, obsecrando, increpando informaret, multas & graues contradictiones a quibusdam pertulit. Nec mirum. Carnalis enim mens dum consuetudine peccandi ligata fuerit, aut vix aut nunquā iugum diaboli à se remouere potest, sed eum asina foris stat in biuio ligata ad opera communia, vt quoties ei onus imponere voluerit, sine contradictione ferat illud. Quia qualcunq; sordidas cogitationes immundi spiritus ei suggesserint, tanto delectabilius suscipit, quanto nequius inferuntur. Et ideo cùm a rectore corripitur, intelligere non potest: quia spiritualiter exanimatur. Inde fit, quòd tales stimulo recalcitrantes contra Prælatos oua aspidum congerunt, dum conspiratione facta seditiones commouent, & iustam magistri admonitionem oppressionem nominār, & inde calumniam in se queruntur. Vnde correptionis verba contra se iusta proferunt. De ordine quoq; coniugali multi in sua vocatione religiosi inueni sunt hospitalitatem sectantes, eleemosynis vacantes, fidem coniugij seruantes, orationi intenti & cætera iustitiæ opera implentes. *Canuti regis elogium.* Quid de rege dixerimus: qui adhuc in iuuenilibus annis in omni actu suo ita grandæuū se exhibuit, ac si de ipsius grauitate pariter illud sapientiæ dictum sit: Senectus venerabilis est, non diuturoa, neq; numero annorum computata. Siquidem vt assolet talis ætas, non ludis in spectaculis se ingerebat, non discursibus aut vagationibus studebat, nec lubricitati deditus, coniuge cum casta viuebat castior ipse. Inter missarum quoq; solennia non, vt quibusdā moris est, susurrationibus aut placitationibus intendebat, sed codices psalmorum aut aliarum orationum habens præ oculis, orationi deuotus incumbebat. Et quia sapientiæ adhæsit, quæ dicit: Per me reges regnant: ideo Deus regnum illius firmat, vt cùm tempore auorum suorum in regno Danico triarchæ vel etiam tetrarchæ fuerint, ipse solus monarchiam regeret, quam tamen pater eius multo labore & prudentia obtinuerat. *Bellum Slauorum.* Canutus ergo multam pacem habens in regno suo, animaduertit quod Slaui in diebus patrum suorū multas calamitates terræ suæ intulissent. Videns etiam eos auxilio Henrici Ducis destitutos, qui freno dominij sui maxillas eorum constrinxerat, suscepta aduersus eos occasione, bello eos aggressus est. Contra quos tamen consilio vsus Absolonis Archiepiscopi prudentia magis quàm viribus præualebat.

CAPVT VI.

Lubecenses petunt Episcopum à Cæs.

INterea autem vacabat sedes Lubecensis: quia Imperator in longinquo positus erat. Quem adierunt Canonici Lubecenses, submittētes se dispensationi ipsius, rogan-

rogantes vt per eius ordinationem Episcopum habere possent. Qui designauit virum quendam religiosum, Alexium dictum, Præpositum in Hildeburgerach, qui de ordine Præmonstratensium erat. Sed illi vnanimiter contradixerunt, & de ordine suo aliquem sibi præferri flagitabant. Qui communicato consilio familiariū, dedit eis Conradum capellanum suum, virum litteratum valde & facundum, & in causis tractandis acerrimum Oratorem. Sanè Imperator audierat, vel etiam perspexerat, statum Ecclesiæ Lubecensis (quia quasi de nouo suscitatus fuerat) adhuc tenerum, & ideo in multis neglectum esse. Quare virum hunc sapientem mittere eo decreuit, vt non solùm per eum illa proficeret Ecclesia, verùm etiā sua per eum in partibus illis firmarentur negotia. Accepta igitur Pontificali vestitura apud Egere, castrum Imperatoris, Dominus electus veniens in parochiā suam, decenter statum Ecclesiæ suæ ordinare cœpit, informans clerum ad religionis honestatem, adhortans eos castos, sobrios & sine murmuratione hospitales esse, cæterisq; studere virtutibus, quibus & Deo & hominibus complacerent: laicos verò, qui magis austeritatē quam doctrinam mirantur, tanta prudentia moderabatur, vt eum supra omnes, qui ante eum fuerant, reuererentur. Non permittebat aliquem clericorū de alieno Episcopatu in sua diœcesi parochiā tenere, dicens, neminem posse duobus Dominis seruire. Et quemlibet parochianum semper paratum ad visitationes & vnctiones infirmorum & ad cętera spiritualis curę officia, & in cœna Domini ad pœnitentes introducendos, & chrismatis consecrationē, Pontifici suo assistere asfirmabat. Super hoc etiā auctoritate Apostolici vtebatur. Quia dū eum Imperatore Veronā venisset, detulit litteras Lucij Papæ super eodē negotio, ad modū præcipiens, vt si quis clericorū de alieno Episcopatu in sua diœcesi Ecclesiā tenere voluisset, aut stationē in ea faceret, aut à beneficio cessaret. Necdū tamē consecrationē pontificalē susceperat, quā tamē nō sine causa differebat. Fortè statū Ecclesiæ, quā regere cœperat, prius explorare volebat, & vires suas prætentare, si onus impositū ferre potuisset, & versare diu, quid retractent quid valeāt humeri: vt si Ecclesia per eū proficere potuisset, subire laborē nō recusaret; sin aūt, humiliter cessaret. Erat siquidem multis Ecclesiasticis beneficijs ditatus in parochijs & præbendarū stipendijs, quibus abrenunciare timebat, nisi melioris status commutatione. Orta est autem dissensio inter Episcopū & Comitem Adolfum. Dicebat enim Dominus electus, homines suos in multis ab eo iniustè grauari, quædā etiam prædia episcopalia violenter occupari, & iustitias suas, quas in ciuitate sua Vtine de aduocatia cōsequi debebat, sibi frequenter per suos impediri. Et quia his reniti propter Comitis magnanimitatē non poterat, patienter ista, nō tamen sine amaritudine, videbatur dissimulare. Cumq; hoc Imperatori insinuasset, & nec sic in sua causa profecisset, cœpit à cœpto proposito quasi lentescere, & animo paulatim ad sua remigare. Et ita dispositis rebus suis abijt ad Sifridum, Archiepiscopū Bremensem. Quicquid mobilium habere poterat in argento vel supellectile, aut equis optimis, quos etiā quibusdam vi extorserat (quia aliquantulum cupidus erat) secum deferebat. Et resignans ei curam, quam ab ipso acceperat, rescripsit clero suo, se vlterius non reuersurum, absoluens eos ab obœdientia sibi ab eis facta. Sicq; inconsultis omnibus discessit, seu propter causas suprà dictas, seu pro alijs latentibus, vel quia maiora aspirare videbatur.

Alexius ob ordinem repudiatus.

Conradus è mysta Episcopus.

Eiusdem in muneris sui functione dexteritas.

Institutum in demerendis diœcesanis.

Prudentia.

Simultas cū Adolfo C.

Profectio ad Sifridum Brem. munerisq; abdicatio.

CAPVT VII.

Canutus verò rex Danorum incessanter vastabat terram Slauorum. Illi autem rebellare parantes, occupauerunt vadum, quod Dani transire debuerant, firmantes ex vtraq; parte castella, de quibus piratas eorum iaculando obruerēt. Catenis etiam ferreis semitam claudere tentabant. Sed nihil tali molimine proficiebant. Deniq; venientes Dani in manu excelsa munitiones fregerunt, & infusi finibus eorum, sicut locustæ vniuersam faciem terræ repleuerunt. Slaui verò impetum eorum ferre non valentes, in castris suis se receperunt. Illi verò abusi prouincijs eorum, comedentes medullam terræ, reuersi sunt ad loca sua. Sicq; per aliquot annos ascendentes tempore sementis & messis, depasti terram eorum, famis im-

Canuti Regis bellū in Slauos.

Excursiones.

portunitate sine gladij occisione ad deditionem eos coegerunt. Quodã igitur tem-pore Bugislaus princeps siue Rex Pomeranorum propinquum suum Germarum, principem Rugianorum impetebat, talionem ei rependere volens, eo quòd idem Germarus regi Danorum in subactione Slauorum promtulè assisteret: quia ex quo Christianitatem susceperat, sub ipsius ditione consistebat. Ascendit ergo ad eum cum sexcentis piratis, sine dubio credens se omnem terram illius consumturum, quemadmodum ignis consumit ligna syluarum. Ille autem occurrens, licet non ex æquo, subitò eum in fugam vertit. Siquidem Dani non longè insidias tetenderant, quos Slaui de suis esse credentes, nil suspicati remigabant ad eos. Illi autem insultũ in eos facientes cum Rugianis eos insequuntur, & alios quidem ex eis occiderunt, alios comprehenderunt, quosdam in mare præcipitauerunt. Siquidem Slaui videntes se circumuentos, in perturbatione consilium non habentes (quia perijt fuga) ab eis credentes se natando euadere, in aquis suffocati sunt. Alij verò littus apprehendentes, relictis nauibus, per syluas & nemora errantes, in locis palustribus fame & siti perierunt. Reddidit quoq; eis Dominus in die illa, vt quia multos Danorum per aquas in captiuitate traxerant, ipsi quoq; in captiuitatem & exterminiũ raperentur, sicq; Danorum seruituti fierent obnoxij, qui eorũ libertati semper fuerant insidiati. Germarus autem cæteris omissis Bugislaum insequitur. Ille verò sibi cõsulens celeri fuga elabitur. Et ille post tergum clamauit dicens: Quid est, ô princeps Bugislae? nonne nigrum & horridũ illum Germarum ligare te iactitabas? expecta vt seruum abducas, quem consortem habere nolebas. At ille fugiens saluatus est. Sicq; humiliatæ sunt vires Slauorum, & seruierunt Danis sub tributo, tradito castro Wollgast in manu Regis cum obsidibus duodecim. Hæc autem non sine indignatione Imperatoris facta sunt, qui se dicebat dupliciter à Canuto rege iniuriatũ, & quòd ab eo coronari noluerit, & quòd Slauos Imperio subditos suo dominio per tributum & hominium subdiderit. Discordantes etiam à Duce Bernhardo, Adolfum Comitem, Bernhardum & Guncelinum, propter causas suprà dictas, ad concordiã reformauit, ea cõditione, vt Adolfus Comes septingentas marcas denariorũ ei persolueret, & gratiam eius pro castro destructo inueniret, & terram, quæ Ratecowe attinet cum ciuitate Todeslo, quam Bernhardus Dux requirebat, liberè obtineret. Bernhardus verò Comes trecentas marcas persolueret, & totidem Guncelinus. Omnes tamen castrum destructum reædificare studerent.

Bugislai Pom. in Germarũ Rug. expeditio. — *Clades.* — *Fuga.* — *Slaui Danis Vectigales.* — *Cæsaris cum Canuto simultas.* — *Ab eodẽ reconciliati Bernhardo Duci Adolfus, Bernhardus Raceburg. & Guncelinus.*

CAPVT VIII.

*Manuel. *Manuelis Comneni, Cæsaris Byzant. mors.* — *Andronicus.* — *¶ De hac tota historia* [redacted] — *Monachus* [redacted]

TVnc temporis mortuus est nobiliss. ille* Manoe, rex Græcorum, qui filium licet puerum pro se regnaturum reliquerat, cui etiam adhuc viuens filiam regis Francorum desponsauerat. Facta est autem perturbatio mirabilis in ciuitate Constantinopoli, & in omni regno illo: quia percusso pastore, turbantur oues, & lupi rapaces, qui earum quieti in abscondito insidiantur, per furta & mactationes & rapinas iniustas manifestantur. Erat enim ibi quidã inueteratus dierum malorũ, Andronicus dictus, filius fratris regis defuncti. Qui regnandi libidine illectus, tutorẽ se pueri regis affirmans, cœpit regnare, quasi pro ipso causam acturus, & regnũ nepoti fideliter conseruaturus. Cumq; tali occasione inualuisset, cœpit seditiones cõcitare, & maximam persecutionem & cædẽ in eos, qui in parte regis esse videbantur, facere. Et cùm omnes, qui in sua parte stabant, exaltasset, illos verò aut humiliasset aut neci dedisset, fecit occultè reginam matrem regis deduci, & in mare demergi. Sic omnes, quos in regno sibi aduersarios timebat, aut vita priuabat, aut mutilabat, aut exilio damnabat. Habebat enim quendam auriculariũ, specie quidem Monachum, sed in veritate Diabolum, qui ad hominũ perditionem sub specie religionis in angelũ lucis se transformauerat. Ex cuius pendens cọnsilio, omnes, quos ille ei suspectos fecerat, ipse statim exterminio tradebat. Cumq; vna dierũ puer de matre quereretur, ille respondit: De matris absentia ne sis solicitus, salua enim est, & in tuto loco consistit. Et cùm per dies singulos puer molestus esset ei matrem requirendo, ille respondit: Mater quidem tua salua est, sed ne diutius de eius absentia tristeris, ad eam quantocyus ibis. Et iussit occultè puerum deduci & sicuti matrem necari,

necari. Quo facto, sponsam eius duxit vxorem, repudiatis duabus, quas antea legitimè duxerat. Post hæc dixit ad auricularium suum: Quid tibi videtur? num remãsit aliquis, qui insidietur honori meo? Est adhuc, ait, vnus de cognatis tuis, quẽ suspectum habeo. Sed quia illum propter nimiam consanguinitatem vita priuare nõ potes, reclude eum in claustro Monachorũ, vt vel sic cesset tibi vel regno tuo malignari. Quod cùm factum fuisset, adiecit: Nunc bene sunt omnia. Et ille: Bene quidẽ sunt omnia, sed de sponsa tua non bene sentio: ipsa enim videtur contra te amaritudines habere propter prioris sponsi memoriam. Sed hæc in confessione audienda est, vt sic occulta cordis eius manifesta fiant. Tu verò ipse, simulato vultu, sacerdotis vicẽ arripies. His ergo auditis, dixit ad eam: Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ: video in te amaritudines esse, sed vade & confitere peccata tua, vt sic à prauitate cordis tui mundata æquanimiter possis videre faciem meam. Illa autem abeunte, præuenit senex, sumtoq; sacerdotis habitu, dixit ad eam: Filia confitere peccata tua, & ne abscondas à me sermonem. Vicem enim Christi teneo: & quia ipse nouit omnia, nihil abscondas in tua conscientia. Illa verò simpliciter de venialibus confitente, vtpote iuuencula, quæ criminalia non nouerat, ille subiunxit: Num sincerè regem maritũ tuum diligis? Et illa: Diligo quidem regem vt Dominum & maritum meum, tamen si filio regis, qui mortuus est, nupsissem, magis diligerem: quia ipsi desponsata fueram. Nunc autem quia sic oportet fieri, istum fideliter diligo, & fidem ei cõiugalem integram custodio. His auditis, ille indignans surrexit & abijt. Quid plura? Illa sic repudiata, similiter eã cum alijs in exterminiũ misit. Post hæc cùm completa fuisset iniquitas illius, & iusto iudicio Deus malitiæ eius finem imponere voluisset, senex rursus consuluit collateralem suum, dicens: Num adhuc sperandum est, quòd sublatis æmulis securus super thronũ regni mei nullo turbante sedere valeam? Cui ille respondit: Securus quidem viuere potes, sed de monacho illo cognato tuo solicitudinem quamuis paruam habeo: qui si extinctus fuerit, de cætero sine timore quiesces. Ad hæc ille misso nuncio, eum accersiri iussit. Ille audito nuncio expauit, & venire distulit. Statimq; mittens, cõuocat amicos & notos, & eis legationem regis exposuit: seq; indubitanter ad mortem vocari sciens, rogauit eos, vt latenter sumtis armis secum ad palatium pergerent. Qui cõstanter accincti armis & animis ibant cum eo. Veniens autem ad primam custodiã, statim ipsum ianitorem interfecit, & idem ad secundam & tertiam fecit. Sicq; cum strepitu ingressus aulam, dixit regi: Ecce assum: vocasti enim me. Erat aũt rex cum paucis in cubiculo: quia terrente eum conscientia de multis sceleribus, nusquã audebat tutò consistere. Cui ille: Vocaui quidem, sed vade, reuertare, quia inordinatè intrasti. Non reuertar, ait, sed scio, quia post necem multorũ etiam quæris animã meam. Et irruit in eum. Ille autem fugã inijt, & ita per quendam occultum meatũ euasit; & venit ad castellum cuiusdã principis, quem idem pro causa iniusta effossis oculis cęcauerat. Dixitq; ad eum: En inimici quærunt animam meã, rogo vt facias mecum misericordiã, & præsidio mihi fias. At ille respondit: Quamuis iniustam in me exercueritis potentiã, probabo tamen, si potero, saluare animam vestrã. Et recepit eum in castrũ. Ille verò cùm cognouisset, quòd illic esset, insecutus est eum omnis populus, senes cum iunioribus (quia odibilis erat omnibus) & vi tollentes eũ de castro, reduxerunt in ciuitatem, & tractum per plateas omnigenis contumelijs affecerunt, & sine omni miseratione animam eius excusserunt, feceruntq; ei, sicut malè egerat contra proximos suos. Et vindicatus est sanguis innoxius in die illa. Porrò regnum ad æmulum eius translatum est Emmanuel * nomine, & prosperatũ est in manibus eius: quia in benedictione iustorum ciuitas, & in perditione impiorum erit laudatio.

Cõfeßio auricularis.

ἔκδικον ὄμμα θεοῦ.

* Fuit is Isaacius Angelus. Vide Nicetam.

CAPVT IX.

Conuentus Imperij Moguntia.

Konig Heinrich vvirdt vverhaffitg gemacht.

IN tempore illo Fridericus Imperator edixit curiã famosissimam & celeberrimã apud Moguntiã, quæ celebrata est in Pentecoste, anno verbi incarnationis M. C. LXXXII. imperij aut regni sui anno XXXVI. vt filium suum Henricũ regem, militem declararet, & gladium militiæ super femur eius potentissimũ accingeret. Ve-

Commeatus copia.

nit igitur illuc omnis dignitas poteſtatis & principatus, ſublimitas Archiepiſcoporũ & Epiſcoporum, gloria regum, iucunditas principũ & multitudo nobiliũ, Imperatori certatim placere volentium. Quid de abundãtia, imò de ſupereffluentia victualiũ dixerim, quæ illic de omnibus terris congeſta erat: quæ ſicut erat inæſtimabilis, ita cuilibet linguarũ manet inedicibilis. Illic copia vini, quæ per deſcenſum ſimiliter per aſcenſum Rheni aduecta fuerat, ſicut in conuiuio Aſſueri, cuius menſura pro vniuſcuiuſq; poſſibilitate vel voluntate hauriebatur. Vt aũt nimium, &c, vt dictum, inedicibilem apparatũ attendas, vnũ de nundiuis referam, vt exinde maiora perpendas. Fuerunt ibidem erectæ duæ magnæ domus & ſpacioſæ intrinſecus, vndiq; perticatæ, quæ à ſummo vſq; deorſum ita gallis ſiue gallinis repletę fuerant, vt nullus eas ſuſpectus penetrare potuerit, non ſine admiratione multorũ, qui tot gallinas in omnibus finibus illis vix eſſe credebant. Officiũ dapiferi ſeu pincernæ, Camerarij ſeu Marſchalci, nõ niſi reges vel Duces aut Marchiones adminiſtrabãt.

Fanũ & regia temporaria.

Erat aũt prope ciuitatem inter Rhenum & Mogum quędam magna planicies. Illic Imperator propter ciuitatis anguſtiã, & aeris gratiã, Eccleſiam maximã & palatium de lignis honeſtiſſimè fieri iuſſerat, & alia habitacula diuerſa & innumera, vt ibi tãtæ ſolennitatis iucunditas honeſtiſſimè celebraretur. Cumq; in ſancto die Pentecoſtes, iam inſtante proceſſionis hora, Imperator Eccleſiam intraſſet, & corã eo ſederent ſummi Pontifices & principũ cõuentus, ſurrexit Dominus Abbas Fuldenſis, & ſic ei locutus eſt: Rogamus ſerenitatem veſtrã, Domine, vt hæc audiatis. Ad hæc Imperator, Audio. Et ille, Domine, diu eſt, quòd Dominus Colonienſis, qui aſſidet, Fuldenſem Eccleſiam ſiue cœnobiũ, quod gratia Dei & veſtra munificentia regimus, quodã iure ſuo priuat. Cui Imperator: Aſſignate, quod dicitis. Et ille: Fuldenſis, ait, Eccleſia hanc habet prærogatiuam ab antiquis Imperatoribus traditã, vt quotieſcũq; Moguntiæ generalis curia celebratur, Dominus Archiepiſcopus huius ſedis à dextris ſit Imperatoris, Abbas Fuldẽſis ſiniſtrã eius teneat. Et quia diu Dominus Colonienſis nos in hac parte ſupplantat, rogamus, vt veſtro interuẽtu hodie locũ nobis debitum ſibi non vſurpet. Et dixit Imperator Archiepiſcopo: Audiſtis, quid dixerit Abbas. Secundũ petitionem ipſius rogamus, vt hodie iucunditatem noſtrã non turbetis, & locũ, quem ſui iuris eſſe affirmat, ei non negetis. Ad hæc verba ſurgens Archiepiſcopus, dixit: Domine, vt ſerenitati veſtræ placet, fiat, Dominus Abbas locũ, quem deſiderat, teneat, ego aũt ſalua gratia veſtra ad hoſpitiũ meum vadã. Cumq; iam abire pararet, ſurrexit de latere Imperatoris frater eius Palatinus de Rheno, & dixit: Domine, homo ſum Colonienſis, iuſtũ eſt vt eum ſequar, quocunq; ierit. Deinde ſurgens Comes de * Aſſowe, dixit: Et ego in gratiam veſtrã ſequar Dominũ meum Archiepiſcopum. Similiter & Dux Brabantiæ & alij multi viri potentes dixerũt. Reſpondens aũt Ludouicus, Comes prouincialis, qui fuit homo Abbatis, dixit Comiti de Aſſowe: Bene hodie beneficiũ veſtrũ meruiſtis. Cui ille: Et merui & merebor, ſi hodie neceſſitas exigeret. Abeunte igitur Archiepiſcopo, rex adoleſcens videns ſeditionẽ acerrimam fieri, exiliens de ſede ſua ſuſpenſus in collum eius dixit: Rogo te, patrũ amantiſſime, vt maneas, ne gaudium noſtrũ in luctum conuertas. Ipſe etiam Imperator rogat eum ſubſiſtere, dicens: In ſimplicitate cordis noſtri, quod dictum eſt, diximus, & vos in perturbatione animi abire vultis. Nolite malũ hoc facere, & ſeditionẽ acerrimã concitare. Cui ille: Non credebã, inquit, quòd tantam iniuriã in conſpectu principum mihi inferre velletis. Ecce in ſeruitio veſtro cõſenui, & certamen, quod vobis certaui, teſtantur cani capitis mei in periculo vitæ meæ. Et quod maius eſt, proh dolor, animæ meæ tribulationes & anguſtias multas trãſiui, nec aliquãdo pro honore Imperij mihi vel rebus meis peperci. In Longobardia deuotionẽ meã vidiſtis, apud Alexandriã nihilominus felicitatẽ animi mei ſenſiſtis, & quæ in Saxonia non ſemel fecerim, ſed ſæpius, animaduertiſtis. Et cùm in omnibus his ſecũdus nulli fuerim, miror cur hodie Abbatẽ iſtum mihi pręferre volueritis, de cuius pręſumptione vos ipſum ſuſpectũ habeo, quia niſi voluntatẽ veſtram in mea humiliatione ſenſiſſet, nunquã aduerſum me calcaneum ſuũ leuaſſet. Nũc ergo, ſi placet, ponantur ſedes ſolito, & ſi ſedẽ meã deiecerit, ſine contradictione ſimilis ſit altiſſimo. Siquidẽ Colonienſis arrogantiã

Abbatis Fuldenſis ambitio.

Principes, Colonienſis clientes.

**Forte Naſſaw.*

Candor in Cæſare.

Iſthæc cõmemoratio exprobratio eſt commemorati beneficii.

Abbatis

Abbatis præsenserat, & cum quatuor millibus & sexaginta quatuor viris armatis ad curiā venerat. Tunc surrexit Imperator, & dixit: Innocentiā quidem nostrā super hac impositione verbis prætendimus: sed si adhuc diffiditis, iuramento nos in præsenti expurgate non dubitetis. Et extendit manū quasi iam super reliquias positurus. Ad hæc verba requieuit spiritus Archiepiscopi, & dixit: Sufficit, quia verba vestra pro iuramento mihi sunt. Sed tamen hi, qui causa huius perturbationis fuerunt, non facilè ab hac suspicione purgabuntur. Imperator autē dixit Abbati: Oportet vos ab hac iustitia vestra, quam exigitis, temperare, & locū Archiepiscopo superiorem dare. Sedata itaq; controuersia, coronatur Imperator, & cum Imperatrice & filio coronato processit. Abbas verò non sine rubore locū inferiorē tenuit.

[redacted] *Fides.* [redacted] *bitionis.*

Væ tibi superbia, quæ in cœlis quidē nata, sed cum genitore tuo Diabolo ad inferiora barathri es demersa, & quanto fuit terra altior gradus, tanto factus est inferior casus. Tu quidē de stirpe pessima pullulasti, & infectis parētibus primis per inuidiā Diaboli in orbem terrarū introijsti. Tu aūt Diabole in lateribus Aquilonis sedē tibi parabas: sed credo, quia non sedē materialem affectasti, sed per hoc à caritate Dei discedens, & in frigore malitię perdurans thronū tuum super filios superbię erexisti: qui sublimes habent oculos, qui nō cum Apostolo quę sursum sunt, sapiūt, sed quæ super terrā, quorum Deus venter est, & in prauitate cordis sui machinantur malū. Sed quid tibi cum spiritualibus? quid tibi cum his, qui religionē professi in diuersis gradibus Ecclesiasticis consistunt, & ministri Domini nuncupantur, vel etiā cum his, qui sacerdotio fungūtur, qui omni sanctitate & iustitia Domino seruire videntur? Væ væ pręsumptioni tuę, qui multos eorū in perditionē misisti. Nec mirum: quia contra altissimum præualere non potuisti, contra eius membra acrius exarsisti, dum de cœlo velut fulgur cecidisti. Propterea Deus destruet te, in finem euellet te, & eliminabit te de tabernaculo suorū electorū & radicē tuā de terra viuentiū. Parūne tibi videtur, quòd hoc feceris? quin etiā gregem Monachorū inuadere pręsumseris? dum eos ambitiosè viuere cogis, qui iugū Christi suaue, & onus eius leue ferre detrectantes, iugum tuū gratanter suscipiunt, comessationibus & ebrietatibus seruientes, in superbia vitæ ambulantes, concupiscentia carnis & oculorū seipsos ante Deū semper polluentes. Væ tibi Leuiathan, qui fluuiū absorbes, & non miraris, & adhuc fiduciā habes, quod influat Iordanes in os tuū, Iordanes inquam non solùm baptizatorū, sed etiam religiosorū, monachorū videlicet, qui pro Christo reliquisse videntur omnia, sed pro his vitā æternam possessuri, dū tuis pestiferis suasionibus assentiuntur, retrò aspicientes simul perdunt omnia. Habitus enim religionis, quem pręferunt, pro quo etiā ab hominibus honores recipiunt, eos sancto plenariè conformare nō permittit, sed dū secularia meditantes, carnalia sapiētes vani in cogitationibus suis ante Deū efficiuntur, & præsens seculū, quod appetunt, perdunt, & futurū, quod quærere videntur, nō inueniūt. Quos Leuiathan iste tanto auidius appetit, quanto eos videt per professionē religionis à se elongatos, & Deo per speciē vnitos. Ipse enim sicut oculos protoplastorū per concupiscētiā aperuit, sic etiā magis desiderabilia cōcupiscit: quia esca ei⁹ esca electa spiritualiū, proh dolor, vita, quæ nonnunquā ab innocentia inchoat, sed plerunq; dū perficere debuit, ad lubricitatē descendit, quæ illi tanto sapit suauius, quantū per condimētum bonę actionis redolet spiritualius. O quàm dura sunt, viri, quę dico: quia dū alienam vitā non dijudicando sed condolēdo discutio, meipsum reprehendēs, pœnitentiā nō ago, non metuēs illud Apostoli: Ne fortè, cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Quid ergo, taceā an loquar? Conscientia quidē tacere suadet, sed caritas, quę verbum Dei alligatū tenere nō potest, loqui suadet. Loquar ergo, vt dum reprehendo aliena, erubescā propria? Quid enim olim erat vita Monachorum? nisi puritas innocentiæ, semita iustitiæ, viuendi forma, via paradisi. Hæc enim est angelorū socia, Apostolorū assecla, martyrū lætitia, confessorū gloria, virginū corona. Hanc præcursor Domini Ioannes, primus eremiticam vitā ducens, docuit, Christus in deserto ieiunans confirmauit, eremitarum signis & virtutibus extulit, & cœnobitarū innumera multitudo toto orbe terrarū dilatauit. Hanc vt cognouerunt principes, glorificauerunt, eamq; super aurum & topazion diligentes,

In superbiā. [redacted]

Ecclesiasticorum.

Monachorū.

Vita religiosorum.

Commendatio vitæ monasticæ.

[redacted]

patrimonia latissima conferendo, copiosissimè dilatauerunt. Creuit autē possessio, & euanuit religio. Siquidem ex temporalium abundantia dum cœperūt carnaliter viuere, cœperunt etiam carnaliter sapere. Refrixit caritas, subintrauit mundialitas. Nec fuit locus religioni, vbi patebat introitus elationi. Nec stare potuit humilitas, quam fugat dominalitas. Et cœperunt concupiscere aliena, quibus nec licebat tenere propria. Sicq; factū est, vt sola remanserit religionis forma, cùm ex toto ab eis perierit iustitiæ norma. O Monache, qui vanū seruas nomē religionis, & vias sectaris superstitionis? Regulam profiteris: sed quasi conscientia illam discutiendo legis, cùm omnia in contrariū facis. Illa ascendit per gradus humilitatis, sed tu descendis per gradus elationis. Illa te vtiliter vult occupari aut opere manuū, aut oratione, aut in lectione diuina; tu verò otiū sectaris, ad curiositatē conuerteris. Illa te per obœdientiā præcipuè docet saluari; tu verò contradictionibus plenus es. Et de obœdientia quidē caritatis nihil tibi constat, cùm obœdientia volūtatis aut necessitatis te impellat. Illa in rebus duris & cōtrarijs sibimet ex caritate obœdit, iuxta illud: Non veni voluntatē facere meam, sed eius qui misit me: hæc autē si ad voluntatem aliqua præcepta fuerint, suscipit iubētis imperium: sin aūt, minimè obœdit, nisi per necessitatis stimulū. Es ergo auditor legis non factor. In quo ergo habes fiduciam? legem non seruas, sed quasi de solo habitu & tonsura iudaizas. Vnde vereor, ne, quod facis, magis ex hypocrisi quàm ex veritate facias. Vis enim Monachus videri, religiosus prædicari, nec times irritare Deum, qui solus iudicat iustum & impium. Non attendis ei in Euangelio dicenti: Qui voluerit animā suā saluā facere, perdet eam. Et iterum: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et temetipsum quidē abnegaueras, sed contra Christū sequeris temetipsum. Hominem abnegaueras, & hominem sequeris, qui vinctum trahit captiuatū te lege peccati. Sed iam conuerterē ad Christū, & dic ei: Exurge Domine, non præualeat homo. Vltimum locum elegisti, ipsum humiliter teneas, vt veniens, qui te inuitauit, dicat tibi: Amice ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus, non in conuiuio Imperatoris terreni, sed cœlestis: quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Ominosa ædificii temporarii ruina.

Cùm autē per aliquot dies maximo tripudio curia illa celebraretur, vno dierum venit turbo vehemens, & subitò deiecit structuram illam ligneā, & attriti sunt in ea quindecim homines, siue ex incuria artificū ruina illa sit, siue secundum coniecturationem quorundam maiorem casum portenderit: quia non longo tempore pòst Imperatrix mortua est. Sicq; soluta curia, Ludouicus Prouincialis timens indignationem Philippi Archiepiscopi, secutus est eum in Coloniam, nec prius ab eo discessit, donec sedata commotione illa gratiam ipsius inuenisset.

Mors Augustæ.

Ludouicus Landgr. Turing.

CAPVT X.

Cæsaris & Papæ congressio.

SEquenti anno Imperator abijt in Italiam pro disponēdis negotijs reipub. Et occurrit ei Dominus Papa Lucius apud Veronam pro quibusdam causis determinandis inter ipsos. Cumq; honestissimè susceptus esset à Veronēsibus & à clericis, qui illuc conuenerant de diuersis partibus terrarum, qui tempore Alexandri Papę à Schismaticis ordines susceperant, cœpit Imperator omni instātia intercedere pro ipsis ad Dominum Apostolicum, vt clementer circa ipsos dispensaret. Qui primò huic petitioni se beneuolum exhibuit, & eo vsq; annuerat, vt omnes petitiones suas scriberent, vt secundum casum singulorum dispensaretur circa ipsos. Et ecce altera die Dominus Papa mutat animum & propositum, dicens: Quoniam generali concilio, quod Venetijs celebratū est, vbi ipso Imperatore pręsente dispensatū fuerat, circa Dominum Christianum Moguntinū, & Dominum Philippū Coloniensem, & Dominū Mantuanū & alios plures, qui cum ordinatis suis persisterent, hi ab ordinibus suis suspensi fuissent, nulla ratione mutandum id affirmabat, nisi denuò in Cardinalium & Episcoporum generali collegio. Promisitq; Apostolicus, apud Lugdunū super eodem negotio se concilium habiturū. De qua mutatione Dominus Conradus Moguntinus & Dominus Wormaciensis suspecti habiti sunt. Hi autem, quibus spes de officijs recuperandis data fuerat, contristati sunt valde. Et cùm prius in

ἐξαπίνας φροντὶς ἄλλος.

prius in susceptione Imperatoris iucundissimè decantassent: Aduenisti desiderabilis: in luctum conuersi cantabant: Sustinuimus pacem, & non venit, domine, quæsiuimus bona & ecce turbas, &c. Quod tamē Cardinalibus valde displicuit, dicentibus: Ecce quanta est præsumtio Alemannorum, qui gratiam minando quærunt. Hoc taliter infecto negotio, tractabant inter se Dominus Papa & Imperator de patrimonio Dominæ Mechthildis, matronæ nobilissimæ, quod Imperator in possessione habebat, dicens ab eadē Imperio collatum. Et econuerso Dominus Papa sedi Apostolicæ ab ea datum affirmabat. Cumq; in argumentū probandi testamenti ex vtraq; parte priuilegia porrigerentur, nullo fine causa terminata est. Aliud etiā habebant negotiū, quod maximum & præcipuū erat de electione Treuirensi. Siquidē metropolis Treuirensis vacabat, in qua duo electi erant Volmarus & Rhudolfus. Volcmarus quidē prior à saniore parte electus est. Rhudolfus verò posterior à parte inferiore. Cumq; schisma inter eos esset, Volcmarus quasi de canonica electione præsumens ad sedem Apostolicā appellauit, Rhudolfus verò ad Imperatorē se transtulit. Imperator ergo audiens quod factum fuerat propter dissensionē electionis, inuestiturā dedit Rhudolfo. Apostolicus itaq; affirmabat partē Volcmari propter canonicā electionem. Et Imperator pro Rhudolfo erat propter electionis dissensionē. Sicq; ab inuicem discesserunt, vt quiuis suam partē diceret esse iustiorem. Procedente ergo tempore, cùm Volcmarus sequeretur curiam Romanā, & pro suo negotio molestus esset Apostolico. Apostolicus missa epistola peremtoriè citauit Rhudolfum, qui tunc cum Imperatore erat. Quod Imperator audiens, non parū ægrè ferebat. Ipsum tamen ne contumax videretur, ad audientiā venire hortatus est, mittens secum duos decretistas & duos legistas: Decretistas quidē vt pro Rhudolfo essent iustitia canonum, legistas verò vt pro parte sua starent iure legū. Cùmq; ad iudiciū ventū fuisset allegatū, nullo dato fine, Rhudolfus ad Imperatorē reuertitur, Volcmaro cum Apostolico remanente. Sic ex vtraq; parte perturbatio non modica erat: quia cùm pro eadē causa inter Apostolicū & Imperatorē cotidie grauiora emergerēt, fideles, qui schismatis vstionē experti fuerant, Ecclesiā denuò grauissimè scandalizandam timebant. Interea rex iuuenis & superbus zelatus pro Rhudolfo, Decanū & canonicos quosdā Confluentię, qui pro parte Volcmari stare videbātur, calumniatoriè aggressus est, & ablatis stipendijs, domos & possessiones eorū exterminari præcepit. Apostolicus verò exinde magis commotus, Volcmarum ad Pontificatus apicē promouere decreuit. Quod audiens Imperator, per suos ei mandat, dicens: Quod si Volcmarū contra suam voluntatē ad summum sacerdotium promouere voluerit, omnem familiaritatē inter eos perpetuò expirasse certissimè sciat. Minas etiam quasdā terribiles addidit, quæ tamen pro discretione eorum, qui internuncij erant, ad medium non deuenerunt. Taliter ab inuicem disturbati Apostolicus & Imperator, quicquid moliebantur, cassum fuit, nec consilium in perturbatione stare potuit. Siquidem inter plurima negotia agebat Imperator cum Apostolico de filio suo rege, vt coronam Imperij super caput eius poneret. Et quia eum placabilem non habebat, consecrationem illius occasionibus differebat, quam tamen non sine ratione refellebat. Dicebat enim Apostolicus, non posse simul duos Imperatores regnare, nec filium imperialibus insigniri, nisi ea ipse prius deposuisset.

Vindicta in cantilenis. — *Ager Mathildis Com. controuersus.* — *Cōtentio de Episcopatu Treuirensi.* — *Henricus VI. Rex.* — *Cæsaris excandescentia.* — [redacted]

CAPVT XI.

Accidit inter ista, vt Philippus, Coloniensis Archiepiscopus, quosdam negotiatores de Ausburg per fines suos transeuntes præpediendo detineret, & res illorū pro quadā iniuria ab eis sibi irrogata quasi pro pignore apud se reseruaret. Qui abeuntes ad regem, Imperatoris filium, quia ciuitas eadem Imperio contingebat, hoc conquesti sunt apud ipsum. Qui mittens præcepit Archiepiscopo, vt eis sua restitueret. At ille noluit, nisi prius iustitias, quas exigebat, fecissent. Et ita vacui reuersi sunt ad Dominum suum. Ille verò secūdò misit, nec perfecit. Tertiò misit sub obtentu gratiæ suæ, vt, quæ ablata fuerant, redderentur. Durè hoc accepit Archiepiscopus, dicens, neminem posse duobus Dominis seruire, & ideo nō posse duos principes regnare. Cūq; hæc verba ad regē perlata fuissent, irat' est valde, & indicta

Philippus, Archiepis. Colon. — *Eiusdē contumacia.* — [redacted]

curia, eum ad audientiam venire præcepit. Qui cùm non venisset, aliam ei curiam præfixit: sed cùm nec tunc venisset, tertiam ei apud Moguntiam indixit. Qui acquiescens cōsilio amicorum suorum, venit illuc cum multis nobilibus. Actum autem fuit clanculum cum illis, vt singuli per noctem venirent, & regi sacramentum fidelitatis facerent. Episcopus autem videns se circumuentum, fecit quod necessitas imperabat, & regi ad voluntatem ad omnia respondebat. *Purgatio.* Expurgabat autem se sacramentaliter de verbo suprà dicto. Vnde arguebatur hoc modo iurans, quòd pro nullo contemtu regis hoc verbum locutus fuerit. Aliud etiam sacramentū fecit: quia rex eum suspectum habuit, quòd ad regem Angliæ ierat: quæ tamen suspicio propter Henricum Ducem fuerat, qui tunc temporis in Anglia exulabat. Prȩterea trecentas marcas ei composuit, sicq; discessit. *Alienatio à Cæsare & rege.* Ex illo autem tempore à familiaritate se Imperatoris & filij eius elongabat, plurimum dolens, quòd tanta deuotione Imperio seruierat. Et cœpit Coloniā vallo maximo & turribus munire. Vnde Imperator eum suspectum habebat, quasi aliquid noui molientem.

CAPVT XII.

Sigefridi Brem. mors. Hartuicus successor. POst dies illos mortuus est Sifridus, Archiepiscopus Bremēsis. Cui successit Dominus Hartuicus, Canonicus eiusdē Ecclesiæ. Qui primò quidē strenuè agens, multa prædia, quæ à quibusdam prædecessoribus negligenter inbeneficiata fuerāt, non sine labore recepit. Cometiam etiam Thetmarchiæ, quam Adolfus Comes vi obtinuerat, instanter requisiuit. *Adolfus cedit Dutmarsia.* Qui animaduertens in hac possessione causam suam non satis iustam, eandem quidem Cometiā resignauit, sed ab Episcopo ducentos modios auenæ Stadensis mensuræ in beneficio stabili accepit. Hac serie temporum Dux Henricus, transactis diebus peregrinationis suȩ, reuersus est in terram patrum suorum, *Henricus L. ab exilio redux.* & sedit in Brunschwig, contentus patrimonio suo, quod tamen ex magna parte à multis violenter occupatum fuerat. Imperator verò verbis bonis & consolatorijs per litteras suas frequenter ei bonam spem faciebat: quam tamē varijs impeditus casibus ad effectum non perducebat. *Vocatur in suspicionem a Cæsare.* Nam quicquid aduersitatis ei illis in temporibus accidisset, siue ab Apostolico, siue ab Archiepiscopo Coloniensi Philippo, vel à rege Danorum Canuto, qui filiam Ducis habebat, Ducē Henricum, quasi per eum vel propter eum factum fuisset, suspectū tenebat, ideoq; segnius causæ ipsius intendebat. In ipso autem reditu suo Dux audiens Dominum Hartuicum ad apicem Bremensis ecclesiæ sublimatum, lætatus est valde. *In eundem Hartuici Brem. ingratitudo.* Et quia quandoq; familiarem eum habuerat, dum succedentibus prosperis notarius in curia ipsius fuerat, per quem etiam canonicatum Bremensem obtinuerat, rogauit eum, vt ad colloquium singulare sibi occurreret in loco, qui sibi complacuisset. Qui minimè acquiescens, nec videre nec salutare eum dignatus est, non aduersitatis sed prosperitatis amicus, nec de singulari amicitia, sed de vulgari: quia vulgus amicitias vtilitate probat.

CAPVT XIII.

[illegible] πολυπραγμοσύνη Brem. INter hæc autem vacabat sedes Lubecanæ ecclesiȩ: quia Imperator in Italia positus erat, vt suprà dictum est. Sed Archiepiscopus videns Canonicos eiusdē ecclesiȩ circa electionem Episcopi segnius agere, ipse se huic ordinationi inseruit, & canonicos omnes per litteras in Hammenburg in epiphania Domini citauit, cum eis super eodem negotio colloquium habiturus. Qui cùm in Stadio positus esset, propter glacies hyemales fluuium transire nō poterat: sicq; cassato itinere canonici ad loca sua reuersi sunt. Postea ante purificationem B. Mariæ venit Archiepiscopus Lubecam, & inuenit eos discordantes in electione. *Dissidiū Lubecensiū de electione Episcopi.* Siquidem maior pars conuenerat in Abbatem Hersefeldensem, fratrem ipsius Archiepiscopi, pars verò altera in Præpositum eiusdem Ecclesiæ, Dauid nomine. Cumque neutra pars præualere potuisset, pari voto & vnanimi consensu conuenerunt in personam Domini Theodorici, qui Præpositus erat in Sigeberge & Keneua, virum iustum, mansuetum & pium. *Theodorici [illegible] encomium.* Qui cùm absens esset, & à canonicis de electione ipsi intimatum fuis-

tum fuisset, occepit admodum refragari, indignissimum iudicans, apicem tantæ dignitatis suscipere, plus oneris quàm honoris sibi impositum fuisse proclamans. Nec sine lachrymis hæc affirmabat, in veritate se humilians, iuxta illud: Non sum Propheta, nec filius Prophetæ. Cùm autem ad hortationem ipsius Archiepiscopi & Comitis Adolfi assensum dedisset, ne temerè aliquid aggredi videretur, mansit in Præpositura sua Keneua toto anno illo, donec circa hyemem reuertente Imperatore de Italia occurreret ei cum Archiepiscopo in Gillenhusen. Vbi accepta pontificali inuestitura de manu ipsius, reuersus est cum Archiepiscopo Bremam, sicq; in Dominica Gaudete in Domino vnctus oleo sanctificationis, consecratus est per manus ipsius, & pontificatus infula decoratus. Inde ab Adolfo Comite honorificè deductus, priori die ante vigiliam natiuitatis Domini venit Lubecam. Vbi cùm iucundissimè susciperetur à clero & omni populo cum hymnis & laudibus Dei, ipse cum Domino se humilians, qui seipsum exinaniuit, non equo phalerato, sed in asello sibi obuiam venientibus occurrit. Sic iste discalceatus nudis pedibus tam solenniter sibi occursantibus obuius iuit. Confirmatus igitur in sede Episcopali, humilitatis viam non deseruit, omnibus verò se mitem & affabilem exhibuit. Per viscera quoq; misericordiæ pietatis erat operibus deditus, castus, sobrius, pudicus, ita verus religionis cultor, vt tā Deo quàm hominibus cōplaceret.

Inauguratio Cæsarea. *Deductor Adolfus C.* *Solennis in vrbem Lubec. ingressio.* *Muneris functio.*

CAPVT XIIII.

CVm hæc agerentur, Rex, Imperatoris filius, in Italia duxit vxorem, amitā Wilhelmi Siculi, celebrauitq; nuptias in confinio Papiensium & Mantuanorum. Quas cùm iuxta regalem magnificentiam magnificè exhibere voluisset, omnes nobiliores non solùm de Italia, verùm etiam de Teutonicis partibus adesse rogauit. Inter quos Philippum, Coloniensem Archiepisc. omni studio, multis supplicationibus, omni controuersia remota, præcipuè venire flagitauit. Cumq; Archiepiscopus eum multo comitatu iter arripuisset, insecutus est eum cum summa celeritate nuncius Archiepiscopi Domini Conradi Moguntini, omnino dissuadens hoc iter, dicens, eum de eodem conuiuio Coloniam nunquam reuersurum. Qui timens sibi iuxta commonitionem eius, simulata infirmitate excusatum se haberi rogauit à nuptijs suis. Vnde magis suspectus habitus est à rege & seruis eius.

Henrici regis nuptiæ. *Philippus Archiepisc. Colo[redacted]* *Conradus Moguntinus [redacted]fuerre.*

CAPVT XV.

CIrca dies illos Ludouicus, Landgrafius de Turingia, filius sororis Imperatoris, repudiata vxore, quam prius habebat, opponens ei titulum consanguinitatis, vxorem duxit matrem Canuti, regis Danorum. Quæ cùm multo thesauro & supellectile egressa fuisset de terra sua, occurrit ei Landgrafius ad Egdoram fluuium, & suscipiens eam de manu regis & Episcoporum eius, ibat per viam suam gaudens. Comes autem Adolfus honestissimè eam per terram suam ducens, abundantissimè ei hospitalitatis necessaria ministrauit, tum pro regis honore, tum pro ipsius Landgrafij familiaritate.

Ludouicus Lādgr. Tur. cū vxore diuortium. Altera nuptia. *Adolfus C. eiusq; hospitalitas.*

CAPVT XVI.

INter hæc autem defuncto Papa Lucio, Dominus Vrbanus in sedem Apostolicam sublimatus est. Cumq; inter ipsum & Dominū Imperatorem colloquia celebrarentur pro negotijs suprà memoratis, quæ adhuc minimè determinata fuerant, Dominus Papa vt zelator iustitiæ pro defensione sanctæ Rom. ecclesiæ constanter agebat, nec terreni imperij metuens principatum, quæ sui iuris erant, intrepidus requirebat. Arguebat sanè Imperatorē de patrimonio Dominæ Mechthildis, de quo suprà mentio facta est, quod ab ipso iniustè occupatū dicebat. Affirmabat etiā, quòd Episcoporū exuuias iniustè acciperet, quæ dum ipsis mortuis de ecclesijs rapiātur, ecclesiæ quasi corrosæ & expoliatæ ab Episcopis subintrantibus in-

Vrbanus III. Papa [redacted] *Eius zelus* [redacted] *Accusatorum capita.*

ueniuntur, ita vt ex necessitate quadam raptores iniusti inueniantur, dum ablatis stipendijs, quæ confiscata fuerant, de nouo resarcire cogantur. Tertium etiam cōtra eum proponebat articulum, quòd Abbatissarum congregationes plurimas in dispersionem dedisset, dum propter enormitatem ipsarum sub emendationis occasione vsurpatis sibi stipendijs, personas quidem remouisset, nec alias ad honorem Dei vel ecclesiæ augmentum sub meliore professione restituisset. Hęc autem Imperator, etsi non libenter, patienter tamen audiebat: quia de consecratione filij instanter agebat. Ad quod opus Dominus Apostolicus se omnino difficilem reddebat. Dicebat enim, vt à suo prædecessore instructus erat, quòd minimè Imperatoris filium imperialibus insigniret, nisi ea pater primùm deposuisset. Inter hæc autem Volcmarus, electus Treuirensis, de quo superius dictum est, contra voluntatem Imperatoris per manus Domini Papæ ad summum sacerdotium meruit promoueri. Imperator hoc audiens, iratus est nimis, & ex illa die manifestissimæ inimicitiæ inter ipsum & Dominum Apostolicum exortæ sunt. Et facta est in ecclesia Dei perturbatio non modica. Quia dum inter se discordarent cardines orbis, facta est confusio elementorum, Prælatorum videlicet, hinc inde placere volentiū. Filius verò Imperatoris perturbationis huius causa non parua extitit. Nam sub ipso tempore in Longobardia positus, Episcopum quendam ad se accersiri iussit, cui etiam dixit: Dic clerice, à quo inuestituram pontificalem suscepisti? Et ille: A Domino Papa. Cumq; tertio eisdem verbis eum requisisset, dixit Episcopus: Domine, nihil de regalibus possideo, nec ministeriales nec curtes regias habeo: iccirco de manibus Domini Papæ parochiam, cui præsum, teneo. Tunc indignatus rex præcepit seruis suis, vt pugnis eum cæderent, & eum in luto platearum cōculcarent. Quod factum omnibus displicuit: quia post Decium nihil tale auditum fuit de regibus. Apostolicus tamen insistens, Imperatorem de tribus superioribus capitulis instanter arguebat, id est de patrimonio Dominæ Mechtildis, de Episcoporum exuuijs & de Abbatissarum stipendijs, ita vt manifestè eum citaret, & excommunicationis maledictum ei intentaret. Cui præcipuè fauebat Philippus, Archiepisc. Coloniensis, plurimum dolens, quòd post mortem Episcoporum omnia mobilia in fiscum redigerentur. Adhęc acclamabat Conradus Moguntinus, Volcmarus Archiepisc. Treuirensis, quibus consentiebant Episcopi duodecim, inter quos præcipuus erat Bertoldus Metensis, qui etiam Volcmarum post consecrationem ab Apostolico venientem non solùm in sua diœcesi, verùm etiam extra suos terminos ei occursans, honestissimè suscepit. Vnde grauiter animum Imperatoris exacerbauit, quòd recordatus nō fuisset, quæ sibi fecisset bona. Deniq; dum idem Bertoldus ad sedem Bremensem electus, ab Alexandro Papa fuisset depositus, vt in priori libello inuenitur, venit ad Dominū Imperatorem pauper & exul. Quem Imperator miseratus benignè suscepit, ita vt veniēti de sede sua occursans, per manum deduceret, & in latere suo collocaret, sicq; honestè & largè habitū à conspectu fecit nunquam discedere, donec opportuno tempore certa eum & honesta sede locaret. Quod & factum est. Nam dum postea vacaret sedes Metensis, cum summo honore ipsum in ea sublimauit. Cùm igitur videret eum Imperator tantorum beneficiorum ingratum, & subitò in aduersam partem mutatū, per suos eum de sede sua disturbat. Qui fugiens, ad Philippum Coloniensem se contulit, qui et præbendam Coloniæ ad sanctos Apostolos deputauit. Sicq; sedes illa nec ipso nec alio præsidente diebus multis vacauit. Similiter etiam metropolis Treuirensis errore infinito turbata erat. Quia Rhudolfus, quem Imperator creauerat, per ipsum temporalibus vti videbatur. Volcmarus verò quem Apostolicus propter canonicā electionem consecrauerat, nec in spiritualibus, nec in temporalibus præualebat.

Cæsaris æquanimitas. — *[illegible]* — *Volcmarus Treuir.* — *Dissidiū Cæsaris & Papæ.* — *Henricus R. patrisso Papæ studiosus.* — [redacted] — *Bertoldi Metensis nefaria ingratitudo.* — *Exilium.* — *Rudolphus [illegible]* — [redacted]

CAPVT XVII.

Cæsar aditum Alpium claudit.

IGitur reuersus de Longobardia, & considerans obstinatum erga se animum Domini Papæ, clausit omnes vias Alpium & omnium circumquaq; regionū, vt nemo pro quolibet negotio adire posset sedem Apostolicā. Deinde conuocans Philippum

lippum Coloniensem, cœpit secum conferre de importunitate Domini Papæ, intelligens etiam ipsum fungi vice ipsius in causis decidendis, propterea magis ipsius animum explorare cupiebat, vel qualiter de eo sibi sentiendum esset, scire volebat. Apostolicus enim ipsi legationem Rom. ecclesiæ, siue etiam primatum de suis suffraganeis dederat, vt, quia Imperator, vt dictum, vias Alpium conclusisset, ipse vice Apostolici singulorũ causas discuteret, ne propterea magis ab Ecclesia Dei iustitia deficeret. Exponente ergo Imperatore importunitatem Domini Apostolici, & quærente ab Archiepiscopo, quam fiduciam de ipso esset habiturus, ipse respondit: Domine, nõ est necesse, vt aliquid de me dubitationis habeatis: me enim semper pro iustitia stare velle sciatis. Sæpius enim probastis cor meum vobiscum: vnde etiam vobis constat, semper in me fiducialiter agendum. Veruntamẽ vt omniũ Episcoporum ore loquar, si paulo mitius nobiscum agere velletis, & per libertatem imperialem leuigare onus nobis impositum, tanto deuotiores quanto expeditiores in omnibus ad omnia vobis essemus. Nunc autem videtur nobis, quòd quibusdam pensis, etsi non iniustè, indecenter tamen grauati simus. Vnde etiam videtur Domino Apostolico, quod iustam contra vos causam proponat, quod mortuis Episcopis confiscantur Ecclesię, ita vt ablatis omnibus mobilibus & stipendijs pręsentis anni, Episcopus subintrãs omnia exinanita & euacuata inueniat. Si ergo iustitiæ obtentu, & nostri seruitij intuitu, per imperialem clementiam super hoc nobis peperceritis, mediatores iustitiæ inter vos & Dominum Papam humiliter erimus: Sin autem, à veritatis via recedere nequaquam poterimus. Ad hæc Imperator ita respondit: In veritate compertum habemus, quòd prædecessores nostri, anti qui Imperatores, hoc iuris habuerunt, vt defunctis Episcopis inuestituram pontificalẽ sine alicuius præiudicio probatis personis liberrimè locauerint. Sed quia hoc ipsorum voluntate mutatum inuenimus, ratum habemus. Hãc verò minimã scintillam iuris nostri quam inuenimus, nequaquam mutari permittimus. Sufficiat vobis iustitia vestra quam inuenistis, quòd permittitur vobis electio Episcoporum, quam vos canonicè fieri dicitis. Sciatis tamen, quia dum pro voluntate Imperatoris ista dispensarentur, plures iusti sunt inuẽti sacerdotes, quàm hoc tempore, dum per electionem inthronizantur. Ipsi enim secundum vitæ meritum sacerdotes inuestiebant, nunc autem per electionem nõ secundum Deum sed secundum fauorem eliguntur. His dictis Imperator animum Archiepiscopi cum Apostolico sentire intellexit, cui dixit: Quandoquidem audio vos mecum non sentire, nolo vt ad curiam, quæ in Geilenhusen celebranda est, veniatis, vbi Episcoporũ erit conuentus. Cui Archiepiscopus respondit: Fiat iuxta placitum vestrum.

Eiusdem cũ Coloniensi actio.

Intelligit legem Caroli M. Othonis M. & Henrici IIII.

CAPVT XVIII.

Exinde ergo curiam generalem edixit in Geilenhusen, vbi conuenit multitudo Episcoporum & Principum. Et procedens in concionem, sic omnibus locutus est: Rogamus vos summos sacerdotes & Episcopos & Principes, quorum corda iustitia possidet, vt animaduertatis, quæ dico. Compertum fortè habetis, quantis aduersitatibus impetar à Domino Papa: in quo aũt gratiam ipsius diminuerim, ignoro. Vnum mihi constat, quòd nunquam animum eius exacerbare studui, nec aliquando contra eius præceptum vel voluntatem aliquid feci. Nihil etiam ab ipso contra ius indecenter exegi. In quibus autem ipse me arguere habuit, non irascendo vel contradicendo, sed obœdiendo, & rationem reddendo, decenter ad omnia respondi. Et quoniam in omnibus his innocentia mea mecum est, icirco non cõturbor, sed si placuerit Domino Papæ, me filium habere dilectũ & subiectum, ego eum pro honore & reuerentia sanctæ Apostolicæ sedis patrem habeo dilectum & reuerendum. Si autem ad deiectionem meam, non dico iniustè, sed ineptè aliquã molitus fuerit, spero quòd diuina fauente clementia, vestro similiter etiam adiutus consilio & auxilio, intrepidus ei ad omnia respondeam. Hæc pro parte mea dixerim. Pro parte autem vestra quid sit faciendum, diligenter pensandum est. Dicit enim Dominus Papa, iniustum esse, aliquam laicam personam decimas possidere, quas manifestè Dominus his, qui altari deseruiunt, deputauerit: quod sicut de scri-

Conuentus Imperii Geilenhus.

Caesaris ad proceres oratio.

pturis habet auctoritatē, ita eadem auctoritate euacuare contendit. Scimus autem decimas & oblationes à Deo sacerdotibus & Leuitis primitus deputatas. Sed cùm tempore Christianitatis ab aduersarijs infestarentur ecclesiæ, easdē decimas præpotentes & nobiles viri ab ecclesijs in beneficio stabili acceperunt, vt ipsi defensores ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent. Affirmat etiam iniustum esse, quòd aliquis in prædijs seu hominibus ecclesiarum aduocatiam sibi vsurpet, aut sicut ecclesiæ de libera voluntate siue donatione Imperatorum vel Principum fundatæ sunt, ita res ecclesiasticæ à Prælatis tantùm liberè dispensentur. Et quamuis hæc pro Prælatis esse videantur, non tamen credo, quòd ita facilè mutari possint, quæ ex longa antiquitate vsus in consuetudinem vertit, imo ipsa consuetudo à progenie in progeniem descendens, quasi iusta traditione roborauit. Hæc de parte vestra dicta sufficiant. Quęro autem à vobis, rectores ecclesiarum, quid inter ista de vobis mihi sentiendum sit, quid timendum, quidve vel quantum de vestra fidelitate præsumendum. Sed quia à Domino iubemur reddere quæ sunt Dei, Deo, & quæ sunt Cæsaris, Cæsari, sic rogo, Domino Papæ in vice Christi debitam persoluatis obœdientiam, vt in parte altera à Deo constitutam non negligatis iustitiam.

Responsum Moguntini. Ad hæc verba surgens Dominus Moguntinus Conradus, accepta opportunitate sic locutus est: Domine, rogamus serenitatem vestram, vt paululum verba nostra attendatis. Casus iste, in quo laborare videmur, grauis est, nec nostrū inter vos tantas componere lites. Quia sicut paulo superius dixistis, ex vna parte tenemur reddere Deo, quæ Dei sunt, ex altera parte quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Domino enim Papæ vt patri spirituali, qui supra omnes est, iustum est ad omnia promtissimè obœdire, vobis autem, quem Deus Principem & Imperatorem Romani orbis exaltauit, cui hominiū fecimus, à quo & temporalia possidemus, ad assequendas omnes iustitias vestras iure tenemur assistere. Nunc ergo sine præiudicio melioris consilij, si placet, scribatur Domino Papę, ex persona Episcoporum, in quibus commoueatur, vt ea, quæ ad pacem sunt, vobiscum sentiat, & iustitiam vobis in his, quæ iustè ab eo exiguntur, faciat. Placuit Imperatori & omnibus Episcopis, quod dixerat. Et ad voluntatē Imperatoris scripta est epistola, signata bullis Episcoporum omniū, & perlata ad Dominum Papam. Qui cùm legisset epistolā, obstupuit de immutatione Episcoporum: quia ipse causam pro eis videbatur sumsisse, ipsi verò de causa cecidisse. Nec minus tamen in proposito suo perstitit, & veniens Veronam, Imperatorem legitimè citatum pro capitulis suprà scriptis excommunicare decreuit. *Fides Veronensium.* Ad quem accedentes Veronenses, dixerunt: Pater, serui & amici Domini Imperatoris sumus: rogamus sanctitatē vestram, vt eum in ciuitate nostra, nobis præsentibus, non excommunicetis, sed hanc sententiam respectu nostri seruitij differatis. Qui faciens iuxta petitionem eorum, discessit: & cùm in proximo eum excōmunicare vellet, morte præuentus, sententiam distulit, sicq; Imperator maledictionis iaculum euasit.

CAPVT XIX.

Adolfus C. HAc serie dierum Adolfus Comes cœpit reædificare castrum ad ostium Trauenæ, quod à Slauis exustum fuerat, quando Imperator ciuitatē Lubeke obsederat. Locum tamen in ædificādo mutauit: quia cùm prius in aqua ipsum castellum situm fuisset, ipse super littus maris in ipso introitu Trauenæ illud fundauit, vt tanto facilius piratæ intrantes inde obrui possent. Porrò ciues ciuitatis ex eodem *Cum eodem de portorio, Lubecensis contentio.* opere valde commoti fuerant: quia Comes telonium ab eis expetebat, quod illicò vnanimiter negabant. Vnde grandis controuersia inter eos orta est. Dicebat enim Comes, telonium sui iuris esse: quia tempore Ducis Henrici illic non sine telonio transierant. Illi autem affirmabant, nō hoc de iure factum, sed propter petitionem ipsius Ducis ad castelli sustentationem ad tempus esse permissum. Ob hanc igitur contradictionem quicquid commoditatis in suis terminis ciues antè videbantur habere in fluuijs, in pascuis, in syluis, Comes omnino abstulit. Pręterea etiam quosdam ex eis in ciuitatibus suis Thodeslo & Hammenburg negotiantes præpediendo detinuit, & bona eorum quasi pro telonei pignore sibi vsurpauit. Cumq; hoc sępius apud

pius apud Imperatorem conquesti fuissent, & ipse frequenter suos ad pacem inter eos reformandam delegasset, nihil in sua causa profecerunt. Tandē mediante Imperatore hoc pacto de telonio liberi facti sunt, vt trecentas marcas argenti Comiti darent, & Comes iuri suo de telonio requirendo abrenunciaret. Similiter pro pascuis ducētas marcas persoluerunt, vt à mari vsq; Thodeslo liberè fruerentur fluuijs, pascuis, syluis, exceptis his, quæ ad stipēdia Monachorum in Reineuelde Duci Bernhardo, resignante & Imperatore conferente, deputata fuerāt. Super his autem priuilegiati sunt ab Imperatore, vt hæc in processu temporum à nullo hominum temerariè mutari possint.

Compositio ex interuē- tu Cæsaris.

CAPVT XX.

EO autem tempore misit Imperator ad Canutum regem legatos honoratos pro pecunia, quam pater illius Waldemarus cum sua filia ipsius filio socianda pollicitus fuerat, quam etiam idem Canutus partim persoluerat. Qui propter occasiones suprà dictas, quæ inter Imperatorem & ipsum versabantur, pecuniā persoluere timuit. Imperator verò non propter repudij occasionem, sed propter pactionis immutationem, regi sororem suam intactam cum tali apparatu, quo eam acceperat, restituit. Quod Canutus grauiter accipiēs, manifestas ex illa die inimicitias cōtra Imperatorem exercere cœpit, ita vt omnes in terra Wagirorum, Holsatorum, Stormariorum & Polaborum vsq; ad Albiam sui iuris esse diceret, & eam per Slauos, quos sibi obstrinxerat, frequenter vastaret. Mater etiā eius à Ludouico Landgrafio repudiata, & ad terram natiuitatis suæ sine honore reuersa, conquesta est in multis se à marito iniuriatam. Vnde etiam magis instimulatus iustā se causam contra Teutonicos habere arbitratus est.

Cæsaris ad Canutū regem legatio.

Ab eodem Canuti alienatio.

Ludouicus Landgr. Turing.

CAPVT XXI.

IN diebus illis Hartuicus, Archiepiscopus Bremensis, contracto suo cōducto exercitu cum manu valida intrauit Thetmarchiam, & eos, qui sibi contradicebāt, ad deditionem coegit. Illi autem pro sua liberatione pecuniam infinitam promiserunt, sicq; Episcopus cum magna iactantia ad sua reuersus est, credens se in omnibus prosperè egisse. Sed ex eodem casu materies non dico confusionis sed humiliationis in eadē ecclesia exorta est. Nam cùm Adolfus, Comes de Schawenburg, & Comes de Aldenburg, & nobiles alij stipendium militiæ, quod eis Archiepiscopus promiserat, requirerēt, ille tam ea, quæ illis promiserat, quàm alia multa inutiliter ab eo consumta reddere nō valens, necessitate compulsus, ministerialium reditus episcopales per triennium abiurauit, vt infra tempus illud omnia ex integro soluerentur. Episcopus verò ex his, quæ de cathedratico vel ecclesiarū consecrationibus consequi poterat, sustentabatur. Thetmarchi autem pecuniā, quam polliciti fuerant, persoluere nō valentes, ad Waldemarum Slesuicensem Episcopum se contulerunt. Is erat filius Canuti regis, qui à Suenone vnà cum Waldemaro inuitatus ad conuiuium, inter epulas insidiosè occisus est, vir diues valde, non solùm de stipendijs episcopalibus, sed de latissimo patris, quod sibi remanserat, patrimonio. Sicq; datis obsidibus, ex illa die additi sunt regno Danorum, seruieruntq; S. Petro in Sleswig, vt seruierant in Brema. Demembrataq; est ecclesia Bremensis per negligentiam Hartuici, qui propter segnitiem oues perditas requirere non valebat.

Hartuici Brēm. expeditio Dithmarsica.

Comites auxiliares.

E stipendiorum persolutione egestas.

Ditmarsi ad Danos deficiunt.

Waldemari, Epis. Slesuic opes.

CAPVT XXII.

INter hæc autem fluunt lachrymæ, trahuntur suspiria, & vox ploratus & vlulatus in excelso leuatur. Insolito namq; timore turbata & confusa sunt viscera, corda tremuerunt, ingenij flos interijt, scribentis manus elanguit. Nam propter inimici zizania, messem Christi suffocantia, spinarum multiplicantur scandala, ita vt sanctæ Ecclesiæ area raro tritico tota squalescat in palea. Vbi enim sapiens & intelli-

Incorruptos sui seculi mores.

gens, vbi rogo leges, vbi iura, vbi iustitia, vbi religio, vbi pax, vbi veritas, vbi castitas coniugalis, vbi cœlibatus spiritualis? Nonne iuxta Prophetam, maledictum & homicidium & mendacium & furtum & adulterium magis quàm in diebus antiquis inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit? Nunquid secundũ Esaiam tumultuatur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem? Meritò ergo confusa sunt viscera, corda tepuerunt. Propter hęc enim iudicium Dei imminet, quod nemo quidem euadere potest: quod ille tamen quasi pater misericordiarum adhuc præmuniendo magis quàm damnando exercet. Ferit tamen parcente manu: quia vindictam quidem iustam exercet, sed adhuc emendationis tempus per patientiam expectat. An ignoras, inquit Apostolus, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Scilicet quia diuitias bonitatis eius contemnis, non immeritò lapidem offensionis incurris. Ieremias enim dicit: Quid est, quòd dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Quis iste rogo dilectus, nisi ministrorum Dei conuentus? Sed vt minus sapiens dixerim, quis eorum scelera explicare, quis enumerare sufficiat? Nonne ipsi oculos quidem habent, sed non vident? legem Dei audiunt, eloquia mystica intelligunt, sed quæ dicunt, non faciunt. Qui enim dicis, non mœchandum, mœcharis; non furandum, furaris: Tu verò in ecclesia gloriosè sedens super cathedram non Moysi, sed Apostolorum, vel ipsius Domini, iudicas proximum. Qua rogo fiducia vel conscientia? In quo enim alium iudicas, teipsum condemnas. Scilicet si fortè manus à rapina pauperis continuisti, contra me murmuras, quòd furem memorauerim te. Nonne veritas dicit: Qui non intrat per ostium in ouile, sed ascẽdit aliunde, ille fur est & latro. Sed dicis: Per ostium intraui, si fortè ecclesia in electione tua consentit. Ad hæc Dominus: Ego, inquit, sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & egredietur & ingredietur, & pascua inueniet. Si ergo per ostium intrasti, & in pascuis Domini moratis, cur te oues non audiunt, sed magis à te fugiunt? Non enim audiunt voces alienigenorum. Fur enim venit non nisi vt furetur, mactet & perdat. Si ergo oues te non audiunt, constat, quòd non per ostium intrasti: quia in veritate non stas, quod est per ostium intrare. Vnde scias, quòd omnis Prælatus, qui Dominicas oues verbo & operatione destruit, fur est, & ipsas mactat & perdit. Quia corrumpunt mores bonos colloquia mala, & non iam colloquia mala, sed opera mala, dolus, fallacia, mendacia, periuria. Ipsi enim circumueniunt & circumueniuntur, & circumueniendo arbitrantur se obsequium præstare Deo. Circumuenti autem dicunt: Num finis adest seculi, quia nulla est reuerentia cleri? Nam de sacerdotibus Christi dictum est: Vos sancti domini vocabimini, ministri Dei nostri dicetur vobis. Et iterum, Nolite tangere Christos meos. Quoniam rectè hæc pro ipsis essent, si istis viuendo non contradicerent. Nunc autem omnes de iure cleri volunt esse, sed non de religione. Quia verò nec de sorte cleri sunt, nec de religione, iusto Dei iudicio nec à Deo nec ab hominibus reputantur. Quia cuius vita despicitur, restat & eius prædicatio contemnatur. Quos per Psalmistam Dominus redarguit, dicens: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermos meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, & cætera quæ ibidem de peruersis sacerdotibus commemorantur. Ipsa tamen peruersitas Prælatorum occulto Dei iudicio nonnunquam de peccatis subditorum prouenire solet, iuxta illud: Qualis populus, talis & sacerdos: Propter peccati populi regnare facit Deus hypocritam. Et Dominus: Qui est ex Deo, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Et Ieremias: Viæ tuæ & cogitationes tuæ fecerunt tibi hæc. Et item: Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Non ergo Pręlati temere à subditis reprehendantur, nec subditi à prælatis mortaliter dijudicentur, scientes quòd tales Prophetæ & Sacerdotes, quos olim de templo Dominus eiecerat, destruxerunt muros Ierusalem: quia nisi tales peruersis eam manibus maculassent, nequaquam gentibus ludibrio habita fuisset. Cuius excidium olim Dominus defleuerat. Sed illa, quæ tunc à T. Vespasiano destructa est, occidit Prophetas, & lapidabat eos, qui ad eam missi erãt, & in ipsum

Ecclesiastici.

φθείρουσι γὰρ ἤθη χρήσθ' ὁμιλίαι κακαί.

γνώμη.

Praui principes pœna peccatorũ.

Geminata Hierosolyma.

in ipsum Dominum manum mittere non timuit? Hæc autem sanguine ipsius Domini fundata, & morte & resurrectione eius confirmata, ipsa viuifica Sacramenta minus reuerendo, & loca sancta negligentius honorando, confusionem maximā excepit, ita vt dicat cum Ieremia: Dormiemus cum confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam peccauimus Domino Deo nostro, & patres nostri ab adolescentia nostra vsq; ad diem hanc, & non audiuimus vocem Domini Dei nostri. Nunc autem his finem faciamus, & ad destructionem ciuitatis sanctæ stylum conuertamus. *Ad rem.*

CAPVT XXIII.

CVm Balduinus, Emelrici regis filius, rex Hierosolymorum, tam genere quàm virtute præclarus, refrenatis circumquaq; religionis Christianæ hostibus, regnum suum in omni iustitia moderaretur, manu Domini tactus, qui quos diligit, corripit, infirmitate lepræ cœpit deficere, & de regni successore cogitare. *Balduinus, rex Hierosolym.* Ipse enim filium hæredem non habebat: quia cœlibem agens vitam in castitate perseuerans, virgo in æuum permansit. Habebat autem sororem, quam cuidam Wilhelmo, nobili & strenuo viro, fratri Conradi, Marchionis de Monte ferreo, sociauerat, ex qua nepotem paruulum suscipiens, nomen ei suum imposuerat. *Wilhelmus & Corradus, Marchiones Montisferrat.* Hunc cùm esset annorum quinq;, sperans eum à paterna felicitate non degenerare, consilio Domini Patriarchæ, similiter etiā consensu Principū siue nobilium, Templariorū, Hospitalariorū, cum beneuolentia cleri & deuotione populi, in regē vngi præceperat, cui etiā tutorem cognatū suum, Comitem Tripolensem, Regimundū nomine, deputauerat, vt ad quintumdecimū ætatis annum vicem pueri ageret, siue idē puer duraret, siue vita excederet. *Templarii. Hospitalarii. Raymūdus, Com. Tripol.* His itaq; dispositis rex infirmitatis molestia deficiēs, beato fine migrauit ad superos. Puer aūt rex anno ætatis suę nono ipsum moriendo secutus est. Qui cùm honestè in sepulcro patrū suorum in Ierusalē sepultus fuisset, in ipsa octaua depositionis suæ accessit mater ad Dominū Patriarchā, & sic ei locuta est: *Ambitio muliebris.* Domine, tu scis, quòd frater meus mortuus est, similiter & filius meus, qui in regē vnctus fuerat, & nemo relictus, quem regnū hæreditario iure cōtingat, præter me, quæ & filia regis sum, & soror, & mater. Nunc ergo rogo, vt mecū misericordiā faciatis, & coronā mihi debitam nō negetis. Cui Dominus Patriarcha respondit: Scio quidē, quòd filia regis es, vt dicis, similiter & soror, & mater pueri regis defuncti. Sed quomodo tibi corona debeatur, non video, quæ fœmina es, maximè cùm terra ista ferocissimis & innumeris hostibus circundata sit, nomine fœmineo nō satis apta regi, nisi fortè per maritū illā obtinere posses, si tamē idē ad regnū & genere & dignitate idoneus inuentus fuisset. Ad quē illa: Habeo, inquit, maritū genere quidē nobilem, corpore validū, virtute præstantē, qui gloria & honore dignus sit coronari. Quem, si mecū iustitiam & virtutē facere vultis, in præsentiam vestri adducā, vt de manu vestra coronā similiter & benedictionē accipiat. Siquidē mortuo Wilhelmo, inuito fratre Balduino, alium maritū duxerat, Widonem nomine, quem nō longè locauerat, & eum ad verba Domini Patriarchę ad pręsentiā ipsius exhibuerat. *Wido.* Quid plura? statim ad volūtatē Domini Patriarchę & aliorū, qui de latere ipsius erāt, inungitur Wido, clausis portis Hierosolymæ tota die illa, ea videlicet Dominica, qua cantatur: Omnes gētes plaudite, &c. *Subita eius inauguratio.* Quæ verba clerus, qui regi adulabatur, ea die Propheticè introducta interpretabatur. Et abierunt omnes læti, dicentes, Viuat rex, nescientes ei magis imminere maledicta Zedechiæ quàm vaticinia prophetiæ. *Adulatio cleri.* Hæc aūt subitanea cōsecratio ideo facta est, quia nō bene sentiebant de Comite Regimundo: quia idem ad regnū aspirans cū Saladino familiaritates habere videbatur. *Raymundi cum Saladino conspiratio.* Displicuit tamē sermo iste in oculis fratrū de hospitali B. Ioannis: quia regnū quatuordecim annos in manu Comitis à Balduino rege positū erat, consentientibus omnibus, etiam multis religiosis viris hæc cōfirmantibus.

CAPVT XXIIII.

IGitur Wido confirmatus in regē, misit ad primates regni, vt venientes hominiū ei facerent. Inter quos etiā misit ad Comitē Tripolensem, vt sicut præ cæteris di- *Wido Rex ordines regni iuramētum poscit.*

Tripolitani tergiuersatio.

gnior videretur, ita præ cęteris regē sua exhibitione honoraret. Qui audiens quod factū esset, primò quidem obstupuit, pòst cum admiratione ita respondit, dicens: Balduinus quidē puer, qui in regem vnctus fuerat, recenter mortuus est, & neq; si rex sit, audiui, & tu me dicis ad regem properare. Quis est iste sermo, quem loentus es? quis vnquam regnat sine electione primorum & consensu populorum? Nemo enim seipsum facere regem potest, nisi tyrannicè velit dominari. Omnibus autem notum esse, non dubito, Balduinum regem me tutorem regis statuisse quatuordecim annis, quod multorum religiosorum testimonio affirmare possum, quos spero propositum suum mutare non velle: quod si quidē, quod absit, fecerunt, me tamē, sciatis, ad regem non venire: quia nihil mihi cum rege vestro. Quæ enim possideo, magis ex libertate quàm ex beneficio teneo. His dictis auulsus est ab eis. Illi autem ad Dominum suum reuersi sunt. Hac igitur occasione discordabant inter se Rex & Comes per annum & dimidium, & manifestas ad inuicē inimicitias exercebāt. Inualescebat tamen pars regis, vt quoq; nobiles ad ipsum venirent, & susceptis ab eo beneficijs hominium ei facerent. Acconitę verò, qui in parte Comitis esse videbantur, mutata voluntate ad regem se contulerunt. Comes verò quasi fuga elapsus abijt Tiberiadem. Saladinus autem rex Damasci cognita controuersia, quæ inter Regem & Comitem erat, lætatus est valde, & quia terræ sanctæ semper insidiabatur, tali occasione introitū se habere posse arbitratus est. Quod & factum est. Nam Comiti per suos mandauit, dicens: Constans esto: scio quod iniustè tecum agitur: tibi enim regnum ex dispensatione Balduini regis iure debetur, quod vt cōtra Widonem vi obtinere valeas, ego tibi ad contrahendam militiam pecuniam dabo copiosam. Quòd si hoc modo prævalere non potueris, ego per meipsum in manu valida veniam, & eiectis hostibus tuis de terra, te super omnes regem constituam. Tu tantùm iura mihi per legem Dei tui, vt liberum mihi transitum per te permittas, & tu cum tuis saluus consistas. Comes igitur sub iureiurando astrictus est Saladino, cuius auxilio multa contra regem molitus est. Saladinus verò collecto exercitu non solùm ex omnibus finibus regni sui, sed etiam de regnis finitimis contrahens auxilia, ad destructionem terræ sanctæ paulatim se præparabat. Inter hæc fuerunt, qui dicerent de domo B. Ioannis: Vos contra populum Dei iniquè agitis. Vos enim cum Comite conspirationem fecistis: quia nisi ille de vobis confideret, nunquam contra regem tanta ac talia præsumeret. His auditis, Magister eiusdem domus, Radgerus nomine, vir prudens & religiosus, abijt ad Comitem, & sic ei locutus est: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Quare contra populum Dei cogitasti consilia? Tu cum Iuda traditore portionem tuam posuisti, dum cupiditate regnandi seductus, contra ius & contra religionem Dei cœli Saladino fidem fecisti. Sed nunc acquiesce consilijs meis, & reconciliare Deo, quem negasti, & reconciliare regi, quem offendisti, ne fiant nouissima tua peiora prioribus. His exterritus Comes, ita respondit, dicens: Cur me sic accipis, serue Dei? nōne tu scis, quàm iniustè mecum agitur? Ego enim de his, quæ iustè possedi, violenter eiectus sum. Recordare quàm rationabili dispensatione regis Balduini, quàm prompta voluntate Domini Patriarchæ, consensu etiā omnium primatū, Baronum, Templariorum, Hospitalariorū tutelam pueri regis suscepi ad 14. annos, siue idem puer duraret, siue vita excederet, nisi fortè rex Angliæ vel per se, vel per filium suū huic regno subuenire voluisset. Et cùm luce clarius constet, me tibi vera locutū, tamen ne tantorum malorū videar occasio, & populi Dei perditio, ecce acquiesco consilijs tuis, & cum rege compositionē facio, si tamē ea, quæ in negotijs regni expendi, restituere spoponderit. His auditis, Radgerus reuersus venit ad regem, & ei per ordinem exposuit, & bonus visus est sermo in oculis eius. Rex aūt nō solùm ea, quæ expenderat, reddere promisit, quæ tamē ille fideli testimonio assignare potuisset, verùm etiam ad beneficiū suum diuitias & honores addere spopondit. Cumq; reuersus esset ad Comitem, vt eum ad præsentiā regis conduceret, mandauit ei Comes per suos, dicens: Vide ne per viam, qua veneras ad me, reuertaris: quia insidiæ ibi sunt. Siquidem filius Saladini latenter terrā intrauerat, Comite tamen conscio, & eum decē millibus consistebat in valle Chanaan. Quidam etiā Canonicorum anhelo cur-

Marginal notes: *Fuga.* — *Saladinus, eiusq; insidiosa beneuolentia.* — *Confœderatio cum Tripol.* — *Apparatus belli.* — *Hospitalarios proditionis anquisitos.* — *Radgeri Mag. cū Tripol expostulatio.* — *Excusatio Tripol. & querimonia.* — *Serò sapiūt Phryges.* — *Saladini F. in armis.*

helo cursu venientes de Nazareth, affirmabant castra hostium esse prope eos, præsidium flagitantes. His auditis, Radgerus diuertit ad Magistrũ templi, qui non longè in castello, nomine Saba, cum quinquaginta militibus consistebat. Consilio autem babito, miserunt exploratores, qui reuersi sunt, dicentes, non nisi duo millia ibi esse. Illi enim insidias in montibus ex vtraq; parte tetenderant, & exploratores delusi erant. Milites autem Christi gauisi sunt, dicentes: Tradidit eos Dominus in manus nostras. Cumq; ascenderent ad eos, illi fugã simulabant, donec insidiæ, quæ latebant, consurgentes & circundantes illos, omnes in ore gladij percusserunt.

Nazareth. — *Saba.* — *Exploratorum vecordia, indéq; secuta clades.*

CAPVT XXV.

IGitur militibus Christi in confessione Domini occumbentibus, illi cum gaudio ad sua reuersi sunt. Saladinus autem audiens Radgerum cecidisse, lætatus est, & ait: Nunc cõclusi sunt in manibus nostris: quia perijt consilium ab eis, quòd mortuus sit ductor eorũ. Admoto igitur exercitu, cum multitudine graui intrauit terram per pontem Tiberiadis, & iuxta Saffret castra metatus est. Rex autem cum omnibus terræ primatibus, inter quos Episcopi cum ligno Domini, occurrit ei, è regione castra metatus, & erant montana inter eos. Cumq; per aliquot dies in excubijs fuissent, & vtrobiq; ad inuicem accedere timerent, Saladinus cum omni multitudine Tiberiadẽ reuersus est. Populus autem Domini credens eum fugã inire, ascendit ad montana. Ille autem cepit Tiberiadem, & succendit eam igni. Comes verò Tripolensis dissuasit militibus Christi ascendere in montana, dicens: Non ascendatis in montana: quia impetũ Saladini ferre non potestis: sed si ille terrã exire disponit, victoriam maximam reputetis. Castrum, quod succensum videtis, meũ est: non sit vobis curæ: ego libenter hanc iacturã sustinebo. Ille verò etsi fraudulenter, sapienter tamen locutus est. Sed non est consiliũ contra Dominũ, qui propter malitiam hominũ terribile super terram illam exercere volebat iudicium. Cumq; omnino cum Saladino confligere decreuissent, ille subtractus ab eis ad suũ intrauit Surs, castrum firmissimum. Saladinus igitur cognoscens populũ Dei ascendisse in montana, & ibi per biduum siti exaruisse tam homines quàm iumenta, dixit suis: Filij mortis sunt homines isti: quia nõ solùm siti defecerunt, sed cùm sint pauci numero, effugium eis negauit ipsa loci angustia. Appropiante igitur parte aduersa, ordinata est acies Christianorũ, & rex erat in capite cũ Episcopis & victoriosissimo ligno Dominicæ crucis: quam sequebantur Templarij & Hospitalarij cum Baronibus & militibus & populo terræ. Sicq; desiderata congressione facta, confligunt fideles cum infidelibus. Sed nostrates amore mortis animati audacter irruerunt in eos, & vi hostiles acies irrumpẽtes, manus suas domino cõsecrauerunt, ceciderũtq; aduersarij à dextris & à sinistris. Sed quia siti exaruerunt, infirmati sunt, & præualuit pars aduersariorum, & captiuatus est Rex, trucidati Episcopi, & crux Domini à suis hostibus capta est, omnesq; ferè aut occisi sunt gladio, aut hostilibus manibus cõprehensi, ita vt pauci per fugã elapsi cognoscantur. Fit igitur clamor gentilium ad cœlum, blasphemantium nomen Dei viui, & subsannantium populo Dei. Filius autem iniquitatis prosperatus in via sua, & euanescens in cogitationibus suis, dicẽs in corde suo: Non est Deus, &c. sequenti die inter ipsa funera thronum gloriæ suæ erexit, ponensq; coram se crucem Domini, circumstante multitudine procerum suorum, præcepit adesse multitudinem captiuorum, ponensq; in cœlum os suum, sic omnibus locutus est: *Vos estis infelices illi cultores illius Nazareni, qui dicitur Iesus, qui dudum in terra ista à Iudæis crucifixus est*, quem vos vana superstitione delusi Deũ esse creditis, & mutato ritu sacrificiorum, qui ab antiquis patribus in lege Dei ordinatus est, pro carnibus & sanguine hostiarum mille pauxillum panis & vini sub sacramento carnis & sanguinis illius crucifixi offertis, & hac præsumtione diu terram meam & patrum meorum vobis vsurpastis. Sed nunc quid possit Deus vester vidistis: vnde per virtutẽ Dei mei Maumeth manum meã excelsam sensistis. Nunc ergo vnum è duobus eligite, aut mihi consentientes Deum meum adorate, aut in cruce vestra sententiam decollationis accipite. Cui milites Christi responderunt, dicentes: Verè cultores sumus Iesu Christi Nazareni, qui Deus est &

Saladini hostilis exultatio. — *Expeditio in terram sanctam.* — *Receptus.* — *Tripolitanus recta cõsulens non auditur.* — *Surs sev Tyrus.* — *Christianorũ cum Saladino conflictus.* — *Clades.* — *Saladini sarcasmus.* — *Constantia captiuorũ.*

Dei filius, qui opere Spiritus sancti de immaculata virgine cōceptus & natus est, & pro peccatis omniū in se credentiū in hac terra crucifixus nō solùm de morte surrexit, verùm etiā ad cœlos ascendit. Pro cuius nomine & honore bonū certamen certauimus, & cursum cōsummare felici perseuerantia optamus. Hūc adoramus, hunc laudamus, hunc Deū & Dominum omniū confitemur. Illū verò Maumeth, filiū perditionis, quem Deū tuum dicis, irridentes, qui post semen bonū Apostolorū in terra vestra superseminauit zizania, & præstigijs suis seduxit corda hominum, *Templarij & Hospitalarij mactati.* negamus, execramur, & similiter te cum tuis tortoribus despicimus. His dictis, omnes de conspectu suo eiecti sunt, & altera die Templarij & Hospitalarij decollati sunt, eo quòd illos præ cæteris exosos habuerit. Moriatur anima mea morte iustorū, & fiant nouissima mea horū similia. Gloria tibi Christe, quia quamuis peccatores, deuotos tamen etiā in diebus nostris habes confessores. O quanti sunt, qui sæpe expugnati à iuuentute sua in tali certamine victores existerent, & sub tali optione vitam & omnia vitæ blandimenta respuerent, præstāte Domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat per omnia secula seculorum.

CAPVT XXVI.

Saladini successus. IGitur occiso populo Dei, Saladinus totā obtinuit terrā, depopulatisq́ omnibus, omnē ciuitatem munitā percussit in ore gladij. Omnia sancta destructa sunt: religiosæ personæ tam virorū quàm mulierū aut trucidatæ aut in captiuitatē abductæ *Acon seu Ptolemais.* sunt. Sed & virgines Deo dicatę vim pertulerūt. Primò aūt obtinuit Accon, deinde *Tyrus.* veniens Surs, quæ alio nomine Tyrus dicitur, per mensem oppugnauit eam. Dein- *Berytus.* de Iubeleth, postea Baruth. Quam cùm obtinuisset, creauit sibi nomen nouū: quia *Saladinus assumit nouus titulos.* ibi est coronatus, & Babyloniæ rex salutatus. Inde via, qua venerat, reuersus, venit Ascalonem, quam fratres de hospitali firmissimè munierāt, & obsedit eam. Quam *Ascalon.* cùm obtinere non posset, dixit regi captiuo: Persuade populo tuo, vt tradant mihi ciuitatē hanc, & alias, quas tenent Templarij, & ego te à captiuitate relaxabo, & triginta de nobilioribus tecū. Qui lætatus, misit ad Ascalonitas, & sic eis locutus est: Rogo, vt faciatis mecū misericordiā, & liberetis me à captiuitate & viros, qui mecum sunt: quia sic & sic Saladinus locutus est. Qui responderunt: Tu quidē rex noster eras, sed nūc nec te ipsum nec alios saluare potes: ideoq́; scias, quòd ciuitatē Domini gentilibus non tradetnus. Scis etiā, quia omnia castra firmissima in manibus sunt Templariorū: & ideo parū ad nos de tua liberatione. His auditis, Saladinus magis oppugnauit ciuitatē, erexitq́; contra eam machinas multas, & fregit munitiones, & turres comminuit. Quod videntes qui intus erāt, pro liberatione regis ob- *Wido Rex è vinculis dimissus.* tulerūt ciuitatē. Quam ille acceptare noluit sub conditione priore. Rex tamē cum paucis liberatus est, & qui in ciuitate erant, exierūt illæsi, & Saladinus intrauit ciuitatē. Post hæc conuertit exercitū ad expugnandum ciuitatē sanctam, & obsedit eā. *Hierosolyma obsidio.* Quidam aūt de melioribus, qui intus erant, animauerūt cæteros, dicentes: Pugnemus viriliter, & moriamur cū fratribus nostris. Nonne iste est locus dominicæ passionis, in quo Christus pro nobis mortuus est? Nunc ergo eamus & nos, & læti moriamur cum illo, vt similiter consurgamus cum ipso. Alij aūt qui nondum cupiebāt dissolui, & esse cum Christo, non acquieuerunt sermonibus istis, sed pro sui liberatione legationem miserunt Saladino. Qui propter frequentes oblationes peregrinorū credens ipsam ciuitatē opulētissimā, infinitū aurū expetijt ab eis, vt quiuis pro *Deditio sub pactione.* suimet liberatione daret bis mille aureorū. Sed cùm multo minus inuentū fuisset, acceptauit centū. Sed nec hoc stare potuit. Tandē hoc definitū est, vt absq́; his, qui maiores & ditiores erāt, quilibet masculus daret decem aureos, fœmina quinq́, & abirent illæsi. Qui verò prædictā pecuniā non haberent, pro redemtione vitę serui essent & ancillæ. Cùm aūt obtinuissent ciuitatē sanctā inimici Christi, non pepercit oculus eorū sanctuatio Dei, sed ipsum templū stabulū equorum facientes, destructo omni ornatu ad contumeliam Christianæ religionis, scelera multa ibidem *Sepulcrum Domini.* perpetrauerunt. Sepulcrum Domini tamen religiosis viris tali conditione deputatum est, vt tributum Saladino de oblationibus peregrinorum, qui sepulcrum sub conditione pacis visitabant, ministrarent. Siquidē Saladinus cōsulens quęstui auaritiæ, hoc

ritiæ,hoc ſtatuerat,vt ſi quis Chriſtianorum ſepulcrum Domini viſitare vellet, byzantium auri pro ſuo conductu daret, & liber iret & rediret, dum modò illuc nulla ſecum arma deferret. Sicq; humiliata ciuitate ſancta, renouatum eſt illud lamentationis carmen Ieremię: Quomodo ſedet ſola ciuitas, plena populo? facta eſt quaſi vidua, domina gentium: princeps prouinciarum, facta eſt ſub tributo. Crucem etiam Domini à ſuis apparatoribus tractari præcepit, dicens: Crucem captiuam, in qua habetis fiduciam, ſimiliter concaptiui adorate, donec experiar virtutem Dei veſtri, ſi verè poſſit eruere vos de manibus meis.

Crux in eamq; Saladini ſarcaſmus.

CAPVT XXVII.

ANno verbi incarnati milleſimo centeſimo octuageſimo ſeptimo, menſe Iulio, IIII. Non. eiuſdem deuaſtata eſt terra promiſſionis, & capta eſt ciuitas ſancta IIII. Cal. Octobr. à Saladino, rege Sarracenorum, Romę pręſidente Gregorio Papa, qui ſucceſſerat Domino Vrbano, regnante Friderico Imperatore Romanorum. Poſt diſceſſum verò Gregorij, qui paucis ſedit diebus, Dominus Clemens in ſedem Apoſtolicam ſublimatus eſt. Qui dolens de excidio eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in vniuerſum orbem Romanum epiſtolas direxit, ſcribens omnibus eccleſijs de tam impia traditione & occiſione ſeruorum Dei, & de cæteris abominationibus à Sarracenis in terra ſancta perpetratis, incitans in omnes zelum impiorum, & ad vltionem ſanguinis ſancti. Et pro liberatione ligni Dominici & ciuitatis ſanctæ, remiſſionem omnium peccatorum Apoſtolica auctoritate pollicitus eſt. Hortatus eſt etiam vnumquenq; diſcedere à via ſua mala, & temperare a ſuperfluitate ludorum & veſtibus fluxis & irreligioſis, in quibus ſuperbia vitæ & concupiſcentia carnis & oculorum dinoſcitur, ac ſi omnibus diceret: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc pro gloria crucis ſanctæ, cuius cultores eſtis, exhibete vos ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Ieiunia etiam quædam omnibus indixit, & orationes publicas in canone in omnibus eccleſijs, monaſterijs, parochijs celebrari conſtituit, pſalmum videlicet, Deus venerunt: qui omnes miſerias in ſancta terra perpetratas, ſimiliter & peccata, quibus iram meruimus, prophetice commemorat.

Tempus captæ Hieroſolyma.

Clemēs III. Papa.

Animat Chriſtianos in Sarracenos.

CAPVT XXVIII.

OMnes igitur eccleſiæ filij in toto orbe terrarum diffuſi, perſpectis epiſtolis Apoſtolici, timuerunt valde, & repleti ſunt ſtupore & ecſtaſi in eo quod ſignificatum fuerat illis. Communis fuit mœror omnium vna voce plangentium: Eheu, vt quid nati ſumus videre contritionem populi Dei & terræ ſanctæ, in qua ſteterūt pedes Domini exercituum, qui venit in hunc mundum ſalus omnium. Nunc cecidit corona capitis noſtri, reuerſus eſt in luctum chorus noſter. Sancta noſtra prophanata ſunt, templum Dei violatum, & coinquinauerūt illud gentes. Ciuitas ſancta immunditijs repleta eſt, lignum Dominicum inter alienigenas detinetur, quod à nobis, vtique ſuis cultoribus, conſtanter requiretur. Nunc ergo accingatur vnuſquiſque enſe ſuper femur ſuum, & compatiendo fratribus noſtris moriamur cum ipſo, qui pro nobis mortuus eſt, qui ſicut ipſe pro nobis animam ſuam poſuit, ſic & nos debemus ponere animas pro fratribus. Ad vindictam ergo zeli domus Dei, & in vltionem ſanguinis iuſti, egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo: ceſſent dies lætitiæ, canticum & tibia non audiatur in plateis, temperet ornari ſolito plebs læta choreis. Huiuſcemodi ſtudijs incitati omnes terræ glorioſi, ſub quibus curuatur orbis, & nobilis & ignobilis, ſimiliter in vnum diues & pauper (ceciderat enim ſuper omnes timor & indignatio) vnanimes ad expeditionem Hieroſolymitanam aſpirabant. Et ſignati ſigno ſanctæ crucis in remiſſionem peccatorum ſuorum, iter arripiunt. Præcipuus autem erat & ſignifer Dominus Fridericus, Romanorum Imperator, qui honorem Romani imperij exaltare cupiens, ad expugnandos inimicos Chriſti robur

Cōploratio cladis Hieroſolym.

Ardor vindictæ & armorum.

Cæſar belli ſacri ductor.

Godefridus Episc. Wirceburg. — Conuentus Imperii Goslar. — Henricus L. Bernhardus Dux. — Optio Henrico L. data. — Alterū eiusdem exiliū.

militiæ suæ conuertit, bonam consummationem certaminis sui existimans, quòd tam pro Deo quàm pro temporali honore certauerat, si finem dierum suorum tali labore conclusisset. Qui vt sapiens archimetator ipsam expeditionem prudenter ordinauit, præcipiens omnibus regni sui peregrinis, tam equestribus quàm ijs, qui nauigio ituri erant, vt post annum adueniente Maio omnes parati essent. Ipse verò Moguntiæ per prædicationem Herbipolensis Episcopi Godefridi, & aliorum prædicatorum, cum multis nobilibus insignitus signaculo sanctæ crucis, apud Goslariam pro diuersis regni negotijs curiam generalem indixit. Vbi quosdā discordantes reconciliauit, quædam etiam castella propter latrocinia prohibenda dirui præcepit, vt pacatis omnibus iter propositū tanto deuotius quanto liberius expleret. Ducem etiam Henricū illic adesse voluit, vt quia discordia nō parua inter Bernhardum & ipsum pro ducatu erat, pacem inter ipsos aliqua conditione iuxta decreta Principum reformaret. Duci tamen Henrico trium optionem dedit, vt aut dispensationem in particulari quadam restitutione pristini honoris pateretur, aut secum peregrinatum in expensa Imperatoris iret, postea plenariè restituendus, aut terrā per triennium tam pro se quàm pro filio suo æquiuoco abiuraret. Dux tamen magis elegit terram exire, quàm vel ire quo non vellet, vel honore pristino vlla diminutione mutilari.

CAPVT XXIX.

Cæsar ingreditur iter Asiatic. — Ratisbona. — Austrii benignitas. — Vienna. — Sentina castrorum eiecta. — Regis Vngar. hospitalitas. — Strigoniū. — Reginæ munera. — Pietas. — Regis Vngar frater è captiuo itineris ductor.

IGitur accedente veris tempore, Dominus Imperator iter peregrinationis arripuit. Postquam autem Ratisbonam venerat, viso ibidē magno exercitus defectu, ab itineris propositi profectione desperare cœpit. Causa autem defectus erat magnus omnigenarū nationum populus, qui eum præcesserat: quia peregrinationis amore omnes iter accelerabāt. Consilio tamen habito, sciens eos propter difficultatem viæ ipsum præterire non posse, abijt via qua cœperat. Procedens autē inde venit in Austriam, cui occurrit cum multo comitatu Dux eiusdem prouinciæ, magnificè eum & omnes suscipiens, cunctisq; recipere volētibus donaria sua honorificè distribuens. Morante autem eo in ciuitate, quæ maior est in terra, nomine Wene, tanta per exercitum excrescere cœpit immunditia, tantusq; incestus, vt ex consilio siue præcepto Imperatoris huiusmodi hominum fornicatorum & furum, siue aliorum inutilium, quingenti viri redire coacti dicantur. Post hæc iter faciens, circa Pentecosten venit ad portā Vngariç, ibiq; dies Pentecostes celebrando quieuit. Rex autem Vngariæ per nuncios suos ipsum gratanter excipiens, introitum ei terræ benignè aperuit, omniumq; rerum venalium emtionem ad placitum promisit. Vt autem in terrā ventum est, omnia inuia in fluuijs, in riuis, in paludibus, pontibus sterni præcepit. Cùm autem Dominus Imperator in ciuitatem venisset, quæ Gran dicitur, quç Vngarorum est metropolis, Rex ei in propria persona cum mille militum comitatu solenniter occurrit, omniq; deuotione se non solùm hospitalem sed etiā officiosum exhibuit. Imperatore autem quatuor diebus ibi morā faciente, ex consilio Principum propter nimiam tumultuātis exercitus insolentiā stabilis & firma pax in exercitu sub iuramento firmata est. Regina autem dedit Domino Imperatori tentorium optimum, & domum desuper de Scarlatico & tapete, iuxta latitudinem & longitudinem ipsius domus, & lectum culcitra & operimento precioso magnificè ornatum, sedemq; eburneam cum cussino lecto præpositam: quæ quantis ornatibus exculta fuerit, præsentis paginæ depromere nequit inopia. Et ne quid excogitatis deesset delicijs, albus & paruus venatorius super tapete discurrebat caniculus. Post hæc regina horum auctrix munerum aliquid à Domino Imperatore petitura processit, scilicet vt ipsius interuētu frater regis, per quindecim annos ab ipso rege in captiuitate detentus, à captiuitate liberaretur. Rex aūt, qui tanta deuotione Imperatorē susceperat, in nullo volens eum contristari, nō solùm fratrē ad petitionē ipsius à captiuitate laxauit, sed datis duob. millibus Vngarorū, ipsum ad præparandam siue ostendendam viam Imperatorē præcedere fecit. Exinde rex Imperatorem in castrum, quòd Gran dicitur, recepit, transito flumine eiusdē nominis, à quo ipsa ciuitas, in qua prius moratus fuerat, & castrū ipsum nomen acceperat:

perat: ibiq; dedit Rex Imperatori duas domos plenas farinæ puriſſimæ. Imperator verò quia farina opus non habebat, dedit eam populo pauperi. Vbi propter nimiã auaritiam tumultuãtis populi tres homines farina obruti ſunt. Inde Dominus Imperator à rege deductus eſt in vrbem Actile dictam, vbi Dominus Imperator quatuor diebus venationi operam dedit. Inde ventum eſt ad vrbem Sclankemund, vbi per quandam aquam, quæ Eiza dicitur, tribus diebus & tribus noctibus tranſeũtes, tres ibidem milites ſubmerſos amiſerunt. Vbi rex vniuerſo exercitui innumerabilem victualium copiam dediſſe dinoſcitur. Poſt hæc venerunt ad fluuium qui Sowa dicitur, vbi multitudo exercitus dinumerata eſt, & inuenta ſunt quinquaginta millia militum & centum millia armatorum ad bella valentiũ. Ex abundanti autem lætitia, quam Dominus Imperator ſuper tanta exercitus conceperat multitudine, militię ludũ gaudens in propria perſona ordinauit, & ſexaginta iuuenes nobiles, qui armigeri nuncupantur, ad militarem habitum & cultũ militiæ tranſtulit. Vbi etiam ſedens pro tribunali iudicia ſua exercuit: ibiq; duo mercatores capite truncati ſunt, & quatuor ſeruis manus amp itatę, quia pacem iuratam infregerant. Eadem die quingenti ſerui pabulatum exeũtes, ſagittis ab hominibus illius regionis, qui Seruij nuncupantur, interfecti ſunt. Altera autem die venit Dux eiuſdem gentis, & fecit Domino Imperatori hominium, ſuſcipiens ab ipſo terrã ſuam iure beneficiario. Profecti aũt inde venerunt ad fluuium, qui Marowa dicitur: vbi rex Domino Imperatori plauſtra miſit multa farina onerata, & quodlibet plauſtrum duobus tauris regebatur. In eodẽ loco rex Imperatori valedicens, diſceſſit, dans ei quatuor camelos precioſis muneribus oneratos, quæ ad quinq; millia marcarũ cõputata ſunt. Dominus autẽ Imperator multas regi gratias agens, dedit ei omnes naues, quæ eum de Ratiſbona fuerant ſecutæ. Ipſa die venit Dux Gręciæ ad Imperatorem, dans ei aureum vas, quod duabus anſis ſubleuari debuit, & tanta victualia, quæ exercitui ad octo dies ſufficerent.

Beneficentia in egenos. *Sauus fl.* *Ludus militaris.* *Diſciplina caſtrenſis.* *Serui.* *Eorundem Princ. iurat in verba Caſ.* *Naues Caſ. attribuit.* *Dux Græcia.*

CAPVT XXX.

IGitur in natiuitate B. Ioannis Baptiſtæ exiuerunt Vngariam, & intrauerunt Bulgariam. In qua per tres dies non inuenientes aquam, aliquantũ periclitati ſunt. Omnes arctas vias Dux Græciæ eis ampliari fecit, & ita in feſto B. Iacobi tenuerunt caſtrum Rauenelle, quod in medio nemoris ſitum eſt. Poſt laborem verò nemoris in aſſumtione B. Virginis, ac ſi per paradiſum Dei, tenuerunt ciuitatem Liſtriz, quæ eſt in confinio Bulgariæ & Græciæ. Inde caſtra mouentes venerunt Vinopolin, ciuitatem magnam, ſed deſertam, in qua cùm omnis exercitus hoſpitatus fuiſſet, vix alternæ domus inhabitatæ ſunt, ibiq; decem & octo hebdomadas morati ſunt. Siquidẽ inter tot & tanta proſpera non defuerunt aduerſa: quia nunquam fuit Abel, quem malitia Cain non exercuit. Dux enim de Brandiz, quæ eſt circa Vngariam & Bulgariam, inuidens ſeruis Chriſti, feſtinus percurrit ad regem Conſtantinopolitanum, dixitq; ei: Quid hoc facere voluiſti, vt hominibus tam impijs tranſitum per terram tuam præberes? Non parcit oculus eorum aliter ciuitati vel vrbi, nisi omnia vaſtantes ſuæ ſubijciant ditioni. Vnde ſcias, ſi in terram tuam intrauerint, te de ſolio tuo deijcient, & imperium tuum obtinebunt. His verbis nimis credulus & exterritus Conſtantinopolitanus, nuncios Imperatoris, Epiſcopum videlicet Monaſterienſem, & Robertum Comitem de* Aſſawe, & Marquardum Camerariũ cum 500. militibus comprehendi præcepit. Sicq; exterriti omnes habitatores terræ, appropinquantibus peregrinis tutiora loca quæ rentes, ciuitates & oppida deſerta dereliquerunt.

Cæſar pergit per Bulgariam. *Rauenelle.* *Liſtriz.* *Phinopolis.* *Ducis de Brandiz calumnia.* *Legati Cæſaris comprehenſi.* *Fortè Naſſaw.

CAPVT XXXI.

IMperatore enim in præfata ciuitate moram faciente, miratus eſt, quòd nõ rediret hi, quos ad regẽ pro bono pacis miſerat, commonefaciens eũ pactionis ſiue promiſſionis, qua ſpoponderat ad vltionem Dei zeli, & vindictã terrę ſanctę, & effuſionẽ iuſti ſanguinis ſeruorũ Dei, in omnib. ſe obſecuturũ exercitui peregrino, ſcilicet vt firmã in regno ſuo pacẽ haberet, & ipſe eis omnia inuia peruia faceret, &

Pactio cum Byzantino.

emendi gratiam tam in victualibus quàm in alijs necessarijs prębeceret. Ipse enim Imperator omnia quæ promissa fuerant, ita fideliter custodiuit, vt sicut suprà dictum est, nulli de exercitu nec per vim nec per rapinam nec per furtum aliquid obtinere permiserit. *Depopulatio agrorum ob perfidiã.* Cumq; diutius expectasset, & sui non essent reuersi, indignatus, omnes circa regiones vastare cœpit, ita vt aratris terram excoleret, quod tamen arte factũ fuerat, vt maiorem habitatoribus terræ timorem incuteret. *Abundantia in castris.* Tantas igitur exercitus diuitias in terra de spolijs collegerat in auro & argento, in vestibus preciosis, in armẽtis, vt aliquis pro lautioris cibi exquisitione octo boues pro gallina daret. Quæ tamen abundantia ad tantam deuenit inopiam, vt consumptis, imo magis perditis omnibus, omnis retrò abundantia obliuioni tradita videretur. Transactis itaq; decem & octo hebdomadibus, castra moueront de loco illo, & venerunt Andropolin. *Phrygia plagis emendatur.* Vbi septem hebdomadas hospitantes, similia perpetrauerunt, ibiq; reuersi sunt nuncij Imperatoris cum obsidibus quinquaginta, firmam pacem & cætera, quæ Imperator expetierat, ad voluntatem afferentes. Acceptis igitur obsidibus in media quadragesima, relicta Andropoli prosperè procedentes, in Pascha, quod eo anno in annunciatione Domini celebrabatur, venerunt ad brachiũ S. Georgij, ibiq; *Cæsar transiit in Asiã.* castra metantes, sanctum Pascha Domini cum gaudio celebrabant. Proxima die classem intrantes transierunt vadum, quibus rex tantas naues prouiderat, vt omnis exercitus cum omnibus attinentijs suis tribus diebus transmearet.

CAPVT XXXII.

[...]aiatur. IGitur post maris transitum populus Dei exercituum, ac si post Pharaonis vinculum confessionis Christi cecinit epithalamium. Nam propter obsides, quos secũ traxerant, sperabant pacem. Et ecce turbatio & forum rerum venalium, & ecce famis & inediæ tribulatio. Siquidem non post multos dies cùm adhuc in terra regis *Incursiones Turcorum.* Gręcorum essent, occurrerunt ei Turci, insidias tendentes, quos illi primò non attendebant, quia pauci erant, nec eos malum machinari cogitabant. Illi verò de die in diem multiplicabantur, ac si arena maris, quæ præ multitudine numerari nõ potest, & nocte & die erant circa ipsos. Populus autem Dei psallebat: Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me, multi insurgũt aduersum me, multi dicunt animæ meæ non est salus ipsi in Deo: tu autem Domine susceptor meus, &c. Cumq; conclusi essent in manu hostili, sicut oues in medio luporum, non tamen à cœpto itinere cessabant, & cùm castra mouerent, similiter hostium castra mouebantur. *Difficultates itineris.* Iam Rumeniam, terram desertam & inuiam & inaquosam intrabant, & defecerat panis in sistarcijs eorum: quia alimenta non habebant. Fuerunt tamen inter eos, qui panes mellitos, cùm in abundantijs essent, sibi præparauerãt, & vtcunq; sustentabantur. Qui verò simile opus non fecerant, aut carnibus equinis & aqua siue radicibus pascebantur, aut fame vsq; ad mortem affligebantur. Cumq; vires ad ambulandum non haberent, ceciderunt in facies suas super terram, vt martyrium pro nomine Domini susciperent. Inimici verò irruentes super eos, sine omni misericordia in conspectu omnium eos trucidauerunt. Iam defecerant iumẽta, tum quia gramina non habebant, tum etiam quia ad victum consumta erant, & laborabant in ambulando tota die multi viri nobiles & delicati, & Deo gratias agebant. *Modus excipiendi & cõfestandi hostem.* Sic autem ordinabant acies suas, vt pedites & infirmi medij essent, equestres verò propter insultum hostium à dextris & à sinistris. Sæpius etiam insultum in illos facientes, prostrauerunt quosdam ex eis, aliquando etiam ad quinq; millia, & nihilominus cessabant insequi eos. Sed quia multæ sunt tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus, non inualida super eos erat manus Domini, in omnibus confortans eos. Laborabant siquidem vt castigati & non mortificati, quasi *Fides in Cæs.* tristes, semper autem gaudentes. Imperator verò quamuis se circumuentum non dubitaret, dimisit tamen obsides, quos tenebat, iuxta illud: Mihi vindictam, ego retribuam dicit Dominus. Post hæc incurrerunt siccitatem maximam, vbi per biduum siti laborabant. *Iconium metropolis Turcorum.* Venerunt igitur in Pentecoste Iconium, quæ capitalis est ciuitas Turcorum, & castra metati sunt in horto venatorio prope ciuitatem, vbi refecti sunt

fecti sunt de herbis hortorum, qui circa ciuitatem erant, & visum est animę eorum ac si paradisi delicias habuissent.

CAPVT XXXIII.

CVm igitur post longã famis maciem populus Dei vtcunq; refectus fuisset, sperans post diutinos labores quietis requiem, post bellorum turbines pacis serenitarem, ecce filius iniquitatis, filius Saladini, gener Soldani, Imperatori mandauit dicens: Si per terram meam securum vis habere transitum, de quolibet tuorũ aureum tu mihi dabis Byzantinum: quod si non feceris, scias, quòd in crastino bello te impetam, & violenter & te & tuos aut gladio interficiam, aut in captiuitatem redigam. Cui Imperator respondit: Inauditum quidem est, quòd Romanorũ Imperator vlli mortaliũ tributa persoluat, quæ ipse magis exigere assueuit quàm soluere, magis accipere quàm dare, tamen quia viribus exhausti sumus, vt cũ pacis quiete viam nostram tendamus, vnum denarium, qui Manlat dicitur, ei voluntariè persoluam. Quem si acceptare noluerit, sciat, quòd pro nomine Christi libentissimè cum eo cõgredi volumus, qui pro ipsius amore aut vincere aut vinci optamus. Est autem Manlat de viliorum numismate, qui nec totus fit aureus, nec totus cupreus, sed quasi de confusa & vili constat materia. Nuncius itaq; reuersus nunciauit hoc Domino suo. Imperator verò cõuocata saniorum parte, quod agebatur, exposuit, vt quid ageretur, ex consilio inueniret. Ad hæc illi vno ore responderunt, dicentes: Bona quidem, & vt imperialem decet maiestatẽ, Tyranno respondistis: nos tamen sciatis, nullam pacis conditionem quærere: quia nihil restat, nisi aut mori aut vincere, aut vinci aut vincere. Placuit Imperatori tanta virorum Dei constantia. Et lucescente aurora, ordinata acie, filius eius, Dux Sueuiæ, cum robustissimis in fronte constituitur, ipse verò cum reliquis hostes, qui à tergo insistebant, percussurus accingitur. Pugnabãt igitur Christi milites animis quàm viribus fortiores. Sed qui olim martyrum roborabat tolerantiam, ipse horum etiam firmabat constantiam. Cadebant autem aduersarij à dextris & à sinistris, nec erat numerus interfectorum, sed alij occidebantur, alijq; occisos remouebãt. Sicq; vi portas irrumpentes, omnes qui in ciuitate erant, percusserunt in ore gladij. Reliqui verò in castrum, quod ciuitati coniunctum erat, se receperũt. Et ita humiliatis hostibus intus & foris, per triduum in ipsa ciuitate morati sunt. Tũc Soldanus honoratos legatos cum muneribus Imperatori misit, dicens: Bene quidem, Domine Imperator, in terram meã venisti: sed quòd iuxta placitum tuũ, & secundum tuã magnificentiã, susceptus non es, tibi quidem gloriosum, nobis verò est ignominiosum. Tibi enim de tanta victoria ęternalis erit memoria, nobis autem rubor & ignominia. Ista tamen præter voluntatem meam acta certissimè scias: quia in loco ægritudinis decumbens, nec mei nec aliorum compos esse valeo. Nunc igitur rogo, vt mecum misericordiam facias, & pro conditione pacis obsides & quæcunq; volueris, accepres, ita vt ciuitatẽ egrediens, iterum in horto castra reponas. Quid plura? Imperator cum suis ciuitatẽ egreditur, tum quia quæ exigebat ad placitũ offerebantur, tum quia nimia corruptio aeris propter interfectos eos exire cogebat. Firmata igitur pace, agonistæ Christi gaudentes per viam suam ibant, nec vlterius aduersarij eos insequebantur. Et ita transeuntes terram Armeniorum, venerunt ad fluuium Saleph, vbi castrum eiusdem nominis situm erat.

Filio Saladini superba denunciatio.

ꟹ Ἐστὶ κρεῖττον δουλεύειν τοῦ δεσπόντας ἄρχειν.

Manlat.

Cæsaris consilium castrense.

Prælium cũ Turcis.

Victoria.

Soldanus pacem petit.

Armenia. Saleph, alias Serra.

CAPVT XXXIIII.

QVo cùm peruentum fuisset, propter nimiam æstus intemperiem pulueris que squalorem Dominus Imperator in eodem amne lauare similiter & refrigerari disposuit. Siquidem idem amnis non multũ latus erat, cursum tamen velocem propter montium circumgyrationes habebat. Alijs igitur ad vadum certum transeuntibus, ipse multis inuitis aquam ingreditur, & sperans se natando transmeare, fluminis impetu abripitur, quo nollet trahitur, & priusquam subuenire potuissent,

Cæsar in flumine lauãs suffocatur.

Comploratio in castris. qui circa ipsum erant, aquis præfocatus interijt. Fit igitur mœror omniũ vna voce plangentiũ: Quis nos consolabitur in hac peregrinatione nostra? quia cecidit propugnator noster. Nunc ergo erimus sicut oues errantes in medio luporũ, nec est quisquã à morsibus prohibebit. Huiuscemodi ploratu & vlulatu populus tabescebat. *Fridericus, Cæsaris F. et in exercitu imperio successor.* Sed filius consolabatur eos, dicens: Pater quidẽ meus mortuus est, sed vos constantes estote, nec deficiatis in tribulationibus nostris, & videbitis auxiliũ Domini super vos. Et quia idẽ in omnibus se prudenter gerebat, omnes mortuo patre principatui eius se subdiderunt. Qui recolligens qui remanserant (plurimi enim distracti erant) *Antiochia.* peruenit Antiochiam. Quem princeps Antiochiæ honorifice suscipiens, ipsam ciuitatẽ ei consignauit, vt de ipsa ordinaret, quid vellet. Plurimum enim ipsi ciuitati insistebant Sarraceni, ita vt ipsam tenere desperaret propter insultus eorũ. Cùm igitur ibidem ad pausandum aliquantulũ moram faceret, & populus famelicus *Lues ex intemperantia.* vino & cæteris diuitijs ciuitatis immoderatius infarciri cœpisset, nimia mortalitas inter eos orta est, ita vt plures ex nimia repletione quam ex priori inanitione morerentur. Multis autem de vulgaribus propter intolerantiã ibidem occumbẽtibus, *Godefridi Wirceburg. mors.* etiã nobiles & boni viri propter nimiũ æstum interierunt. Inter quos Dominus Godefridus, Herbipolensis Episcopus, vir prudens & eloquens, qui eandem peregrinationẽ secundum datam sibi gratiã ex magna parte regebat, ex hoc incolatu cœlestem migrauit ad patriã. *Copiarũ attenuatio.* Multum autem confortata est pars Teutonicorũ in aduentu ipsius, qui tamen non nisi cum mille viris venit ad eos. Eo autẽ ibi morante, *Fridericus ætate florẽ obiit.* & cum hostibus confligere prædisponente, immatura morte præuentus, diẽ clausit extremũ. Sicq́; expeditio illa terminata est, vt quasi ferè adnihilata videretur. Vnde nonnulli scandalum contra eam habuerunt, dicentes, eam non rectè inchoatam, ideoq́; nec bene consummatã. *Apologia cõtra expeditionis huius [illegible].* Sed quia talia iudicas, vide ne lucis quod in te est, tenebræ sint, dicente Domino: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Profectò per oculum, interiorẽ intentionem, per corpus verò exteriorẽ actionem volens interpretari. Sapientia verò dicit: Homo videt in facie, Deus autem in corde. Si ergo lucerna corporis tui in corde, quã Deus solus videt, & si in facie corpus exterius, *Cand[illegible]* quod videt homo, qua temeritate iudicium Dei tibi vsurpas, qui solus occulta nouit, cùm magis ea, quæ nescis, quo animo fiant, in meliorem partem debeas interpretari? Manifesta tamen indicia hîc inueniuntur, quæ magis attendenda fuerunt, quòd euangelici viri illi propter amorem Christi reliquerunt domos, fratres & sorores, patrem & matrem & vxores, filios & agros, & quod maius est omnibus, tradentes corpora sua laboribus & supplicijs. Quia plurimi eorum tali deuotione sunt peregrinati, vt quantũ in ipsis erat, magis eligerent in confessione Domini occumbere, quàm ad sua remeare. Et ideo quamuis expeditio illa siue peregrinatio ad finem desiderati certaminis non peruenerit, non tamen eo minus credendum est, quòd coronam desideratam non perceperint: Cùm preciosa sit in conspectu Domini mors sanctorũ eius. quæ quali fine claudenda sit, vel quomodo vel quando adimplenda, sicuti Dei solius est nosse, ita eius de singulorum meritis iudicare. Iustus enim si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

CAPVT XXXV.

Accon obsessa. INter hæc autẽ ciuitas Accon expugnabatur à militibus Christi, qui ex omnibus gentibus, populis, tribubus & linguis illic collecti erant: quam primò Wido rex, *Wido Rex.* à captiuitate solutus, vt suprà dictũ est, a Tyro veniens cum ducentis millibus obsederat. *Tyrus [illegible] refugium Christianorum.* Sed post Domino cooperãte obsidio in immensum excreuerat. Ipsa siquidẽ Tyrus nũc ferè sola refugiũ erat Christianorũ, faciendo Conrado Marchione, qui *Conradus Marchio hãc [illegible] terras.* cã constantissimè tenebat. Ipsum namq́; Deus ad robur militiæ Christianorũ, & ad præsidiũ suorum fideliũ direxerat, qui in ipso tempore desolationis terræ sanctæ orationis gratia Hierosolymã tendebat. Cumq́; nauigio veniret de Græcia, & applicare vellet Accon, cognouit quòd Saladinus totam obtinuisset terrã, & ipsa ciuitas *Saladini legati reiecti.* ei tradita fuisset. Et fugiens diuertit ad Tyrum, & nihilominus homines Saladini in ea erant, vt obsides de ipsa acciperent. Meliores autẽ ciuitatis cognoscentes de aduentu ipsius, clam eum in ciuitatẽ receperunt, & facientes cum eo amicitias, prin-

cipatum

cipatũ ei ciuitatis dederunt. Qui eiectis ex ea hominibus Saladini, cõfortabat animos virorũ, qui in ea erant, reparans ruinas murorũ, & firmans præsidia turriũ. Saladinus verò in Accon constitutus, audiens quod factũ erat, indignatus statim obsedit ciuitatẽ, erigens contra eam machinas septẽ, & cõfregit muros eius, ita vt iam suis pateret introitus. Marchio verò Conradus confortans suos, cõfidens de adiutorio Christi, qui nunquam deseruit sperãtes in se, apertis portis audacter egressus est ad eos, & fugauit Saladinũ, & persecutus est eum ad montana, & ceciderunt de suis quinq; millia. Et reuersus est ditatus de spolijs eorum, & de victualibus repleuit ciuitatẽ, & satiata est anima eorũ, qui iam fame defecerant. Nec adiecit vltrà Saladinus obsidere ciuitatẽ. Pòst etiã multo auro pacẽ a Marchione mercatus est: quia cõtinuis eruptionibus castra ipsius infestabat. Vnde quidã eum infidelitatis arguere conati sunt, quòd munera infideliũ acciperet. Sed ille expolians Ægyptios, ditauit Hebræos: quia quod ab infidelibus quoquo modo rapiebat, fidelibus fideliter erogabat.

Infesta Acconis obsidio. *Clades.* *In Conradũ M. calumnia.*

CAPVT XXXVI.

IGitur cùm Wido rex, vt dictum est, ciuitatem Accon obsideret cum militibus Teutonicis & ijs, qui de Longobardia & Thuscia apud Tyrum collecti erant, inter quos primates erant Comes de Gelren, & Henricus Comes de Aldenburg, & Widekindus, Aduocatus de Rieden, & Adelbertus Comes de Poppenburg, & alij complures Episcopi & nobiles, Saladinus eos sine intermissione infestabat, ita vt se illic subsistere desperarent. Sed qui gemitum filiorũ Israel in Ægypto olim audiuit, cùm affligerentur à Pharaone, nunc recordatus misericordiarũ suarum, respiciens de solio suo excelso, misit eis auxilium. Deniq; tertia die obsidionis in Cal. Septembr. apparuit multitudo nauium, de diuersis Teutonicorũ partibus venientiũ, quas Dominus per religiosissimas circumgyrationes regionũ, per longissimos tractus marium, ita illæsas gubernauerat, vt nunquam secundus eis ventus defuerit, & nulla earũ vel homines vel instrumentũ aliquod perdiderit. Fuerunt autem quinquaginta quinq; naues Teutonicorũ, expansis velis applicantes. Quibus iunctus erat Princeps quidam de Anense, nomine Iacobus, cum quinq; magnis nauibus, viris & armis onustatis, similiter & victualibus. Saladinus verò, qui cum innumerabili multitudine proxima die super milites Christi venire disposuerat, cognito aduentu tãtæ classis, primo quidẽ obstupuit, & in amaritudine cordis anima deficiente, totus contabuit: quia quos à terra arcere non potuit, eos ad destructionem sui venisse non dubitauit. Cum ergo portum tenuissent, & egressi fuissent in manu valida, vallauerunt in gyrum ciuitatẽ, nec tamen inhibere poterant, quin homines Saladini, quoties placuisset, cum camelis intrarent & exirent ciuitatem ad portam, quæ vergebat ad Orientem. Sicq; multo labore & periculo ferè per mensem in obsidione laborauerunt, & multum exhausti e[illegible]t continuis excubijs & vigilijs. Quia Sarraceni sine intermissione sagittis & incursionibus eos inquietabant. Cogitabant autem confligere cum eis, si fortè propitio Deo possent obtinere eos. Et miserunt Tyrũ pro Marchione Conrado & Ludouico, Comite prouinciali de Turingia, qui nuper de terra sua gloriosè venerat cum multa copia militum & victualiũ, rogantes vt præsidio eis fierent. Marchio tamen sæpius vocatus venit inuitus, propter simultates quasdam, quas contra regem habebat. Arguebat enim eum, quòd pro sua tantùm liberatione multas ciuitates munitas Saladino tradidisset. Venerũt tamen in manu valida, & lætati sunt in aduentu eorũ, maximè tamen de aduentu Landgrafij, qui tunc nouus venerat, & quasi princeps militiæ illorũ fuerat. Dominus etiam Patriarcha in castra venerat, qui animos plurimorũ confortabat. Ordinata igitur acie, omnis multitudo equestriũ & sagittariorum & robustor[illegible] in campestribus erant, cæteri verò contra insultus eorũ, qui in ciuitate erant, castra seruabant. Cumq; congrederentur, qui foris erant, irrue[illegible]nt viri [illegible]uitatis super eos, qui castra seruabant, & arctabant eos vehemẽter. Sed fugata sunt castra Saladini: quod videntes hi, qui naues seruabant, vociferati sunt, fugere Saladinũ, sicq; liberati sunt hi qui in castris erant. Porrò campestres fugientem Saladinum persecuti sunt in

Widonis Regis auxiliares. *Henricus C. Aldenburg.* *Adelbertus Poppenburg.* *Sal[illegible] ut incursiones.* *Classis Germanica.* *Ludouicus, Landgr. Turing.* *Conradi M. cum Widone rege simultas.* *Pugna Christianorũ cũ Saladino.* *Victoria.*

Contentio & clades de mulo. montana, & reuersi sunt, timentes insidias. Cumq; pedites in castris raperent spolia, orta est inter eos seditio de quodam mulo, qui rapiebatur ab omnibus, trahebatur ab omnibus, ita vt mutuo populus contra populum pararetur ad bellum. Quod cognoscentes Sarraceni, eum insidijs irruerunt super eos, & prostrauerunt ex eis plus quàm viros mille, & cæteri fugerunt ad castra. Et facta est in populo Dei tristitia magna. Ex illo tempore statuerunt, vt vallo se circumdarent, ne hostibus subitanea præda fierent. Foderunt ergo duo fossata magna, vnum versus ciuitatem, aliud versus campestria, & hoc muniti præsidio quietis, vacabant otio, conclusis his, qui in ciuitate erant, quibus libertas exeundi & redeundi subtracta erat. Agente autem Landgrafio & cæteris nobilibus, multo labore & expensis multis tres turres ligneas contra ciuitatem erexerunt. Et cùm se eam tali instrumento obtinere crederent, qui in ciuitate erant, *Ignis Græcus.* omnia illa ædificia igne, qui dicitur Græcus ignis, concremarunt. Quo facto, milites Christi mœror occupauit & indignatio & *Ludouici Landgr. mors.* quædā de hostium subsannatione confusio. Mortuus est etiā post dies illos Landgrafius: inde quasi sine principe esse videbantur.

CAPVT XXXVII.

Philippus Rex Franc. Richardus, Rex Angl. VErùm superuenit rex Franciæ, & in manu valida cœpit vallare ciuitatem, & erexit aduersus eam machinas. Siquidem rex Angliæ in expugnatione Cypri occupatus erat. Cyprus est regio mari circumdata, regi Constantinopolitano subdita, persoluens ei annuatim septem auri pondera, quæ centenere dicuntur. *Alexius Cōmnenus tyrannus Cypri.* Inualuerat autem rex terræ illius diuitijs, & in superbiam elatus, recessit a Constantinopolitano similiter & à fide catholica. Huius rei gratia eum Anglicus impetebat, & obtinuit eum & terram ipsius, conijciens eum in vincula apud ciuitatem, quæ Meregart dicitur. Et quoniam hoc iurauerat, ne ferro eum compediret, catena *Argentea cō pedes. Wido fit rex Cypri.* eum vinxit argentea, ibiq; mortuus est. Accepit autem de terra eius thesauros maximos. Ipsam etiam quasi sub titulo Christianitatis consignauit in manu Widonis, regis Hierosolymorum, quia iam regno priuatus erat, vxore mortua. Et regnum *Conradus M. rex Hierosolym per matrimonium.* ipsius Conradus Marchio cum sorore vxoris obtinuerat. Vastata ergo Cypro, rex Angliæ applicuit Accon, & iunctis viribus cum rege Franciæ arcebat ciuitatem. Siquidem milites Christi dantes se periculo, sine intermissione nocte & die suffoderunt muros eius, & turres præcipitauerunt. Et necessitate coacti, qui intus erant, de ciuitatis declinatione agere cœperunt. Miserunt autem occultè frequentes *Acon Anglo dedita.* nuncios Saladino, vt eos ipse, sicut promiserat, liberaret. Quod cùm non posset, tradiderunt ciuitatem. Captiuatis autem omnibus, qui intus erant, pro sui liberatione promiserunt pecunias multas, insuper ligni Domini restitutionem, datisq; obsidibus, acceperunt inducias vnius mensis, & abeuntes ad Saladinum de ligni Dominici restitutione, nihil quidem profecerunt, sed nec pecuniam persoluere *Oppidanorū cædes.* potuerunt. Et ita reuersi intrauerunt ciuitatem, & trucidati ita quatuor millia virorum gentilium in conspectu Saladini. Carchas verò & Mesthius & alij nobilio- *Philippus R. domum repedat.* res pecunia se liberauerunt. Rex autem Franciæ capta ciuitate ingressus classem, ad suos reuersus est, ea tamen conditione, vt ex omnibus spolijs ciuitatis dimidietatem obtineret. Quod rex Angliæ in præsenti quidem promisit, sed minimè per- *Ascalon capta instauratur.* soluit. Post discessum verò regis Franciæ, conuertit se ad Ascalonem, vt expugnaret eam. Quod videntes habitatores eius, succenderunt eam, & fugerunt. Ipse autem desolatam ingrediens, firmissimè eam reædificauit, instaurans muros eius & *Conradus R à sicarijs peremtus.* turres. Post dies illos occisus est Conradus, rex Hierosolymorum, dolo, vt dicitur, regis Angliæ & quorundam Templariorum. Siquidem princeps de montanis, qui quadam excellentia principatus dicitur senex, precio corruptus, duos de suis misit, qui eum occiderent. Quiddam ridiculosum de hoc sene dicturus sum, sed ta- *Senis Sarracenorū præstigia.* men assertione fidelium mihi attestatum. Idem senex præstigijs suis ita circumuenit homines terræ suæ, vt nullum præter ipsum Deum venerentur vel credant. Qui etiam quandam spem & quædam gaudia æternæ iocunditatis monstruosè eis pollicetur, vt optent magis mori quam viuere. Sæpe enim multi eorum ad nutum vel

tum vel imperium suum stantes in muro excelso se præcipitauerunt, ita vt ceruicibus fractis, miserabili morte interierint. Beatissimos autem eos affirmat, qui humani sanguinis fusores ipsi pro tali vltione occubant. Cumq; aliqui eorum talem elegerunt mortem, vt aliquem dolo occidant, pro cuius vltione ipsi beatius moriantur, ipse eis cultros, quasi ad hoc negotium sacratos, administrat, & tūc poculo eos quodam, quo in ecstasin vel amentiam rapiantur, inebriat, & eis magicis suis quædam somnia phantastica, gaudijs & delicijs, imò nugis plena, ostendit, & hoc æternaliter pro tali opere eos habere contendit. Iste, vt dictum est, munere corruptus, de tali secta duos ad occisionem Marchionis his, qui in mortem eius conspirauerant, misit. Qui tamen eo occiso, & ipsi occisi sunt, sed nescio an deificati. Mortuo autem Marchione (quia hoc nomen ei vsitatius erat) siue rege, facta est perturbatio non modica in populo Dei: quia cecidit vir bonus & prudens, per quem sæpe Dominus salutem operatus est in Israel. Post hæc rex Angliæ volens ad loca sua reuerti, pacem firmissimam cum Saladino constituit tribus annis & quadraginta diebus: quæ tamen stare non potuit, nisi rex destrueret Ascalonem. Quam etiam, necessitate compulsus, destruxit: quia inhabitatores non habuit, qui eam post discessum ipsius inhabitarent. Igitur nauem ingrediens, applicuit Bulgariam, homines verò eius abierunt Brandiz. Ipse verò cum paucis intrans Galeidam, abijt Vngariā, nec reuersus est qua venerat. Timuerat enim regem Franciæ, quem offenderat, quia sororem ipsius, quæ ei desponsata fuerat, & quam idem rex Franciæ obuiam ei duxerat, non duxit vxorem, sed filiam regis Auernensis sibi copulauerat, quam mater ipsius cum multa ambitione adduxerat. Cùm igitur sibi præcauisset hunc laqueum, incidit in alium. Nam cùm transisset Vngariā peregrino more (nam templariorum habitu se suosq; induerat) captiuatus est à Duce orientalis Austriæ, qui eum Imperatori præsentauit. Sic necdum liberata est terra repromissionis propter peccata nostra. Necdum enim completa sunt peccata Amorræorum, sed adhuc manus Domini est extensa.

Angli cum Saladino pacificatio.

Reditus in Europam.

Captiuitas.

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM LIBER IIII.

CAPVT I.

INTEREA autem quando hæc expeditio seu peregrinatio celebrabatur, non defuerunt noua in Saxonia. Siquidem ipso anno, quo Dominus Imperator circa Maiū exierat vnà cum his, qui cum eo amore Dei peregrinati sunt (inter quos erat Adolfus Comes) Dominus Hartuicus, Bremensis Archiepiscopus, Dominum Ducem Henricum vnà cum filio suo æquiuoco circa festū B. Michaelis de Anglia reuertentē benignè suscepit. Et sperans se per eum recuperare posse pristinū statum, qui iam ab omnibus quasi despectus erat propter Thetmarchos, quos à Waldemaro Slesuicensi requirere non valebat, & faciens cum eo amicitias, eum in Stadio collegit, & Comeriā in manu eius consignauit. Quo audito meliores Holsatorum Sturmariorum Duci Henrico occurrerunt, & pacificè eum salutantes introitū ei terræ obtulerunt. Qui gauisus est, & eos exaltare spopondit, si per eos introitū habere posset. Qui statim occupauerūt loca Comitis, Hammenburg, Plnne & Ziho, & eiecerunt homines eius de terra. Quod videntes Comes Adolfus de Dasle, qui tunc in terra erat vice nepotis, & Domina Mechtildis, mater Comitis de Schawenburg, & vxor eius, Domina Adelheidis, filia Domini Burcardi de Querenforde, in ciuitatem Lubeke se receperunt.

Adolfus C. belli sacri socius.
Hartuicus Brem.
Henricus L. redux.
Recipit Comitat. Stadensem.
Motus Holsat.
Adolfus C. Dassensis.
Mechthildis, Adolfi Holsat. mater.
Adelheidis Querfurt. vxor.

CAPVT II.

Henricus L. in armis.

DVx autem contracto exercitu de Stadio, & de terra Holsatorum, Sturmariorum & Polaborum, vallauit Bardewig, assistente sibi Bernhardo Comite de Raceburg, & Bernhardo Comite de Welpe, Helmoldo Comite de Suerin, & alijs amicis suis, & expugnare eam cœpit. Rebellabant autem hi, qui intus erant, nolentes tradere ciuitatem. Præualuit autem Dux aduersus eam, & deuastata est ciuitas opulenta valde, nec pepercerunt viri bellatores ecclesijs vel cœmeterijs, sed ablatis omnibus succenderunt eam igne. Captiuatis aũt omnibus, qui intus erãt, inter quos erat Hermãnus de Sturtenebuchle, & alijs militibus cũ ciuibus ciuitatis, vix mulieres & paruuli captiuitatem euaserunt. Dux ergo prosperatus in via sua, circa festum B. Martini secundam expeditionem instaurat, & ad obsidionem Lubecanã se præparat. Cumq; iam appropinquaret ciuitati, territi qui intus erant propter desolationem memoratę ciuitatis, missis nuncijs pacificè eum susceperunt, tali tamen conditione, vt Adolfus Comes de Dasle & mater Comitis de Schawenburg, qui tunc in peregrinatione erat, similiter cum coniuge ipsius & hominibus eius, cum omnibus, quæ ipsorum erant, liberè terra exirent. Cumq; Dux obtinuisset ciuitatem & omnem terrã Adolfi Comitis tunc peregrini, statim expugnabant Lawenburg, castrum Ducis Bernhardi, & post mensem traditum est in manibus eius, hac tamen conditione, vt hi, qui in castro erãt, abirent illæsi. Succedentibus igitur prosperitatibus, Dux obsideri fecit castrũ Sigeberg, quod solum adhuc homines Comitis tenebant, per manũ Waltheri de Baldensile, quem adiuuabant Holsati Sturmarij, sed tamen in dolo. Siquidem pœnitentia ducti de facto priore, mutata voluntate alienati sunt à Duce, & liberatum est castrum auxilio Eggonis de Sture & amicorum suorum. Et captiuatus est Waltherus, & in vincula coniectus, castrum, quod prius expugnabat, exul inhabitabat. Sic rursus infirmata est pars Ducis in partibus illis. Siquidem Adolfus de Dasle cum matre Comitis peregrini & vxore eius reuersus est, & inquietabat ciuitatem Lubecanã in multis. Pòst adueniente Maio, vlcisci volens Dux de aduersarijs suis, ordinauit acies in terram Holsatiæ per manum Bernhardi, Comitis de Raceburg, & per manum Helmoldi de Suerin & Iordanis Dapiferi. Et exeuntes de ciuitate Lubeca, non longè in fugam versi sunt, & captiuatus est Helmoldus & Iordanes Dapifer cum alijs multis. Sed & multi in flumine Trabane submersi sunt. Comes verò de Raceburg cum alijs fuga elapsus est. Helmoldus verò & Iordanes in castro Sigeberg manicis ferreis cõstricti sunt. Postea verò à captiuitate soluti sunt, Helmoldo persoluente trecentas marcas denariorum, & Iordane, quia pecuniosus erat, quingentas marcas argenti.

Expugnat & excindit Bardewicũ. *Recipit Lubecam.* *Occupat agrum Adolfi Holsat. & Lauenburgum.* *Sigebergam per legatum obsidet.* *Defectio Holsatorũ, indeq; secuta rerũ commutatio.* *Adolfus Dasl.* *Legatorum Henrici L. clades.* *Mulcta.*

CAPVT III.

Henrici regis in Saxoniam expeditio.

REx autem iuuenis audito reditu Ducis Henrici & filij eius, indignatus est, tum quia quasi despiciens adolescentiam suam contra iusiurandum ante tempus redisset, tum quia terram Adolfi Comitis sibi vsurpauerat, qui cum patre suo, vt dictum, exulauerat. Impetu igitur quodam venit Brunschwig, volens vastare eam. Quam cùm propter instantem hyemem obtinere non potuisset, abijt Limberg ad castrum Conradi de Rothe, volens obtinere illud. Sed cùm nec ibi profecisset, amaro animo reuersus est in locum suum. Archiepiscopũ tamen Bremensem Hartuicum, qui huius perturbationis causa fuit, querimonia Bremensium de sede sua disturbat. Ille verò iram regis ferre non valens, in Angliam profectus, per annum ibidem degit. Pòst reuersus, ad Ducem se contulit. Dux tamen mediante Conrado, Archiepiscopo Moguntino, & Philippo Coloniensi pro gratia regis laborare cœpit. Qui præfigens ei curiam in Fulda, ita eum in gratiam recepit, vt muros Brunschwig in quatuor partibus deponeret, castrum Lawenburg dirueret, Lubecam verò ciuitatem dono regis dimidiam haberet, dimidietatem alteram Comes Adolfus cum omni terra sua quietè possideret. Vt autem ista pacis reformatio rata permaneret, filium Luggerum obsidem accepit, qui postea in ciuitate Augusta mortuus

Cõradus de Rothe. *Hartuicus Brem. tuba belli, pellitur in exilium.* *Henrici L. apud regem intercessores.* *Conditiones reconciliationis.* *Luggerus, Leonis F.*

mortuus eſt. Henricus verò filius ipſius ſenior cum eo Romam ſimiliter & in Apuliam cum quinquaginta militibus iuit. Dux tamen nec Lawenburg deſtruxit, nec dimidietatem ciuitatis, ſicut promiſerat, Adolfo, qui adhuc peregrinabatur, reſtituit, nec terram ipſius infeſtare ceſſauit.

Henricus iunior.

CAPVT IIII.

HIs autem ita diſpoſitis, Rex cum manu valida Italiam intrauit cum Philippo Colonienſi & Othone, Duce Boiemię, & alijs multis. Cumq́; appropinquaret Romę, ſuſcepturus Apoſtolicam benedictionem, Dominus Apoſtolicus Clemens mortuus eſt. Pro quo Dominus Cœleſtinus in ſede eſt ſublimatus. Qui videns regē cum multa iactantia veniſſe, ad protelandam eius conſecrationem ſuā diſtulit. Sed Romani exeuntes ad regem, ſic ei locuti ſunt: Fac nobiſcum amicitias, & honora nos & vrbem iure noſtro, quod exhibuerūt reges, qui ante te fuerunt. Inſuper fac nobis iuſtitiam de caſtellis tuis, quæ ſunt in Tuſculano: quia ſine intermiſſione nos inquietare non ceſſant: & erimus pro te ad Dominum Papam, vt coronā Imperij ſuper caput tuum ponat. Qui in omnibus ad voluntatem Romanorū ſe promtum exhibuit. Inſuper caſtrum vel ciuitatem, de qua conqueſti ſunt, dirui pręcepit. Romani verò accedentes ad Dominum Papam adhuc latente conſilio dixerunt: Domine, oues tuæ ſumus, tu paſtor ouium & pater filiorū. Ideo rogamus clementiam tuam, vt parcas nobis, qui non parum afflicti ſumus. Tu enim, vt melius noſti, cum magiſtro gentiū teneris flere cum flentibus & gaudere cum gaudentibus. Rex iſte cum infinita multitudine terrā occupauit, & deuaſtat ſegetes noſtras, vineta & oliueta. Quapropter rogamus, vt in hoc nobis ſubuenias, ne cōſecrationem ipſius vlterius differas, vt nō conſumatur terra inopia. Ipſe etiam pacificum ſe venire affirmat, & in omnibus vrbem noſtram honorare, ſimiliter & paternitati tuæ obœdire deſiderat. His precibus vbi conſenſum præbuit Apoſtolicus, cum ſummo tripudio Rex vrbem ingreditur: ſicq́; Dominus Papa in die Paſchæ ſolenniter conſecratur, & proxima ſecunda feria cum ſumma pacis tranquillitate Dominus Imperator vnà cum Imperatrice benedicitur & coronatur.

Henrici Regis iter Italicum. [redacted] *Rex ſeruit tempori.* *Inauguratur Cæſar Auguſtus.*

CAPVT V.

IGitur Dominus Imperator percepta benedictione profectus eſt in Apuliam, accepturus totam terram Wilhelmi Siculi, quæ eum cum Imperatrice, vxore ſua, contingebat. De qua tamen profectione animum Domini Papæ nō parum offenderat: quia alius rex, Tancradus nomine, à ſede apoſtolica iam ibi ordinatus fuerat. Qui quidem rebellare parabat, ſed impetum Imperatoris ferre non valebat. Siquidem Imperatore aduenientе, territi habitatores terræ illius, omnes ciuitates munitas & caſtra firmiſſima in manu eius tradiderunt. Veniens autem ad montē Caſſinum, vbi B. Benedictus requieſcit, cum ſumma beneuolētia ibi ſuſceptus eſt. Ibi cùm eſſet apud S. Germanum in radice montis, filius Ducis Henrici eo non ſalutato diſcedens, Romam reuerſus eſt. Vbi à quibuſdā Romanis acceptis nauibus, per aquas euaſit. Imperator verò diſſimulata iniuria abijt via, qua cœperat, & ita proſperè venit Neapolin, & inuenit ibi manum validam, & obſtinatos animos eorum qui intus erant. Imperator verò deuaſtans omnem terram, ſuccidensq́; vineta eorum & oliueta, obſidione maxima vallauit ciuitatem. Quod non multum attendebant, qui intus erant: quia per maritima intrandi & exeundi copiam habebant. Ipſe verò de Piſa & alijs ciuitatibus cogitabat contrahere naues plurimas, & arctare ciuitatem terra mariq́;. Inter hæc autem appropinquabant dies caniculares, & morſus continuos in exercitu faciebant.

Inuadit in Apuliam. *Tancradus rex.* *Benedictus Abbas.* *Hērici, Leonis F. fuga.* *Neapolis fruſtra obſeſſa.*

CAPVT VI.

TVnc temporis mortuus eſt illic Epiſcopus Colonienſis, cuius corpus Coloniam tranſlatum eſt, & ibi cum honore condigno tumulatum, & Otho, Dux Bo-

Mors Philippi Colon. & Othonis Boem.

iemiæ, in quibus maximum robur consistebat, & alij multi tam de nobilitate quàm de vulgaribus. *[Cæsaris morbus & receptus.]* Imperator etiam propter nimiam caloris intemperiem cœpit ægrotare infirmitate maxima, ita vt hostes credêtes eum mortuum esse, Imperatricem, quæ vlterius processerat, captiuarent. Sicq; obsidio illa soluta est. Imperator verò necdum perfectè recepta sanitate ad sua reuertitur. Sicq; loca, quæ Imperator obtinuerat, ab hostibus recipiuntur.

CAPVT VII.

[Adolfus Holsat. è bello sacro redux.] INter hæc autem Comes Adolfus in peregrinatione constitutus, veniens Tyrum, cognouit terram suam à Duce Henrico occupatam. Et consilio multorum religiosorum dimissa peregrinatione, reuersus est Schawenburg. Cùm tamen in reditu esset, venit ad Imperatorem, qui tunc in Sueuia erat. Qui spem bonam de restitutione terræ suæ ei quidem in præsenti fecit, in omnibus promittens adiutorium, insuper ditans omni eum ope suorum munerum. *[Arcetur finibus.]* Cùm igitur venisset Schawenburg, vidit ex omni parte præclusum sibi introitum Holsatiæ: quia Dux omnia circa Albiam loca tenebat, videlicet Stadium, Lawenburg, Boyceoeberg, Sucrin. *[Boruinus.]* Nec per Slauiam intrare poterat, quia Boruinus, gener Ducis, ei ibi insidias retenderat. *[Bernhardus D. Otho Marchio.]* Abijt ergo ad Bernhardum Ducem & ad Othonem, Marchionem de Brandeburg, qui in manu valida eum Ertheneburg deduxerunt. Vbi occursans ei Adolfus, nepos ipsius de Dasle cum multitudine Holsatorum Sturmariorum, similiter *[Adolfus Dass.]* etiam cum matre & vxore ipsius, excipit illum gaudens. *[Bernhardus Raceburg.]* Bernhardus quoque iunior, filius Comitis Bernhardi de Raceburg, quem Dux per dispensationem Domini Apostolici de clericatu ad militiam transtulerat, quia patri vnicus fuerat, timens perdere terram suam, veniens ad Ducem Bernhardum & ad Marchionem sub nomine Imperatoris, ad eos se transtolit, & alienatus à Duce Henrico, cœpit Adolfo Comiti in omnibus assistere. Pater verò ad Ducem Henricum diuertens, apud eum mansit diebus multis. Postea tamen infirmitate tactus, ad Raceborg claustrum non castrum reducitur. Vbi filio similiter & vxore curam ipsius agente, per aliquot dies ægrotans, exilij sui finem faciens, diem clausit extremum. *[Occupatio de forte familia Raceburg.]* Nec moueat lectorem, si quædam præmittuntur, quæ postea repetuntur: quia alius est ordo naturalis, alius artificialis. Et inde etiam Poeta scriptorem monet, vt iam nunc dicat iam nunc debentia dici Pleraque differat, & præsens in tempus omittat. Et ideo non obliuiscendum, imò memoriæ commendandum, quòd idem *[Henricus C. Badued.]* Bernhardus patrem habuit nobilem & illustrem virum, Henricum, Comitem de Badwide, qui tempore Conradi regis terram intrauit adhuc viuente Henrico, Duce Saxoniæ atq; Bauariæ, tunc temporis existente puero filio ipsius, Henrico Duce. Qui deficiente Henrico, patre Henrici Ducis, terram suscepit de filio ipsius Henrico adhuc tenello. Erat tamen guerra inter ipsum Comitem Henricum & Adolfum Comitem seniorem de Schawenburg, qui & ipse tunc in terra erat. Contra quem Henricus Comes Wagiram obtinere volens, multum laborabat. Præualuit tamen Adolfus Wagiram obtinendo. Henricus autem Raceburg in terra Polaborum stabili beneficio à Duce tenuit. Dux autem Henricus magnificatus tunc temporis ecclesias transalbinas fundare cœpit, & Euermodum, Præpositum in Magdeburg, ad parochiam Raceburgensem, auctoritate Episcopi eiusdê loci, Wichmanni, promouere studuit. Cui omnimodis cooperabatur Comes prædictus, & cooperante gratia Dei, ecclesia illa tunc valde tenella & rebus *[Bernhardus F.]* & personis inualuit. Idem etiam Comes filium habuit Bernhardum nomine, qui & ipse patre defuncto strenuè se gerebat, & Slauorum impetus non sine magna difficultate sæpius sustinebat. Ipse tamen eiectis Slauis de die in diê in terra proficiebat. *[Eius Vxor.]* Qui Bernhardus vxorê nobilem duxit de Slauia, Margaretâ nomine, filiâ Ratibur, principis Pomeranorû: sicq; hoc matrimonio terra côsiderata in pace durauit. Ge- *[Liberi.]* nuit aût ex ea filios, Volradû, Henricû, Bernhardû, qui adulti facti fuot strenui, nec a paterna felicitate degenerauerût. Volradus aût & Henricus militari collegio applicati sunt. Bernhardus verò ad clericatû promotus, in Magdeburg stipêdiû obtinuit

nuit in ecclesia maiore. Igitur Volradus quodam tempore aduersus Slauos bellum suscipiens, peremtus est, & ad Raceburg deductus, cum suis consanguineis sepulturam obtinens, tali epitaphio laudari meruit:

Volradi epitaphium.

Dum premis hostiles cuneos, fortissime miles,
Heu, Volrade, ruis flenda ruina tuis.
Tu de morte patris, vltor patriæ quasi matris
Et defensor eras, præmia nunc referas.

Frater autem eius Henricus in pace vitam finiuit. Sicq; deficiente patre Bernhardo, vt dictum est, Bernhardus filius relicto clericatu, dispensatione tamen, miles factus vxorem duxit nobilem Adelheidem, filiam Comitissæ de Alremund. Ex qua filium suscepit, suum ei imponens nomen. Qui postea molestia corporis tactus, in Raceburg diem clausit extremum. Quem post aliquot annos infans secutus immatura morte vitam finiuit. Adelheidis verò mater & vidua Adolfo, Comiti de Dasle, nupsit. Sicq; generatio illa tradita est.

Bernhardus N.

Bernhardus Pron.

Adelheidis Alremundiæ altera nuptiæ.

CAPVT VIII.

DVx igitur Bernhardus cùm restituisset Adolfum, simul cum nepote suo Marchione ad sua reuertitur. Victualia tamen, quæ secum adduxerat, Adolfo Comiti & Bernhardo tribuit. Comes ergo Adolfus & Bernhardus statim circumdederunt ciuitatem Lubeke, vallantes eam obsidione maxima, vterq; consistens in terra sua. Quam homines Ducis Henrici constantissimè tenebant, cui etiam Dux præfecerat Luchardum quendam, filium Waltheri de Berge, virũ strenuum valde, qui in ipsa obsidione cùm constanter ageret, ipsam moriendo vsq; in hodiernũ diem seruat. Adolfus igitur videns ciuitatem non multum reputare obsidionem, quia liberam intrandi & exeundi per Trabenam facultatem habebat: multo labore sudibus siue trabibus maximis ipsum fluuium obstrui fecit, sicq; arctata est ciuitas valde. In ipsa autem obsidione abijt ad Canutum, regem Danorũ, salutans eum, similiter & gratias agens maximas, quòd tempore peregrinationis terra ipsius per eum pacem firmissimam habuisset. Quod tamen absq; causa non fuerat: quia frater regis, Dux Waldemarus, similiter cum Episcopo Waldemaro Slesuicensi post exitum Comitis in manu valida fines eius intrauerant, & à nepote ipsius Adolfo de Dasle, ipso tamen renitente, nec volente, obsides acceperant, ea tamen occasione, ne Thetmarchos, qui tunc sub ipsis consistebant, impeteret, nec aliud contra regnum Canuti regis faceret. Salutato ergo rege, Comes ad sua reuersus est.

Bernhardus D.

Adolfus Hol. et Bernhardus Raceburg. obsident Lubecam.

Luchardus.

Adolfi profectio in Daniam.

Waldemarus, Canuti regis frater, & Waldemarus Slesuic. rebelles.

Adolfus Dasl.

CAPVT IX.

INter hæc autem Dux Henricus compatiens ciuibus inclusis, contracto exercitu, direxit eum ad ciuitatem per manum Conradi de Rothe, qui tunc à Duce Stadiũ tenebat, similiter & Bernhardi, suprà dicti. Cumq; clanculo transissent Albiã versus Lawenburg prope Raceburg, venerunt & exterruerunt homines Comitis Bernhardi, qui prope ciuitatem excubias seruabant in loco, qui dicitur Hernenburg: qui fugientes, in Raceburg se receperunt. Sicq; soluta obsidione in partibus illis, ciues egressi de ciuitate rapuerũt spolia vel victualia, quæ illic inuenta fuerant: sicq; ingressi sunt ciuitatem cum lætitia magna. Postera autem die surgente aurora, assumtis armis egressi sunt de ciuitate, præcedente Comite Bernhardo & Conrado de Rothen, pugnaturi cum aduersarijs in medio terræ eorum. Illi autem licet impari numero occurrerunt eis non longè à ciuitate, & occupauerunt vadum, quod transituri erant, ad amnem qui Swartowe dicitur, ibique fortiter dimicantes, statim eos in fugam verterunt. Illi verò in ciuitatem se receperunt. Bernhardus autem iunior reuersus ad Raceburg cum omnibus quæ habuerat, similiter etiam cum Holsatis, in ipsa vespera castra metatus est prope ciuitatem ad meridianam plagam, mane cum eis, si illic egrederentur, dimicaturus. Quod præsentientes homines Ducis, qui in ciuitate erant, per noctem egressi ad septen-

Cõradus de Rothe, Henrici L. legatus.

Soluit obsidionem Lubecæ.

Bernhardus Raceburg. pater.

Bernhardus Raceburg. F.

trionem per alteram viam ad sua reuerti cogitabant. Et erat fluuius, qui Wochnize dicitur, inter eos: sicq; ad inuicem accedere non valebant. Bernhardus autem magis ac magis contracto exercitu insecutus est eos. Adolfus autem in castro Sigeberg infirmitate detentus erat. Cumq; essent prope Boyceneburg, iuxta littus Albiæ commissum est inter eos prælium, & cęsi sunt homines Ducis, plures tamen in captiuitatem tracti sunt, cæteri verò fugerunt. Adolfus autem audito tam læto nuncio, quasi ex infirmitate cōualuit, & cœpit cogitare, si fortè propicio Deo Stadium posset occupare. Nam plurimi ex Cometia Stadensi captiuati erant, quos in sua potestate tenebat. Nam eos, prudenti vsus consilio, à militibus, qui eos ceperant, dato precio liberauerat. Hi spem bonam ei fecerant, vt si eum placatum inuenissent, potius ei quàm Duci parati essent. Insuper in omnibus se subseruire promittebant, vt eorum consilio similiter & auxilio Stadium obtinere posset.

Consectatur hostem. Adolfi morbus. Callidū cōsilium.

CAPVT X.

COmes igitur animatus vel potius instructus eorum verbis, contracto exercitu in Hammenburg, inuasit insulam vicinam, quæ Goriesweder dicitur. Qui timentes aduentum ipsius, venerunt ad ipsum, & cum eo fœdus amicitiæ statuerunt. Congregatis autem nauibus, quæ tunc inueniri poterant, Comes cum omni multitudine nauigabat Stadium, & cœpit exurere quasdam villas in vlteriore ripa fluminis. Et rumor in excelsa iam dudum perstrepit aula, Comitem venire in manu valida, & timuerunt timore magno. Nondum enim consolationem de mortuis vel captiuis, quos perdiderant, receperant. Et dixit vir proximo suo: Melius est, vt seruiamus Comiti, per quem recipiamus captiuos nostros, quàm Duci, per quem talia passi sumus. Conradus autem videns quod futurum erat, timens seditionem populi, qui exacerbatus fuerat, stratis equis quasi pro quodam negotio se iturum simulans, & exhortans populum, & quasi regratians, quòd pro Domino suo Duce bene laborassent, relicta illic vxore & omni sua supellectile, non reuersurus celeriter abripitur. Tunc qui in castro erant, pacificè venerunt ad Comitem, seipsos ei & castrum offerentes. Cumq; obtinuisset castrum & vxorem Conradi cum omnibus quæ ipsius erant, in iumentis & plaustris deduci præcepit, in tanta liberalitate, magna, vt dicunt, delusus astutia. Quia mulieres in plaustris pro loricis virorum in saccis deferebant cumulos thesaurorum. Luneburgenses tamen acerrimè ei insistebant, & eruptiones sæpius facientes deprædationes & latrocinia in Cometia Stadensi continuè faciebant.

Expeditio Stadensis. Motus in Vrbe. Cōradus de Rothe fuga se subducit. Stadii deditio. Astus muliebris. Luneburgēsium excursiones.

CAPVT XI.

INter hæc Dominum Episcopum Lubecensem, Theodoricum, non parum grauabant, Præposituramq; eius in Keneua continuè vastabant. Siquidem Hartuicus, Bremensis Archiepiscopus, qui tunc à Bremensibus eiectus Ducem sequebatur, Episcopo molestus erat. Quia idem Episcopus Bremensibus propter fidem Imperij familiaritate astrictus fuerat, de Brema etiam oriundus in ipsa ciuitate fratres & cognatos multos habebat, ipsumq; Archiepiscopum ex linea consanguinitatis contingebat. Archiepiscopus tamen consanguinitatis immemor ei non parcebat, volens à statu suo canonica eum iustitia deijcere, nec poterat. In Luneburg tamen positus, frequenter eum quasi ad audientiam per epistolas citauit. Quo cùm ille extra terminos episcopales inter homines aduersæ partis venire non auderet, peremtoriè eum citauit, sed non iudiciario ordine: quia prius citatus, cùm inducias ad determinatam diem ab eo accepisset, ipsum terminum Archiepiscopi citatio præuenit, & cùm non venisset, in colloquio Mindensi, quod inter ipsum & Bremenses celebrabatur, excommunicatum finere se eum pronunciauit. Quam sententiam Bremenses aridam & exanguem clamauerunt, cùm nec Episcopus excommunicationem meruerit, & ipse quasi sui impos magis iudicari quàm iudicare venerit. Postea tamen per Dominum Cynchium Cardinalem,

Theodoricus, Episc. Lubec. Hartuicus Brem. Eiusdē malitia. Hyacinthus Cardinalis.

dinalem, qui delegatus in Daciam, & inde reuersus, Bremam venerat, ipsa sententia euacuata est. Post hæc Henricus Dux iunior, Henrici Ducis F. Cometiam Stadij cum expeditione intrauit, in cuius comitatu Archiepiscopus erat. Qui veniens ad ipsam ciuitatem, quadam fiducia introitum se habere arbitratus est. Sed cùm cum Stadenses non recepissent, primò quidem ipsam curiam Episcopi, quæ prope ciuitatem erat, quæ Hurst dicitur, vastari præcepit, deinde veniens Keneuam, omnia ferè mobilia, siue pecora, quæ homines eiusdem loci quasi ad domum refugij illuc adduxerant, auctoritate Archiepiscopi auferri præcepit, ita vt ancillæ Christi, quæ ibidem clausæ sponso suo cœlesti die noctuq; laudum resonant vota, nimia diu laborauerint inedia. Alio etiam tempore cùm adhuc Conradus de Rothe castrum teneret, eruperunt Bremenses in Cometiam, deprædationes facturi, & inter cętera, quæ rapuerunt, contigit etiam vt homines Episcopi spoliarent. Ipso autem complente Missarum solennia, venit qui diceret, homines suos à Bremensibus expoliatos, ipsosq; prædones cum præda iam longius elongatos. Quid faceret vir Dei? quo se verteret, ignorabat. Nam præter illa quæ extrinsecus erant instãtia, fuit illi cotidiana solicitudo omnium afflictorũ, meritoq; plus suorum, iuxta illud: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Depositis ergo sacerdotalibus ecclesiam egreditur, & iter arripiens, prædones insequitur, & ad milliare vnum ferè anhelus cucurrit, illos comprehendit, prædã tenuit, nec prius inde recessit, quàm sua suis restituit. Terrentur omnes eius aduentu, se peccasse commemorant, & inter compassionem & constantiã & magnanimitatem viri considerant, caniciem puluere squalentem venerantur, & sacras manus cornua taurorũ trahentes perhorrescunt: nec aliquid habebant contradictionis, quos terrebat auctoritas tanti Prę́sulis. O virum misericordiæ visceribus plenum, compassionis affectibus deditum, cui pietas præripuit moram, vt non eques sed pedes sequeretur raptorem. Fuit etiam ad interueniendum strenuus, ad discordantium compositionem humilimus, ita vt nonnunquam cum pontificalibus aduolueretur ipsorum pedibus, quos ad reconciliandum acclamantium prohibebat animus: beatius credebat dare quàm accipere. Vnde in consecrationibus ecclesiarum magis omnes de proprijs sumtibus ac curatione studebat procurare, quàm sua iucunditate alios importunè grauare. In ordinibus verò clericorum tanto plus gaudebat, quanto magis ordinatorum numerositate domum suam impletam esse videbat. Hospes enim domi erat largissimus, hospes foris verecundissimus, pauperum procurator diligentissimus & cum ipsis in mensa propria conuiua iucundissimus. Nihil huic Pontifici virtutis deesse credimus, vt plenissimè de ipso dicere possimus, quòd pius, prudens, humilis, pudicus, sobrius, castus fuit, & quietus vita, dum spiritus vegetauit eius corporis artus. Aduersitates enim suprà dictas tanta vicit patientia, vt nunquam eum aliquis viderit irascentem, audierit clamantem, nec malum pro malo reddentem, sed cogitatum iactans in Dominum, dicebat cum Apostolo: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Sed hæc hactenus.

Henricus, Leonis F.

Theodorici Episc respectus ad suos.

Elogium.

CAPVT XII.

QVia verò longius à ciuitate digressi sumus, nunc ad ipsam redeamus. Inter hęc ciues nostri diutina inclusione laborantes audierũt de mutatione, quæ in Stadio facta est. Et turbati valde, cœperunt de ciuitatis deditione cogitare. Facta est autem dissensio inter eos. Quidam enim dixerunt: Tradamus ciuitatem regi Danorum, vt gratiam ipsius inueniamus, qui ab omni nos infestatione eripiet, insuper negotiari nos in terra sua permittet, & quis est, qui nos inquietare poterit, si ipsum habuerimus protectorem? Alij autem dicebant: Non sic, quia ciuitas nostra sub ditione Romani imperij sita est, à quo si alienata fuerit, proscriptione Domini Imperatoris mulctabimur, & sic odibiles omnibus erimus. Sed si placet, tradamus eam Othoni Marchioni, & ipse eam quasi sub nomine Imperatoris accipiat, sicq; liberabimur à tyrannide istius Comitis, ne regnet super nos. Adolfus autem Comes hoc cognoscens, magis arctabat ciuitatem. Vnde territi ciues, ciuitatem ei

Redit ad obsidionem Lubec.

Discordia oppidanorũ.

Otho Marchio. Adi[illegible] satagit.

aperiunt, conditione tamen interposita, vt homines Ducis abirent illæsi. Capta autem ciuitate, Adolfus ad Imperatorem profectus est: qui pro labore suo omnes reditus ciuitatis liberalissimè ei permisit. Bernhardum etiam Comitem suis muneribus sæpius honorauit.

Potitur Vrbs prouentibus solus.

Bernhardus Raceburg.

CAPVT XIII.

Autoris gratiarum actio & confessio.

Miserationum Domini recordabor. Cur inter hæc, quæ ad posteritatis memoriam scribo, opera misericordiæ Dei nostri, quæ diebus nostris innotuerunt, non recolo? eius memoriam omnibus præfero? quia recordatus est mei, & factus est mihi in salutem. Quia verè pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumsit me. In omnibus enim tribulationibus & angustijs meis respiciens eram ad auxilium, & non erat. Sed ipse miserator & misericors factus adiutor meus. Nemo vnquam principum, nemo magnatum patrocinatus est mihi, ac si inter angustias mihi diceret: Iacta cogitatum tuum in Domino: quia sufficit tibi gratia mea: nec sperabis in principibus, neq; in filijs hominum, in quibus non est salus. Quid enim mihi cum principibus? cùm magis dicere expediat: Ego autē sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Ego autem cum hominibus positus, inter homines non nisi quæ infirmitatis meæ sunt, potero gloriari. Nihil enim quod homines mirentur, in me inueniunt: quia non est exaltatū cor meum, neq; elati sunt oculi mei, neq; ambulaui in magnis, &c. Illi autem quæ fortia sunt complectuntur, & quæ infirma sunt & contemtibilia huius mundi despiciunt, quæ tu Deus meus magis eligis, vt confundas fortia. Neq; enim eges fortiū, cùm tu Deus sis fortis, ideoq; magis infirmos eligis, vt fortes facias, vt dum perfectè cognouerunt, quia sine te nihil possunt facere, nomini tuo ascribatur victoria. Qui verò absq; te se potentem gloriatur & fortem, dicam illi: Quid gloriatis in malitia, qui potens es iniquitate? De quibus ergo homines me reprobant, tu magis approbas. Illi me peccatorem despiciunt, sed quia tu pius es, ad te conuersus Deus meus, dico: Deus propicius esto mihi peccatori, & tu remisisti impietatem peccati mei. Illi à me sapientiam quærunt, sed tu scis insipientiam meam. Illi me secularia negotia detestantem detestantur, sed mihi adhærere tibi Domino, Deo meo, bonum est. Illi me personam nullam habentem fugiunt, sed tu Deus meus personarū acceptor non es. Libenter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus tua. Non enim qui seipsum commendat, probatus est, sed quem tu Deus meus commendas. Meritò ergo miserationum tuarum recordabor, vt qui tua me præuentum gratia non ambigo, præueniar etiam in benedictionibus dulcedinis tuæ, in quibus epulantur iusti, Deus meus, in conspectu tuo. O pie, ô misericors, ô suauissime, ô amantissime, quas pro tuis miserationibus gratiarum actiones tibi referam? Quid retribuam tibi pro omnibus, quæ retribuisti mihi? quæ laudes tibi sufficiant, cui cœlum & terra & maria non sufficiant? Sed quia in te cantatio mea semper, imò laus mea tu es, sufficiat tibi Deus meus qualiscunq; laus mea, quæ tu es, & vota nostra, quæ tu ipse & nemo alius præueniendo aspicias, etiam adiuuando prosequere. Quid de mutatione dicā, quam operata est in me dextera excelsi? Vertit impium, & non erat. Ego enim aliquando sub lege præter legem vixi, adiutor legis non factor. Sub religione eram, sed totus penè irreligiosus: sub libertate ordinis liberè peccabam in ordine. Nam quod quasi de pietate mihi indultum erat, eo abutebar magis quàm vtebar. Et quia nec certū tempus lectionis vel laboris autorationis seruabam, semper vagus, semper incertus nunquam in eodem statu permanebam. Nec regulariter abstinebam, nec regulariter ieiunabam. Et cùm ista mihi essent pro gratia, creuit exinde tamen superfluitas maxima, ita vt iam non quid liceret, sed quid liberet instanter cogitarem. Otium reputaui ordinem, intemperantiā abstinentiam, gulam sobrietatem, inuisitationem taciturnitatem, à verbositate vel nocte temperare, pœnam maximam. Quid ergo damno, reprehendo, ordinem? nō ordinem, sed ordinis superfluitates, quæ ex illo tempore cœperūt, ex quo facta est mutatio ordinis: Non quòd illi patres sancti & iusti non fuerint, sed vt verbis vtar Poetæ, libertas in vitium excidit, chorusq; turpiter obticuit sublato iure nocendi.

[redacted]

Nam

Nam quod illis dispensatio, nobis mutationis est remissio. Ordo enim de die in diẽ per plurimorum mutationes, quę non pro ordine, sed contra ordinem dispensant, vergit ad occasum, ita vt nũc in hoc tempore ferè nemo sciat, quid sit ordo, sed ordinis præuaricatio. Ego verò cùm essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Cùm autem tua gratia, Deus, factus sum vir, euacuaui, quæ erant paruuli. Et cùm audirem regulam, quam non sequebar, errare me intelligebam. Per quem? Per spiritum timoris tui. Ille me incitauit, per suam veritatem docens me omnem veritatem. Et intellexi, quòd in his obseruationibus, quas prius multipliciter obseruabam, labor est maximus & afflictio spiritus, nec stare potest ordo in talibus. Ordo enim simplex est, à te simplicissimo Deo sanctis patribus inspiratus: à quibus eum beatissimus pater noster Benedictus accepit, & in scriptum redegit. Cuius mihi præcepta super mel & fauum dulciora. Ibi enim est, quod fortes cupiant, & infirmi non refugiant. Ideo Deus meus cantabiles mihi sunt iustificationes tuæ, ita vt cantem in vijs Domini, quoniam magna est gloria Domini. Pro his beneficijs miserationum tuarum recordabor, ita vt te laudans omnibus te laudabilem prædicem, commemorans opera misericordiæ tuæ, quæ diebus nostris facta sunt, vt habeant præsentes & futuri, vnde glorificent nomen tuum: quod est benedictum in secula seculorum, Amen.

ἐθελοθρησκεία.

CAPVT XIIII.

Puella quædam in partibus Turingiæ prope ciuitatem Erpisfordiam ęgrotabat. Quam dum sacerdos ex more visitaret, dans ei viaticum, ablutionem digitorum fecit in bicario mundo, ipsamaquam ad bibendum ei tradens, sicq; discessit. Illa verò bene suæ mentis compos dixit his, qui circa ipsam erant: Diligentissimè ipsam aquam operite: quia de digitis sacerdotis vidi portiunculam eucharistiæ in eam decidere. Quo facto cùm ipsa aqua ei postea ad bibendum fuisset allata, & tota mutata fuisset in sanguinem, ipsa quoq; portiuncula, licet minimi formam accipiat digituli, versa in cruentam carnem. His visis terrentur omnes, fit clamor muliercularum accurrentium, clamantium, mirantium, stupentium, & de re tam inaudita sic & sic loquentium. Mittitur, sacerdos vocatur, qui magis stupebat, qui suam in his negligentiam metuebat. Qui etiam timens officij suspensationem, celare rem voluit, hortans tanti sacramenti exustionem. Sed celari non potuit, quód Deus miraculosè manifestari voluit. Communicatur res pluribus, fit conuentus sacerdotum: qui in perturbatione non habentes consilium, adierunt archidiaconum. Qui super his timens aliquid dispensare, quæ gesta erant, per epistolam significauit Domino Moguntino. Interea ipsum bicarium cum viuifico corpore & sanguine opertum corporali super altari ponitur, & videntibus cunctis qui aderãt, columba venit super labium bicarij, & diu sedit, non sine admiratione cunctorum, quòd corporis sui pondere ipsum vasculum non euerterit. In partibus enim illis bicaria quasi ductilia in inferioribus sunt angusta, in superioribus verò ampliora. Vnde, qui viderant, non corporalem sed spiritualem columbam arbitrati sunt. Cùm ergo hæc circa festum B. Vincentij Martyris facta fuissent, in festo annũciationis venit Dominus Archiepiscopus in partes illas. Ipsam enim diem præfixerat omnibus Prælatis suis cum omni clero, similiter & vniuerso populo, vt omnibus in vnũ positis, quid super eodem negotio ageret, omnium cõsilio vteretur. Omnibus igitur conuenientibus ad villam, vbi ipsum sacramentũ repositum erat, ordinata processione Prælatis portantibus sanguinem Domini cum supplicatione letaniæ & populi deuotissima prece, omnes discalceatis pedibus ad ciuitatem suprà dictam veniunt, & primam in monte B. Cyriaci stationem faciunt. Quibus cum nimia humilitate occurrant sanctimoniales eiusdem loci cum genu flexione intima cantantes deuotissimè: Iesu nostra redemtio, &c. Vbi cùm Missarum solennia pro instanti articulo celebrata fuissent, procedunt ad montem B. Petri, vbi magnus & religiosus ab antiquo institutus Monachorum est conuentus. Vbi similiter cùm deuotissimè Missarum solennia celebrata fuissent, ventum est ad ecclesiam beatæ

Dei genitricis ſemperq; Virginis Mariæ. Vbi Dominus Archiepiſcopus pontificalibus indutus, inter diuina populum ad lachrymas & orationes eſt adhortatus, vt diuina clementia, ſemper humano generi amica, quæ ad euacuandum errorem infidelium, ſiue ad corroborandam fidem ſuorum fidelium, ſacramentum, quod ſub ſpecie panis & vini benedicitur, ſanctificatur, ſumitur, verè ſuam carnem & ſanguinem euidentiſſimis indicijs demonſtraſſet ad laudem & gloriam nominis ſui, ſimiliter etiam ad iucunditatem & exaltationem eccleſiæ ſuæ ſanctæ, vt confiteamur nomini ſuo ſancto, & gloriemur in laude ſua, rurſus in priorem ſubſtantiam panis & vini transformare dignetur: Vt ſicuti ipſe verè eſt panis vitæ & vinũ, quod ſpiritualiter lætificat cor hominis, ita verè ſacramentum, quod eccleſiæ ſub ſpecie panis & vini vſurpandum dederat, in formam notam verteretur. Cumq; diu oratum fuiſſet, & ſanguis & caro in formam priorem non rediſſet, Pontifex de nouis lapidibus nouum altare conſtrui præcepit, vt in eo idem ſanguis cum carne Dominica reuerenter conderetur. Verùm cùm inter ipſas orationes & exhortationes ſæpius miſiſſet, & transformatio facta non fuiſſet, venit ſubitò qui diceret, Dominum preces & gemitus filiorum Iſrael audiſſe, & priorem illam ſubſtantiam pleniſſimè rediſſe. His auditis, Dominus Archiepiſcopus multis ſuffuſus lachrymis, omnes ad gratiarum actiones hortari cœpit, ipſe verò cum ſermone exhortationis in laudes Domini noſtri Ieſu Chriſti prorumpens, ſic omnibus locutus eſt: A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. O redemtor, quis vnquã mortalium facta pietatis tuæ dignis efferat laudum præconijs? qui ſemper cogitas cogitationes pacis & non afflictionis. Et quia proprium eſt tibi, ſemper miſereri & parcere, cuius natura bonitas, voluntas potentia, opus miſericordia, tu facis quod tuum eſt, nos autem quod noſtrum eſt. Tu antequam inuocemus, paratus es miſereri: nos proni ad malum ſumus à diebus adoleſcentiæ noſtræ. Nos ingrati ſumus tantæ pietatis, munificentiæ: tu verò nec ingratis beneficia ſubtrahis, qui ſolem tuum oriri facis ſuper bonos & malos, & pluis ſuper iuſtos & iniuſtos. Sed qui de terra eſt de terra loquitur: tu quoq; qui de cœlis deſcendiſti, ſuper omnes es: quia tu ſolus ſcis, vnde venias, aut quo vadas: qui ad firmandam plebis tuæ fidem, ſacramentum hoc vertiſti in cruentam carnem. Qui verè te panem viuum, qui de cœlo deſcendit, homini, ne deficiat in via huius peregrinationis, comedendum dediſti, quem ſine faſtidio continuè manducat Angelus in cœlo. Quem tamen ille manducat delicioſum, iſte interim manducat ad remedium. Vterq; verè, ſed nõ vterq; plenè. Apoſtolus enim dicit: Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat. Aliud quippe eſt, ſumere ſacramentum, aliud rem ſacramenti. Vinum eſt viſibilis forma, aliud inuiſibilis gratia. In his duobus duo comedendi ſunt modi, vnus ſacramentalis, alius ſpiritualis. Secundum vnum comedunt vniuerſi, ſecundum alium tantùm boni. Ibi multi vocati, hîc pauci electi. Ideo dixi vterq; verè, ſed non vterq; plenè: quia alius tantùm ſumit ſacramentum, alius autem & ſacramentum & rem ſacramenti. Alius enim deuotus & dignus cum ſacramento viſibili inuiſibilem percipit & gratiam. Alius autem indignus ſumens ſacramentum, reus efficitur corporis & ſanguinis Domini: quia iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Nunc igitur vt condignas perſoluamus gratiarum actiones Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui in hoc facto nos & terreri & conſolari voluit, hoc ſuademus, præcipimus, ſtatuimus omnibus ſub noſtra iuriſdictione conſiſtentibus, vt omnes à minimo vſq; ad maximum, à iuuene vſq; ad ſenem, & pueri & puellæ, incuruati adorent, laudent, magnificent Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui omne genu flectitur cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & honoremus almiflua eius ſacramenta, vt non ſolùm ſacramentum, ſed & rem ſacramenti fideliter percipiamus per gratiam ipſius, qui ſecundum ordinem Melchiſedech ſacerdos eſt, & ſacrificium, quo nos ſibi faciat populum peculiarem, ſectatorem bonorum operum. Cumq; omnes reſpondiſſent, amen, Dominus Archiepiſcopus ipſam aquam tranſſubſtantiatam in vaſculo precioſo ad poſteritatis memoriam in ipſa eccleſia honorificè repoſuit, bicarium verò ſecum Moguntiam detulit, vbi vſque hodie honore maximo veneratur. Omnes autem qui in omni diœceſi ſua cõ-

ſtituti

ſtituti erant, ita deuotè ad laudem Chriſti incuruati ſunt, vt etiam infantuli, qui in cunabulis iacebant, incuruati gratias agerent, iuxta illud: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.

CAPVT XV.

ALiud etiam beneficium Saluatoris noſtri narrabo, quod tempore Philippi Archiepiſcop. Coloniæ celebratum eſt. In ſabbatho ſancto Paſchæ cùm paruuli iuxta morem eccleſiæ baptizarentur, quidam Iudæus eiuſdem ciuitatis quaſi per curioſitatem cum alijs ſpectatoribus huic ſe negotio ingeſſit. Et cùm infra actionem ſacrum chriſma capiti cuiuſdam infantuli à pontifice imponeretur, aperti ſunt oculi eius, & vidit Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ ſuper ipſum infantulum deſcendentem. Territus ille de tanta viſione, & mente conſternatus, diſceſſit, & illuminationem quandam mentis concipiens, diuinum illud eſſe myſterium nec perfectè credidit, nec perfectè dubitauit. Audierat ſæpius magnum Chriſtianitatis eſſe ſacramentum, ſed Iudaica repugnante perfidia quicquid inde mente concipere poterat, dubiè recipiebat. Conſeruabat tamen omnia hæc, conferens in corde ſuo. Sic totus reuoluitur annus, cùm iterum in paraſceue, quod eſt ante ſabbathum, in Synagoga conſtitutus, viſitationem pijſſimi ſenſit ſaluatoris. Siquidem Iudæis quædam eſt deteſtabilis conſuetudo, vt implentes menſuram patrum ſuorum, quouis anno ad contumeliam ſaluatoris imaginem ceream crucifigant. Quam dum more ſuo contumelijs afficerent, & cætera, quæ in paſſione eius leguntur, flagellando, colaphizando, conſpuendo impleſſent, & clauis manus & pedes perforaſſent, tandem lancea latus eius perfoderunt, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit, & ſcimus, quòd verum eſt teſtimonium eius. Nam idem Iudæus diuinitus illuminatus, quæ vidit etiam credidit. Relicta enim Synagoga, ſtatim ad Archiepiſcopum cucurrit, quæ geſta eſſent, nunciauit, & abrenuncians infidelitati Synagogæ, in ſabbatho ſancto lauacrum regenerationis accepit, & non ſolùm angelis Dei, ſed & hominibus de ſua conuerſione gaudium fecit. Gaudemus & nos de benigniſſima gratia redemtoris noſtri, ita vt malis bene vtentes, ipſam nobis nequitiam Iudæorum vertamus in arma ſalutis, & quaſi per eorum illuminati excæcationem, noſtram ad Ieſum exuſcitemus deuotionem. Videamus quid ſua illis faciat malitia, & verè credamus, quod ipſum apud Ieſum faciat fides noſtra. Illi implentes menſuram patrum ſuorum, qui ſibi ſuiſque imprecantes dixerunt: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros: ipſum ſub imagine ſua contumelijs affectum crucifigentes, verè crucifigunt, non verbum vitæ, ſicut patres eorum manibus nefarijs contrectantes, ſed odiendo, execrando malitiæ illum manibus contingentes. Chriſtus enim reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Ipſe tamen per imaginem crucifigi potuit, qui ante paſſionem tempore legis per agnum immolari potuit. Sed dicis: illud in figura factum eſt. Aſſentior. Illos tamen, qui huic ſententiæ diffidunt, ad auctoritatem ipſius ſcripti mittimus, vbi à Iudæis in imagine Domini ſimile quoddam perpetratum eſt: Vbi inuenitur, quòd de latere eius exiuit ſanguis & aqua, vbi multi cæci fuerant illuminati, claudi curati, leproſi mundati, & dæmones effugati. Veraciter igitur credamus, quia quod illis ipſorum malitia, nobis faciat deuotio noſtra. Annon qui deuota mente recolit memoriam paſſionis Dominicæ, ita vt ad lachrymas compungatur, verè compatitur Chriſto? cuius membrum eſt cum glorioſiſſima matre eius Maria, cuius animam doloris pertranſiuit gladius, & cum pudiciſſimo filio & miniſtro ſuo Ioanne, quamuis ille mortem non viderit, donec placidam ſuæ carnis abſolutionem Domino ſe viſitante percepit. calicem an non Dominicæ bibit paſſionis? an non verè cum mulieribus plorat, quæ ſedentes ad monumentum lamentabantur, flentes Dominum? an non qui in commemoratione talium in omnibus ſe deuotos & compunctuoſos exhibent, verè cum Nicodemo & Ioſeph aromatibus eum condiunt, & linteo mundo inuoluunt? Verè tales, qui flent cum flentibus, gaudebunt cum

Oſtentū in baptiſmo.

Infantum Iudæorum inſtitutum.

Credenti omnia cooperantur in bonum.

gaudentibus: quia ſicut verè Chriſto compatimur morienti, ſic verè conregnabimus reſurgenti.

CAPVT XVI.

Bernhardi D. expeditio Lauenburg.

BErnhardus Dux videns quòd Adolfus Comes proſperatus in via ſua Lubecam obtinuiſſet & Stadium, ſperans per eum plurimum præualere in terra, & nominis ſui potentiam extendere, veniens in manu valida cum vxore etiam & omni ſupellectile circa cathedram B. Petri, obſidione maxima vallat Lawenburg. *Auxiliares.* Quem conſtanter iuuerunt Comes Adolfus & Bernhardus. Cumque diutina obſidione arctaſſet caſtrum, ita vt iam fame deficerent, qui in ipſo erant, & Dux *Incuria.* quaſi ſecurus diſtracto exercitu ſolus excubias ſeruaret, venerunt amici Ducis Henrici, Bernhardus de Welpe, & Helmoldus de Suerin, cum his, quos contraxerant, aut victualia eſurientibus laturi, ſi poſſent; aut ſi non poſſent, ipſos de obſidione liberaturi. Cùm verò tranſirent aquas, Dux primò quidem eos non attendebat, ſed cùm multiplicati fuiſſent, inhibere eos volebat, nec poterat. Illi autem confortati viribus & armis cum his, qui in caſtro erant, dimicaturi cum hoſtibus campum petunt. Dux quid faceret, neſciebat, exercitus, vt dictum eſt, diſtractus erat, Adolfus aberat, & Bernhardus Comes Borſich caſtrum cum ſuis expugnabat. *Clades.* Ipſe tamen conſtanter agens, arma corripuit, viriliter pugnauit, ſed victoriam non obtinuit. Siquidem omnibus ſuis captiuatis, ipſe vix captiuitatem euaſit. Vxor verò ipſius, relicta omni ſupellectile, abijt Raceburg. Sicque præter ſpem liberata eſt Lawenburg, vel quia Ducem Bernhardum fortuna cæca deſeruit, vel quia *Henricus L.* Duci Henrico aliquas reliquias tranſalbinas Deus reſeruare voluit. Qui tamen vltionem de inimicis expetens, nunc à Slauis, nunc à Danis auxilium quærebat, & non erat.

CAPVT XVII.

Canuti Regis in Adolfum bellū. Waldemarus Sleſuic.

REx tamen Danorum Canutus, exacerbatus à Comite Adolfo, fines ipſius in manu valida intrauit, terram eius incendijs & deprædationibus vaſtaturus. Siquidem Waldemarus, Sleſuicenſis Epiſcopus, Canuti regis filius, contra Canutum inimicitias pro regno ſuſceperat, & auxilium regum Noruegiæ & Sueciæ ſibi contraxerat, cui ex altera parte fauebant amici Imperatoris, Otho Mar*Eiuſdem cōplices.*chio, & Adolfus Comes, & Bernhardus Comes de Raceburg. Cùm igitur Waldemarus contra Canutum produceret exercitum, ipſo tempore Adolfus Comes cum multitudine graui tranſiens Egdoram fluuium, omnem terram Regis vaſtauit vſque ad Sleſuich, ibique accepto ſiniſtro nuncio, ad ſua cum præda multa reuerſus eſt. Waldemaro enim à quibuſdam amicis inſidioſè perſuaſum fuerat, vt memor conſanguinitatis & priſtinæ familiaritatis ad gratiam regis veniret, quem ille procul dubio omni amicitia dignum, honoribus & diuitijs am*Captiuitas.*pliaret. Talibus conſilijs acquieſcens, volubilitatem fortunæ expertus, non ſolùm compedibus, ſed & manicis ferreis fortiſſimè aſtrictus eſt. Pro tali commotione, vt dictum eſt, ſiue, vt quibuſdam placuit, ad ſubueniendum Duci Henrico Rex fines Comitis cum armorum vaſis intrauit. Cui Comes licet impari numero occurrit. Aduentum namque regis diu Comes præſenſerat: vnde non *Otho Marchio.* ſolùm Othonem Marchionem, ſed militum manum validam contraxerat. Sed moram rege faciente, Marchio cum multis abierat: cùm ſubitò Rex venit, & Co*Adolfus imparatus precio pacem redimit.*mes exiuit obuiam ei. Computans tamen, quòd ex æquo occurrere illi non poſſet, legatione miſſa, rogat ea quæ pacis ſunt. Sicque mille quadringentis denariorum marcis gratiam Regis obtinuit, & ille in locum ſuum reuerſus eſt.

CAPVT XVIII.

Abſolonis, Archiepiſ. Lundenſis mors.

HOc dierum curriculo ex hac vita ſubtractus eſt Dominus Abſolon, Lundenſis Archiepiſcopus, vir religioſus & magni conſilij ſiue diſcretionis & præci*Laudes.*puè honeſtatis. Huius induſtria omnes eccleſiæ totius Daniæ prius diſcordantes

vniformes

vniformes in officijs diuinis factæ sunt. In cathedrali sede crucifixum superaffigi præcepit, vt accedentibus & recedentibus reuerentia crucifixo magis quàm sibi fieri videretur. Præterea largè sua ecclesijs & monasterijs conferens, maximè cathedralem ecclesiam B. Laurentij martyris Lundis ditare & ornare studebat coronis preciosis & campanis maximis, vt nunc cernitur, & diuersis ornamentis. Et quia erat, vt dictum est, vir religionis amator, monasterium Cistercienfium Monachorum in Sora ædificare & ditare satagebat, vbi etiam circa finem dierum suorum molestia corporis tractus ægrotabat. Ordinatis autem ecclesiæ suæ rebus, in die B. Benedicti Abbatis diem clausit extremum. Cuius morte omnis Dania non parum indoluit, & quia multos discordantes ad pacem in vita sua reformauerat, ipsius exitum Iesu Christo, pacis auctori, commendabat. Cui successit Dominus Andreas, regalis aulæ Cancellarius, vir litteratissimus, nec minore gratia præditus. Erat autem à primo iuuentutis suæ tempore studijs deditus, & morum grauitate ornatus. Et cùm esset in negotijs regijs continuè occupatus, magna tamen abstinentia se constringebat. Aqua nec in Romana curia negotijs deditus temperabat, vt omni sexta feria nihil gustans crucis Dominicæ baiulus existeret. Ordinatus autem ipsam morum grauitatem non deseruit, humilis & quietus & pudicus & abstinens permansit. Vnde æmulatione sua plurimos prouocauit. Doctrina etiam adeò insistebat, vt nonnullos tam clericos quàm laicos diuini amoris flamma succenderet, & ipse eis candela existens scintillas verbi Dei vbique spargeret. Auaritiam quoque, quæ est idolorum seruitus, omnino detestans, nihil per vim rapere curabat, sed suis contentus, beatius dare quàm accipere docebat.

Andreas Cancellarius successor.

Digna Episcopo virtutes.

CAPVT XIX.

NEc piguit, ad ædificationem aliorum, hîc ponere epistolam Conradi Cancellarij, quam scripsit nobis de statu Apuliæ & de operibus vel artibus Virgilij.

Epistola Conradi Cancellarij ad auctorem.

Conradus, Dei gratia Hildesemensis electus, imperialis aulæ & regni Siciliæ legatus, dilecto S. N. Hildesemensis Præposito Ecclesiæ, salutem & dilectionem quàm intimam.

¶ De hoc Conrado Cancellario infrà lib. 7. cap. 2.

QVomodo virtuosa Domini dextera serenissimi Domini nostri Henrici, gloriosissimi Romanorum Imperatoris semper Augusti, & regis Siciliæ, imperium vsque adeò in ore gladij dilatauit, vt ea, quæ olim apud vos in scholis positi in ænigmate quasi in speculo aure tenus percepimus, facie ad faciem oculata nunc fide cognouerimus, vobis de his scribere non duximus superfluum, vt omnem de bis, quæ vobis friuola fortè vel incredibilia videntur, de corde vestro dubietatis scrupulum auferentes, ad ea videnda quæ auditis, vestrum accendamus desiderium, vt ea quæ nunc demissa tantùm per aurem vobis sunt dubia, fide plena constent, & pateant occulta. Nec id vobis videatur difficile: terminos Imperij non oportet egredi, Teutonici orbem dominij non ducatis transeundum, vt ea videatis, circa quæ Poetæ multa consumserunt scribendo tempora. Inter hæc autem Alpium niuibus laborioso cursu superatis primùm occurrit nobis Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ. Quas ciuitates celeri cursu prætereuntes, Mutinæque labores, non sine admiratione astitimus parui Rubiconis ad vndas. Cuius paruitatem stupido intuentes obtutu, disertissimi illius Poetæ Lucani admirati sumus facundiam, qui de re tam humili tam grandiloquo intumuit eloquio. Nec minus admirati fuissemus, quòd tam minimus non fluuius sed riuulus tanti Ducis, Iulij Cæsaris scilicet, animo, nullis vnquam fracto periculis, timorem incutere potuit, vel transitus præbere difficultatem, nisi indigenarum didicissemus assertione, eundem Rubiconem instar perennis fluminis imbrium & torrentium auxilijs sæpius intumescere mendicatis. Quo sine difficultate transito, quod Iulio con-

Cæsaris potentia.

Itinerarium Ital. & Sicul.

Rubico amnis.

Fallitur & fallit, ut in sequentibus creberrime. tingere non potuit, transeuntes Pisaurum, quod à pensando aurum ab antiquis dictum est, eo quòd Romanis militibus, ad debellationem exterarum nationum proficiscentibus, ibi aurum ponderaretur & distribueretur, solidi scilicet, ciuitatem Fanum accessimus, vbi milites proficiscentes apud fana idolorum, quorum vestigia adhuc ibi sunt, orauerunt, & votiuas pro salubri reditu Dijs fecerunt promissiones, quas à debellatis victoriosi redeuntes hostibus ibidem cum gratiarum actionibus persoluerunt. Deinde montem non sine difficultate calcantes Apennioum, *Sulmo.* Sulmonem ad illius Ouidij patriam peruenimus, magis ex tanti Poetæ natione, quàm de suæ vbertatis laude famosum, cùm ipsum nullis diuitijs adeò copiosum quàm gelidis inuenimus vndis. Vnde idem Ouidius:

Sulmo mihi patria est, gelidis vberrimus vndis.

Nec nos ipsum, vt verum fateamur, gelidis minus iouenimus niuibus copiosum. *Arbores miraculosa & fabulosa.* Occurrerunt circiter eundem locum nobis arbores miraculosæ, de quibus si quis, vt aiunt, ramum decerpit, aut eodem anno in fata concedit, aut longæ & acutissimæ febris non euadit insultum. In quas asserunt (si credere est dignum) sorores Phaetontis post lachrymosas fratris exequias miseratione superum transformatas. Deinde Thetin ciuitatem, vbi Thetis, mater Achillis, habitabat, prætereuntes Nympham à dextris reliquimus: vbi pro fontium amœnitate nymphæ *Canna. Vide Florum.* fingebantur esse, & ibidem colebantur. Cannas etiam aspeximus, vbi tot nobilium Romanorum millia ab Annibale interfecti sunt, vt anulis occisorum duo modij implerentur, cùm anulis tunc temporis tantùm nobiles vterentur. Præterijmus deinde Iouianum ciuitatem, quæ quasi Iouis natio nuocupatur, eo quòd *Hippocrenen dicit in Helicone Bœotiæ.* ibi Iupiter natus fuerit. Sub silentio etiam transire noluimus, qoòd Pegaseum fontem, Musarum præterijmus domicilium, de quo nunc sine difficultate potare possetis & haurire, si vobis placeret, ad cuius gustum Poetæ longis quondam studijs & laboribus peruenerunt. Nunc ergo ad illum fontem gustandum vltra Sauromatas & ad extremos Indos non oportet peregrinari. Fons iste est in no- *De Parnasso & Olympo cõfude auctores classicos.* stro Imperio. Ibidem non longè Parnassus mons occurrit, in quo Deucalion cum sua coniuge damnum humani generis iactu lapidum post diluuium reparauit. Ibidem est Olympus mons, rantæ celsitudinis, vt cæteros montes sublimes quidem sub pede longè relinquere videatur. Ibidem Caianum, quæ casa iam fuit, & ideo Caianum dicitur, prætériuimus, & locum, qui caput Minoruæ vocatur, eo quòd ibi Minerua coleretur, littus maris scopulosi prætereuntes, quòd Palinurus dicitur, eò quò dibidem

Nudus in externa iacuit Palinurus arena,

Æneæ adhuc refricans infamiam, quòd ibidem emeritum peregrinis demersit *Neapolis.* in fluctibus Palinurum. Vidimus etiam operosum opus Virgilij Neapolin, de qua nobis mirabiliter Parcarum pensa dispensauerunt, vt muros ciuitatis eiusdem, quos cantus fundauit & erexit Philosophorum, imperialis iussionis mandato de- *Fabulosa de Virgilio narrationes.* struere deberemus. Non profuit ciuibus illis ciuitatis eiusdem imago, in ampulla vitrea magica arte ab eodem Virgilio inclusa, arctissimum habente orificium, in cuius integritate tantam habebant fiduciam, vt eadem ampulla integra permanente, nullum pati posset ciuitas detrimentum. Quam ampullam sicut & ciuitatem in nostra habemus potestate, & muros destruximus, ampulla integra permanente. Sed fortè quia ampulla modicum fissa est, ciuitati nocuit. In eadem ciuitate est equus æreus, magicis incantationibus à Virgilio sic compositus, vt ipso integro permanente, nullus equus possit redorsari, cùm tamen de vitio naturali sit illi terræ proprium, vt ante equi illius compositionem, & post eiusdem equi quantulamcunque corruptionem, nullus equus sine dorsi fractura possit equitem aliquandiu vehere. Ibidem est porta firmissima, instar castelli ædificata, valuas habens æreas, quas nunc satellites tenent imperiales, in qua constituerat Virgilius muscam æream, qua integra permanente, nec vna musca ciuitatem poruit introire. Sunt ibidem in castro vicino in supercilio ciuitatis, vndiq; mari inclusó, ossa Virgilij, quæ si libertati exponuntur aeris, totius facies aeris obscuratur, mare funditus euertitur, & tumidis æstuat procellis, insperatéque consurgit

strepitus

ſtrepitus tempeſtatis, quod nos vidimus & probauimus. Sunt in vicino loco Baiæ, *Baiæ.* quarum meminerunt auctores, apud quas ſunt balneæ Virgilij, ſingulis paſſionibus corporis vtiles. Inter quas balneas vnum eſt principale & maximum, in quo ſunt imagines hodierno tempore vetuſtate conſumtæ, ſingulas ſingularum partium corporis paſſiones demonſtrantes. Sunt & aliæ imagines gypſeæ ſingulæ ſingulas balneas demonſtrantes ſingulis paſſionibus profuturas. Ibidem eſt *Palatium Sibyllæ.* palatium Sibyllæ, operoſis conſtructum ædificijs, in quo eſt balneum, quod hodiernis diebus balneum Sibyllæ nuncupatur. Eſt ibidem palatium, de quo *Nugatur.* Helena à Paride rapta perhibetur. Præteriuimus etiam Scyron inſulam, in qua Thetis filium ſuum Achillem depoſuit, dum fatorum minas & Græcorum inſidias formidaret. Demum aſperrima Calabriæ inuia cum labore tranſeuntes, *Scylla. Charybdis.* Siciliam adituri, Scyllam & Charybdin non ſine timore nauigio tranſiuimus, quem nunquam alicui contigit ſani corporis homini ſine formidine locum pertranſire. In principio ergo Siciliæ vidimus domum Dædali in vertice montis conſtructam, in quo Minotaurus incluſus matris infamiam vitæ tenebris redemit. Vnde adhuc locus Taurominium vocatur, à Minotauro, vel quaſi Tauri menia, à cuius ſemine Paſiphae genuit Minotaurum. Vbi radices & reliquiæ *Taurominii fabuloſa notio.* murorum domus illius intricatæ veſtigia reliquerunt plurima, vt vidimus, intricata. Et mare adiacens Icarium mare nuncupatur, eo quòd Icarus ibidem ala- *¶ Mare Icarium habet Aſia.* rum remigio aereas contra naturam hominis carpens vias, neglecto patris mandato, vitæ ſuæ diem lachrymabiliter conſummauit extremum. Acceſſimus demum Ætnam montem, in quo Iouis faber Vulcanus cum ſuis conſeruis Gigan- *Ætna.* tibus Iouis fulmina fabricauit. In eodem ſiquidem caminus ingentiſſimus igniſque exhalans horrendiſſimus pro ſcintillis ſaxa vomunt ingentiſſima in modum ſcoriæ ferri, quæ arbuſta hodierna die & totam faciem terræ ad diætæ longitudinem circumquaque tegunt, vt tota illa prouincia necdum cultoribus ſit idonea, ſed ſua multitudine prædicta ſaxa viatoribus tranſitum penitus negauerunt. Talibus ſiquidem eguit durus ille fulminum faber carbonibus, qui immanibus non poſſent follium de facili flatibus exſufflari. Eſt in latere prædictæ Ætnæ lo- *Fabula Cereris & Proſerpinæ.* cus munitus & amœnus, cui dea Ceres de vnica prole ſolicita, vnicam non ſine lachrymis filiam Proſerpinam commendauit. Eſt ibidem ſciſſura terræ non minima, quam horrendarum occupat obſcuritas tenebrarum. Vbi Pluto rapturus Proſerpinam fingitur erupiſſe. Prædictus autem caminus Ætnæ vſque ad tempora Agathæ virginis durauit, & dum ſolito fortius erumperet, vt vniuerſæ terræ faciem *Legenda S. Agathæ.* occuparet, & multa hominum millia violentia flammarum interimerentur, Sarraceni, qui multa miracula viderant, quæ Dominus per merita B. Agathæ virginis operari dignatus eſt, velum eiuſdem virginis prædictis flammis oppoſuerunt, & ipſa flamma tanquam ventorum impetum fugiens, in terræ viſcera ſe recepit, nec vltra in Sicilia comparuit, ſed ipſe ignis ſe ad quendam ſcopulum in mari poſitum tranſtulit: Vbi hodiernis temporibus indeſinenter glomeratus, flammarum & cineris turbo exhalat. Vnde idem ſcopulus vulgo Vulcanus appellatur, eo quòd faber Iouis, Vulcanus credatur à ſimplicibus ſe ab Ætna ad eundem ſcopulum contuliſſe. Eſt circiter eundem locum Syracuſæ ciuitas, de qua dicit Virgilius:

Prima Syracuſio dignata eſt ludere verſu
Muſa, &c. ———

Iuxta hanc ciuitatem oritur in littore maris fons Arethuſa, quæ primo raptum *Arethuſa.* Proſerpinæ matri ſolicitæ per ordinem reſerauit. Ad hunc fontem Arethuſam vicinus præterlabitur Alpheus, ſurgens in Arcadia, & per medium maris vſque *Alpheus.* ad Siciliam defluit, & ibidem aquis Arethuſæ nititur immiſceri, priſtinum ſeruans amorem: & quam viuam dilexerat, eiuſdem aquis admiſceri nititur poſt eiuſdem transformationem. Vidimus ibidem thermas, quarum ſæpius meminerunt auctores, vidimus Pelorum, Pachynum & Lilybæum, tria promontoria Siciliæ. Vidimus ibidem Sarracenos, qui ſolo ſputo venenoſa interficiunt anima- *Pſylli.* lia, quæ virtus quomodo ipſis ſit inſita, breuiter tangemus. Paulus Apoſto- *¶ Alter Acta Apoſtol. cap. 28.* lus naufragium paſſus, apud Capreas inſulam applicuit, quæ in actibus Apo-

ſtolorum Mitylena nuncupatur, & cum multis alijs euadens, ab indigenis terræ benignè acceptatus eſt. Et cùm prædictis naufragis ignis de ſarmentis ab indigenis ſtrueretur, ſerpens, qui in ſarmentis latuerat, ignis calorem fugiens, exilijt, & manum Pauli morſu vulnerans veneno ſo radicatu adhæſit dentibus. Quod videntes indigenæ, dicebant: Verè hic homo peccator eſt, & facinoroſus, nec vita dignus, quem de naufragij periculo vix extractum Deus in grauioris mortis pœnam poſuit. Paulus autem manum intrepidus excuſſit, & continuò manus ſanata eſt. Quod admirantes Sarraceni, Paulum venerari cœperunt. Vnde Pauli meritis in humanitatis ſuæ præmium hoſpiti Pauli & ſuis filijs & nepotibus vſque nunc collatum eſt, vt ſolo ſputo venenoſa interficiant animalia. Et quemcunque locum ſolo ambitu gyrauerunt, eum de cætero non introit venenoſum: nec aliquis ſerpens eos audet tangere. Vnde cùm generatur aliquis, filium ipſum ſolum cum ſerpente ponit in nauicula, & ſic diu nauiculam permittit fluctuare. Quòd ſi poſtea puerum recipit illæſum, ſe patrem eſſe cognoſcit, & puerum prauæ dilectionis viſceribus amplexatur. Si autem ipſum inuenerit vulneratum, continuò per membra fruſtratim diſcindit, & vxorem ſuam adulterij pœna condemnat. Cæterùm ad mentem reducimus, quòd apud Neapolin eſt quædam porta, quæ ferrea nuncupatur, in qua Virgilius omnes ſerpentes illius regionis incluſit, qui propter ædificia ſubterranea & cryptas, quæ ibi plurimæ ſunt, abundant, quam ſolam inter cæteras portas deſtruere timebamus, ne ſerpentes incluſi de carcere egredientes terram & indigenas moleſtarent. Eſt in eadem ciuitate macellum, ſic à Virgilio constructum, vt caro animalis occiſi in ipſo per ſex hebdomadas maneat recens & incorrupta, ſi exportetur, fœtet & apparet putrida. Eſt ante ciuitatem Veſçuus mons, ex quo ignis multos inuoluens cineres fœtidos intra decennium ſemel ſolet exhalare. Cui Virgilius oppoſuerat hominem æreum, tenentem baliſtam tenſam, & ſagittam neruo applicatam. Quem quidam ruſticus admirans, eo quòd ſemper baliſta tenſa nunquam percuteret, impulit neruum. Sagitta proſiliens percuſſit os montis, & continuò flamma proſilijt, nec adhuc certis vicibus cohibetur. Eſt ante eandem ciuitatem inſula, quæ vulgo Iſchya dicitur, in qua ignis cum fumo ſulphureo euomitur continuus, ita vt quoddam caſtrum adiacens ita paulatim, etiam ipſa ſaxa & ipſum ſcopulum conſumſerit, vt ibi veſtigia caſtri non appareant. Ibi firmiſſimè aſſeritur os eſſe inferni, & ibi eſſe loca pœnalia referuntur. Ibi etiam Æneas fingitur ad inferos deſcendiſſe. Videntur circa eundem locum qualibet die ſabbathi circa horam nonam volucres in quadam valle nigræ, & ſulphureo fumo deturpatæ, quæ ibi quieſcunt per totum diem dominicum, & in veſpere cum maximo dolore & planctu recedunt, nunquam niſi in ſequenti ſabbatho reuerſuræ, & deſcendunt in lacum feruentem. Quas quidem afflictas animas arbitrantur vel dæmones. Eſt ibidem mons barbarus, ad quem per viam ſubterraneam per medium maximi montis acceſſimus per tenebras infernales, tanquam ad inferos deſcenſuri. In quo monte in ipſius montis viſceribus maxima ſunt palatia & vici, quaſi maximæ ciuitates, ſubterranei, & fluuij fluentis aquæ ſubterranei, quos quidam ex noſtris viderunt, & ſub terra quaſi per ſpatium duorum milliarium proceſſerunt. Ibidem theſauri ſeptem regum aſſeruntur repoſiti, quos dæmones cuſtodiunt in æreis imaginibus incluſi, diuerſas terribiles imagines prætendentes, quidam arcu tenſo, quidam gladijs, quidam alijs comminantes. Hæc & alia plura vidimus, quorum non poſſumus per ſingula meminiſſe.

Commentū nugax.

Alia de Virgilio fabula.

Veſeuus.

Ænaria hodie Iſchya.

Æneæ ad inferos deſcenſus.

Spectra animarum.

Loquitur de Pauſilypo.

CAPVT XX.

DVx autem Henricus adhuc expetens auxilium regis, filium ſuum æquiuocum de Brunſchwig ad ipſum miſit, vt à ſuo latere non recederet, quouſque per eum omnem terram tranſalbinam obtinuiſſet. Cui bonam quidem ſpem Rex fecerat, non tamen eam, quæ non confundit. Nam eadem de die in diem euaneſcens, nihil firmitatis propter regis negotia habere viſa eſt. Vnde idem filius Ducis quaſi

F[illegible] L[illegible] Henricus F.

quasi desperatus discedens, alia via vsus est, qua ad gratiam Imperatoris, non tamen ad restitutionem paterni veniret honoris. Nam quia erat præclarus genere, nobilis virtute, speciosus forma, validus corpore, notus opinione, filiam Palatini de Rheno sortitus est vxorem. Qui quoniam patruus Imperatoris erat, Imperator eum pro huiusmodi copula vehementer arguebat. Qui propter se hæc acta affirmans, Imperatoris animum blanda calliditate lenire studebat. Sed quia legitimus contractus dissolui non poterat, paulatim mediante socero iuuenis Palatinus gratiæ Imperatoris appropiabat. Tunc denique temporis Imperator secundam in Apuliam expeditionem ordinauit: & quia in ipsa profectione idem Ducis filius in omnibus ad placitum ei deseruiuit, non tantùm Imperatoris gratiam, sed & omnem dignitatem soceri sui de manu Imperatoris suscepit iure beneficiario. Tunc noua lux in Saxonia orta est, pacis videlicet iucunditas; quia ex illo tempore tanta familiaritate Imperatori adhæsit, vt nihil de cætero contra ipsum moliri decreuerit. Sicque ex omni parte terra marique cessauerunt deprædationes, furta, latrocinia, & ingemuerunt latrones & viri sanguinum: quia perijt maledictus fructus eorum. Benedictæ hæ nuptiæ, & eadem fœmina benedicta inter mulieres, & benedictus fructus ventris eius: quia in ipsius copula terris sociata est pax & lætitia, & diu clausæ tunc patuerunt portæ ciuitatum & castrorum, cessauerunt excubiæ, & hactenus inimici ad se mutuo accedebant, negotiatores & ruricolæ libertimè deambulabant. Dux autem senior varijs negotijs deditus, his videlicet, quæ ad ornatum domus Dei pertinerent, vel etiam aulæ propriæ in Brunschwig, residuum vitæ suæ tempus quietus exegit. Imperator autem in Apuliam profectus est in via sua: quia mortuo Tancrado, aduersario suo, omne regnum Wilhelmi ad voluntatem obtinuit. Cuius aulam ingressus, lectos & sedilia, mensas ex argento, & vasa eorum ex auro inuenit purissimo. Reperit etiam thesauros absconditos, & omnem lapidum preciosorum & gemmarum gloriam, ita vt oneratis centum quinquaginta somarijs auro & argento, lapidibus preciosis & vestibus sericis, gloriosè ad terram suam redierit. Cùm autem terras Teutoniæ attigisset, insecutus est eum celeri cursu Imperatoris nuncius, qui in Apulia remanserat, nuncians, inuentos esse omnes thesauros Rogerij regis. Vetula enim quædam apud Imperatricem erat, quæ de obsequio Rogerij fuerat. Hæc gazophylaceum regis de paucissimis nouerat, quod in muro antiquissimo conseruatum diligentissimè linito pariete & superducta pictura omnibus indagabile videbatur. Cùm igitur per ipsam proditum Imperatori manifestatum fuisset, ille Imperatrici mandauit, dicens: De ipsis thesauris, quod tibi videtur, facito: me autem scias hoc tempore Apuliam non repetere. Ipse siquidem Imperator liberalissimus erat, quem Deus ampliare voluit, ideoque dedit ei thesauros absconditos, quos infatigabiliter, non tamen prodigè, omnibus erogabat, non tantùm maioribus vel nobilioribus, sed militaribus seu vulgaribus. Pauperum verò non segnis prouisor erat, qui se in omnibus non solùm prudenter, sed & religiosè cum grauitate gerebat.

Eiusdē matrimonium.

Reconciliatio cum Cæsare, & in soceri bona impetrata successio.

Henricus L. sequiete tradit.

Cæsaris expeditio Italica.

Gaza capta.

Munificentia in omnes ordines.

CAPVT XXI.

EOdem tempore Dominus Hartuicus, Archiepiscopus Bremensis, à Bremensibus eiectus, in sedem suam reuersus est cum conniuentia cleri, & ministerialium quorundam astipulatione. Multum enim contra ipsum in curia Romana laboratum fuerat pro causis suprà dictis, similiter & apud Imperatorem, vt & ab officio arceretur & beneficio. Sed eum aduersarij casso labore reliquerunt: eo quòd Dominus Apostolicus Cœlestinus manu eum teneret, & sopita contentione ad pacem redijt ecclesiæ. In tantum siquidem contra ipsum exercuerat indignatio, vt Imperatoris assensu tota ecclesia in personam Domini Slesuicēsis Waldemari conuenisset: cuius electioni in tantum consenserat, vt sub ipsius nomine quædā negotia Bremenses ordinarent, & in monetis ipsius imaginem & inscriptionem repræsentarent. Ipse tamen Waldemarus pro tali electione Canuto regi &

Hartuicus Brem. restituitur in integrum.

Cœlestinus III. Papa.

Waldemarus Slesuic.

Canuti regis cum Cæs. simultas.

amicis eius ſuſpectus habitus eſt. Nam quia Canutus ab Imperatore diſſentiebat, propterea Epiſcopum Imperatoris Archipræſulatum malignandi cauſa arrogare cogitabat. Et quia omne regnum diuiſum deſolabitur, ideo Waldemari regnum ſtare non potuit: quia cum rege de pace non ſenſit. Ciues tamen Dominum Hartuicum non libenter aſpiciebant: quia ipſum non per Imperatorem, cuius animum offenderat, reuerſum dicebant. Vnde ei reditus ciuitatis, quos Imperator in manibus eorum poſuerat, impedire ſtudebant. Ille autem non propria deliberatione, ſed Imperatoris voluntate ſe intraſſe affirmabat, & plenariè gratiam ipſius inueniſſe.

Adolfus Colon. ſtat ab Hartuico.

Ad argumentum huius aſſertionis Dominum Colonienſem Adolfum ad medium deducebat, qui fauens parti ipſius, hoc ſcriptis & nuncijs ita eſſe aſtruebat. Ciues verò, qui mandatum Cæſaris habebant, hæc immutari non poſſe ſine veris litteris & nuncijs ipſius euidentibus contendebant.

CAPVT XXII.

Adolfus C. Hartuici ſtudioſus.

ADolfus ergo Comes audito ingreſſu Domini Hartuici, venit Bremam, congratulans de aduentu ipſius, ſimiliter & certificari volens an vel per Imperatorem vel aliunde intrauiſſet. Ipſe enim cùm idem Hartuicus exularet, omnibus modis per Imperatorem & per ipſam eccleſiam Bremenſem laborauerat, vt ad ſtatum priſtini honoris rediret. Ideoque nunc magis exultabat, & pro hac viciſſitudine aliquid gratiæ expectabat.

Improbat eius reditũ, maneto; in fide Cæſaris.

Veniens igitur Bremam, auditis hinc inde partibus, diſplicuit quòd non per oſtium intrauerit. Ideoque ſic ordinatum eſt ab ipſo & ciuibus & alijs amicis Domini Imperatoris, vt cùm Dominus Archiepiſcopus aliqua in ciuitate ordinare voluiſſet, de eccleſiaſticis tamen cauſis non niſi vna die vel ad maius duobus toleraretur. De reditibus tamen, qui ſub interdicto poſiti erant, non vteretur, donec iſta Cæſari inſinuaſſent, & ipſius voluntatem cognouiſſent. Hæc autem ordinatio Domino Hartuico & ſuis valde diſplicuit, qui iam liberè ſe reditus epiſcopales inuadere putauit. Adolfum tamen Comitem, qui non tantùm Cometiam Stadij, ſed & alias res Epiſcopij de mandato Imperatoris ex magna parte tenebat, grauiter arguere cœpit, eumque quaſi inuaſorem eccleſiæ denotauit.

Arcetur ſacris.

Adolfus autem videns ſe quaſi eccleſiaſtica cenſura iniuſtè grauari, ſedem Apoſtolicam appellauit. Exinde Dominus Archiepiſcopus collecto concilio eccleſiaſtico, vſus eſt conſilio, quod ſuper his expediret, vel quid agendum eccleſia iudicaret. Sicque accepto reſponſo, excommunicatis aduerſarijs, non tantùm in cathedrali ſede, ſed & in omni ſua diœceſi, ſuſpendit diuina, & ita non tantùm grauata eſt eccleſia, ſed & aduerſariorum aduerſus eum grauius ira efferbuit. Nam quia filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in generatione ſua, ipſum Hartuicum ſua ſententia grauare conati ſunt. Adolfus enim veniens Bremam, abſente tamen Archiepiſcopo, poſt appellationem legitimè interpoſitam, iniuſtè ſe excommunicatum clamat, nec ideo ſe à reditibus eccleſiæ abſtinere dixit,

Purgat ſe auctoritate Cæſaris & meritis ſuis.

quos ipſo adhuc in peregrinatione poſito, Dominus Imperator ſub interdicto poſuiſſet, & poſt reditum ipſius in manu eius conſignaſſet, niſi iterum ſua hoc auctoritate Dominus Imperator immutaſſet. Se enim gratiam potius quàm iram metuiſſe dicebat, qui non modò Domino Archiepiſcopo, ſed toti eccleſiæ ſemper fidelis & deuotus extitiſſet, & per eius laborem B. Petrus non tantùm Stadium, ſed & Thetmarcos, qui ad regnum Danorum ſe tranſtulerunt, recepiſſet. His altercationibus non mediocriter turbata eſt Eccleſia propter partes adulantium, hinc inde placere volentium.

Fructus in-[redacted]

Nam qui de conſilio Comitis erant, dicebant excommunicationem illam nihil habere virium propter appellationis remedium, & qui de parte Epiſcopi erant, contradicere non poterant, pro alijs tamen cauſis Comitem dicebant excommunicatum. Cùm igitur ciuitas Bremenſis hac peſtilentia diutius laboraret, & corruptio cadauerum, quæ inhumata in cœmeterijs iacebant, homines plurimum læderet, temperata eſt ſententia, vt in maiori eccleſia fierent diuina, & ciuitas illuc confluerent. Sed cùm Comes cum Aduocato ciuitatis, & quidam

quidam de fortioribus, qui reditus colligebant, in banno perseuerarent, & nullus eis præsentibus diuina celebraret, nec hoc sine scandalo fieri potuit. Nam cùm hi in sua sententia perseuerantes se excommunicatos negarent, Comiti quidem sui non solùm in Hammenburg, sed & in omnibus parochijs & castris communicauerunt. Alij verò in Brema in forensi ecclesia populum detinentes, quia bursa vacabat, in facie Archiepiscopi & Canonicorum diuina peregerunt, & factus est nouissimus error peior priore. Quid de ipsis Canonicis dixerim? qui de proprijs domibus fugati, non nisi in ecclesia & officijs claustralibus permittebantur, propter eos, qui dicebant: Vos contra Imperatorem sentitis: vos ciuitatem tradere vultis: ideo vos in ciuitate non patiemur. Hæc omnia propter absentiam Imperatoris fiebant: quia tunc in Apulia erat: quoad rursus Dominus Archiepiscopus DC. marcis gratiam eius meruit, & Comes Com etiam Stadij in beneficio suscepit cum tertia parte redituum. Et omnis excommunicatio plenariè relaxata est.

Hartuicus precio Solutatem Casa rurecuperat.

CAPVT XXIII.

HOc dierum circulo Dominus Theodoricus, Abbas B. Michaelis Archangeli in Hildensheim, abijt Romam ad limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, omni deuotione ipsorum adorans memoriam, similiter etiam humilimis exposcens supplicationibus, vt per ipsorum vicarium, Dominum Papam Cœlestinum, & per auctoritatem S. Romanæ ecclesiæ, Bernwardus, Hildensheimensis ecclesiæ quondam Episcopus, cœnobij verò B. Michaelis Archangeli primus fundator, nunc autem patronus apud Dominum, in catalogum transiret sanctorum: vtpote cuius sanctitatem iam dudum in sepulcro iacentis testati sunt dæmones effugati, cæci illuminati, claudi curati: Vt hac de causa eius sacrum corpus tota ecclesia veneretur & adoret de puluere translatum. Cuius deuotioni, imò iustæ petitioni S. Romana concurrens ecclesia, quæ omnibus rationabilia postulantibus pium præbet assensum, ipsum antistitem non iam propter Abbatis deuotissimam supplicationem, sed etiam propter Domini Cardinalis Cincij intercessionem canonizari præcepit, vt eius corpus de sepulcro leuatum inter memorias veneretur sanctorum, ipsumque sacrosancta categorizet ecclesia, cuius apud Deum sibi patrocinari non ambigat merita. Idem enim Cardinalis pro quibusdam arduis negotijs delegatus in Daniam, cùm peracto negotio remearet, diuertit ad ipsam ecclesiam B. Michaelis. Et cùm ibi à memorato Abbate & fratribus eiusdem loci humanissimè tractaretur, cognouit sæpius ipsorum deuotionem de translatione corporis venerandi. Sicque ipsius consilio & auxilio diu exoptatum adepti sunt desiderium. Cùm igitur Cardinalis ipsum Abbatem cum sua ecclesia plurimum apud Dominum Papam commendaret, nō solùm de translatione Antistitis, quod voluit, obtinuit, sed etiam quadam prærogatiua à Domino Papa honorari meruit. Denique mitram & anulum pontificalem, quo in solennitatibus vteretur, ab eo accepit, & priuilegia liberalissima ecclesiæ suæ de omnibus, quæ desiderauerat, obtinuit. Taliter honoratus à summo Pontifice, acceptа epistola de translatione memorati sancti, post multas itineris difficultates ad sua tandem cum gaudio remeauit. Veniens igitur in præsentiam Domini Bernonis Episcopi & totius capituli, epistolam Domini Papæ in medium produxit. Quæ cùm recitata fuisset, laudabatur ab omnibus, placuit vniuersis non tantùm pro tanti thesauri reuelatione, sed & pro viri deuotione & pro gloriosissimæ Dei genitricis Mariæ ciuitatis glorificatione. Coadunata igitur ecclesia, de translatione reliquiarum agitur, & tali negotio dies certa præfigitur. Sed omnium bonorum inuidus ne præteriret innocuus ad suæ damnationis cumulum, hoc impedire conatus est negotium. Nam cùm Dominus Episcopus cum senioribus hoc decreuisset, vt mane aperto sepulcro, tumultum populi præueniens, reliquias decenter colligerent, vt processionis tempore sine impedimento procederent, mutato consilio ante auroram cum Abbate & admodum paucis Monachis clàm ad tumbam accessit, memoriam

Theodóricus Abbas Hildesheim.

Bernuuardus Episc.

[redacted]

Honoret Theodorico & successoribus à Papa concessa.

Berno Epis.

[redacted]

reſerauit, oſſa virtutis plena in linteo mundo collegit, ſicq; ſub cuſtodia relinquens ad ſua receſſit. Mane quod factum fuerat, innotuit, vnde commoti fratres maioris capituli, dixerunt: Non eſt nobis pars in reliquijs iſtis, quæ nocturno tempore oſſibus mortuorum corruptæ ſunt. Et dixit vir amico ſuo: Quis me certificabit, ne pro veris reliquijs caput vel ſcapulas vel tibias alicuius potatoris aut cuiuſlibet peccatorum accipiam? nihil nobis cum ſolennitate iſta, reuertamur ad noſtra. Ad Epiſcopum autem: Quia defuiſtis, aiunt, nobis in facto iſto, & nos deerimus vobis hodie in ſancto veſtro. Huiuſmodi contradictionibus protelabatur tranſlatio, & populus, qui de longè venerat, grauabatur tædio, ita vt quidam deſperantes diſcederent, alij verò non ſine ſcandalo remanerent. Hæc tamen anticipatio tali, vt reor, ex cauſa extitit. Fuerũt aliquando in eodem monaſterio quidam ſimpliciores fratres, qui virtutes beati Pontificis ſcientes, quam tam in vita quàm poſt mortem patrauerat, ipſius memoriam in magna veneratione habebant, indeq; ipſum transferri digniſſimè iudicabant, & eius reliquijs ditari ſuper aurum & topazium ardẽtiſſimè cupiebant. Vnde conſilio habito cum cuſtodibus eccleſiæ clàm ſepulcrum aperiunt, reliquias auferunt, & eas in ſuis loculis condentes, pſalmodijs, miſſis ſeu alijs oratiunculis venerantur, honorant, adorant. Vbi verò talis veneratio percrebuit, cognita diſplicuit, nec iam deuotio ſed grauiſſima iudicatur præſumtio. Terrentur reliquiarum cultores, & quod factum fuerat, non iam factum, ſed omnino mutatum eſſe volentes, theſaurum, quem abſconditum habuerant, abſconditè & diligentiſſimè repoſuerunt. Hæc ſcientes Monachi cum ſolennitate timuerunt reliquias adire, ideoq; cum ſolo Epiſcopo hæc peregerunt. Ipſum tamen cùm eorum lateret intentio, ſimpliciter quod fecit operatus eſt, vt transferentium vitaretur oppreſſio. Tali machinatione, vt dictum eſt, commẽtor fraudum tranſlationem ſanctarum reliquiarum penè impedierat, quod ante aliquot dies per energumenum quendam ſe facturum iactauerat. Sed religioſis viris, quorum illic multitudo confluxerat, mediantibus, concordia, mater virtutum, in ſuis obtinuit, Domino tamen Epiſcopo ſacramentaliter confirmante, non niſi pro quiete eccleſiæ ſe quod faceret, feciſſe, Monachis quoq; iurantibus non niſi veras reliquias ſe protuliſſe. Prolato igitur theſauro beati corporis, commune fit tripudium, reſonat concentus populorum, certatim dona ferentium, & tanti patroni ſuffragium poſtulantium. Deferuntur Præſulis reliquiæ in ſanctam eccleſiam B. Virginis Mariæ, in qua idem Præſulatus ſui tempore ipſam reginam gloriç diuino iubilo glorificauerat crebberrimè. Et quia ipſam, vt decuit, glorificauit, ipſa eum in eccleſia Dei magnificauit. Peractis igitur Dei laudibus, cum gloria caput & brachium dextrum in ſcrinijs eiuſdem eccleſiæ eſt repoſitum, & caput quidem exquiſitiſſimo opere gemmis precioſis & auro fuluo adornatum, corpus verò reliquum ad eccleſiam B. Michaelis Archangeli fuit relatum. Facta autem eſt hęc tranſlatio non ſine virtute ſignorum à Domino Bernone Epiſcopo anno Præſulatus eius ſeptimo, anno verbi incarnati M. C. LXXXIIII. Romæ, præſidente Dn. Papa Cœleſtino, Pontificatus ipſius anno quarto, Henrico verò Imperatore, anno regni eiuſdem à morte patris, qui in peregrinatione Hieroſolymitana glorioſè obierat, ſeptimo, imperij verò quarto, anno quoq; depoſitionis ſancti memorati C. LXXXVIII. Et laudatur & glorificatur nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti à populis omnium nationum, qui ita in ſuis ſanctis noſtris in temporibus magnificari voluit. Cuius regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum.

[illegible] di.

CAPVT XXIIII.

Bernonis Episc. Suerinensis.

Constantia in functione munerũ.

HOc dierum circulo mortuus eſt Dn. Berno, Suerinenſis Epiſcopus, primus eiuſdem tituli antiſtes. Qui enim nũc eſt Suerinenſis, olim tempore Othonum dicebatur Magnopolitanus. Vnde eadem ſedes propter timorem Slauorum tranſlata eſt: à quibus idem antiſtes ſæpius contumeliatus. Qui à Duce Henrico Epiſcopus eis præfectus, primus noſtris in temporibus doctor illis catholicus extitit, alapas, colaphos ab eis pertulit, ita vt frequenti ludibrio habitus ad ſacrificia dæmonũ arctaretur.

arctaretur. Ille tamen per Christum confortatus, culturas dæmonum eliminauit, lucos succidit, & pro Genedracto * Godehardum Episcopum venerari constituit, ideoq; bono fine cursum certaminis terminasse fidelibus placuit. Post cuius discessum Dn. Bernhardus, eiusdem ecclesiæ Decanus, pontificali honore sublimatus est. *Bernhardus successor.* Circa ipsos dies mortuus est famosus ille Dux Henricus in Brunschwig, & cum Salomone de vniuerso labore suo nihil consecutus est, quo laborauit sub sole, nisi *Henrici L. mors.* memorabilem satis sepulturam, vnà cum coniuge sua Mechthilde in ecclesia B. *Inhumatio.* Blasij, Episcopi & martyris. Vnus enim, vt idem Salomon testatur, interitus est omnium, & idem occasus sapientis & stulti, & moritur doctus similiter vt indoctus. In omnibus autem & super omnia benedictus Deus excelsus, quia ante solem permanet nomen eius.

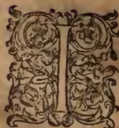
Versus epitaphii.

Princeps laudande, iam lætus ad æthera scande.
Cultor pacis eras, nunc diuitias tibi veras
Reddat rex regum, qui solus regnat in æuum.
Enituit latè virtus tua cum pietate,
Nobilitas morum cum flore decorus eorum.
Ad cultum Christi tu Slauos perdomuisti,
Qui per Doctores, Sathanæ spreuere furores,
Adq; Dei cultum satagunt attollere vultum.
Structor multarum sic crederis ecclesiarum.
Non est gens, quæ te non miretur, bona de te
Dum recolit ritè. Te nouerat vltima Thyle.
Quæ sua donauit, te Græcia magnificauit.
Ierusalem tota tua conspiciens pia vota,
Te colit econtra cum rege suo Patriarcha.
Non aberat tristis liuor virtutibus istis:
Sed pro pressuris seclis potiore futuris.
Coniuge coniuncta maneat merces tibi multa,
Quæ Christo gratum pia depromsit famulatum.
Excelsi donis durat benedictio prolis,
Et nutu Christi regnant modo quos genuisti.

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM LIBER V.

CAPVT I.

N omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. *Threni auctoris cum inuocatione.* Siquidem propter peccata nostra, quæ cotidie accrescunt super nos, nôdum venit tempus miserendi. Nam Sion captiuata, & adhuc à gentibus est conculcata. Sed tu exurgens Domine, misereberis Sion, & vtinam coram te veniat tempus miserendi eius. Præsumendum est tamen de tua misericordia, pijssime pater, quòd citò veniat tempus miserendi. Quanti enim filij tui, Domine, in peregrinatione priori pro Sion redimenda deuoti fuerunt, quanti reges, principes, gloriosiq; & sublimes sua seq; dedentes exilium & mortem propter te sustinuerunt? & licet non omnes pari deuotione perseuerauerunt, inuenisti tamen de tuis, quos elegeras, holocausta gratuita. Quid de ordine gloriosorum Pontificum dixerim? qui omni deuotione in hac peregrinatione de-

ſudauerunt, & multis exemplum facti tam prædicatione quàm operatione eos animauerunt. Sacerdotes quoq; ſuis miniſterijs & exhortationibus ſalutares offerentes hoſtias cum numeroſitate Canonicorum populum Dei plurimum roborauerunt. Placeat tibi, Chriſte, deuotio ſponſæ tuæ, ſanctæ videlicet eccleſiæ, placeant tui fideles, in quibus etſi minus perfecta ſunt opera, inueniſti tamen fidem in Iſrael. Nos autem alium Dominum non habemus pręter te, Domine, in quem ſperamus: quia etſi iuſtè ad tempus iraſceris, propter temetipſum tamen propicius eris, nec in ira tua miſericordias tuas continebis. Nunc ergo quiq; terrigenæ & filij hominum, ſimiliter in vnum diues & pauper, placate Dominum, ſumite armaturam Dei, ſignū videlicet victorioſiſſimæ crucis, ad expugnandos ipſius hoſtes tam viſibiles quàm inuiſibiles. Audite pſalmographum exhortantem hodie: Si vocem Domini audiueritis, nolite obdurare corda veſtra. Hanc vocem, vt ſperamus, audiuit pius Imperator Henricus.

Cæſaris zelum ſacrū.

Qui licet publicè cruce ſignatus non fuerit, per viſcera miſericordiæ ſpiritualiter tamen fuiſſe ſignatum non ambigimus. Nam ſicut pater eius priorem, ita ipſe ſecundam deuotus ordinauit peregrinationem.

Conuentus Argentin.

Qui apud Argentinam in curiali colloquio acceptis epiſtolis Dn. Papæ Cœleſtini à venerabili Cardinale Gregorio, omni deuotione ſe huic peregrinationi obſecuturū affirmauit.

Mādata ad Conradum Cancell.

Ordinauit etiam legatos honoratos in Apuliam ad Dominum Conradum Cancellarium, qui tunc ibi erat negotijs imperialibus detentus, mandans omni ſtudio impenſas præparari peregrinationi, quæ ſequenti anno futura erat, in auro, frumento, vino & nauibus plurimis. Cuius zelo plurimi accenſi tam magnates quàm militares, ſignum Dominicæ paſſionis in remiſſionem peccatorum ſuorum tunc temporis ſuſceperunt,

Socij principes.

Henricus videlicet Palatinus de Rheno, & Otho Marchio de Brandeburg, qui tamen ipſam peregrinationem non peregit, ſed per Dn. Papam diſpenſatione eam dimiſit, Henricus, Dux Brabantiæ, Hermannus, Landgrafius de Turingia, Walrauen, Comes de Limburg, Adolfus Comes de Schawenburg, Dux de Oſterreich, Hartuicus quoq; Archiepiſc. Bremenſis & Rhudolfus Verdenſis & alij quàm plures. Multi etiam acceptis litteris exhortatorijs Dn. Papæ à Cardinale memorato, in ciuitates & parochias plurimas eas detulerunt.

Volenes plebeij.

Quibus perſpectis, nonnulli cœlitus inflammati pro defenſione terræ ſanctæ triumphale ſignum Dominicæ paſſionis & ipſi ſuſceperunt. Inter quos in ciuitate Lubeca de valentioribus circa quadringentos viros ſignati ſunt. Feruente itaque zelo Chriſtianæ deuotionis, omnes in vnum, diues & pauper, ad peregrinationem futuræ æſtatis ſe præparabant. Ipſe quoq; Imperator in propria perſona eandem peregrinationem ordinaturus in Apuliam properauit, tanto deuotior, quanto aduentantibus peregrinis eſſet paratior. Sed perplexitate teſticulorū Leuiathane hoc impedire conante, intolerabilis guerra ibidem exorta eſt.

Diſſidium cum Vxore.

Nam vxore Imperatoris ab ipſo diſſidente, grandis conſpiratio à primoribus terræ, à conſanguineis etiam ipſius Imperatoris, contra eum exorta eſt. Quam ex ordine proſequi nō poſſumus: quia ad alia tendimus, id hiſtoriographis cenſentes relinquendum.

CAPVT II.

Religioſorū crucigerorū profectio.

IGitur adueniente tempore, quo ſolent reges ad bella procedere, gens ſancta, videlicet Chriſtianorum, genus regium, regale ſacerdotium contra legionem Sathanæ expeditionem ſeu peregrinationem deuotè ſuſcepit, alij quidem nauali, alij terreſtri pergentes itinere. Nauales quidem diuina fauente clementia ſecundo vento fruebantur: terreſtes autem regia via proſperè ferebantur. Venientes igitur in Italiam & ad regionem Beneuentanam, nonnullam gratiam apud habitatores illius regionis inuenerunt: quia forum venalium & cætera commoda largè quidē eis præſtabant, clanculo eis tamen derogare non ceſſabant.

In eoſdem ſanna.

Quidam etiam eis in faciem exprobrabant, dicentes: Superſtitioſa & Deo odibilis eſt via, quam pergitis, qui facie quidem peregrinos & religionis cultores vos oſtenditis, re autem vera intus lupi rapaces eſtis. Non enim pro Imperatore cœleſti ſed terreno militatis, & vnà cum ipſo omnem Apuliam & Siciliam ſpoliare venitis. Quid facerent Chriſti mili-

sti milites, an recederent seu redirent, dubitabant. Talibus enim verbis dissoluebatur cor multorum, vt cera, quæ fluit à facie ignis. Timebant sanè traditiones, ne si procederent, vita simul & rebus spoliarentur. Non tentatoris numen tamen abfuit illis. Nam pius Dominus seruis non defuit, sed in suo proposito constantiam ipsorum roborauit. Eodem, vt dictum est, tempore in Apulia erat Imperator, varijs aduersitatibus & prælijs detentus. *Cæsaris res aduersa.* Nam de traditione Imperatoris & aliorum nobilium illius terræ ei constabat. Quapropter infinitum in stipem militiæ erogans aurum, omnem virum fortem & validum sibi sociauit. Contigit tamen vt ipsos aduersarios suos comprehenderet, & dignam de eis vltionem caperet. Et illi quidē, *Animaduersio in aduersarios.* quem contra se regem creauerant, diademate imposito clauis acutissimis cum ipso diademate caput transfixit, filios autem aut suspendio aut incendio aut alijs damnauit supplicijs. Post hæc generalem curiam in Palerma* ciuitate regia edixit, **Panormo.* & procedens in concionem omnibus locutus est: *Conuentus Panormitanus.* Scimus quidem omnibus vobis constare de nostra impia traditione: sed quia annuente Deo ipsos erroris capitaneos, qui nostram circumuenerant clementiam, comprehendimus, conuicimus, conuictos & maiestatis reos damnauimus, suggerit animo imperialis serenitas hoc vobis sufficere, nec vllam vlterius vltionem super hoc capere. Remittimus ergo ex animo in commune toti regno consensum prauæ conspirationis, quā in nos feceratis, regem contra nos suscitando & animæ nostræ insidiando. Tantùm de cætero filij pacis sitis, & vobiscum sit Deus pacis. Talibus alloquijs multam gratiam illius regni inuenit, & de cætero terra quieuit. Infirmitatem tamen nimis *Morbus.* grauem tolerabat, quæ eum vsq; ad mortem vexabat. Inter hæc exercitus Christianorum appropiabat, & Comes Adolfus cùm melioribus eum salutare veniebat. *Adolfus C.* De quorum aduentu nimis lætatus, iucundissimè eos suscepit, & humanissimè tractauit. In ipso temporis articulo classis peregrinorum, quam Dominus per tædiosissimam viam, & longissimos tractus maris, illæsam conseruauerat, prosperis ventis & velis plenis cum quadragintaquatuor nauibus ad Messanam ciuitatem *Classis Germanica.* Siciliæ cum gaudio applicuit. Quorum aduentus tam Imperatori quàm omnibus Teutonicis, qui illic pro instanti guerra confluxerant, abundantiorem fecit lætitiam. Imperator sanè ad vltionem inimicorum suorum infinitum contraxerat exercitum de Sueuia, Bauaria, Franconia & alijs nationibus vsq; ad sexaginta millia. E quibus omnes meliores, & ipsa Imperatoris familia tota cum Dn. Cancellario Conrado deuotissimum illud peregrinationis iter vnanimes susceperūt. *Conradus Cancell.* Qui quoniam in Apulia diutius erat, ad ipsum iter summo apparatu se præparauerat. Nam præter aliam suam supellectilem & thesauros amplissimos, quos largè postea erogauit, in mensa cotidiana vasa aurea & argentea, quibus cibi & pocula inferebantur, ad mille marcas sunt appreciata. *Eiusdem apparatus & thesauri.* Ipse verò Cancellarius in eadem profectione ordinatus sacerdos & Episcopus, alacri animo profectus est, multas gazas portans secum tironibus ab Imperatore deputatas, qui prælia Domini viriliter exercerent. Circa festum igitur B. Ægidij de Messana ciuitate profecti, ad portam Accon in festo B. Mauricij cum summa tranquillitate & salute, integroq; nauium numero, applicuerunt. Cancellarius tamen cum Comite Adolfo, alijsq; amicis apud Cyprū adlittauit, regem eiusdem insulæ coronaturus diademate, à Dn. Imperatore transmisso. Sanè idē Rex sub ditione Constantinopolitani Imperatoris prius subsistens, *Rex Cypri cliens Imperij.* ad maiorem gloriæ suæ dignitatem à gloriosissimo Romanorum Augusto coronari desiderantissimè expetijt. Illuc itaq; gloriosè veniens, gloriosius suscipitur, lautissimè detinetur, expletisq; instantis negotij rebus, exquisitissimis ditatus muneribus, omnibusq; suis, pro vt cuiusq; exigebat magnificentia, repedatis nauibus, Accon prosperè velificabat. Ibi tamē adhuc cōsistens, tristi perculsus est nūcio de morte Henrici, Comitis Campaniæ, regis verò Hierosolymæ, qui paucis antè diebus subita & inopinata morte excessit. Siquidem Sarraceni eruptione facta ciuitatem Ioppen vallauerant. Quo audito prædictus Rex subitò arma corripuit, vt præsidio fieret ciuitati. Christiani autem qui intus erant, plus in sua animositate quàm in *Clades Ioppensis.* Domino confidentes, apertis portis hostes cædere cœperunt. Quibus illi acrius insistentes, ad fugam eos compulerunt. Cumq; in ciuitatem se recipere voluissent,

qui intus erant hostium timentes impetum, valuas concluserunt, & innumeram fratrum suorum iacturam pertulerunt. Illis cadentibus, Sarraceni ciuitati insistentes ipsam cœperunt, & omnes qui intus erant Teutonicos trucidauerunt. Sicq; factum est, vt & intus & foris Teutonici tantùm caderent. Quod traditione, vt aiunt, factum illorum qui ibi erant de Italia vel Anglia, Deo dignam eis vltionē reddente: quia etsi peccatores ad vitam seruati sunt, possessionibus tamen & rebus sunt priuati, illi autem in sua morte victores sunt reputati. Videns autem Rex tantorum neglectam salutem, Accon reuertitur, domum propriam ingreditur, & dum solus cum solo super exedras, pro captando aere staret, subitò cecidit, & fracta ceruice expirauit. *Henrici regis Hierosol. mors.* Dicunt tamen quidam, cum à Deo plagatum, eo quòd de aduentu Teutonicorum doluerit, & eis liberationem terræ sanctæ, si sic Domino complacuisset, inuiderit. *Inuidentia.* Sub eodem igitur tempore peregrini applicantes Accon, audita perditione fratrum, arma corripiunt, si fortè Christo mediante hostes fundere vel prædam excutere possent. Illi autem destructa ciuitate cum captiuis & præda multa ad sua repedarunt, nec minus isti Accon sunt reuersi.

CAPVT III.

Christianorum mutua gratulatio.

Congregatis itaque nauibus, & conuenientibus Dei filijs in vnum, factum est gaudium non modicum de coadunatione & deuotione tantæ ecclesiæ ibidem in Christo congregatæ. Audiuit enim Sion & læta est, & exultauerunt filiæ Iudæ. Non tamen Sion terrena, quam adhuc captiuabat misera Babylonis filia, sed Acconitæ & Tyrij, non quondam Dei populus, nunc autem Christi cohæredes & Dei filij. In hymnis & confessionibus benedicebant, Dominum orantes & deprecantes, vt accepta ipsorum deuotio, & de inimicis crucis digna fieret vltio. *Terror hostium.* Econtra hostes turbabantur, timore non modico timentes, ne ipsorum deiectio & terræ sanctæ fieret liberatio. Vnde etiam multa loca munita, quæ fiducialiter inhabitabant, audito ipsorum introitu, deserta relinquentes ad tutiora commigrabant. Coadunato igitur exercitu, vt dictum est, omnes pariter adierunt Tyrum. *Tyrus.* Ibi contemplatis viribus suis & armis, ordinauerunt acies aduersus Sidonem. Equestres quidem terrestri via vsi sunt, cæteri verò nauali itinere perrexerunt. *Sidon.* Venientes itaque ad Sidonem, sine habitatore & rebus eam inuenerunt. Videres illuc domos lapideas & cedrinas, diuersis ornatibus cultas, quas inhabitare gloria, destruere verò erat miseria. Quanti illic erant, qui de lignis cedrinis aut equos stabulabant, aut ex eis cibaria decoquebant? Destructa itaque Sidone, ad Sareptam Sidoniorum iter conuertunt. *Sarepta.* Vbi similibus perpetratis, ad fontem hortorum perueniunt, inde ad Baruth facies conuertunt. *Berythus.* Cuius habitatores ciuitatem quidem neglectam reliquerunt, castrum verò nobilissimum, ciuitati contiguum, viris fortissimis munierunt, repositis illic cibarijs & armorum vasis plurimis. *Obsessorum in equites eruptio.* Videntes igitur castellani terrestrem contra se venire exercitum, nauali adhuc latente, apertis portis omnes eis obuiam procedunt. Hoc viso, nostrates auxilium de cœlo inuocantes, contra illos se animauerunt. Factis igitur discursibus, modò hac modò illac volubilis se fortuna trahebat. Comes autem *Adolfus C.* Adolfus cum quodam nobili Bernhardo de Horstemer latenter insidias tetenderat, donec exitum rei animaduerteret. Vidit igitur principem ipsius castri in feruido equo, quem dextralium dicunt, eminus venientem, & gloriosum gloriosè multorum interitum minitantem. *Eiusdem in hostium Ducem impetus.* Explorata igitur opportunitate, cominus venientem, de latebris consurgens, impetu valido in transuersum facto, tam equum quàm sessorem ad terram deiecit. Illo subitò cadente, subitò extra se rapitur, & mentis impos circumspexit, & non fuit auxiliator. Tandem ad se reuersus, vires resumere conatur, & nihilominus impetu valido equinis pedibus ad terram conculcatur. Quod cùm tertiò fieret, resumtis animis & viribus, ipsum equum brachijs & viribus detinere conatur. Ille autem tertio casu supinatus, circa vmbilicum lorica nudatur, nec mora imminens hostis vibrata hasta validè illum transadigit, nec secundum vulnus apposuit. Inter hæc fit tumultus hostium,

auxilium

auxilium ferre certantium. Quibus cùm Comes cum suis viriliter resisteret, captiuati sunt de ipsis aduersarijs duo insignes, & cessauerunt ab eis. Magnificatus est autem Comes Adolfus, Domino auxilium ferente, ipsoque se periculo submittente. Cùm hæc agerentur, naualis exercitus prosperè velificando vrbi desolatæ appropiabat, in qua tamen captiui Christiani remanserant. Qui videntes vela quadrangula, Christiana intellexerunt agmina. Vnus autem ex eis accedens ad turrim, quæ cæteris excelsior erat & fortior, instrumento quodam ostium clanculo reserabat, & suspensis vestigijs, repressoque habitu ascendens, custodes carceris pausantes inuenit, irruensq; super quietos, repentino interitu soporem illorum morte sociat. Arreptoque signo nutu, quo poterat, nauales ad subuersionem vrbis inuitabat. Quod videntes Dei miraculum intelligebant, & celerius applicantes, certatim littus apprehendunt. Cancellarius verò, quia cum ipsis erat, quantocyus ipsum castrum apprehendebat. Hostes ergo territi sinistro omine, quòd maxima spes illorum perisset in casu principis, & in perditione turris, fortitudinis omni fiducia perdita, per loca deserta & inuia fugere cœperunt, nullum vitæ præsidium nisi montes & scopulos & petrarum fissuras opinantes. Serui autem Christi ciuitatem & castrum gaudentes intrauerunt. Et castrum quidem omnibus diuitijs repletum inuenerunt. Vinum autem & triticum & cætera, quæ ad victum pertinent, abundantissimè illic repererunt, vt ad tres annos habitatoribus illis sufficere potuissent. Est enim Baruth nobilissima ciuitatum & fortissimum præsidium illius regionis. Quæ quia in optimo portu est maris sita, omnibus præbet introitum & exitum, nec vlla ibi potest nauis aut galea præterlabi, quin sponte aut inuita ipsa portui addatur. Vnde factum est, vt ab ipso Syriæ excidio vsque tunc decem & nouem millia captiuorum Christianorum de eodem castro Saladini curiæ sint præsentata. Habet etiam talem prærogatiuã eadem ciuitas, vt omnes reges illius terræ ibi coronentur. Vnde Saladinus cùm eam cepisset, ibi coronatus & rex Hierosolymæ siue Babyloniæ salutatus est. Moram autem ibi exercitu faciente, & muros ciuitatis destructæ suscitante, sinistra fama de morte Imperatoris illuc peruenit. Quæ non paruam populo Dei fecit tristitiam. Dissoluebantur enim manus virorum fortium: quia sicut in tali mutatione fieri solet, alius cogitabat perdere dignitatem suam, alius beneficium, alter patrimonium, sicque fluctuabant cogitationes ferè omnium. Alteri fortè sua dictabat conscientia, si domi esset, sibi peruenire Imperium. Alius timebat principatum sibi contrarium, & qui maior erat destructo, plus dissensionem sperabat quàm pacis vnionem, vt factis partibus suis quoquo modo prospiceret euentibus. Inter has fluctuationes non defuit suis spiritus consilij, qui colligationes impietatis in eis dissolueret, & in suo proposito constantes faceret. Nam principes celebrato colloquio, hoc statuerunt, vt omnes regni primores ibi præsentes sacramentaliter fidem facerent Imperatoris filio. Et conquieuit commotio. Aliud quoque ibi habuere consilium, quis regno Hierosolymitano dignè prospiceret: quia, vt dictum est, rex vita discesserat. Visum est igitur omnibus regem Tyri ad talem sufficere principatum. Qui vocatus, ad eos honorificè venit, ibique sociata sibi regina vidua, rex Hierosolymorum est ab omnibus declaratus. His omnibus deuotè cooperabatur princeps Antiochiæ, qui cum multis copijs de finibus suis eò venerat, & bene prosperatus, Genuam reditum maturabat. Volens autem suos præscire quod factum esset, dimisit columbam. Hîc quiddam dicturus sum non ridiculum, sed ridiculè à gentilibus tractum, qui quò sapientiores filijs lucis in generatione sua sunt, multa excogitant, quæ nostrates non nouerunt, nisi fortè ab eis didicerint. Solent enim exeuntes ad quælibet negotia secum asportare columbas, quæ domi aut oua aut pullos nouiter habent creatos, & si in via fortè accelerare volunt nuncium, scriptas litteras sub vmbilico columbæ subtiliter ponunt, & eam auolare permittunt. Quæ cùm ad suos fœtus properat, celeriter amicis desideratum nuncium apportat. Hac arte vsus princeps memoratus, quod factum erat, per columbam celerrimè suis nunciauit. Qui cognoscentes Sidonem destructam, & Berytli captam, eruptione facta attentare volebant, si & ipsi hostibus dominari possent. Cùm igitur princi-

Victoria.
Captiui Christiani animositas.
Conradus Cancell.
Fuga hostiũ.
Berythi encomium.
Saladinus.
Mors Cæsaris, indeq; secuta rerum commutatio.
Principes iurãt in verba Friderici II.
Rex Tyri designatur rex Hierosolym.
Princ. Antiochia.
Columbæ tabellariorum vicem præstantes.

Lystra. pibus salutatis ad sua Princeps Antiochiæ remearet, & expansis velis Lystris propiaret, cœlitus exterriti habitatores ciuitatis, arrepta fuga a montes camposq́; petierunt. Princeps verò eam intrauit, collocatisq́; ibi militibus, Christianorum præsidium fecit. *Gebal.* Habitatores autem Gebal cognito aduentu Antiochenorum, simili stuporis genere confusi, relictis suis sedibus, fuga elapsi sunt. Princeps verò superuenientes ipsam ciuitatem terminis addidit Christianorum.

CAPVT IIII.

IGitur Domino populum suum confortante, & sermonem confirmante, quem suis per Prophetam dixerat: Sicut vir consolatur filios suos, ita consolabor vos: serui Dei in magna fuerunt exultatione de spirituali congratulatione. Siquidem *Christianorum res secundæ.* illud propheticum verè in illis fuit completum: quia omnia illis in bonum cooperabantur, ideoq́; tota terra liberè fruebantur. Nam quia omnia tenebant maritima, non fuit locus, quo non discurreret exercitus in tota Syria, maximaq́; fuit spes omnibus, in proximo se habituros ciuitatem sanctam. Sed longè secus venit, & hoc peccatis nostris præpedientibus. Quod quidem meminisse piget. Sed ad executionem ordinis ipsa ratio perurget. Instaurata igitur ciuitate Beryth, vel, vt alijs pla- *Berythus instaurata.* cet, Baruth, ordinatisque eius habitatoribus, Domini exercitus via, qua venerat, reuersus est Tyrum. Vbi transacto aliquo tempore, consilio siue præcepto Princi- *Chorum obsidio.* pum conuersa est tota expeditio ad castrum nomine Chorutum, quod quidem non longè erat, sed quasi itinere vnius diei à Tyro distabat. Illuc itaq; venientes, maxima obsidione vallauerunt ipsum castrum. Et quia locus ille præruptus erat nimis, & quasi inaccessibilis, nouum genus expugnandi, hostibus verò omnino in- *Cuniculi metallicorum Goslariensium.* cognitum, sunt aggressi. Fuerunt sanè ibi nonnulli de Saxonia, quibus erat notum, qua arte excauatur mons argentarius, qui apud Goslariã multis est cognitus. Multo igitur labore expensaq́; plurima opus illud aggressum est, præfectis quidem operis vigilantius insistentibus, cooperatoribus verò castrorum in gyrum reciproca vice sese alternantibus. Cumq́; tali arte montem cauarent, appositoq́; igne, pro vt libuit, muros cadere facerent, hostes exterriti, nesciebant quid agerent, dum castrum subrui quasi sine tormento murorum viderent. Ipsi tamen simili arte fode- *Obsessi de deditione agunt.* re cœperunt, sed laborantes nihil profecerunt. Cumq́; per mensem opus instanter vrgeretur, hostibus verò nulla ars euadendi inueniretur, consternati mutuo dicebãt: Viri fratres, quid faciemus? hoc genus mortis qualiter effugiemus? Taliter fratres & consanguinei nostri in Accon perierunt, quando sub oculis nostris vna die quatuor millia sententiam decollationis acceperunt. Prouideamus igitur nobis & paruulis nostrorum. Nam genus est hominum hoc nimis pertinax & iracundum & nostri sanguinis auidissimum. Consultum igitur nobis videtur, vt dextras petamus, si aliqua conditione vitæ nostræ prospicere valeamus. Cumq́; turbati in consilijs suis sæpius ista reuoluerent, vno dierum stantes in muro loquebantur his, qui excubias seruabant: Rogamus, vt sub pacis conditione copiam nobis detis loquendi vobiscum. Quod cùm factum fuisset, dixerunt: Obsecramus, vt nobis dicatis, quæ sine simulatione quærimus. Quisnam est Dominus vester, aut cuius sunt castra, quæ opposita habemus. Qui responderunt: Castra, quæ videtis, sunt Henri- *Henricus Palatinus Rheni.* ci Palatini de Rheno, filij Henrici Ducis, nominatissimi principis, & nos serui illius. Ad hæc illi: Vellemus, aiunt, si fieri posset, loqui Domino vestro. Quid, inquiunt, cum Domino nostro loqui velletis, cùm pacis disturbatores sitis, & circumuentores veritatis. At illi: De veritate quidem loqui volumus, & de pacis vnione. Quid plura? ad petitionem illorum Palatinus venit, dextras dedit & accepit. Ad quem illi: Coarctamur nimis in hac obsidione, ideoq́; rogamus te, princeps gloriose, vt tuo conductu in cœtum Principum veniamus, vt de castri deditione & de nostra salute cum eis disponamus. Illis responsum paucis ita reddidit heros: Præsumimus quidem de gratia Principum, quod sine liuore ductu nostro ad præsentiam ipsorũ venire possitis: sed quia sapientis est, omnia consultè facere, communica- *Dux Brab.* to cis hoc verbo, quantocyus ad vos reuertar. His dictis abit, & æquiuoco suo, Duci videlicer

videlicet Brabantiæ, qui ab omnibus princeps super exercitũ ordinatus fuerat, voluntatem illorum aperuit. Cùm ergo cognouissent illorum propositum, & eis constaret, quòd de castri deditione agere vellent, data fide, principes ipsius castri septem secum in castra deduxerunt, conuocatisq; Principibus, hi vt pro se loquerentur, copiam eis fecerunt. Rogamus, aiunt, clementiam vestram, vt patientiam in nos habeatis, & Christianæ religionis memores, quæ, vt dicitis, omnem exercet pietatem, ipsam, vt decet religiosos, in nobis quoq; manifestetis. Nos enim, licet Christiani non simus, non tamen sine religione viuimus: nam vt speramus, Abrahei sumus, ideoq; à Sara vxore ipsius Sarraceni dicimur. Si verò credendum est, quòd Christus vester verus Deus & homo in cruce vos liberauerit, ideoq; formam crucis vos habere gloriemini, ipsam quoq; in nobis aduertere potestis. Vnde constat, etsi dispar sit religio, vnum nos habere factorem, vnum patrem, ideoq; constat nos fratres esse, non professione, sed humanitate. Quapropter patres, attendite fratribus, parcite: omnia nostra sunt vestra, dummodo viuendi vobiscum sit copia nobis. Iam nihil est, quod nobis arrogare possimus: de statu tamen nostro, qualis huc vsq; fuerit, vobis hoc aperimus: In castro, quod videtis, principatum habemus: quia inter nostros de meliore prosapia sumus. Vnde placeat vobis, vt captiui vestri simus: quia nostra liberatione non iam thesauros plurimos, sed & Christianos infinitos recipere potestis captiuos. De his autem qui in castro sunt, si placet, talis fiat conditio, vt relictis omnibus suis egrediantur, nihil præter simplicem vestitum, & ipsum tenuissimum, secum portantes. Quòd si inuentus fuerit quisquam aurum vel gemmas aut vestem preciosam vel aliud quid ferens, præter id quod determinatum est, sine omni mora capite plectatur. Hæc vobis gratanter offerimus: quia nihil nisi viuere quærimus. Istius castri vestra sit possessio, dummodo nobis sola cõtingat euasio. Placuit Principibus talis oblatio, hoc apud se tractantes, quòd in vnius castri deditione duo quoq; collateralia facilius obtinere possent, quorum vnum Baufort Gallicè, Latinè bella fortitudo, aliud verò *. Firmataq; est pax inter ipsos & castrum, vt res cœpta meliorem haberet processum. Missum tamen fuit ad Dn. Cancellarium, vt suo complacito firmaretur hæc ordinatio. Ille tamen propter corporis debilitatem excusatum se haberi petijt. Nec vnius pacis indictio rata permansit. Fuerunt enim qui huic dispensationi contradicerent, & hostes vi obtinere proponerent, Si istos, inquientes, violenter expugnauerimus, nullos de cætero aduersarios habebimus: quia firmissimi castri deiectio, maximi timoris erit incussio, ita vt tinniant aures omnium nobis resistere volentium. Sic quidam dicebant. Plures tamen de bono pacis exultabant. Laborabat tamen pacis vnitas, quia in omnibus non regnabat caritas. Inter hæc autem Comes Adolfus terrere volens animos aduersariorum, ipsos, qui hæc inter principes loquebantur, ad fossata deducebat, vt plenariè perspicerent, quæ parata eis supplicia imminerent. Cùm hæc fierent, & sic ab inuicem dissentirent, fuerunt qui ad arma conuolarent, & balistis & machinis castellanos impeterent. Qui se lædi videntes, nihilominus & ipsi iactis lapidibus & sagittis quosdã vulnerauerunt, alios verò necauerũt. Sic alijs pugnantibus, alijs verò paci vacantibus, isti flebant cum flentibus & illi gaudebant cum gaudentibus. Rursus tamen pax inualuit, & sæua commotio quieuit. Cumq; per aliquot dies hæc tractarentur, firmata est pacis conditio, hoc dispensante Cancellario, vt obsides darent, quo vsq; promissa persoluerent, & ad sua remearent.

[Margin: bant. imperator exercitus. — Sarraceni à Sara. — Baufort. — Conradus Cancell. — ϛ ἐκ ἀγαθὴ πολυκοιρανίη. — Adolfus C. — Temeritas. — Pax sequestra.]

CAPVT V.

HIs ita dispositis, cùm illi suis hanc seriem exponerent, displicuit talis conditio. Et grauis facta est inter eos altercatio. Alij dicebant, ista se persoluere non posse, alij verò alios animabant, dicentes: Nonne castrum firmissimum tenemus, munitum viris fortibus & armis? stemus simul vt vim vi repellere possimus. Scientes etiam discordiam, quæ versabatur inter Principes, non parum sunt roborati vt promissa immutarent, nec promissæ pactioni starent. Euacuata igitur pace, arma corripiunt, nec ad persoluendum sed ad dimicandum se erigunt. Econ-

[Margin: Obsessi pace bello commutant.]

tra nostrates ad resistendum se præparant, ad machinas cæteraque bellica instrumenta conuolantes. Castellani verò neglectis obsidibus ex illo die, omni se virtute defendere nitebantur. Nostrates verò minus prosperè agebant, hostes verò magis ac magis contra eos inualescebant. Nimia enim pollentes astutia, ipsum fossatum, de quo plurimum confidebant, destruxerunt, & plures in eo aut succenderunt, aut gladio necauerunt. Quosdam etiam viuos extrahentes, ablatis capitibus, de muro præcipitauerunt. En quo discordia ciues perduxit miseros?

Concordia parua res crescunt, discordia maxima dilabuntur.

Illi enim vnanimes perseuerabant, isti autem diffidentes partim pugnabant, partim diuersis negotijs vacabant. Et quia cæcitate, refrigescente mente, reuersi sunt in Ægyptum, ideo Ægyptios, id est tenebrarum filios, contra se sentiebant erectos. Nam propositum, secundum quod vocati sunt sancti, plures reliquerant, ideoque vitijs insidiantibus eneruiter iacebant. Quanti enim fuerunt, qui pro Christo legitimas suas reliquerant, qui ibi meretriculis adhærebant? Has enim ad sua ministeria sub specie religionis quasi ex necessitate admittebant. Postea Moabitas sentiebant, quæ olim peccare fecerunt Israel, quando irato Domino coram hostibus cadebant.

Flagitia in Christianorum castris.

Quanti illic specie recti decipiebantur, qui nauium suarum precio ditati, plus auaritiæ quàm Christi militiæ studebant? Quid de talibus dixerim? qui arrogantiæ dediti, suis consimilibus in vana gloria se præferebant, & quos domi consortes habuerant, eis pacificari in peregrinatione nolebant. Et cùm Dominus dicat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, quomodo per tales vincere posset, qui spiritum timoris non habentes, spiritu superbiæ pleni, plus se hostibus Christi quàm suo condiscipulatui conformarent? Sed veniam peto: non enim, vt quenquam confundam, hæc scribo, sed dilectos in Christo moneo. Nunc ordinem persequamur. Deficiebant inter ista populo Dei cibaria, & necesse habebant Tyrum mittere pro victualibus comparandis.

Penuria cōmeatus.

Propter timorem tamen hostium, non paucorum fuit ista legatio, sed plurimorum. Dimidiabant ergo exercitum, cùm alij irent, qui caruani dicebantur, alij verò in excubijs remanerent. Tunc itaque temporis exierant, nec erat parua expectatio de illorum reditu: quia alij cibis indigebant, alij verò de periculo eorum metuebant.

Saphadinus Saladini F.

Auditum sanè fuerat in castris, Saphatinum eis imminere cum infinita multitudine de Persia & Media & Damasco, vt ipsos destrueret, & castrum liberaret. Inter has autem fluctuationes personuerunt buccinæ in castris Cancellarij, nunciantes venisse caruanos. Tum verò gaudebant omnes, excipiētes suos cum gaudio.

Vafrū Principum cōmentum.

Scientes ergo Principes imminere sibi hostes, consilio habito in vigilia purificationis B. Virginis, enunciari fecerūt in castris, vt omnes mane parati essent confligere cum hostibus. Fit igitur omnibus commune gaudiū, commune tripudium, mutuis sermonibus se exhortantium, pro Christo aut vinci aut vincere volentium. Cumque omnes crastinam lucem sperarent, & ad certandum se deuotè præpararent, subitò sermo exiuit inter fratres, quòd tota familia

Fuga.

Cancellarij & aliorum Principum, omnibus rebus suis iumentis impositis, versus Tyrum iter arriperet. Qua nouitate omnes exterriti, cœperunt & ipsi properanter sua colligere, iumentis imponere, certatim post ipsos equitando vel peditando properare.

Tumultus & terror militum.

Fiunt igitur tumultuationes fugientium, de tali mutatione mœrentium, & rerum suarum distractione dolentium. Quanti illic relicti sunt ægroti? quanti vulnerati? qui hostibus ludibrio facti cœlestibus sunt adunati. Nec minus tamen istorum fuga exterriti, fugiebant & ipsi. Vtrobique timor & pusillanimitas: hi spiritum fortitudinis perdiderant, illi verò sua cæcitate per deuia trahebantur. Istis fugientibus Dominus parcere volebat, illos verò ipsius indignatio exagitabat.

Tempestas.

Nec inter ista defuit spiritus procellæ, tonitruis & coruscationibus & pluuiarum inundationibus & grandine de cœlo fugientes infestando.

Causa fugæ.

Cùm ergo soluta obsidione apud Tyrum & Accon se recepissent, propter rumores, qui eos de morte Imperatoris terruerant, cœperunt de reditu disponere, & de statu eorum, qui remanere disponebant, ordinare, & victualia vel arma, quæ sibi superabundabant, indigentibus erogare. Igitur adueniente Martio, ascensis nauibus, fauente Zephyro, omnes ferè principes cum melioribus populi ad sua redierunt.

Reman-

Remansit Dominus Moguntinus & Dominus Verdensis & quidam de nobilioribus cum populo Dei, misericordiam ipsius & consolationem expectantes. Moguntinus tamen tunc aberat, in Armenia constitutus pro coronando rege eiusdem terræ, ad quod tamen negotium Cancellarius deputatus fuerat, qui, vt dictum est, in Cypro similia perpetrauerat. Sed cùm esset apud Baruth, visum est principibus, vt remanente Cancellario, Moguntinus vicem eius suppleret, & ipsum regem diademate imposito ad titulum Romani imperij coronaret. Ipse enim Rex omnimodis hoc affectans, audita fama virtutis populi Dei, & quia Dominus ad ipsorum introitum omnes inimicos eorum terruisset, & quia gloriosè multa loca munita obtinuissent, missis nuncijs honoratis cum muneribus non paucis, ipsos Principes deuotè salutauit, & quanto desiderio ipsorum aduentum expectauerit, per scripta simul & verba amplissima intimauit: paratissimum se dicens Romano subdi imperio, si coronam diu desideratam ab ipsius mereretur suscipere nuncio. Glorietur ecclesia Romana, quæ non solùm in spiritualibus, sed etiam fauente Christo dilatatur in temporalibus, vt etiam reges transmarini hoc titulo affectent insigniri. Videntur tamen illi, qui hac dignitate neglecta, plus diminutionem quàm Romani orbis attendunt dilatationem. Moguntinus igitur, vt diximus, gloriosè expleto hoc negotio, ipsum regem Armeniæ & Principem Antiochiæ ad pacis concordiam reformauit, quorum dissensione non modicum ecclesia Dei in partibus illis turbata fuerat.

Moguntinus & Verdensis propositi tenaces.

Rex Armeniæ fit cliens Rom. imperij.

Conciliatur Princeps Antiochenus.

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM LIBER VI.

CAPVT I.

IN omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Denique Principibus de peregrinatione reuersis, Sion quidem, peccatis nostris præpedientibus, captiua remanebat, nec minus ecclesia in occiduis partibus bellis intestinis laborabat. Deficiente sanè Imperatore glorioso Henrico, per quem Deus terminos Imperij, vt dictum est, multum dilatauerat, neglecta fide, siue electione in filium ipsius facta, duo soles, id est, reges exorti sunt, qui radijs inuicem discordantibus Romani Imperij fines non modicè perturbabant. Siquidem Colonia Agrippinæ in regnis inclyta, colloquio celebrato cum regni primaribus, de electione noui regis tractare cœpit. Huic colloquio intererat Adolfus, Coloniensis Archiepiscopus, Conradus Moguntinus, qui tamen præsentialiter aberat, transmarinis negotijs, vt prædictum est, occupatus, cuius vicem in omnibus negotijs ordinandis ipse Coloniensis tenebat, nec minus Dominus Treuirensis talibus se negotijs non absentabat. Intererat quoque Palatinus de Rheno, Henricus, cum multis nobilibus, qui omnes vnanimi consensu Othonem, Henrici, nobiliss. Principis & Ducis, filium, in Pictauio adhuc constitutum, in regem & Romani Imperij principem elegerunt, missisque legaris, eum cum summo honore Coloniam vsque perduxerunt. Nec defuit inter ista beneuolentia auunculi sui Richardi, regis Angliæ, cum maximis copijs thesaurorū ad tantam vocationē eum amplissimè promouendo. Cōfirmataque electione regis Othonis, ipse collecto robore militum, aspirantibus suis electoribus, obsidione maxima Aquisgranum vallauit, quæ contra eum, fidem adhuc seruans Imperatori mortuo,

Motus in Imperio post mortē Henrici VI.

Comitia Colon.

Hēricus Palat. Rheni

Otho IIII. Cæs. designatur.

Richardus rex Ang.

Electores.

Aquisgranum.

siue ipsius fratri Philippo, nimis obstinata erat. Quam tamen non sine difficultate & expensis plurimis, septuaginta videlicet marcarum millibus, violenter obtinuit, vnctusq; in Regem ab Adolfo memorato Archiepiscopo, in sede Imperij est sublimatus, & Romanorum Augustus salutatus. Talis igitur electio, siue regis ordinatio, per legatos honoratos à Dn. Coloniensi, siue ab alijs Archiepiscopis & Principibus primoribus, Dn. Innocentio, Romanę sedis summo Pontifici, insinuata est, omnibus obnixè postulantibus, vt electionem siue ordinationem regis Othonis approbaret, ipsamq; sua auctoritate confirmaret. Qui nimis gauisus est, & non solùm ipsius electionem approbauit, sed ipsum Othonem imperio dignissimum iudicauit, eumq; filium suum dilectum declarauit, missisq; epistolis, omnibus Prælatis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, regalia tenentibus, obtentu obœdientiæ, vt regi electo seruirent, mandauit.

Othonis inauguratio.

In eundem Papæ studium.

CAPVT II.

Philippus Henrici VI. frater.

INter hæc Philippus, qui imperialia tenebat, fratri succedere aspirabat, quē multorum copia iuuabat Saxonum, Francorum, Sueuorum, Bauarorum, vtpote qui omnia loca munita, ciuitates, castra, tenebat: & cùm sola Colonia & pars quædam Westfaliæ Othoni faueret, totum robur Imperij Philippo adhærebat. Coadunata igitur multitudine Prælatorum & Principum de Franconia, Saxonia, Sueuia, Bauaria, Turingia apud Moguntiam, consensu & fauore omnium in regem electus, & à Dn. Tarentino Archiepisc. consensu cleri & conniuentia Capituli maioris sine præiudicio Dn. Moguntini Conradi, qui, vt sæpe dictum est, tunc aberat, cum magna solennitate Rex consecratur, & Romanorum Augustus salutatur. Ibi quoq; Regina regio diademate non tamen coronata, sed circulata processit, quæ de Græcia oriunda Philippo nupserat, & eius dignitatem non modicè in suis partibus auxerat. Boiemo etiam maior dignitas accessit, vt cùm antea Ducatum teneret, titulo regio à Philippo sublimatus, ibi & ipse procederet coronatus, & gladij regij baiulus. His regibus non conregnantibus, sed discordantibus, turbatur Ecclesia, oriuntur schismata, dissensiones, partes adulantium, hinc inde placere volentium. Apostolicus Othonem constanter firmabat, Prælatos auctoritate sua ei subdebat, Archiepiscoporum nullum pallio pontificali induebat, nisi Othonem omni fidelitate deuotionis honoraret. Sicq; fit, vt clerus ex magna parte pastoris timens sententiam, Othoni faueret. Philippus autem fastu seculari sublimatus, in temporalibus magis pręualebat: Quamuis nonnulli Pontificum, neglecto mandato Apostolici, quibusdam tergiuersationibus seruire Othoni dissimularent: quidam verò palàm ei contradicentes, vsq; in finem vitę inobœdientes perseuerare nō nmererent. Philippus igitur accepta benedictione, cum ijsdem copijs, Boiemo comitante, per deuexa Rheni & Mosellæ partibus Coloniæ appropiare cœpit. Cui Otho cum suis animosus obuius erat. Qui quoniam potens erat viribus, audax animo, rugiens vt catulus leonis, suscitatus ad prædam, ad bella paratus, aut vincere aut vinci affectabat. Philippus verò, cui plus roboris erat, astutia magis quàm congressionibus vincere studebat. Cùm ergo exercitus Philippi regis Mosellam transire pararet, qui de parte Othonis erant, ei violenter resistebant, & facta strage, ex vtraq; parte non pauci cecidere. Sicq; Philippo redeunte, Boiemus ad sua reuersus est.

Renunciatur & inauguratur Cæsar Mogunt.

Boiemi regis honores.

Factiones in Imperio.

Papa Othonis propugnator.

Contentio Imperatorum.

CAPVT III.

Conradi Mogunt. mors. Lippoldus & Sigefridus inthronizantur.

CIrca dies illos Moguntinus Conradus vita excessit, & statim in tam nobili sede schisma non defuit. Fautores siquidem Lippoldum ecclesiæ Moguntinæ præficiunt, ecclesiastici verò viri sententiam Apostolici timentes ad tantam dignitatem Sifridum elegerunt. Ille imperialia à Philippo tenens, ciuitatibus & castris militari manu longè lateq; præualebat: iste spiritualibus confirmatus, sibi subditos quiete regebat.

CAPVT IIII.

TVnc temporis Ludouicus, Magdeburgensis Archiepiscopus, vita excessit, & Dn. Albertus, eiusdem ecclesiæ maior Præpositus, in sedē sublimatus est. Qui quoniam in electione sua quosdam æmulos habuit, per semetipsum ad Dn. Apostolicum excedens, sicut in Præpositura ita & in Episcopatu ab ipso confirmatus cum honore ad sua reuersus est, ita vt Othoni regi faueret, & eius principatui non contradiceret. Exinde Philippus de multis copijs præsumens, Othonem iteratò impetijt, & cōtracto exercitu veniens Brunschwig, ciuitatem arctare cœpit. Tunc temporis Otho rex defuit: sed frater eius Henricus Palatinus ciuitatem constanter tenuit. Aduersarij tamen ipsam ciuitatem circa monasterium B. Ægidij intrantes, & pontem occupantes, ipsam ferè ciuitatem irruperant. Quod cognoscentes, qui intus erant in alio latere ciuitatis occupati, vbi cum maiore robore Philippus rex esse videbatur, subitò ad resistendum conuersi, hostes in fugam conuertunt, ipsosq; balistarum iaculis longè repellunt. Interea quidam latrunculi domum B. Ægidij, quæ contigua erat, irrumpunt, & quadam barbarica ferocitate Monachos inuadunt, vestibus exuunt, officinas claustrales, dormitorium, culinam vtensilibus suis priuauerunt, ita vt ipsi oratorio non parcentes, securibusq; ostia succidentes, ornamenta ecclesiæ diripere conarentur. Quæ tamen tutante Deo quorundam Monachorum industria conseruata sunt, qui ostium sacrarij quibusdam instrumentis astutè celauerunt, ita vt paries solidus videretur. Et sic, vt in diebus Rachelis, solicitudo quærentis delusa est. Cancellarius tamen Conradus audita direptione ecclesiæ cum multitudine superuenit, & seditione sedata, raptores iniustos procul abegit. Nec defuit vindicta Dei. Nam sequenti die vnus illorum, qui præ cæteris violentior fuerat, in amentiam raptus, coram omnibus miserè vitam finiuit. Nec mirum. Quantæ enim virtutes ab antiquis diebus in eadem domo per misericordiam Dei orationibus B. Ægidij celebratæ sunt? quanti dæmones ab obsessis corporibus fugati, cæci illuminati, claudi, paralytici curati, & de diuersis laqueis & compedibus siue carceribus diuersis in locis afflicti, liberati? qui ad ipsam domum B. Ægidij cum hymnis & laudibus Dei confluentes, liberationis suæ memorias, vt nunc videri potest, cum gaudio reliquerunt. Non tamen aliquibus in scandalum veniat, si fortè peccatis latentibus, ipsa domus tantarum virtutum à filijs Belial, Deo permittente, ad tempus afflicta est: cùm ipse Dominus virtutum & rex gloriæ in nostra redemtione positus à manibus impiorum se teneri & crucifigi passus sit. Creuit tamen ciuitatis obsidio per aliquot dies, sed qui intus erant, confortabantur, exteriores verò affligebantur. Interiores ciborum affluentijs fruebantur, exteriores verò fame & inedia torquebantur. Othonis sanè homines, qui exteriores excubias seruabant, in rupibus & vallibus & syluis latitantes, plaustra cum victualibus, de diuersis locis & ciuitatibus venientia, impetu valido præpedientes, hominibus occisis, quibusdam verò captiuatis, rebus & equis ablatis, ipsa victualia in dispersionem dederunt. Videres illic fluctuantes riuos cereuisiæ seu vini, qui destructis vasis cum inundatione vehementi terram irrigabant. Taliter hostes afflicti, magis abesse quàm adesse volebant. Conditione tamen quadam pacis interposita, obsidio soluta est, & illi sine honore discesserunt, nec vltrà ciuitatem impetere adiecerunt. Est enim non parua spes ciuitati illi de suffragijs B. Auctoris, Archiepisc. Treuirensis, cuius corpus ibi requiescit, quod Gertrudis Marchionissa, Ecberti Marchionis coniux, cùm tempore viduitatis suæ ipsum monasterium fundasset, à Treuirensibus multis supplicationibus obtinuit, & in eodem monasterio cum alijs corporibus Thebeorum martyrum, vt nunc cernitur, in sarcophago honorificè collocauit. Et quia idem Pontifex, cùm terra sua ab Hunnis vastaretur, qui sanctas virgines Coloniæ trucidauerunt, ciuitatem Treuirorum, quam tunc regebat, orationibus suis illæsam protegebat, ipsam adhuc virtutem apud Dominum habere creditur, vt ciuitatem, in qua nunc requiescit, suis orationibus ab hostium incursu protegat & defendat. Vnde mos inoleuit Brunsuicensibus, vt, cùm timore obsidionis arctantur, reliquias memoratas circa ambitum suę ciuitatis cum litanijs & Dei laudibus & eleemosynarum largitionibus deuotè circumferāt;

Ludolfi Magdeburg. mors.
Albertus successor.
Philippi expeditio Brunsuic.
Henricus Palat.
Direptio monasterij Aegidiani.
Pœna sacrilegij.
Legenda miraculorum Aegidij.
Difficultates obsidentium.
Auctor Treuir. Brunsuicensium munimen tutelare.
Gertrudis, Ecberti M. vxor.
Amburbiũ cũ Auct. reliquijs supplicationes.

& infra ipsum ambitum nullos hostium incursus perferant. Res est probata, & in liberatione eorum sæpius experta.

CAPVT V.

Othocarus Boemus cũ vxore diuortiũ. *Theodoricus March. Mysn.* *Theobaldus Theobaldi F.* SEquenti anno Odackerus Boiemus legitimam suam repudians, aliam de Vngaria duxit vxorem. Vnde commotus frater repudiatæ, Theodoricus, Marchio Mysnensis, vnà cum Duce Bernbardo, qui Philippi regis familiares fuerunt, hoc apud ipsum obtinuerunt, vt regnum siue Ducatum Boiemiæ Odackero adultero auferret, & ad Theobaldum puerum, qui tunc Magdeburgi studebat, Theobaldi filium, transferret. Quod & factum est. Vnde commotus Boiemus, à Philippo alienatus, Lantgrafio Thuringię Hermanno confœderatus est, qui contra Philippum *Hermannus Landgr. Turing. Mulhusiũ.* sentientes, multa contra eum machinari cœperunt. Hermannus ergo, qui filius sororis Friderici Imperatoris fuerat, immemor consanguinitatis & iurisiurandi, ad Othonem regem se transtulit, ita vt Northen & Mulenhausen ab ipso in beneficio *Philippi expeditio Turing.* susciperet, & cum eo, adiuncto Boiemo, exercitum cõtra Philippum produceret, & propriam terram hac occasione irrecuperabiliter vastaret. Philippus enim cum manu graui, Lippoldo Moguntino auxilium ferente, & alijs multis copijs Turingiã intrauit, & Erpisfordiæ consistens, totam terram in circuitu vastabat. Nec minus, *Boiemi ab auctore notati.* qui deforis erant, prouinciam vastabant. Sunt enim Boiemi natura praui, actu scelerati, & nunquam expeditionem suscipere volunt, nisi liberam habeant potestatẽ vastandi sancta cum non sanctis. Nec defuit ibi illud perditissimum hominum genus, qui Value dicuntur, crudelitates suas & nequitias exercentes, de quibus loqui *Earundem rapinæ.* non est ędificatio, sed miseria. Cùm igitur aduersarij cum Philippo congredi timerent, vt dictum est, omnia peruagantes, rebus multis Turingiam spoliauerunt. Sedecim sinè ecclesiæ conuentuales religiosorum tam virorum quam mulierũ, cum *Militaris impietas.* parochijs CCCL. à Boiemis destructæ sunt, & cum cęteris mobilibus ipsa ornamẽta ecclesiarum à sceleratis inquinata sunt. Videres illic pessimum quenq;, quod dictu nefas est, pro camisia indutum alba, accinctum stola, alium pro tunica vti Dalmatica, tertium pro chlamyde amictum casula. Alterius cuiuslibet scelerati equus palla altaris discurrebat opertus. Et quod sine lachrymis & gemitu dici vix potest, religiosas & nobiles Deo dicatas fœminas, ad strepas equorum ligatas, quasi captiuas trahebant, templa Dei non manu facta libidinosè polluebant. Inter quas nonnullæ hoc genere tormenti ad mortem vsq; vexatæ sunt. Quid istas nisi inter martyres deputare possumus? Absit enim à Christi fidelibus, vt eas sponte à tam turpibus, vt ita dicam, canibus credant voluisse inquinari. Cùm igitur caro vim sit passa, proculdubio speramus, quòd spiritu reluctante anima Deo dicata permanserit inuiolata. Nonne in primitiua ecclesia, quando persecutio instabat martyrum, hoc genus mortis sanctis & nominatis virginibus, vt in passionibus earum legimus, ab impijs iudicibus siue tortoribus sæpius intentatum est? Sed si à pio sponso earum, Iesu Christo, qui idololatras illos in his præualere nolebat, ab omnibus misericorditer & miraculosè sunt liberatæ, non minus istas in consortio illarum sperandas credimus, quę tempore ecclesia à fidei professoribus non cultoribus talia sustinuerunt, in castitatis professione perseuerantes. Nonne huic simile inuenitur de sancta *S. Irene.* virgine & matre Irene? quæ pessimo iudici scortum sibi minanti sic respondit: Non reputo quàm crudeli, quàm turpi mortis genere corpus deficiat, dum spiritus tormentis nõ cedens, nec carnis illecebris consentiens, intactus & illibatus Deo permaneat. Nunquid polluti sunt martyres de sacrificijs idolorum, quibus tu sanguinem dæmonibus immolatum violenter ore aperto infundi iussisti? Non sunt polluti, imò pro his & alijs irrogatis sibi pœnis & iniurijs æternaliter sunt coronati. His & alijs exemplis instructi, credimus & has coronatas, quæ castitatẽ veraciter professæ, nolentes non consentientes hoc genere mortis defecerunt. Boiemus autem *Hala. Boiemorum per Mysn hostilis reditus.* vsq; Halam procedens, enormia perpetrans, per terram Marchionis, vt de eo vindictam expeteret, ad sua reuersus est, non sine graui iactura suorum, qui stragem non paruam diuersis in locis perpessi sunt, Deo eis reddente secundum nequitias

operum

operum suorum. Rex autem Otho reuersus ad sua, nondum dimisso exercitu, ędificauit castrum firmissimũ Harlungenberg. Vnde Goslarienses nimis afflicti sunt, ita vt multis de ciuitate exeuntibus, ipsa ciuitas ex magna parte desolata videretur. Siquidem ipsa ciuitas inedia & fame laborabat, in oriente quidem oppositum habens castrum nouum, in occidente verò castrum Lichtenberg. Nec permittebantur intrare ciuitatem plaustra seu vehicula, quæ ciuibus inclusis necessaria afferrent. Medio tamen tempore Lichtenberg ab Hermanno, Comite de Hartesburg, insidiosè capta est, & ciuitas de tanta obsidione partim soluta est. Postea tamen occasione eiusdem castri Goslaria desolata est.

Harlungeberg. Goslaria vexata. Lichtenberg. Hermānus Com. Hartesburg.

CAPVT VI.

ALiquantulum temporis fluxerat, & rursus Philippus cum militum manu partibus Otbonis appropiabat. Qui cùm Brunschwig consisteret, collecta militum multitudine vel etiam ciuium, qui propter continuas bellorum exercitationes gladijs & sagittis & lanceis non parum præualent, obuiam ei processit prope Goslariã castra metanti. In comitatu eius erat frater eius Palatinus cum copijs non paruis, quas de Aldenburg & de Stadio & ministerialium suorum numero contraxerat. Cumq; fratres vallati tantis exercitibus prope villam, quę Borchtorp dicitur, consisterent, repentè quædam inopinata discordia emersit, quæ semper suos ciues miseros facit iuxta illud Poetę: En quò discordia ciues perduxit miseros, &c. Et illa cõgregatio in stuporem & mœrorem versa, infecto negotio soluta est. Palatinus sanè, qui partes fratris instanter iuuabat, continuas minas à Philippo audiebat, quòd dignitatem Palatij, quam circa Rhenum habebat, perderet, nisi à fratre recederet. Dicebat enim se nolle tolerare, quòd rebus Palatij grauaretur, quas ipse & non alius dispensare videretur. Durum igitur visum est Palatino, vtrobiq; dispendium pati, in fratris seruitio sua expendere, & neglecto Philippo, Palatij dignitatem perdere. In ipso igitur congressionis articulo, frater regis ita locutus est clanculò: Frater, ego quidem tibi seruire dupliciter teneor, & iure cõsanguinitatis & fide regiæ maiestatis. Vt igitur plenariè tibi possim assistere, æquum est, vt aliquid emolumenti debeam à te accipere. Dimittas ergo mihi ciuitatem Brunschwig & castrum Lichrenberg, vt his munitionibus roboratus, omnibus aduersarijs tuis circumquaq; resistere sim paratus. His auditis frater Rex nõ sine indignatione respondit: Nõ sic, frater mi: magis expedit, me primum regni gubernacula potenter possidere, & te omnia quæ volumus vnà mecum æqualiter tenere. Nolo, vt quadam formidine territus, aliqua modò facere videar, quæ fortè in posterum quasi pœnitens mutare compellar. Quid plura? sine deliberatione, sine necessitate, Palatinus, relicto fratre, multis mirantibus, vel etiã lachrymantibus, ad Philippũ transijt, & Otho in Brunschwig redijt. Inter hæc tamen Goslarienses à Brunsuicensibus continuas oppressiones seu dilapidationes tolerabant: quia eos frequenter foris negotiantes vel captiuabant, vel casulis eorum argentarijs destructis supra modum damnificabant.

Philippus in armis. Brunsuicenses bellicosi. Goslaria. Henricus Palatin. Rheni. Borchthorp. Minæ in Henricũ Palat. Eiusdem irrita petitio. Transfugiũ ad Philippum. Hostiles in Goslarienses iniuria.

CAPVT VII.

POst hęc Guncelinus, dapifer regis Otbonis, ipso rege in Colonia morante, eùm castrum Lichtenberg requirere vellet, quia Brunsuicenses de eodẽ castro multas infestationes patiebantur, conuocatis amicis, castrum obsedit. Sed quia nimis erat munitum, casso labore in obsidione defecerunt. Consilio ergo habito, Goslariam se conuertunt, & impetu valido ipsam impugnare cœperunt. Et quia vt dictũ est, ex magna parte desolata erat, nec militum manu munita, subitò ab hostibus capitur, & direptionem maximã patitur. Præsidio tamen erat Hermannus cum paucis de Hartesburg: qui quoniam resistere nõ valebat, irruentibus hostibus, fugiens cum suis euasit. Depopulata est igitur ciuitas opulenta valde, ita vt captiuatis ciuibus, & plaustris innumeris de diuersis locis adductis, per octo dies spolia deferrentur ciuitatis. Inter quæ erat tanta copia piperis & aromatum, vt modijs ea & acer-

Guncelinus dapifer Othonis. Lichtenberga. Goslaria capta diripitur. Hermānus Com Hartesburg. Manubia.

uis maximis diuiderent. Et quia ipsa ciuitas diu cõtra Othonem steterat, alij ipsam igne supposito succendere volebant, alij ecclesias destruere parabant. Quidam etiã ecclesiam B. Matthiæ armati intrantes, coronas aureas & cætera ornamenta innumera, à regibus largè collata, deferre parabant. Sed diuinitus hac voluntate mutata, obsides ciuium accipiunt, & ciuitatem vsq; ad aduentum regis relinquunt. Placuit hoc regi, & cùm eam securius possedisset, quædam ablata ciuibus reddidit, & ipsam de cætero subiectam tenuit.

Das Munster.

CAPVT VIII.

Philippi iterata in Turing. expeditio. Weissensee. Othocarus Boemus. Orlemunda. Conradus, Marchio Landsperg.

POst hæc Philippus rex expeditionem secundam in Turingiam ordinauit, & obsidione maxima ciuitatem Weissensee, quæ in medio terræ Lantgrafij sita erat, vallauit. Cumq; per aliquod tempus creuisset obsidio, Hermannus Landgrafius nimis afflictus erat, qui regi resistere non valebat. Venit tamen confœderatus suus Boiemus, auxilium amico laturus: Qui cùm esset circa Orlemunde, intelligens virtutem Philippi expauit, & qualiter euaderet, animo tractare cœpit. Contulit tamẽ dolosè cum Conrado, Marchione Landespergensi, qualiter ad gratiam regis, ipso mediãte, venire posset. Cumq; Marchio id se agere fideliter spopondisset, dicebat Boiemus, quia tunc tempus instabat prandij: Vos ad castra reuertamini: sciatis tamen, me finaliter ad gratiam Philippi regis velle venire, & nullo modo hinc recedam, nisi per vos faciem eius videam. Cùm igitur Marggrafius ad castra remeasset, ilicò Boiemus, relictis omnibus suis cum castris, excepta ferula, qua Boiemi vti solent, ascensis caballis fugam inijt. Quem cum quadringentis viris Otho, Palatinus de Wittelsbach, persecutus est vsq; ad sylua͂, quæ Behemerwald dicitur. Quod videns Landgrafius magis timuit, & nullum videns subterfugium, nulla prorsus conditione interposita, ad pedes Philippi supplex venit. Qui cùm diutius in terra iaceret, & eum Rex de perfidia & stultitia mentis argueret, tandem circumstantium alloquijs admonitus, eum à terra leuauit, & in osculo recepit. Odackerus autem à Philippo in tantum est humiliatus, vt dimidietatem Ducatus vix obtineret, reliquã partẽ Theobaldus suprà dictus possideret. Nunc his omissis ad nostra reuertamur.

Othocari fuga. Otho Palat. Wittelsbach. Hermãnus Landgr. Philippo supplex. Theobaldus Othocari æmulus.

CAPVT IX.

*Othonis Brãdeburg. in Danum bellum. Odera. Rugiani. * Episc. Roschildẽsi, vt infrà cap. 13. & 17. Episcopi captiuitas.*

INterea nõ defuerũt noua in Dania & Nordalbingia. Siquidem Otho, Marggrafius de Brandeburg, infestabat Canutum regem, subijciens sibi quosdã Slauos, quos Rex suæ ditionis esse dicebat. Vnde commotus Rex expeditionẽ contra eum ordinauit, & classe terram suam intrauit per aquam, quę Odera dicitur, quę in mari descensum habet. Cui occurrerunt Rugiani, seu Rani, cum Polabis & Obotritis. Rex tamen in insula Mone consistebat, Petro * Cancellario exercitum ducente. Cumq; eis Marchio occurrisset in multitudine militum & Slauorũ, ex vtraq; parte vulnerati ceciderũt. Inter alios frater Episcopi Durbernus cecidit, & Cancellarius vulneratus in captiuitatem iuit. Sicq; expeditio illa soluta est. Episcopus autem in graui custodia ab Othone tenebatur, sperante se per eum multos captiuos recipere, vel multam partem Slauiæ possidere. Aliquantulum temporis fluxerat, & episcopus in custodia tenebatur. Cumq; de vulnere accepto ægrotaret, ipse callidus & astutus maiorem infirmitatẽ de se simulabat, vt quasi seipsum desperaret. Marchio igitur quadam humanitate ductus, timens etiam infamiam, ne Episcopus in custodia nimis dura deficeret, eum indulgentius habere cœpit, deputato sibi custode quodam Ludolfo nomine. Episcopus igitur nactus opportunitatem, cum suo custode de sua liberatione tractare cœpit. Et quid plura? Custode consciente & cooperante Episcopus de custodia eripitur, & ad sua reuertitur, & Ludolfus non parua mercede remuneratur.

Morbus simulatus. Fuga.

CAPVT X.

Alterũ Brãdeburgici in Danum bellum. Ieromarus.

PRoxima verò hyeme, quæ fluuios & paludes durius constrinxerat, Otho Marchio coadunato exercitu, Adolfo Comite auxilium ferente, totam Slauiam vastauit, nec terræ Ieromari, quæ Tribuses dicitur, pepercit, ita vt ipsam Rugiam vastasset,

staslet, si glacies stagni, quod terras diuidit, soluta nō fuisset. Vnde Adolfus grauem Regis indignationem pertulit, & de cętero gratiæ illius alienus extitit. Sępius enim regem offenderat, tum quia Slauos sæpius impetebat, tum quia cum Waldemaro Episcopo contra eum quandoq; senserat.

Danus Adolfo C. iratissimus.

CAPVT XI.

INstante igitur æstate, Canutus Rex contra Adolfum exercitum perduxit ad Egdoram in loco qui Reinoldesburg dicitur. Cui Comes occurrit cum innumera militū multitudine, auxilium ferente Othone Marchione cū armatorū multitudine. Aderat ibi Simon, Comes de Teckenburg, Bernhardus de Wilipia, Mauricius de Aldenburg, & alij multi. Dominus quoq; Hartuicus, Bremensis Archiepiscopus, huic collegio non defuit. Hos omnes Comes de suis sumtibus copiosè procurauit diebus non paucis, non sine admiratione multorum, quòd tantis expensis Comes sufficere potuisset. Cùm igitur aqua eos ab inuicem diuideret, & Rex ad istos transire dissimularet, nec isti eum impetere audebāt: Rex tandem castra mouens, ad sua reuersus est. Et ita expeditio illa sine pacis conditione soluta est.

Bellum Danicum.
Adolfi auxiliares.
Mauricius Com. Oldēburg.

CAPVT XII.

TRansacta hyeme, statim Adolfus Comes castrū Reinoldesburg antiquum reædificare cœpit, sperans se hac munitione impetum Regis euadere. Sed rex non immemor suarum iniuriarum, adueniente Maio, coadunato exercitu cum multitudine graui ad Egdoram venit: nec minus Comes cum suis affuit. Qui cùm impetum Regis ferre nō valeret, conditione pacis interposita, sic ad regis gratiam venit, vt ipsum castrum regi cederet, & Comes sua quietius possideret. Rex autem ipsum castrum ampliando firmiter ædificauit, collatis illic viris & armis plurimis, pontemq; latissimum super Egdoram sterni fecit, & exinde liberum exitum & introitum in terram Comitis habuit, sicq; paulatim simultates & occasiones contra Comitem exortæ sunt. Comes tamen vnà cum æquiuoco suo Adolfo, Comite de Dasle, Lawenburg obsidere cœpit, ædificato castro Hardenburg, per quod ipsum castrum nimis arctabat, ita vt castellani nec introitum, nec exitum habere possent. Creuit igitur obsidio: quia Comes copiam nauium de Hammenburg adduxerat, quas viris & armis & machinis optimè munierat. Cumq; castrum & per aquas & per terras arctaretur, & Dux Henricus, qui & Palatinus, illud liberare non posset, deficientibus iam victualibus, viri castellani de deditione castri agere cœperunt. Missis igitur clanculo legatis ad Canutum regem, ei castrum offerunt resignandū. Qui gauisus est, & gratias agens castellanis, misit ad eos Rudolfum quendam, virū illustrem de Holsatia, vt ipsi castrum loco suo resignarent, & vexillo regio sibi illud intitularent, promittens se breui venturum, & castrum de hostibus redemturum. Quod intelligentes nepotes, ipsum castrum arctius impugnare cœperunt. Et quia victualia defecerant, ipsum sibi citius potenter subiugauerunt. Hoc audiens Rex, & callidè dissimulans, ipsos Comites amplius exosos habere cœpit. Postea tamen mediantibus amicis, Comes Adolfus ad gratiam Palatini venit, & facti sunt amicissimi, ita vt Dux patrimonio suo, quod circa fluuium, qui Camene dicitur, habebat, eum inbeneficiaret, & Comes septingentas marcas ei persolueret.

Reinoldesburgum instauratum.
Dani in Adolfum expeditio.
Pacificatio.
Adolfus Dasl.
Lauenburgi obsidio.
Henricus Palat.
Obsessorum irrita cum Dano pactio.
Deditio.
Adolfus reconciliatur Henrico Palat.

CAPVT XIII.

INter hæc Henricus, qui & Boruinus, & Nicolaus, nepos ipsius, qui & Niclotus, de voluntate regis Canuti expeditionem in terram Comitis Adolfi de Dasle ordinauerunt, quibus idem Comes occurrit ad locum, qui Warskowe dicitur. Cumq; acies ordinassent, Nicolaus prior insultum in hostes faciens, interfectus est, vir bonus & prudens, cuius ruina tota Slauia in mœrorem est versa, ita vt in vltionem ipsius multi perirent. Nam cognito casu tanti viri, hostes armis insistunt, & innumera strage Teutonicos prosternunt, vt vix Comite cum quibusdam militibus euadente, septingenti viri gladio interirent. Heu heu quot viduæ gemitus lachrymasq; dedere. Deficientibus sanè viris terra spatiosa quasi inculta manebat, & spi-

Boruinus et Niclotus Dani emissarii.
Pugna Varscouensis.
Niclotí cædes.

nas & tribulos germinans, nec aratra nec iuga boum sentiebat. Exinde autem Comes prædictus minus gratus terræ suæ fuit, vtpote qui tantæ ruinæ auctor extitit. Ipse enim cum nepote suo Adolfo Thetmarciā, quæ regi subdita videbatur, intrauerat, quam non parua cæde affecerat. Nō minus autem Comes Adolfus insidias suorum tolerabat, propter quosdam, quos pecunia mulctauerat, videlicet Henricū cognomine Busche, quem etiam captiuatum in vincula coniecerat, Eggonē quoque de Sturgia, Brunonem de Tralowe. His congaudentes illi erant, quos Comes de terra eiecerat, & apud Ducem Waldemarum in Iutia exulabāt, videlicet Scacco & fratres eius, Widdagus & Radulfus, Vbbo, Timo cum fratre Marquardo, omnes consanguinei Marcradi præfecti, qui à Comite præfato de terra eiectus, ibidem exilio cum vxore, Ida nomine, defecerat. Hi cotidie per se ipsos & per internuncios continuè zizania discordiæ in terra Comitis præfati seminare non cessabant, ita vt iam instante guerra, quosdam in suam partem allicere tentarent, videlicet Emmekonem de Viscow & Vergotum de Sibrandesdorp. Qui ad ęmulos Comitis transeuntes, manifestas inimicitias aduersus Comitem Adolfum iam tūc exercere nisi sunt. Quidam etiam promissionibus beneficiorum in partem Regis & fratris sui Waldemari sunt inclinati, quidam etiam pecuniarum muneribus sunt inuitati. Cùm igitur omnes meliores in partē Regis & fratris Ducis inclinati fuissent, circa tempus piscationis, quæ in Scania fieri solet, quas ciues nostri frequentāt, vbi etiam ipso tempore cum nauibus suis & rebus sunt detenti, ita etiam vt quidā eorum in captiuitatē irent circa exaltationem S. Crucis, Waldemarus Dux cum expeditione graui terram Comitis intrauit. Cui Comes cum suis occurrit ad locum, qui Stilnowe dicitur. Congressione autem facta, pars Comitis infirmata est, ita vt multi gladijs perirent, alij verò captiuitatem subirent. Comes autem fuga elapsus, in Hammenburg se recepit. Ipso tempore Dux Eizeho obtinuit, Sigeberg & Trauenemunde obsideri fecit, Pluneq́ʒ, quod magnum præsidiū videbatur, à suis hominibus capta est. Videns autē Dux, quòd fortuna fauente introitus sibi terræ pateret, circa festū Simonis & Iudæ rursum instaurato exercitu, vnà cum Petro, Rochildensi Episcopo, prudente & magni consilij viro, terram intrauit. Et quia prædictus Comes iam terram exierat, venit Hammenburg. Vbi occurrentibus prouincialibus, honorificè susceptus est à clero & ab omni populo. Sequente verò die castra mouens, venit Bergerstorp, & altera die processit Lawenburg. Comes autē de Dasle cognita virtute Ducis, timens traditionem, propter causas suprà dictas, nec minus & ipse terram exierat. Qui autem remanserant, timentes imperium Ducis, accepto consilio, Duci apud Lawenburg obuiam venerunt, & ei castrū Raceburg & introitum terræ obtulerunt. Dux autem videns, quòd Lawenburg capere non posset, reædificato Haddeburg, relictis ibi militibus & armis cū victualibus plurimis, processit Raceburg. Sicq́ʒ potito hoc castro de Wittenburg & Godebusch & ipsi dextras dederunt. Dux igitur prosperè agens, applicuit ad ciuitatē Lubeke famosam, sciens nomen suum dilatari, si tantæ ciuitati dominaretur. Ciues autē propter captiuos suos suprà dictos, & propter naues in Scania detentas, animaduertētes quoq́ʒ, quòd ex omni parte tota terra in conspectu Ducis parata esset, ita vt nullum introitum vel exitum nec per terram nec per mare habere possent, necessitate compulsi, consilio habito, nominatiores Duci, cùm apud Breteuelde esset, occurrerunt, & ciuitatem ei dediderunt, sicq́ʒ suos captiuos cum nauibus & omnibus ablatis receperūt. Dux igitur acceptis obsidibus tam de hac ciuitate quàm de alijs ciuitatibus & castris, ad sua cum gaudio reuersus est, præficiens castro Sigebergensi Aduocatum Timonem, quod tamē per ipsum adhuc in obsidione laborabat. Fratres quoq́ʒ eius deputauit Trauenemunde, quod adhuc homines Comitis tenebāt. Scacconem etiam Comitem Thetmarciæ declarauit, & fratrem eius Widdagum Plune præfecit. Radulfum quoq́ʒ in Hammenburg locauit: vt qui propter ipsum exulauerant, per eum maiora reciperent.

Adolfus Dasl. & Adolfus Holsat. suorum odia incurrunt. Duces cōspirationis. Marcradus. Ida vxor. Largitionis corruptela. Waldemari Ducis cōtra Adolfum expeditio. Victoria. Successus. Petrus Episc. Roschildensis. Adolfi Dasl. fuga. Wittēburg. Godebusch. Lubeca ominiq́ʒ dedetio. Scacco Com. Ditmarsiæ designatus.

CAPVT XIIII.

Adolfi irriti conatus.

POst hæc Comes Adolfus de Schawenburg dolens de perditione terræ suæ, circa festum B. Andreæ contractis nauibus & copijs de Stadio, quod adhuc tenebat, occu-

bat, occupauit Hammenburg. Vnde territi homines Regis siue Ducis cum Radulfo Aduocato fugã inierunt. Comes verò sperans se prosperè agere propter castra, Lawenburg videlicet & Sigeberg & Trauenemunde, quę adhuc cum ipso sentiebant, & propter quosdam prouinciales, qui spem bonam, in dolo tamen, ei faciebant, in ipsa ciuitate vsq; ad natiuitatem Domini, sinistro tamen omine, perdurauit. Siquidem Waldemarus Dux, audito introitu Adolfi Comitis, impiger ad expeditionē se præparans, euocatis omnibus amicis de Nordalbingia, Slauia, Thetmarcia, ad obsidionem eiusdem ciuitatis properauit. Nec defuit Comes Guncelinus cum Henrico Boruino, auxilium deuotè ferentes. Comes autē seductus à referentibus, qui eum fraudulenter circumuenerunt, nullatenus Ducem venturum propter festum Natiuitatis, quod Dani festiuis potationibus honorare solent, hac inquam fiducia seductus, repentè circa vigiliam Natiuitatis Ducem cum infinitis sensit adesse. Sed tunc effugium non patebat: quia horrore hyemis tota Albia & Halstera constricta erat. Comes igitur in arcto positus, quid faceret, quo se verteret, ignorabat: quia ex omni parte inimicorũ rabies eum vrgebat. Tractabat cum suis, si fortè nocturno tempore, alijs quiescentibus, ad arma conuolans, violenter exire posset. Sed nec hæc stare poterant, propter maximas copias, quæ vndiq; per circuitum ordinatæ erant. Cumq; dies B. Stephani aduenisset, sic ordinatum erat, vt Comes Lawenburg Duci redderet, & ipse cum suis liberè abiret. Ad hoc negotium deputatus est Guncelinus, Comes de Suerin, qui Comitem sub pacis conditione Lawenburg conduceret, vt promissum Comes fideliter persolueret. Cùm autem cognouissent Thetmarci, Comitem de ciuitate egressum in castris Guncelini consistere, siue ex deliberatione propria, siue instinctu aliorum in vnum conglobati, rupto pacis fœdere, Comitem occidere conati sunt. Facto igitur tumultu, Guncelinus cum suis fortiter resistebat. Sicq; superuenientes principes Ducis, Adolfum Comitē de occisione liberauerunt, qui tamen arctius custodiebatur. Dux igitur castra mouens, cum Adolfo venit Lawenburg, vt promissum persolueret. Qui cùm castellanis suppliciter satis loqueretur, vt sui miserentes, castrum pro sua liberatione redderent, illi nulla ratione acquieuerunt. Et exinde Comes compedibus & vinculis constrictus est. Sicq; non sine contumelia per omnia loca, quibus antea dominabatur, deductus, Daniam captiuus intrauit. Dani autem cognita captiuitate sui inimici, in omnibus ciuitatibus & vicis, vt tempore Saul Philistæi fecerunt, omnibus ad plausum & exultationem hoc nunciauerunt. Inter hæc Lawenburgenses sæpius erumpentes, terram satis inquietabant.

Circumuentio.
Obsidio.
Deditio.
Periculum.
Captiuitas.

CAPVT XV.

NOn autem obliuiscendũ, quòd Dn. Canutus Rex, in beneplacito fratris Waldemari, sororem suam Helenam cum magna solennitate Dn. Wilhelmo, filio Ducis Henrici, sociauit. Vnde læti sunt omnes amici Ducis, & omnis terra Holsatorum Sturmariorum, sperantes eum cum sorore Dn. Regis totam terram habiturum. Sed fefellit opinio. Ipse tamen gener Regis sæpius à rege & fratre Duce in multis honoratus, dignitatem sui nominis multis præferebat. Proxima æstate Dn. Canutus Rex venit Lubeke, & gloriosè susceptus est à clero & ab omni populo. Ad cuius introitum deditum est castrum Trauenemunde, quod Regi non paruam fecit lætitiam. Prouinciales quoq; accurrentes, omni alacritate obsequio regis se exhibuerunt. Rex igitur procedens Mulne, & acceptis obsidibus prius neglectis, ad sua reuertitur, fratre Duce procedente Lawenburg. Quòd cùm capere nõ posset, reædificato castro Haddenburg, quod Lawenburgenses destruxerant, firmatisq; præsidijs, ad propria reuertitur.

Dani cum Wilhelmo Leonis F. affinitas.
Aduentus in Germaniam.
Mellen.

CAPVT XVI.

HIs ita gestis, Dux videns, quòd sui in obsidione Sigebergensi deficerent, eo quòd castellani propter munitionem loci sæpius villanis porcos vel boues vel

Waldemarus Dux obsidet Sigebergam.

quælibet alia, quæ ad victum pertinent, violenter auferrent, nonnullos etiam resistentes grauiter sæpius vulnerarent, ipse per semetipsum impatiens otij castrum vallauit, & omni eruptiooe ablata, grauiter inarctauit. Cumq; pro diutina obsidione victualia castellanis deessent, nimis arctati, sperantes liberationem, longa famis inedia castrũ viriliter tenebant. Et cùm nihil esurientibus superesset, ipsi tamen oon minus instrumẽtis ferreis molares cædebant, vt crederent aduersarij, farina & panibus eos abundare. Tamen pertæsi tanti laboris & obsideotes & esurientes, castrum deditum est ea conditione, vt castellani patrimonia sua, seu beneficia, vt antè possiderent, & cum omoi pace omnem supellectilem, vel quicquid in castro possiderent, liberè deferrent. Cumq; Dux castrum suis locasset, & ad sua cum gaudio remearet, repeotè sinistrum accepit nuncium, videlicet fratrem regem mortuũ. Vnde exterritus, velocius accelerat reditum, vtpote fratris accepturus regnum. Cumq; multa concordia regnum adeptus fuisset, in natiuitate Domini percepta benedictione regalià venerabili Luodensi Archiepiscopo Andrea in ipsa ciuitate in regni sedem gloriosè sublimatus est.

Obsessorum strategema. *Deditio.* *Mors Canuti regis.* *Waldemari successio & inauguratio.*

CAPVT XVII.

Profectio in Germaniã. *Tituli.* *Comitatus.* *Expeditio Lauenburg.* *Pacificatio cum hoste.* *Obsides pro Adolfo.*

HIs ordinatis, circa Augustum rex Waldemarus cum magna gloria & infinita mulritudine venit Lubecam, ibiq; cum multa iucunditate Rex Danorum & Slauorũ & Nordalbingiæ Dominus salutatur. Sicq; prosequente Archiepisc. Lundeosi, & fratre ipsius Petro Rochildensi, cum cæteris Episcopis, Præpositis, primoribus Nordalbingis, Thetmarcis, Slauis, Rugianis, maxima virtute vallat castrum Lawenburg. Cumq; castra metatus fuisset, erexit machinas multas siue alia castrorum tormenta. Viri quoq; balistarij & sagittarij continuè castellaoos inquietabant, & vicissim vulnera dabant & accipiebant: nec deerant inter has alternationes funera morientium. Cumq; diutius hæc fiereot, & Rex castro dominari non posset, eò quòd castellani viri bellatores essent, & castrum nimis munitum fuisset, tandem conditione pacis interposita, colloquium regis castellani exposcebant, in quo de liberatione Comiris tractatum est. Et sic mediante Archiepiscopo, & fratre eius Cancellario, cęterisq; Episcopis & primoribus, definitum est, vt castellani castrum dederent, & Comes datis obsidibus à captiuitate solueretur. Dedit igitur Comes duos filios suos, & filium cognati sui, Ludolfi de Dasle, & filium Comitis Henrici de Dannenberg, præterea octo pueros ministerialium suorum. Et iureiurando firmatum est, vt obsides post decem anoos liberi essent. Si verò Rex intra hos aonos deficeret, non minus hoc fieret. Sic castrum redditur, & Comes gaudens Schawenburg reuertitur.

CAPVT XVIII.

Waldemarus Slesuic. *Dimittitur è vinculis.* *Insimulatur periurij.*

INterea tamen concaptiuus eius Waldemarus Episcopus in vinculis perdurabat. Sed pietate Dn. Andreæ Archiepiscopi & aliorum, qui pro ipso mouebaotur, à captiuitate taodem hoc modo liberatus est. Quia enim idem Waldemarus vir nobilis erat, regis Canuti filius, magni patrimonij hæres, & contra Canotum regem & fratrem Waldemarum tunc Ducem, nunc autẽ Regem, senserat, suspecta multis eius videbatur liberatio. Vode consilio habito, ipsnm negotium communicatum est Dn. Apostolico. Ipso ergo per suos nuncios mediante, Do. Waldemarus tali modo liberatus est, vt nunquam in tali vicinia esset, vbi regi Waldemaro, cognato & æquiuoco, importunus existeret. Et hoc ab ipso Waldemaro Episcopo sacramentaliter firmatum est. Rex igitur datis expensis, ad Dn. Papam eum misit, vt apud ipsum consisteret, qnousque eum episcopio excellenti sublimaret. Waldemarus tamen hoc ex parte non persoluit, & medio tempore Philippo regi se coniunxit, & iniuriatum se à Waldemaro rege conquestus est. Vnde quidam eum peierasse contendunt.

CAPVT

CAPVT XIX.

Digreßio ad historiā de rebus Græcis Vide annales Nicetæ.

NVnc his omnibus omissis ad Græciam transire cogimur, vt noua & mirabilia, quæ illic Domino operante, siue permittente, facta sunt, & præsentibus & postetis, pro vt nobis de veritate constat, insinuemus. Magna quidem & præclara & relatu digna ibi à Latinis gesta sunt. Sed vtrum Dei facta sint an hominum, necdum dignus finis declarat. Ideoq; Deo permittente præmissum est: quia sæpe videntur aliqua fieri in ecclesia magis ex Dei permissione quàm operatione, licet ipsa Dei permissio rectè ipsius intelligi possit opeatio. Ipse enim Sathana expetente Iob affligi permisit, licet ipsius afflictio Sathanæ fuerit deiectio, & viri sancti glorificatio. Operante enim Deo, quasi ipsius permissione tentatus est Iob, vt virtus patientiæ Deo soli cognita electis proficeret in morum doctrina. Quod bene intelligens vir sanctus, post damna rerum, post occisionem pignorum, sic ait: Dominus dedit, Dominus abstulit, &c. Diabolus enim ex quo veritatem desetuit, & à Deo & angelorum consortio, quibus prælatus erat, se elongauit, sicut nihil habet proprietatis præter malitiam proptiam, ita per se nihil haber potestatis. Cùm igitur aliqua permissus facit, ipse quidem agit quasi vastator, Deus autem quasi miserator, cuius voluntati dum quasi ex malitia subditur, ipso nolente quod Deus vult, perpettatur. Nos tamen hac serie postposita, veniamus ad promissa. Circa tempora dietum illorum talis epistola de partibus Græciæ Dn. Othoni Regi fuit directa.

Dei permißio.

Epistola ad Othonem.

Excellentißimo Dn. Othoni, Dei gratia Romanorum Regi & semper Augusto, Balduinus, Flandrensis & Henneg. Ludouicus, BleZensis & Clar. & Henricus S. Pauli Comites, cæteriq; Barones & milites exercitus signatorum in Stolio Venetorum cum amoris plenitudine & honoris, paratum semper obsequium.

QVanta fecerit nobis Dominus, imò non nobis sed nomini suo quantam gloriam dederit his diebus, quanta possumus breuitate perstringamus, ipso prænotantes initio, quòd ex quo vrbem transgreßionis exiuimus (sic enim Iaderam nominamus, cuius excidium vidimus, dolentes quidem & necessitate compulsi) nihil inter nos ordinatum esse meminimus, quod communiter ad vtilitatem pertineret exercitus, quin illud in melius prouidentia diuina mutauerit: sibiq; totum vendicans, stultam fecit sapientiam nostram. Hinc est, quòd eorum, quæ facta sunt apud nos gloriosè, omnem à nobis gloriam iure repellimus: quippe qui operis adhibuimus parum, consilij nihil. Vnde necesse est, vt, si quis ex nobis voluerit gloriari, in domino glorietur, non in se vel in altero. Fœdere igitur Iaderæ confitmato cum illustri Constantinopolitano quondam Imp. Isaaci filio, Alexio, cùm victualibus omnibus & rebus egentes, terræ sanctæ videremur grauamen potius allaturi, sicut alij ex nobis, qui nos præcesserant, quàm leuamen aliquod allaturi, nec terræ Sarracenorū in tanta egestate nos crederemus applicate posse, verisimilibus omnino rumoribus & argumentis inducti, quòd dicti Alexij suspiraret aduentum regiæ ciuitatis pars potior & pondus Imperij, quem electione cōcordi cum solennitate debita imperiali diademate sublimasset, contra consuetum ordinem temporis, aura fauente, obœdientibus Domino ventis & mari, ad vrbem regiam præter omnem spem prosperè applicuimus. Sed nec aduentauimus improuisi, qui vsq; ad sexaginta millia equitū, præter pedites in vrbe reperimus. Et transilientes loca tutissima, pontes, turres & flumina sine damno nostrorum, terra mariq; obsedimus ciuitatē, & Tyrannū pariter, qui commisso in fratrē patricidio, fasces imperij diutina incubatione polluerat. Contra omniū ergo opinionem, vniuersorū ciuiū mētes contra nos inuenimus obstinatas, nec aliter contra Dominū suū ciuitatē mutis & machinis obseratam, quam si aduentasset populus infidelis, qui loca sancta polluere, & religionem Christianam inexorabiliter euellere proponeret. Imperij siquidem crudelissimus maculator, Domini & fratris sui proditor & orbator, quiq; eundē carcere perpetuo sine crimine condemnasset, idem filio eius illustri Alexio

Alexius Angelus iunior.

Is fuit Alexius Angelus maior.

facturus, si non eundem à manibus eius felix eripuisset exilium, præhabita in populo detestabili concione, potentes simul & plebē sermonibus adeò infecerat venenatis, vt ad subuersionem libertatis antiquæ Latinos assereret aduentare, qui Romano Pontifici locum & gentem restituere, & Latinorum legibus Imperium subiugare properarent. Hæc profectò res sic omnes contra nos animauit pariter & armauit, vt contra nos & exulem nostrum viderentur omnes pariter coniurasse. Sæpius ergo per nuncios, imò per exulem nostrum & Barones nostros, seu etiam nosmet ipsos, à ciuibus postulantes audiri, nec aduentus nostri causam nec petitionis modum explicare potuimus, sed quoties terra vel mari stantibus in muro sermones obtulimus, toties retulimus tela pro verbis. Considerantes igitur, quòd pręter spem nostram cuncta contingerent, in eum statum necessitatis impacti, vt statim necesse haberemus aut perire aut vincere, cùm obsidionem ipsam nulla ratione in qnindecim dies protelare possemus, quos victualium omnium incredibilis vrgeret angustia, non ex desperatione quidem, sed inspirata quadam securitate diuinitus suspirare cœpimus ad bella promtissimi, periculis nos audacter opponere, & incredibiliter in omnibus obtioere. Ad conflictum etiam campestrem sæpius ordinati, inæstimabilem multitudinem fuga ignominiosa in vrbem conclusimus. Aptatis igitur interim terra mariq; bellicis instrumentis, die obsidionis octaua violenter ciuitas introitur, grassatur incendium, dispooit io campo contra nos aciem Imperator, & paratis nobis excipere venientes, constantiam nostram cum paucitate miratus, igoominiosè frena reflectit, & in vrbem retrogressus ardentem, ipsa nocte fugam cum paucis aggreditur, suamq; in vrbe reliquit vxorem & paruulam prolem. Ea re comperta, Græcorū proceres in palatio congregantur, & exulis nostri solennis celebratur electio, seu potius restitutio declaratur, insperatamq; lætitiam copiosa in palatio luminaria protestantur. Mane facto, procedit in castra inermis Græcorum procerum multitudo, suumq; cum gaudio quærit electum, restitutam ciuitati asserit libertatem, & regredieoti filio ad fasces Imperij cum gaudio inæstimabili subleuatū de carcere caput patris Isaaci, quondā Imperatoris, ostendunt. Prærordinatis itaq; quæ necessaria videbantur, ad ecclesiam S. Sophiæ nouus Imperator cum solenni processiooe deducitur, & exuli nostro sine contradictione imperiale restituitur diadema cum plenitudine potestatis. His peractis, ad solutionem promissorum prosilit Imperator, & promissa rebus accumulat, victualia seruitio Domini profutura nobis omnibus præbet in annum, ducenta marcarum millia nobis soluere pergit, & Venetis suisq; sumtibus stolium nobis in annum: seq; iuramento obstringit, quòd exire nobiscum debeat regale vexillum, & in passagio Martij nobiscum ad seruitium Domini proficisci cum quantis potuerit millibus armatorum: & sub eadem promissione concludit, quòd eam reuerentiam præstare debeat Romano Pontifici, quam antecessores sui Imperatores catholici prædecessoribus suis pontificibus quidem impendisse noscuntur, & ecclesiam orientalē ad hoc idem pro viribus inclinare. Tantis igitur vtilitatibus prouocati, ne salutem, quam dederat Dominus in manibus nostris, spernere videremur, & vertere in opprobrium sempiternum, quod ad honorem nobis incomparabilem cessisse videbatur, promta deuotione consensimus, & ibidem hyemem, Deo dante, facturi, ad partes Ægypti proximo passagio transmeare sumus tam certo proposito quàm irreuocabili, qoantum in nobis est, promta voluntate sumus astricti. Et nūc si quid ex his, quæ acta suot vel agenda, meriti vel gratiæ vel etiam gloriæ præstolamur, serenitatē vestrā in Domino desideramus esse participē, imò & priocipem. Nos interim Soldano Babyloniæ, terræ sanctæ impio detentori, præmisimus nuncios nostros, qui ex parte regis summi Iesu Christi Nazareni, & seruorū eius, dicti videlicet Imperatoris, & nostra regaliter debeant intimare, quòd deuotionē populi Christiani, incredulæ genti suæ, Deo donante, in proximo proponamus ostēdere, & ad contritionē infidelitatis de cœlo nos expectare virtutem. Hæc autem fecimus de vestra potius sub Domino, & aliorum Christiani nominis zelatorū, quàm de nostra virtute confisi, qui cōseruos nostros eo deuotius ac vehementius oobis desideramus adiungi, quo meliores & plures regis nostri ministros nobiscum viderimus decertare; ne

Alexis iunioris imperium.

Gratitudo erga Latinos.

Stipulatur.

Soldanus Babyloniæ seu Memphitiens.

Iudæis

Iudæis pridem traditus, sed iam assumtus in gloria, illudendus de cætero gentibus relinquatur.

CAPVT XX.

HÆc de primo introitu Latinorum in Greciam cognouimus per epistolã, quam audistis regi directam. Nunc de acquisitione terræ & principatu Balduini, Imperatoris Constantinopolitani, quàm potenter sibi terram subiecerit, & thesauros absconditos & arcana secretorum, quæ Deus illi ostenderat, quanta largitate distribuerit, per subiectam epistolam cognoscere potestis.

Pergit enarrare res Græcas.

Epistola Balduini Imp. Byzant.

Balduinus, Dei gratia fidelissimus Imperator Constantinopolitanus, à Deo coronatus, Romanus moderator & semper Augustus, Flandrensis & Hennegouiensis Comes: Vniuersis Christi fidelibus, Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus, Primoribus, Præpositis, Decanis, cæterisq; ecclesiarũ Prælatis, ecclesiasticisq; personis: Baronibus, militibus, Sarziantis, omniq; populo Christiano, ad quos præsens pagina peruenerit, in vero salutari gratiam & salutem.

AVdite, qui longè estis, & qui propè admiramini, & laudate Dominum, qui magnificè fecit, qui antiqua miracula nostris dignatus est renouare temporibus, & non nobis quidem, sed nomini suo dedit gloriam, omnibus seculis admirandã. Nam mirabilibus eius circa nos semper mirabiliora succedũt, vt etiam infidelibus dubium esse nõ debeat, quin manus Domini operetur hæc omnia, cùm nihil à nobis speratum aut prouisum antè contigerit, sed tunc demum nouà nobis dominus procurauit auxilia, cùm nihil humani videretur superesse consilij. Et quidem, si bene meminimus, per litteras, vniuersitati nostræ transmissas, nostri progressus & status narrationem eo vsq; deduximus, vt vrbe populosa capta violenter à paucis, Tyranno fugato, & Alexio coronato, mora nostra promissa fuerit, & ordinata per hyemem, vt potenter obtinerentur, si qui resistere valerent Alexio. Sed nos, ne discordiæ inter nos & Græcos fomitem ministraret moribus nostris aduersis barbaries, de ciuitate exeuntes, ex aduerso ciuitatis, interiacente Ponto, ad preces Imperatoris castra posuimus. Verùm sicut non hominum opera fuerunt, sed Dei, quæ Græcis intulimus, ita non hominum, sed dæmonum, quæ cum Imperatore nouo Grecia nobis ex perfidia consueta retribuit. Imperator siquidem ex insperato Grecorum seductus perfidia, à nobis recessit animo, cui tanta beneficia contuleramus, & in omnibus cum patre Patriarcha & mole nobilium nobis promissis periurus & mendax tot incurrit periuria, quot nobis præstitit sacramenta. Vnde nostro tandem destitutus auxilio, prælia contra nos meditatur in cassum, & nauigij, quod ipsum adduxerat & sublimauerat ad coronam, procurat incendia. Sed voto tam crudeli fraudatur, Domino nos protegente. Fit pars sua per cuncta deterior, & hominum suorum cædes, incendia & rapinę. Imminente foris pugna, intus timoribus coarctatur. Æmulum ei eleuãt Græci Imperatorem, ea occasione captata, quia ad auxilium nostrum tunc nullum sanguine sibi propinquum posset habere refugiũ. Cumq; euadendi spes vnica restaret in nobis, iuratum sibi quendam Murzuflum nomine, de quo super alios omnes pro impensis ei beneficijs confidebat, mittit ad exercitum nostrum: imperiale palatium, Blachernæ dictum, nobis sub Imperatoris & suo iuramento promitti in obsidium, donec cuncta a nobis promissa reddantur. Accedit ad accipiendum palatium nobis Marchio Montisferrati cum militibus nostris. Sed Græci nostris illudunt, &, quos super hoc promisso iam nobis dederant, sumtis obsidibus, consueta periuria non verentur. Nocte insecuta Murzuflus, Domino suo & nobis periurus, reddendi nobis palatij reuelat arcana, & ex hoc perpetuam ipsis eripi libertatem, & contra hoc veniendum modis omnibus esse, declarat, si deijciatur Alexius. Huius itaque proditionis merito

Necesse est adesse diuinum, vbi humanum cessat auxiliũ.

¶ Coniunge cũ hisce annales Nicetæ, qui non parum variat.

Alexius Ducas, cognomento Murzuflus.

* Locus eſt mendoſus. Vide Nicetam.

Iſaacii Angeli mors.

Byzãtii munitiones.

Alexius iunior ſtrangulatur.

Imperator à Græcis acclamatur. In Dominũ ergo ſuum dormientem, & rei neſciũ, ſacrilegas mittit manus, & in carcerẽ vnà cum Nicolao quodã, quem inſcium, proditione Imperatorem traditum, vi populus apud S. Sophiam *, ſimul deiecit, ſibiq; coronam imperialem vſurpauit. Modicumq; poſt hæc Dn. Iſaacius, pater Alexij, diem clauſit extremũ, qui animũ filij ſui à nobis præ omnibus, vt dicebatur, auerterat. Græcis autem ſanguinem noſtrum tantùm ſitientibus, acclamante præcipuè clero & populo vniuerſo, vt de terra in breui tolleremur, prælia contra nos proditor iam dictus inſtaurat, vrbem machinis in propugnaculis munit, quorum ſimilia nemo vidit vnquam. Cumq; murus miræ latitudinis in altum valde conſurgens turres haberet ampliſſimas, pedibus circiter quinquagenis paulo minúſve diſtantes, inter quaſlibet duas ex parte maris, qua noſter timebatur aſſultus, turris lignea erigitur, ſuper murum ſtationibus tribus aut quatuor, multitudinem cõtinens armatorum. Nec minus inter duas turres qualibet ſeu paterca ſeu magnellus erigitur. Turribus autem ſupereriguntur ligneæ turres altiſſimæ ſtationum ſex, ſuperq; ſupremam ſtationem aduerſum nos porriguntur ſcalæ, appoditiones ex vtraq; parte & propugnacula continentes, paulo minus excelſis ſcalarum capitibus, quantum iacere poſſit in altum arcus à terra. Murum etiam ipſum murus circumcingit inferior. Duxitq; foſſatum, ne muris vlla applicare poſſent ingenia, ſub quibus poſſint latitare foſſores. Interim terra mariq; nos tentat perfidus Imperator, ſemper nos Domino protegente, ſuoſq; fruſtrante conatus. Nam præter ordinationẽ noſtram ad prædam victualiũ procul exeuntibus noſtris vſq; ad mille animas pugnatorum, Imperator occurrit in multitudine graui. Sed primo congreſſu diſſipatur omnino, cæſis captiſq; non paucis ſine damno noſtrorum: & fuga ignominioſa cõſulens ſibi, clypeum abijcit, arma deponit, & vexillum imperiale dimittit, ſimulq; nobilem, quam ſibi præferri faciebat, iconem, quam Ciſtercienſium ordini dedicauere victores. Poſt hæc naues noſtras flammis aggreditur, intempeſtæq; noctis ſilentio quindecim naues ſuas incenſis velis ſuis in altum colligatis, & inferius ad proram, flante fortiter auſtro noſtras mittit in naues. Sed Domino faciente, cum multo labore noſtrorum cuſtodimur indemnes, & ardentibus nauibus clauis infixis, catenas habentibus, noſtrorum remigio trahuntur in pelagus, & ſic ab imminentis mortis periculo à Domino liberamur. Nos quoq; terreſtrem cum prouocamus ad pugnam, & ponte atq; amne tranſmiſſo, qui exercitum noſtrum ſeparabat à Græcis, cuneis ordinatis ante portã diu ſtetimus regiæ ciuitatis, præcedente cruce viuifica, in nomine Domini agminum Iſrael parati ad prælium Græcos excipere, ſi eis placuiſſet exire. Sed vnus tantùm nobilis quiſpiam pro militiæ exercitio egreſſus eſt, quem noſtri pedites membratim dilaniauerunt, ſicq; in caſtra reuerſi ſunt. Terra mariq; ſæpius prouocamur: ſed dante Domino ſemper triumphaliter obtinemus. Mittit ergo ad nos pacis fictæ legatos perfidus occupator Imperij, poſtulat & obtinet cum Duce Venetorum colloquium. Cumq; eidẽ Dux obieciſſet, quòd nulla cum eo poſſit eſſe ſecuritas, qui Dominum ſuum carcere concluſiſſet, poſtpoſita iuriſiurandi religione & fidei ac fœderis, & ipſi præripuiſſet Imperium: & bona fide conſuleret, vt Dominum ſuum reſtitueret, & humiliter veniam poſtularet, noſtras etiam pro ſe mittens preces, & quòd cum eodem Domino ſuo miſericordiã agere, ſi vellet, deberemus, & quicquid egerat contra nos venenosè, ſi rediret ad animum, imputare vellemus ætati lapſuive conſilij: Ille vana verba ſubintulit: quia quæ reſponderet rationabiliter, nõ habuit. Obœdientiam Romani Pontificis & ſubuentionem terræ ſanctæ, quam iuramento & ſcripto confirmarat Alexius imperiali, adeo refutat, vt vitam amittere præeligeret, Græciamq; ſubuerti, quàm quòd Latinis Pontificibus orientalis eccleſia ſubderetur. Nocte igitur inſequenti Dominum ſuum latenter ſuffocat in carcere, cum quo ipſa die prandium ſumſerat. Inde & claua ferrea, quam tenebat in manu, latera morientis & coſtas inaudita crudelitate confringit, caſuque vitam, quam laqueo extorſerat, confringit exemtam. Propalatum omnibus ſcelus funeris honore diſſimulat. Sic nobis hyems tota perficitur, donec manibus noſtris ſtabiliter aptatis, & inſtrumentis bellicis præparatis, nos & noſtra recipientes in nauibus, V. Idus

April. hoc

April. hoc est sexta feria ante passionē Domini, vnanimiter pro honore S. Romanæ ecclesiæ, & sub veneratione terræ sanctę, nauali prælio inuadimus ciuitatem. Et eo die, sine multo tamen nostrorum sanguine, sumus tanta perpessi, vt inimicis nostris in opprobrium verteremur, quorum eo die pars fuit per cuncta deterior, adeò vt tracta in terrā bellica nostra machinamenta Græcis compelleremur relinquere, & infecto negotio ad ripam cogeremur redire aduersam, ea die, vt videbatur, inutiliter fatigati. Conturbati ergo plurimum & contriti, & demum in Domino corroborati, definito consilio rursum instauramur ad pugnam, & quarto die, prid. Id. April. hoc est, secunda feria post passionem Domini, flante Borea, rursum applicamur ad muros, scalis nauium trium applicatis, cum multo labore nostrorum, & permultum resistentibus Græcis. Sed ex quo cominus gladios sensere nostrorū, belli durat anceps euentus. Duæ siquidem naues colligatæ, quæ pariter nostros Episcopos, Suessionensem ac Trecensem deferebant, quarum erant insignia paradisus & peregrina, primæ scalis scalas turrium attigerunt, & felici auspicio peregrinos pro paradiso certantes hostibus admouerunt. Prima muros obtinent vexilla Pontificum, ministrisq; secretorum cœlestium prima conceditur de cœlo victoria. Irruentibus igitur nostris, Domino iubente, cedit multitudo infinita perpaucis, & propugnacula relinquentibus Græcis, nostri audacter militibus portas aperiunt. Quorum cùm Imperator, qui non procul à muris in tentorijs stabat armatus, conspicarerur ingressum, statim tentoria dereliquit & fugit. Nostri cædibus occupantur, capitur ciuitas populosa, recipiuntur in palatijs imperialibus, qui nostrorum enses effugerunt, multaq; cæde facta Græcorum, nostri sese recolligunt, aduesperascente iam die, arma fessi deponunt. De assultu crastino tractaturus suos recolligit Imperator, & crastinam hortatur ad pugnam, asserens, quòd nostros in potestate nunc habeat, intra murorum septa conclusos. Sed noctu latenter dat terga deuictus. Quo comperto, Græcorum plebs attonita, de substituendo Imperatore pertractat. Et dum mane facto ad denominationem cuiusdam Constantini procedunt, pedites nostri non expectata deliberatióne maiorum, ad arma prosiliunt, & terga dantibus Græcis, fortissima & munitissima relinquuntur palatia, totaq; in momento ciuitas obtinetur, diripitur equorum innumera multitudo, auri, argenti, sericarum preciosarumq; vestium atq; gemmarum, & omnium eorū quæ ab hominibus inter diuitias computantur, tam inæstimabilis abundantia reperitur, vt tantùm tutò latitans non videretur possidere. Et qui pauca antè negauerant, cuncta nobis diuino iudicio reliquerunt: Vt securè dicamus, quòd maiora his mirabilia circa bellorū casus nulla vnquam narret historia: vt impleta prophetia manifestè videatur in nobis, quæ dicit: Persequetur vnus ex vobis centum alienos. Quia si inter singulos victoriam partiamur, quilibet ex nostris nō pauciores quàm centum obsedit & vicit. Nunc autem non nobis victoriam vsurpamus: quia super omnia mirabilia saluati sumus dextera Domini, & brachium virtutis eius reuelatum est in nobis. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Ordinatis igitur diligenter, quæ disponendarum rerum poscebat euentus, ad electionem Imperatoris vnanimiter & deuotè procedimus, & omni ambitione seclusa, cum sex Baronibus Venetorum venerabiles viros, Episcopos nostros, Suessionensem, Halberstadensem, Dominum quoq; Bethlemitanum, qui à partibus transmarinis auctoritate Apostolica nobis fuerat delegatus, Acconensem electum, Abbatemq; Lucedij, Imperatoris nostri sub Domino cōstituimus Electores. Qui oratione præmissa, vt decuit, Dominica misericordias Domini personam nostrā, quod à nostris meritis erat procul, vnanimiter ac solenniter elegerunt, diuinis laudibus clero ac populo acclamāte. Sequentiq; Dominica, quæ Iubilate cantatur, pręcipiēte Petro Apostolo regē honorificari, eiq; obœdire, & Euangelio nunciante, quod gaudiū vestrum nemo tollet à vobis; cum ingenti honore atq; tripudio, more etiā suo applaudentibus Gręcis, ad honorē Dei, sanctæq; Romanę ecclesię, gloriosè ad Imperij fastigia & coronā, Deo & hominibus amabiles Patres, memorati pontifices, cum vniuersorū applausu & pijs lachrymis, nos sublimarūt. Aderant incolæ terrę sanctę, ecclesiasticę militaresq; personę, quorū pręomnibus inęstimabilis erat &

Initium victoriæ ab Episcopis.

Victorum comitia.

Balduinus Flandrius creatur Imp. Byzant.

gratulabunda lætitia. Exhibitumq́; Deo gratius officium asserebant, quàm si ciuitas sancta Christianis cultibus esset restituta: cùm ad confusionem perpetuam inimicorum crucis, S. Romanæ ecclesiæ, terræq́; sanctæ, sese regia ciuitas deuoueret, quę tam diu, tam potenter, aduersaria stetit, & contradixit vtriq;. Hæc est quę spurcissima gentilium pro fraterna societate alternis ebibitis, cum infidelibus est ausa sæpius amicitias firmare ferales, & easdem mamma diu lactauit vberrima, & extulit in superbiam seculorum, arma, naues & victualia ministrando: quæ econtrario fecerunt peregrinis, magis edocere sufficiunt in omni Latinorum gente exempla quàm verba. Hæc est enim quæ in odium summi Pontificis Apostolorum principis nomen audire vix poterat, nec vnam eidem inter tot Græcas ecclesiam concedebat, qui omnium ecclesiarum accepit ab ipso Domino principatum: &, sicut eorũ memoria recens recolit qui viderunt, legatum Apostolicum morte tam turpissima condemnauit, vt nec inter martyres legatur vlla consimilis, licet pœnas eorum incredibiles inuenerit ingeniosa crudelitas. Hęc est, quę Christum didicerat solis honorare picturis, & inter ritus nefandos, quos sibi, spreta scripturarum auctoritate, confinxerat, etiam lauacri salutaris plerunq; facere præsumebat iterando iacturã. Hæc est, quæ Lannos omnes non hominum nomine dignabatur sed canum, quorum sanguinem effundere penè inter merita reputabatur: nec vlla pœnitentiæ satisfactione satisfaciebant laici Monachi, penes quos, sacerdotibus summotis, tota ligandi atq; soluendi consistebat auctoritas. Hæc & huiuscemodi deliramenta, quæ epistolaris non valet explicare angustia, impletis iniquitatibus eorũ, qui Christum Dominum ad nauseam prouocabant, diuina iustitia nostro ministerio digna vltione percussit, & expulsis hominibus Deum odientibus, nobis sese amantibus terram dedit omnium bonorum copijs affluentem, frumento, vino & oleo stabilitam, fructibus opulentam, nemoribus, aquis & pascuis spatiosam, ad manendum speciosam, & cui similem non continet orbis, aere temperatam. Sed nec in his desideria nostra subsistunt, nec ab humeris sustinebimus vexillum regale deponi, donec terra incolatu stabilita nostrorum, partes inuiserimus transmarinas, & Deo donante propositum peregrinationis expleamus. Speramus enim in Domino Iesu, qui quod cœpit in nobis opus bonum, ad laudem & gloriam nominis sui, inimicorum videlicet crucis depressionem perpetuã, perficiet, confirmabit solidabitq́;. Vniuersitatem igitur vestram propensius oramus in Domino, vt gloriæ huius atq; victoriæ & spei, cuius ostium nobis magnum apertum est, dignemini esse participes: quia absq; vlla dubitatione vobis continget, si nobiles & ignobiles cuiuslibet conditionis aut sexus eisdem desiderijs accensi, ad veras immensasq́; diuitias capessendas, temporales pariter & æternas vnanimiter acquiratis. Vniuersis enim, Deo donante, sufficimus, quos nobis Christianæ religionis zelus adduxerit: vniuersos volumus simul & possumus, secundum status suos, varietatemq́; natalium, & augere diuitijs, & honoribus ampliare. Spiritualiter autem Deo amabiles ecclesiasticos viros, cuiusq; religionis aut ritus, in Domino postulamus, vt ad idem populum suum potentibus verbis accendant, & exemplis edoceant, cateruatimq́; & ipsi venire festinent, in locis amœnissimis & vberrimis non iam in sanguine, sed cum multa libertate & pace, omniumq́; bonorum affluentia, ecclesiam plantaturi, salua semper, vt decet, obœdientia Prælatorum.

Infesta in Byzant.

Encomium soli Byzant.

ARNOL-

ARNOLDI, ABBATIS LVBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORVM LIBER VII.

CAPVT I.

ÆC de ſtatu Latinorum, & de ſubactione Græciæ, nobis comperta ſtudijs legentium communicamus. Sed quia de fine huius hiſtoriæ certificare eos nondum poſſumus, nunc ad perſequendam Regum narrationem conuertamur. Cùm igitur Otho rex Coloniam, vt dictum eſt, potenter obtinuiſſet, & amplior ei proſperitas arridere videretur, repentè inopinata aduerſitas contra eum exorta eſt. Siquidem Comes de Gulike contra eum inſidias moliri cœpit, ita vt Philippo regi litteras & nuncios occultè dirigeret, hoc demandans, ſi ipſum diuitijs & honoribus ampliare vellet, quòd non ſolùm omnes Principes, fautores Othonis regis, ſed & ipſum Archiepiſc. Colonienſem in ſuam partem adducere vellet. Qui gauiſus eſt, hoc remandans, vt ſuper hoc negotio ad locum determinatum ſibi occurrere vellet. Quod & factũ eſt. Philippus igitur eum ſibi ſub iuramento arctius aſtringens, curiam quandam DC. marcas perſoluentem ei in beneficio conceſſit, & ditatum auro & argento, veſtibus precioſis & equis, ad ſua remiſit, omneſq; ei obſequentes bene induit. Wilhelmus igitur Comes ipſum Archiepiſcopum & omnes nobiliores ita præſtigijs ſuis circumuenit, vt omnes Othoni renunciauerint, & in partem Philippi ſe inclinarint. Quid plura? præualente conſpiratione, Philippus Aquiſgranum potenter adducitur, ab Adolfo Archiepiſ. Rex conſecratur, & in ſedem imperialem collocatur. Diſplicuit tamen verbum iſtud Colonienſibus, qui fidem Othoni ſeruabant, arguentes ſuper hoc Archiepiſcopum, quòd eis inconſultis tantam nouitatem prǽſumſiſſet. Multiſq; ſupplicationibus ei inſiſtebant, vt factum ſuum retractare vellet, reuocantes ei ad memoriam factum Domini Papæ, qui ad ipſius petitionem regem Othonem confirmaſſet, & nulli niſi ipſi manũ imponere decreuiſſet. Cũmq; Archiepiſcopus nec animũ nec factũ mutare voluiſſet, directæ ſunt literæ ad Dn. Papam tam Regis quàm Capituli maioris & ciuium ciuitatis, quod factũ fuerat ei flebiliter inſinuantes. Vnde commotus per Apoſtolica ſcripta Archiepiſcopo mandauit, vt infra ſex ſeptimanas Apoſtolicæ ſedi ſe exhiberet, & de obiectis ſe expurgaret.

Wilhelmus C. Iuliac. immutatur Othoni.

Trahit in partes Colonienſem.

Philippi Aquiſgran. inauguratio.

Colonienſis accuſatur Papæ.

CAPVT II.

INterim non obliuiſcendum, quòd bonæ memoriæ Henricus, Decanus Magdeburgenſis maior, cùm pro negotijs ſuis Philippum regem adire voluiſſet, frater Burggrafij, Gerardus, ſuſpectum eum habens, quòd contra Cancellarium Conradum, fratrem ſuum, aliqua moliri voluiſſet, inſecutus eſt eum cum ſuis, & præſumtuosè manus in eum mittens, in terra ſupinatum exoculauit, virum bonum & pium, & ad decus ſuæ eccleſiæ valde nominatũ. Quæ præſumtio hoc modo mulctata eſt, vt mille marcas argenti iniuriato perſolueret, & de feudo ſuo ad centum marcas argenti eccleſiæ maiori reſignaret, & cum multis nobilibus hominium ei faceret, & cum quingentis militibus militarem ei pœnam perſolueret, id eſt, vt ſinguli milites de loco perpetrati ſceleris, vſq; ad fores maioris eccleſiæ, caniculum deferrent. Hoc quoq; addendum, quòd idem Cancellarius Conradus, reſignato Epiſcopatu Hildensheimenſi, cùm ad Epiſcopatum Herbipolenſem ſublimatus fuiſſet, quia erat vir zelator iuſtitiæ, cùm pro eccleſia ſua conflictum cum miniſterialibus haberet, qui quadam præſumtione res eccleſiæ inuaſerant, con-

Henrici Decani Magdeburg. excæcatio.

Gerardus. Conradus Cancell.

Excæcationis mulcta.

Pœna militaris.

Cõradus Cãcellar. fit ex Hildesheim. Epiſcopus Wirceburg.

ditione pacis interposita, vt ipsum negotium, mediante institia, terminaretur, ab *Eius cædes.* ipsis contradictoribus suis in ipsa ciuitate Herbipolensi occisus est. Vnde à fidelibus in ipso loco occisionis suæ crux operosa erecta est, & in ea tale epita- *Epitaphiū.* phium exaratum:

Hic procumbo solo, sceleri dum parcere nolo,
Vulnera facta dolo dent habitare polo.

Hæc est vox occisi, cum sanguine Abel iusti ad Dominum clamantis. Dicunt *Continētia.* quidam, etiam eum occisum in cilicio inuentum, & eum viuentem curam pauperum habuisse, & in eorum eleemosyna fertonem auri omni septimana expendisse. Nouit Dominus qui sint eius. Quis virum tam delicatum, sericis ornatum, cilicio crederet indutum? Sed nonnunquam sub forma seculari latet animus spiritualis, & econuerso sub forma spirituali occultatur, heu, animus carnalis.

CAPVT III.

Colon. non sistens se cognitioni absentem declaratur, & exauctoratur. ARchiepiscopus tamen, neglecto mandato Apostolici, eius præsentiæ se non exhibuit. Vnde dati sunt iudices, Henricus, Canonicus ad S. Gereonem, Anselmus & Christianus, parochiani. Qui eum legitimè citatum monuerunt, vt errori suo renunciaret; quod si nollet, eum excommunicatum deijcerent, & alium idoneum ecclesiæ suæ præficerent. Quod & factum est. Cùm enim acquiescere *Bruno eius successor.* nollet salutaribus monitis, sub interdicto positus est, & Bruno, Bonnensis Præpositus, ei est substitutus. Ad quod tamen negotium solennius exequendum à Domino Papa maiores personæ sunt delegatæ, vt subiecta declarat epistola.

Innocentii Papa epistola.

Innocentius Episcopus, seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus, Archiepisc. Moguntino & Episcopo Cameracensi, & dilecto filio Scholastico S. Gereonis, Sal. & Apostolicam benedictionem.

Crimina Colon. obiecta. VT Adolfus, Coloniensis Archiepisc. incidat in foueam, quam parauit, & intrer impius gladius in cor eius, pertinax ipsius inobœdientia, periurium iteratum, & proditio vulgata deposcunt. Ipse enim nec Deum timens, nec reueritus hominem, nec Coloniensis ecclesiæ dignitatem, Romanæ contemtum, & suæ sedis dispendium, à se iugum obœdientiæ excussit, iuramentum semel atque iterum præstitum violauit, & eum prodidit, quem crearat. Sanè cùm olim carissi- *Lenitas.* mum in Christo filium nostrum, illustrem Othonem, in Romanorum Imperatorem electum, coronasset in regem, & fidelitatis ei præstitisset iuramentum, apud nos multipliciter institit, vt eidem regi fauorem Apostolicum impendentes, ratum, quod ipse fecerat, haberemus. Cumque multiplicatis intercessionibus obtinuisset à nobis, vt in fœnore ipsius Regis deseruiremus honori ecclesiæ Coloniensis, cœpit in eiusdem deuotione tepescere, ac manum suam ab aratro retrahens, occasiones friuolas inuenire, ne quod plantauerat, irrigaret, quatenus citò atesceret planta eius, cùm solicitudinem suam manus subtraheret plantatoris. Etsi neque qui plantat neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat, Deus. Inualuit nihilominus per gratiam Dei nouus palmes, & cùm extenderet iam ramos suos, & pullularet, vidit plantator inuidus & inuidit, & non potuit diutius occultare virus suum: quia nequam mentem operatio reuelauit, & arbor agnita est in fructu. Commonitus igitur & conuentus, iterum præstitit iuramentum, quòd eundem Regem nunquam desereret, nec in partem alteram declinaret. Sed iuramentum stabilire non potuit mentem illam, quæ innatæ leuitatis vitio fluctuabat. Nos autem licet non de facili crederemus, quòd vir tanta præditus dignitate, sic esset aduersatiuus superiori, & quod fecerat, intenderet an-

ret annullare, ne quid tamen solicitudini nostræ deesset, ad constantiam eum excitare volentes, & monitis & minis institimus apud eum, & sub quanta potuimus ei districtione præcepimus, vt eidem Regi assisteret, & ad promotionem eius efficaciter aspiraret, cauens solicitè, ne maledictionem pro benedictione reciperet, si illusisse nobis tam turpiter probaretur. Ipse verò non attendens, quòd sicut obœdientia victimis antefertur, sic inobœdientia idololatria comprobatur, dirumpens in vitium inobœdientiæ incidit, & contra præceptum nostrum & proprium iuramentum, corruptus pecunia, sicut fertur, dominum suum temerarius prodidit, & conuersus in arcum peruersum, nobili viro Philippo, Duci Sueuiæ, contra eum impudenter adhæsit. Et ne quid præsumtioni eius deesset, ne culpa eius aliquo velamine posset palliari, nuper Aquisgrani, vbi præfatum Regem solenniter coronauerat, memoratum Ducem publicè coronauit. Quare excommunicationis sententiam incurrit, quam in ecclesia B. Petri Coloniæ coram multitudine copiosa, ipso præsente ac gerente stolam sacerdotalem in collo, & candelam accensam in manu tenente, frater noster, Brundusinus Archiepiscopus, tunc Episcopus Prænestinus, Apostolicæ sedis legatus, promulgauit in eos, qui à præfato Rege recederent, & parti alteri adhærerent. Vt igitur Colonienses, qui noluerunt in malo caput languidum imitari, sed in eiusdem Regis fidelitate perstiterunt firmius, & persistunt, expurgato fermento veteri, quod voluit totam massam corrumpere, sint noua conspersio, sicut sunt azymi, nihil corruptionis habentes, cùm iuxta canonicas sanctiones accusatione non egeat manifesta, vnde nos eius exemplo, qui absens corpore, præsens autem spiritu Corinthium damnarat absentem, potuissemus in eum sententiam promulgare, ad maiorem tamen cautelam, consilio fratrum nostrorum, tam Episcoporum quàm Prælatorum aliorum plurimorum, districtè præcipimus, vt cùm apud vos sit, ita luce clarius manifesta dictum Archiepiscopum pulsatis campanis, & accensis candelis, singulis Dominicis diebus & festiuis excommunicatum publicè nuncietis, & faciatis per omnes ecclesias Colonienses & vicinas diœceses sub solennitate simili nunciari, suffraganeos & omnes vasallos Coloniensis ecclesiæ tam clericos quàm laicos absolutos ab eius obœdientia nunciantes. Quia verò si tantum scelus remaneret inultum, quiuis de cætero posset impunè inobœdientiæ vitium, periurij crimen & proditionis facinus perpetrare, sub eadem vobis districtione præcipimus, quatenus cùm hæc in illo possint apud vos tergiuersatione celari, vos eum, auctoritate vestra suffulti, à pontificali officio sublatum cuiuslibet contradictionis & appellationis obstaculo deponatis: Nisi forsan intra mensem post factam denunciationem à vobis ad sedem Apostolicam accesserit iudicandus: his, ad quos ius electionis nouistis pertinere, Apostolica auctoritate iniungentes, vt personam idoneam, quæ tanto congruat honori, sibi eligant in pastorem. Quòd si electionem contigerit aliqua forte, quod absit, occasione differri, ne bona ecclesiæ Coloniensis possint interim deperire, alicui personæ honestæ & prouidæ ac potenti committatis administrationem ipsius. Quia verò eiusdem ecclesiæ tanto amplius zelamus honorem, quanto clerum & populum eius aliqua scissura corrumpat, si forsan hi, ad quos spectat electio, non potuerint conuenire, præcipiatis eisdem, vt in aliquos viros idoneos conferant vota sua, ad sedem Apostolicam accedentes cum consilio nostro, qui ad eorum concordiam, faciente Domino, dabimus operam efficacem, vt personam idoneam sibi eligant in Prælatum.

[redacted] *Philippus.* *Brundusinus Papa administer.* *[redacted]* *Ritus excommunicationis.* *Cautio.* *[redacted]*

Taliter, vt meruit, Adolfus de dignitate sua est deiectus, & Bruno memoratus in locum ipsius est sublimatus. Qui à Domino Apostolico insignia Archiepiscopatus suscipiens, & cum Othone, quæ pacis sunt, sentiens, in ciuitate quidem subditis suis præerat, Adolfus verò, vtpote vir parentatus, quæ foris erant, violenter infestare non cessabat.

Brunonis inauguratio. *Adolfus exantistes.*

CAPVT IIII.

[redacted]

IN omnibus his Apoſtolicus, vt columna immobilis, à ſuo propoſito non ceſſabat & hunc inobœdientem eccleſiaſtica cenſura infirmare, & Othonis partes conſtanter confirmare. Nec defuerunt, qui ſuggeſtionibus ſiue muneribus ſeu promiſſionibus tentauerunt animum ipſius immutare. Ille verò nec prece, nec precio, nec etiam minis aliquo modo, quę fecerat, volebat retractare, ſed ſuum electum ſemper in omnibus ſtudebat & confortare & confirmare. Hæc luce clarius nobis comperta præſentis ſcripti teſtimonio poſſumus comprobare.

Papæ in propugnãdo Othone conſtantia.

Ad eundem epiſtola.

Innocentius Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, cariſsimo in Chriſto filio, illuſtri regi Othoni, in Romanorum Imperatorem electo, Sal. & Apoſtolicam benedictionem.

SYnceræ intentionis affectum, quem circa promotionem regiam habuimus hactenus, & habemus, explicare nos litteris non oportet, cùm plenius hoc exponat effectus, & fidelius interpretentur mentem noſtram opera quàm ſcripturæ. Sanè præter opinionem plurium & multorum conſilia ſuſcepimus ab initio cauſam tuam, de cuius promotione omnes penè penitus deſperabant, & ſtuduimus efficaciter promouere. Nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitum inclytæ recordationis Richardi, regis Anglorum, auunculi tui, videbaris ab omnibus derelictus. Licet enim non defuerint, qui multipliciter nos tentarent, & muneribus & promiſſis nos vellent à fauoris tui propoſito reuocare, nec prece tamen, nec precio, nec minis, nec monitis potuerunt aliquatenus flectere mentem noſtram, quin de die in diem amplius in tua dilectione ferueret, & ad exaltationem tuam propenſius aſpiraret. Quamuis autem neque qui plantat, neque qui rigat, ſit aliquid, ſed qui incrementum dat, Deus, gaudemus tamen in eo, qui dat omnibus affluenter: quia ei, quod plantauimus & rigauimus, incrementum benignus indulſit, ita vt ſicut granum ſinapis, quod mulier in horto ſuo legitur ſeminaſſe, planta noſtra in arborem magnam iam creuit, & in cuius ramis volucres cœli, Deo dante, in breui ſedebunt: & ſub cuius vmbra beſtiæ terræ requieſcent. Cùm igitur Dominus dirigat greſſus tuos, & firmet de die in diem amplius regnum tuum, monemus ſerenitatem regiam, & exhortamur in Domino: quatenus cùm tempus acceperis iam opportunum, opportunè & importunè, vigilanter & inceſſanter inſiſtas, vt bonum principium finis optimus ſubſequatur, & optatum commune deſiderium noſtrum ſortiatur effectum, foueas in dilectione ac deuotione Principes, qui te fouent, vt alios melius ad tuæ ſerenitatis fauorem inducas, & dum tibi Principum fauor arridet, ad tuæ promotionis profectum intendas, nec negligas in aliquo ſanctum tuum, ſed omni diligentia ſtudeas promouere. Sanè ſperamus in eo, qui eſt in ſe ſperantium fortitudo. Quòd ſi denuò profeceris, ſicut hoc anno diceris profeciſſe, non erit, qui tuo profectui ſe opponat, vel diuinæ diſpoſitioni reſiſtat. Datæ Anagniæ XVII. Cal. Ianuarij, Pontificatus noſtri anno ſexto.

Vbi rerũ teſtimonia adſunt, non opus eſt verbis.

[redacted]

Richardus rex Angl.

[redacted]

Hæc de conſtantia Dn. Apoſtolici circa regem Othonem dicta ſufficiant.

CAPVT V.

PHilippus autem Coloniam infeſtare non ceſſabat, qui etiam muneribus datis, ita omnes ſibi, vt dictum, aſtrinxerat, vt ipſum Ducem de Limburg in ſuam quoque partem inclinaret. Ipſe enim poſt defectum Adolphi Archiepiſcopi curam ciuitatis acceperat, ita vt omnes & omnia ad ipſius nutum regerentur. Quodam

Philippi largitiones. Dux Limburg.

Quodam igitur tempore Philippo Coloniam impetente, iste ciues insidiosè eduxerat, & eos ab hostium impetu securos fecerat: cùm repentè irruentibus hostibus super quietos, ad quadringentos viros strage facta, cæteri omnes, vix paucis euadentibus, in captiuitatem ducti sunt. Rex tamen euadens, cum Episcopo Brunone, & filio Ducis, cui nomen Walrauen, venit ad castrum Wassenburg, sperans se illic refugium habiturum. Sentiens tamen traditionem, per occultum quendam adhibitum, cum eodem Walrauen per noctem euasit. Hostes verò subsecuti, sperantes se Regem conclusisse, cùm ipsum frustrati non inuenissent, Episcopum latitantem comprehendunt, ac Philippo regi tradunt. Qui sperans se multum hac captiuitate profecisse, eum in vincula coniecit, & aliquandiu in captiuitate tenuit. Cumque ignominiosè satis ad multa loca deduceretur, Herbipolin tandem deductus est, ibique diutinam, remissius tamen, sustinuit captiuitatem.

Ex eiusdem defectione clades.

Walrauen Limburg. F. Othonis fuga.

Brunonis Colon. captiuitas.

CAPVT VI.

POst hæc ad bonum compositionis Dominus Apostolicus duos Cardinales delegauit (nomen vnius Hugo, Episcopus, & alterius Leo) vt Philippum ab excommunicatione solueret, si fortè per dispensationem bonorum & religiosorum Patrum, siue consilio principum, vnitas pacis inter eos reformari posset, ea tamen conditione, vt Bruno captiuus liberrimus ab omni captiuitate laxaretur. Venientes igitur legati Domini Apostolici ad Philippum, ipsi legationis ordinem, qua fungebantur, exposuerunt. Cui in his, quæ audierat, bene placuit, sed Archiepiscopum absoluendum omnino negauit. Dicebat enim in absolutione Archiepiscopi nimiam se incursurum offensam, Adolfi videlicet, & omnium illorum, quorum gratia ad fastigium Imperij per secundam consecrationem erat sublimatus. Cardinales igitur cæcitate percussi, immemores mandatorum Domini Papæ, propter munera Philippi, qui eos argento & auro ditabat, & bene indutos lautissimè procurabat, Philippum quidem absoluerunt, sed Archiepiscopum vinctum reliquerunt. Dixerunt ergo Othoni regi: Nos æmulum tuum absoluimus, vt cum eo, sicut mandauit Apostolicus, si fieri potest, ad pacis concordiam tendas. Quibus Rex: Si fecistis, inquit, mandatum Domini Papæ, istas perspiciatis litteras. Miserat enim Apostolicus Othoni regi litteras clanculo de absolutione Philippi & liberatione Brunonis Archiepiscopi, eundem tenorem continentes. Cumque solutis litteris tenorem eorum perspexissent, exterriti sunt valde. Quibus Otho minas terribiles intulit, æquius tamen pro reuerentia summi pastoris abstinuit. Illi autem ad Philippum reuersi, se errasse confessi sunt, dicentes sine liberatione Brunonis Archiepiscopi eius absolutionem stare non posse. Qui necessitate compulsus, Brunonem bene tractatum à captiuitate soluit, ipse verò ad colloquium regis Othonis se præparauit. Cumq; Philippus consisteret Quedelingenburg, & Otho in Harlingenburg, ad colloquium Reges cum Cardinalibus & admodum paucis conuenerunt. Sed in nulla forma pacis ab inuicem discesserunt.

Legatio Papæ de concordia sancienda.

Philippus de ris soluitur.

[redacted]

Legati Papam imitati.

Bruno Colon. dimittitur è vinculis.

Irrita de pace actio.

CAPVT VII.

PHilippus tamen placere volens Adolfo Archiepiscopo & cæteris amicis, necdum se à captiuitate Brunonis abstinuit, sed eum comprehensum misit ad castrum firmissimum Rodenburg, ibique eum in captiuitate tenuit. Quod cùm significatum fuisset Domino Papæ, denuò ei litteras misit, districtè præcipiens, vt Archiepiscopum Brunonem de captiuitate solutum cum honore ipsum ad eum transmitteret: quod si non faceret, sciret se excommunicationi verè transgressorem subiacere. Philippus igitur Rex timens sententiam excommunicatio-

Brunonis Colon. iterata captiuitas.

Dimissio ex interminatione Papæ.

nis, Archiepiscopum cum honore ad Dominum Papam transmisit: Qui tam diu ibi stetit, quousque omnem dignitatem suam, Adolfo humiliato, cum plenitudine potestatis perciperet. Denique de Adolfo dispensatum fuerat, vt CC. marcas de telonio Ducensi perciperet, & totidem de Coloniensi, & Otho stipendia in ipsa ciuitate, & his contentus, Brunonem Archiepiscopum non inquietaret.

Compositio cum Adolfo.

CAPVT VIII.

Liuones ad Christianismum perducti.

OPportunum arbitror, memoriæ fidelium commendare, nec silentio præterire, deuotionem & laborem multorum religiosorum, quo apud gentiles, qui Liuones dicuntur, desudatum est, qui ibi Domini semina spargentes, ipsum populum ab idololatria cessare laborauerunt. Vidimus sanè propter eorum instantiam multos cooperatores existere, alios peregrinando, alios sua conferendo, vt seges Christi fructuosa consurgeret, & multa messe Diaboli zizania suffocarentur. Fuit autem primus huius institutionis auctor Dominus Meinardus, Sigebergensis Canonicus, quem eloquium Domini inflammauit, vt eidem populo infideli pacem Domini nunciaret, & ipsum paulatim calore fidei scintillaret. Cumque vir bonus per aliquot annos cum negotiatoribus illuc iret, & suis negotijs deuotus insisteret, sensit manum Domini non inualidam, & auditorum suorum deuotionem plurimam. Accedens igitur ad Bremensem ecclesiam, quam tunc Dominus Hartuicus Archiepiscopus regebat, suam intentionem, suorumque auditorum deuotionem, ipsi Archiepiscopo similiter & capitulo maiori exposuit, vt non sine auctoritate vel consilio cœpto labori insisteret. Qui sperantes ipsum plantando & rigando incrementum Domini percipere, ipsum ad prædicandum gentibus miserunt, simul etiam Pontificali honore sublimantes maiore auctoritate roborauerunt. Ipse ergo humilis & deuotus suis auditoribus verbi spargens semina, arguendo, obsecrando, magis tamen obsecrando duritiam gentilium frangens, ipsorum corda non minus muneribus quàm exhortationibus paulatim ad quod volebat, Deo annuente, perducebat.

Meinardus Sigeberg. Euangelista Liuon.

Ornatur Episcopi dignitate ab Hartuico Brem.

CAPVT IX.

Fundatio Episcopat. Rigensis.

ANno igitur verbi incarnati M. C. LXXXVI. fundata est sedes episcopalis in Liuonia à venerabili viro Meinardo, intitulata patrocinio beatæ Dei genitricis Mariæ, in loco qui Riga dicitur. Et quia idem locus beneficio terræ multis bonis exuberat, nunquam ibi defuerunt Christi cultores, & nouellæ ecclesiæ plantatores. Est enim eadem terra fertilis agris, abundans pascuis, irrigua fluuijs, satis etiam piscosa & arboribus nemorosa. Dominus quoque Bertoldus Abbas in Lucca, relicta prælatione & ipse verbi semina gentilibus spargere studens, huic labori non impiger se ingerebat. Vnde gratia Dei cooperante, non parum gentilibus quibusdam acceptus erat. Considerabant sanè in viro gratiam conuersationis, temperantiam sobrietatis, modestiam patientiæ, virtutemque abstinentiæ, instantiam prædicationis, iucunditatem affabilitatis. Vnde post decessum Domini Meinardi, qui, vt præmissum est, bonum certamen certauit, cursumque felicem consummauit, quia omnibus tam clero quàm populo conuersatio Domini Bertoldi innotuerat, ipsum vnanimi consensu locum defuncti sortiri exoptabant. Qui veniens Bremam, Episcopus consecratur, cui etiam ad supplementum laboris reditus annuales in eadem ecclesia ad viginti marcas deputantur. Cuius prædicationis instantia nonnulli sublimes & nobiles signaculo sanctæ crucis insigniti, ad deprimendas gentilium vires, vel potius ad cultum Christi perdomandas, iter peregrinationis arripiunt. Nec defuerunt sacerdotes & litterati, suis exhortationibus eos confortantes, & ad terram promissionis felici perseuerantia eos pertingere promittentes. Et quia profectio siue peregrinatio Hierosolymira-

Liuoniæ encomium.

Bertoldus, Abbas Lucc.

Surrogatur Meinardo.

Fit auctor expeditionis sacræ.

ſolymitana tunc vacare videbatur, ad ſupplementum huius laboris Dominus Cœleſtinus Papa indulſerat, vt quicunque peregrinationi memoratæ ſe vouiſſent, huicitioeri, ſi tamen ipſis complacuiſſet, ſe ſociareot, nec minorem à Deo peccatorum remiſſionem perciperenr. Fit igitur de tota Saxonia, Weſtfalia vel Friſia, Prælatorum, Clericorum, militum, negotiatorum conuentus plurimus, qui in Lubeca comparatis nauibus, armis & victualibus, Liuooiam vſque peruenerunt. Cumque Præſul beatus exercitum produceret contra infideles, Chriſti cultoribus inſidiantes, in manus impiorum cum duobus tantùm deuoluitur, occiditur, &, vt ſperamus, gloria & honore coronatur. Erat enim flagrans mortis deſiderio. *Intercipitur & necatur à barbaris.*

Qui ſicut prima lucratur brauia fortis,
Sic ipſi primæ fuerat data copia mortis.

Denique die ſecunda cùm requirerentur corpora occiſorum, inuentum eſt corpus Epiſcopi intactum & incorruptum, cæteris corporibus, quia æſtus erat, muſcis & vermibus repletis. Quod cum planctu nimio & exequijs ſolennibus in ciuitate Riga tumulatum eſt. Poſt hæc Dominus Albertus, Bremenſis Canonicus, in ſedem defuncti ſublimatus eſt. Qui cùm adhuc iuuenili floreret ætate, magna morum pollebat maturitate. Et quia vir parentatus erat, ornatus fratribus & amicis, in vinea Domini cooperatores habebat plurimos. Nec facilè exprimere potero, quantam inuenerit gratiam apud Reges & magnates, qui ei cooperabantur pecunijs, armis, nauibus, victualibus, inter quos Dominus Andreas, Archiepiſcopus Lundenſis, Bernhardus Pachelburgenſis, Iſo quoque Verdenſis manus ſuas Domino conſecrauerunt. Obtinuerat etiam à ſede Apoſtolica, vt ſi quos inueniſſet religioſos, & verbi Dei erogatores, ſiue de ordine Monachorum, ſiue regularium Canonicorum vel aliorum religioſorum, ipſos ſuo labori cooperatores efficeret. Vnde ipſum ſequebatur multitudo maxima, & militum manus copioſa. Cumque frequenter æſtiuo tempore exercitum duceret contra crucis Chriſti inimicos, non ſolùm Liuones, verùm etiam alias barbaras nationes ita ſibi ſubiecerat, vt ab eis obſides acciperet, & pacis conditiones cum eo facerent. Creuit igitur eccleſia Dei per venerabilem virum Albertum, bene diſpoſita Præpoſitis, parochijs, cœnobijs. Multi etiam contioentias vouentes, & ſoli Deo militare cupientes, forma quadam Templariorum omnibus reounciantes, Chriſti militiæ ſe dediderunt, & profeſſionis ſuæ ſignum in forma gladij, quo pro Deo certabant, in ſuis veſtibus præferebant. Qui confortati & animo & numero, inimicis Dei terrore non paruo formidabiles effecti ſunt. Nec defuit diuina miſeratio fidem ſuorum inconcuſſam roborando, & his indicijs veritatem demonſtrando. Nam cùm quidam neophytorum ab ioimicis ſuæ gentis comprehenſi fuiſſeot, muneribus & blandimentis ad priſtinum errorem eos immutare ſatagebant. Quibus cùm nulla ratione conſentirent, ſed ſuſceptæ fidei ſacramenta inuiolabiliter conſtantiſſimè obſeruare decreuiſſent, incredibili tormentorum genere eos trucidabant, qui ſua confeſſione multos cōfortabant: quia per eos plurimi Deum glorificabant. Verùm inter hæc proſpera non defuerunt aduerſa. Siquidem Rex Ruſſiæ de Ploſceke de ipſis Liuonibus quandoque tributum colligere conſueuerat: quod ei Epiſcopus negabat. Vnde ſæpius graues inſultus ipſi terræ & ciuitati ſæpe dictæ faciebat. Sed Deus adiutor in opportunitatibus ſuos ſemper protegebat. Orta tamen fuit inter Dominum Epiſcopum & fratres ſuprà dictos, qui Dei milites dicuntur, quædam altercatio. Dicebant ſanè fratres, ipſorum iuris eſſe tertiam partem totius gentilitatis, quam Dominus Epiſcopus vel verbo prædicationis vel violentia expeditionis obtinere potuiſſet. Quod cùm Epiſcopus omnino eis negaret, facta eſt inter eos grauis diſcordia, ita vt multum contra ipſum in curia Romana laborarent, nec minus Dominus Epiſcopus ſuam ſententiam confirmaret.

Albertus Bertoldi ſucceſſor.

Eiuſdē adiutores. Diploma Papale.

Expe[illegible] ... [illegible] ... rid.

Equites Enſiferi.

Neophytorū martyriū.

Bellum Regis Ruſſ.

Enſiferorū & Epiſc. contentio.

CAPUT X.

Digressio ad res Aegyptias. QVia aut prodesse volunt, aut delectare, Poetæ, nos paululum dimissa historia Regum, ad alia nobis competta, & vtilitati legentium profutura, videlicet ad Ægyptum & partes Libyæ transeamus. Anno Dominicæ incarnationis M. C. LXXV. Dominus Fridericus, Imperator Romanorum & Augustus, misit *Gerardus Vicedomin. Argent. legatus Cæs. ad Soldanum.* Dominum Gerardum, Argentinensem Vicedominum, in Ægyptum ad salutandum regem Babyloniæ. Nunc igitur ipsius personam loquentem attendatis. Quæcunque in commissa legatione vidi, vel veraciter percepi, quæ habitabili orbi nostro rara vel extranea videbantur, per mare & per terram, scripto *Eiusdem itinerarium.* commendaui. Apud Genuam mare ascendi VIII. Idus Septembris. Inde *Corsica. Sardinia.* verò nauigans, inter duas insulas, scilicet Corsicam & Sardiniam, transiji. Harum insularum vna distat ab altera per quatuor milliaria, vtraque verò satis pul- *Corsorũ & Sardorum mores.* cra per planum & montana disposita, superabundans omni bono terræ. In Corsica verò sunt homines vtriusque sexus compositi, curiales, habiles, hospitales, viri militares & bellicosi. In Sardinia autem econtrario sunt homines incompositi, rustici, syluani, tenaces, viri effœminati & deformes. In Sardi- *Vrrensq; insula sium.* nia lupi non habitant. Mare Sardiniæ inter cætera maria ferocissimum est, & magis periculosum. Tenet etiam Sardinia in longum & in latum ex omni latere sex diætas, & est terra infirmissima. Corsica tenet in longum & in latum tres diætas, & terra satis sana, nisi quòd per eam defluit amnis infirmissimus, quem si anima viua gustauerit, morietur, & aues, si propè transuolant eam, morien- *Sicilia, eiusque encomium.* tur. Per has duas insulas transiens, in Siciliam veni. Hæc insula est terra suauissima, omni terrena fœcunditate opulenta, plana, montanis vinis, pratis, pascuis, fontibus, riuis, fluminibus iucundissimis, diuersis generibus fructuum & herbarum perornata, excipiens transitum maris in modum crucis, mercatoribus aptissima, sed paucis inhabitatur hominibus. Tenet enim in longitudine & latitudine ex omni latere sex diætas, & plures continet ciuitates. Iuxta verò hanc *Malta vel Melita.* insulam ex vno latere in opposito est quædam insula, nomine Malta, distans à Sicilia per viginti milliaria, & Sarracenis inhabitata, & est sub Domino Siciliæ. *Panteleon insula libera.* Veruntamen non longè à Malta est alia insula Panteleon, quam Sarraceni inhabitant, nec vlli Domino subijciuntur. Sunt enim homines inculti & syluani, habitantes in cauernis terræ: quos si fortè magnus exercitus superuenerit, cum omni supellectile terræ cauernas intrant: vt, qui pugnando defendere se non valent, saltem fugiendo euadant. Hoc genus hominum magis viuit de pecuaria, quàm de fructibus. Inde procedens per septem dies, veni ad terram barbari- *Arabes nomades & σκηνῖται.* cam, ab Arabibus inhabitatam, quod genus hominum sine domibus degit sub dio, vbicunque terrarum habitet. Dicunt enim quòd pro tam breui spatio vitæ suæ domos ædificare, vel in eis habitare, intuitu diuinæ remunerationis, omittant, terram parum colunt, sed de sola pecuaria viuunt. Viri & mulieres ferè nudi incedunt, nisi quòd vili panno sola pudibunda tooperiunt. Gens ea miserrima est, & omni bono priuata, inermis & nuda, nigra, deformis & indebilis. In mari quoque quadraginta septem diebus nauigando, diuersa genera piscium vi- *Cetus.* di. Vidi enim genere piscem magnum, vt conijcere potui, habentem in longi- *Pisces volantes.* tudine CCCXL. vlnas. Vidi & pisces super mare volare ad iactum vnius ar- *Pharus.* cus vel balistæ. Tandem portum Alexandriæ intraui, in quo portu turris altissima de lapidibus erecta est, vt nauigantibus portum indicet. Quia Ægyptus terra plana est, & tota nocte ignis in ea ardet, vt appropinquantibus, ne *Alexãdria.* pereant, portum significet. Alexandria est ciuitas egregia, ædificijs, pomœrijs & immensa multitudine perornata, & Sarracenis, Iudæis & Christianis inhabitata, sub dominio regis Babyloniæ constituta. Huius ciuitatis prima constitutio, sicut in eius apparet vestigijs, maxima fuit. Extendebatur enim in longum quatuor milliaria, in latum verò per vnum milliare. Hanc brachium,

ex Eu-

ex Euphrate deductum, in vno tangebat latere, & mare magnum firmabat in alio latere. Nunc eadem ciuitas ad mare contracta extat per magnum campum à prædicto brachio Nili. *Nugatur.* Sciendum est autem, quòd Euphrates & Nilus vna & eadem aqua sit. *Libertas religionis Alexandr.* In Alexandria omne genus hominum legem suam liberè colit. Hæc ciuitas valde sana est, plurimos etiam centenarios senes in ea reperi. Ciuitas hæc vili muro absque fossatis munitur. *Portorium Phari.* Sciendum est, quòd prædictus portus soluit annuatim de pedagio quinquaginta millia aureorum, qui faciunt plusquàm octomillia marcarum puri argenti. Hanc ciuitatem diuersum genus hominum frequentat cum suis mercationibus. Aquam dulcem hæc ciuitas non habet, nisi quòd per aquæductum suprà dicti Nili vno tempore anni in cisternis suis colligit. In eadem vrbe sunt plures ecclesiæ Christianorum. Inter quas est ecclesia B. Marci Euangelistæ, extra muros nouæ vrbis supra mare sita. In qua vidi quatuordecim monumenta, ossibus & sanguine martyrum plena: sed nomina eorum sunt ignota. *Marcus Euan.* Vidi etiam capellam, in qua idem Euangelista euangelium conscripsit, & vbi martyrium accepit & locum sepulturæ suæ: vnde à Venetis furatus fuit. In illa ecclesia Patriarcha eligitur, consecratur, & mortuus sepelitur. *Patriarcha.* Habet enim illa Christianitas Patriarcham, obœdientem Græcorum ecclesiæ. *Regiam Ptolemaeorum dicit.* Erat in eadem ciuitate aliquando palatium Pharaonis maximum, immensis columnis marmoreis eleuatum, cuius nunc vestigia apparent. *Sal fluuiatile.* Vidi iuxta Alexandriam, quòd Nilus per paruum spatium terræ a proprio alueo educebatur in campum, & ibi sine omni labore vel ingenio humano stans per aliquod tempus, in sal purissimum & optimum conuertebatur. *Inundationes Nili.* Solet etiam Nilus annuatim excrescere, & totam Ægyptum irrigare & fœcundare: quia rara est ibi pluuia. Incipit autem excrescere in medio Iunio vsque ad festum sanctæ crucis, & exinde decrescere vsque ad Epiphaniam Domini. Nota, quàm citò aqua in decrescendo transit, vbicunque terra apparet, ibi statim rusticus aratrum figit & semen mittit. In Martio frumentum metunt. *Ægypti frumenta.* Terra illa non parit aliud frumentum nisi triticum & hordeum pulcherrimum. Omne genus leguminis à festo S. Martini vsque ad Martium recens colligitur, similiter & fructus hortorum & herbarum. *Fecunditas pecudum.* Oues & capræ terræ illius bis pariunt in anno, & ad minimum geminum fœtum proferunt. Audiui etiam, quòd asinæ ibi ab equis conciperent. *Christiani.* Per totam Ægyptum Christiani habitant in ciuitatibus & in villis, regi Babyloniæ soluentes certum tributum. Et ferè quælibet villa habet ecclesiam Christianorum. Ipsum autem genus hominum miserrimum est, & miserè viuit. Nota, ab Alexandria vsque ad nouam Babyloniam trecentas esse diætas per terram, per aquam septem diætas in ascendendo. *Tres Babylones.* Sciendum est etiam, tres esse Babylonias, vnam scilicet super fluuium Thobar, vbi regnabat Nabuchodonosor, in qua fuit turris Babel. Et hæc deserta dicitur & antiqua, distans à noua Babylonia vltra triginta diætas. Fuit & alia Babylonia in Ægypto supra Nilum sita in pede montis iuxta desertum, in qua regnabat Pharao, distans à noua Babylonia ista per sex milliaria. Et hæc quoque destructa est. Noua verò Babylonia supra Nilum sita est in plano, & fuit aliquando maxima ciuitas, & adhuc satis egregia ac populosa, omni bono terræ fœcunda, à solis mercatoribus inhabitata, ad quam naues oneratæ speciebus de India spissim veniunt per Nilum, & inde in Alexandriam ducuntur. Granum & legumen per vicos & plateas vbique seruatur. *Pyramides.* A noua Babylonia vsque ad milliare vnum in deserto sunt duo montes lapidibus marmoreis maximis & alijs quadratis artificio erecti, opus admirabile, distantes ab inuicem per tractum vnius arcus quadrari, eiusdem quantitatis, scilicet latitudinis & altitudinis. Extenditur enim vterque in latitudinem ad tractum fortissimi arcus, in altum ad duos tractus. *Cayrum.* Item iuxta nouam Babyloniam ad tertiam partem milliaris est alia ciuitas egregia, Chayr nuncupata, in qua nunc est sedes regalis, palatia regis & principũ, & militum cohabitatio. Hæc ciuitas militaris est prope Nilum sita, cuius ædificia nō minus admiranda quàm sumtuosa, muro clausa, pulcherrimis pomœrijs circumsepta. In qua habi-

nasci, quodque ibi pro velle comedent & bibent, & quòd vnusquisque eorum omni die pro voluptatis expletione nouæ virgini commiscetur, & si quis prælio à Christiano moritur, cotidie in paradiso decem virginibus abutitur. Cumque requirerem, quid de mulieribus istis contingat, quæ nunc sunt, vel quò deueniant virgines, quæ cotidie secundum eos corrumperentur, mihi respondere ignorabant. Item Ægyptus diuerso genere auium abundat & diuersis fructibus terræ. Parum vini habet propter legis suæ religionem: sed natura terræ multum vini produceret, si coleretur. De Babylonia transiui in Damascum per desertum, & feci in deserto viginti diætas: quia non inueni terram cultam. Est autem desertum terra sabulosa, per planum & montana disposita, nil prorsus germinans nisi humilia arbusta, in paucis tamen locis. Et terra ista est plurimum distemperata, in hyeme nimis frigida, & in æstate nimis calida. Transitus terræ eius difficilimus & incognitus est: quia flantibus ventis strata sabulo ita infundit, vt vix à quoquam sciatur, nisi ab Odewinis, qui sæpius illuc transeunt, & alios transeuntes ducunt, sicut nauclearij nauigantes in mari. Nota, quòd desertum nutrit leones, struthiones, porcos, boues syluestres, onagros syluestres, asinos syluestres & lepores. Aqua rarissima inuenitur, nisi de quarto die in quartum vel in quintum diem. Item mare Indicum ex vno latere tangit desertum. Item mare rubrum ex vno latere tangit desertum, iuxta quod duabus noctibus fui. Item vidi septuaginta palmas, vbi Moyses percusso silice aquas eduxit. Item à monte Sinai per duas diætas transiui. Nota, amplitudinem & terminos deserti nemo vnquam hominum cognouit: quia ad modum maris imperuium est. Item postquam exiui desertum, inueni terram planam, aliquando à Christianis inhabitatam, sed modò vastatam, & raro cultam: quia in marchia Christianorum & Sarracenorum sita est. In qua terra inueni antiquam ciuitatem, nomine Busserentinum, aliquando à Christianis inhabitatam, maximam, marmore excisam & decoratam, &, vt in eius vestigijs apparet, aliquando pulcherrimam & plurimum deliciosam. Sed nunc à Sarracenis inhabitatur, in angustum redacta, ita quòd quasi castrum solum remanserit in ea, quod valde munitum est. Inde tribus diebus vsque Damascum perueni per terram cultam ex magna parte à Christianis, Domino Damasci tributum persoluentibus. Damascus est ciuitas nobilissima, duplici muro & turribus pulcherrimis optimè munita, aquis decurrentibus, fontibus & aquæductibus extra & interius per varia loca per domos decorata, & elegantissimis ædificijs constructa, populosa, viridarijs & pomœrijs ex omni latere longè lateque circumsepta, & deliciosissimè perornata. Habet enim irriguum intra & extra pro voluntate hominum quasi ad modum paradisi terreni, & sunt in ea plures ecclesiæ Christianorum, & Christiani, & multi Iudæi. Et in confinio Damasci optimum crescit vinum. Et nota, quòd Damascus sanissima est ciuitas, multos senes nutrit homines. Damascus distat à Ierusalem per quinque diætas paruas, & ab Accaron per quatuor diætas. Item à Damasco ad tria milliaria est locus quidam in montibus situs, quæ Saydaneida vocatur, & à Christianis inhabitatur, & est ibi ecclesia, in rure sita, & in honore gloriosæ virginis dedicata, in qua moniales virgines duodecim & Monachi octo assiduè Deo seruiunt & B. Virgini, in qua ecclesia vidi tabulam ligneam, ad mensuram vnius vlnæ longam, & latam ad modum dimidiæ vlnæ, retro altare in muro sanctuarij in fenestra positam, & ferro laqueariter cancellatim firmatam, in qua tabula effigies B. Virginis aliquando depicta fuit, sed nunc, quod dictu mirabile est, pictura super lignum est incarnata, & oleum odoriferum super odorem balsami incessanter ex ea manat. De quo oleo multi Christiani, Sarraceni & Iudæi de diuersis languoribus sæpe liberantur. Et nota, quòd oleum illud nunquam imminuitur, quantumcunque inde accipiatur. Nec prædicta tabula à quoquam tangi audetur, videri autem omnibus hominibus conceditur. Oleum verò illud à Christiano religiosè conseruatur, augmentatur, & & pro quacunque re cum deuotione & fide syncera sumtum fuerit, pro honore sanctæ virginis commissisque solennitatibus indubitanter impetrabitur. Ad lo-

Eremus inter Ægyptum & Damascum.

¶ Odewini fortè corruptum ὁδηγοί.

Mare rubrum.

Busserentinum.

Damascus, eiusque encomium.

Saydaneida.

Legenda de tabula miraculosa.

cum in Assumtione gloriosæ natiuitatis suæ omnes Sarraceni illius prouinciæ vnà cum Christianis causa orandi confluunt, & Sarraceni cæremonialia illic sua offerunt cum maxima deuotione. Nota, hæc tabula primò Constantinopoli facta & depicta fuit. Tunc temporis quædam Abbatissa suprà dicti loci causa orationis Ierusalem descenderat, & impetrata tabula à Patriarcha Ierosolymitano, eam secum ad ecclesiam sibi commissam transportauit. Fuit autem hoc incarnationis anno DCCCC. LXX. Sed postea per multa tempora cœpit oleum sacrum ex ea manare. Nota, in terminis Damasci, Antiochiæ & Alapiæ est quoddam genus Sarracenorum in montanis, quod eorum lingua vulgari Heissessim vocatur. *Assassini.* Hoc genus hominum sine lege viuit, carne quoque porcina vescitur contra legem Sarracenorum, & omni muliere abutitur indifferenter, scilicet matre & sorore. In montibus habitant, & sunt quasi inexpugnabiles: quia in munitissimis castris recipiuntur, & terra eorum non multum est fertilis, nisi quòd de peculio viuit. Habent etiam inter se Dominum, qui omnibus Sarracenis Principibus propè & longè positis, nec non Christianis vicinis & magnatibus timorem maximum infert: quoniam eos vno momento occidere solet. Qua verò arte hoc fiat, sic accipe. Princeps ille plura & pulcherrima in montanis habet palatia, altissimis muris inclusa, ita vt non nisi per ostium paruum, & diligentissimè seruatum, pateat introitus. In quibus palatijs filios rusticorum suorum plurimos à cunabulis enutriri facit, & diuersis linguis imbui, scilicet Latina, Græca, Romana, Sarracenica, & alijs quàm plurimis: quibus à magistris suis à primæua ætate vsque ad perfectionem viri hoc prædicatur, vt Domino terræ illius obœdiant in omnibus verbis & præceptis suis, quod si fecerint, gaudia paradisi eis dabit tanquam potestatem habens super Deos viuos. Instruuntur itaque, quòd non possint saluari, si in aliquo voluntati Principis terræ resistant. Et nota, quòd ex quo à cunabulis palatijs includuntur, præter doctores & magistros suos neminem hominum vnquam videbunt, nec aliam disciplinam capiunt, quousque ad præsentiam Principis euocantur ad interficiendum aliquem. Tunc in præsentia Principis constituti, quærit ab eis, an præceptis suis velint obœdire, vt eis conferat paradisum. Qui vt instructi sunt, omni contradictione & ambiguitate remota, pedibus suis prouoluti feruenti animo respondent, se fore obœdientes in omnibus, quæ præcepit eis. Tunc princeps dat vnicuique cultellum aureum, & quò voluerit ad quemcunque Principem interficiendum transmittit*. ** Locus videtur mutilus & mendosus.* Item à Damasco per Tiberiam vsque Accaron quatuor, & inde vsque Hierosolyma, ab Hierosolymis verò vsque Ascalonem. *Ascalon.* Hæc ciuitas supra mare sita est parua, muris & fossis valde munita & satis sana. Inde verò per desertum octo dierum in Babyloniam reuersus fui. In qua viam stratam per milliare magnum sale gemma coopertam inueni, & plurimos vidi onagros & boues syluestres. Nota, apud Ahir publicum prostibulum Sodomitarum est. *Ahir.* Mulieres Sarracenorum linteaminibus velatæ & coopertæ incedunt, nunquam templa eorum ingrediuntur. *Sarracenorum zelotypia.* In maxima custodia Eunuchorum mulieres habent, ita vt maiores Dominæ nunquam domicilia sua egrediantur, nisi per præceptum maritorum suorum. Nota, quòd non frater, non alius quantumcunque propinquus viri vel mulieris, sine consensu viri ad mulierem audet ingredi. Viri quoque quinque vicibus intra diem & noctem ad templum vadunt orare, & loco campanarum præcone vtuntur, ad cuius vocationem solenniter venire solent. *Preces.* Et nota, quòd religiosi Sarraceni ad quamlibet horam se solent lauare cum aqua, incipientes à capite & à facie, lauantes manus, brachia, crura, pedes, pudenda & anum, & postea vadunt orare, & nunquam orant sine venia. *Lotiones.* Credunt enim Dominum creatorem omnium, Mahumeth prophetam esse dicunt sanctissimum, & eorum legis auctorem, quem etiam frequentare solent propè & longè positi Sarraceni cum maxima veneratione in peregrinationibus suis. *Propheta Mahumeth.* Habent & alios quosdam suæ legis auctores in veneratione. Vnicuique Sarraceno licet ducere septem vxores legitimè simul, & vnicuique illarum diuisim expensas condictas & promissas contractu nuptiarum prouidet. *πολυγαμία.* Insuper quotquot habuerit Slauos, vel seruos vel seruas, cum illis licenter peccat, quasi non inde habeat peccatum. *Slaui serui nomen.* Quarum ancillarum si

larum si aliqua conceperit, statim à dominio Domini libera erit. Et quemcunque filiorum suorum, siue de libera siue de ancilla, Sarracenus hæredem suum constituere poterit secundum velle suum. Multi tamen sunt Sarraceni adeò religiosi, vt non nisi vnam habeant vxorem. Infra septem vxores licet habere, sed non vltra ascendere licet, nisi in concubinis, vt dictum est. Nota, quòd inter ista consideranda venit immensa clementia redemtoris, quæ nec iustum nec impium dono suæ pietatis patitur esse expertem. *Dei in bonos & malos benignitas.* Iustum quidem, humilem & quietum, & trementem sermones meos, præminm vitæ æternæ concedens, summo bono, quod ipse est, & aspectu suæ claritatis beatificat. Impium autem, æternaliter damnandum, in hac mortali vita temporalibus bonis exuberare permittit. Inde est, quòd ipsi reprobi optimas regiones tenentes, frumento, vino & oleo abundent, auro & argento, gemmis vestibusque sericis exultent, aromatibusque pigmentis & balsamis luxnrient, & nihil, quod oculus concupiscat, intentatum relinquant. Impletur enim in illis prophetia Isaac, qui cùm Iacob spirituali dono benedixisset, dixit Esau: In pinguedine terræ & rore cœli desuper erit benedictio tua. *Esai felicitatio.* Hæc de verbis Domini probare possumus, dicentis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et Dauid: Ecce, inquit, ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Cùm tamen hoc loco per terram & rorem terrenas diuitias accipiamus, *Explanatio vocabuli ros.* sed alibi per rorem gratia Spiritus sancti intelligitur, vt idem Dauid dicit: Descendet sicut pluuia in vellus, factum planè Gedeonis exprimens, vbi per rorem gratia Spiritus sancti, & per vellus intemerata virgo Maria accipitur, quæ concipiendo seu gignendo Dei filium, mater & virgo permansit. Terra etiam dedit fructum suum, quando eadem virgo benedictum fructum ventris sui, Christum, mundi saluatorem, benedicta generauit. Hæc de statu gentilium siue ecclesiæ, quam inter ipsos mirabiliter Deus conseruare dignatur, dicta sufficiant. Nunc ad ordinem historiæ persequendum reuertamur. *Transitio.*

CAPVT XI.

IN tempore illo mortuus est beatæ memoriæ Isfridus, Racesburgensis Episcopus, vir magnæ patientiæ, summæ abstinentiæ & totus religiosis cultibus deditus. *Isfridi Raceburg. mors.* Facta est autem dissensio inter Canonicos de electione, Episcopo nondum funerato. Pars enim conuenerat in personam Domini Henrici eiusdem loci Præpositi, viri discreti, & omni honore dignissimi. *Henricus Præpositus.* Ipse sanè præposituram suam multum ampliauerat rebus, personis & ædificijs, & quod plus est, religionis honestate. Pars autem altera personam Domini Philippi, Capellani Episcopi defuncti, sibi in Prælatum expetebat. *Philippus mysta et successor Isfridi.* Facta itaque controuersia, tandem ipsa hoc ordine quieuit commotio, vt partes tam electorum quàm eligentium arbitrio Comitis Adelberti se committerent. Et ille accepta deliberatione, Philippum censuit ecclesiæ præponendum. *Adelbertus Com. Waldemari regis bellum Suecicum.* Hæc autem ideo facta sunt, quia Dominus Waldemarus Rex in Suecia bellis occupatus erat. Quid plura? Philippus inuestitus Bremam se transtulit, & à Domino Hartuico Archiepiscopo benedictionem pontificalem accepit. Sicque consecratis ecclesijs, & ordinatis quibusdam causis in sua diœcesi, ad Episcopum Traiectensem se contulit, ibique per annum consistens, Domino regi Waldemaro se non exhibuit. Vnde suspectus factus est regi, & tandem Comite mediante vix gratiam inuenit.

CAPVT XII.

POst aliquot annos Dominus Hartuicus, suprà memoratus Bremensis Archiepiscopus, vita excessit. *Hartuici Brem. mort. Dissidiũ de successore.* Et cùm eo adhuc viuente ecclesia illa satis concussa fuerit, nunc maiores & grauiores commotiones exortæ sunt. Siquidem eadem

Waldemarus Slesuic.

Ecclesia, colloquio celebrato, Dominum Waldemarum Slesuicensem Episcopum, qui tunc à captiuitate suprà dicta solutus erat, & in Bononia consistebat, vnanimi consensu, & conuenientia cleri & populi, honore episcopali sibi decreuit præferendum. Fuerunt tamen, qui huic electioni non libenter intererant,

Factio Burcardi Præpos. & Hamburg.

ideoque non reclamando sed elongando se absentauerunt, Burcardus videlicet Præpositus cum quibusdam suis fautoribus. Hammenburgenses autem Canonici propter regem Waldemarum, qui ipsam ciuitatem tenebat, suspecti in hac electione fuerant, ideoque præter eos celebrata est. Qui videntes se suspectos, grauiter huic electioni contradicebant, dicentes, suam ecclesiam matrem ecclesiarum quandoque fuisse, & ideo potissimum primam vocem in electione se habituros. Bremenses tamen, missis legatis honoratis tam de clero quàm de ministerialibus, Domino Waldemaro Bononiæ constituto ipsam electionem canonicè factam insinuauerunt. Qui acceptis socijs, cum ijsdem suis electoribus & testimo-

Actio partium apud Papam.

nio Bremensis ecclesiæ Domino Apostolico se exhibuit. Qui gauisus est, & electum Bremensem cum gaudio suscepit, simul etiam congratulans, quòd post multas importunitates ad hunc apicem eum Dominus promouere sit dignatus. Nec tamen ad præsens eius promotionem executus est, donec verius ipsius cognosceret electionem. Ipso igitur in curia morante, venerunt legati Hammenburgensium, electioni Waldemari reclamantes, & ipsam minus canonicam probantes.

Petrus Præpos. Roschildens.

Venit etiam legatus Waldemari Regis, Petrus videlicet, Roschildensis Præpositus, sine instrumentis tamen, quia sibi omnia violenter ablata affirmabat, electionem prædictam omnino euacuans, commonere faciens Dominum Apostolicum iurisiurandi à Waldemaro præstiti, quòd nunquam in tali loco obligaretur, vbi Waldemaro regi grauis esse putaretur. His ergo auditis, Dominus Apostolicus Waldemarum per aliquot dies detinuit, quousque deliberaret, quid de

Waldemari fuga ad Philippum.

ipso Cardinalium consilio ordinaret. Waldemarus autem videns se in arcto positum, non licentiatus abscedens, ad Philippum regem se transtulit, quem ille cum honore Bremam misit, qui exultantes & tripudiantes, eum honestissimè susceperunt. Apostolicus autem missis epistolis ad omnes ecclesias Germaniæ & Gal-

Excommunicatio.

liæ, Waldemarum inobœdientem districtè excommunicauit. Bremenses tamen hoc ad tempus ignorabant: quia litteras Apostolici nemo eis porrigere præsumebat, donec in quadam missa publica à quodam, quasi cum cæteris offerente, in altari positæ sunt.

CAPVT XIII.

Waldemarus Rex in armis. Guncelinus & Henricus Suerin. Ioannes Gans. Albertus C.

Rex autem Waldemarus audito introitu cognati Waldemari Episcopi, cum multitudine graui terram intrauit, exercitu videlicet equestri & nauali, impedire eum volens, vel, si posset, alium ei substituere. Guerram quoque habens contra Guncelinum, Comitem de Suerin, & fratrem eius Henricum, qui eum offenderant, eiecto de terra Ioanne, qui cognominatur Gans, cuius castrum Grabbow violenter abstulerant, misso exercitu per manus Alberti, Comitis Nordalbingiæ, quem terræ præfecerat, primò Boyceneburg, castrum ipsorum, dirui fecit, deinde omnem terram Suerinensem irrecuperabiliter vastauit. Waldemarus verò Episcopus impetere terminos Regis disposuit. Cumque bellum inter eos

Burcardus ἀντιεπίσκοπος.

parturiret, ipsius propositum occasionibus varijs impeditum est. Burcardus sanè maior Præpositus ad Archiepiscopatum aspirans, quosdam habens electores de Hammenburg vel etiam de Brema ad regem venit, & ab eo inuestituram Pontificalem accepit. Cumque potitus fuisset Hamburg, per quosdam amicos Re-

Cōtentio de Stadio.

gis Stadium occupauit. Ad quod veniens Waldemarus Bremensis, adhuc latentibus insidijs, illud intrare volebat: sed pars aduersa firmatis portis eum non recipiebat. Quod intelligens, conuocatis amicis de Episcopatu Bremensi, ciuitatem obsedit, & ipsam violenter obtinens, omnia quæ intus erant suis exercitibus consignauit: qui præda maxima omnia vastantes, ipsam quasi vacuam reliquerunt.

Rursus

Rursus tamen pars Burcardi electi inualuit, & capto Stadio illic liberius habitare cœpit. Porrò rex Waldemarus pontem vltra Albiam sterni fecit, ita vt plaustra & equites liberè transirent. Et infusus partibus Bremensium per suos, ad supplementum sui electi castrum Horneburg firmissimè ædificauit.

Horneburg.

CAPUT XIIII.

INterea Philippus rex contra Othonem regem vel etiam Waldemarum regem venire disposuit. Et contracto innumero exercitu de omni Imperio, vbi aderant innumeri de Vngarorum finibus, contrahens secum auxilia pessimorum, qui dicuntur Value, cum innumera virtute balistarum, & omni genere armorum, consistebat in Bauenberg, coadunationes exercituum expectans. Hoc intelligens Rex Otho, quem tantæ machinationes non latebant, cœpit innumeris victualibus & armis communire ciuitates & castra, & contra tantos insultus verè imperterritus se præparare. Nec defuit rex Waldemarus, in manu militari, vel etiam impensis thesaurorum, ei subueniendo, sciens si contritum fuisset cornu dextrum, ipsum proculdubio expectare sinistrum. Sed Deus miserator & misericors ille motus de diutina concussione ecclesiæ, quam peccatis exigentibus excepe-rat, vel etiam tactus suspirijs & precibus suorum fidelium, tandem his cladibus finem facere dignatus est hoc modo. Cùm Philippus, vt præmissum est, quietus consisteret in Banenberg, expectans coadunationem expeditorum, repente miserabilis & inopinata commotio inter ipsum & Palatinum Othonem de Widelingsbach exorta est. Quam minimè silentio prætereundam putamus. Sanè Philippus rex filiam suam Othoni, vtpote nobili viro, desponsare decreuerat. Sed quia idem Otho nimis erat crudelis & inhumanus, mutata voluntate propositum desponsationis mutauerat. Quod intelligens Otho Palatinus, pro filia Henrici, Ducis Poloniæ, laborabat, dixitque Philippo Regi: Domine, meminisse volumus clementiam vestram, quàm deuotus vobis semper fuerim, & quanta in seruitio vestro in præsenti guerra expenderim, & quanto apparatu nunc contra aduersarios vestros vobiscum procedere decreuerim. Ideo peto, vt nunc in modico pro me sitis, & litteras commendaticias Domino Duci Poloniæ dirigatis, vt cœptum bene inchoatum, pactum videlicet desponsationis, vestra mediante maiestate melius consummetur. Cui Rex: Id quàm deuotus faciam. Et ille gauisus, obtulit litteras de instanti negotio ordinatas. Et Rex: Vade, ait, & post modicum reuertere, & inuenies litteras bullatas. Illo abeunte, mutatæ sunt litteræ in contrarium, & signatæ bulla regia. Cumque Palatinus litteras accepisset, perspexit in schedula maculam quandam exteriorem, sicque concepit suspicionem, veniensque ad suum quendam familiarem: Aperi, inquit, mihi litteras, vt earum sciam tenorem. Qui perspectis litteris expauit, dicens: Rogo, vt Dei intuitu litteras me vobis exponere non arctetis: quia nihil aliud nisi mortem mihi imminere video, si eas exposuero. Sicque acceptis litteris Palatinus alteri nimis importunè insistebat, & ita tenorem ipsarum cognoscebat. Vnde grauiter efferatus, nihil nisi mortem Regis animo versabat. Dissimulata tamen ira, ad Philippum quasi iucundans & congratulans intrabat. Vna igitur dierum Philippo secretius in cubiculo consistente, quia medianam in vtroque brachio inciderat, Palatinus nudo gladio in atrio regali quasi ludens incedebat. Sicque accedens ad cubiculum Regis, ostium clanculò pulsabat, & ingressus simili modo coram Rege se gerebat. Cui Rex: Depone, ait, gladium: quia non est his locus modò. Et ille: Imò est locus, vt tu perfidiam tuam luas. Et statim vno ictu ceruicem eius tetigit, nec secundum vulnus apposuit. Cumque qui aderant, eum impetere vellent, ille aperto ostio violenter exiliens, fugam dedit. Philippus tamen non sine ratione litteras mutauerat: quia puella, quam Otho desponsare cupiebat, consanguinitate Philippum ex matre contingebat. Ideoque Regi displicebat, vt vir tam crudelis & impius & imprudens tam nobili virgini iungeretur. Idem quoque Palatinus crudelitate nimia quendam

Philippi apparatus bellicus. *Value. De his sup lib. 5. cap. 5.* *Otho.* *Waldemarus rex.* *ὁ θεὸς ἀπὸ μηχανῆς.* *Otho Palat. Wittelsbach Philippi percussor.* *Caedis eius causa & occasio.* *Henricus Dux Polon.* *Otho Palat. litterarum rudis.* *Alterū eius homicidiū.*

de melioribus terræ, Wolff nomine, occiderat: vnde grauiter Philippum offenderat. Ipsius tamen regnum cessauit tali facta consummatione, quam consummationem cuidam spirituali viro in Racesburg per visionem manifestare Deus dignatus fuit his verbis: Anno M. CC. VIII. erit consummatio. Quæ quidem consummatio ignota fuit, sed circa festum B. Ioannis Baptistæ ipso anno tali modo impleta est. Fuere tamen quidam viri nominati, qui de tali facto nimis suspecti sunt habiti, Episcopus videlicet ipsius ciuitatis, cum alijs multis, quibus traditio Regis imposita est. Ceciditque vir nobilis & potens, multis adornatus virtutibus. Erat enim vir mansuetus & humilis & admodum affabilis. Et quia litteratus erat, diuina deuotus valde frequentabat. Et cùm in ecclesia inter alios lectiones vel responsoria recitaret, clericos siue scholares pauperes à se non remouebat, sed quasi conscholasticos eos habebat. De cuius tamen morte turbata est terra: fit mœror omnium, vna voce plangentium, heu, heu cecidit princeps noster, cessauit gloria nostra, versus est in luctum chorus noster, imperium à nobis translatum est, & regnum alterius gentis factum est. Coadunatis tamen Principibus siue nobilibus funus regium solennibus exequijs & fastu nimio in ciuitate Bauenberg tumulatum est. Regina autem audito tam tristi nuncio, contabuit, & quia prægnans erat, gemino dolore ad mortem vsque afflicta est:

Vaticinium de morte Philippi. — *Eiusdem elogium.* — *Funus.* — *Mors Augustæ.*

Morte viri pressa, nimióque grauamine torta
Prolis, sicque duo vita priuantur in vno.

παραίνεσις. Sed dum his intendo, repentè de incertitudine huius vitæ ad memoriam venit illud Poetæ:

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quæ valuere, ruunt.

Nam qui dispensat labentia secula, pensat
Virtutum mores, qui praui, qui meliores:
Exaltans humiles, ponit de sede potentes,
Vsu ne vili solio dominentur herili.
An non audisti? quod ait sapientia Christi:
Tu qui terrarum regis orbem, dilige rectum.
En vir tantarum possessor diuitiarum,
Est subito raptus, tenui vix vulnere tactus,
Et mox maiestas cessat, genus atque potestas,
Et manus horrenda, virtus etiam metuenda.
Quam bene psalmista sensit, qui præcinit ista:
Vana salus hominis: non ergo sit tibi finis
Spes thesaurorum, quia nullus fructus eorum.
Peruigili cura cœlestia præmia cura,
Quæ Christus gratis tribuet dono pietatis.

CAPVT XV.

IGitur mortuo rege Philippo, omnes qui per eum stare videbantur, infirmati ceciderunt. Vnde contigit Waldemarum Bremensem electum minus à suis acceptum. Timebant sanè offensam futuri Principis, vel excommunicationem Apostolici, quæ eis tùnc innotuerat. Rex autem Otho videns datam opportunitatem, quosdam de suis æmulis bello impetere cogitabat. Ad quem accedens Archiepiscopus Magdeburgensis vnà cum Duce Bernhardo sic ei locuti sunt: Non suademus, vt aliquem impetum præsumtuosè faciatis, ne aliqua commotio contra vos fiat, sed magis ex dispensatione Principum curiale colloquium statuatis, vt ibi de electione Regis vnanimiter tractetur. Si complacuerit Domino in nostra persona, gratum habebimus; sin aliud, & hoc audiemus. Quod cùm complacuisset, indicta est curia in Halberstad, vbi conuenerat maxima pars Prælatorum & Princi-

Waldemarus Brem. — *Otho IIII Cæsar recta monentes audit.* — *Bernhardus Dux Saxon.* — *Conuentus Imperii Halberstad.*

& Principum Saxoniæ & Turingiæ, nec defuit Herbipolensis Otho. Omnes igitur Principes qui conuenerant, ac si diuinitus inspirati, pari voto & vnanimi consensu Othonem in Romanum Principem & semper Augustum elegerunt, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Archiepiscopo, qui primam vocem habere videbatur, inchoante, prosequente verò Berohardo Duce cum Marchione Mysnensi & Landgrafio Turingiæ cum alijs, ad quos electio Regis pertinere videbatur. Cùm autem peruentum fuisset ad electum memoratum, conqueri cœpit in conspectu Principum, ecclesiam suam damnificatam à Philippo rege, & eius prædecessore Henrico Imperatore, quouis anno ad mille marcas, pro qua etiam iniuria Conradus, ipsius prædecessor, dolosè occisus est, & nisi eadem iniuria mutaretur, vt ecclesia indemnis maneret, ipse huic electioni se consensum non præbere affirmabat. Cumque hinc inde multa allegarentur, ipse de collegio exiens, discessit. Altero tamen die reuocatus electioni principum acquieuit, quorum vna cum Rege ordinatione ecclesiam suam recepit.

Otho Episc. Wirceburg.

Ius creandi Cæsarē Prin cipib. omnibus commune.

Wirceburg. querimonia.

CAPVT XVI.

Exinde alia curia magis famosa indicta est in Franckeneuorde in festo B. Martini. Vbi cum magna solennitate & ingenti numerositate occurrerunt Domino Regi Principes Franconiæ, Bauariæ, Sueuiæ. Aderat ibi Beatrix, filia Philippi regis, cum suis submittens se gratiæ Domini Regis, quam produxit Dominus Spirensis. Quæ eleuata voce, cum gemitu & suspirijs & lachrymis multis conquesta est Domino Regi & Principibus præsentibus, & in commune toti orbi Romano de impia morte patris sui, & de impia conspiratione Othonis Palatini, qui cum insidiosè, nihil tale suspicantem, in propria domo occidit. Cùm hæc dicerentur, facta est pressura magna coram Rege condolentium querimonijs reginæ, qui omnes obortis lachrymis tantam miseriam deflebant, & iustitiam reginæ fieri postulabant. Clamabant sanè, si scelus perpetratum inultum maneret, quòd neque Rex neque quilibet Principum securè viuere posset. Ad voluntatem igitur omnium Dominus Rex proscriptione publica damnauit homicidam illum, quem postea Henricus Calentinus cum filio Wolf, suprà memorati, quem idem occiderat, occidit, caputque resectum in Danubium proiecit. Rex igitur reginam adolescentulam in sua procuratione suscepit, quam etiam ad petitionem Principum pro bono pacis, si tamen id pro linea consanguinitatis fieri posset, vxorem ducere spopondit. Suscepit igitur eam cum patrimonijs & diuitijs multis & trecentis quinquaginta castris. Ibi etiam repræsentata sunt Domino Regi omnia Imperialia cum plenitudine potestatis & honoris & beneuolentia fauoris.

Conuentus Francofurt.

Beatrix, Philippi F. expetit cædis paternæ vltionem.

Otho Palat. proscriptus obtruncatur.

Cæsaris in regiam puellam beneuolentia.

CAPVT XVII.

Orta est autem noua lux in orbe Romano, iucunditas pacis & securitas quietis, & cessauit subsannatio & insultatio multorum, qui Othonem affirmabant nunquam regnaturum. Quid dixerim de nobili rege Franciæ? qui nec cum alijs à subsannatione temperauit. Cùm enim Otho à Principibus de Pictauio ad regalem electionem vocaretur, & conductu regis memorati Franciam transiret, ipse eum transeuntem vidit & salutauit, & inter collationes, quibus se mutuò salutabant, Rex Franciæ in hæc verba prorupit: Intelleximus, ait, quòd ad Imperium Romanum vocemini. Ad hæc ille: Verum est, ait, quod audistis: sed in Deo sit iter meum. Cui Rex: Non credatis, quòd tanta vobis proueniat dignitas. Quòd si vel sola Saxonia in personam vestram consenserit, detis mihi nunc dextrarium, quem peto, & cùm creatus fueritis, dabo vobis tres ciuitates meliores regni mei, Parisium, Stampes, Aurelianum. Habebat sanè Rex Otho munera multa regis Angliæ, auunculi sui, Richardi, & centum quinquaginta millia mar-

Mirarerũ commutatio.

Galli in Cæsarē sanna.

Temeraria pollicitatio.

Richardus Rex Angl.

carum, quæ in somarijs ferebant quinquaginta dextrarij. Inter quos erat vnus nominatior, quem Rex petebat. Dominus ergo Otho, dato dextrario, ibat via, qua cœperat. Nunc ergo non fit iniuria, Dominum Imperatorem repetere sua.

CAPVT XVIII.

Conuentus Aldenburg. Rabbodo C. Leisnick. Colditz.

SEquenti anno indicta est curia in Aldenburg, quæ alio nomine Plisne nuncupatur, vbi etiam ingens patrimonium Imperator possedit Comitis Rabbodonis cum castro Leisnick & Colditz, quod Fridericus Imperator quingentis marcis à Comite memorato comparauit. Illuc conuenerunt Mysnenses & Cisnenses, to Poloni quoq; Boiemi.

Hactenus Puchenianus codex: cætera vel aduersa fatorum vi, vel temporis iniuria perierunt; vti monetur in proœmio.

APPEN-

